

**Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті
Қарағанды облысы Қазақстан халқы Ассамблеясы
Бизнес, құқық және технология факультеті**

**Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза
Ассамблея народа Казахстана Карагандинской области
Факультет бизнеса, права и технологии**

**Қазақстан халқы Ассамблеясының 25 жылдығына арналған
«СЫНДАРЛЫ ДИАЛОГ – ӘЛЕУМЕТТІК МЕМЛЕКЕТТІҢ НЕГІЗІ»
*халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының
материалдары***

***Материалы*
международной научно-практической конференции
«КОНСТРУКТИВНЫЙ ДИАЛОГ – ОСНОВА СОЦИАЛЬНОГО
ГОСУДАРСТВА»,
посвященной 25-летию Ассамблеи народа Казахстана**

***Materials*
of international scientific and practical conference
"CONSTRUCTIVE DIALOGUE IS THE BASIS OF THE SOCIAL
STATE»,
dedicated to the 25th anniversary of the Assembly of people of Kazakhstan**

Қарағанды 2020

УДК 316.3/4 (574)
ББК 60.54
К65

Рецензенты:

Доктор исторических наук, профессор Абилов К.Ж.; доктор педагогических наук, профессор Минжанов Н.А.; кандидат юридических наук, доцент Какимжанов М.Т.; кандидат философских наук, доцент Сейфуллина Г.Р.

Ответственный редактор - кандидат юридических наук, профессор Момышева Ф.С.

Ответственный секретарь – кандидат педагогических наук, доцент Абдакимова М.К.

Редакционная коллегия:

К.п.н., доцент Кенжебаева С.К., магистр, старший преподаватель Мағдатов К.Ж., магистр, преподаватель Қызылов Н.Т., магистр, преподаватель Карабаева А. ст.преподаватель Абдурахманова З.А., ст.преподаватель Артеменко А.В., магистр, ст.преподаватель Сыздыкова С.А.

К

Конструктивный диалог – основа социального государства: Материалы междунар. науч.-практ. конф., Республика Казахстан, г. Караганда, 27 марта 2020 г.
/ Отв.ред. Момышева Ф.С. – Караганда: Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, 2020. – 375 с.

ISBN 978-601-235-441-6

Данное издание содержит материалы международной научно-практической конференции по следующим направлениям: духовность и творчество в становлении мировоззрения молодежи; конституционно-правовые основы модернизации гражданского общества, государства и экономики; правовое регулирование деятельности общественных объединений и общественных движений: международный опыт и перспективы развития в Республике Казахстан; молодежь: современные проблемы экологии и безопасности продукции; индустрия туризма и гостеприимства как форма социальной активности; актуальные вопросы развития физической культуры и спорта в молодежной среде.

УДК 316.3/4 (574)
ББК 60.54

ISBN 978-601-235-441-6

@ Коллектив авторов
@ Карагандинский экономический университет, 2020

1 СЕКЦИЯ. ЖАСТАРДЫҢ ДҮНИЕТАНЫМЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫНДАҒЫ РУХАНИЯЛЫҚ ПЕН ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ

СЕКЦИЯ 1. ДУХОВНОСТЬ И ТВОРЧЕСТВО В ФОРМИРОВАНИИ МИРОВОЗЗРЕНИЯ МОЛОДЕЖИ

Абдакимов А.М., Ю-18-4 топтың студенті
Ғылыми жетекшісі – п.ғ.к., доцент Абдакимова М.К.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

ӘЛЕУМЕТТІК САЛАДАҒЫ ЖАСТАРДЫҢ ВОЛОНТЕРЛІК ҚОЗҒАЛЫСЫ: МӘНІ, БАҒЫТТАРЫ, ВОЛОНТЕРЛІК ҚЫЗМЕТКЕ ҚҰЗІРЕТТІЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Біздің планетамызда өз азаматтарының патриотизмін қажет етпейтін мемлекет жоқ. Жеке адамның бұл жеке сипаттамасы күштің, халықтың бірлігі мен мемлекеттің тұтастығының көзі болып табылады, қоғам алдында тұрған стратегиялық міндеттерді шешуге жұмылдырады.

Елбасы "Қазақстан - 2050" Стратегиясында. Қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты" атты жаңа қазақстандық патриотизмді қалыптастырудың маңыздылығын атап өтті [1].

Онда әрбір азаматтың Отанымыздың тағдыры, қауіпсіздігі мен болашағы үшін саналы жауапкершілігі, сондай-ақ ұлты мен конфессиясына, көпұлтты ел халықтарының салт-дәстүрлеріне, дәстүрлеріне, тарихына, мәдениетіне және тілдеріне қарамастан барлық отандастардың саналы құрметі қаланған. "Патриот болу - бұл Қазақстанды өз жүрегінде ұстау", - деп Елбасымыз осы құндылықты айқындады.

Қазақстандық патриотизм мемлекеттік саясат пен идеологияның жаңа парадигмасы болып табылады. Әрине, оның Қазақстан Республикасында пайда болуы мен бекітілуі мемлекет тәуелсіздігінің нығаюына байланысты болды. Бірақ бүгінгі күні, әлемнің қарқынды өзгеріп жатқан бейнесі мен адамзатқа жаңа жаһандық сын-қатерлер ғасыры біздің еліміздің шынайы патриоттарын тәрбиелеу қажеттілігі артады: "өзімізде және біздің балаларымызда жаңа қазақстандық патриотизмді тәрбиелеу керек. Бұл, ең алдымен, еліміз үшін мақтаныш және оның жетістіктері".

Сондықтан да қоғам алдында патриотизмді тәрбиелеу мәселелерін прагматикалық және шынайы шешу, егер мемлекет әрбір азаматқа өмір сүру сапасына, қауіпсіздікке, тең мүмкіндіктер мен перспективаларға кепілдік берсе, жастар елді жақсы көретін, оны мақтан тұтатын болатынын түсіну міндеті қойылған.

Патриотизм – адамгершілік және саяси қағидат, әлеуметтік сезім, оның мазмұны Отанға деген махаббат, оның өткені мен бүгіні үшін мақтаныш, өз мүдделерін ел мүддесіне бағындыруға дайындық, Отан мен өз халқының мүдделерін қорғауға ұмтылу болып табылады.

Шынайы патриотизм өз халқына, Отанға, оның ішінде ерікті бастамалар арқылы риясыз қызмет етуді білдіреді. Қазақстандық жастарда өз еркімен еңбек ету, қайырымдылық, еріктілік сезімін тәрбиелеу қажеттілігі ешқашан пайда болды. Өйткені еріктілік жаңа буынды біріктіріп, тәрбиелейді және жоғары құндылықтарға – бірлікке, ынтымаққа, өзара көмек көрсетуге баулиды.

Елбасы "Болашаққа көзқарас: қоғамдық сананы жаңғырту" бағдарламалық мақаласында атап өткендей, күшті және жауапты адамдардың біртұтас ұлт болуы үшін қоғамдық сананы өзгерту қажет. Қайырымдылық пен волонтерлік қызмет адамдардың өздерінің және жақын адамдардың дүниетанымының өзгеруіне оң әсер етеді және мемлекетке де, еріктілердің өзіне де пайда әкеледі. Жастар волонтерлік қызмет арқылы өздерінің біліктілігі мен дағдыларын жоғары деңгейге дейін дамытуға қабілетті, сондай-ақ қарым-қатынас пен өзін-өзі құрметтеу қажеттілігін қанағаттандыруға, өзінің пайдалылығы мен қоғамға қажеттілігін сезінуге, өзіне маңызды жеке қасиеттері мен руханилығын дамытуға қабілетті.

2015 жылы қабылданған "Қайырымдылық туралы" ҚР Заңына сәйкес, қайырымдылықтың мақсаты қоғамда қайырымдылықтың рухани-адамгершілік құндылықтарын қалыптастыру, қолдау және нығайту арқылы қоғамның өзін-өзі ұйымдастыруын дамытуға жәрдемдесу ретінде белгіленді. Қазақстан халқы Ассамблеясы бейбітшілікті, достық пен қоғамдық келісімді, халық бірлігін нығайту мақсатында елдегі қайырымдылықтың дамуына жәрдемдеседі, қайырымдылық саласында үйлестіруші және өзге де қолдау көрсетеді [3].

2016 жылы еріктіліктің дамуының жаңа бетін ашатын «Еріктілік туралы» Заң қабылданды [4].

Президент К.-Ж. Тоқаевтың жарлығымен 2020 жыл Қазақстанда еріктілер жылы деп жарияланды.

Бүгінгі күні волонтерлік қызмет танымалдық шыңында: белсенді азаматтар бастамашыл топтарға жиналып немесе жұмыс істеп тұрған үкіметтік емес ұйымдардың қызметіне қосылып, балалар үйлеріне, мамандандырылған медициналық мекемелерге және қандай да бір көмекке мұқтаж балаларға ерікті және өтеусіз көмек көрсетеді.

Атап айтқанда, Президент Қ.-Ж. Тоқаев Ұлттық еріктілер желісінің қызметіне, Lider.kz, Best for kids, "28 петель", "добряков клубы" жобаларға жоғары баға берді, олар қиын өмірлік жағдайға тап болған адамдарға көмекке келуге дайын адамдарды біріктіреді.

Сонымен қатар, волонтерлік күш-жігер әлі күнге дейін фрагменттік сипатқа ие және жүйелі тәсіл, сондай-ақ мемлекеттік реттеу мен ынталандыру тетіктеріне ие емес. Статистика бойынша қазақстандықтардың 6%-ы белсенді еріктілер болып табылады. Сонымен қатар, қазақстандықтардың 48% волонтерлік қызметке қатысуға дайын. Яғни, бізде осы жылы үлкен жұмыс бар. Бірақ халықаралық зерттеулерге сәйкес, Қазақстан әлі күнге дейін волонтерлік қызмет деңгейі төмен елдер тобында тұр, волонтерлік мәдениет, дәстүрлер жеткілікті дамымаған, ынталандырулар жоқ, есепке алу және көтермелеу жүйесі дамымаған. Осы мәселелердің барлығын ағымдағы жылы шешу және еріктілікті жаңа деңгейге шығару міндеті тұр. Ол үшін республикалық волонтерлік фронт-офис іске қосылды.

Астанада ЭКСПО-орталық базасында ашылған Birgemiz ("бірге") еріктілерінің республикалық фронт-кеңсесі – отандық ерікті қозғалыстың сапалы өсуін қамтамасыз етуге қабілетті маңызды бастамалардың бірі. Жаңа алаңда волонтерлік жобаларды үйлестіру және қоғамдық мониторинг жүргізу, қозғалысты насихаттау жүзеге асырылатын болады. Бұл жерде еріктілер оқи алады.

Birgemiz волонтерлерінің фронт-кеңсесінің ашылуына Президент Қасым-Жомарт Тоқаев волонтерлік қызметтің аса өзекті бағыттарын анықтады. Алдағы жылдың барлық волонтерлік жобалары 7 бағытқа біріктіріледі:

- "Сабақтастық" жобасы волонтерлер балалар үйлерінің балаларына қамқорлық жасай алады.

"Саулық" бағыты арқылы медициналық еріктілік дамитын болады - науқастарды күтуге көмек көрсету.

"Таза әлем" жобасы - бұл қоршаған ортаны қорғау, өзендер мен ормандарды тазалау, ағаш отырғызу, қоқысты сұрыптауға үйрету.

- "Асыл Мұра" еріктілерді халқымыздың материалдық және рухани мәдени-тарихи мұрасын сақтауға шақырады.

- "Қамқор" жобасы қарттар үйлеріндегі еріктілердің жұмысына бағытталған.

- "Білім" - ҰБТ-ға дайындық, ағылшын тілі мен компьютерлік сауаттылыққа оқыту бойынша ауылдық мектептердің жоғары сынып оқушыларына волонтерлік көмек.

- Ал "Үміт" жобасы екінші дүниежүзілік соғыстағы жеңістің 75 жылдығына орай отандастарымыздың ерліктері туралы баяндайтын құжаттарды іздеуге бағытталатын болады.

Республикалық фронт-кеңседен басқа, Нұрсұлтан Назарбаев сондай-ақ 17 аймақтық волонтерлерді қолдау орталықтарының және 85 өңірлік үйлестірушілердің жұмысы ұйымдастырылды. Осы желінің қызметінде бір орталықтан жалпы көзқарас пен модельдеу қамтамасыз етілетін болады, басқарудың бірыңғай кестесі мен орталық және жергілікті атқарушы органдармен өзара іс-қимыл моделі қабылданады.

Студенттік жастарға ерекше көңіл бөлінеді. Студенттерді әлеуметтік және қоғамдық-пайдалы қызметке кеңінен тартуға бағытталған "әлеуметтік студенттік несие" жобасын жүзеге асыру аясында 2019 жылдың қыркүйегінен бастап студенттер волонтерлік қызмет үшін 50 мың теңгеге дейін ақша төлей бастады. Оларға әлеуметтік студенттік кредиттің екі түрі ұсынылады: 1) 20 сағат қызметі үшін 20 мың теңге кредит; 2) 50 сағат қызметі үшін 50 мың теңге кредит. Студенттер еріктілер ретінде балалар үйлерінде, қарттар үйлерінде, білім беру және басқа да әлеуметтік мекемелерде көмек көрсете алады.

Волонтерлік қызметке құзыреттілікті қалыптастыру болашақ әлеуметтік қызметкерлерді даярлау ісінде ерекше маңызды. Әлеуметтік қорғау жүйесінде әлеуметтік жұмыс жөніндегі ұлттық орталық жүйедегі волонтерлік ұйымдар үшін (күтім жөніндегі әлеуметтік қызметкер + 2 волонтер) "1+2" моделін ұсынады. Әкімдіктер базасында волонтерлерді даярлау орталығын құру ұсынылады, онда ҰЕҰ мен ЖОО-дан және ОАОО-дан еріктілер оқытылады. Порталда қашықтықтан дайындық және МӘМ және ОСО базасында дуальді оқыту жүзеге асырылатын болады. Сертификат және этикалық рұқсат алу негізінде әлеуметтік қызметкер әлеуметтік мекемеге жұмысқа жіберіледі.

Волонтерлер курьердің, хатшының, оператордың жұмысын орындай алады, өмір сүру қиын жағдайға тап болған адамдарды күту, бос уақыт өткізу саласында қызмет көрсете алады.

Волонтерлік қызметке қатысу шарттары:

- волонтердің жұмыс күні оқудан бос уақытта 4 сағаттан аспауы тиіс;

- волонтерлік тәжірибе кезеңі 6 айдан аспайды;

- функционалдық міндеттерді әзірлеу;

- бірыңғай тіркеу куәлігі;

- сертификатталған еріктілерді есепке алу тізілімі.

Жергілікті әкімдіктер қоғамдық көлікте тегін жол жүруді; волонтерді жарактандыруды (белгішелер, эмблемалар, кепка, футболка) қамтамасыз етуі тиіс.

Күтілетін саны - әлеуметтік қорғау жүйесінде 2025 жылға қарай 8 000 әлеуметтік қызметкерлерге дайындалған 16 000 еріктілер.

Ерікті болу үшін осы іске дайындықтан өтіп, білім алу қажет, ал ол үшін волонтерлерді дайындау үшін оқыту мен тренингтер ұйымдастыру керек. Сонымен қатар, Президент еріктілік идеялары жоғары оқу орындарында білім беру бағдарламасының элементі болатынын атап өтті.

Осылайша, волонтерлік - бұл өзара көмек пен өзіне-өзі көмек көрсетудің дәстүрлі түрлерін, ресми қызмет көрсетуді және азаматтық қатысудың басқа да нысандарын қамтитын кең ауқымды қызмет түрі. Студент жастардың волонтерлік қызметі – бұл азаматтық саясатты қалыптастыру және көрсету жолдарының бірі ғана емес, сонымен

қатар бұл жастарды белсендірудің, ұйымдастырудың және өзін-өзі іске асырудың пәрменді нысандарының бірі, оқу орнында игерілуі өтетін кәсіптегі өзіндік "тауашасын" таңдау мүмкіндіктерінің шексіз алаңы.

Волонтерлік қызметке қатысу арқылы болашақ әлеуметтік қызметкерлердің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру әлеуметтік салада жұмыс істеу үшін кадрларды оқыту мен тәрбиелеудің тиімді нысаны болып табылады. Болашақ әлеуметтік қызметкерлердің волонтерлік қызметін ұйымдастыру еңбек дағдыларының әртүрлі түрлерін оқуға, кәсіби және өмірлік тәжірибе алуға, кәсіби құзыреттілікті қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Адамзат болашағы бастамашы жастардың қолында екені белгілі, және ересек ұрпақтың оған жастардың тағдыры мен өмір сүретін елі, оның жастық энергиясын қай жаққа бағыттайтынына көмектесетіні белгілі. Волонтерлік жұмыс - бұл жастардың әлеуметтік белсенділігіне ықпал ететін, әлеуметтік жауапкершілікті, патриотизмді, көшбасшылық қасиеттерді, жастарды қолдау мен өзара түсіністікті тәрбиелейтін кең ауқымды қызмет. Дәл осы еріктілер өзара көмек көрсетудің ұлттық мәдениетін, азаматтық ынтымақтастық және елде болып жатқан оқиғаларға қатыстылық сезімін қалыптастырады. Сондықтан еріктілер қазақстандық қоғамды әлеуметтік жаңғыртудың жаңа кезеңінде әлеуметтік жобалардың белсенді қатысушылары, бастамашылары және іске асырушылары болады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. Қазақстан Республикасының Президенті - елбасы Н.Ә. НАЗАРБАЕВТЫҢ Қазақстан халқына Жолдауы, Астана қ., 2012 жылғы 14 желтоқсан // [URL:www.nline.zakon.kz/](http://www.nline.zakon.kz/)
2. Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания (Н. Назарбаев, 12 апреля 2017 года) // <http://online.zakon.kz/>
3. Қайырымдылық туралы. Қазақстан Республикасының Заңы 2015 жылғы 16 қарашадағы № 402-V ҚРЗ // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z15000004>
4. Волонтерлік қызмет туралы. Қазақстан Республикасының Заңы 2016 жылғы 30 желтоқсандағы № 42-VI ҚР // <http://online.zakon.kz/>

Абдуллина Л.Р., курсант
УЮИ МВД России, г. Уфа, Республика Башкортостан

ПРОБЛЕМА УРОВНЯ СУБЪЕКТИВНОГО ОЩУЩЕНИЯ ОДИНОЧЕСТВА У ДЕТЕЙ ПОДРОСТКОВОГО ВОЗРАСТА В НАУЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Большинство учёных утверждают, что подростковый возраст – это переходный этап становления самосознания. А возникновение самосознания – это итог понимания подростком видимых изменений в своей внешности и возникновение большого интереса к самому себе. Быстрое изменение его поведения проецируется на окружающий мир, который начинает казаться конфликтным и напряжённым.

Окружающие люди легко идеализируются подростком и, так же легко подросток в них разочаровывается, ребёнку присущи острые нравственные переживания, мировоззренческие искания. Он противопоставляет себя обстоятельствам, существующему порядку, людям, ему противоречащим, что влечёт за собой неизбежное столкновение с этими противостоящими ему силами. Иногда это приводит и к правонарушениям.

Считается, что одиночество в подростковый период – это естественный процесс, если одиночество возникает не из-за неуверенности и неумения общаться, не из страха перед общением и другими людьми, а по внутреннему желанию и потребности побыть одному.

На протяжении всей истории человечества существует одиночество. Но само отношение к одиночеству претерпело кое-какую эволюцию [3, с. 211].

А.Ребер пишет, что понятие одиночества связано с переживанием ситуаций, субъективно воспринимаемых как нежелательный, лично неприемлемый для человека дефицит общения и позитивных взаимоотношений с социумом. Социальная изолированность не является обязательной составной частью одиночества. Даже постоянно находясь в окружении людей, общаясь с ними, все равно чувствовать свою психологическую изоляцию от них, то есть одиночество (если, например, это чужие для человека люди) [4, с. 493].

Известный психолог Р.С. Немов считает, что время не влияет на степень выраженности одиночества, количество лет проведенных человеком вне контактов с людьми; люди, всю жизнь живущие одни, иногда чувствуют себя менее одинокими, чем те, кому приходится постоянно общаться с окружающими. Одиноким нельзя назвать человека, который, мало общается с окружающими, не проявляет ни психологических, ни поведенческих реакций одиночества. Следует отметить, что между реальными и желательными взаимоотношениями с окружающими существуют расхождения. Р.С. Немов также указывает, что истинные субъективные состояния одиночества обычно сопровождаются симптомами психических расстройств, которые имеют форму аффектов с явно выраженной негативной эмоциональной окраской, при этом у разных людей аффективные реакции на одиночество отличаются. Одни одинокие люди жалуются, например, на чувство печали и подавленности, другие говорят о том, что испытывают страх и тревогу, третьи сообщают о горечи и гневе [2, с.473].

Следует отметить тот факт, что феномен одиночества в большей степени изучался зарубежными исследователями. Все эти работы сходятся в том, что одиночество связано, прежде всего, с «переживанием человека его изолированности от сообщества людей, семьи, исторической реальности, гармоничного природного мироздания» [6, с. 123].

В трудах Ю.П. Кошелева отражены зарубежные исследования одиночества, которые сводятся к изучению черт характера и личных качеств одиноких людей, возрастных особенностей и атрибутивных моделей одиночества; к выделению составляющих одиночества, сопутствующих состоянию одиночества переменных, к определению степени его правления, а также к составлению различных типологий и шкал одиночества [6, с. 145].

В зарубежной психологии разработан ряд теоретических моделей одиночества:

1. Неофрейдская модель (психодинамическая). Представители: Зилбург, Ф. Фромм-Рейхман, Салливан. Согласно этой модели, состояние одиночества определяют внешние условия. В своём анализе проблемы они исходят из клинической практики и рассматривают понятие одиночества как патологию. В целом одиночеству присваивается отрицательная оценка.

2. Гуманистическая. Представитель: К. Роджерс. Одиночество есть ни что иное, как конфликт между «истинным» и «социально желательным» Я, проявление слабой адаптации личности. Причины одиночества уже не заложены в детских переживаниях, а в текущих воздействиях на личность в настоящем. Общая оценка одиночества – отрицательная.

3. Экзистенциальный подход. Представитель: Каол Мустакас. Корни одиночества – в самой природе человека, люди изначально одиноки. Мустакас призывает преодолеть страх одиночества и научиться позитивно его использовать. Оценка одиночества – положительная.

4. Социологический подход. Представители: Боумен, Рисмен, Слейтер. Одиночество расценивается не как нормальное или ненормальное состояние, а как

нормативное – общий статистический показатель, характеризующий общество. Причина одиночества – вне индивида. Оценка – отрицательная.

5. Интеракционистская направленность. Представитель: Роберт С. Вейс. Одиночество возникает в результате нехватки социального взаимодействия индивида. Одиночество не является патологией и существует в двух типах. В первом случае это вызвано отсутствием привязанности к конкретному человеку, а во втором – отсутствием доступного **круга** социального общения». Оценка – отрицательная.

6. Когнитивный подход. Представители: Литиция Энн Пепла, **Марсия** Мицелии, Брюс Морош. Исследователи в своих работах описывают, что одиночество наступает в том случае, когда человек воспринимает (осознаёт) несоответствие между двумя факторами – желаемым и достигнутым уровнем собственных социальных контактов. Одиночество рассматривается как нормальное состояние человека, оценка – отрицательная. [4, с. 77].

Можно выделить две точки зрения на проблему одиночества в современной психологической литературе.

Первая из них восходит к «советскому» пониманию одиночества как состоянию, «противоречащему самой сути человека как существа общественного» [5, с. 142]. Эта точка зрения определяет одиночество следующим образом.

«Одиночество, в отличие от объективной изолированности, отражает внутренний разлад человека с самим собой, воспринимаемый им как неполноценность своих отношений с миром, как «кризис ожидания», потерю всякой надежды и разочарование в любой возможной перспективе. В одиночестве высвечивается опустошенность внутреннего мира человека» [5, с. 43].

Вторая точка зрения провозглашает амбивалентное отношение к одиночеству. С одной стороны признаётся трагичность одиночества, с другой подчёркиваются возможности, которые открывает для становления человека уединение, разговор с собой. [5, с. 52].

И. С. Кон оценивает одиночество ребенка как обычное положение, свойственное подростковому возрасту: «Открытие собственного внутреннего мира довольно весомое, удовлетворенное и волнующее мероприятие, но оно вызывает еще большее количество беспокойных и драматических переживаний. Совместно с пониманием собственной эксклюзивности, неповторимости, непохожести на иных приходит ощущение одиночества. Юношеское «я» еще неопределённо, расплывчато, диффузно, оно зачастую переживается как смутное волнение или же чувство внутренней пустоты, которую кое-чем нужно наполнить. Отсель растёт надобность в общении и в одно и то же время увеличивается избирательность в общении, надобность в уединении» [1, с. 18].

Таким образом, анализ психолого-педагогической литературы по проблеме исследования показал, что проблема одиночества достаточно широко обсуждается в различных теоретических исследованиях. Большинство теоретических рассуждений об одиночестве связано с клинической практикой или же вытекает из уже существующей теории. При этом многие исследователи считают одиночество неприятным, но нормативным переживанием, и лишь некоторые из них рассматривают одиночество как чисто патологическую реакцию.

Итак, признавая существование подросткового одиночества, необходимо выделить, что какими бы ни были пути подростка, приводящие его к одиночеству, главное то, как он сам воспринимает это своё состояние и как он его использует. И это восприятие связано с образом собственного «Я». Рациональное использование этого состояния снимает трагическую окраску. Человек может найти в одиночестве возможность самосовершенствования, то есть путь к себе, к своему «Я».

Список использованной литературы:

1. Кон, И.С. Психология старшекласника / И.С. Кон. – М.: Педагогика, 1985. – 113 с.
2. Немов, Р.С. Общие основы психологии. Учеб. Для студ. Высш. Пед. Заведений: 3 кн. – 4-е изд./ Р.С. Немов. – М.: Гуманит. Изд. Центр ВЛАДОС, Кн. 1. 2002. – 688 с.
3. Покрасс, М.Л. Освоение одиночества: О чем молчат любимым./ М.Л. Покрасс. – Самара: БАХРАХ-М, 2005. – 279 с.
4. Ребер, А. Большой толковый психологический словарь / А. Ребер. Том 2. П-Я. – СПб.: АСТ, Вече, 2003. – 673 с.
5. Романова, Н.П. Одиночество: Введение в проблему / Н.П. Романова. – М.: Просвещение, 2003. – 323 с.
6. Шагивалеева, Г.Р. Одиночество и особенности его переживания студентами: Монография / Г.Р. Шагивалеева. – Елабуга: ОАО Алмедия, 2007. – 157 с.

Абжанова Г.Н. ОПЭК-31к тобының студенті

Ғылыми жетекші: п.ғ.д.: профессор Минжанов Н.А.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды к., Қазақстан Республикасы

СТУДЕНТТІК ЖАСТАРДЫҢ ДҮНИЕЖҮЗІЛІК ҚҰРЫЛЫМЫНЫҢ МӘДЕНИАТТЫҚ ЖАРАТУШЫЛЫҚ ҚҰРЫЛЫМДАРЫ

Мақалада дүниетанымның қалыптасуының гуманитарлық, адамгершілік және зияткерлік факторларының мазмұны, олардың параметрлері мен сипаттамалары туралы айтылады. Мақалада заманауи университеттегі педагогикалық процестің қатысушысы ретінде студенттің ойлауына қазіргі заманғы әлеуметтік-мәдени талаптар және оқу-тәрбие процесінің адамгершілік сипаттамалары қарастырылған.

Түйінді сөздер: дүниетанымның қалыптасуы, университеттік білім берудің мәдени қызметі, маман тұлғасының дамуы, теориялық курстардың практикалық бағыттылығы, тұлғаның дүниетаным мәдениеті, әдіснамалық рефлексия. Заманауи мұғалімнің дүниетанымы бүгінгі күннің негізгі моральдық сұрақтарына жауап беруі керек, заманауи ғылыми ақпараттарды талдауға және өңдеуге ықпал етіп, оқушының қазіргі білім беру процесінде алатын орнын анықтауы керек. Дүниетанымның қалыптасу факторлары мәселесі жеткілікті зерттелген жоқ. Негізінен адам проблемасына, моральдық-этикалық құндылықтар мен көзқарастарға, мәдени бағыттарға назар аударады. Бұл проблемалар А.Бганцев, А.Горячев, Е. Бондарчук, Е.Быстрицкий, Н.Свирида және басқалардың еңбектерінде көрініс тапқан. Оқушы жастардың мәдени қажеттіліктерін қалыптастыруда, өмір сүру қабілеттерін қалыптастыруда және философияға жетуде философияны зерттеудегі философияның маңызды мәселелері шешілмеген күйінде қалып отыр. Мағынасы. Бұл мақаланың мақсаты - дүниетанымның қалыптасуының моральдық, гуманитарлық және зияткерлік факторларының мазмұнын, параметрлерін және жетекші сипаттамаларын қарастыру. Университетте оқу жастардың проблемаларын гуманитарлық тұрғыдан түсінуді есте ұстауы керек. Осы негізде қалыптасқан гуманитарлық мәдениет өте күрделі және көп функциялы. Гуманитарлық мәдениеттің әр компоненті ажырамас және тәуелсіз. Дүниетанымның бағалау функциясын жүзеге асыру әділ және әділетсіз, әдемі және жаман, жақсылық пен жамандық туралы нақты идеямен байланысты. Егер университетте оқу студенттерге осы мәселелер бойынша дербес позицияны қалыптастыруға мүмкіндік берсе, онда дүниетаным олардың жеке басының сипаттамасына айналады, ал мәдени-өркениеттік дамудың мағынасын құратын және құрастырылған үлгілері болашақ өзгертін жағдайларға бейімделуге көмектеседі.

Университетке қалыптасқан көзқарастар жүйесі мен өмірлік тәжірибесі бар адамдар келеді. Қазіргі педагогикалық практика олардың жеке басының осы қасиеттерін

ұқыптылықпен қарау керектігінен туындайды. Дүниетанымның қалыптасуы, түпкі мақсаты мағынаны дамыту болып табылады, диалогтық байланыс барысында мағыналармен алмасу түрінде жүреді. Сонымен бірге қазіргі қоғам, оның ішінде экономика да білімге негізделген. Қоғам өзін осы қабілеттен сезінуі керек. Жаңа рефлексиялық қоғамның қалыптасуы туралы айтуға болады [1]. Мұндай гуманитарлық мәдениет төмендегілермен сипатталатын руханиятты қалыптастырады: құндылықтарға, баламаға, түсініксіздікке, адамзаттың интеграциялық құндылықтарына бағдарлануға байланысты айқындалады. Бұл сізге дүниетанымды бағалау жүйесі мен қағидаттары ретінде түсінумен толықтыруға мүмкіндік береді. Бұл адамның болмысын байытады, оның бір сәттік шекарасын жасайды, дүниетанымға бағытталған интеллектуалды ізденіс және болашақтың құрылысы үлкен мәдени байлығымен, тереңдігімен және кеңдігімен ерекшеленеді. Осы жағдайлардың әсерінен қалыптасқан дүниетаным концептуалдылықтың белгісі бар. Дүниетанымның бұл қасиеті сізге әлемге деген көзқарасыңызды қалыптастыруға мүмкіндік береді, өмірлік маңызды мәселелерді шешуге және ағымдағы оқиғаларға өз түсінігіңізді ұсынады. Әлемдік дамудың егжей-тегжейлі формаларын ұсынады. Бұл формалардың белсенді сипатқа ие болуы заңды: материалды және практикалық тұрғыдан дамыту және әлемнің өзгеруі, әлемнің рухани және практикалық өзгеруі мен дамуы, табиғат, қоғам және адам туралы теориялық білім. Дамыған дүниетанымның келесі ерекшеліктері бар: дүниетаным дүниенің бірлігі, оның әр түрлі жақтарының туыстық принципіне негізделген, бұл шындықтың бір аспектісі туралы білімді басқа жаққа экстраполяциялауға мүмкіндік береді; дүниетаным - бұл дүниенің жүйелік сипатын көрсететін білім жүйесі; оған адамдардың бір-біріне және айналадағы әлемге қатынасы нормалары мен ережелерінің жүйесі кіреді; дүниетаным - әлем мен адамға субъективті көзқарас; оның мәні танымдық және нормативтік координаттардың қиылысында қалыптасады.

Мұндай қоғам үшін оның өмір сүруінің неғұрлым жоғары мағыналарын түсіну өмірлік міндетке айналады. Жаңашылдық тәжірибесі бар шығармашылық адамның рухани тәжірибесі ғаламдық ақпарат алмасуға қосылуы керек. Ойлаудың сыншылдығы - бұл дүниетанымға тән және университеттік оқытудың барлық жүйесінде қалыптасатын ойлау қасиеті. Ойлаудың сыншылдығы ойлаудың негізін және шығармашылық ойлауды білдіреді. Осы тұрғыдан алғанда, ойлау рефлексиялық талдауды, өзіне бағытталған сынды көрсетеді. Сондықтан университеттік білім мәдениеттің интеграторы рөлін атқарады [2.16]. Университеттегі білім жоғарыда көрсетілген міндеттер мен бағыттарды жүзеге асыру қабілетімен ғана емес анықталады. Қазіргі жағдайда дүниетанымның анықтайтын белгісі оның гуманитарлық сипаты болып табылады. Дүниетаным бастапқыда гуманитарлық тұрғыдан қалыптасады, оның маңызды аспектісі адам үшін ең жоғары құндылық, табиғи құқықтар мен бостандықтарға ие адам, моральдық дербестік, әлеуметтік егемендік идеяларын қамтиды; адамның қазіргі қоғамдағы еркін пікірге қажеттілігі; гуманистік мораль нормаларын және олардың нақты мазмұнын ассимиляциялау, адамгершілікті маңызды жеке қасиет ретінде өсіру; еркін білдіру «мен» білдіру тәсілі ретінде; адамның бостандығы мен қадір-қасиетін шектемейтін адамдар арасындағы адамгершілік қарым-қатынас. Жоғарыда аталған сипаттамалар мұндай дүниетанымның тек университетке дайындық кезінде пайда болатындығын көрсетеді. Бұлардан басқа, оның маңызды ерекшелігі - ғылыми. Ғылыми дүниетанымнан басқа, дүниетанымдық, дүниетаным бар. Ол қарапайым сұрақтарға жауап береді және өрескел сәйкессіздіктерді қабылдамайды. Осылайша, адамды күрделі әлемге бағыттаған дамыған және қалыптасқан дүниетаным қазіргі заманғы маманға тән қасиет. Оқушы жасында дүниетанымды қалыптастыру ерекше әдептілік, сезімталдық пен зейінді талап етеді. Қазіргі жағдайда дүниетанымды қалыптастыру міндеттері тағы бір жағынан күрделі. Оның мазмұны тұрғысынан білім беруді фундаментализациялау қазіргі ғылыми дүниетанымның реформасын - сызықтық емес дүниетанымның құрылысын білдіреді

[3,422]. Мұндай ойлаудың пайдалану сипаттамалары күрделене түседі. Бүгінгі таңда ойлаудың әмбебаптығы жеке тұлғаның қатаң сүзгілерін жасау, құнды ақпаратты таңдаудың нақты жолдары, сонымен қатар жеке білім жүйесін үнемі толықтыру және толықтыру қабілетін қалыптастырудан тұрады [4,370]. Ең бастысы, қажетті ғылыми ақпаратты қалай табуға, өңдеуге, сіңіруге және қолдануға болатындығын білудің аздығы. Ерекшеліктердің руханилығы: методология, теория және практика. Біз тек ғылыми ғана емес, негізінен дүниетаным, мәдени ақпарат туралы айтып отырғанымызды ұмытпау керек. Сонымен, университеттік білім жалпы ойлау қабілетін, жаңа білімді алудың стратегиялары мен әдістерін шешуге бағытталған теориялық және практикалық білімді табу және экстраполяциялау қабілетін қалыптастыруы керек. Нәтижесінде біз ақыл-ойдың ықтимал мүмкіндіктерін аламыз, дәлірек айтқанда, олар университетке дайындық кезінде қалыптасады. Ақылдың мұндай жаңа қасиетін даналықтан басқа түсіндіру мүмкін емес. Даналықтың ерекшелігі - бұл мәселелерді қою және шешу қабілеті, білімді байланыстыруға және олардың мағынасын беруге мүмкіндік беретін білімді ұйымдастырудың қағидаларына ие болу. Осы тұрғыдан алғанда, даналық табиғаттағы, әлеуметтілік пен имандылықта ортақ тұлға даралығын үйлестірудің факторы болып табылады. Осылайша, тұтастық пен үйлесімділік атрибут пен даналыққа айналады. Даналық - адамның интеллектуалдық және адамгершілік күштерінің дамуының жоғары деңгейі - ішкі әлемді сыртқы деструктивті әсерден қорғайтын кернеу реттегіші ретінде әрекет етеді. Даналық сияқты дүниетанымның бөлігі ретінде білім жүйесі жаңа сапаға жетеді: біріншіден, бұл білім жүйесі жаңаша жұмыс істейді, өзін-өзі реттей бастайды, екіншіден, оны тек ғылыми білім жүйесі ретінде қарастыруға болмайды, бірақ дүниетанымдық білім жүйесін білдіреді. үшіншіден, дүниетаным мәдениеті туралы айтуға болады. Мұндай зерттеудің мақсаты - адамның бірегейлігі мен адамзаттың әмбебаптығын көрсету. Бұл ғылыми білімге тарих туралы білімді ғана емес, гуманитарлық ғылымдар мен мәдениетті де біріктіру қажет. Адамның биосоциалды тіршілік иесі екендігі жалпыға ортақ. Қазіргі заманғы ғылым жаһандық эволюция идеяларының дамуын ескереді. Динамикалық ғалам тыныш дамуды алмастыратын дағдарыстар арқылы дамиды. Қазіргі білім беру институционалды тәртіпті, оның әртүрлі формалары мен қадамдарын заңдастыруды, түсіндіруді және негіздеуді қамтуы керек. Динамикалық ғалам тыныш дамуды алмастыратын дағдарыстар арқылы дамиды. Бұл әлемді қабылдаудың әр түрлі түрлері әлемнің классикалық және постклассикалық емес бейнесіне сәйкес келетіндігін алдынала анықтайды. Бұл өзгерістердің мәні материя дамуының құрамдас бөлігі болып табылатын дағдарысқа деген көзқарастың өзгеруі болып табылады. Дәл осы жағдай әр түрлі жүйелердің, соның ішінде әлеуметтік жүйелердің өзін-өзі ұйымдастырудың тетіктерін зерттейтін бірқатар синергетикалық зерттеулерге кең мүмкіндіктер ашады. Бұл жерде синергетикалық зерттеулер пәнаралық болып табылады. Сайып келгенде, біз бір жағынан құзыреттілік пен кәсібилікті қалыптастыру қажеттілігі мен екінші жағынан университеттерімізде болатын тәртіптік дайындықтың арасындағы қайшылыққа кезігіміз. Біздіңше, бұл қарама-қайшылықты шешу маңызды рөл атқаратын және қазіргі мәдениетте кеңейтілген орын алатын синергетикалық идеялардың пайдасына шешілетін болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Аршинов В.И., Буров В.А., Гордин П.М. Классикалық емес ғылым мен білімнің пәнін қалыптастыру. - Кіріспе: Синергетикалық парадигма. Білім беру синергетикасы. - М.: Прогресс-Дәстүр, 2007. - С. 114-136.

2. Философияны оқыту әдістемесі: Қайта құру проблемалары / Редакторы Г.В.Платонов, И.Я.Кантеров, Г.Ф. Беляева. - М.: Жоғары мектеп, 1991. -- 399 б.

3. Микешина Л.А. Адам білім берудің синергетикалық және герменевтикалық мәнмәтіндерін түсіндіреді. - Кіріспе: Синергетикалық парадигма. Білім беру синергетикасы. - М.: Прогресс-Дәстүр, 2007. - С. 137-160.

4. Солодкова Е.А. Синергетикалық модельдеу негізінде Ресейдегі жоғары білімді модернизациялау тұжырымдамасы. - Кіріспе: Синергетикалық парадигма. Синергетика Ерекше белгілердің руханилығы: әдіс, теория және практика 1 (42) - 2011 13 білім. - М.: Прогресс-Дәстүр, 2007. - С. 418-422.

Азине Шынарғұл СР-18-1к тобының студенті

Ғылыми жетекшісі – п.ғ.д., профессор

Минжанов Нұрлан Әділбайұлы

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ ЖАСТАР КӨЗІМЕН

Рухани жаңғыру – бүгінгі күнгі өзекті мәселенің бірі болып тұр. Қай саланы қарасаң да, қай арнаға бет бұрсаң да «Рухани жаңғыру» деп әлемге паш етудеміз. Осы рухани жаңғыру деген не? Ол бізге не береді? деген сауалдар төңірегінде мен де біраз ой толғап, ой елегімнен өткіздім. Менің ойымша, осы рухани жаңғырудың ең басты бөлігі мен бөлшегі, айнымас негізі - ол біздің өткен тарих парақтары екендігі айдан анық. Кешегі ата-бабаларымыздың қара шаңырағы, киелі киіз үйі, қасиетті үкісі мен домбырасы тағы да басқалары осы біздің негізіміз екендігі белгілі. Осы ата-салтты жалғастырып, қазақ елінің артуына, рухани жаңғыруына ең бірінші кезекті жастарға үлкен ауыртпалық артылып отыр. Елбасымыздың осы жылғы рухани жаңғыру тұжырымдамалық бағдарламасы қарапайым біз жастар түсінетін, баршаға ұғымды, бай тілмен жеткізілген. Оның басты мақсаты – Ұлт жоспарын орындау аясында әлемнің ең озық 30 елінің қатарына кіру болып табылады. Рухани жаңғыру бағдарламасының жастарға, яғни, білім саласына қатысты тұсы - келешек ұрпақты кемел білімге өсуін сусындататын үлкен мүмкіндік. «Білекті бірді, білімді мыңды жығады» деген қазақ мақалының мән - маңызы ешқашан кемімек емес. Керісінше, уақыт өтіп, заман өзгерген сайын халық нақылының құндылығы артып келе жатыр. Өйткені алдағы заман - нағыз білімділердің заманы болмақ.

Қазір бәсекеден тыс қалған бірде-бір сала жоқ. Ал барлық саланың дамуы, өркендеп өсуі білім мен ғылымның дамуына тәуелді. Бұны «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласында ҚР Президенті Н. Назарбаев ерекше атап көрсетті: «Технологиялық революцияның беталысына қарасақ, таяу онжылдық уақытта қазіргі кәсіптердің жартысы жойылып кетеді. Экономиканың кәсіптік сипаты бұрын - соңды ешбір дәуірде мұншама жедел өзгермеген. Біз бүгінгі жаңа атауды ертең - ақ ескіге айналатын, жүрісі жылдам дәуірге аяқ бастық. Бұл жағдайда кәсібін неғұрлым қиналмай, жеңіл өзгертуге қабілетті, аса білімдар адамдар ғана табысқа жетеді» [1].

Осы орайда мен осындай қазақ елінің өскелең ұрпағы, бүгінгі жастардың бірі ретінде маған артылып отырған міндеттің ауыр екендігін ұғынамын. Сол үшін еренбей еңбек те етемін. Себебі, мен болашағым-ол елімнің болашағы. Осыны түсінгендіктен, біз білімге бөлінетін бюджет шығыстарының үлесі жөнінен әлемдегі ең алдыңғы қатарлы елдердің санатына қосылып отырмыз. Табысты болудың ең іргелі, басты факторы білім екенін әркім терең түсінуі керек. Жастарымыз басымдық беретін межелердің қатарында білім әрдайым бірінші орында тұруы шарт.

Себебі, құндылықтар жүйесінде білімді бәрінен биік қоятын ұлт қана табысқа жетеді. Иә, үрейлі көрінуі мүмкін, бірақ алдағы санаулы жыл ішінде бүгінгі қолданыстағы кәсіп түрлерінің тең жартысы қажетсіз болып қалары анық. Бұл мыңдаған адамға табыс көзінен айрылу қаупін тудырады. Мұндай қатер келешегін

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев «Болашаққа бағдар. Рухани жаңғыру» мақаласында қазақ тілін латын әліпбиіне көшіру туралы: «2025 жылға қарай іс қағаздарын, мерзімді баспасөзді, оқулықтарды, бәрін де латын әліпбиімен басып шығара бастауға тиіспіз[2]. 2017 жылдың аяғына дейін ғалымдардың көмегімен, барша қоғам өкілдерімен ақылдаса отырып, қазақ әліпбиінің жаңа графикадағы бірыңғай стандартты нұсқасын қабылдау керек. 2018 жылдан бастап жаңа әліпбиді үйрететін мамандарды және орта мектептерге арналған оқулықтарды дайындауға кірісуіміз қажет. Алдағы 2 жылда ұйымдастыру және әдістемелік жұмыстар жүргізілуге тиіс» деді.

Қазіргі заман – жаһандану заманы. Технологиялар мен коммуникация қарқынды дамуда. Заман талабына сай бейімделу мемлекетіміздің дамуына қажет. Латын әліпбиіне көшу осы қажеттіліктен туындап отыр. Сонымен қатар латын әрпіне көшу әлемнің әр бөлігіне тараған қандастарымызға, түркі тілдес бауырлас елдерге бет бұрып, бір қадам жақындастырады. Латын әліпбиі негізін грек әліпбиінен алып, латын тілінде қолданылған. Қазіргі таңда латын әліпбиін дүние жүзі халқының көп бөлігі қолданады. Солтүстік Америка, Оңтүстік Америка, Еуропа, Африка елдерінің жартысы, Аустралия елдері, Азия елдерінің бір бөлігі және т.б. латын әріптерімен жазады. ТМД мемлекеттерінің ішінде Әзірбайжан, Түрікменстан және Өзбекстан мемлекеттері кирилл әліпбесінен латын әліпбесіне көшті. Бүгінгі таңда латын таңбасымен жер шары халқының 40 %-дан астамы қолданып, ең кең тараған әліппе болып есептеледі. Ал латын әрпінде жазатын мемлекеттердің көлемі жер құрылықтарының 60% құрайды. Сонымен қатар латын таңбалары халықаралық таңба болып есептеледі. Дүние жүзі баспаларының 95% латын әліпбиінде басылып шығады екен. Яғни, қазақстандықтардың осы баспаларды оқуға және де керісінше, қазақстандық баспаларды әлемнің әр бөлігінің оқырмандары оқуға мүмкіндігі болады. Латын әріпінің кең тарауына әрине ағылшын тілі ықпалын тигізді. Латын әліпбиіне көшу кең тараған халықаралық тілдер – ағылшын, француз, испан тілдерін меңгеруді жеңілдететіні анық. Дегенмен, кирилл әрпінен латын әрпіне көшу кезеңінде аға буын мен жас ұрпақ арасындағы білім қайнар көзі – кітап арқылы берілетін мәдени, тәрбиелік байланысты үзіп алмау оңайға соқпайтыны анық.

Латын әліпбиі біздің жыл санауымыздан 800 жыл бұрыннан келе жатыр, яғни үш мың жылға жуық уақыттан бері бар. Жоғарыда аталған латын әліпбиі туралы дереккөздерді келтіре отырып, қазақ қоғамына, халқына латын әліпбиінің қаншалықты маңызды екенін аңғаруға болады. Бұл жайына Елбасымыз биылғы Жолдауында 2025 жылдан бастап латын әліпбиіне көшу туралы ойларын таратып айтты. *«Бұл ой еліміз тәуелсіз алғаннан кейін мені жиі мазалады. Бірақ біз көп ұлтты халықпыз. Әр ұлттың ой-пікірі бар. Қазіргі кириллица арқылы қазақтардың да, қазақстандықтардың да бірнеше буыны тәрбиеленіп, білім алды. Өмірді таныдық, дүниені көрдік. Сондықтан латын қарпіне көшкен жағдайда да кириллица көпке дейін қатар қолданылады, екеуі біразға дейін бірге пайдаланылады деп ойлаймын». «Біз 2025 жылдан бастап әліпбиімізді латын қарпіне, латын әліпбиіне көшіруге кірісуіміз керек. Бұл – ұлт болып шешуге тиіс принципті мәселе. Бір кезде тарих бедерінде біз мұндай қадамды жасағанбыз. Балаларымыздың болашағы үшін осындай шешім қабылдауға тиіспіз және бұл әлеммен бірлесе түсуімізге, балаларымыздың ағылшын тілі мен интернет тілін жетік игеруіне, ең бастысы – қазақ тілін жаңғыртуға жағдай тугызады»* - деген болатын.

ҚР Білім және ғылым министрлігі Түркі академиясының президенті Шәкір Ыбыраев әліпбиді латынмен ауыстырғанда біздің ұтатын жақтарымыз деп мынадай пункттерді атап көрсеткен болатын: Біріншіден, тіл тазалығы мәселесі. Тіліміздегі қазіргі жат дыбыстарды таңбалайтын әріптерді қысқартып, сол арқылы қазақ тілінің табиғи таза қалпын сақтауға мүмкіндік аламыз. Екіншіден, қазақ тілін оқытқан уақытта басы артық таңбаларға қатысты емле, ережелердің қысқаратыны белгілі. Ол мектептен бастап барлық оқу орындарында оқыту үрдісін жеңілдетеді. Уақыт та, қаржы да

үнемделеді. Үшіншіден, латын әліпбиіне көшу – қазақ тілінің халықаралық дәрежеге шығуына жол ашады. Қазақ тіліне компьютерлік жаңа технологиялар арқылы халықаралық ақпарат кеңістігіне кіріуге тиімді жолдар ашылады. Төртіншіден, түбі бір түркі дүниесі, негізінен, латынды қолданады. Біздерге олармен рухани, мәдени, ғылыми, экономикалық қарым-қатынасты, тығыз байланысты күшейтуіміз керек.

Күні бұрын болжай білген мемлекеттер үшін ғана қауіпсіз. Жеткен жетістігіне тоғаймай, тың бағыт, жаңа бағдар таба білген елдер ғана осы сындарлы кезеңнен сүрінбей өтеді. Біздің ең биік мақсатымыз келешегі кемел білімді ұрпақ атану. Сапалы білім мен үлгілі тәрбиені сіңіру – біздің алға қойған басты мақсатымыз деп білемін. Әр үйдің үміті болған кішкентай бүлдіршіндерді, бізді жастарды мектеп және университетте Отансүйгіштікке, ұлтжандылыққа, ұлттық салт-дәстүрімізді құрметтеуге, өлкеміздің табиғатын қорғауға үйреткен және әлі күнге дейін үйретіп келеді. Елбасымыздың алға қойған міндеттерінің бірі - білім беру саласында ауқымды өлкетану жұмыстарын жүргізу (Қарағанды жерлеріндегі қасиетті өлкелерді білу нені береді?). Сонымен қатар келесі жылдың жастар жылы болуының өзі көп нәрседен хабар беріп тұрғандай. Осы орайда мен де өз жауапкершілігімді сезініп, елімнің жарқын болашағы үшін, өзімнің ертеңгі күнім үшін еліме елеулі азаматша болу үшін аянбай оқып, білім аламын. Себебі, білімді адам ғана еліне де, өіне де, өзгеге де пайдасын тигізеді. Ұлы Абай атамыздың «Сен де бір кірпіш дүниеге, кетігін тап та бар қалан» деген сөздерін өзімнің өмірлік ұстанымым ретінде алып, діттеген мақсатыма жетемін деп аламын. Елімнің рухани жаңғыруна титтей де болса септігім тиетіндігіне кәміл сенемін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру//Егемен Қазақстан.2017. 12 сәуір.

2. «Қазақстан – 2050» Стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты». Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы//Егемен Қазақстан. 2012. 15 желтоқсан.

Азине Шынарғұл СР-18-1к тобының студенті

Ғылыми жетекшісі: п.ғ.к., доцент М.К. Абдақимова

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

«ҚАЗАҚ ҚОҒАМЫН ӘЛЕУМЕТТІК ЖАҢҒЫРТУДА ЕЛБАСЫНЫҢ ЖАҢА ӘЛЕУМЕТТІК БАСТАМАЛАРЫН ІСКЕ АСЫРУ»

ҚР Конституциясы әлеуметтік мемлекеттің нормалары мен принциптерін декларациялайды, әлеуметтік құқықтарды жеке тұлғаның еркін дамуының ажырамас атрибуты ретінде жариялаған. Республиканы әлеуметтік мемлекет деп жариялау фактісі азаматтардың, халықтың мүдделері, қажеттіліктері жалпы қоғамдық өмірді қайта құрудағы басты басымдық болып табылатынын көрсетеді. Әлеуметтік мемлекеттің бастапқы өлшемі әлеуметтік тиесілігіне қарамастан қоғамның барлық мүшелеріне арналған мемлекеттік патернализм болды. Мемлекет азаматтардың әл-ауқаты үшін жауапкершілікті өзіне алады, қоғамның барлық мүшелеріне әлеуметтік қолдаудың қолжетімділігін қамтамасыз етеді, әлеуметтік қамтамасыз ету мен әлеуметтік қорғаудың мемлекеттік жүйелерін құрады, әлеуметтік бағдарламаларды бюджеттік қаржыландыруды және Мемлекеттік әлеуметтік сақтандыру түріндегі әлеуметтік саясаттың жаңа тетіктерін енгізеді, қоғамдағы әлеуметтік функциялардың басым субъектісіне айналады. Әлеуметтік мемлекет-адамның өмір сүруіне лайықты жағдай жасау, Конституцияда және Қазақстан Республикасының басқа да заңнамалық

актілерінде бекітілген, азаматтардың мүдделері мен қажеттіліктерін жүзеге асыратын және ізгілік пен өзара жауапкершілік қағидаттарын басшылыққа алатын құқықтар мен бостандықтарды іске асыру міндеті болып табылатын мемлекет. Гүлденген мемлекет - басқарудың тиімді жүйесі мен мықты экономика ғана емес, сонымен қатар азаматтардың барынша қорғалуы да. Сондықтан да әлеуметтік мемлекетті қалыптастыру мен әлеуметтік әл-ауқаттың өсуіне халықтың әлеуметтік қолдауға деген сұраныстарының өсуімен ғана емес, сондай-ақ осы сұраныстардың мазмұнының өзгеруімен, оларды дараландырумен, неғұрлым терең жеке қажеттіліктермен, оларды қанағаттандырудың неғұрлым жанама жағдайларымен шартталған арнайы институт және ерекше мамандық ретіндегі әлеуметтік жұмыстың рөлі артады.

ҚР Тұңғыш Президенті Н. Ә. Назарбаев "Қазақстан-2050" Стратегиясында атап өткендей, Мемлекет қоғамның әлеуметтік осал топтарын атаулы қолдау үшін, оның ішінде кез келген әлеуметтік бағдарламаларды жүзеге асырудың сөзсіз серіктері болып табылатын тәуекелдер мен теріс салдарлар үшін толық жауапты болуы тиіс, өйткені тұрмысы төмен, жұмыссыз, басқа да әлеуметтік қысым жасалған топтарды қолдаудың қуатты және қымбат тұратын әлеуметтік бағдарламалары масылдықтың көңіл-күйі, қоғамдық пайдалы қызмет жүйесіне қосылғысы келмейді [3]. Н. Назарбаевтың әлеуметтік бастамалары 2018ж. наурызында қабылданған [4] - бұл адам мен адамға бағытталған 5 ауқымды жоба, оның мақсаты - адам капиталының деңгейін арттыру. Бұл-ұлттық сананы, әлеуметтік бірлікті нығайтуға, ұлттың рухани жаңаруына бағытталған әлеуметтік күн тәртібіндегі өзекті трендтер. Алдағы перспективалар мен кепілдіктерді әлеуметтік мемлекет пен ұлттық әл-ауқаттың қазақстандық үлгісімен атай отырып, Ұлт Көшбасшысы осы саладағы саясатты тиімді іске асырудың негізгі тетіктерін әзірлеу қажеттігін атап өтті, осылайша қазақстандық қоғамды міндеттер кешенін шешуге тартуға шақырды.

Әлеуметтік қызметкерлер іске асырушысы болып табылатын әлеуметтік қызмет көрсету мынадай қағидаттарға негізделеді: өмірлік қиын жағдайда жүрген кәмелетке толмағандарға, егде адамдар мен мүгедектерге әлеуметтік қызмет көрсетудің атаулылығы, қолжетімділігі, еріктілігі, ізгілік, басымдылығы; құпиялылық; профилактикалық бағыттылығы; адам және азамат құқықтарының сақталуы; әлеуметтік қызмет көрсетудің барлық түрлерінің сабақтастығы. Бұдан басқа, әлеуметтік жұмыс адамдарға өздерінің институционалдық және әлеуметтік рөлдері мен мәртебелері шеңберінде қоғамдық байланыстарда оңтайлы жұмыс істеуге көмектесу үшін бағытталған. Әлеуметтік жұмыс адамның әлеуетін өзектендіруге ықпал етуі тиіс, ал әлеуметтік қызметте көрінетін өзін-өзі белсендендіру қоғамдық өмірдің дамуын жандандырады. Әлеуметтік жұмыс адамдарды біріктіруге, адамдар арасындағы қарым-қатынаста делдал болуға, халықтың әртүрлі топтарын қорғауға және мінез-құлықтың девиантты формаларын ескертуге тиіс. Әлеуметтік жұмыс бағыттарының осы тізімінде жастармен әлеуметтік жұмыс ерекше назар аударуға тұрарлық, өйткені жастардың бойында туындаған дағдарысты жағдайларды еңсеруге бағытталған әлеуметтік іс-шараларға тартылуы неғұрлым өзекті болып отыр. Сондықтан да Президенттің ең өзекті мәселелерге қатысты жарияланған Бес әлеуметтік бастамасы және жалпы іске асырылып жатқан "Рухани жаңғыру" бағдарламасы бірінші кезекте қазақстандық жастарға арналған. Мысалы, "7-20-25" жаңа ипотекалық бағдарламаны іске асыру жастар үшін тұрғын үйдің қолжетімділігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Алайда, әлеуметтік жаңғыртудың жаңа кезеңінде Үкімет елдегі тұрғын үй дамуының бірыңғай моделін әзірлеуі, өзара бөлінген бағдарламаларды қабылдау тәжірибесінен бас тартуы қажет. Мысалы, "7-20-25" бағдарламасы шеңберінде, бастапқыда қарыз алушының отбасылық табысының әлеуметтік, орташа деңгейі ретінде болжанған, айына шамамен 320 мың теңгені құрауы тиіс. Табыс деңгейі аз адамдар оған қалта бойынша қатыспады. Сондықтан 2019 жылы Елбасының бастамасымен "Бақытты Отбасы" жаңа бағдарламасы іске қосылды. Бірінші кезекте, бағдарламаға көп балалы отбасылар мен

мүгедек балаларды тәрбиелеп отырған отбасылар қатысады. 2020 жылдан бастап осындай 10 мың отбасы жыл сайын тұрғын үймен қамтамасыз етіледі. Бұл өте тиімді жағдай. Үкімет бағдарламаға қатысу үшін нақты өлшемдерді айқындауы және оны қатаң әкімшілендіруді қамтамасыз етуі керек. Қолдау тек оған шынымен мұқтаж адамдарға ғана берілуі тиіс. Үш жыл ішінде кезекте тұрған аз қамтылған көп балалы отбасыларға тұрғын үй беру мәселесін шешу міндеті қойылды. Олар 3 Жеке меншікке тұрғын үй сатып алу үшін табысы жоқ азаматтарға әлеуметтік жалға алу жағдайында тұруға мүмкіндік беру қажет. Осы мақсаттарға 2022 жылға қарай мемлекет 240 млрд. теңгеден астам қаражат бөледі. [5] Бұл жұмысқа жеке бизнесті тартудың жаңа шараларын әзірлеу, мемлекеттік-жеке меншік әріптестік тетіктерін іске қосу керек. Адамдар әкімдіктер әлеуметтік пәтерлер берген кезде кезектілікті қалыптастыру мен жылжытудың ашық емес процесіне риза емес. Үкімет жыл соңына дейін жалға берілетін тұрғын үйге, сондай-ақ "Бақытты Отбасы" бағдарламасы бойынша жеңілдікті тұрғын үй қарыздарын алуға кезекте тұрғандарды есепке алудың бірыңғай ұлттық жүйесін құруы керек.

Қазақстанда ерлі-зайыптылар жұптарының ажырасуының қазіргі жоғары пайызы, әрбір үшінші неке ыдыраған кезде, атап айтқанда, жас отбасылар үшін тұрғын үйдің болмауы және тұрғын үйге ақша жинаудың мүмкін еместігі сияқты өзекті проблемалармен байланысты. Ажырасу кезінде ең басты зардап шеккен адам бала болып табылады, ол отбасының бөлінуін бастан кешіреді. Осының салдарынан біз әлеуметтік саусыз азаматтардың тұтас буынын өсіруге тәуекел етеміз. Бірақ мұндай құбылыстың терең себебі, ажырасу әдеттегі құбылыс болған кезде, мамандар отбасы құндылығының құлдырауын атайды. Бұл жерде біз Елбасының адалдығы мен көрегендігіне тағы да көз жеткіземіз. Біздің халқымызда отбасы әрқашан оның басты рухани тірегі, адами құндылықтардың, ұрпақтар мәдениеті мен тарихи сабақтастығының сақтаушысы болды. Ежелгі қазақ даналығы: "мемлекет - бұл үлкен отбасы, ал отбасы - бұл кішкентай мемлекет, және ол махаббатта сақталады". Дәл осы жерде адам шығармашылық және рухани күш жұмсайды, ана мен әке бақытын толық сезінеді. Нақ осы отбасыдан адам өмірі басталады, осында азамат болып қалыптасуы. Отбасы-махаббат, құрмет, ынтымақтастық және бауырмалдық көзі, кез келген өркениетті қоғам немен құрылады, онсыз адам өмір сүре алмайды. Сондықтан да қазіргі жастар отбасы құндылықтарына, үлкендерге құрмет көрсетуге, балаларға деген сүйіспеншілікке тәрбиелеу қажет. Ал "7-20-25", "Бақытты Отбасы" бағдарламаларын іске асыру жас отбасылардың материалдық мәселелерін шешуде қуатты серпін беріп қана қоймай, ең бастысы, отбасындағы әл-ауқат шар Әлеуметтік қызметкердің жастарды жұмысқа орналастыруға жәрдемдесуге көмегі өте маңызды, өйткені жұмыссыздық бейәлеуметтік өмір салтына және нашақорлық, маскүнемдік, жезөкшелік және жастар ортасындағы қылмыс, үйдегі жанжалды жағдайға әкелуі мүмкін. Бірақ мәселе еңбек нарығындағы болашақ ізденуші жастардың кейбір бөлігі экономикада қалыптасқан жағдайға психологиялық тұрғыдан дайын емес, кәсіби мансабының басында объективті төмен ақы төленетін жұмысқа келіспейтіні болып табылады. Жұмыс іздеуде ұлдар мен қыздар бірден бәрін немесе ештеңе алуды қалайды. Бірақ оның қағидаттары жүзеге асырылатын әлеуметтік мемлекет пен әлеуметтік саясаттың алдында абсолюттік әлеуметтік әділдікті құру міндеті тұр емес. Ол ресурстардың біркелкі бөлінбеуі салдарынан әлеуметтік қақтығыстар туындамайтындай, белгілі бір әлеуметтік топтардың құқықтық, әлеуметтік және мәдени оқшаулануы болмайтындай дәрежеде әлеуметтік өтемақыны қамтамасыз етуге арналған. Соған қарамастан, қалыптасқан жағдайларды, сондай-ақ жас мамандарды қолдауды ескере отырып, Мемлекет басшысы айына 25 АЕК-тен төмен жалақы алатын қызметкерлер үшін жеке табыс салығының 1% - ы мөлшерінде төмендегені туралы мәлімдеді. Бұл, бірінші кезекте, жас мамандарды қолдау және қазіргі заманғы аурудың алдын алу - "дипломды" жұмыссыздықты болдырмау қадамы. Бұл жерде белсенділік пен жұмыс іздеуді

ынталандыратын (әсіресе жастарда) мемлекеттің әлеуметтік көмегі көрінеді. Ал көмек табысты алмастырмауы керек, егер ол тым төмен болса, оны толықтыруы керек.ты болады, қоғамдағы тұрақтылықӘлеуметтік қызметкердің жастарды жұмысқа орналастыруға жәрдемдесуге көмегі өте маңызды, өйткені жұмыссыздық бейәлеуметтік өмір салтына және нашақорлық, маскүнемдік, жезөкшелік және жастар ортасындағы қылмыс, үйдегі жанжалды жағдайға әкелуі мүмкін. Бірақ мәселе еңбек нарығындағы болашақ ізденуші жастардың кейбір бөлігі экономикада қалыптасқан жағдайға психологиялық тұрғыдан дайын емес, кәсіби мансабының басында объективті төмен ақы төленетін жұмысқа келіспейтіні болып табылады. Жұмыс іздеуде ұлдар мен қыздар бірден бәрін немесе ештеңе алуды қалайды. Бірақ оның қағидаттары жүзеге асырылатын әлеуметтік мемлекет пен әлеуметтік саясаттың алдында абсолюттік әлеуметтік әділдікті құру міндеті тұр емес. Ол ресурстардың біркелкі бөлінбеуі салдарынан әлеуметтік қақтығыстар туындамайтындай, белгілі бір әлеуметтік топтардың құқықтық, әлеуметтік және мәдени оқшаулануы болмайтындай дәрежеде әлеуметтік өтемақыны қамтамасыз етуге арналған. Соған қарамастан, қалыптасқан жағдайларды, сондай-ақ жас мамандарды қолдауды ескере отырып, Мемлекет басшысы айына 25 АЕК-тен төмен жалақы алатын қызметкерлер үшін жеке табыс салығының 1% - ы мөлшерінде төмендегені туралы мәлімдеді. Бұл, бірінші кезекте, жас мамандарды қолдау және қазіргі заманғы арудың алдын алу - "дипломды" жұмыссыздықты болдырмау қадамы. Бұл жерде белсенділік пен жұмыс іздеуді ынталандыратын (әсіресе жастарда) мемлекеттің әлеуметтік көмегі көрінеді. Ал көмек табысты алмастырмауы керек, егер ол тым төмен болса, оны толықтыруы керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Базарбаева Г. А. Қазақстан Республикасындағы әлеуметтік мемлекеттің қалыптасуы: саяси талдау. Автореф. дис. на соиск. уч. степ. д-ра полит. ғылым-Қазақстан Республикасы. - Алматы, 2010.2. Базарбаева Г. А. әлеуметтік саясатының Басымдықтары бағдарламаларында қазақстандық партиялардың басы - ортасына 90 жж. // Вестник университета "Қайнар". - 2007. - №3/1. - С. 22-26.

3. "Қазақстан-2050" Стратегиясы. Қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. Қазақстан Республикасының Президенті - Елбасы Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. Астана, 14 желтоқсан 2012 ж. // Казахстанская правда. - 2012, 15 желтоқсан/

4. Қазақстан Республикасының Президенті н. Ә. Назарбаевтың 2018ж.<https://www.akorda.kz/>

Айтамбетов А.Е. ФКиСМ-19-1К тобының студенті

Ғылыми жетекшісі – п.ғ.д., профессор Минжанов Н.А.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды к., Қазақстан Республикасы

ЖАСТАРДЫҢ ДҮНИЕТАНЫМЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫНДАҒЫ

Спорт адамды жан-жақты жетілдірудің тиімді құралы ретінде оны рухани және дене дайындығына тәрбиелеудің қозғаушы күші болып саналады. Спорттық жоғары нәтижеге жеткен сайын спортшы тек денесін ғана дамытып қоймай, сонымен қатар адамгершілік, өнегелілік, эстетикалық, ақыл-ой, еңбек, отан сүйгіштік тәрбиелерін де алады. Спорттың адамды тәрбиелеудегі педагогикалық маңызы өте зор.(3)

Ал, жоғары нәтижелер спорты барынша жоғары нәтижелерге жетуге ұмтылумен байланысты (әлемдік рекордтар, Олимпиадалық ойындарда, Әлем, құрлық чемпионаттарында және ҚР біріншіліктерінде). Алайда спорттық нәтиже неғұрлым жоғары болған сайын, бұл жоғары нәтижеге жететіндердің саны да азая береді.(3)

Спортшы өмірінің белгілі кезеңдерінде жоғары нәтижелер спорты басымырақ жағдайда болады. Олардың дайындығын жоғары біліктілігі бар жаттықтырушылар жүргізеді және ондағы жаттығу барысында ғылым мен техниканың ең соңғы жетістіктері пайдаланылады, жаттығу және жарыстық жүктемелердің көп мөлшері қолданылады, ал спортшылар көп кезеңдік қатаң іріктеуден өтеді.(3)

Жоғары нәтижелер спортының қоғамдық қызметін іске асырудың да белгілі ерекшеліктері бар. Жоғары спорттық нәтижелер үлкен қоғамдық қозғалыс (резонанс) туғызады және қандай мектепте спорттың даму деңгейі, халықаралық жарыстарға қатысуы жоғары екендігі, әртүрлі елдер спортшылары мен спорт сүйер көпшіліктің әртүрлі әлеуметтік орталарында байланыс орнатуға, сонымен бірге халықтар арасындағы бейбітшілік пен достықты нығайтуға мүмкіндік жасайды. Спорттың экономикалық мәні спорттық қозғалыстың бұқаралығының арттырылуында, спорттық көріністерді өткізудегі оның сауықтыру тиімділігінің жақсаруында көрінеді. Спорттық нәтижелердің өсуі адамның мүмкіндік шегі туралы ұғымы аясын кеңейтеді, спортшыларды дайындау әдістемесіне жаңа жолдар ашуға жәрдемдеседі, ол сонымен бірге бұқаралық спорттық қозғалысқа қатысушылар үшін жаңа бағдарлар мен мөлшерлік белгілерді (норматив) орнату қызметін атқарады (үлгілік және ынталандыру маңызы). Спорттың эстетикасы ымырасыз спорттық сайыс сұлулығында, қозғалыстың жетілуінде және т.б. көрінеді.(3)

Спорт отан сүйгіштікті өтте жақсы қалып тастырады оған үлгі ретінде футболдан Қазақстан ұлттық құрамасының жартылай қорғаушысы Бахтияр Зайнутдиновтың сөзін алуға болады " Мен үшін Қазақстан ұлттық құрамасында ойнау үлкен құрмет" немесе Самат Смақовтың сөзін алуға болады " Мен отаным үшін бәріне дайынмын"

Жастарымыздың өміріне балта шабатын тағы бір кесел – нашақорлық. Бұл тек жаһандық мәселе емес, сонымен қатар біздің елімізде күн тәртібінде тұрған өзекті мәселелердің бірі. Нашақорлықтың негізгі себептерінің арасында балалар мен кәмелет жасқа толмағандардың девиантты түрі ретінде, бірінші орында әлеуметтік факторлар, яғни бос уақытқа арналған бағдарламалардың болмауы, уақытын бос өткізу, әлеуметтік дәреженің бірден өзгеруі, қоғамдағы бөлінулер, адами, өмірлік құндылықтардың тоқырауы, психологиялық белсендіргіш заттардың көптігі және олардың қолжетімділігі болып табылады.

Сонымен қатар, қоғамымыздың ең ауыр дертіне айналып отырған мәселесінің бірі – жас буын жеткіншектердің өз еркімен өмірін қиюы. Соның ішінде кәмелет жасқа толмағандардың бұл теріс жолды таңдауы көңілге қаяу салады. Сондықтан осындай жәйттердің алдын алу үшін адаммен ерте кезден бастап психологиялық жұмыс жасап, онымен әңгіме құрып, дұрыс тәлім-тәрбие беру керек [4].

Қажеттілік баланың қызығушылығынан пайда болады. Қызығушылық бала қабілетінің белгілі іс-әрекетпен түйісуінен эмоционалдық тартымдылық пайда болып қажеттілікті туғызады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. <https://surak.baribar.kz/381615/>

2. <http://mazhab.kz/kk/maqalalar/gibratnama/tani-saudyn-jany-sau-2027/>

3. <https://allrefrs.ru/3-27043.html>

4. А.Түсіпбекова «Қылмыс әлемін ауыздықтау бала тәрбиесінен басталмақ».

Айтбек Р.С. СР-19-2ск тобының студенті

Ғылыми жетекші - Исина С.С., аға оқытушы, педагогика және психология магистрі
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды к., Қазақстан
Республикасы

АДАМГЕРШЛІК ТӘРБИЕ - НЕГІЗГІ ҚҰНДЫЛЫҚ РЕТІНДЕ.

Тәрбие - көп ғасырлық тарихына сүйене отырып, жан-жақты, ұдайы, үдересті жетіліп, толыстап отыратын динамикалық процесс. Қоғамның әрбір тарихи даму кезеңіне сәйкес тәрбиенің жаңа жоспарлары мен міндеттері бекітіліп, іске асырылады. Тәрбие қоғамдық талаптарға сәйкес болуы қажет. Егер қоғам құқықтық демократиялық мемлекет құрып жатса, ендеше ондағы адам тәрбиесі адамгершілік, азаматтық заңдар мен нормалары шегінде жүзеге асырылуы керек. Жалпы адамзаттық құндылықтар қалыптастырудың маңыздылығын ескерумен қатар әлеуметтік ортаның кездейсоқ та, мақсатты бағытта да әсер, ықпал жасайтынын естен шығармаған жөн. Қазіргі заман тәрбиесі гуманистік негізде болып, тұлғаның әлеуметтік-мәдени (өмір және әрекет-қылқыл кейпін таңдау және іске асыру), даралықты (тұлғаның өзіндік қалыптасуы), жауапкершілікті қатынас (құндылықтар таңдау) бағыттарында дамуына орайласады.

Адамгершілік - адам бойындағы гуманистік құндылық, әдеп ұғымы. "Кісілік", иізгілік", "имандылық" тәрізді ұғымдармен мәнделес. Адамгершілік - адамшылық, каталдықпен салыстырғанда жақсылық тілеу қарым-қатынастары.

Халықтық дүниетанымда мінез-құлықтың әр түрлі жағымды жақтары осы ұғымнан таратылады. Мінез-құлық пен іс-әрекеттерде көзге түсетін төмендегідей Адамгершілік белгілерін атап өтуге болады: адамды қастерлеу, сыйлау, сену, ар-ұятты сақтау, имандылық пен рахымдылық, ізеттілік пен кішіпейілділік, әділдік, қанағатшылдық, т.б.

Рухани-адамгершілік тәрбиесі өзіндік сананы дамытуға жағдай жасауды, жеке тұлғаның әдеп ұстанымының, оның қоғам өмірінің нормалары мен дәстүрлеріне негізделетін моральдік қасиеттерін және бағдарларын қалыптастыруды болжайды. Рухани адамгершілік құндылықтар мен білім жүйесін дамыту; кәсіптік және адамгершілік әдептерге байланысты білімдерді оқу өндірістік және қоғамдық іс-әрекеттерде жүзеге асыру қажет.

Адамгершілікке тәрбиелеу деген ұғымды педагогикалық энциклопедияда: «Адамгершілік - мінез-құлық дағдылары мен әдеттерін қалыптастыру, адамгершілік сезімдерді қалыптастырып дамыту, моральдік сананы мақсатты бағытталған түрде қалыптастыру немесе мінез-құлық дағдылары мен әдеттерді, мінез білімдерін, моральдық қасиеттерді қалыптастыру процесі» деп анықтама берілетін болса, Қазақ энциклопедия сөздігінде: «Адамгершілік тәрбиесі - мақсатқа негізделген көзқарасты, сенімді, парасатты, мінез-құлық дағдылары мен әдеттерін қалыптастыруға және адамгершілік сезімі, ұлттық сананы, қарым-қатынасты дамытуға бағытталған жалпы азаматтық тәрбиенің құрамдас бөлігі» ретінде қарастырылады;

Қоғамдағы күрделі өзгерістер жастардың тұлғалық сипатына өз денсаулығын сақтап нығайтуда салауатты өмір салтын өмірлік қиындықтарды тәжірибені игеруге тиіс деп талап қояды. Қорыта айтсақ, жастар әлеуметтік қатынастардың мәдениетін меңгеріп, оны өмір талабына сәйкес жетілдіріп отыруы маңызды.

Тәрбие жеке тұлғаны мақсат бағыттылы басқару процесі, әрі жастарды жан-жақты дамытуды қамтамасыз ететін мектепте іріктелген тәрбие жұмыстарының жүйесі. Қазақстан Республикасы бүкіләлемдік білім кеңістігіне енуді мақсат етуіне орай, мектептегі білім беру саласының түбегейлі өзгеріске түсуі жастардың тәрбиелік, мәдени деңгейін әлемдік жетістіктер деңгейіне көтеруді қажетсінеді. Осыған орай, қазіргі заман жастарын тәрбиелеу мақсаты ізгілікті, білікті, мәдениетті, өзіндік өмірлік ұстанымы бар, қарым-қатынас мәдениеті жетілген, өз өмірін құруға, кез келген жағдайда дұрыс шешім қабылдауға бейім жас ұрпақты тәрбиелеу болып табылады.

Рухани-адамгершілік тәрбие мәселесі сонау адамзат қауымы қалыптасқан кезеңнен бері қарай өзінің өзектілігін кемітпеген тақырып. Осыған байланысты рухани-адамгершілік туралы көптеген ғалымдар, ойшыл ғұламалар өз көзқарас пікірлерін қалдырып отырған.

Адамгершіліктің қайнары мен адамгершілікті жетілдіру тәжірибесі сонау өткен ғасырлардан тамыр алған. Егер, Аристотель адамгершілік табиғатын тануда жақсы әрекет көрсетуге міндетті емес, жақсы мен жаманды айыра білу үшін ең алдымен, моральдық, орнықтылық, эмоционалдық еріктілік сенім қажет десе, Платон мен Демокрит гумандық қалыптасу мәселесін мемлекеттің аса бір тапсырмасы ретінде қарастырады.

Көрнекті шығыс ойшылы Әл-Фараби мұраларында адамгершілік идеяларына аса назар аударған. Ұлы ғұлама өзінің «Әлеуметтік-этникалық тракттар» атты шығармасында адамгершілікке: «Жақсы мінез-құлық пен ақыл күш болып екеуі біріккенде- бұлар адамшылық қасиеттері болып табылады, қасиеттер дегенде біз әрбір нәрсенің игілікті жағы, соның өзінің және оның әрекеттерінің абзалдығында және жетілгендігінде деген мағынада айтамыз. Егер осы екеуі бірдей болып келсе, біз өз бойымыздан және өз әрекеттерімізден абзалдық пен жетілгендікті табамыз және осы екеуінің арқасында біз ізгілікті, қайырымды адам боламыз», - деген анықтама береді. Біз өмір сүріп отырған қоғамда адамгершілік екінші бір адамға жақсылық жасап, көмек көрсетуден тұрады деген ұғым қалыптасқан, ал Әл-Фараби жоғарыда айтылған ойларында адамгершілік адамның өз басынан, өз басына, өзіне деген өзіндік ізгі көзқарасынан бастау алу керек дейді.

Тәрбие ұлылар өсиетін сақтай отырып, олардың рухани адамгершілік құндылықтарын ұрпақтан ұрпаққа жеткізуші бірден бір құрал. Мәселен, халықтың ғасырлар бойы жинақтап, іріктеп алған озық тәжірибелері мен ізгі қасиеттерін жас ұрпақтың бойына сіңіру, олардың қоршаған ортаға қарым қатынасын және соған сай мінез құлқын қалыптастыру осы тәрбие арқылы жүзеге асырылады. Яғни, жеке тұлғаның дүниеге деген өзіндік көзқарасы, ізгілік, адамгершілік, эстетикалық т.б. қасиеттері тәлім тәрбие арқылы қалыптасып, жетіліп отырады.

Тәрбиенің түрлері көп болғанымен, тәрбие атаулының негізі адамгершілік тәрбиесі. жас ұрпақтың адамгершілік сана-сезімін, мінез-құлқын қалыптастыруды қамтамасыз етеді. Сөйтіп, ол жас ұрпақ бойына адалдық пен шыншылдық, кішіпейілділік, үлкенді сыйлау мен ибалылық, қоғамдағы және өмірдегі қарапайымдылық пен сыпайылық жомарттық, ізгілік пен достық сияқты ізгі қасиеттерді жинақтайды.

Жалпы адамгершілік тәрбиесі жас ұрпақтың адамгершілік сана-сезімін, мінез-құлқын қалыптастыруды қамтиды. Солайша ол жас ұрпақ бойына адалдық пен шыншылдық, кішіпейілділік, үлкенді сыйлау мен ибалық, қоғамдағы және өмірдегі қарапайымдылық пен сыпайылық жомарттық, ізгілік пен достық сияқты ізгі қасиеттерді жинақтайды.

Жастарға ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар негізінде адамгершілікті білім беру болса, адамгершілік тәрбиесі ұрпақты құндылықтар арқылы дамытуға, мәдени дағдыларды игеруге, өз жауапкершілігін арттыруға тәрбиелеу болып табылады. Мұндай жағдайда балада адамгершілік түсініктердің алдын ала дамуының мәнісі өмірлік жағдайда баланың қажететінен шығатындай білім қорын жинақтауы. Сондықтан бала өмірде кездесетін таныс, таныс емес жағдайларға даяр болуы қажет. Жинақталған адамгершілік түсініктер қоры балаға жаңа жағдайларда өзін көрсете білуге бағыт бағдар береді.

Адамгершіліктік, тәрбиелелік адамның қоршаған ортасына ең алдымен еліне, еңбекке және адамдарға әрекет арқылы қарым қатынас дегеніміз, адамның білімінің, жан толғаныстары мен практикалық істерінің жиынтығы. Адамгершілік тәрбиенің аталмыш қасиеттерін бала бойына дарыту сан түрлі жолдармен жүзеге асырылады.

Адамгершілік қоғамдық сананың ең басты белгілерінің бірі болғандықтан, адамдардың мінез-құлқы, іс-әрекеті, қарым-қатынасы, көзқарасымен сипатталады. Олар адамды құрметтеу, оған сену, әдептілік, кішіпейілдік, қайырымдылық, жанашарлық, ізеттілік, инабаттылық, қарапайымдылық т. б. Адамгершілік-ең жоғары құндылық деп

қарайтын жеке адамның қасиеті, адамгершілік және психологиялық қасиеттерінің жиынтығы. Адамгершілік тақырыбы- мәңгілік. Ол ешқашан ескірмек емес.

Бүгінгі таңда мемлекетіміздегі білім беру жүйелері мен білім беру мазмұны жаңару жолында. Оның басты себептері әлемдік өркениетке ілесе отырып, елімізді бәсекеге қабілетті елу елдің қатарына қосу идеясы болып отыр. Мұндай күрделі де, жауапты мақсатқа қол жеткізу үшін, көптеген міндеттер туындайды. Ол міндеттер: жастарды ұлттық мәдениетке бейімдей отырып, әлемдік мәдениетті меңгеруге баулу; ана тілін жетік білу, өзге тілдерді меңгеру, өз тілін өз елінің мәдениетін өзгелерге таныта алу; Қазақстан Республикасындағы ұлтаралық нәсілдік толеранттылық қасиет қалыптасыру арқылы еліміздегі бейбітшілік пен ынтымақтастыққа өз үлесін қосу; салауатты өмір салтын қалыптастыру және т.б. Осылардың ішіндегісі бүгінгі күні кімді де болса толғандырмай қоймайтын, жоғарыда айтылып кеткен, рухани адамгершілік мәселесі. Өйткені бүгінгі таңда рухани адамгершілік тәрбиесінің өзектілігі күнен күнге арта түсуде.

Оқушылардың бойында рухани адамгершілік қасиеттерді қалыптастыру үшін мектептің тәрбие саласында жүйелі де кешенді жұмыстар жүргізуі қажет. Ол үшін ең алдымен мектептің педагогикалық жүйесін тұтас педагогикалық үрдіс ретінде қарастыру мектепте рухани адамгершілік тәрбие беру жолдары бойынша ата аналармен жұмыс жасау, оқу процессінде интерактивті әдіс тәсілдерді пайдалану, мектеп кітапханасының мүмкіндігін жетілдіру, оқушылармен әр түрлі тақырыпта жарыс, дебат, оқырмандар конференциясын өткізу, рухани адамгершілік тақырыптағы әдеби шығармалар мен ұлттық құндылықтарды кеңінен насихаттау, сол сияқты қазіргі таңдағы ең көп пайдаланатын компьютермен жұмыс жасауды қолға алу деп ойлаймыз. Сонда ғана мектеп оқушыларын адамгершілігі мол, рухани адамгершілігі жетілген жеке тұлға етіп қалыптастыруға мүмкіндік туады.

Күнделікті өзгеріп жатқан осынау кездегі тәлім тәрбие әр балаға жеке адам ретінде қарап, оның өзіне тән санасы, сезімі, еркі, өзіндік әрекет жасай білетін бағыт бағдары бар қабілетті тұлға екенін ескере отырып, мынадай міндеттерді жүзеге асыру керек деп ойлаймыз:

- жастардың білімге, ғылымға деген ынтымақын арттыру; олардың ақыл ой қабілетін, диалектикалық дүниетанымын арттыру, өмірлік мақсат мүддесін айқындауға, жеке басының қасиеттерін дамытып, оны қоғам талабына сай іске асыруға көмектесу;
- Ата бабамыздан келе жатқан ұлттық мұраны қадірлеп, санасына сіңіру, сол арқылы ұлттық менталитет қалыптастыру;
- Бәсекеге қабілетті азаматтарды тәрбиелеу үшін дарынды жастарды анықтау, олардың қабілетін дамытуға жан жақты жағдай жасау;
- Жаһандану үрдісін бағалай білетін, жер тағдыры мен ел тағдырының, табиғат пен адам өмірінің бірлігін терең сезінетін азаматты тәрбиелеу;
- Ұлттық мәдениет пен өнер негізінде жан жақты эстетикалық тәрбие беру, әдемілікке, сұлулыққа, тазалыққа үйрету.

Рухани адамгершілік тәрбиесі адамның ізгі қасиеттерінің жиынтығын құрайды және адамның адамшылық іс әрекетіне қайшы келмейтін, өз елінің мақсатын көздей отырып, ел арасында толеранттылық сыйласымыдылықты сақтау барысында жеке тұлға бойында рухани адамгершілік мәдениетті қалыптастыруға зор ықпал етеді, адам қоғамның дұрыс бағытта дамуы мен жеке тұлғаның толық жетілуіне байланысты іс әрекеттердің, қасиеттердің бәрі рухани адамгершіліктің мазмұнын анықтайды, ал ол құндылықтар дүниесінің құрамын толықтырады.

Рухани адамгершілік тәрбиедегі педагогикалық бір шарты, оқу тәрбие жұмыстарының өмірімен тығыз байланыста жүргізілуі. Балалардың өзін өзі ұстауы, сөйлеу мәнері барлығы рухани адамгершілікке тәрбиелеу шарты болып қалыптасады. Бала бойындағы қасиеттер ажырамас бөлігі, инабаттылық негізі қалыптасып, өмірге көзқарасы өзгереді. Рухани адамгершілік тәрбиесінде алдымен баланы тек жақсылыққа

қайырымдылық, мейірімділік, ізгілікке тәрбиелеп, соны мақста тұтса, ұстаздың, ата ананың да болашағы зор болмақ. Жеке тұлғаны адамгершілік қасиеттерге тәрбиелеуге адамдармен достық мейірімділік, басқаны түсіну, біреулердің қайғысы мен қуанышына ортақтасу, өзгелердің мінез құлқы мен пікіріне төзімділік таныту жетелей түседі. Рухани адамгершілік, тәрбиесін ойындар жүргізу, әңгіме өткізу, түрлі әңгімелер құрастыру, көрген фильмдерін талдау арқылы іске асыруға болады.

Түбегейлі өзгерістерге бет бұрған жаңа қоғамда тек білімді болу жеткіліксіз, сондықтан әрбір жеке тұлға бойында адамгершілік, ізгілік, кішіпейілділік, қайырымдылық, батылдық, отансүйгіштік қасиеттері болуы тиіс.

Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, жас ұрпақтың азамат болып қалыптасуы, оның шығармашылықпен дамуы тәрбиеден бастау алады және бұл мәселеге ерекше назар аудару қажет етеді. Тәрбие жемісі өзгермелі қоғамға бейім, өз қабілеттерін толық көрсете алатын, өзі үшін де, өзгелер үшін де құнды жеке тұлға болмақ. Мектепті бітірген әрбір тұлғаның мақсаты айқын, міндеті нақты, өзінің қажетін қанағаттандыруды көздейтін білім іздеуге қабілетті болуға тиіс.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Ө.Табылдиев. «Ұлттық тәлім- тәрбие кең өріс». Мектептегі психология журналы № 5 (11), 2007 жыл.
2. Қожахметова К.Ж. Мектептің ұлттық тәрбие жүйесі: теория және практика.- Алматы, 1997.
3. Педагогика: учебное пособие для студентов пед.институтков / Ред. Бабанский Ю.К. 2-е изд. Доп., перераб.-М.: Просвещение, 1988.-с.29.

Абдикодирова Д.Б., студентка группы ДИ-711-к1
Научный руководитель – преподаватель Давлетканова З.Р.
Университет Мирас, г.Шымкент, Республика Казахстан

ЖАСТАРДЫҢ ДҮНИЕТАНЫМЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ РУХАНИ ЖӘНЕ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ

Қазіргі таңда жастар жаңа заттарға, жаңалықтарға құштар және оларды көруге құмар. Себебі, олар жас болғандықтан әр қашан алға талпынады, әрқашан қозғалыста болуға ұмтылады. Бірақ қазіргі қоғамың ақырын дамуы, жаңалықтардың кешеуілдеп ашылуы, оны қабылдауы кеш болғандықтан жастардың шығармашылыққа деген көз қарастары шегарадан шыға алмай отыр.

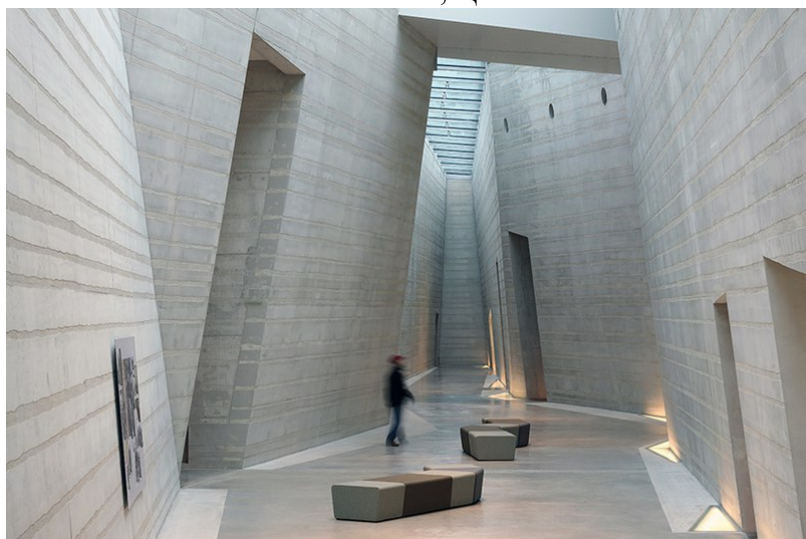
Біздің елімізде басымдылықты жұмыста тәжірибесі көп адамдарға береді, ал ол адамдардың жасы келгендіктен кеңестік дауірдің шығармашылығымен қалып қойған және шығармашылықтың жаңа түрлерімен, олардың қолданылу әдіс-тәжірибесімен жұмыс жасау олар үшін өте қиын. Сол себепті, жастарға шығармашылықты дамытуға мүмкіндігі шектеулі болып отыр және олар басқа жастарның да көзқарастары дамытуына себепкер бола алмай отыр. Мысалы, елімізде сурет көрмелеріне жастардың аз баруы ондағы суреттердің бір ритімнен шықпай, суреттердің бір-біріне өте ұқсас болуынан болып отыр. Біз сурет көрмелерінен жастарды қызықтыратын аниме немесе манги стиліндегі суреттерді аз көреміз немесе мүлдем көрмейміз. Себебі, қоғамдағы үлкен кісілерге ондай стилдер қызық емес және жастарға да қызық болмайды деп ойлайды. Кейсінше сурет көрмелеріне жастардық аз баруына алып келіп соғады.

Осы санатқа қазіргі сәулеттік ғимараттарды да қоса кетуіміз керек. Біздің еліміздегі музейлер, кітапханалар немесе театорлардың барлығының ғимараттары классикалық стилде тұрғызылған және бір-біріне өте ұқсас, іш пыстыратын сәулет ғимараттары болып жастардың көзіне көрінеді. Португалия елінің Лиссабон

қаласындағы архитектура және технология музейін, Шанхай қаласындағы толықтай әйнекті ерекше пайдалану арқылы тұрғызылған музей немесе Сингапурдағы ерекше музейлер, оларды тізбектеп айта берсек өте көп.

«Қазіргі заманғы өнер және жоспарлау мұражайы»
Шэньчжэне, Қытай

«Lascaux IV рок-сурет халықаралық орталығы»

Біздің елімізде заманауи музей жоқ деп айта алмайм, бірақ ол еліміздің Нұр-Сұлтан қаласында ғана бар. Еуразияның кіндігі, ТМД елдерінің мәдени астанасы орналасқан елде заманауи, жастандың талғамына сай бір ғана музей бар. Ол біз үшін жастан үшін, жастардың шығармашылыққа, тарихқа деген қызығушылығының дамуына септік бола алмайтын секілді.

Қазақстан Республикасының Ұлттық музейі
Нұр-Сұлтан

Сол себепті, заманауи музейлердің санын арттыруымыз керек, ол еліміздің жастарының тарихқа деген қызығушылығын арттырып, елінің патриоты болуына септігін тигізеді. Сонымен қатар жастардың шығармашылыққа деген жаңа көзқарасын ашады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Бурганов И.А. ХХІ ғасырдағы мұражай. 2007. - 330 б.
2. Сапанза О. Қазіргі заманғы өнер мұражайы: адамзатқа немесе адамға қызмет ете ме? 2017 .- 6-17 б.
3. Гилен П. Жобалары мен музейлері: Қазіргі заманғы өнерді ұйымдастыруға арналған постфордтық технологиялар. 2015.
4. Юренева Т.Ю. Әлемдік мәдениеттегі мұражай. 2003 .- 536 б.

Әбдухан Ж.Р. ОПЭК-31к тобының студенті
Ғылыми жетекші: п.ғ.д.: профессор Минжанов Н.А.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

ҚҰҚЫҚТЫҚ БІЛІМ ҚҰҚЫҚТЫҚ МӘДЕНИЕТТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ

Мақалада автор Қазақстан қоғамының құқықтық мәдениетін қалыптастырудағы заң білімі мен оның рөліне зерттеу жүргізді. Заң білімінің мәні мен табиғатына, оның ерекшеліктеріне басты назар аударылды. Автор құзыреттілік тәсілге негізделген тұтас педагогикалық процесс жүйесіндегі заңды білім беруді жетілдіру жолдарына қатысты мәселелерді баяндайды. Сонымен қатар, мақалада заң білімінің негізгі мәселелері және оларды шешу жолдары, сондай-ақ заң ЖОО түлектерін сапалы даярлау мәселелері талданады. Ғылыми жұмыс отандық және шетелдік зерттеулер негізінде жазылған.

Құқықтық мемлекет пен азаматтық қоғамды қалыптастыру қазіргі кезеңде барынша өзектілікке ие болады, өйткені Қазақстан Республикасы демократияны, құқықтық мемлекетті және дамыған нарықтық экономиканы құруға бағытталған барлық салаларда бірқатар реформалар жүргізуде.

Белгілі отандық ғалым Е. К. Көбеев атап өткендей, "... Қазақстан Республикасының қоғамдық-саяси дамуы азаматтардың құқықтарын іске асыру үшін барлық қажетті жағдайларды жариялау және жасау жөніндегі мемлекеттің жігерлі қадамдарымен сипатталады. Сонымен қатар, біздің ойымызша, бүгінгі таңда аса маңызды және маңызды мемлекеттік міндет жоқ, өйткені адам құқықтарын іске асыруға қоғамның саяси, экономикалық, мәдени және басқа да көптеген мәселелерін шешу сапасы айтарлықтай дәрежеде тәуелді болады) [1; 4].

Бүгінгі таңда біздің мемлекетіміздің дамуының әлеуметтік-экономикалық және заң салаларындағы өзгерістер заманауи маман-заңгер тұлғасын қалыптастыруға аса назар аударуды талап етеді. Жоғары заң білімінің басты міндеті-студенттердің Заңтану саласында білім алып қана қоймай, сонымен қатар жоғары жалпы және кәсіби мәдениетке ие, моральдық-іскерлік қасиеттерінің жоғары деңгейіне ие мамандар бола алуы, сыни ойлауы және өз бетінше шешім қабылдауы және өз іс-әрекеттері үшін тиісінше жауапты болуы.

Болашақ заңгерлердің жеке қасиеттерін талдау кезінде заңгер-маманның кәсіби маңызды жеке қасиеттерін анықтау міндетін шешу қажет. Түлек моделінің екі негізгі компонентін бөліп көрсетуге болады:

1) болашақ заңгердің кәсіби құзыреттілігі;

2) болашақ маманның жеке қасиеттері, олар жиынтығында жоғары оқу орнының түлегі үшін оның жалпы кәсіптік құзыреттілігінің құрамдас бөлігі болып табылады.

Заң кадрларын даярлау кезінде заң білімі мәселелері өзекті болып табылады және олар ұйымдық-құқықтық сипаттағы іс-шаралармен тығыз байланысты. Социум мен мемлекетке адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын, қоғам мен мемлекеттің мүдделерін қорғауға бағытталған тұжырымдамалық жаңа формациядағы заң кадрлары қажет. Осындай тәсіл біздің мемлекеттегі заңды білім беру жүйесінің негізінде жатуға тиіс деп батыл айтуға болады.

Заң білімінің мазмұны туралы мәселе туындайды. Е. Е. Усановтың пікірінше, "заң білімі - бұл тұлғаның заңдық теория мен тәжірибенің қазіргі даму деңгейіне жауап беретін іргелі (терең, ғылыми, жүйелендірілген, кешенді) заң білімін алудың мақсатты процесі. Заң білімі-барлық азаматтардың құқықтық ағартуы мен құқықтық мәдениетінің базисі. Ол біздің мемлекеттегі заңдылық пен құқық тәртібі жүйесінің жұмысқа қабілеттілігін қолдау шарты болып табылады.

Қазіргі заң білімі отандық білім беру жүйесінің құрамдас бөлігі болып табылады және бүкіл елдің құқықтық жүйесінің негізіне күшті әсер ететін білім берудің дербес саласы болып табылады. Жоғары білікті маман-заңгерлерді дайындау және олардың жүзеге асыратын қызметінің сапасы қазақстандық қоғамның әртүрлі даму жақтарына, соның ішінде саясатқа, экономикаға, әлеуметтік салаға, мәдениетке, яғни бұл барлық құқықтық жүйенің жұмысқа қабілеттілігіне қатысты заң білімі жағдайының жоғары мәнінің дәрежесін көрсетеді. Әрине, бұл заңдарды жетілдіру, олардың орындалу дәрежесі мен біздің ұлттық құқықтық жүйеміздің даму эволюциясының серпіні және оны реформалаудың тиімділігі заң саласындағы мамандардың және біздің мемлекетіміздің барлық азаматтарының құқықтық біліміне байланысты екенін білдіреді. Егер заңды білім беруде оқуға дәстүрлі көзқарасты қарастырсақ, онда бұл жерде оқушылардың тікелей берілуі мен игеруі арқылы белгілі бір деңгейдегі білім жиынтығын алу процесі байқалады. Қазіргі жағдайда білім беру жүйесі іске асырылады, ол кезде оқушыға болашақ мамандығы бойынша құзыреттілік деңгейін алу тәсілдері мен нұсқаларын өз бетінше таңдау құқығы беріледі. Бұл оқушының өз қабілетіне және таңдаған мамандығына жеке қызығушылығына байланысты оқу

траекториясын таңдауға құқық береді. Бүгінгі таңда жоғары заң білім беру жүйесі құзыреттілік тәсілге бағытталған. Бұл дегеніміз, іс жүзінде кез келген ЖОО заңшығармашылық, құқық қорғау, құқық қолдану немесе ғылыми-зерттеу, педагогикалық түрлі салаларда практикалық қызметке қажетті құзыреттілікке ие маманды дайындайды және шығарады. Қазіргі заманғы оқу білім беру бағдарламаларын (әсіресе заң мамандықтары бойынша) әзірлеу және болашақ жұмыс берушілермен келісу қажет, олар үшін, сайып келгенде, ЖОО студенттерді дайындайды, яғни жұмыс беруші элективті пәндер каталогын қалыптастыруға студенттердің одан әрі жүзеге асыру үшін дағдыларын меңгеру қажеттілігіне сәйкес белсенді қатысуы тиіс.

Г. Н. Серіковтың көзқарасына назар аудару керек, ол "заң білімін дамыту үшін жоғары оқу орындары түлектерінің мәдениет деңгейін анықтау маңызды. Анықталған қасиеттердің триадасының тәрбиелілік деңгейін анықтау үшін мынадай өлшемдер бөлінеді: хабардар болу, саналы болу, пәрменділік және шеберлік. Сонымен қатар олар білім беру нәтижелерінің бірі — ЖОО түлегінің — болашақ заңгердің кәсіби маңызды тұлғалық қасиеттерін қалыптастыру-сапасын бағалау мен өлшеудің ішкі өлшемі болып табылады) [3; 233].

Шынында да, Г. Е. Серіковтың пікірімен келісуге болады ". болашақ заңгерлердің кәсіби маңызды тұлғалық қасиеттеріне қатысты хабардарлығы мен санасының көрсеткіштері заңгердің кәсіби қызметінде қажетті сапалары ретінде құқықтық және этикалық категориялар ретіндегі ар-ождан, әділдік және жауапкершілік туралы білім мен түсініктің дәлдігі мен толықтығы; игерілген білім мен түсініктердің өз түсініктерінің дұрыстығына көз жеткізу болып табылады.

Оқу барысында заң мамандықтарының студенттеріне іргелі ғылымдарға білім беру өте маңызды. Бұл жерде құқық философиясының рөлін атап өткен жөн, оны зерттеу дүниетанымды қалыптастыруға мүмкіндік береді және түлек үшін барынша кең мүмкіндіктер ашады. Заңтану саласындағы студенттердің дүниетанымын қалыптастырудағы құқық философиясының рөлін, олардың құқыққа құрметпен қарауды тәрбиелеуде атап өткен жөн. Мұнда Р. С. Байниязовтың позициясын атап өту керек, ол: ". Құқық философиясының классикалық академиялық мәні. Заңтану құқық философиясының дүниетанымдық және әдіснамалық ережелерінен босатыла алмайды, өйткені құқықтық түсініктердің мазмұнындағы құқықтық идеяны ашу философиялық-құқықтық дискурстен тыс қисынды мүмкін емес. Заң факультеті мен ЖОО-да жалпы теориялық және салалық заң білімін оқыту аудиторияның құқықтық түсініктерінің педагогикалық және ғылыми көрінісі болып табылады. Тиісінше, құқық философиясын білмей құқықтық ұғымдардың бұл көрінісі оқу, ғылыми және әдіснамалық абсурд ретінде өзге нәрсе емес. Құқық философиясының логикасы құқықтық ойлаудың заң ғылымында ашылуын және бекітілуін ұсынады. Құқықтық ойлаусыз ешқандай заң қызметі мүмкін емес. Құқықтық ойлаудың кез келген кемшілігі заң білімін әлсіретіп, оның сапасын төмендетеді. Құқық философиясының жоқтығында заң білімі өзі, құқық философиясынсыз, білім алушыны құқықтық ойлауға әкелмейтін, заңды мінез-құлықтың қажеттілігін дәлелдемейтін құқық догмасын зерделеуден тұрады. Керісінше, формальды-заң әдісінің негізінде құқық догмасын білу тиісті жағдайларда заңгерге "табысты) заңнамадағы қайшылықтарды пайдалануға көмектесе алады) [4; 542].

Осылайша түлектердің өз мамандығына деген оң көзқарасы және олардың қабілеттері мен азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғауға әзірлігі қалыптасады.

Қоғамның құқықтық мәдениеті халықтың, жекелеген тұлғалардың және басқа да құқық субъектілерінің әлеуметтік және құқықтық белсенділігінің қорытындысы болып табылады. Тұлғаның құқықтық мәдениеті-бұл қоғамның құқықтық мәдениетімен құрылған, оның құқықтық кеңістіктегі қызметін қамтамасыз ететін тұлғаның құқықтық дамуының дәрежесі мен сипаты. Тұлғаның құқықтық мәдениеті әртүрлі арнайы

реттеуіштердің (психикалық, әлеуметтік) қиылысуы нәтижесінде пайда болатын және қалыптасатын дербес білім ретінде әрекет етеді. Индивидтің әлеуметтік жағдайы, жеке қажеттіліктері мен мүдделері, оның жеке жеке психофизиологиялық параметрлері — оның ықпалымен индивидтің құқықтық мәдениеті қалыптасатын барлық элементтер.

Осылайша, біздің мемлекетіміздің отандық жоғары оқу орындарының заң кадрларын даярлау жүйесін жетілдіру жөнінде мынадай шараларды бөліп көрсету қажет:

Заң кадрларын даярлауды қамтамасыз ету үшін барлық заң мамандықтары бойынша оқу-әдістемелік және ақпараттық материалдарды кешенді жаңарту немесе толықтыру жүргізу қажет.

- Заңтану саласындағы ғылыми зерттеулерді одан әрі жандандыру қажет.

- Заң кадрларын теориялық және практикалық даярлаудың бірлігін орталықтандырылған қамтамасыз етуді жүргізу керек.

Профессорлық-оқытушылық құрамды күшейту арқылы оқу-тәрбие процесін кадрлық қамтамасыз ету жүйесін жетілдіруді қамтамасыз ету маңызды.

Құқықтық білім беру субъектілерінің ғылыми-зерттеу орталықтарымен, құқық қорғау органдарымен және жұмысы заң саласымен байланысты өзге де ұйымдармен байланысын жаппай арттыру қажет.

Заң білімі жүйесі саласында халықаралық тәжірибені талдау және енгізу қажет.

Заң білімін алу саласындағы нормативтік-құқықтық базаны қазіргі кезеңнің талаптары мен шынайылығына сәйкес одан әрі жетілдіру қажет.

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Е. К. көбеев қалыптасу Проблемалары, әлеуметтік мемлекет конституциялық құқығын іске асыру, азаматтарды әлеуметтік қамтамасыз ету: тенденциялары мен перспективалары қазіргі Қазақстан // Вестн. Қаз. ун-та. Сер. Құқық. — 2015. — № 1 (77). — С. 4-8.

2. Сериков Г. Н. білімі: жүйелік көрініс аспектілері. - Қорған: "Зауралье" баспасы, 1997. — 464 б.

3. Байниязов Р. С. Қазақстан Республикасындағы құқық философиясы және жоғары заңгерлік білім / Вестн. Л. Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Л.Н.Гумилев атындағы еуу. — 2014. — № 1-2. — С. 542-543.

Әмзеева Қ., ТПП-31к тобының студенті

Ғылыми жетекшісі – х.ғ.к., доцент Каримова Б.Н.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қаласы, Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ МӘДЕНИЕТІН, ДӘСТҮРЛЕРІН ӨРКЕНДЕТУ ЖӘНЕ ДАМУ

Қазақстан халықтар Ассамблеясы-бір елдің халқын біріктірген, әртүрлі тамыры, ұлты, діні мен дүниетанымы бар негізгі құрылым. Әрбір азаматтың айқын даралығына қарамастан, бізді ортақ ойлар мен мақсаттар біріктіреді. Бірінші кезекте бұл-Отанға деген сүйіспеншілік, мемлекеттегі бейбітшілік пен келісімді сақтау. Егер алғашқы жылдары Ассамблея жұмысы саяси мағынаға ие болса, бүгінгі күні бұл құрылым адам өмірінің барлық салаларын – мәдениет, білім беру, дін, халық шаруашылығы және т.б. қамтиды.

Ассамблеяның негізгі міндеттері этносаралық қатынастар саласында мемлекеттік органдар мен азаматтық қоғам институттарының тиімді өзара іс-қимылын қамтамасыз

ету, қоғамдағы этносаралық келісім мен толеранттылықты одан әрі нығайту үшін қолайлы жағдайлар жасау, халық бірлігін нығайту, қазақстандық қоғамның негізгі құндылықтары бойынша қоғамдық консенсусты қолдау және дамыту болып табылады. Сонымен қатар, Ассамблея мемлекеттік органдарға қоғамдағы экстремизм мен радикализмнің көріністеріне қарсы тұруға, демократиялық нормаларға сүйенетін азаматтардың саяси-құқықтық мәдениетін қалыптастыруға ықпал етеді. Ол этномәдени бірлестіктердің күш-жігерін біріктіруді қамтамасыз етеді, Қазақстан халқының ұлттық мәдениетін, тілдері мен дәстүрлерін жаңғырту, сақтау мен дамытуға көмектеседі. Мемлекет басшысының идеяларын қолдай отырып, ол ақпараттық-насихаттау жұмыстарымен айналысады, елдің әлемнің дамыған отыз елінің қатарына кіруі, "Нұрлы жол" жаңа экономикалық саясатын жүзеге асыру және т. б. сияқты ұзақ мерзімді мақсаттарды жүзеге асыруға көмектеседі.[1]

Өзінің даму жылдарында Қазақстан халықтар Ассамблеясы біздің ұлтымыздың маңызды жалпыазаматтық институты болып қалыптасты. Қазақстан этникалық жанжалдардан азат аумаққа айналды. Этносаралық тыныштық пен үйлесімнің арқасында экономикалық және әлеуметтік-саяси реформалар табысты өтті.

Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың саясаты, халықтың даналығы мен төзімділігінің арқасында этникалық шығу тегіне, әлеуметтік, діни немесе өзге де тиістілігіне қарамастан, жаңа мемлекеттің барлық азаматтарын топтастырудың біріктіруші бастамасы болды [2].

Біздің облыс-Қазақстанның көпэтносты аймақтарының бірі. Қарағанды өңірінің ерекшелігі көпэтностық құрамды қалыптастыру ерекшелігімен де байланысты, себебі тарихи қалыптасқан этностар негізінде емес, негізінен облыс аумағына бүкіл халықтардың ерікті және кейде күштеп қоныс аудару нәтижесінде қалыптасқан. Мұнда ірі металлургиялық және көмір өндіретін кәсіпорындардың халық құрылыстарының рухымен шыңдалған, халықтың ерекше рухы, ұлттық бірлік пен әлеуметтік-экономикалық дамуды қамтамасыз ететін үздік дәстүрлер, бірлік пен бауырластық қалыптасты.

Жалпы, Қарағанды облысының Қазақстан халықтар Ассамблеясы 75 этномәдени бірлестіктердің қызметін шоғырландырады, онда 40 этнос өкілдері өзара іс-қимыл жасайды.

Жыл сайын олардың саны артып келеді. Соңғы 9 жылда олардың саны 22 бірлестікке өсті. Біздің ойымызша, бұл өңірдегі этносаралық толеранттылық пен қоғамдық келісімді нығайтудың даусыз дәлелі болып табылады.

Облыстық Қазақстан халықтар Ассамблеясы, этномәдени бірлестіктер барлық қоғамдық-маңызды іс-шаралар мен оқиғалардың белсенді қатысушылары болып табылады. Олардың қызметінің арқасында облыста тұратын этностардың өзіндік мәдениетімен кеңінен танысуға мүмкіндігіміз бар. Бүгінде облыста этномәдени бірлестіктер жанынан 41 этнолингвистикалық класс жұмыс істейді, онда өскелең ұрпақ өз халқының тілі мен мәдениетін үйренуге мүмкіндігі бар. Облыстық және Республикалық маңызы бар іс-шараларға белсенді қатысатын этномәдени бірлестіктердің жүзден астам шығармашылық ұжымдары табысты жұмыс істеуде. Оның ішінде 3 ұжым "Халықтық" атағына ие болды [3].

Этносаралық келісім мәселелерінің бірінші дәрежелі рөлін ескере отырып, біз өзіміздің негізгі міндетімізді этномәдени бірлестіктердің қызметін қолдауда көреміз. Осы мақсатта біз облыс әкімінің жыл сайынғы сыйлығын белгіледік.

Этносаралық келісімді нығайту мәселелерінде этно-мәдени бірлестіктердің азаматтық қоғам институттарымен өзара іс-қимылын кеңейтуге ерекше мән беріледі.

Облыста қоғамдық келісім кеңесі, Аналар кеңесі, облыстық Қазақстан халықтар ассамблеясының ғылыми-сараптамалық тобы табысты жұмыс істеуде.

Атқарушы органдармен тығыз қарым-қатынастағы кеңес мүшелері өз отырыстарында облыстағы қоғамдық-саяси ахуалды нығайтуға, әлеуметтік-еңбек

жанжалдарын шешуге және болдырмауға, отбасы мүдделерін қорғауға және т.б. бағытталған мәселелерді қарайды.

Облыста қазақстандық патриотизмді, азаматтық бейбітшілікті насихаттауға бағытталған этномәдени бірлестіктер өкілдерінің қатысуымен акциялар, форумдар, конкурстар өткізу дәстүр болып кетті.

Қарағанды облысында 115 ұлт өкілдері бейбітшілік пен келісімде өмір сүріп, еңбек етуде. Жыл сайынғы әлеуметтік зерттеу қорытындысы бойынша облыс тұрғындарының 90,0% - ы өңірдегі барлық этностардың тең екеніне сенімді. Сауалнамаға қатысқандардың 92,8% облыста этностардың дәстүрлерін, тілдерін, мәдениетін дамытуға барлық жағдай жасалған деп санайды.

Қазақстан Республикасында Этномәдени өзара қарым-қатынастар саласында этномәдени бірлестіктердің ақпараттық-коммуникациялық ресурстарын дамытуды қолдауға ерекше орын бөлінген. Ақпараттық алаңда 35-тен астам этникалық газет пен журнал жұмыс істейді. Ең ірі 6 этностық республикалық газет мемлекеттік қолдау арқылы жұмыс істейді. Газеттер мен журналдар 11 тілде, радиохабарлар 8 тілде, ал телехабарлар 7 тілде шығарылады [4].

Ұлтаралық келісімді нығайтуға бағытталған шаралар кешені өзінің оң нәтижесін береді.

Осылайша, Қарағанды өңірінде және жалпы Қазақстанда Қазақстан халықтар Ассамблеясы ұлтаралық келісім саясатын жүзеге асыруда үлкен рөл атқарады. Барлық ұлт өкілдері өз мәдениетін кәсіби түрде жүзеге асыру, шығармашылық өсу, зерттеу мүмкіндігіне ие.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. М. Бөрібаева Ел тарихындағы Қазақстан халықтар Ассамблеясы. –Алматы: "Қазақпарат", 2015. - 264 с.

2. Н. Шаяхметов Қазақстан халықтар Ассамблеясы: екі онжылдықтың тарихы. – Алматы: "Қазақпарат", 2015. - 326 Б.

3. Қазақстан халықтар Ассамблеясының ресми сайты [Электронды ресурс]. - Кіру режимі: <http://assembly.kz>

4. Қазақстан Республикасы Президентінің ресми сайты [Электронды ресурс]. - Кіру режимі: www.akorda.kz/ru/assambleya-naroda-kazahstana

Беркімбаев Жазира СР-18-1 к тобының студенті

Ғылыми жетекшісі – п.ғ.д., профессор

Минжанов Нұрлан Әділбайұлы

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫ АССАМБЛЕЯСЫ – ӘЛЕМНІҢ БЕЙБІТШІЛІК СИМВОЛЫ

Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев Қазақстан халқы Ассамблеясын құру туралы идеясын алғаш 1992 жылы Тәуелсіздігіміздің бірінші жылдығына арналған Қазақстан халықтар форумында айтқан еді. Сондағы Елбасымыздың мақсаты республикадағы ұлтараалық келісімді сақтау және оны одан әрі нығайту. 1995 жылы 1 наурызда Қазақстан халқы Ассамблеясын құру туралы Жарлығы шыққан [1].

Тәуелсіздіктің алғашқы күндерінен бастап Қазақстан біздің елімізде тұратын этникалық топтар мен ұлттардың этносаралық келісімін құқықтық қамтамасыз етуге бағытталған мемлекеттік саясатын жүргізе бастады. Жас егеменді мемлекеттің стратегиялық басымдықтарында Қазақстанға қоныстанған этникалық топтар мен ұлттық топтардың «дәлірек этносаралық келісім мен өзара түсіністік, достық пен бірліктің сақталуына және нығаюына» ерекше орын берілді. 1995 жылы республиканың

егемендігі ұлттық азаматтардың құқықтары мен бостандықтарының теңдігін қамтамасыз ететін жеке тұлғалардың емес, бүкіл Қазақстан халқының тұтастығы мен бірлігіне негізделген.

Осыған байланысты Н.Ә.Назарбаев «әлеуметтік тұрақтылық пен көпұлтты халықтың мүдделерінің қарқынды тепе-теңдігі мәселелерін біздің мемлекетіміздің қалыптасу үдерістерін әрдайым анықтайтын болады» деп атап өтті. Мұны түсіне отырып, республиканың барлық халықтарының Қазақстанның гүлденуі, әр адамның бақыты мен бостандығы, барлық азаматтардың материалдық және рухани мәдениетін көтеру үшін үнемі араласуын қамтамасыз ету қажет. Біз қазақ халқына дәстүрлі, бастапқыда тән, кез келген ұлттар мен этникалық топтардың өкілдерімен бейбітшілік пен үйлесімде өмір сүру, олардың табиғи мейірімділігі мен көршілерінің мүдделерін терең құрметтеу арқылы қол жеткізе алатынымызға сенімдіміз. «Көп ұлтты Қазақстан жағдайында ұлттық халықтың мүдделерін жүзеге асырудың бір ғана жолы бар, ол барлық халықтардың теңдігін қазақстандық ұлттың біріктіретін рөлін қамтамасыз етуі керек», - деп жазды қоғамның идеологиялық шоғырландыру кезеңіндегі ең күрделі жылдары - Қазақстанның жетістігінің шарты. Н.А. Назарбаев. - Басқалар - қайғылы қақтығыстарға, демократиялық реформалардың тоқтатылуына байланысты. Осыған байланысты біз үшін басты идеологиялық міндет - этносаралық келісімді қамтамасыз ету» [2]. Сол жұмыс барысында Мемлекет басшысы ұлтаралық келісімді, бірлікті идеяларды жүзеге асыру функцияларын атқара алатын және Қазақстан халықтарының Форумының басқарушы органы бола алатын белгілі бір үкіметтік емес құрылымды құруды ұсынды. «Ол барлық этникалық топтардың өкілдерін қоғам қайраткерлері, республикадағы ең беделді тұлғалар, әкімшіліктердің басшылары».

Ұлттардың ұлтаралық келісімі және халықтар достығы бүкіл әлемде ең басты тақырып болды және болып қала бермек. Адамға нәсілдік, діни немесе этникалық сипаттамалар негізінде емес, адамның сапасы бойынша өзара түсіністік пен өзара құрмет әрдайым құрмет пен сүйіспеншілік тудырады. Осыған байланысты Қазақстан бүкіл әлемге достық пен жылылық символы ретінде белгілі, өйткені барлық аз қамтылған халықтарды біріктіріп, оларды қанатының астында өз баласы ретінде қорғаған. Әрбір қазақ өз өмірінде, көп рет қоныс аударушыларға қоныс аударуға және шетелдіктерге қоныс аударуға көмектескен әкесі, атасы, анасы немесе басқа туыстары үшін зор ризашылық танытты. Осы мейірімділікке орай, Қазақстан бүгінгі күні халықтарымыздың ұлы және мықты достығына ие, ол Қазақстанды «дамудың шыңына» жету үшін көп нәрсе жасайды. Қазақстан халқына Жолдауында «Қазақстан-2050» стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауында Мемлекет басшысы Нұрсұлтан Назарбаев Қазақстанның барлық азаматтарының тең құқықтылығына ерекше назар аударды. Ол сондай-ақ, бұл «Жаңа қазақстандық патриотизмді» қалыптастырудағы басты фактор болып табылатындығын атап өтті. Президенттің Жолдауында барлық азаматтардың теңдігі қазақстандық патриотизмнің негізі ретінде анықталады [3]. Лондон Олимпиадасында 205 ұлттық құраманың арасында 12 орынды иеленіп, жеке тақырыпқа лайық қазақстандық олимпиадасылардың еңбегі «Ұлт Көшбасшысы» дейді: «Біздің топ көп этникалық Қазақстанның біртұтас құрамын, көптеген этникалық топтардың күшті және үйлесімді отбасымен айналысты».

2002 Президент Қазақстан халқы Ассамблеясының Стратегиясы туралы Ортақ мерзімге (2007 жылға дейін) туралы Жарлыққа қол қойды. Стратегияда осындай сөздер бар: «Ассамблеяның алдына қойылған міндеттер, оның бүгінгі күні тұтастай орындалды. Ел барлық этникалық топтардың теңдігін, олардың тілдері мен мәдениетін жаңғырту мен дамытуды қамтамасыз етеді. Экономикалық саладағы нарықтық реформаларды, саяси жүйені демократияландыруды негізінен аяқтады. Өз басымдықтарын айқындауда Қазақстан халқы Ассамблеясы өз алдына жауапкершілікті мақсаттар мен міндеттерді қояды [4]. Жаңартылған мемлекеттілікті нығайту, адамның

құқықтары мен бостандықтарын қорғау, халық пен мемлекеттің мүдделерін қорғау, өркениетті әлемдік қоғамдастықтың талаптарына сай дамудың сапалы жаңа деңгейіне көшу. Осы мәселелерді шешу жүйелі және алдын-алу керек.

Қазақтың атамекен тұрағы бар
Көк туы елтаңбасы ұраны бар
Жарқын күн ашық аспан қыраны бар
Дәстүрлі ата-салты, жыр әні бар
Тәуелсіз өркендеген Отаны бар
Замана ағымына қосары бар
Несібелі, ырысты ошағы бар
Төрт түлік малға толы сарайы бар
Жерінің сан алуан байлығы бар
120 ұлт өкілі бір кісідей
Жарасқан бірлігі мен айбыны бар
Данышпан Нұрсұлтандай ұлығы бар
Сындарлы саясатын ел ұғынар
Ынтымақ пен бірлікті туғып тіккен
Қазақ деген халық бар, ұғынып ал!

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ел Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев-Қазақстан халқы Ассамблеясын құру туралы идеясы. akorda.kz
2. Қазақстан Республикасының Президенті, Қазақстан халқы Ассамблеясының Төрағасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың Қазақстан халқы Ассамблеясының VI сессиясында сөйлеген сөзі. Астана, 2000, 102-140 бет
3. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқы Ассамблеясының VII сессиясында сөйлеген сөзі. Қазақстан халықтары Ассамблеясының VII сессиясының материалдары. Астана, 2001, б. 56-76
4. 2002 Президент Қазақстан халқы Ассамблеясының Стратегиясы туралы Ортақ мерзімге (2007 жылға дейін) туралы Жарлыққа қол қоюуы туралы, Егемен Қазақстан 2017.

Беднякова Д.А., студентка группы ЗМПО11

Научный руководитель - канд. психол. наук, доцент Малолеткова А.В.
Стерлитамакский филиал ФГБОУ ВО «Башкирский государственный университет»,
г. Стерлитамак, Российская Федерация

РАЗВИТИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ УМЕНИЙ У СТУДЕНТОВ ВУЗА

На сегодняшний день в большинстве высших учебных заведениях при поступлении не учитывается комплекс личностных психологических особенностей абитуриента, который в дальнейшем будет определять успешность обучения на той или иной специальности и отвечает за формирование профессиональной компетентности каждого студента. Профессия педагога-психолога сегодня является очень важной и востребованной. Чрезмерно высокий темп жизни современного мира приводит к эмоциональному напряжению и выгоранию многих людей. Исходя из этого, от качества оказываемых психологических услуг зависит благополучие общества.

Важно отметить, что требования к квалификации психолога высокие. Это обусловлено тем, что данный специалист несет ответственность за психологическое здоровье другого человека. Конкуренция на рынке труда требует от специалистов максимальной компетентности и профессиональной грамотности. Перед каждым

работодателем стоит трудная задача по поиску подходящего квалифицированного сотрудника, способного справиться с заявленными обязанностями. Психолог становится компетентным, постоянно повышая уровень своего образования, а так же формируя и развивая в себе профессионально важные качества.

В связи с этим, актуальным становится повышение эффективности профессиональной подготовки будущих педагогов-психологов. Для профессии педагога-психолога коммуникативные умения являются ведущей профессиональной характеристикой, от которой зависит персональный успех, конкурентоспособность и личная удовлетворенность. Современный выпускник должен обладать не только определенными знаниями о различных сторонах и аспектах общения, но и способах воспользоваться этими знаниями в реальных ситуациях, воплотив их в конкретные умения и шаги с целью достижения взаимопонимания и высоких результатов профессиональной деятельности, т.е. должен обладать коммуникативными умениями. Коммуникация выступает составной частью совершенствования профессиональной компетентности личности. В процессе коммуникации происходит обмен сообщениями и их интерпретация двумя или несколькими индивидами, вступившими в контакт друг с другом, который ведет к взаимопониманию.

Высокий уровень развития коммуникативной компетентности обеспечивает процесс самоконструирования личности, способствует саморазвитию, взаимодействию вступивших в общение людей, развитию коммуникативных способностей и умений личности, разрешению внутриличностных проблем и конфликтов. Коммуникативные умения и навыки у будущих педагогов-психологов являются главным компонентом подсистемы профессиональной деятельности.

Проблема развития коммуникативных умений студентов-психологов является актуальной как для зарубежной, так и для отечественной психолого-педагогической науки. В литературе обсуждается вопрос о содержании понятия «коммуникативные умения», ее структуре, условиях ее становления и развития, предлагаются методы диагностики. В ФГОС по направлениям подготовки бакалавриата «Педагогическое образование», «Психолого-педагогическое образование», «Психология» одной из общекультурных компетенций, которой должен обладать выпускник, является высокий уровень развития коммуникативных умений.

Это обусловлено тем, что современный педагог-психолог становится специалистом, который решает самый разнообразный круг проблем, к нему обращаются за помощью люди разного возраста, социального статуса и уровня образования. Для решения профессиональных задач педагог-психолог должен обладать сформированными коммуникативными умениями. Высокий уровень развития коммуникативных умений в профессии психолога обеспечивает эффективное протекание коммуникативного процесса, построение эффективного коммуникативного действия в определенном круге ситуаций межличностного взаимодействия, успешное функционирование в профессиональной среде.

Проблеме развития коммуникативных умений у будущих педагогов-психологов посвящены работы О.Е. Аксеновой, А.Н. Алгаева, Е.А. Винарчик, Ю.А. Ефименко, Н.К. Зиналиевой, О.Н. Исаевой, С.С. Киржиновой, Е.Н. Устюжаниновой. В трудах ученых рассматриваются условия, формы, методы, эффективные технологии развития коммуникативных умений и навыков у будущих психологов. Однако, несмотря на актуальность темы исследования, в практике образовательных организаций уделяется недостаточное внимание целенаправленной работе со студентами по развитию коммуникативных умений у студентов, что и обусловило проблему нашего исследования.

В научной психолого-педагогической литературе под коммуникацией понимается обмен информацией между членами общества. Например, С.Л. Рубинштейном коммуникативные умения и навыки оцениваются как отражение коммуникативной

способности [4, с. 487]. По мнению учёного, для коммуникативной способности свойственно наличие общественно исторических корней; её проявление, формирование и совершенствование происходит в процессе непосредственно практики общения и отображается в коммуникативных навыках и умениях, наиболее явно проявляясь в темпе и эффективности получения соответствующих знаний, умений, навыков.

Коммуникативные способности, по В.Д. Шадрикову, являются свойствами или качествами индивида, лежащими в основе успеха деятельности или овладение ею, т. е. индивидуальными качествами, которые отличают одного человека от другого и проявляются в эффективной деятельности [6, с. 235].

И.А. Зимняя характеризует студенчество как «центральный период становления человека, личности в целом, проявления самых разнообразных интересов» [5, с. 130]. Формирование коммуникативной компетентности в юношеском возрасте в целом реализуется посредством профессионального развития и саморазвития (В.Н. Колюцкий, И.Ю. Кулагина, В.С. Мухина, Е.Е. Сапогова и др.) [1, с. 52]. Поэтому коммуникативную компетентность будущего педагога-психолога необходимо начинать развивать со студенческой скамьи.

В целях диагностики коммуникативных умений у студентов факультета педагогики и психологии были использованы тест коммуникативных умений Михельсона, методика «Диагностика особенностей общения» В.Н. Недашковский, тест «Умеете ли вы слушать?» И. Атватер. В исследовании приняли участие 54 человека. Анализ результатов исследования на констатирующем этапе эксперимента показал, что у студентов существуют проблемы в сфере общения, которые могут выражаться в неумении: оказывать и принимать знаки внимания (комплименты) от сверстника, реагировать на несправедливую критику и на задевающее, провоцирующее поведение со стороны собеседника, обратиться к сверстнику с просьбой, ответить отказом на чужую просьбу, самому оказать сочувствие, поддержку, самому принимать сочувствие и поддержку со стороны сверстников, вступить в контакт с другим человеком, негативные реакции на попытку вступить с испытуемым в контакт. У студентов существуют некоторые проблемы с пониманием собеседника, партнера по общению, возникают трудности в понимании себя, своих состояний, логики принимаемых решений и мотивов своего поведения, иногда затрудняются понимать свои мысли, чувства, желания и ощущения, осознать различия с собеседником по занимаемым личностным позициям в общении, по высказываемым мнениям.

Также установлено, что у студентов возникают сложности с умением слушать собеседника, т.е. иногда студенты могут не слышать собеседника, отвлекаться на посторонние дела, прерывать своими вопросами или замечаниями. Результаты исследования показывают, что со студентами необходима организация целенаправленной работы по развитию коммуникативных умений.

На основе результатов исследования и изученной литературы был разработан комплекс игр и упражнений по развитию коммуникативных умений у студентов. Разработанный комплекс включает следующие активные и интерактивные методы: игровые (деловые, ролевые игры), групповая дискуссия, мозговой штурм и др. Использование данных методов позволяет создать проблемные ситуации, требующие ответа и нахождения решения. Имитация различных аспектов профессиональной деятельности, социального взаимодействия, исполнение участниками определенных ролей с целью решения или проработки определенной ситуации, совместное обсуждение и анализ проблемной ситуации позволят обучающимся более уверенно приблизиться с определенным уровнем приобретенных компетенций к будущей сфере профессиональной деятельности.

Анализ результатов исследования на контрольном этапе эксперимента позволяет сделать вывод, что проведенная работа является эффективной, а разработанный комплекс занятий может быть рекомендован для работы со студентами факультета

педагогике и психологии в целях развития у них коммуникативных умений. В контрольной группе каких-либо статистически достоверных изменений выявлено не было, что, по-нашему мнению, связано с тем, что студенты не принимали участия в реализации разработанного комплекса занятий.

Таким образом, разработанный комплекс игр и упражнений может быть использован психологами, кураторами, тьюторами и преподавателями высших учебных заведений в рамках психологического сопровождения по развитию коммуникативных умений у студентов.

Список использованной литературы:

1. Аксенова О.Е. Условия эффективности работы по развитию коммуникативных навыков будущих психологов // Психологическое сопровождение образовательного процесса. – 2015. – Т. 1. – №5-1. – С. 51-55.
2. Винарчик Е.А. Особенности развития профессионально-важных качеств студентов-психологов первого курса обучения // Проблемы современного педагогического образования. – 2018. – №59-3. – С. 431-434.
3. Ефименко Ю.А. Развитие навыков общения и умения слушать у будущих психологов-консультантов // Азимут научных исследований: педагогика и психология. – 2016. – Т. 5. – №4 (17). – С. 342-345.
4. Исаева О.Н. Формирование коммуникативной профессионально-ориентированной иноязычной компетентности студентов гуманитарного вуза // Современные проблемы науки и образования. – 2015. – №2. – С. 487.
5. Малютина Т.В. Психологические и психофизиологические особенности развития в юношеском (студенческом) возрасте // Омский научный вестник. – 2014. – №2 (126). – С. 129-133.
6. Устюжанинова Е.Н. Формирование профессионально важных качеств будущего педагога-психолога в процессе заочного образования // Сборники конференций НИЦ Социосфера. – 2015. – №29. – С. 235-246.
7. Холина О.А. Динамика профессионально-важных качеств студентов педагогов-психологов высшей школы // Вестник Таганрогского государственного педагогического института. – 2010. – №2. – С. 177-182.

Бовсуновская А.А., студентка группы ЗМППО21

Научный руководитель- канд. психол. наук, доцент Долгова Н.Ю.

Башкирский государственный университет, Стерлитамакский филиал. г.Стерлитамак,
Республика Башкортостан

ИССЛЕДОВАНИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНЫХ НАРУШЕНИЙ У ПОДРОСТКОВ

Эмоции играют значимую роль в жизни каждого человека, а особенно в жизни подростка и служат индикатором его отношения к родителям, сверстникам, к тому, что его окружает. В настоящее время, наряду с общими проблемами у подростков, специалисты с озабоченностью отмечают рост эмоциональных нарушений, которые выливаются в более серьёзные проблемы в виде низкой социальной адаптации, склонности к асоциальному поведению, затруднений в обучении и прочее. Эмоциональные нарушения впоследствии ведут к общей дезадаптации личности.

Под эмоциональными нарушениями понимается аффективные нарушения, создающие трудности в формировании у подростка адекватного образа мира, активной позиции, устойчивости и подвижности в отношении с этим миром.

Теоретической разработкой вопроса эмоциональных нарушений занимались многие исследователи, среди них М.К. Бардышевская, В.К. Вилюнас, Е.п. Ильин, е.Н.

Колодич, В.В. Лебединская, О.С. Никольская, Л.А. Регуш, Я. Рейковский и другие. Проблемы подросткового возраста широко освещены в трудах И.А. Зимней, В.Г. Казанской, В.С. Мухиной, Л.Ф. Обуховой, С.Л. Рубинштейн, Л.Д. Столяренко и других.

В своей работе мы провели экспериментальное исследование на базе МАОУ СОШ № 12 города Березники Пермского края. В эксперименте принимали участие 25 испытуемых в возрасте 14-15 лет.

Для того чтобы выявить эмоциональные нарушения у подростков нами были проведены следующие методики исследования: «Опросник агрессивности» Басса-Дарки; «Шкала для определения личностной и ситуативной тревожности» Спилбергера-Ханина; «Цветовой тест» М. Люшера.

Результаты исследования показали, что среди испытуемых выявлены достаточно высокие значения агрессивности. Наибольший показатель агрессии проявляется по шкале «Раздражение». Данный показатель свидетельствует о том, что испытуемые наиболее часто проявляют негативные, отрицательные чувства при малейшем возбуждении. Они достаточно вспыльчивы и грубы по отношению к окружающим. У испытуемых также отмечаются высокие значения косвенной и вербально агрессии. Косвенная агрессия – агрессия, которая направляется на окружающих, но не в прямом отношении, а как бы окольным путем. А при вербальной агрессии у испытуемых может наблюдаться выражение негативных чувств как через некую форму (крики, визги), так и через содержание словесных выражений, угроз, оскорблений и прочее.

У подростков также отмечаются высокие показатели ситуативной и личностной тревожности. Низкие значения ситуативной тревожности наблюдается у 12% испытуемых. Данный показатель указывает на то, что испытуемые в любых ситуациях достаточно сдержанны, спокойны. Тревожные ситуации не оказывают своего влияния на личность испытуемых в плане возникновения тревожности. Однако низкая тревожность в показателях теста может являться и результатом активного вытеснения личностью высокой тревоги с целью показать себя в «лучшем свете». Средний уровень ситуативной тревожности отмечается у 36% испытуемых. Это указывает, что испытуемые не всегда могут справиться со своей реакцией на тревожные ситуации. Они могут достаточно длительно испытывать тревожное состояние, переживать его в себе, даже порой, не замечая этого.

Высокий уровень ситуативной тревожности отмечается у 52% испытуемых. Данный показатель может быть связан с наличием невротического конфликта, эмоциональными срывами и с психосоматическими заболеваниями. Испытуемые с данным показателем ситуативной тревожности достаточно длительно переживают тревожные ситуации, которые могут отражаться не только на их поведении, взаимоотношениях, но и на состоянии здоровья.

По шкале личностная тревожность низкий уровень отмечается у 20% испытуемых. Данный показатель указывает на то, что испытуемые умеют справляться со своей внутренней тревожностью. Они зачастую бывают сдержанны, спокойны. Средний уровень личностной тревожности наблюдается у 24% испытуемых. Показатель указывает на наличие умеренной тревожности у испытуемых. Они стараются уйти от внутренних переживаний, отвлечься, переключиться на что либо. Высокий уровень личностной тревожности отмечается у 56% испытуемых. Показатель указывает на наличие сильной личностной тревожности. У данных испытуемых тревожность становится как качество их личности. Они постоянно обеспокоены, испытывают эмоциональное напряжение.

Для определения настроения, функционального состояния и наиболее устойчивых черт личности у испытуемых мы использовали методику «Цветовой тест» М. Люшера. Было установлено, что у 76% испытуемых выявлены эмоциональные нарушения. Для них характерны эмоциональная напряженность, тревожность, беспокойства,

неуверенность в себе, раздраженность, негативное состояние, вызванное различными факторами, и прочее.

Таким образом, по результатам проведенных методик, мы выявили, что эмоциональные нарушения имеются у большинства подростков. Что указывает на необходимость организации дальнейшей работы по данной проблеме, составлении программы коррекции эмоциональных нарушений в подростковом возрасте.

Список использованной литературы:

1. Анохин П.К. Психология эмоций. – М.: Просвещение, 1994. – 212 с.
2. Бардышевская М. К. Диагностика эмоциональных нарушений у детей. – М.: УМК «Психология», 2003. – 114 с.
3. Бреслав Г.М. Эмоциональные процессы. – СПб.: Знания, 1994. – 203 с.
4. Виллюнас В.К. Психология эмоциональных явлений. – М.: МГУ, 1996. – 242 с.

Бизакова.С.Б. СР-19-2с/к тобының студенті

Ғылыми жетекшісі: Исина С.С., аға оқытушы, педагогика және психология магистрі Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ.,
Қазақстан Республикасы

ПАТРИОТИЗМ АДАМЗАТТЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІК НЕГІЗІ

Қазіргі таңда өмір үнемі өзгеріп, қоғам үздіксіз дамып отырған шақта ақыл ойы озық, білімі мен білігі жоғары, ұлттық рухы күшті жастарды тәрбиелеу қажеттігі күн озған сайын артып отыр. Сондықтан да адамгершілік тәрбиесі бүгінгі күн тәртібінде тұрған маңызды мәселелердің бірі болып табылады. Олардың бойында патриоттық сезімді, білім мен іскерлікті, дағдылар мен іскерлікті, жоғары адамгершілік және адамгершілік қадір-қасиетін, жаңа дүниетанымдық көзқарастарды, әл- ауқат дағдыларын, адамгершілік мінез-құлық нормаларын, рухани адамгершілік құндылықтарды қалыптастыру қажет.

Қай кезеңде болса да жеке тұлғаның қалыптасуы ұстаздан басталады. Бұл жеде ұстаздың алдында жас ұрпақты адал, шыншыл, өмірге құштар, көзі ашық, көкірегі ояу, қуаныш пен ренішке ортақтаса алатын, өз Отанын сүйетін, өз жерінің, елінің иесі бола алатын, еркін ойлау қабілеті бар, мәдениетті, іскер, адамдық қасиетке ие, рухани жандүниесі бай, ары таза азамат етіп тәрбиелеу міндетті.

Жас ұрпақтың азамат болып қалыптасуы, оның шығармашылық дамуы, Қазақстанның болашағы, елдің ұлттық қауіпсіздігі, қоғамның құндылықтық бағдарлары туралы өз сөзінде тәрбие мәселесі ерекше назар аударуды талап етеді. 2009 жылы 16 қарашада шыққан Қазақстан Республикасы үздіксіз білім беру жүйесіндегі тәрбие мақсатында қазіргі таңда мынандаф тәрбие мәселелері қарастырылған: қазіргі тәрбие мазмұны ғасырлар бойы қалыптасып, қандайда бір тарихи кезеңде қоғамдық сананың даму ерекшеліктеріне идеялық және құндылық ұстанымдарға байланысты дамып келеді

Қазақстан Республикасының "Білім туралы" Заңының бабында білім беру жүйесінің міндеттері қатарында "азаматтылық пен патриотизмге, өз Отаны-Қазақстан Республикасына деген сүйіспеншілікке, мемлекеттік рәміздерді құрметтеуге, халық дәстүрлерін қастерлеуге, Конституцияға қарсы және қоғамға қарсы кез келген көріністерге төзбеуге тәрбиелеу туралы айтылады".

«Патриотизм» сөзі грек тілінен аударғанад «патриотис»- «отандас» деген мағынаны білідіреді. Патриотизм - тарихи, әлеуметтік ұғым. Бұл термин Отанға, елге, туған өлкеге, халыққа деген сүйіспеншілікті білдіреді. Патриоттық идея, отаншылдық сезім- адамға туа біткен қасиет емес, адамның саналы өмірімен бірге қалыптасатын саяси-әлеуметтік құбылыс. Патриоттық сезім жалпы адамзатқа, оның еліне, туған жеріне, өзінің ана тілі мен мәдениетіне, ұлттық құндылықтарға, өзін-өзі бағалауға,

қолдауға деген сүйіспеншілік сезімінің көрінісі болып табылады. Патриотизм-өте күрделі ұғым. Бір жағынан, ол ізгілікті саяси үрдістен, яғни жеке тұлғалық, қоғамдық сана элементерінен тұрады; екіншіден, Отанды қорғауға, сақтауға және нығайтуға бағытталған сезімдерден тұрады. Қазақстандық патриотизмнің қайнар көзі- халықтың бірлігі мен достығында, мемлекетіміздің күш-қуатының берітігі мен орасан зор жерінің бірлігінде

Жаңа демократиялық қоғамда өмір сүруге қабілетті азаматты және патриотты; тұлғаның саяси, құқықтық және сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетін; балалар мен жастардың құқықтық санасын, оларда балалар мен жастар ортасындағы қатыгездік пен зорлық зомбылыққа қарсы тұру даярлығын жүзеге асыру.

Өз отанын сүю үшін, қазақты жақсы көру үшін дана болудың қажеті жоқ. Отаншылдық пен ұлттық намыс адамға нәресте кезінен-ақ бойына сіңеді.

Патриотизм қалыптастыратын алғышарттарына:

- Тарихимыз;
- Ана тіл мен дініміз және жеріміз;
- Әкеден балаға, баладан немересіне, немереден ұрпаққа жалғасатын дәстүрлер мен әдет-ғұрптар;
- Ұлттық қадір-қасиетіміз;
- Ұлттық рухымыз.

Қазір біз ғасырлар тоғысында өмір сүріп отырмыз, яғни ХХІ ғасыр табалдырығын аттаған сәтіміз.

Бүгінгі өскелең ұрпаққа патриоттық тәрбие беру жұмысының аясын кең көлемде қарастыруға болады, соның ішінде отбасылық, қоғамдық қатынастар арқылы рухани-адамгершілік құндылықтарға тәрбиелеудің маңызы зор. Біздің еліміздің тәуелсіздік алған жылдардан бері де, сондай-ақ соңғы кездегі экономикалық дағдарыс кезінде де өзіндік даму жолымен, жеткен жетістіктерімен басқа елдерге үлгі-өнеге болып отырғандығы айқын. Мұндай жетістіктерді тәрбиенің құралы ретінде үнемі пайдаланып отыру бүгінгі жас өскіндердің өз еліне деген сүйіспеншілік, мақтаныш сезімдерін қалыптастыра отырып, өмірге деген көзқарасы, ерік-жігері, арман-мұраты енді қалыптасып келе жатқан жас ұрпақтың патриоттық сана-сезімінің дамуының негізі болып есептеледі.

Қазіргі Қазақстандық қоғамда құндылықты бағыттар қатарында отаншылдық сезімі, яғни өз халқына, оның салт-дәстүріне, тіліне, мәдениетіне, туған ел табиғатын құрметтеп білу- жоғары маңызға ие болып отыр. Сонымен қатар әрбір адам үшін жоғары құндылық – өмірдің негізі, тіршілікке болған қамқорлық, гуманистік қатынастар негізі - әр адамның өз басын сыйлауы, өз адамгершілік сапаларына болған құндылықты қатынас; ата-ананы, туған-туысқанды, отбасын құрметтеу, табиғатты аялау және ең жоғары адамгершілік құндылық ретінде еңбекке құрмет.

Азаматтық-патриоттық, құқықтық тәрбие гуманизмге, қазақ халқының тарихы мен салтын, тілін құрметтеуге, оның таңдаулы дәстүрлерін сақтауға және оны дамытуға, Қазақстанның басқа халықтарының мәдениетін зерттеу және игеруге негізделген азаматтық ұстанымды және патриоттық сананы, құқықтық және полимәдениетті, қалыптасқан ұлттық өзіндік сананы, ұлт аралық мәдени қарым-қатынасты, әлеуметтік және діни төзімділікті қалыптастыруы тиіс. Қазіргі жағдайда тәрбиеленушінің құқықтық санасын қалыптастыру, олардың балалар мен жастар ортасында құқық бұзушыларға қарсы тұруға дайындығының маңызды.. Балалар мен жастардың азаматтық патриоттық, құқықтық тәрбие бойынша ғылыми негізделген саясат жүргізу; білім беру ұйымдарында азаматтық құқықтық, патриоттық тәрбие беруде мазмұны мен әдіс тәсілдер мен оқу тәрбие құрылымының өзара іс әрекеттілік негізінде деңгейін көтеру.

Өз құқықтары мен заңды құқықтарын білмейтін көптеген жеке адамдар тұйыққа тіреледі. Ол үшін бүгінгі күні жастардың құқықтық санасын тәрбиелеу бірқатар өзекті

мәселелер орын алуда В.А.Сухомлинский «қандай да бір құқықтық тәрбие болмасын, егер ол мақсатпен ұйымдастырылып, жеке адамның мұқтажына негіздесе, екіншіден, ұжымдық жұмыстарға шығармашылықпен қатыстырса, соғұрлым алдыңғы буын ағалардың әлеуметтік-құқықтық жетістіктерін, тәжірибелерін қабылдап, өз мінез-құлықтарын қалыптастырады» деп ойын айтқан;

Тәрбие педагогикада бірнеше қырларымен танылған:

– әлеуметтік мағынада – бұл аға буын жинақтаған тәжірибені жас ұрпақ өкілдеріне өткізу. Тәжірибе дегеніміз – адамзаттың өз тарихи даму барысында жасаған рухани мұрасы, дәлірек айтсақ : адамдарға белгілі болған білімдер, ептіліктер, ойлау тәсілдері, құқықтық, адамгершілік және т.б. нормалар.

– педагогикалық мағынада – бұл тәрбиеленушіге ықпал жасау үшін ұйымдастырылған арнайы іс-әрекет, тұлға қалыптастыруға бағытталған мақсатты процесс.

Тәрбие қоғамдық талаптарға сәйкес болуы міндетті. Егер қоғам құқықтық демократиялық мемлекет құрып жатса, ендеше ондағы адам тәрбиесі адамгершілік, азаматтық заңдар мен қылық-әрекет нормалары рухында жүріп жатуы қажетті. Жалпы адамзаттық құндылықтар қалыптастырудың маңыздылығын ескерумен бірге әлеуметтік ортаның кездейсоқ та, мақсатты бағытта да әсер, ықпал жасайтынын естен шығармаған жөн.

Тәрбие жұмысындағы үнемі ізденіс, дамытушылық бағыт оқушыларды жалпы адамзаттық құндылықтарға тартуға оқу мен тәрбие процесін үнемі бір-бірімен ұштастыруға жетелейді.

Еліміздің болашағы ұрпақ тәрбиесіне тікелей байланысты. Бүгінгі таңда жас ұрпақты болашақ қоғамның тұлғасы етіп тәрбиелеу, оның білім алып өмір сүруіне қажетті де қолайлы жағдай туғызу, жастардың рухани байлығы мен мәдениеттілігін жетілдіру, іскерлігі мен білімділігін арттыру қоғамның міндеті болып табылады.

Қорыта айтқанда,

- егер біз жас ұрпақ бойынан халқымыздың сан ғасырлық тәлім-тәрбие жемісін көргіміз келсе;

- егер біз жас ұрпақ бойынан халқымыздың атамекенін қорғаған батырларымыздың ерлік пен өрлік өнегісін көргіміз келсе;

- егер біз жас ұрпақ бойынан халқымыздың ұлттық қадір-қасиетін бойына сіңіріп, оны бүгінгі күннің талабымен ұштастыра білген Қазақстанымыздың білімді де білікті тәрбиелі азаматының жаңа келбетін көргіміз келсе, халқымыздың даналық тәрбиесінен қол үзбей, оны жас ұрпақ бойына шаршамай үздіксіз сіңіре берейік!

Пайдаланылған әдебиет тізімі:

1. Қазақстан Республикасы үздіксіз білім беру жүйесіндегі тәрбие тұжырымдамасы Білім және ғылым Министрінің 2009 ж. 16 қараша.

2. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңын жүзеге асыруға қатысты құжаттар жинағы.

3. Оразбекова К.А.,- Жеке тұлға ұлттық тәрбиесінің ғылыми-педагогикалық негіздері, А:2001

Васковская К.В., студентка группы ТПП-19-2

Научный руководитель - к.п.н., доцент Кенжебаева С.К..

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда,
Республика Казахстан

ЦЕННОСТНЫЕ ОРИЕНТАЦИИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

XXI век связан с широкомасштабными социальными процессами, частыми экономическими и политическими кризисами, изменениями ценностных ориентаций населения. Ценностные ориентации современной молодежи формируются ценности под действием различных внешних факторов: социальных, экономических, технологических, политико-правовых.

Молодежь является силой прогресса, которая полна энергией для реализации поставленных целей. Будущее напрямую зависит от молодых людей, которые строят нынешнюю историю на фундаменте предков. Именно здесь важно рассмотреть ценности современного поколения и проанализировать ошибки их формирования. Ведь проблема ценностей человека в жизни одна из самых важных проблем.

В современном мире остро стоит ценностный вопрос у молодого поколения. Студенческая молодежь явно охвачена этой проблемой, и ее преодоление имеет большое значение для общества. Почему же такое внимание уделяется именно ценностям? Ответ на этот вопрос кроется в психологической стороне нашей жизни. Изучая психологию индивида, можно прийти к выводу, что ценности являются стержнем личности и обуславливают ее направленность. Интерес к изучению ценностей студентов побудил меня к тому, чтобы провести исследовательскую работу, результаты которой изложены в настоящей статье.

В психологической литературе ценности стали объектом конкретно-научных исследований в начале XX века. Значимыми были работы психологов: В. Франкла, Г. Олпорта, Л. Кольберга, А. Маслоу, М. Рокича, Э. Фромма, А.Г. Асмолова, В.П. Тугаринова и др. [1] и др.

М.Рокич под ценностями понимал идеи, делящиеся на позитивные и негативные, которые никаким образом не связаны с каким-то конкретным объектом или же ситуацией, а лишь являются выражением человеческих убеждений о типах поведения и преобладающих целях. Он разделяет все ценности на два класса: терминальные и инструментальные. Терминальные ценности представляют собой убеждения о конечной цели индивидуального существования, к которой каждый стремится. Инструментальные ценности – убеждения, которые отражают образ действий предпочтительный в различных жизненных ситуациях. Иными словами это ценности-цели и ценности-средства.

Американский психолог М.Рокич разработал методику «Ценностные ориентации», которая наиболее достоверно позволяет диагностировать ценностно-смысловую сферу личности. Изучая вышеуказанную методику и применив ее на практике, можно проследить ценностные ориентиры определенного респондента или группы. Кроме того, методика М.Рокича является наиболее универсальной и экономичной в проведении исследования и обработке результатов.

Респондентами стала студенческая молодежь 1 курса КЭУК в возрасте 17-19 лет. Именно это возрастное ограничение наглядно покажет ценностные ориентиры молодого поколения, преодолевших один из возрастных кризисов. Рассмотрим 17-летний возрастной кризис. Он является показателем большого количества стрессовых ситуаций: выбор будущей профессии, экзаменационные работы, чувство неопределенности, первые серьезные чувства и многое другое. Все это сильно влияет на психологическое состояние и мировоззрение юношей и девушек. Также приводит к изменениям в различных аспектах их жизни, в том числе и в ценностных ориентациях.

Общее число исследуемых составило 37 человек. Каждому участнику опроса было представлено два списка по 18 инструментальных и терминальных ценностей. Полагаясь на добросовестность и открытость студентов, мы предложили проранжировать данные списки. В результате обработки результатов был составлен усредненный список, построенный на значимости каждой ценности для студентов.

По первому списку «Терминальные ценности», ведущие позиции занимают следующие ценности:

1. Здоровье (физическое и психическое);
2. Любовь (духовная и физическая близость с любимым человеком);
3. Развитие (работа над собой, постоянное физическое и духовное совершенствование);
4. Материально обеспеченная жизнь (отсутствие материальных затруднений);
5. Счастливая семейная жизнь.

Как видно из списка предпочтений, современное поколение уделяет большее внимание здоровью и любви. Ярко выражена сфера физической активности, что говорит нам о стремлении молодежи к саморазвитию в данной области. Если же здоровье студенты выводят на такой уровень, то мы можем полагать, что студенты стараются вести здоровый образ жизни, развиваться, сохранять свое физическое и немаловажное психическое здоровье. Этот выбор подчеркивает немаловажное значение в становлении здоровой нации.

Также по мнению студентов большую роль имеют материальные блага, которые доминируют над ценностью семейной жизни. Возможно, такая направленность является средством достижения, как личного благополучия, так и семейного. Именно материально обеспеченная жизнь диктуется молодому поколению извне. Ведь, мы родились в период, когда денежные средства решают многое. Именно поэтому молодежь гонится за миражными богатствами, забывая о моральных нормах и истинных ценностях.

Нравственные и моральные ценности практически не вошли в список значимых ценностей, они закрепились в рейтинге безразличных ценностей (6-12), а вот духовные и культурные ценности и вовсе завершают список, показывая свою незначимость. Важно отметить, что последнее – 18 место, в списке ценностей молодежи, заняло - счастье других (благополучие, развитие и совершенствование других людей, всего народа, человечества в целом). Здесь встает остро вопрос об эгоизме и равнодушии со стороны молодых людей. Данная позиция приводит к конфликтам и глобальным трагедиям как в обычной (бытовой) жизни, так и на мировой арене. Молодое поколение живет только для себя и действует в своих интересах, при этом забывая об окружающих, создавая неблагоприятные условия для жизни и деятельности других людей. Такие понятия, как эмпатия, добросовестность, честно прожитая жизнь, скромность, благородство, к сожалению, отходят на второй план.

Рассмотрим второй список «Инструментальные ценности». Именно он наглядно покажет образы действия студенческой молодежи в любых ситуациях. И так, предпочитаемые ценности:

1. Воспитанность (хорошие манеры);
2. Жизнерадостность (чувство юмора);
3. Образованность (широта знаний, высокая общая культура);
4. Ответственность (чувство долга, умение держать слово);
5. Независимость (способность действовать самостоятельно, решительно).

Исходя из данного ранга, можно заметить, что студенты придерживаются в различных ситуациях хорошим манерам. Это говорит нам о том, что, в большинстве случаев, студентам в их нынешней семье дали хорошее и высокоморальное воспитание. Можно сделать вывод, что в будущем, создавая уже свою собственную ячейку общества, они дадут должное воспитание своим детям и в нашей стране станет намного больше воспитанного населения.

Следующей важной ценностью-средством стала жизнерадостность. Молодежь привыкла придерживаться хорошего расположения духа, выходить из сложной ситуации с долей иронии, переводить все в шутку и быть позитивным человеком. Но иногда это приводит к подавлению других чувств, закрытие проблем шутками, это является своего рода защитной реакцией человека, что может привести к эмоциональным стрессам и расстройствам.

Радует то, что студенческая молодежь в тройку самых значимых ценностей внесла образованность. Именно эта ценность и должна присутствовать у студентов. Если бы данная ценность отсутствовала или занимала последние строчки списка, то ни о каком высшем образовании и дальнейшей профессиональной карьере не могло быть и речи. Следующими важными ценностями стали ответственность и независимость. Именно после ухода со школьной скамьи, нынешние студенты оказались на пороге взрослой жизни. Многие стали чувствовать себя по-другому, считая себя взрослыми самостоятельными людьми, обрамляя себя новыми качествами и чувствами. Принятие ответственности уже сейчас скажется в будущем на их личностно-волевых качествах, которые будут направлены в лучшую сторону. Но, говоря о независимости, здесь может образоваться двойное чувство. Ведь, некоторым студентам, которых еще переполняет максимализм, независимость может пойти на вред. Чрезмерное и неправильное интерпретирование независимости может привести к необдуманным и негативным поступкам.

В заключительной части списка находились такие ценности, как непримиримость к недостаткам в себе и других и высокие запросы (высокие требования к жизни и высокие притязания), они являются отвергаемыми и незначимыми. Таким образом, нынешняя молодежь может уживаться с недостатками в себе и других, принимать их и проводить работу над собой. Они готовы простить других, быть снисходительным к их слабостям и недостаткам. Высокие запросы занимают 18 место в списке, говоря нам о том, что высокие требования к жизни и высокие притязания не являются ценностными ориентирами студенческой молодежи. Многие довольствуются тем, что имеют.

Подводя итоги, можно заявить, что система ценностей современной молодежи является своеобразной коллаборацией традиционных ценностей (здоровье, любовь, семейная жизнь и др.) с ценностями, связанными с достижением успеха и самореализации. Баланс их до сих пор не выявлен, происходит постоянный перевес тех или иных ценностей. Мы видим противоречия между терминальными и инструментальными ценностями, именно в результате этих противоречий перед нами встает новая современная молодежь. Возможно, в ближайшее время на основе данной системы ценностей сформируется новая улучшенная и стабильная система ценностей общества. Но, так или иначе, ценностные ориентации молодого поколения очень важны для будущего развития, как страны, так и мира в целом. Ведь, независимо от периода и времени, молодежь является главным фактором процветания государства, и какие ценности лежат в основе личности гражданина, от этого и будет зависеть судьба страны.

Список использованной литературы:

1. repo.ssau.ru/bitstream/Uchebnye-posobiya...posobie
2. Большая энциклопедия психологических тестов / авт.-сост. [А.А. Карелин](#). – Москва: Эксмо, 2009. – С. 26-28.
3. <http://rusrand.ru/analytics/cennosti-molodeji-что-должно-насторожит>
4. <https://womanadvice.ru/cennosti-sovremennoy-molodezhi>
5. <https://psycabi.net/testy/320-metodika-rokicha-tsennostnye-orientatsii-test-miltona-rokicha-issledovanie-tsennostnykh-orientatsij-m-rokicha-oprosnik-tsennosti-po-rokichu>

Валиева А.Е., студентка группы АД-611-Р2
Научный руководитель – Осмоловская Д.С.
Университет «Мирас», г.Шымкент, Республика Казахстан

ДУХОВНОСТЬ И ТВОРЧЕСТВО В СТАНОВЛЕНИИ МИРОВОЗРЕНИЯ
МОЛОДЕЖИ

«Мировоззрение, как известно - это система представлений о мире и месте в нем человека, об отношении человека к окружающей действительности и самому себе, его убеждения, идеалы, ценностные ориентации. Фактически, мировоззрение можно считать одним из наиболее значимых регуляторов поведения людей в обществе».

Важным фактором жизни человека является система духовных ценностей, реализация которых во многом определяет развитие современного общества. Однако существует предел проникновения духовных ценностей в некоторые области социальной жизни. Но в такой особой сфере культуры, как искусство, духовные ценности могут быть воплощены практически безгранично.

Сегодня современная молодежь, стоит перед лицом неопределенности в системе представлений о мире и об их месте в нем.

Социально культурное пространство мегаполиса, выступает идеалом качественной жизни и самореализации. Определенно, крупные города обладают большим разнообразием мест и способов культурного и духовного развития. Однако, они так же оставляют и отрицательный след на становлении молодой личности.

Почему же молодое поколение не может самостоятельно пользоваться предоставленными возможностями, и развивать свою личность? Сейчас и старшеклассники, и студенты не могут составлять единое целое пространство для творчества и самореализации. Взаимовыручка, взаимопонимание, взаимопомощь, поддержка – эти понятия все реже присутствуют в жизни молодых людей, в приоритете чаще остается выгода.

Я думаю, одной из причин данного явления выступает отсутствие единой идеи для сплочения современной молодежи.

Резкое крушение социально-нравственных идеалов по-прежнему не позволяют стабильно развиваться обществу.

Современная ситуация усложняется психологическими особенностями развития современной молодежи: юношеский максимализм, скепсис по отношению к любым авторитетам и традициям, гипертрофированная впечатлительность, склонность к обобщениям, недоверие к власти, что выражается в определенной степени ассоциальности. Ярко выраженное желание кардинально изменить свой внутренний и окружающий мир сочетается с ростом ответственности, которую приходится брать на себя молодежи, и с одновременным неприятием навязываемых ценностей со стороны старшего поколения.

Обилие различных, порой кардинально противоположных точек зрения, противоречий у нынешней молодежи не способствуют формированию целостного представления о достойных перспективах развития государства, и вынуждает молодежь жить «в настоящем». Они вынуждены самостоятельно вырабатывать и проверять на себе, на собственном социальном опыте ценности, которые помогут им выжить в быстро изменяющихся социально-исторических обстоятельствах. Такие ценности, как власть, сила, индивидуализм, становятся все более актуальными, но в то же самое время необходимо найти баланс между этими ценностями и признанием общественных интересов, дружбой, любовью, трудолюбием, справедливостью, заботой о ближних.

Эти изменения связаны с поиском новых форм культуры и подготовкой смены норм, ценностей, в связи, с чем возможна регрессия, снижения значимости традиций, идеалов.

Современное молодое общество находится в эпицентре, так называемого, «перехода»: в нем одновременно присутствуют традиционные формы культуры (сохранение семейных традиций и обычаев, изучение социально-культурных дисциплин), присутствует блок информационного типа культуры, достаточно широко распространены маргинальные и «эклектичные» типы культуры.

Мировоззрение - субъективная реальность человека, которая формируется в течении всей его жизни. В структуру мировоззрения входят мир должного, мир знаний, мир предположений. Формирование мировоззрения связано непосредственно с социально-историческими обстоятельствами, в которых растет молодой человек. Интегрируя определенные ценности, знания и модели поведения в собственное мировоззрение, человек начинает воспринимать их как свои и действовать уже исходя из них. Образование (воспитание и обучение) оказывает сильное, а зачастую и определяющее влияние на мировоззрение молодежи.

Современное состояние мира, с его все усложняющимися взаимопроникновением культур, социальными связями, ускорением темпов социальных изменений необходимо требует от молодого человека более широкого взгляда на мир, понимания происходящих перемен и видения социального будущего, способности изменять себя так, чтобы организовывать жизнь согласно эволюционным законам. Образование следует предать опережающий характер. Чтобы его влияние соответствовало будущему состоянию общества, необходимо во всех сферах жизнедеятельности производить соответствующие изменения.

Исходя из вышесказанного, духовность и творчество играют одну из ключевых ролей в формировании мировоззрения нового поколения.

Список использованной литературы:

1. Жижек С. Возвышенный объект идеологии. М.: Художественный журнал, 2014.
2. Журавлев В.В, Родионов В.А., Цепляев А.Н. Социальные ценности современной российской молодежи: состояние, динамика, направленность. М.: Социум, 2013.
3. Журавлев В.В. Культура прежде всего производство людей // Молодежь России перед лицом глобальных вызовов на рубеже веков. Материалы Международной конференции 18-19 ноября 2000 года, Москва, Россия, М.: Социум, 2015.
4. Журавлев В.В. Культура прежде всего производство людей // Молодежь России перед лицом глобальных вызовов на - рубеже веков. Материалы Международной конференции 18-19 ноября 2000 года, Москва, Россия. М.: Социум, 2014.
5. Журавлев В.В. Мир художественной культуры. М.: Мысль, 2013.
6. Журавлев В.В. Человек. Культура. Политика. М.: Социум, 2009.
7. Иваненков С.П. Проблемы социализации современной молодежи. Оренбург: Димур, 2003.
8. Иваненков С.П. Традиция и будущее // Credo, 2012. N1.

Гайсина С.А., студентка группы ППО-41
Научный руководитель – к.п.н., доцент Усманова С.Г..
Стерлитамакский филиал ФГБОУ «Башкирский государственный университет», г.
Стерлитамак, Россия

ИССЛЕДОВАНИЕ САМООТНОШЕНИЯ У ПОДРОСТКОВ

Подростковый период – это сложный отрезок в жизни человека, когда происходит становление личности, проба сил, случаются первые по-настоящему значимые достижения и поражения, сопровождающиеся палитрой положительных и отрицательных переживаний, что отражается в межличностных отношениях. Очень многие проблемы, с которыми не в состоянии самостоятельно справиться подросток, накладывают свой отпечаток на его физическое самочувствие, эмоциональное состояние, и, в итоге, на самооотношение. Многогранность школьной жизни подростка,

осознаваемые им познавательные, коммуникативные, организаторские способности, проявляющиеся в учебной деятельности, становятся объективными и субъективными факторами, определяющими уровень и модальность его самоотношения. Осознание того, насколько подросток успешно или неуспешно справляется с трудностями учебной деятельности, утверждает свое «Я» в группе сверстников, насколько уровень притязаний соответствует его возможностям и успешности реализации способов самоутверждения, определяет направление формирования качества самооценки и самоотношения подростка. Проблема самоотношения и его роли в структуре личности в настоящее время является чрезвычайно актуальной для психологической науки. Разработке данного вопроса посвятили свои исследования В.В. Столин, В.С. Мухина, И.В. Борисова и многие другие. В отечественной и зарубежной психологической литературе самоотношение понимается как эмоциональный компонент самосознания, который, с одной стороны, опирается на самопознание, а с другой – создает главные предпосылки для формирования саморегуляции, самоактуализации и саморазвития.

Исследованием самоотношения у детей подросткового возраста занимались такие ученые, как, И.С. Кон, В.С. Мухина, И.И. Чеснокова, Д.И. Фельдштейн и другие авторы). В отечественной психологии основы понимания закономерностей развития в подростковом возрасте заложены в работах Л.С. Выготского, Д.Б. Эльконина, Т.В. Драгуновой, Л.И. Божович, Д.И. Фельдштейна, Г.А. Цукерман и других авторов. Часто весь подростковый период трактуют как кризисный, как период «нормальной патологии», подчеркивая его бурное протекание, сложность и для самого подростка, и для общающихся с ним взрослых.

Для исследования самоотношения у подростков мы использовали методику исследования самоотношения С.Р. Пантелеев (МИС). Данная методика предназначена для исследования структуры самоотношения личности, а также для выраженности отдельных компонентов самоотношения. Средние показатели у подростков по шкале «закрытость» говорят о том, что у них присутствует избирательное отношение людей к себе, они могут преодолевать психологические защиты при условии, что актуализируются другие, особенно это происходит в критических ситуациях. Низкие показатели подростков по данной шкале указывают на то, что такие респонденты открыты в отношениях с людьми, у них присутствует внутренняя честность, они хорошо понимают свой внутренний мир, и могут быть критичны по отношению к себе. При взаимодействии с окружающими доминирующей ориентацией выступает собственное видение происходящей ситуацией. Данные умения свидетельствуют о психологической зрелости.

По шкале «самоуверенность» высокие показатели у подростков говорят о том, что у таких ребят присутствует выраженная самоуверенность, они проявляют смелость в общении и взаимодействии с окружающими. Такие подростки относятся к себе с уважением и способны к решению многих жизненных вопросов. Они с легкостью преодолевают препятствия в процессе достижения своих целей. При возникновении проблем, легко справляются с ними и особо не акцентируют внимания на них. Подростки со средними значениями по данной шкале характеризуются тем, что они способны к сохранению работоспособности и уверенности в себе, только в привычных для себя условиях. В случае же наступления трудностей, их уверенность снижается, наступает беспокойство и тревога. Подростки с низкими значениями по данной шкале характеризуются неуверенностью в себе и своих возможностях, также такие подростки могут избегать контактов с окружающими, у них присутствует внутренняя напряженность и они погружены в свои проблемы.

По шкале «саморуководство» высокие показатели у подростков указывают на то, что такие ученики направляют свою активность на людей, они могут организовать своё поведение, а также способны к прогнозированию своих действий и последствий при возникновении контактов с социумом. Также такие подростки способны

контролировать эмоциональные реакции и переживания, которые касаются их самих. Подростки со средними показателями по данной шкале, в новых условиях обычно склонны к тому, чтобы подчиняться другим воздействиям. А в условиях привычных для них проявляют способность к личному контролю. Подростки с низкими значениями по данной шкале характеризуются внутренним напряжением относительно собственного «Я», также они обычно подвластны воздействиям и обстоятельствам извне. Механизмы из саморегуляции являются ослабленными. Волевого контроля не хватает для того, чтобы преодолеть какие-либо препятствия на пути достижения цели.

По шкале «отраженное самоотношение» высокие показатели у подростков говорят о том, что такие подростки воспринимают себя такими, какие их видят окружающие. Они чувствуют в себе открытость для взаимодействия с окружающими, легко устанавливают контакты с ними. И знают, что их любят и ценят за личностные качества и совершенные поступки.

По шкале «самоценность» высокие показатели у подростков говорят о том, что такие подростки высоко оценивают свой духовный потенциал и свой внутренний мир. Такие люди имеют склонность к восприятию себя как индивидуальности и особо ценят собственную неповторимость. Также такие ученики уверенные в себе, это позволяет оказывать противостояние воздействиям среды. Средние показатели по данной шкале отражают избирательное отношение к самому себе. Такие подростки имеют склонность на высоком уровне оценивать свои качества и признавать их уникальность. В случае замечаний со стороны окружения у таких подростков может вызваться ощущение малоценности и личной несостоятельности. Подростки с низкими значениями по данной шкале свидетельствует о сильных сомнениях в признании уникальности своей личности, а также такие респонденты недооценивают свое духовное «Я». Критика со стороны окружающих вызывает обидчивость и ранимость у таких подростков.

Высокие значения по шкале «самопринятие» указывает на то, что у таких подростков присутствуют выраженные чувства симпатии к самому себе и своим внутренним побуждениям. Не смотря на недостатки такие люди принимают себя такими, какие они есть. Подростки со средними показателями по шкале «самопринятие» как, правило, склонны признавать не все свои достоинства. А также не все свои недостатки способны критиковать. У респондентов с низкими показателями по данной шкале присутствует негативный фон к восприятию себя, и также они склонны к излишней критичности.

У подростков с высокими показателями по шкале «самопривязанность» присутствует высокая ригидность «Я – концепции», свои качества пытаются сохранить неизменными, как и видение самого себя и оценку своим действиям. Такое ощущение самодостаточности выступает помехой для саморазвития. У подростков со средними показателями по данной шкале говорит о том, что такие люди избирательны по отношению к своим личностным свойствам, они стремятся изменить лишь некоторые качества, сохраняя при это другие. Подростки с низкими показателями по данной шкале характеризуется тем, что они готовы к изменениям «Я – концепции», открыты для новых свершений и нового опыта для познания себя. У них присутствует желание для развития и самосовершенствования собственного «Я».

У подростков с высокими показателями по шкале «внутренняя конфликтность» преобладает негативный фон по отношению к себе. Такие люди стремятся контролировать свое «Я» и глубоко оценивают всё, что происходит в его внутреннем мире. У таких людей часто наблюдается конфликт между «Я – реальным» и «Я – идеальным». Средние показатели по данной шкале у подростков, указывают на то, что при неожиданных трудностях и них возникают препятствия и они не могут по достоинству себя оценивать. В обычных же условиях, привычных для них, у них присутствует положительный фон, и они признают свои достоинства и достижения. У подростков с низкими показателями по данной шкале наблюдается положительное

отношение к себе и ощущение баланса между своими возможностями и требованиями окружающего мира, они довольны собой и жизненной ситуацией.

По шкале «самообвинение» высокие показатели указывают на то, что такие подростки видят в себе недостатки и выражают отрицательные эмоции в сторону своего «я». Подростки со средними значениями по данной шкале, сочетают обвинения за поступки и действия с выраженностью, как на себя, так и на окружающих. У подростков с низкими показателями присутствует тенденция к отрицанию собственной вины в ситуациях конфликта. Источник бед они ищут на стороне, оградя своё «Я» от ответственности.

Также были выявлены ряд испытуемых, у которых выявился внутренний конфликт личности, то есть такие подростки находятся во власти одинаково выраженных противоположных тенденций. Одинаковые выраженные тенденции «зависимости-независимости» у подростков, указывают на то, что они одновременно принимают групповые стандарты и в то же время отрицают их. Такие люди нерешительны в общении и самостоятельность проявляется избирательно.

Одинаковые выраженные тенденции «общительности-необщительности» у подростков указывают на то, что у таких людей образуется внутренний конфликт, они стремятся к образованию эмоциональных связей, так и в то же время проявляют безразличие к делам коллектива и безучастны к проблемам коллектива. Одинаковые выраженные тенденции «принятия борьбы – избегание борьбы» у подростков указывают на то, что такие подростки стремятся к достижению высокого социального статуса в группе и в то же время стремятся уйти от конфликтов и склонны к компромиссам.

Таким образом, мы выявили, что у большинства подростков преобладающей тенденцией выступает общительность, независимость и принятие «борьбы». Подростковый период – это сложный отрезок в жизни человека, когда происходит становление личности, проба сил, случаются первые по-настоящему значимые достижения и поражения, сопровождающиеся палитрой положительных и отрицательных переживаний, что отражается в межличностных отношениях. Очень многие проблемы, с которыми не в состоянии самостоятельно справиться подросток, накладывают свой отпечаток на его физическое самочувствие, эмоциональное состояние, и, в итоге, на самоотношение.

Центральным личностным новообразованием старшего школьного возраста является становление нового уровня самосознания и устойчивого образа «Я». Ценнейшее психологическое приобретение ранней юности – открытие своего внутреннего мира. В этот период повышается степень осознанности своих переживаний, а также степень отчетливости «Я», человек яснее осознает свою индивидуальность, свое отличие от окружающих и придает им больше значения. Так что образ «Я» становится одной из центральных, главных установок личности. В этот период развивается представление о «Я-идеальном». Сопоставление реальных и идеальных представлений о себе становится основой «Я-концепции», в которой можно выделить два аспекта: знание о себе и самоотношение, то есть выражение смысла «Я». Подростковый возраст является наиболее благоприятным для формирования и оптимизации самоотношения. Данные изменения можно скорректировать путем формирования осознанного восприятия своего «Я», принятия своих недостатков и достоинств, формирования интереса к саморазвитию и путем развития адекватно выражать свои эмоции и понимать эмоциональное состояние других людей.

На основе исследовательских работ Л.С. Выготского, Ю.Б. Гиппенрейтера и результатов экспериментального исследования, были разработаны психолого-педагогические рекомендации по воспитанию детей подросткового возраста.

Список использованной литературы:

1. Божович Л.И. Проблемы формирования личности. – 3-е изд. – М.: Московский психолого-социальный институт, Воронеж: НПО «МОДЭК», 2001. – 352 с.
2. Выготский Л.С. Психология развития ребенка.– М.: Изд-во Смысл; Изд-во «Эксмо», 2004.– 512 с.
3. Ледовская Т.В. Психологическая структура самоотношения в подростковом и юношеском возрасте // Ярославский педагогический вестник. – 2017. – № 4. – С. 229 – 233.
4. Мухина В.С. Возрастная психология: феноменология развития. – 13-е изд. – М.: Академия, 2011. – 655 с.

Духненко А.В., студентка группы ЗППО51

Научный руководитель – канд. психол. наук, доцент Газизова Р.Р.

Стерлитамакский филиал ФГБОУ ВО «Башкирский государственный университет»,
г. Стерлитамак, Российская Федерация

ВЗАИМОСВЯЗЬ ЛИЧНОСТНЫХ ОСОБЕННОСТЕЙ И СУБЪЕКТИВНОГО ОЩУЩЕНИЯ СЧАСТЬЯ У СТУДЕНТОВ

Счастье называют феноменом, связанным с миром верований и представлений о самом высшем и желаемом. Вопросы поиска счастья, его точного определения, выявления основных признаков и качественных показателей этого явления существуют ровно столько же, сколько существует и сам человек. Однако до сих пор понятие счастья с трудом поддается строгому научному описанию. Данное понятие имеет множество определений и, соответственно, эмпирических подходов в современной психологической науке. Переживание чувства счастья, удовлетворенность жизнью в целом, явление субъективного благополучия привлекают внимание исследователей разных областей науки уже достаточно долгое время. Однако до сих пор не были выяснены вопросы о том, какие личностные характеристики связаны с переживанием счастья, т.е. не известны те основания, на которых базируется столь, казалось бы, обыденное явление.

В связи с вышесказанным нами было организовано экспериментальное исследование, направленное на выявление взаимосвязи личностных особенностей и субъективного ощущения счастья. В качестве обследуемых были выбраны студенты, т.к. именно в этот период завершается процесс личностного роста, которое приводит к расцвету организма, создающего основания не только для особого положения молодого человека в учении, но и для овладения другими возможностями, ролями и притязаниями. В исследовании принимало участие 80 испытуемых (40 юношей и 40 девушек). Для достижения цели исследования использовались 16-тифакторный личностный опросник Р.Б. Кеттелла, обновленный Оксфордский опросник счастья, опросник «Психологическое благополучие личности» (К. Рифф, в адаптации Н.Н. Лепешинского). Выявление взаимосвязи личностных особенностей и субъективного ощущения счастья у юношей и девушек было организовано отдельно, т.к. по-нашему мнению, гендерный фактор оказывает влияние на субъективное ощущение счастья.

Для выявления взаимосвязи личностных особенностей и субъективного ощущения счастья у юношей и девушек студенческого возраста был использован корреляционный анализ данных по r-Пирсону. В таблицах №1 и №2 приведены корреляционные матрицы взаимосвязи личностных особенностей и субъективного ощущения счастья у юношей и девушек студенческого возраста

Таблица 1

Корреляционная матрица личностных особенностей и субъективного ощущения счастья у юношей

Личностные особенности	Субъективное ощущение счастья
Фактор Q3: «Высокий самоконтроль – низкий самоконтроль»	0,386
Фактор Н: «Смелость – робость»	0,412
Автономия	0,346
Цели в жизни	0,456

Мы обнаружили, что у юношей показатель «Субъективное ощущение счастья» имеет достоверные корреляционные взаимосвязи с такими шкалами, как фактор Q3: «Высокий самоконтроль – низкий самоконтроль» ($p=0,05$, $r=0,386$), фактор Н: «Смелость – робость» ($p=0,01$, $r=0,412$), «Автономия» ($p=0,05$, $r=0,346$) и «Цели в жизни» ($p=0,01$, $r=0,456$). Такой характер взаимосвязей свидетельствует о том, счастливые юноши склонны брать на себя ответственность за достижения в собственной жизни и имеют высокую степень волевой регуляции. Они добросовестны, ответственны, обязательны, точны и аккуратны в делах. Такие люди любят порядок и комфорт, они настойчивы в деятельности и обычно достигают в ней высоких результатов. Счастливые юноши способны противостоять социальному давлению, способны регулировать собственное поведение и оценивать себя исходя из собственных стандартов. Для юношей счастье равнозначно наличию целей в жизни и осмысленности жизни.

Таблица 2

Корреляционная матрица личностных особенностей и субъективного ощущения счастья у девушек

Личностные особенности	Субъективное ощущение счастья
Фактор А: «Общительность – замкнутость»	0,376
Фактор I: «Чувствительность – жесткость»	0,328
Фактор O: «Тревожность – спокойствие»	-0,428
«Личностный рост»	0,432
«Осмысленность жизни»	0,476
«Самопринятие»	0,396

Мы обнаружили, что у девушек показатель «Субъективное ощущение счастья» имеет достоверные корреляционные взаимосвязи с такими шкалами, как фактор А: «Общительность – замкнутость» ($p=0,05$, $r=0,376$), фактор I: «Чувствительность – жесткость» ($p=0,05$, $r=0,328$), фактор O: «Тревожность – спокойствие» ($p=0,01$, $r=-0,428$), «Личностный рост» ($p=0,01$, $r=0,432$), «Осмысленность жизни» ($p=0,01$, $r=0,476$), «Самопринятие» ($p=0,05$, $r=0,396$). По-нашему мнению, такой характер взаимосвязей свидетельствует о том, что девушки с высоким уровнем ощущения счастья самодостаточны, уверены в своих силах, эмоционально зрелые, спокойны, постоянны в своих планах и привязанностях, не поддаются случайным колебаниям настроения. Удовлетворительные, доверительные отношения с окружающими характерны для девушек открытых, приветливых, спокойных. Счастливые девушки стремятся к саморазвитию, личностному росту, самосовершенствованию, реализации своего потенциала; они открыты новому опыту; характерны непосредственностью и естественностью переживаний. Счастливые девушки признают и принимают свое собственное личностное многообразие, включающего свои как хорошие, так и плохие качества; позитивно оценивают свое прошлое.

Таким образом, проведенное экспериментальное исследование показало, что как у юношей, так и у девушек существует взаимосвязь личностных особенностей и

субъективного ощущения счастья, однако характер этих взаимосвязей различна. Счастливые юноши отличаются ответственностью, высокой волевой регуляцией, добросовестностью, точностью и аккуратностью в делах, настойчивостью; они способны противостоять социальному давлению и регулировать собственное поведение. А счастливые девушки спокойные, открытые, приветливые. Они стремятся к саморазвитию, личностному росту, самосовершенствованию, реализации своего потенциала; признают и принимают свое собственное личностное многообразие. По нашему мнению, полученные различия обусловлены биологическим полом. Для мужчин счастье – это возможность контролировать свою жизнь, способность и возможность нести за нее ответственность, независимость от окружающих. Для женщин важнее хорошие отношения с родителями, родственниками, друзьями, близкими; важна возможность самореализации. Поэтому, на наш взгляд, мы получили результаты, которые говорят о том, что реализация своих способностей характерно для счастливых девушек.

Список использованной литературы:

1. Берслав Г.М. Чувства и счастье. Психология счастья // Психология эмоций. – М.: Смысл; Издат. центр «Академия», 2004. – С. 340-389.
2. Ефремов И.С., Ахмадеева Е.В. Особенности психологической взаимосвязи смысло-жизненных ориентаций и субъективного ощущения счастья у студенческой молодежи // Территория инноваций. – 2018. – №1 (17). – С. 61-67.
3. Карапетян Л.В. Ощущение счастья как основа субъективного благополучия // Социальные и гуманитарные науки на Дальнем Востоке. – 2010. – №4 (28). – С. 93-103.

Иванова М. А., студентка группы ППО-41

Научный руководитель – к.п.н., доцент Усманова С.Г.

Стерлитамакский филиал ФГБОУ «Башкирский государственный университет»
г.Стерлитамак, Россия

ИССЛЕДОВАНИЕ УМСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Система образования является одним из факторов экономического и социального прогресса общества. Она должна быть направлена на развитие личности школьника, его умственных способностей, на создание условий для его самоопределения и самореализации. Уровень умственного развития в большой степени влияет на эффективность решения этих проблем. А уровень умственного развития в свою очередь зависит от диагностики. Ведь чем раньше замечено отставание в развитие того или иного психического процесса, тем раньше оно будет исправлено. Если все психические процессы соответствуют уровню умственного развития личности, то можно говорить об успешно сложившейся личности, которая принесет пользу обществу.

Распространенным примером в практике преподавания является организация учителями действий учащихся по образцу: излишне часто учителя предлагают детям упражнения тренировочного типа, основанные на подражании, не требующие мышления. В этих условиях недостаточно развиваются такие качества мышления, как глубина, критичность, гибкость, которые являются сторонами его самостоятельности.

Интеллектуальное развитие выступает как важнейший компонент любой деятельности человека. Для того чтобы удовлетворить свои потребности в общении, учебе, труде человек должен воспринимать мир, обращать внимание на различные компоненты деятельности, представлять то, что ему нужно делать, запоминать, обдумывать. Поэтому интеллектуальные способности человека развиваются в деятельности и сами представляют собой особые виды деятельности.

Развитие человеческих задатков, превращение их в способности - одна из задач обучения и воспитания, решить которую без знаний и развития интеллектуальных процессов нельзя. По мере их развития, совершенствуются и сами способности, приобретая нужные качества. Знание психологической структуры интеллектуальных способностей, законов их формирования необходимо для правильного выбора метода обучения и воспитания.

Младший школьный возраст, как и весь школьный период, характеризуется весьма активным, хотя и неравномерным развитием всех интеллектуальных функций. На протяжении школьного возраста обнаруживаются периоды более или менее выраженных подъемов, спадов и относительной стабилизации в развитии интеллектуальных функций. Сравнение временных границ этих периодов для различных функций показывает отчетливое проявление гетерохронии в их развитии.

С одной стороны, на эффективность учения влияют личностные особенности учащихся, с другой стороны, низкая успеваемость может существенно акцентировать негативные черты личности и отрицательно сказаться на мотивационных и волевых компонентах саморегуляции учебной деятельности. Поскольку в школьные годы учеба – основной вид деятельности, она накладывает заметный отпечаток на склад формирующейся личности, на ее самооценку, уверенность в своих силах и на выбор стиля жизнедеятельности.

Как правило, процесс общего умственного развития детей начинается и завершается несколько раньше, нежели процесс их формирования как личности. Если интеллект ребенка, понимаемый как способность ставить и решать задачи в практическом, образном и символическом планах, представляется развитым уже в младшем школьном возрасте, то становление ребенка как личности здесь активно продолжается и завершается гораздо позднее, в годы юности.

Исследованием проблемы умственного развития занимались зарубежные авторы, такие как, В. Штерн, Дж. Брунер, Ж. Пиаже, Г. Мелхорн, Х.-Г. Мелхорн, А. Анастаси, Ж. Годфруа. Сущностная характеристика интеллекта также отражена в работах отечественных классиков психологии: Л.С. Выготского, Д.Б. Эльконина, Б.М. Теплова, Б.Г. Ананьева, С.Л. Рубинштейна, О.К. Тихомирова, Б.Ф. Ломова. Изучением умственного развития детей младшего школьного возраста занимались такие авторы, как, А.В. Брушлинский, Н.С. Лейтес, М.С. Холодная, П.С. Гуревич, В.Н. Дружинин, Л.М. Веккер, А.В. Либин, Н.И. Чуприкова и другие. Проблемой психологических особенностей младшего школьного возраста занимались такие авторы, как: Л.И. Божович, Е.Е. Кравцова, Э. Эриксон, А.Л. Венгер, Н.И. Гуткина и другие.

По результатам исследования, мы видим, что умственное развитие у большинства учащихся соответствует возрастной норме. При этом у большинства учеников успешность выполнения заданий соответствует высокому уровню развития умственных способностей. Уровень умственного развития учащихся 40% младших школьников соответствует возрастной норме. У 16% учащихся выявлен уровень умственного развития близкий к норме, что может свидетельствовать о некоторых трудностях, которые испытывают дети при овладении школьных знаний, умений и навыков. Низкий уровень умственного развития был выявлен у 8% учеников, что позволяет сделать вывод, у них низкая скорость мыслительных процессов, что вызывает трудности в овладении понятиями и умственными действиями. Диагностика позволяет оценивать индивидуальные и средние результаты учащихся не только в баллах, но и в процентах правильно выполненных заданий. На основе этого можно сравнить, какая группа детей с какими заданиями справились лучше, а с какими хуже. Анализируя полученные данные, можно увидеть, какие именно задания (субтесты) оказались для детей наиболее и наименее сложными.

Дети младшего школьного возраста наилучший результат показали при выполнении субтестов «Арифметика» (56%), «Числовые ряды» (48%). Это значит, что

у учащихся хорошо развиты умения видеть сходства и различия понятий, находить закономерности, развито внимание, и скоростные возможности при выполнении простой умственной работы. Высокий результат выявлен в скорости понимания простых указаний и их осуществления у младших школьников, субтест «Инструкции» 56% младших школьников.

В тоже время необходимо отметить недостаточный уровень успешности выполнения субтестов, определяющих умение мыслить по аналогии, а также недостаточный уровень сформированности умения анализировать понятия, сравнивать их на основе выделения существенных признаков у исследуемых девочек младшего подросткового возраста. Низкие показатели получены в субтестах «Аналогии» (36% исследуемых респондентов), «Различия» (32% исследуемых респондентов). Это говорит о том, что необходимо обратить внимание на уровень развития мыслительных процессов. Младшие школьники имеют высокий процент правильно выполненных заданий по субтесту № 3 «Предложения» – 48% респондентов, что свидетельствует о сформированности навыков правильного построения предложений, о богатом словарном запасе, понимании смысла отдельных предложений. Высокий результат по субтесту № 7 «Символы» 46% учащихся свидетельствует о достаточном уровне активности, работоспособности.

Основная часть учащихся характеризуется хорошей работоспособностью, а также достаточной логичностью мышления. Дети неплохо справляются с дополнением простых предложений, особенно если пропущенными являются самостоятельные части речи. Ошибки чаще возникают при дополнении пропущенных понятий в сложных предложениях, особенно если они имеют вероятностный характер, или если пропущенными являются служебные части речи.

Таким образом, мы провели экспериментальное исследование умственного развития младших школьников. Результаты исследования по методике «Групповой интеллектуальный тест» показали, что умственное развитие у большинства учащихся детей младшего школьного возраста соответствует возрастной норме. При этом у большинства учеников успешность выполнения заданий соответствует высокому уровню развития умственных способностей.

Развитие связей между умственным развитием и личностью идет по пути введения в систему связей новых интеллектуальных и личностных образований и интенсификации этих связей. При этом начальным пунктом данного развития являются связи между невербальными параметрами интеллекта, характеризующими предметное и образное мышление с эмоционально-волевыми сторонами личности, тесно связанными с темпераментом. Очевидно, что младший школьный возраст – это время все большей интеграции направлений познавательного и личностного развития ребенка, для которого свойственно включение в систему связей новых интеллектуальных и личностных структур.

Для данного периода характерны построение новых взаимоотношений со взрослыми и сверстниками. Они включаются в целую систему коллективов, у них происходит включение в новый вид деятельности – это учение. Учение выдвигает ряд серьезных требований к школьнику. У младшего школьника начинает закладываться фундамент нравственного поведения, им усваиваются моральные нормы и правила поведения, также берёт начало формирование общественной направленности личности. Младший школьники импульсивные, склонные к незамедлительным действиям под влиянием непосредственных импульсов и побуждений, не думая и не взвешивая всей совокупности обстоятельств, по случайным поводам.

Систематический курс занятий на материале поисково-творческих задач неучебного содержания создает благоприятные условия для воспитания у младших школьников культуры мышления, которая характеризуется возможностью самостоятельно управлять мыслительной деятельностью, проявлять инициативу,

ставить цели и находить способы их достижения. Без развития воображения нет мыслительной деятельности. Ни для кого не секрет, что воображение строится из элементов, взятых из реальной действительности, и находится в прямой зависимости от богатства и разнообразия приобретенного опыта.

Это невозможно сделать, если развить воображение без учета эмоциональной сферы. Активное внедрение в учебный процесс разнообразных развивающих игр с целью интеллектуального развития младших школьников является одной из важнейших задач учителя начальной школы.

Умственное развитие младшего школьника – важнейшая составная часть его общего психического развития, готовности к будущей жизни. Но и само умственное развитие – сложный процесс, включающий формирование познавательных интересов, накопление разнообразных знаний и умений, овладение речью.

Список использованной литературы:

1. Глебова М.В. Результаты экспериментального исследования особенностей развития продуктивного мышления у современных школьников: проблемы и пути модернизации. – Новосибирск: СИБПРИНТ, 2012. – 143 с.
2. Занков Л.В. О начальном обучении. – М.: Педагогика, 1990. – 426 с.
3. Зеньковский В.В. Психология детства. – Екатеринбург: Деловая книга, 2002. – 210 с.
4. Илюничева Ю.В. Психологические особенности младшего школьного возраста // Научное сообщество студентов XXI столетия. – 2019. – № 8. – С. 89 – 94.

Исаева Насиба, Мукашева Айжан студенты группы ИН-911р1а
Научный руководитель – магистр, преподаватель Костин В.И.
Университет «Мирас», г.Шымкент, Республика Казахстан

ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ ДОШКОЛЬНИКОВ

Актуальность раннего обучения иностранному языку определяется потребностями общества. В последнее время число людей, изучающих английский язык, очень возросло. То, что в современном мире не обойтись без изучения иностранного языка, стало очевидным почти для всех людей. В связи с этим изменился возраст учащихся. Если до сих пор дети начинали изучать иностранный язык только в школе, то сейчас данную дисциплину внедряют и в детские сады.

Целью обучения дошкольников иностранному языку является:

- развитие психических функций ребенка через процесс овладения иностранным языком;
- удовлетворение познавательных потребностей ребенка;
- создание мотивации у ребенка к дальнейшему овладению иностранным языком;
- воспитание гражданина не только своей страны, но и мира;
- повышение результативности овладения языком.

«В обучении иностранному языку огромную роль играет грамотное и разумное начало. Хорошее начало может быть залогом дальнейшего успеха, плохое – принести неисправимый вред. От искаженного произношения, неправильной, невнятной речи так же трудно избавиться в дальнейшем, как от любой плохой привычки» Профессор Н.А. Бонк.

Положительной стороной обучения детей английскому языку в дошкольном возрасте является то, что мозг ребенка с рождения очень пластичен и способен «впечатывать» в память целые языковые блоки. Именно так происходит обучение

своему родному языку. Эта способность к импринтингу (Импринтинг – в этологии и психологии специфическая форма обучения; закрепление в памяти признаков объектов при формировании или коррекции врождённых поведенческих актов) сохраняется у детей приблизительно до 9–10 лет. Именно в этом возрасте ребенок усваивает большую информацию и использует в своей речи большинство наиболее часто используемых конструкций языка. Аналогичная ситуация складывается при изучении иностранного языка. А разница заключается в том, что родную речь ребенок слышит постоянно, а иностранную от случая к случаю [1].

Дети дошкольного возраста воспринимают иностранный язык как новое открытие. Они только начинают познавать окружающий мир, и если грамотно подойти к знакомству малыша с иностранным языком, то можно достичь удивительных результатов. В таком случае, иностранный язык станет почти родным для малыша, органично войдя в его систему знаний о мире. В связи этим в настоящее время ведется много разговоров о раннем обучении иностранным языкам, обсуждается, хорошо это или плохо.

Наиболее благоприятным возрастом для изучения иностранного языка является дошкольный возраст. Каринэ Нешерет, директор школы «Интеллект» педагог-практик уверена, что «самое лучшее – разговаривать с ребенком на иностранных языках со дня его рождения. Это развивает слух, дает понятие о звуковом разнообразии мира».

Как отечественные (Л.С. Выготский, С.И. Рубинштен), так и зарубежные психологи (Б. Уайт, ДЖ. Брунер, В. Пенфильд, Р. Робертс, Т. Элиот) утверждают, что ребенок овладевает иностранным языком легче, чем взрослый. Длительность сенситивного периода характеризуется авторами у каждого по-своему: Пенфильд и Робертс определяют его с 4 до 8 лет, Элиот – с 1,5 до 7 лет.

Физиологи считают, что «существуют биологические часы мозга, так же как существуют во времени этапы развития желез внутренней секреции ребенка. Ребенок до девяти лет – это специалист в овладении речью. После этого периода мозговые механизмы речи становятся менее гибкими и не могут так легко приспособляться к новым условиям. После 10-летнего возраста приходится преодолевать множество препятствий. Мозг ребенка имеет специализированную способность к иностранному языку, но она уменьшается с возрастом» [2].

Большинство исследователей сходится во мнении, что специальные занятия иностранным языком можно проводить с детьми 3–10 лет. Они считают, что до 3 лет бессмысленно обучать детей иностранному языку, а после 10 уже бесполезно надеяться на положительный результат, который возможен лишь для незначительной части учеников, тех, кто обладает коммуникативными и лингвистическими особенностями выше среднего уровня.

Наиболее благоприятным периодом для изучения иностранного языка считается период от 5 до 8 лет. В этом возрасте ребенок уже достаточно хорошо усвоил родной язык и активно им пользуется. А к новому языку он относится сознательно. Именно в этом возрасте еще мало штампов речевого поведения, легко по-новому «кодировать» свои мысли, нет больших трудностей при вступлении в контакт на иностранном языке. Если методическая система построена достаточно грамотно с лингводидактической и психолингвистической точки зрения, то успех в овладении предлагаемым ограниченным языковым материалом и создание необходимых предпосылок для дальнейшего усвоения любого иностранного языка обеспечен практически всем детям [3].

Овладение иностранным языком детей дошкольного языка становится успешнее еще и потому, что детей этого периода отличают более гибкое и быстрое запоминание языкового материала, наличие глобально действующей модели и естественность мотивов общения. Также этот возраст отличается тем, что отсутствует так называемый языковой барьер, т.е. страх торможения, мешающий вступить в общение на

иностранном языке даже при наличии необходимых навыков, сравнительно небольшой опыт в речевом общении на родном языке и др. Кроме того, игра, являясь главным видом деятельности дошкольника, позволяет сделать коммуникативно ценными практически любые языковые единицы.

Все это дает возможность в раннем возрасте оптимально сочетать коммуникативные потребности и возможности их выражения на иностранном языке детьми данного возраста и тем самым избежать одного существенного противоречия, которое постоянно возникает при более позднем начале обучения этому предмету между коммуникативными потребностями обучаемого (желание узнать и сказать много) и ограниченным языковым и речевым опытом (незнание, как это можно выразить малым количеством лексики).

Основным условием, при котором можно добиться успеха в обучении, является регулярность в занятиях. Необходимо заниматься с детьми каждый день, но не утомлять их, особенно на первом этапе обучения. Большую пользу принесут ежедневные занятия по 30 минут, чем дватри раза в неделю по 1 часу.

Таким образом, можно сделать вывод, что способности к языку, как и всякие другие, развиваются только в соответствующей деятельности и потому «любой нормальный ребенок может и должен овладеть иностранным языком и свободно пользоваться им в общении» (Леонтьев А.А.), но произойдет это или нет – во многом зависит от организации его деятельности педагогом.

Список использованной литературы:

1. Н. В. Агурова, Н. Д. Гвоздецкая Английский язык в детском саду. – М., 2013.
2. В. Пенфильд, Л. Робертс Речь и мозговые механизмы. – Л.: Медицина, 2014.
3. Обучение иностранному языку дошкольников/ обзор теоретических позиций. Иностранные языки в школе. №1. 1990.

Ибрагимов Нурсултан, Сатымбекова Роза студенты группы ИН-911к3а
Научный руководитель – магистрант, ст.преподаватель Калматаева Г.Н.
Университет «Мирас», г.Шымкент Республика Казахстан

ИННОВАЦИОННО-ТВОРЧЕСКИЕ ФОРМЫ ОБУЧЕНИЯ В СТАНОВЛЕНИИ МИРОВОЗРЕНИЯ СТУДЕНТОВ В ИЗУЧЕНИИ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Сегодня наша страна диктует новые задачи социальной модернизации, индустриализации и ускоренной инновации проблемы в новой глобальной экономической интеграции. Основная цель третьего десятилетия XXI века независимый Казахстан должен двигаться вперед, чтобы присоединиться к 30 наиболее развитым странам мира. В этой связи существует большая ответственность за образованную и высококвалифицированную молодежь Казахстана, таких как развитие национальной конкурентоспособности в XXI веке, обеспечение процветания и всеобщего признание страны во всем мире.

В ежегодном послании первого Президента Республики Казахстан, Лидере Нации, Н. Назарбаеве «Стратегия Казахстан-2050»: «Новый политический курс сложившегося государства» отмечается, что образование система должна быть модернизирована «Мы ожидаем внедрения модернизации методов обучения и активно развивать онлайн-системы образования, создавать региональные школьные центры. Мы должны интенсивно внедрять инновационные методы, решения и инструменты для дома, включая дистанционное образование и онлайн-образование что доступно для всех ...» [1]. Роль инноваций в образовании велика.

Инновационно-творческая деятельность – это одна из наиболее доступных и эффективных форм развития навыков коммуникативной компетенции у обучающихся, создающая условия для социализации личности и развития ее самостоятельности, креативности и активности. Важным компонентом является создание комфортных психологических условий, в которых обучающийся чувствует свою успешность, интеллектуальную состоятельность. В настоящее время ведется интенсивный поиск и внедрение новых форм и методов обучения студентов.

В связи с этим, одними из основных задач, которые должен ставить перед собой современный преподаватель, являются следующие: проведение обучения в интерактивном режиме; повышение интереса студентов к изучаемой дисциплине; приближение учебного процесса к практике повседневной жизни, а именно: формирование навыков коммуникации, адаптация к быстроменяющимся условиям жизни, социализация, повышение психологической стрессоустойчивости, обучение навыкам урегулирования конфликтов и т.д. Таким образом, основная задача качественно новой образовательной системы сводится к достижению устойчивого интереса студентов к изучаемому предмету, к самообразованию ещё с первых курсов обучения, а также привлечение к научным поискам. Для этого, необходимо изначально настраивать систему психологического мышления студентов уметь получать знания и осваивать будущую профессию. Студент, как будущий специалист, должен понимать, каким образом, получив социальные и профессиональные навыки, он сможет применить их в практической деятельности. Именно инновационные методы и технологии в преподавании смогут помочь преподавателю в решении поставленных задач. Образование должно стать интересным и увлекательным процессом, способствующим личностному и профессиональному росту человека, а не формальной процедурой для получения аттестата.

Существуют различные интерактивные формы в образовании. Эти методы имеют множество преимуществ: инструктор может легко и быстро оценить, действительно ли студенты изучили материал (и планируют посвятить больше времени, в случае необходимости), и процесс измерения понимания студента, во многих случаях также являются практикой для материала - часто студенты фактически не учат материал, пока его не попросят использовать его в таких оценках.

В заключение, сама природа этих оценок стимулирует интерактивность и приносит немного выгоды. Студенты возрождаются из своей пассивности, просто слушая лекцию, и вместо этого становятся внимательными и вовлеченными, две предпосылки для эффективного обучения. Эти методы часто воспринимаются как «забавные», но они часто более эффективные, чем лекции, позволяющие студентам учиться. Не все методы, перечисленные здесь, будут иметь универсальное обращение с такими факторами, как ваш стиль обучения и индивидуальность, влияющие на выбор, который может быть правильным для вас.

Picture Prompt - покажите студентам изображение без объяснений и попросите их определить / объяснить его и обосновать свои ответы. Или попросите студентов написать об этом, используя термины из лекции, или назвать процессы и концепции. Также хорошо работает как групповая деятельность. Не давайте «ответ», пока они не изучили все варианты.

Empty Outlines- распределите частично завершенный план сегодняшней лекции и попросите учащихся заполнить его. Полезно в начале или в конце урока.

Студенческий опрос - выберите некоторых студентов, чтобы путешествовать по комнате, опросив остальных по теме, относящейся к курсу, а затем отчитайте результаты для всех.

Заставьте их угадывать. Представьте новую тему, задав интригующий вопрос, то, что немногие узнают ответ (но должны интересоваться их всех).

Правда или ложь? - Распределять карточки (по одному каждому студенту), на котором написано предложение. Половина карт будет содержать утверждения, которые являются истинными, другая половина будет содержать ложные утверждения. Студенты решают, является ли их одним из истинных утверждений или нет, используя любые средства, которые они желают.

AdviceLetter - Студенты пишут рекомендательные письма будущим студентам о том, как быть успешным студентом в этом курсе.

One-SentenceSummary-Обобщите тему в одном предложении, которое включает в себя все, кто/что/когда/где/почему/как творчески.

В зависимости от конкретной ситуации, преподаватель сам выбирает наиболее удобные формы обучения. Преподнося учебный материал на интерактивном занятии, следует придерживаться определённых принципов работы.

Первый принцип: занятие – это не монотонная лекция, а общая работа и взаимодействие студентов друг с другом и преподавателем.

Второй принцип: все студенты равны, независимо от социального статуса, возраста, опыта, места работы и т.д.

Третий принцип: каждый студент имеет право на собственное мнение по любому вопросу.

Следуя данным принципам, и преподаватель, и студенты получают максимальный эффект от интерактивных занятий.

Интерактивные методы в образовании, стимулирующие интересы обучающихся и развивающие желание учиться, связаны с выполнением различного рода деятельности. Использование этих методов позволяет предусматривать все возможные формы работы на уроке: индивидуальную, групповую, коллективную, которые стимулируют самостоятельность и творчество обучающихся.

Заключение. Главной отличительной чертой применения творчества в образовании является то, что обучающихся проявляют инициативу в учебном процессе, которую стимулирует педагог с позиции партнера-помощника. Процесс и результат получения знаний приобретает личную значимость для каждого студента, что позволяет развить способности самостоятельного решения проблемы.

Для ведения инновационных технологий в преподавании, в первую очередь, необходимо изменить застоявшиеся стереотипы и привычки проведения лекций у самих преподавателей, чему не способствуют пассивные методы.

Также, необходимо переориентировать традиционный подход получения знаний на работу со студентами, что позволяет их активно привлекать к самостоятельному мышлению, развитию умственных способностей, умению анализировать, делать выводы.

Для успешного внедрения эффективных форм обучения, преподавателю необходимо обладать комплексным набором навыков и знаний, основанных на использовании современных инновационных методов работы со студентами.

Список использованной литературы:

1. Прокопенко И.Ф., Евдокимов В.И. Педагогические технологии: Учебное пособие. Харьков, 2015.
2. Скаткин М.М. Совершенствование процесса обучения. М.: Просвещение, 2011.
3. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике. Рига, 2008.
4. Левитес Д.Г. Практика обучения: современные образовательные технологии. М., 2008.
5. Подласный И.П. Педагогика. М., 2006 .

Косаева Л., студентка группы СР-32
 Научный руководитель - к.п.н., доцент, Абдакимова М.К.
 Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда,
 Республика Казахстан

МОЛОДЕЖНАЯ БЕЗРАБОТИЦА: АКТУАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА КАЗАХСТАНА

Необходимость анализа положения казахстанской молодежи на рынке труда определяется двумя важнейшими факторами. Во-первых, молодые люди составляют около трети от всего трудоспособного населения Казахстана. Во-вторых, молодежь – будущее страны, от их деятельности зависит последующее развитие.

Согласно данным Комитета по статистике МНЭ РК, во II квартале 2018 года численность рабочей силы в возрасте 15-28 лет на рынке труда составила 2121,2 тыс. человек, из них занятое население – 2 038,8 тыс. человек [1].

Начиная с конца 2017 года идет медленное сокращение числа безработных. К концу II квартала 2018 года число безработных составило 82 тыс.человек, т.е. 3,9% экономически активного молодого населения Казахстана являются безработным проблема трудоустройства по специальности в большей мере волнует старшую возрастную категорию молодежи.

Необходимо обстоятельное изучение состояния социально-экономических возможностей и перспектив молодого поколения, с применением научной методологии и практического изучения проблемных вопросов.

Таблица 1

Причины безработицы в Казахстане Причина	Описание
Родительская гипер опека	Количество работающих и подрабатывающих студентов составляет всего 20%. Большинство молодых людей предпочитают жить за счет родителей.
Последствия экономического кризиса 90	Родители многих молодых людей, даже имея на руках дипломы престижных ВУЗов, были вынуждены заниматься низкоквалифицированным трудом. По этой причине современная молодежь не смогла получить достойное образование.
Высокий темп жизни	Современных работодателей в большей степени интересуют такие аспекты, как эффективность, высокая производительность и оптимизация персонала. Морально нравственные ценности постепенно забываются
Конфликт между потребностями людей и реалиями рынка труда	Молодые казахстанцы стараются выбирать такие престижные профессии, как менеджмент, юридическое право, экономика, банковское дело. Но рынок труда в РК уже не нуждается в таких специалистах.

Анализ структуры занятости молодежи по секторам экономики показывает, что по сферам молодежной занятости на первом месте – сельское хозяйство и сфера торговли. Традиционно к числу организаций с высоким уровнем работающей молодежи относятся кафе, рестораны, ночные клубы и различного рода увеселительные учреждения, торговые точки. То есть эти сектора экономики поглощают ту часть

молодежи, которая только вступает на рынок труда, не имея квалификации, опыта и с низким уровнем образования.

Позитивом является то, что стабильный рост числа молодежи происходит в отраслях сравнительно новых: информационно-вычислительное обслуживание, операции с недвижимостью, общая коммерческая деятельность по обеспечению функционирования рынка, но это характерно для более старшей возрастной группы (24-29 лет). В то же время, значительное опасение вызывает устойчивое снижение доли молодежи, занятой в отраслях промышленной сферы.

Спецификой Казахстана и большинства его региональных рынков труда является очень высокий уровень самозанятости, который маскирует скрытую безработицу, преимущественно, сельского населения. Статистика показывает, что среди самозанятых основную долю составляют женщины и молодежь. И именно эти люди сегодня в недостаточной мере охвачены социальными услугами и гарантиями, предоставляемыми государством, хотя они непосредственно взаимодействуют с потребителем, а их работа является показателем уровня жизни населения.

На сегодняшний день Казахстан имеет большой профицит специалистов экономического и юридического направления, большая часть из которых являются безработными. Исходя из этих данных, можно сделать вывод о том, что Казахстан, находясь в числе мировых лидеров по количеству студентов, столкнулся с такой новой проблемой, которую мы предлагаем трактовать как «дипломированную безработицу». «Дипломированная безработица» - безработица среди молодых граждан с наличием профессионального диплома, которые не востребованы по специальности и не желают работать в других направлениях в долгосрочном периоде.

Развитие молодежного предпринимательства - одно из приоритетных направлений развития малого и среднего бизнеса в Казахстане. По опыту зарубежных стран оно является основной движущей силой экономики и должно способствовать скорейшему переходу страны на инновационный путь развития. Особенностью молодежного бизнеса является быстрое реагирование на потребительские запросы - предоставление специфических услуг или выпуск мелкосерийной, уникальной продукции для отдельных рыночных сегментов. Молодежь, как правило, отличается креативностью мышления, что положительно влияет на предпринимательскую деятельность, на конкурентоспособность бизнеса.

Президент Касым-Жомарт Токаев в одном из выступлений привел такие данные: порядка 40% казахстанской молодежи сталкиваются с проблемой трудоустройства, а также то, что приблизительно 51% молодых людей не планируют заниматься бизнесом.

В Послании Президента Республики Казахстан К.К. Токаева народу Казахстана от 2 сентября 2019 года сделан акцент на дальнейшее развитие системы социальной поддержки, также отмечено, что фактически отечественная система подготовки специалистов оторвана от реального рынка труда.

Во исполнение поручения Президента Республики Казахстан государственная программа развития продуктивной занятости и массового предпринимательства на 2017 - 2021 годы «Еңбек» дополнена положениями по организации краткосрочного профессионального обучения по заявкам работодателей, а также вовлечению многодетных матерей в микро и малый бизнес, в том числе на дому [3].

В июле 2019 года в программу «Еңбек» были внесены изменения. Добавлены в программу молодежь и малообеспеченные и трудоспособные инвалиды. Появилась отдельная категория - «молодой начинающий предприниматель» - это предприниматель в возрасте до 29 лет, зарегистрированный как ИП, не больше чем 3 года назад. Была включена молодежь до 29 лет, которая в силу определенных обстоятельств не повышает свою квалификацию. Были включены малоимущие и малообеспеченные семьи. Для таких категорий людей программа – хороший шанс начать свое дело.

Активной мерой содействия занятости молодежи является проект «Молодежная практика». Проект предназначен специально для безработных из числа выпускников организаций образования, реализующих образовательные программы технического и профессионального, послесреднего, высшего и послевузовского образования по полученной профессии (специальности), не старше 29 лет.

Безработица очень сильно деструктивно влияет на важный социальный институт – семью. Это приводит к снижению ее жизненного уровня и частичному выполнению либо невыполнению основных функций, возложенных на нее государством, а так же к ее разрушению. В семьях безработных значительно чаще встречаются случаи жестокого обращения с детьми, наблюдаются отклонения у детей, нервные расстройства. Ежегодно 400 женщин погибает в РК от насилия [4].

Таким образом, в контексте происходящих в стране социально-экономических трансформаций позволяет выделить факторы субъективного и объективного плана в сфере молодежной безработицы. К первым можно отнести те, что связаны с комплексом субъективных причин, таких как психологическая неподготовленность молодежи и низкая трудовая мотивация, недостаточный уровень мотивации на получение знаний, излишние претензии молодежи в отношении будущей работы. И объективные факторы, связанные с государственным менеджментом, недостаточным качеством образования, предоставляемого вузами, пассивностью специальных служб в трудовой сфере.

Список использованной литературы:

1. Безработица в Казахстане URL: <https://visasam.ru/emigration/pereezdsng/bezrobotica-v-kazahstane.html>
2. Национальный доклад «Молодежь Казахстана – 2018 год» URL: // https://zinref.ru/000_uchebniki/04600_raznie_2/278_doklad_Kazahstan_molodej_2018/016.htm
3. Нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың 2017 – 2021 жылдарға арналған "Еңбек" мемлекеттік бағдарламасы. 2018 жылғы 13 қарашадағы № 746 қаулысымен бекітілген // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1800000746>
4. Чистякова С.Н. Профессиональное самоопределение и профессиональная карьера молодежи. - М., 2013. - 267 с.

Косаева Л., студентка группы СР-32

Научные руководители - координатор по социальной работе, КОО НЦ «Видергебурт»,

Галуцкая Л.А., к.п.н., доцент Абдакимова М.К.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда,

Республика Казахстан

РОЛЬ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В РЕШЕНИИ СОЦИАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ

На новом этапе социальной модернизации казахстанского общества поддержка и помощь нуждающимся категориям населения не теряет своей актуальности. Одна из таких категорий – люди пожилого возраста, в Казахстане они составляют значительный процент населения, и в дальнейшем их количество только увеличится. Вследствие этого актуальность развития социальной геронтологии, социальной работы с пожилыми и престарелыми в современных условиях неоспоримо.

Социальные проблемы невозможно решать без участия широкой общественности, неправительственных организаций, общественных движений. Как отметил Президент страны К.-Ж. Токаев, для строительства гармоничного государства необходимо поддерживать и укреплять гражданское общество, вовлекать его в обсуждение наиболее актуальных общегосударственных социальных задач с целью их решения.

Тем самым в полном объеме будет реализован принцип субсидиарности, который позволит не только более эффективно использовать существующие материальные ресурсы, но и более гибко реагировать на вновь возникающие социальные запросы и привлекать к решению социальных проблем самих граждан.

Одним из общественных институтов, реализующих социальную политику государства является Карагандинское Областное Общество Немецкий Центр «Wiedergeburt», чья деятельность на протяжении многих лет при финансовой поддержке Федерального министерства внутренних дел ФРГ (Bundesministerium des Innern, für Bau Heimat) направлена на повышение качества жизни немецкой этнической группы в Казахстане и сотрудничеству с государственными структурами.

Караганда и Карагандинская область на сегодняшний день являются регионом компактного проживания казахстанских немцев. По статистическим данным на начало 2020г. в Карагандинской области проживает около 28 000 этнических немцев, большую часть которых составляют репрессированные и выселенные в 1941 году «спецпереселенцы» с Республики Немцев Поволжья, Украины, Крыма..., члены их семей, дети, внуки и правнуки. Следовательно, среди этнических немцев много людей пожилого возраста, нуждающиеся в посторонней помощи и патронаже.

Карагандинский Немецкий центр на протяжении многих лет успешно реализует новаторские социальные проекты: «Поддержка деятельности регионального координатора по социальной работе», «Центр социальных услуг», «Продуктовая помощь», «Патронаж на дому», «Маршрут памяти и милосердия», «Компенсация по медикаментам», в рамках которых оказывается социальная помощь отдельным категориям граждан.

Социальный менеджмент, осуществляемый координатором по социальной работе Центра, основан на критическом отборе и креативном практическом применении инновационных методов и технологий социальной работы, позволяющих добиваться эффективности и результативности в предоставлении социальных услуг нуждающимся гражданам. Так, социальный работник осуществляет объективную оценку и определяет потребности в социальных услугах для оказания адресной социально-гуманитарной помощи отдельным категориям граждан посредством ежеквартальной актуализации банка данных получателей услуг, проведения индивидуального приёма граждан с целью оказания консультативной помощи; комиссионного посещения на дому с целью обследования условий проживания и комплексной оценки нуждаемости.

Деятельность социального работника свидетельствует об использовании на практике кейс-менеджмента - ведущей технологии социальной, социально-реабилитационной работы с конкретной проблемной ситуацией, в которой объединены и определен мониторинг ситуации, и привлечение иных институций, и осуществление координации действий специалистов и служб с целью решения психологических, межличностных, социальных проблем клиента, его окружения. В качестве подтверждения можно привести реализацию проекта «Школа третьего возраста», в рамках которого для клиентов проводятся лекции и беседы с приглашенными специалистами-медиками, а также на месте осуществляется прием у терапевта и узких специалистов.

Особо можно отметить осуществление межведомственного взаимодействия Центра с государственными структурами, Управлением координации занятости и социальных программ, архивом г. Караганды, прокуратурой г. Караганды, медико-социальными учреждениями.

Профессиональный рост и личностное развитие кадрового состава социальной структуры являются слагаемыми высокого имиджа Карагандинского областного общества. И потому для персонала реализуемых проектов систематически проводятся занятия по повышению квалификации: инструктирование, разъяснение метода клиент-

консультирования, кейс-менеджмента, методов предоставления адресной социальной помощи, патронажа, домашнего ухода.

Социальная деятельность Карагандинского немецкого центра не ограничивается только предоставлением социальных услуг, продуктовых наборов получателям услуг, но и направлена на разработку предложений по улучшению социальной работы и распространение накопленного положительного опыта. Так, на базе Немецкого центра организуются и проводятся курсы повышения квалификации для социальных работников других областей республики с приглашением вузовской общественности.

Кроме этого, Немецкий центр успешно реализует социально-педагогическую деятельность в студенческой среде. Так, на базе Карагандинского немецкого центра функционирует учебно-научно-производственный комплекс Карагандинского экономического университета, что делает возможным участие немецкого центра в качестве стейкхолдера образовательной программы «Социальная работа» в реализации практико-ориентированного обучения студентов и формирования профессиональных компетенций будущих социальных работников.

Таким образом, КОО НЦ «Видергебурт» является важным социальным институтом по реализации нового этапа социальной модернизации казахстанского общества.

Каекбердин Ф.Ф., студент группы ППО 31

Научный руководитель – к.п.н., доцент Гизатуллина К.Х.

Стерлитамакский филиал БашГУ, г. Стерлитамак, Республика Башкортостан

ИССЛЕДОВАНИЕ УСЛОВИЙ НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ ШКОЛЬНИКОВ В НАУЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Важной темой на сегодняшний день является нравственность общества. Она зависит от уровня нравственной культуры, от ее развития и формирования каждого члена общества. Все это закладывается с детства. Во все века люди высоко ценили нравственную воспитанность. Сущность и задачи нравственного воспитания и развития раскрывались в трудах педагогов прошлого. Образованию отводится ключевая роль в нравственном объединении российского общества, его сплочении перед лицом внешних и внутренних вызовов, в укреплении социальной солидарности, в повышении уровня доверия человека к жизни в России, к согражданам, обществу, государству, настоящему и будущему своей страны.

Перед образовательной школой ставится задача подготовки ответственного гражданина, способного самостоятельно оценивать происходящее и строить свою деятельность в соответствии с интересами окружающих его людей. Решение этой задачи связано с формированием устойчивых нравственных ценностей подростка, а эффективность заключается именно во внеклассной деятельности, ее закреплении и дальнейшем развитии нравственного воспитания. Внеклассная деятельность обладает огромным потенциалом для формирования личности обучающегося, особенно способствует его духовно-нравственному воспитанию.

Вопросами нравственного воспитания посвящено много работ. К нашему исследованию наиболее близки диссертации Н.П. Аксеновой, В.И. Косолапова, А.И. Огнева, А.А. Фокина, И.А. Ломоносова. В них авторами рассматриваются многообразные пути и средства, формы и методы внеклассной деятельности. В диссертации Б.З. Вульфова, посвященной педагогическим проблемам деятельности организатора, раскрывается сущность и методика управления со стороны организатора внеклассной деятельности с учащимися.

В работах О.С. Богдановой, Е.В. Бондаревской, Н.Ф. Виноградовой, О.Д. Калининой, Л.И. Катаевой, С.А. Козловой, В.И. Петровой, М.Г. Тайчинова раскрыты

теоретические и научно-методические основы формирования нравственного сознания и поведения школьников. Различные аспекты нравственного воспитания учащихся в учебно-воспитательной деятельности изучались М.Н. Аплетевым, З.И. Васильевой, Д.М. Гришиным, А.И. Дуловым, Н.М. Трафимовой.

Таким образом, вопрос поиска и создания в образовательных организациях педагогических условий формирования нравственных качеств у подростков во внеклассной деятельности является актуальным и социально значимым.

В наиболее общем понимании дефиниция «условие» трактуется как обстоятельство, от которого зависит объект или ситуация, в которой происходит то или иное явление. Немного иная интерпретация содержится в педагогическом словаре: в качестве условий признаются «внешние и внутренние обстоятельства, благоприятно влияющие или сдерживающие действие таких факторов развития, как готовность к осуществлению деятельности, стимулирующая окружающая среда и ресурсная обеспеченность, а также технологии, методики, средства обучения и др.». Целый ряд исследователей (А.Ф. Аменд, Н.Ю. Посталюк, Н.М. Яковлева и др.) определяют условие как совокупность мер, способствующих повышению эффективности педагогического процесса.

Анализ и обобщение результатов исследований позволяют рассматривать педагогические условия как множество внешних и внутренних обстоятельств, объединенных в границах учебно-воспитательного процесса, создание которых обеспечивает эффективность данного процесса. В качестве такого типа обстоятельств следует рассматривать использование педагогических средств, методов и форм организации образовательного процесса, конкретных способов педагогического взаимодействия, содержания образования, особенностей психологического микроклимата для целенаправленного педагогического воздействия на учащихся.

Совокупность образовательных условий, обеспечивающих решение конкретных педагогических задач, определяется:

- 1) сущностью формируемого качества личности как цели деятельности и закономерностями его развития;
- 2) спецификой среды, организационных условий и субъектов деятельности учреждений, в которых осуществляется деятельность [1, с. 116].

Большое значение имеют условия и адекватные принципы реализации закономерностей развития личности детей подросткового возраста, которые способствуют развитию нравственных качеств, опираясь на возрастные особенности подростков, это может позволить осуществить воспитание необходимых нравственных качеств во внеклассной деятельности.

Научные труды авторов, которые посвящаются содержанию и сущности педагогических условий, позволяют осуществить установку структуры педагогических условий нравственного воспитания подростков во внеклассной деятельности. Представляется иерархической структурой системы принципов и требований к процессу образования, а также форм и методов воспитания, которая состоит из трёх уровней.

В первый уровень включены общие педагогические условия, которые представляются принципами для того, чтобы организовать нравственное воспитание детей подросткового возраста. Проблемой изучения принципов педагогики рассматривалась такими авторами, как, Б.А. Алтуховой, Л.М. Перминой, В.И. Загвязинским, А.В. Усовой и другими авторами. В основе первого уровня лежит идея о том, что человек может пройти адаптацию к обучению, опираясь на процесс воспитания и обучения. Поэтому является необходимым усилия педагогов для того, чтобы подростки могли адаптироваться к внеклассной деятельности [2, с. 58].

Анализируя и обобщая данные психолого-педагогической литературы, мы можем констатировать, что организуя нравственное воспитание подростков во внеклассной деятельности, нужно опираться на такие принципы:

– природосообразности (заключается в том, чтобы воспитание личности отвечало объективностью закономерностям развития личности в природе);

– культуросообразности (используя этот принцип в практической педагогике, во главе стоят общечеловеческие ценности в ходе воспитания; этот принцип основан на учёте особенностей этнических и региональных культур, ставящие цель приобщить человека к разным ветвям культуры, которое нарабатал человек);

– вариативность социального воспитания (предполагается создавать необходимые условия для многостороннего развития человека и его нравственной ориентации на каждом уровне власти, учитывая общечеловеческие нормы, используя педагогический потенциал в воспитательных организациях);

– связь воспитания с жизнью (соблюдая данный принцип, требуется чтобы воспитание могло отвечать требованиям общества и перспективам его развития, а также потребностей; для реализации этого принципа требуется установить цели воспитания, учитывая государственные и личностные требования);

– единство и согласованность воспитательного воздействия (необходимо чтобы координировали усилия школы, общества и семьи в вопросе воспитания детей);

– педагогический оптимизм (воспитательный процесс в соответствии с этим принципом делает упор на положительные качества подростка, поощряя его достоинства, использовать оптимистический климат в практике педагогики) [4, с. 230].

Педагогические условия второго уровня заключаются в специальных требованиях для того, чтобы организовать и определить внеклассную воспитательную деятельность, которая обеспечивает реализацию выделенных принципов. Для того, чтобы реализовать это педагогическое условие нужно соблюдать требования системы, которые ориентированы на то, чтобы организовать внеклассную воспитательную деятельность.

Анализ педагогической литературы, которая посвящена проблемам воспитания нравственных качеств детей подросткового возраста, учитывая возрастные особенности подростков и практические обоснованные целевые ориентиры нравственного воспитания подростков, мы смогли сформулировать представления о педагогических условиях второго уровня:

1) Задачи, формы, методы воспитательной деятельности должны быть обусловлены возрастными факторами формирования нравственных качеств детей подросткового возраста;

2) Относится к нравственным качествам в ситуационно-культурном контексте, учитывая особенности культуры возрастных групп;

3) Задачи, формы и методы воспитательной деятельности должны обуславливаться индивидуальными и групповыми причинами для того, чтобы формировать качества подростков, разрабатывая индивидуальные, дифференцированные, воспитательные маршруты;

4) Включать в содержание воспитательной деятельности образовательный компонент, который направлен на то, чтобы формировать необходимые воспитательные компетенции у лиц подросткового возраста;

5) Обеспечить единые требования семейные и школьные для формирования качеств нравственности у подростков как в школьной, так и внеклассной деятельностью, с помощью организации педагогического взаимодействия подростков, педагогов и родителей подростков;

6) Доверять подросткам с помощью организации и педагогического сопровождения воспитывающих, воспитательную деятельность [2, с. 81].

Каждое из требований отражает специфику содержания как элемента технологии воспитания нравственных качеств у подростков. Педагогические условия третьего уровня отражают использование соответствующих форм и методов воспитания нравственных качеств у подростков, посредством которых обеспечивается соответствие внеклассной деятельности требованиям, (характеристикам) отраженным на предыдущем уровне. Связывается с кризисами экологии и экономики, которые поразили наше общество, что приводит к возникновению у подростков чувства раздражения и безнадежности. При этом отмечается у детей подросткового возраста бурное развитие протеста довольно часто неосознанного и вместе с тем происходит рост его индивидуализации, приводящее к эгоизму, в случае потери общественной социальной заинтересованности. Всё дело в том, что у подростков существуют проблемы из-за нестабильной социальной, экономической и духовной обстановке в нашей стране.

Для решения задач воспитания нравственных качеств у подростков во внеклассной деятельности предлагается использовать следующие методы воспитания:

- методы, формирующие сознание личности (беседы, лекции, рассказы, приведение примеров, убеждения);
- методы в организации деятельности и формирование опыта общественного поведения личности (ролевые игры, создавать воспитывающие ситуации, ситуации в свободе выбора, шефство, групповое творческое дело);
- методы стимулирования и мотивации деятельности и поведения личности;
- методы контроля, самоконтроля и самооценки в воспитании (педагогическое наблюдение, анкетирование, тестирование);
- методы самовоспитания (рефлексия, самоубеждение (самопродуцируемые убеждения) [4, с. 170].

Когда мы говорим о внеклассной деятельности, то подразумеваем такие организованные и целенаправленные занятия учащихся, которые проводятся в школе во внеурочное время для расширения и углубления знаний, умений и навыков, для развития самостоятельности и индивидуальных способностей [3, с. 26].

Основы нравственности детей подросткового возраста начинают закладываться в то время, когда их сознание пластичное, неустойчивое и уязвимое в случае отрицательных воздействий, в связи с тем, что их жизненный опыт является не достаточным, а представления о нравственных ценностях являются неустойчивыми. Если использовать во внеклассной деятельности ситуации нравственного выбора, то это может привести к тому, что нравственный опыт подростков обогатиться. Во внеклассной деятельности нравственное воспитание подростков является возможным, если использовать ситуации нравственного выбора. Мы придерживаемся точки зрения И.И. Дереча, где автором понимается нравственный выбор «результатом нравственного поиска личности, которые выражаются в осознанном предпочтении определенной системы ценностей нравственности, воспроизведению позиции и готовность к нравственному поступку, воплощая нравственный потенциал в деятельности». Представляются ситуации нравственного выбора такими ситуациями, подводящие личность к тому, чтобы осуществить выбор тех нравственных ценностей, которые предпочитают ими.

Таким образом, определены педагогические условия формирования нравственных качеств у подростков во внеклассной деятельности. Это:

- 1) общепедагогические условия, представленные принципами организации нравственного воспитания подростков;
- 2) педагогические условия второго уровня (специфические требования к организации и содержанию внеучебной воспитательной деятельности, обеспечивающей реализацию принципов организации нравственного воспитания подростков);

3) педагогическое условие третьего уровня (использование соответствующих форм и методов воспитания нравственных качеств у подростков, посредством которых обеспечивается соответствие внеклассной деятельности требованиям к ее организации и содержанию).

Таким образом, нравственное воспитание – ключевое звено в процессе формирования личности, которое способствует её полному раскрытию, при котором у подростка адекватно осознаются обязанности перед обществом. Внеклассная деятельность может предоставлять огромное поле в плане творчества. Если будет проводиться правильная и систематичная внеклассная работа, то это приведет не только к укреплению умений и знаний подростков, а также сможет расширить их кругозор, будет способствовать трудолюбию, проявлению инициативы, терпеливости и в последующем к успешному образованию и взаимному пониманию.

Список использованной литературы:

1. Ахметжанова Г.В., Выдренкова А.А. Воспитание духовно-нравственных качеств младшего школьника во внеурочной деятельности. – М.: Флинта, 2016. – 290 с.
2. Вакарина Е.К. Система духовно – нравственного воспитания младшего школьника в условиях образовательной организации. – М.: ЛОГОС, 2015. – 166 с.
3. Коджаспирова Г.М., Коджаспиров Ю.А. Словарь по педагогике. – М.: «МарТ», 2015. – 448 с.
4. Сергеева Н.Ю. Народная культура и традиции – основа нравственного воспитания младшего школьника. – М.: ЛОГОС, 2012. – 189 с.

Кагарманова О.А., студентка группы ЗМНО-11
Научный руководитель – к.п.н., доцент Петрова Т.И.
Стерлитамакский филиал ФГБОУ ВО «Башкирский государственный университет»,
г. Стерлитамак, Республика Башкортостан

УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНИКА

В течение всей своей жизни человек сталкивается с проблемой реализации себя в жизни. Как лучше проявить свои способности? Теория потребностей А. Маслоу предполагает, что самой важной из человеческих потребностей является потребность в самореализации. А. Маслоу говорит, что креативность – это отличный способ самореализации [3]. И вопрос стоит как же лучше реализовать свои творческие способности. Творческий ученик имеет свое мнение, оригинальные идеи, ищет новые, инновационные решения, охотно рискует, смел в мышлении и выполнении заданий. Умение творчески мыслить и решать проблемы – одна из самых востребованных черт современного человека. Среди приоритетных целей образования особо выделена цель создания максимально положительных условий для выявления и развития творческих способностей каждого обучающегося, воспитания в нем трудолюбия и высоких нравственных ценностей.

Творческие способности – это в первую очередь способности человека находить особый взгляд на привычные и повседневные вещи или задачи. Эти способности напрямую зависят от кругозора человека. В каком возрасте лучше начать развивать их, чтобы добиться желанных результатов. На сегодняшний день эта проблема актуальна. Стратегия современного образования заключается в том, чтобы дать возможность всем без исключения учащимся проявить свои таланты и весь свой творческий потенциал, поэтому характерна ориентация педагогов на личностные возможности учащихся, их непрерывное развитие. И в первую очередь необходимо подразумевать развитие у детей не просто способностей к чему-либо, а именно, творческих способностей, так как только творчество позволяет производить что-то новое, уникальное.

Каждый ребенок рождается с определенным потенциалом, и когда он вырастает, проявляются определенные таланты и предрасположенности. Когда мы наблюдаем, как школьники узнают мир и реагируют на него, мы видим огромный потенциал творчества школьников. Как мы можем преодолеть беспомощность и не упустить, развитие творческих способностей младшего школьника? Каждый школьник заслуживает индивидуального подхода, а творческие дети различаются по своим потребностям. Одни требуют более интенсивной поддержки в отношении эмоциональных проблем, другие – социальных отношений, а третьи требуют укрепления самооценки и позитивного имиджа. Неоспоримо, мы должны стимулировать любопытство и любознательность направляя их интересы. Индивидуальные отличия в уровне творческого мышления обусловлены различными интеллектуальными способностями, которые они могут выполнять. Эффективность такого мышления можно повысить с помощью соответствующей системы упражнений.

Кружковые занятия имеют большие возможности для развития творческих способностей обучающихся. Вызывая интерес детей к предмету, кружки способствуют развитию кругозора, творческих способностей, привитию навыков самостоятельной работы и тем самым повышению качества подготовки к учебным предметам. Здесь каждый школьник имеет возможность выбрать себе дело по душе, выявить, ставить и разрешать интересующие проблемы. Внеурочная деятельность будет полезна, для развития таких способностей, которые можно использовать в совместной творческой работе. Это могут быть нестандартные игры, рисунки, готовка, чтение, сборка, инициативы, где ребенку предоставляется возможность творчески творить [1]. В этих действиях важно чувство свободы и принятия. Эти усилия должны встретить позитивное подкрепление, которое проявляется в оценке и похвале. Школьники могут улучшить свой творческий потенциал с помощью упражнений и методов обучения творческому мышлению. Педагог должен выбирать такие методы и упражнения, чтобы обучающиеся могли стимулировать свою творческую деятельность в процессе обучения. Творческий человек – это в первую очередь оригинально мыслящий человек, способный на нестандартные решения. Стоит развивать творческое мышление и начинать учиться мыслить сознательно и систематически как можно раньше, так как школьник в ходе творческой деятельности и посредством нее «создает» мир и себя. Методы развития творческих способностей должны быть адаптированы к возрасту, его текущим возможностям и предрасположенности, а так же необходимо основываться на уже существующих навыках. Лучшее время – школьный возраст – возраст интенсивного развития детской фантазии и творческой игры. Рассмотрим несколько вариантов творческих упражнений, которые можно применить в процессе внеклассной работы с младшими школьниками.

Современные дети уже могут использовать инновационные инструменты. Вы можете рисовать трехмерные рисунки с помощью 3D-ручки. Как это работает? Специальный стержень нагревается внутри ручки. Мы рисуем его на листе бумаги, затем осторожно отрываем рисунок и, таким образом, получаем трехмерную модель. Возможности 3D-ручки определяются только воображением ребенка.

3D-пазлы – отличное развлечение для младших школьников. Они позволяют им создавать реальные трехмерные объекты. 3D-головоломки доступны для нескольких возрастных групп и в различных вариантах сложности. Они помогают ребенку развивать структурные и архитектурные навыки. Они учат терпению и аккуратности. Готовую работу можно положить на полку, где она станет интересным элементом декора комнаты. 3D-пазлы хорошего качества отлично сочетаются друг с другом и не требуют ни капли клея [2]. Каждая карточка в игре «Загадочные слова» содержит набор из 12 слов (не существующих в реальном языке), значение которых вы должны придумать сами. Нужно подготовить листы в форме игры. Выбранные карточки должны быть напечатаны и разрезаны на картонные коробки вдоль жирных линий.

Затем участники игры рисуют по одному за раз, зачитывают слово, наложенное на него вслух, и, давая волю воображению, объясняют его значение. Определения должны возникать спонтанно, после краткого размышления. За каждое объясненное слово, игрок получает очко в соревновании. Прежде всего, игра должна привести ребенка к творческому мышлению без ограничений, налагаемых общими образцами.

Творческие дети быстро устают от стандартной образовательной программы, их зачастую считают недисциплинированными. Творческих детей выделяют чаще всего: тенденция инициировать необычные действия, творческие начинания и, прежде всего, гибкость и подвижность мышления. Нам не нравится спрашивать творческих детей, потому что кажется, что вместо того, чтобы пытаться решить, например, задачу, мы еще больше создаем проблему. Но это как раз наоборот. Благодаря таким обучающимся, мы не только разбиваем её на более мелкие, удобные для восприятия части, но и учимся смотреть под разными углами, что может дать удивительные результаты. Это кажется тривиальным, но этот вопрос является одним из самых мощных инструментов, помогающих творчески решать проблемы [4].

На сегодняшний день знаний, полученных в процессе обучения, недостаточно. Общеобразовательные организации массово «производят» обучающихся, которые ведут себя схематично, думают шаблонно, не готовы к вызовам сегодняшнего дня. Творческое поколение не идет по проторенным путям, а создает эти пути развития.

Таким образом, быть творческим – это просто быть более интересным, изобретательным, креативным, спонтанным. Способность создавать новые решения – это способность, которая будет полезна каждому. Творческие ученики лучше учатся в школе. Развивающее творчество служит их творческому потенциалу, облегчает приобретение знаний, позволяет достигать сверх стандартных эффектов.

Список использованной литературы:

1. Агапова И.А. Игры с пальчиками для развития речи и творческих способностей детей. – М.: ИКТЦ ЛАДА, 2013. – 176 с.
2. Дмитриева В.Г. Академия раннего развития. Развитие творческих способностей, или Прикоснемся к прекрасному. – М.: Астрель, АСТ, 2015. – 266 с.
3. Кривое зеркало. Развитие творческих способностей у детей 3-9 лет. – М.: Алиса, 2013. – 145 с.
4. Мелик-Пашаев А.А. Педагогика искусства и творческие способности. – М.: Знание, 1981. – 96 с.

Кенжебаев Т.Д., студент группы СР-18-2

Научный руководитель – к.п.н., доцент Кенжебаева С.К.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда,
Республика Казахстан

О КОММУНИКАТИВНОЙ КУЛЬТУРЕ ПЕДАГОГА

В настоящей статье предпринята попытка выявить социокультурные и нравственно-духовные факторы, которые обуславливают потребность в учителе, способном к внедрению современных педагогических технологий.

В условиях модернизации системы образования в Казахстане, по-прежнему, на наш взгляд, остаются актуальными сложившиеся в педагогической науке различные подходы к организации педагогического образования и подготовки учителей:

- культурологический подход, обуславливающий формирование содержания высшего педагогического образования через приоритетное развитие «человекознания»;

- личностно-деятельностный подход, связанный с новыми технологиями процесса обучения, которые призваны обеспечить переход от абстрактного формирования личности к педагогике развития личности;

- полисубъектный (диалогический) подход, обеспечивающий субъектную позицию будущего учителя, отношение к нему в вузе как уникальной личности, персонализацию профессиональной подготовки;

- индивидуально-творческий подход, определяющий структуру взаимодействия преподавателя и студента.

Таким образом, подготовка современного учителя рассматривается не только как производство и присвоение новых знаний, целей, ценностей, личностных смыслов, но и как раскрытие сущностных сил, деятельностных способностей человека, его возможностей, компетентного и ответственного выполнения социальных и профессиональных ролей. Вместе с тем, учитель как личность не может быть истолкован только исполнителем нормативной педагогической деятельности. Он выступает как активный субъект, реализующий в профессиональной деятельности свой способ жизнедеятельности, как носитель культуры.

Педагогическая деятельность рассматривается как форма активного отношения к миру, опыт трансформации культуры в профессиональное богатство педагога. Целью и результатом профессиональной педагогической деятельности является такая организация образовательного процесса, при которой осуществляется развитие индивидуальности и личности всех его участников.

В гуманитарных науках выделяют три позиции определения понятия «культура»: как общее отличие человеческой жизнедеятельности от биологической формы жизни; как сфера духовной жизни людей; как результат деятельности людей (материальный, интеллектуальный и этический или духовный).

Именно из третьей позиции можно выделить педагогическую культуру, которую понимают:

- как сотворчество, в ходе которого создаются новые ценности (В.А. Сластенин, Л.С. Подымова);

- как систему ценностей, убеждений, норм и традиций, присущую участникам образовательного процесса и определяющую стереотип поведения людей в сфере педагогической деятельности (А.Н. Дахин);

- как уровень развития творческих и профессиональных способностей педагога, выражающегося в типах и формах организации педагогической деятельности и ее результатах (Л.В. Папшева);

- как совокупность личностных и профессиональных качеств, а также ценностей, ориентаций и умений (И.Б. Котова, С.А. Смирнов, Е.Н. Шиянов).

Выделение педагогической культуры как особого феномена и как составной части педагогического процесса обусловлено спецификой профессиональной деятельности педагога.

Мы рассматриваем образование как процесс трансляции общечеловеческой культуры, включающий не только передачу, но и обмен ценностями культуры. В ходе образовательной практики условно выделяют три вида обмена: ценностями, выработанными в культурах мира и конкретного общества; ценностями, свойственными субъектам образования как представителям разных поколений и субкультур; индивидуальными ценностями участников образовательного процесса.

Особо подчеркнем роль взаимодействия педагога и молодых людей, содержанием которого является обмен ценностями (интеллектуальными, эмоциональными, социальными), а также их продуцирование. Итак, культурологический компонент в структуре профессиональной компетентности учителя включает: профессиональные,

личностные, социокультурные знания, качества и способности личности и который, в целом, можно классифицировать на методологическую и функциональную культуру.

В составе коммуникативной культуры ряд авторов выделяют следующие важные компоненты: психологические особенности личности, включающие общительность, эмпатию, рефлексивность коммуникативной деятельности, саморегуляцию; особенности мышления, выражающиеся в открытости, гибкости, нестандартности ассоциативного ряда и внутреннего плана действий; социальные установки, обуславливающие интерес к самому процессу общения и сотрудничества, а не к результату. Особое внимание он уделяет тому факту, что общение важно не только чтобы получить самому, но и давать другим; важна и сформированность коммуникативных умений.

Рассматривая роль коммуникативной культуры в составе педагогической культуры, мы можем выделить в составе педагогической культуры две подструктуры:

1) ценности, знания, умения, навыки, личностные качества, значимые для реализации эффективной педагогической деятельности (деятельностная);

2) ценности, знания, умения, навыки, личностные качества, значимые для реализации эффективного педагогического общения (коммуникативная).

Но эти две подструктуры нельзя представить в виде двух отдельных компонентов педагогической культуры, существующих как две стороны одного и того же явления, наоборот они взаимопроникают, налагаются друг на друга. Коммуникативная составляющая при этом играет важную роль. Она позволяет экстерииоризировать компоненты деятельностной составляющей, то есть методические, дидактические знания, умения, личностные качества, реализовать их на практике, донести их до студента, «визуализировать» их.

Вышеизложенное позволяет выделить в коммуникативной культуре три компонента: инвариантный (аксиологический), представляющий основные ценности коммуникативной культуры, технологический (отражающий операциональную сторону педагогического общения и вариативный, включающий коммуникативно-значимые качества личности.

Аксиологический компонент включает:

- гуманистическую позицию, интерес к людям;

- общую культуру педагога;

- нравственно-этические нормы, содержащие профессиональную мораль, педагогический такт, педагогическую этику, эстетический компонент.

Технологический компонент включает:

- общетеоретические знания, включающие знание основ межличностной коммуникации, педагогического общения, теорий формирования личности, психологических особенностей студенческого возраста;

- знание своих индивидуально-типологических особенностей.

В этот компонент мы также включим коммуникативно-значимые умения и навыки:

- умения понимания и восприятия;

- умения педагогического взаимодействия;

- умения педагогической техники.

И третья составляющая – творческий характер деятельности, позволяющий отследить динамику развития и саморазвития педагога в коммуникативной деятельности.

Последний компонент структуры коммуникативной культуры – это коммуникативные качества личности педагога: рефлексия коммуникативной деятельности, гибкость (оперативное творческое мышление, позволяющее ориентироваться в неподготовленных ситуациях общения), эмпатия, общительность, эмоционально-психологическая саморегуляция, личностная аттракция.

Данные компоненты находятся в тесном взаимодействии, образуя целостную, динамическую структуру коммуникативной культуры. Личность опосредует выбор коммуникативных ценностей, ценности влияют на выбор знаний и умений педагогического общения и определяют стилистику педагогического общения. В свою очередь коммуникативные знания влияют на выбор коммуникативных ценностей и развитие личности педагога, что дает импульс к дальнейшему освоению ценностей коммуникативной культуры. Таким образом, коммуникативная культура - это динамическая система, обуславливаемая развитием и саморазвитием личности педагога, проявляющимся в творческом характере освоения лучших образцов коммуникативной деятельности.

Лаврова А.В., студентка группы ППО-41

Научный руководитель - канд. психол. наук, доцент Малолеткова А.В.
Стерлитамакский филиал ФГБОУ ВО «Башкирский государственный университет»,
г. Стерлитамак, Российская Федерация

ИССЛЕДОВАНИЕ ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ ПОДРОСТКОВ

Сегодня наиболее актуальным в воспитании подросткового поколения России является вопрос формирования позитивного социального опыта растущего человека, его гражданского становления. Лидерские качества становятся особенно актуальными для любого человека в современной политической, социальной обстановке, которая сложилась в нашей стране. В решении задач социального становления личности ребенка большое значение имеет стимулирование лидерства.

Подростковый возраст – наиболее благоприятный период для воспитания лидерских качеств у ребенка. Воспитание потенциального лидера – это ответственный момент, который ложится на плечи воспитывающего, и в особой степени на воспитанника, потому что благодаря способностям педагога находить правильный подход, формировать качества самосознания и самооценки, умениям родителей стимулировать своего ребенка к развитию лидерских качеств и в связи с этим предоставлять возможности проявления своих способностей детям, мы сможем наблюдать результат всех действий, который будет выражаться в стремлении ребенка к получению новых навыков и знаний, к тому, чтобы стремиться быть первым, чтобы хотеть помогать людям и вести их за собой, в умении принимать решения в сложных ситуациях, то есть становиться лидером.

Для исследования лидерских качеств мальчиков и девочек подросткового возраста мы использовали методику «Психологическая оценка организаторских способностей личности в рамках организуемой группы» (Л.И. Уманский, А.Н. Лутошкин, А.С. Чернышов, Н.П. Фетискин). Данная методика предназначена для исследования интегральных организаторских способностей личности и позволяет определить личностные качества лидера. Результаты исследования мальчиков и девочек подросткового возраста представлены в Таблице 1. В таблице отражены следующие уровни: высокий (В), средний (С), низкий (Н) и очень низкий (О).

Таблица 1.

Частотное распределение испытуемых подростков «Психологическая оценка организаторских способностей личности в рамках организуемой группы» (Л.И. Уманский, А.Н. Лутошкин, А.С. Чернышов, Н.П. Фетискин)

Исследуемые параметры	Мальчики	Девочки	Значимость различий
-----------------------	----------	---------	---------------------

	Уровень выраженности (%)				Уровень выраженности (%)				(X ² -критерий)
	В	С	Н	О	В	С	Н	О	
Психологическая избирательность	20	36	20	24	24	40	32	4	0,001
Практически-психологический ум	12	44	28	16	12	44	32	12	-
Психологический такт	12	20	52	16	16	24	48	12	-
Социальная ответственность	12	16	52	20	12	28	52	8	0,001
Требовательность к другим людям	20	44	20	16	12	32	44	12	0,001
Критичность	16	36	40	8	16	28	40	16	-
Склонность к организаторской деятельности	16	32	40	12	24	44	24	12	0,001

Высокая степень выраженности качества психологической избирательности у подростков, указывает на то, что такие подростки способны отражать с достаточной полнотой особенности психологии организуемой группы людей в процессе решения общегрупповых задач.

Высокая степень выраженности по шкале «Практически-психологический ум» указывает на то, что такие испытуемые могут распределять обязанности какой-либо групповой деятельности, учитывая индивидуальные особенности людей. Такие подростки могут распределить какие-то поручения или дела, ориентируясь на индивидуальные особенности самого человека.

По шкале «Психологический такт» высокая степень выраженности говорит о том, что такие респонденты способны находить правильный подход к окружающим людям для установления взаимоотношений и взаимодействий с ними. При первых встречах такие люди могут быстро входить в контакт, используя речевую находчивость и речевую адаптацию, также у них отсутствует «речевой шаблон».

Высокая степень выраженности по шкале «Социальная ответственность» указывает о том, что такие подростки способны воодушевлять своей энергией окружающих людей. Они могут воздействовать на взгляды окружающих, могут создавать мотивы и установки, стереотипы в группе людей.

По шкале «Требовательность к другим людям» высокая степень выраженности свидетельствует о том, что такие подростки предъявляют высокие требования к поведению окружающих, им нужно, чтобы результат был лучше и больше, чтобы остальные проявляли инициативу и выдвигали идеи для осуществления какого-либо дела и ожидающих результатов. Но также стоит заметить, что довольно часто такие люди могут предъявлять требования к окружающим, но только не к себе, в той же равной степени, что и к другим.

По шкале «Критичность» высокая степень выраженности свидетельствует о том, что такие подростки способны давать анализ отклонениям от принятых норм деятельности организатора и поведения других окружающих. Также стоит отметить, что данный факт свидетельствует ещё и о том, что такие подростки не всегда способны проявлять самокритичность по отношению к себе.

По шкале «Склонность к организаторской деятельности» высокая степень выраженности свидетельствует о том, что такие подростки самостоятельно включаются в организаторскую деятельность, сами берут на себя функции организатора без каких-

либо побуждений со стороны общества. У них присутствует потребность в осуществлении организаторской деятельности, и они также способны брать ответственность за других людей в сложных условиях.

По результатам диагностики, мы видим, что низкая степень выраженности качеств лидера обнаружена у подростков по шкале «психологический такт». Это говорит о том, что у подростков слабо развита речь, в общении с окружающими они не чувствуют собеседника и не могут понять его точку зрения, а также донести свои мысли и представления. Низкая степень выраженности качеств лидера обнаружена у подростков по шкале «социальная ответственность», что говорит о том, что такие подростки зажаты, им не интересна общественная деятельность, не обладают эмпатией и выражают слабый интерес к окружающим. Возможно, это связано с тем, что подростки проводят много времени в социальных сетях, их кругозор и мышление ограничен, и им достаточно той активности, которую они проявляют в учёбе и дома. Также возможно это связано с индивидуально-психологическими особенностями личности.

Анализ значимости различий выборок мальчиков и девочек позволил выявить, что девочки значительно лучше мальчиков демонстрируют психологическую избирательность, социальную ответственность, а также склонность к организаторской деятельности. Зато мальчики гораздо более требовательны к другим людям, нежели девочки. По нашему мнению, это может быть связано с ориентацией девочек на отношения с окружающими, а также с юношеским максимализмом, который более откровенно проявляется у мальчиков.

Для выявления уровня выраженности лидерских качеств мальчиков и девочек подросткового возраста мы использовали методику «Диагностика лидерских способностей» (Е. Жариков, Е. Крушельницкий). Результаты исследования представлены в Таблице 2.

Таблица 2.

Результаты исследования по методике «Диагностика лидерских способностей» (Е. Жариков, Е. Крушельницкий)

Уровни	Мальчики	Девочки
Высокий	32%	36%
Средний	40%	44%
Низкий	28%	20%

Таким образом, мы видим, что высокий уровень выраженность лидерских качеств обладает всего лишь 32% исследуемых мальчиков-подростков и 36% девочек-подростков. У таких подростков является сформированной потребность коммуникативной, организаторской и управленческой деятельности. Такие подростки характеризуются настойчивостью, терпеливостью, инициативностью и независимостью. Также такие респонденты способны менять стиль своего поведения в зависимости от условий, они преодолевают препятствия без особых трудностей и применяют оригинальные методы для решения задач.

Подростки со средним уровнем выраженности лидерских качеств обладают лидерским потенциалом, они также способны к проявлению активности в деятельности, у них присутствует решительность, и они относятся к трудностям и сложностям, как неизбежным помехам.

Подростки с низким уровнем сформированности лидерских качеств, как правило, не интересуются активной деятельностью и не имеют склонности к управлению и лидерству.

Лидерские качества – особый аспект, поскольку является приоритетом небольшой части социума – руководители, менеджеры, управленцы. Имея представление о понятии и содержании качеств лидера, можно говорить о том, что индивид, обладающий данными качествами, сможет в большей степени актуализироваться в обществе, занимать лидерские позиции, управлять и организовывать группу людей, что позволит ему развиваться как личность, его деятельность будет положительно сказываться на решении проблем общества.

В подростковом периоде происходит становление мировоззрения молодого человека. Оно иногда проходит через отвергание ценностей, активное неприятие и нарушение установленных правил, негативизм, поиск себя и своего места среди других. Подросток испытывает внутренний конфликт: возникающие взрослые мировоззренческие вопросы создают ощущение глобальной неразрешимости. Характерно стремление к лидерству в группе сверстников. Очень важное значение имеет возникающее у подростка чувство принадлежности к особой «подростковой» общности, ценности которой являются основой для собственных нравственных оценок. Подросток стремится следовать за модой и идеалами, принятыми в молодежной группе. Лидер среди подростков является эталоном для группы, все его качества и поступки являются оценочным критерием для других. Подростковый возраст – благоприятный период для воспитания лидерских качеств у ребенка, где оптимально его включение в совместную деятельность с педагогами и родителями, стимулирующими развитие у подростков лидерских качеств самосознания, самовоспитания, самооценки.

В нашей статье мы провели исследование лидерских качеств подростков. Мы выявили, что у подростков высокая степень выраженности лидерских качеств обнаружена по шкале «психологической избирательности». Средняя степень выраженности лидерских качеств обнаружена по шкале «практически-психологический ум», «требовательность к другим людям». Низкая степень выраженности лидерских качеств обнаружена по шкале «психологический такт», «социальная ответственность». В основном же мы установили, что у подростков средний уровень выраженности лидерских качеств.

В ходе исследования мы выявили, что лидерские качества девочек подросткового возраста отличаются от лидерских качеств мальчиков подросткового возраста: у девочек показатель психологической избирательности, склонность к организаторской деятельности проявляется в большей степени, чем у мальчиков; у мальчиков требовательность, критичность проявляется в большей степени, чем у девочек. Гипотеза исследования о том, что лидерские качества у детей подросткового возраста имеют свою специфику, причем у мальчиков и девочек она различна, нашла своё подтверждение.

Список использованной литературы:

1. Бендас Т.В. Гендерная психология лидерства: монография. – Оренбург, 2000. – 167 с.
2. Божович Л.И. Проблемы формирования личности: Избранные психологические труды. 3-е изд. – М.: Московский психолого-социальный институт, Воронеж: НПО «МОДЭК», 2001. – 352 с.
3. Великжанина Е.С. Формирование лидерских качеств у подростков // Научно-образовательный потенциал молодежи в решении актуальных проблем 21 века. – 2017. – № 7. С. 482 – 484. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=29109101>
4. Галкина Н.А. Роль лидерства в формировании направленности юношеских групп // Духовно-нравственные потенциалы молодёжного коллектива: диагностика и развитие: сб. науч. тр. по материалам Международной науч.-практ. конф. / под ред. А. С. Чернышёва. – Курск: Курский государственный университет, 2013. – С. 178 – 182

5. Дроздов С.В., Логвинова М.И., Логвинова Т.И. Личностные качества как детерминанта лидерства в подростковом возрасте // Учёные записки. – 2015. – № 2. – С. 115 – 124. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/lichnostnye-kachestva-kak-determinanta-liderstva-v-podrostkovom-vozhraсте>

6. Касимова С.Г., Соловьев Р.И. Развитие лидерского потенциала старшеклассников // Концепт. – 2014. – №4. – С. 111 – 118. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-liderskogo-potentsiala-starsheklassnikov> (дата обращения: 05.11.2019).

7. Кричевский Р.Л. Психология лидерства: учебное пособие. – М.: Статут, 2007. – 541 с.

8. Крушельницкая О.Б. Исследование лидерства в школьных и студенческих группах // Современная социальная психология: теоретические подходы и прикладные. – 2011. – № 3. – С. 60 – 73

Мазитова А.М., студентка группы ЗППО51

Научный руководитель – канд. психол. наук, доцент Газизова Р.Р.

Стерлитамакский филиал ФГБОУ ВО «Башкирский государственный университет»,
г. Стерлитамак, Российская Федерация

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ОТНОШЕНИЯ КО ЛЖИ В ЮНОСТИ И ЗРЕЛОСТИ

Ложь представляет собой один из самых любопытных многоаспектных и многофункциональных социальных феноменов, привлекающих внимание современных исследователей из разных областей науки и практики, в том числе – психологов. Несмотря на несомненный интерес философов, историков, культурологов к проблеме лжи, феноменология лжи недостаточно изучена. В зарубежной и отечественной психологии отсутствует единство в понимании индивидуально-личностных и социально-психологических аспектов лжи. При всем различии позиций авторов, разрабатывающих эту проблему, сближает попытка разобраться, прежде всего, в морально-нравственных аспектах лжи и оценить ее влияние на понимание жизненных ценностей. Немногочисленные экспериментальные исследования лжи посвящены в основном выявлению специфики отдельных видов лжи у юношей и подростков. Исследования отношения детей и взрослых людей к собственной и чужой лжи весьма фрагментарны и позволяют предварительно констатировать наличие гендерных различий в изучаемом феномене.

В зарубежной психологии основными исследователями лжи считаются П. Экман и О. Фрай. Психология понимания и распознавания лжи, много лет разрабатываемая на Западе, для российской науки является относительно новой и мало изученной областью исследования. Об этом свидетельствует как удивительно малое количество публикаций, так и отсутствие каких-либо упоминаний о подобных проблемах в фундаментальных трудах по истории и теории отечественной психологии. Наиболее известные исследования в отечественной психологии проводились В.В. Знаковым и И.П. Шкуратовой.

В последнее время в психологии отмечается нарастание интереса к проблеме лжи. Важность этой проблемы очевидна: различные проявления лжи, обмана, неправды (манипуляции, мошенничество) постоянно обнаруживаются в ситуациях межличностного общения, в социальных и межгрупповых отношениях. Это может привести к усилению тенденций взаимной недоверчивости в среде, в обществе. Если несколько лет назад анализ причин лживости детей и взрослых занимал в основном педагогов и юристов, то сегодня данная проблема интересует представителей самых разных специальностей: социологов, философов, специалистов по маркетингу, имиджмейкеров. В работах отечественных психологов, как правило, ставится вопрос о

способах выявления признаков лжи, что, несомненно, является важным с прагматической точки зрения. При этом мало уделяется внимания разграничению разных видов лжи (наиболее полно и подробно описаны и разграничены виды лжи И.П. Шкуратовой), мало затронута проблема представления о лжи, отношения к ней, сравнения отношения ко лжи в различных возрастных группах.

В связи с вышесказанным нами было проведено экспериментальное исследование, направленное на сравнение отношения ко лжи в юности и зрелости. В исследовании принимало участие 40 испытуемых – 20 респондентов зрелого возраста и 20 респондентов юношеского возраста. В качестве диагностической методики была использована методика «Отношение ко лжи» И.П. Шкуратовой

Таблица 1

Сводные показатели по методике «Отношение ко лжи» И.П. Шкуратовой у респондентов юношеского и зрелого возраста (среднее значение)

Шкала	Респонденты зрелого возраста	Респонденты юношеского возраста	Значимость различий по t-критерию Стьюдента
Этикетная ложь	3,8	4,5	-
Ложь во благо	2,15	4,85	0,01
Ложь-фантазия	3,15	5,2	0,01
Ложь-оправдание	2,45	5,35	0,01
Ложь-умолчание	2,6	4,7	0,01
Ложь-сплетня	3,65	4,6	-
Ложь-самопрезентация	4,3	3,9	-

При исследовании особенностей отношения респондентов юношеского и зрелого возраста к чужой лжи выявлено, что респонденты юношеского возраста к сокрытию какой-то важной информации другим лицом («ложь во благо»), относятся более негативно ($p=0,01$), чем респонденты зрелого возраста. Можно предположить, что различия в отношении к этому виду искажения информации связаны с тем, что для юношеского возраста характерна направленность на себя вследствие индивидуализации психики; новообразованием зрелого возраста является стремление к продуктивности, то есть стремлением быть полезным. Более терпимое отношение ко «лжи во благо» респондентами зрелого возраста обусловлено их жизненным опытом, сформировавшейся системой ценностей, более взвешенным отношением к жизни в целом. «Ложь во благо» для этой группы участников исследования имеет характер моральной дилеммы, когда из «двух зол» предпочтительнее выбрать меньшее.

Существуют различия между группами и в отношении к чужой «лжи-фантазии» ($p=0,01$). В юношеском возрасте выявлено более негативное отношение к попыткам окружающих придать своему образу вид незаурядной личности, чем в зрелом. Более спокойное восприятие таких проявлений респондентами зрелого возраста можно объяснить их стремлением к самореализации в конкретных действиях, а не в абстрактных понятиях. Поскольку эмоциональная значимость фантазии для зрелых респондентов меньше, распознанная «ложь-фантазия» вызывает у них менее отрицательную реакцию, чем в юношеском возрасте. Кроме того, на данный результат могла повлиять такая особенность юношеского возраста как преувеличение собственной уникальности. Но чем старше становятся юноши, тем больше различий обнаруживают между собой и «типичным» сверстником. Отсюда – напряженная потребность в психологической интимности, помогающей не только понять внутренний мир другого, но и осознать себя самого. Ложь, направленная на придание

себе черт незаурядной личности, обесценивает собственную уникальность в их глазах, вызывая более негативную реакцию, чем у респондентов зрелого возраста.

Обнаружено более негативное, чем у зрелых участников исследования отношение ко «лжи-оправданию» ($p=0,01$), характерное для юношеской выборки. Ранее в нашем исследовании описаны результаты, согласно которым «ложь-оправдание» более свойственна юношеской группе респондентов, по сравнению с участниками зрелого возраста. Но распознанная «ложь-оправдание» воспринимается ими отрицательно. Вероятно, в силу такой актуальной для возрастного развития потребности как эмансипация от взрослых, оправдание воспринимается в юности как признак детства, при том, что значимость «атрибутов» взрослости у данной группы очень высока.

Респонденты юношеского возраста ко «лжи-умолчанию», используемой другими, относятся более негативно ($p=0,01$), чем респонденты зрелого возраста. То есть «умолчание», направленное на искажение информации за счет неполноты картины, данной группой респондентов может восприниматься, как действия защитного характера, основанные на страхе наказания в ситуации совершения неблаговидного поступка, что, по их мнению, больше свойственно детям, нежели взрослым. Они, скорее всего, расценивают это как признак детства и декларируют неприемлемость «лжи-умолчания» в силу юношеского максимализма. В зрелом возрасте умолчание воспринимается скорее, как способ сохранить благополучие других, то есть приобретает признаки «лжи во благо». Соответственно, различия в понимании направленности этого вида лжи и определяют разное к нему отношение.

Таким образом, на основе проведенного исследования установлено, что в представлениях о лжи как социальном феномене и отношении к ней у респондентов юношеского и зрелого возраста существуют различия. Применение «этикетной» лжи больше свойственно респондентам зрелого возраста. «Ложь-оправдание», «ложь-сплетню» и «ложь-самопрезентацию» чаще используют респонденты юношеского возраста. Хотя, их отношение ко «лжи во благо», «лжи-фантазии», «лжи-оправданию» и «лжи-умолчанию», применяемой другими людьми, является более негативным, чем в зрелости. Полученные результаты, свидетельствуют о том, что возрастные особенности, отражающие специфику развития и функционирования личности на разных этапах онтогенеза, являются один из значимых факторов формирования представлений о лжи и отношения к ней.

Список использованной литературы:

1. Гусева Т.Б. Феномен лжи: представления и отношение ко лжи в юности и зрелости // Новое слово в науке: перспективы развития. – 2014. – №1 (1). – С. 108-111.
2. Харланова А.О. Гендерный аспект исследования лжи у подростков // Актуальные вопросы психологии. – 2015. – №9. – С. 52-61.
3. Шкуратова И.П., Крикало Е.Л. Понимание девушками мотивов своей лжи в межличностном общении // Психология сознания: современное состояние и перспективы: Материалы II Всероссийской научной конференции. – Самара: ПГСГА, 2011. – 450 с.

Макатова А.Е., студентка группы СР-18-2

Научный руководитель- к.п.н. доц. Абдакимова М.К.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

ПРОБЛЕМА СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ КАЗАХСТАНА

На современном этапе молодежь часто описывают как жестокая, безнравственная, бездуховная. Это обосновывают повышением молодежной преступности, распространенностью «свободных» сексуальных отношений, злоупотреблением наркотиков, культом денежных средств. Все же, это внешняя сторона, характерная, более того, не для всей молодежи в целом. Молодость - это всегда период становления жизненных смыслов, выбора ценностей, и совершенно как мне кажется, очевидно, что подрастающее поколение сегодняшней молодежи в этом ничем не отличается от предшествующих поколений, только им в разы труднее сделать свой выбор.

Молодое поколение выполняет особые социальные функции:

1. наследует достигнутый уровень и обеспечивает развития общества и государства, создает образ будущего и несет функцию социального воспроизводства;
2. обладает инновационным потенциалом развития экономики, социальной сферы, образования, науки и культуры;
3. молодое поколение составляет основную часть кадров силовых ведомств, отвечающих за обеспечение правопорядка и безопасности страны в целом.

Молодежь, как социально-возрастная группа, имеет ряд отличительных черт:

а) молодежи характерно неполное включение в существующие социально-экономические отношения, тем не менее при этом именно она в значительной степени обеспечивает социальную мобильность и является источником политической и экономической инициативы;

б) в силу возрастных особенностей интересы молодого поколения не во всем соответствуют с интересами общества в целом, а нехватка опыта значительно увеличивает вероятность ошибочного выбора принятия ею ответственных решений.

Молодежь в силу своей возрастной специфики, больше нуждается в социальной работе с ней и может быть отнесена к объекту социальной работы по ряду присущих ей социальных проблем, требующих решения. Следует заметить, что неразрешенные проблемы молодежи становятся основой для социального неблагополучия общества. Все это определяет значимость социальной работы с молодежью, в том числе и по содействию трудоустройству, как залог будущего стабильного развития начинающего поколения молодых граждан.

Государственная молодежная политика в Республике Казахстан в сфере труда и занятости производится посредством реализации программ занятости молодежи, развития общественных работ и обучения молодежи на курсах профессиональной подготовки и повышения квалификации.

Пример успешной реализации одной из поставленных задач государственной молодежной политики, в обеспечении занятости студентов вузов и выпускников профессионально-технических учреждений - проект «Молодежная практика». Ее задачей является получение первоначального опыта работы, знаний и навыков, оказание содействия в трудоустройстве и повышение конкурентоспособности на рынке труда.

Образование - основа молодежной политики.

Главным условием успешного развития и становления подрастающего поколения является качественное образование. За годы Независимости в этой сфере достигнуты хорошие результаты.

Отправными точками роста в процессе модернизации образовательных процессов стали иницилируемые и патронируемые Главой государства образовательные проекты «Болашак», «Назарбаев - Интеллектуальные школы», «Назарбаев Университет».

Казахстанская молодежь - это поколение, располагающее улучшенным доступом к знаниям, опыту, технологиям и ресурсам для того, чтобы внести наилучший вклад в развитие своей страны.

Успех молодежи - успех страны.

Молодые люди должны четко осознать, что успешная страна - это не только забота старшего поколения, это - завтрашний день самой молодежи.

В сознании юношей и девушек должно прочно закрепиться понимание того, что государство - не спонсор молодежи, а сподвижник, создающий условия для ее самореализации.

Со стороны молодежи важно понимание того, что только собственным упорным трудом, приобретением качественного образования и использования его на практике, бережливостью, активным включением в бизнес и развитие производства можно добиться личного успеха и общего процветания.

Вместе с тем, молодёжь должна воспитываться в атмосфере надежной защищенности.

Государство будет улучшать те сферы, которые остаются его прямой прерогативой: обеспечение безопасности, соблюдения прав и свобод молодежи, гарантий в сфере образования и занятости; разработка условий для профессионального, творческого и физического развития молодежи, ее приспособление к современным условиям; рождение духовно- нравственного, патриотического воспитания; обеспечение помощи, социально-уязвимым слоям молодежи.

Молодежь – это вечный двигатель будущего. Благодаря этому с уровнем развития, возможностями, ценностными ориентациями, степенью участия в экономической, политической и общественной жизни казахстанской молодежи тесно связан путь Казахстана в будущее. Основы этого будущего закладываются в настоящем.

Поддержка молодежи – это инвестиции в прогресс страны. С начала независимости вопросы образования, здоровья, доступа к новым информационным технологиям, профессиональной и личностной конкурентоспособности, патриотического воспитания, успешной социализации молодого поколения были и остаются в центре внимания Главы государства. Эти приоритеты отражены в ключевых программных документах – Стратегии развития Казахстана до 2030 года, Посланиях Президента народу, государственных программах.

Мощный инновационный импульс государственной молодежной политике был дан в выступлениях Главы государства на XIX сессии Ассамблеи народа Казахстана, в программной статье о социальной модернизации Казахстана и построении Общества Всеобщего Труда и на II Съезде молодежного крыла «Жас Отан» партии «Нұр Отан».[1]

Задачами государственной молодежной политики являются:

- 1) защита прав и законных интересов молодежи;
- 2) вовлечение молодежи в социально-экономическую и общественно-политическую жизнь страны;
- 3) воспитание гражданственности и укрепление чувства казахстанского патриотизма. [2]

Основными направлениями государственной молодежной политики являются:

- 1) обеспечение доступного и качественного образования, развитие научно-технического потенциала;
- 2) сохранение и укрепление здоровья, формирование здорового образа жизни;
- 3) создание условий для трудоустройства и занятости;
- 4) создание условий для развития предпринимательской деятельности среди молодежи;
- 5) развитие системы доступного жилья для молодых семей;
- 6) повышение уровня правовой культуры, воспитание нетерпимости к проявлениям коррупции;
- 7) формирование экологической культуры;
- 8) содействие развитию талантливой молодежи;

9) обеспечение условий для культурного досуга и отдыха.

Закон регламентирует участие молодежи в работе консультативно-совещательных органов на различных уровнях, в государственной и общественной жизни, ее доступ к [социальной инфраструктуре](#), повышение ответственности государственных органов в реализации молодежной политики.[2]

Помимо этого, в законе прописаны понятия "волонтер" и "волонтерское движение". По словам разработчиков, в казахстанском законодательстве отдельная статья посвящена волонтерскому движению.

Действующее законодательство о государственной молодежной политике выделило также основные задачи, среди которых защита прав и законных интересов молодежи; предоставление помощи и социальных услуг молодежи; реализация социально-значимых инициатив молодежи.

В главе 3 Закона РК «О государственной молодежной политике» закреплены основные направления реализации молодежной политики в РК, а также гарантии в сфере труда и занятости, содействие в решении жилищных проблем, государственной поддержке предпринимательской деятельности молодежи.[3]

Подводя итог, можно сделать вывод, что специальное национальное законодательство в области молодежной политики – общепринятая мировая практика, эффективный инструмент формирования государственной молодежной политики.

Таким образом, молодежная политика требует к себе пристального внимания государства и эволюции его отношения к молодежи. В целом, молодежную политику следует определять главной целью развития нации и государства. В ее основе должна лежать многомерность, прозрачность, адресность, системность, неформальность проводимых мероприятий, участие молодежи в разработке программ, достаточное финансирование, регулярная трансформация молодежного законодательства в связи с вызовами времени в условиях [глобализации](#).

Требуется усиленное взаимодействие между центром и регионами по вопросам реализации молодежной политики. Теоретическая составная молодежной политики в Казахстане находится в русле мировых подходов, однако ее эффективность зависит от практики. Требуется определение реальных механизмов реализации молодежной политики.

Требуется дальнейшее совершенствование молодежной политики с учетом современных условий на основе концептуального подхода, включая развитие законодательства в этой области. Требуется постоянная корректировка молодежной политики в соответствии с вызовами времени

Список использованной литературы:

1. Концепция государственной молодежной политики Республики Казахстан до 2020 года «Казахстан 2020: Путь в будущее» <http://taran.kostanay.gov.kz/rabota-s-naseleniem/molodezh/kontseptsiya-gosudarstvennoy-molodezhnoy-politiki-rk-do-2020-goda-kazakhstan-2020-put-v-budushchee/?print=Y>

2. О государственной молодежной политике
<http://www.gov.kz/memleket/entities/adilet?lang=kk>

Мельников Г.А., студент группы ППО 31

Научный руководитель – к.п.н., доцент Гизатуллина К.Х.

Стерлитамакский филиал БашГУ, г. Стерлитамак, Республика Башкортостан

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ ПОДРОСТКОВ

В условиях социальной нестабильности трудно переоценить необходимость раскрытия источников обновления общества, где молодое поколение и его социальное

развитие представляется едва ли не ключевым фактором, способным привести к изменениям, направленным на прогрессивное обновление общества. Важнейшим из таких источников является социальное воспитание подростков, формирование их социальной активности. Ведущей целью социализации вообще и социального воспитания в частности является формирование социально активной личности, действия которой регулируются социальными нормами и общественными интересами.

Т.Н. Мальковской выдвигается такая точка зрения, что «социальной активностью представляется интегральное общественное свойство, которое характеризует состояние субъекта в процессе взаимодействия с другими людьми в деятельности, необходимость которой обусловлена общественно значимым интересом и целями» [9, с. 34].

В.П. Бехтерев, придерживается мнения, что «социальная активность – это качество личности, которое проявляется в сознании необходимости общественной значимой деятельности и готовности к данной деятельности, в том, чтобы уметь действовать на пользу общества с бескорыстным отношением» [3, с. 12].

В.З. Коган полагает, что «социальная активность является сознательной и целенаправленной деятельностью личности. Социально-психологические качества взаимообусловленные и определяющие характеристику степени либо меру воздействия самого субъекта на предметы окружающего мира» [7, с. 9].

В современных научных трудах педагогики и психологии социальная активность рассматривают, как некий способ выражения потребностей личности в том, чтобы организовать жизнедеятельность, самовыражение и разрешить противоречия между тем, что желаешь и тем, что необходимо. В течении всего периода жизни социальная активность имеет разную направленность из-за того, что каждая личность ориентируется на какие-либо конкретные достижения.

В.В. Зеньковский, в своих философских исследованиях подчёркивал, «активность бывает как волевая, так и эмоциональная». «Волевой активностью» регулируется та деятельность, в которой сознание цели предваряется в нашу деятельность. В случае эмоциональной регуляции активности – активизируется некое эмоциональное переживание, а не осознанность цели. В случае волевой активности нами требуются усилия, а при эмоциональной активности случается поддержание потока чувств, и может достичь напряжения [4, с. 37].

Л.А. Лиферов выделяет следующие компоненты социальной активности: социальная направленность (потребности, интересы, мотивы, ценностные ориентации, мировоззрение и т.д.), социально значимые качества личности (коллективизм, дисциплинированность и др.) [4, с. 38].

Обобщая вышеизложенное, можно сделать вывод, что с позиции психологических исследований социальная активность является внутренним качеством личности, имеющим сложную структуру, регулируемое ценностно-мотивационными механизмами и проявляющуюся в деятельности, направленной на достижение удовлетворения собственных потребностей и интересов.

Таким образом, мы можем определить такие сущностные характеристики социальной активности личности: динамическая характеристика (внешняя и внутренняя) социального поведения личности, высшая форма которого выступает общественная значимая деятельность.

Потребность в социальной активности – одна из острейших проблем подросткового возраста. Как писал Е.А. Аркин, «когда ребенок погружается в поток коллективной жизни, тогда всплывают такие стороны детской индивидуальности, которые при всевозможных других условиях не могут проявиться или быть обнаружены. В коллективе ребёнок не растворяется, а, наоборот, находит условия для выявления и расцвета своих лучших сторон» [2, с. 47].

Период подросткового возраста считается наиболее трудным и переломным периодом для воспитания и обучения. В этом возрасте, во время того, когда подростки

испытывают потребность в общении с окружающими, в частности со своими сверстниками, начинают формироваться межличностные отношения, проявляется желание быть включенным в часть какой-либо группы или коллектива. В это время происходит переход от детства к взрослости, что связывается с переменой психики. В подростковом возрасте ребёнок проявляет большую самостоятельность, и формируется личность, другими словами, подросток смотрит на окружающую действительность другим взглядом, более осозанным [5, с. 346].

Подросток, являясь субъектом учебной деятельности специфичен не только своей мотивацией, позицией и отношением, «Я – концепцией», но и также местом в жизни на пути непрерывного образования. Им самим решаются и прогнозируются формы для того, чтобы продолжить это образование, всё зависит от ориентации на ценности учения, либо трудовой деятельности, общественной занятости, либо межличностного взаимодействия. Ориентируясь на учении подросток осуществляет переход в статус старшего школьника. Старший школьник как субъект учебной деятельности – является человеком, который сделал выбор в пользу продолжения учения. Этим и определяется его специфика как субъекта [8, с. 56].

Подросткам свойственно стремиться к самоутверждению, также им важен высокий статус в кругу сверстников. Для того, чтобы подросток смог самоутвердиться, должны быть сопряжены два важных условия:

- 1) определенная область деятельности, которая позволяет подростку самовыражаться;
- 2) признание его деятельности сверстниками и обществом [1, с. 91].

По мнению А.В. Иванова, деятельность подростков, которая является признанной и социально-ответственной, а также отвечающая их потребностям, развивает их социальную активность, способствует расширению возможностей для того, чтобы осваивать новые роли. А также их поведение во время кризиса и конфликта, которые возникают в обществе. Если подросток не может достичь успеха в какой-либо деятельности, то это часто приводит к возникновению различных форм девиации, либо «уходу в себя» [6, с. 132].

Сегодня проблема стимулирования социальной активности актуальна для молодежи и детей ввиду нескольких причин. Это и потребность в общении, потребность в самореализации, потребность в идентификации себя с социальными группами, потребность в самостоятельной деятельности. Однако, целью социальной активности молодежи может быть результат деятельности и общения, когда они являются средством для достижения узко-личностных целей. Включение молодежи в социально-значимую деятельность может быть мотивировано и прагматическими мотивами: карьерный рост, перспективы, получаемые благодаря особым возможностям участия в престижной молодежной организации, в образовательных программах, получение рекомендации при трудоустройстве.

Социальная активность рассматривается и как сознательная целенаправленная деятельность личности и как ее целостное социально-психологическое качество, которые, будучи диалектически взаимосвязанными, определяют и характеризуют степень или меру целенаправленного воздействия субъекта на предметы, процессы и явления окружающей действительности.

Социальная активность выступает в качестве социального показателя деятельности, имеет свою меру и свои верхние и нижние границы, и не может существовать без определенного эталона, поэтому при целенаправленном формировании активности и ее оценке необходимо ориентироваться на определенный желаемый уровень активности социального опыта. Социальная активность – это неотъемлемая часть жизни человека, которая сопутствует его разностороннему развитию. Она превращает человека в личность, она раскрывает его, возможно, скрытые способности, она реализуется в процессе социализации [4, с. 35].

Основное возрастное психическое новообразование является чувство взрослости, которое проявляется в том, чтобы стремиться подражанию взрослым, с другой стороны заключается в потребности расширения совокупности своих прав, для выполнения взрослых обязанностей. Взрослость подростка имеет своё развитие по трем направлениям: отношение к самому себе, отношение к окружающим его людям, отношение к самому обществу.

Развитие самосознания подростка ведет к формированию рефлексивных способностей, причем в рефлексивных процессах ребенок начинает опираться на содержание социальных норм и общественных установок. С активностью у подростков происходит формирование собственных социальных установок, которые начинают регуляцию его поведения и деятельности. Период подросткового возраста считается стартом в открытии жизненных позиций и стремлений ребёнка, осваивание всей системы социальных ролей. Просоциальная деятельность – является ведущей [6, с. 82].

У подростка есть желание стать взрослым, но у него не имеется для этого полномочий и функций. Происходит возникновение некой изолированности подростка от общественной, полезной деятельности. Общество должно выражать поощрения в стремлении подростков к взрослости, не отгораживаясь от него, а наоборот, подключать подростков к общественной жизни.

Все вышеизложенное делает период подросткового возраста сензитивным для того, чтобы формировать социальную активность и вместе с этим указывать на её содержательную особенность в данный возрастной период.

Проблема механизмов в проявлении социальной активности тесным образом связывается с понятием её сущности. Проблему механизма социальной активности определяется последовательностью процессов, которыми определены какие-либо действия и явления. Такая последовательность называется этапами и раскрывает сущность механизма. Этапы формирования социальной активности детей подросткового возраста:

- 1) когда происходит развитие и формирование социальных потребностей;
- 2) когда осознаются личностные смыслы в каком-либо виде социальной деятельности;
- 3) когда ставятся значимые цели в той деятельности, которую выбрал человек;
- 4) возможность выбора личностных и социальных форм и методов в социальной деятельности;
- 5) включенность личности в ту социальную деятельность, в пользу которой был сделан выбор, и способность её преобразовать;
- 6) умение проанализировать, провести личностную рефлексию и самооценку в ходе деятельности и оценить результат этой деятельности [9, с. 76].

Успешное прохождение этапов формирования социальной активности подростка зависит от влияния на личность различных факторов. Отметим, что факторы, влияющие на формирование и проявление социальной активности подростка, являются существенными и чаще всего объективными обстоятельствами, поэтому их изменение трудоемки и долгосрочны.

Обычно проявление социальной активности происходит в ценностях, отношениях и в особенности в поведении. Это обуславливается тем, что по природе социальная активность и поведение довольно близкие. Однако, поведение подростков во многом детерминируется именно потенциалом социальной активности ребёнка, определяя содержание и направленность, при общении друг с другом и окружающими детьми. Потребность детей подросткового возраста в общении, самовыражении и самоутверждении находит своё естественное выражение в социальной активности и инициативе.

Педагогический аспект данной задачи заключен в том, чтобы создать и выявить такие условия, при которых социальная активность становилась бы управляемой и

достигала бы своего наивысшего уровня для реализации. При этом можно предположить выделять конкретный характер в проявлении активности и реальную степень участия подростка в деятельности на различных уровнях организации его отношений.

Выделены такие практические важные показатели социальной активности: осознание самим человеком своей социальной роли, позиции, овладение соответствующими знаниями, умениями, навыками, которые являются необходимыми для того, чтобы реализовать эту позицию, развитость мотивов социально-активного поведения, развитие самостоятельности и ответственности подростка, которая характеризует его активную социальную позицию. Является особенно важным, чтобы проявления социальной активности было позитивно направленным и просоциальным, для того, чтобы подросток испытывал радость от своего усилия в единстве с осознанием своей полезности для остальных [10, с. 17].

Из этого следует, что формирование и развитие социальной активности личности – означает формирование в первую очередь её деятельной сущности. С такой целью педагогическое воздействие осуществляется на все стороны личности: интеллектуально-мировоззренческую, нравственную, эмоционально-волевою, поведенческую. В результате этого происходит воспитание качеств, служащие основной активностью личности: нравственность, образованность и культура, дисциплина и организованность. Как нами было указано, активность человека формируется под определенным влиянием социальной среды, в связи с чем есть необходимость для воздействия на человека и его деятельность с тем, чтобы создавать благоприятную обстановку для осуществления данного процесса. Некоторыми исследователями считается, что социально активная позиция личности и социальная активность как два общественных свойства личности диалектически взаимосвязанные и взаимообусловленные в своём развитии и возникновении [11, с. 248]. Закономерный процесс социальной активности личности в особенности подростков, возможен в практической трудовой деятельности. С точки зрения психологов и педагогов, определение социальной активности дополняется определениями социологов и философов, и подтверждается, необходимостью её рассмотрения как социально-педагогической проблемой.

Таким образом, можно сделать следующий вывод, важным психологическим новообразованием подростков является становление самосознания. Важный признак, который характеризует самосознание подростков – является чувство взрослости. Таким образом, подростки ставят себя в ситуацию взрослых в системе реальных отношений.

Интернет-зависимость приводит к искаженному восприятию собственной личности и искажению восприятия объективной реальности. При возникновении интернет-аддикции происходит перенос полюса коммуникативной активности из реальных условий социума в сеть, что неизбежно ведет к аутизации большого, который начинает хуже распознавать реальные человеческие эмоции.

Социальная активность подростков – это устойчивая стратегия их социального поведения, проявляющаяся в сознательной установке на социально одобряемое поведение и социально значимую деятельность, освоение взрослых социальных ролей, позволяющих им успешно адаптироваться в социуме, осуществлять его преобразование, а также самосовершенствоваться на основе интересов и ценностей общества.

Список использованной литературы:

1. Астахова Л.Г., Буслаева Е.Н. Особенности развития личности современных подростков // [European research](#). – 2015. – № 4. – С. 90 – 94.
2. Афанасьев Г.А. Формирование и развитие социальной активности у подростков // Наука и школа. – 2017. – № 4. – С. 46 – 49.

3. Бехтерев В.Ф. Воспитание общественной активности учащихся. – Красноярск: КГПИ, 1985. – 75 с.
4. Борисова Т.С. Активность и инициативность как основа формирования социальной ответственности учащейся молодежи // Вестник ТГПУ. – 2019. – № 5. – С. 34–39.
5. Выготский Л.С. Психология развития ребенка.– М.: Изд-во Смысл; Изд-во «Эксмо», 2004.– 512 с.
6. Иванов А.В. Методика формирования социальной активности учащегося. – Мытищи: Изд-во УПЦ «Талант», 2012. – 350 URL: <https://search.rsl.ru/ru/record/01005519983> (дата обращения: 05.06.2019)
7. Коган В.З. Общественная активность личности как социально-психологическая проблема: автореф. ... дис. канд. философ. наук. – Москва, 1990. – 19 с.
8. Куртышева М.В. Как сохранить психологическое здоровье детей. – СПб.: Питер, 2015. – 56 с.
9. Мальковская Т.Н. Социальная активность старшеклассников. – М.: Академия, 2008. – 139 с.
10. Пилипчевская Н.В. Изучение социальной активности студентов педагогического вуза: теория и практика // Вестник ТГПУ. – 2008. – № 2. – С. 15–19.
11. Ядов В.А. Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности. – М.: ЦСПиМ, 2013. – 376 с.

Майрол Р. СР-18 -1к тобының студенті
Ғылыми жетекшісі – п.ғ.д., профессор
Минжанов Нұрлан Әділбайұлы
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

«ЖАСТАР ЕЛДІҢ ІРГЕ ТАСЫ»

Бұл мақалада қазақ жастарының еліміздің ірге тасы болып қаланудағы ең басты ұстанымы ұлтты сүйу, оған адал қызмет жасау, жүректегі патриотизмді өшірмеу қажеттігін ел болудағы сара жолды салып кеткен кешегі зиялыларымыздың аманатын арқалау қажеттігін айқындаймыз. «Оларды жаңа заманда өмір сүруге үйрету – біздің міндетіміз.»

(Н.Ә.Назарбаев)

Елдің ірге тасын қалаушылар, қараңғылықта күн тауып беретін ай жұлдыздары, келер жас ұрпаққа халқымыздың төл мәдениетін дәріптеушілер – олар әрине жастар. Еліміздің басты қазынасы да, келер болашағы да жастардың қолында. «Ерді ер қылатын да әйел, жер қылатын да әйел» дегендей, Еліміздің алдыңғы қатарлы ел болуда, құлдырауда бүгінгі өскелең жастардың саналы пайымды іс әрекетінде. Бір қара шаңырақ астында жұмыла түйінделген шешімнің асар асуы, жетер белесі де жеткілікті болары хақ. Елдің болашағына қол ұшын тигізбеген халықтың халі мұхитқа батқан кемедей болары сөзсіз. Осы орайда жастар, қазіргінің ертеңге бастаған көпірі болса, қолдаудың не қажеті бар? Оқу – білімін жетілдіріп, ешкімнің демеуінсіз – ақ жете алмай ма? Осындай сан түрлі сауалға, менде сан түрлі етіп жауап беруге тырысайын. Бірніші кезекте қолдау сөзінің қандай мағынада қолданып тұрғанын зерделеп алғанымыз жөн болар. Қолдауды көпшілігі моральдық түрде қажет етсе, енді бір қауым физикалық сипаттан қажет етеді. Оқу – білімді жетілдіруге үлес қоспайтын болса, көзі ашық, көкірегі ояу білімді ұрпақ қайдан шығады? Сол себептен, әрбір ел, мемлекет, халық өз алдына үлкен мақсат қою керек секілді. Ол мақсат-жастардың сапалы білім алуына бар мүмкіншілікті жасау жасап қана қоймай оның формуласын көрсету заман

ағымына сай жасампаздықты, қабілеттілігі жас буынның санасына құю негізі мақсат болу қажет. Білімді болуды жасампаз болуды мақсат етпеген қандай елдің іргесі нық боламақ? Мағжан Жұмабаевтың «Мен жастарға сенемін» атты өлең жолындарында.

Арыстандай айбатты,
Жолбарыстай қайратты, –
Қырандай күшті қанатты
Мен жастарға сенемін!

Сенім ұғымы өз орнын жоғалтпай келуінің арқасында қазақтардың іргетасы құламайтын қамалдай берік ұстанып келеді.

Ұлттың қамын күйіттеген мен деген жастардың қазіргі таңдағы бәсекеге қабілеттілігі, білімпаздық, көшбасшылыққа қабілеттілігі қажет. Қазіргі таңда болашақтың іргетасы қалануда. Ол тұңғыш президентіміз Н.Ә.Назарбаевтың сөзімен басталған болатын: «Қазақстанның болашағы сіздерге – сіздердің білімдеріңізге, күш – жігерлеріңіз бен патриоттық сезімдеріңізге байланысты. Қазір қолға алынған жұмыстардың бәрі сіздердің бақытты өмірлеріңіз, сондай – ақ өз әлеуеттеріңіз бен мүмкіндіктеріңізді толық жүзеге асыра алу үшін атқарылып жатыр»[1]. Көшбасшымыздың жастарға арналған әрбір жолдауынан нәтиже шығару біздің көрегенділігіміздің айғағы. Тау шыңына жетер жолдағы алғашқы қадам осылай басталса, соңы қуанышпен аяқталатынына хәм сенеміз. Себебі, қазіргі жастарға барлық жағдай жасалған. Қалай қолданам деседі өз пайымында. Оқу жоспарымен келе жатқан білім ошақтары, кез-келген салада жұмыс жасауды үйрететін қосымша курстар, жоғары сапалы біліммен қамтамасыз етілген ЖОО. Жалпақ тілмен айтқанда, «жегенім алдымда, жемегенім артымда» дегендей. Яғни жастарға қолдау толығымен қамтылған. Мүмкіншілік орасан зор, мерзімге сай қабылдаса, «Қазақ елі» атты мұнараның қабырғасы қаланады. Кез-келген жас буын бұл ұғымды санасында жаңғыртып отыруы қажет. Дәл осы тұста сіздің де біздің де санамызда сұрақ туындары анық. Осындай үкілеген үмітті жастарымыз ақтай ала ма? Әрине, көпке топырақ шашпаймыз, дегенменде таза ой мен ізгілікті іс толық жетіспейтін секілді. Соған қарамастан, барлық жағдайды жасауда. Сол жолдан маймақша таймау – біздің міндетіміз. Мемлекеттің негізгі қайнар көзі – мәдениет. Мұндағы мәдениет ұлттық код, яғни қазақ халқының төл мәдениетін, салт-дәстүрін ұмытпай жаңғырту. Өйткені, ұлттың қасықтап жиған мұрасы бізге аманат етіледі. Сол арқылы біз кейінгі шайырларға оны тапсырып, елдің атын шарықтатып, мұнарамыздың мерейін асырамыз. Жастарды қолдау керек деп, биліктегілерге және халыққа міндетсінудің ешқандай қажеті жоқ. Себебі, «қарт – оймен, жас – ісімен» демекші, сөздің төркінін түсініп, кейін іспен дәлелденбесе, оның көк тиынға да құны жоқ. Сол себептен, санадан шыққан ойды қорытындылап, өз ісіңмен барынша дәлелдегені дұрысырақ.

Хакім Абай айтқандай «Адам бол-мал тап» Саналы адам болу арқылы біз алдымызғы нәтижелі мақсат қойа аламыз, сол нәтиже арқылы Абай атап өткен мал табуды, еңбек етуді үйренеміз. Елге, халыққа қызымет ету осыдан басталады. Мемлекет жастарға тек бағыт берсе болғаны, қалғаны жастардың тізгінде. Әуелгі ұстаным мықты болмаса оны ешбір күш құлата алмайды. Тірі болсам халыққа қызымет етпей қоймаймын деген ұран қазақ жасының жүрегінде ат ойнауы қажет.

Қорыта келе, бұл тұнық ойды Н.Ә.Назарбаевтың айтқан сөзімен аяқтасамын деймін: «Ұлт болашағы – білімді ұрпақ қолында!» жастар – елдің болашағы, байлығы, кіршіксіз жанды бейнесі. Әрбір өскелең ұрпақтың еш алаңсыз білім нәрімен сусындауына, көгілдір аспан астында бейбітшілік заманда өмір сүруіне барлық жағдай жасалған.»[2] Нұрлы да жарық болашақтың шегіне жетер жолда қайыспаған шабысы қатты тұлпардай жастардың – Қазақстанда әрбір атқан таңы мен батқан түніне куәгер бола алатын, егеменді ел тарихының көк туын желбірететіне барлық ел, жұрт сенеді, қолдау көрсетеді. Тәуелсіздігімізді сақтап, ұлттың болмысын жоғалтпай нақышын

келтіру мына біздердің қолымызда. Елдің қалау болу сізбен біздің басты мақсатымыз болсын.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Егемен порталы: <https://egemen.kz/>
2. Әдебиет порталы: <http://adebiet.kz/>.

Мадениет А.М., ТПП-41к тобының студенті
Ғылыми жетекшісі – аға оқытушы Закирова Н.А.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

ЖАСТАРДЫҢ ТОЛЕРАНТТЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ АЗАМАТТЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІГІ

Өткен ғасырдың соңындағы посткеңестік кеңістіктегі саяси жүйенің өзгеруі қоғамдық санаға терминологиялық мән-мағынасы әрқилы сипат беретін жаңа ұғымдар легін әкелді. Сондай ұғымның бірі – толеранттылық ұғымы болды.

Толеранттылық латын тілінен аударғанда *tolerantia* - шыдамдылық, өзге көзқарастарға, мінез-құлықтарға, әдеттерге төзімділік таныту, қолайсыз әсерлердің ықпалын бастан өткізе алушылық деген мағынаны білдіреді.

Біздің қоғамда толеранттылық ескіден сақталып жеткен мұраларымыз - имандылық пен ізгілікке негізделген сипатта санамызға қайыра сіңісуде. Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев толеранттылық қазақстандық парасатты үлгісі - Қазақстан халқы ассамблеясы қызметінің және қоғамдағы құндылықтардың күретаымы болуына үнемі ерекше маңыз беруде. Оның сан қырлы астарында әлемдегі бағыт-бағдар, пікір-идеялар мен құндылықтарға деген көзқарастың өзгермелі сипаты жатыр. Сондықтан Елбасы осы факторларға орай халықтық даналықты ескере отырып, ел басқарудың өрелі өрістерін қоғамның даму тенденцияларымен ұштастыра жаңа қазақстандық қоғамды қалыптастыра өркендетуде. Толеранттылықтың мазмұнды мән-мағынасын еліміздегі татулық пен келісімі жарасқан халқымыздың бірлігі арқылы әлемге әлдеқашан айқындап бердік. Осы санатта Мемлекет басшысының бес институттық реформасын жүзеге асыруға бағытталған «100 нақты қадам» -Ұлттық жоспарының «Біртектілік пен бірлік» бөліміндегі алты қадам қазақстандық толеранттылық қоғамды қалыптастыруда сөзсіз шешуші қадамдар болатыны ақиқат. Толеранттылық қоғам – мемлекет тірегі қағидасы біздің өміріміздің бас арқауы болмақ. Толеранттылық – көп конфессиялы және көп ұлтты мемлекеттің үйлесімі дамуының маңызды шарттарының бірі. Барлық мекен етуші этностардың этникалық және мәдени теңдігін сақтау стратегиясы көпұлтты қоғамдағы неғұрлым табысты стратегия болып табылады.

Қазіргі уақытта этникалық толеранттылыққа тәрбиелеу және оны жастардың өзін - өзі анықтау және жеке тұлғаның қалыптасу үдерісінде бағдар ретінде таңдауы мәселесін алға тартып отыр. Этникалық толеранттылық түптеп келгенде ұлт өкілдерінің өзара өмірлік этникалық компоненттерін қабылдай алу қабілеті. Бұл арада бір-біріне сіңісіп кету мәселесі жоққа тән. Өзінің ұлттық келбетін сақтай отырып, басқа ұлттың ізгіліктерін түсіну-қабылдау болмақ. Яғни этникалық толеранттылық – ұлтаралық өзара сыйластық, ынтымақтастық деген ұғымды білдіреді. Этникалық толеранттылық тәрбие беру құралы арқылы Қазақстан жастары бойында шынайы патриоттық сезімін қалыптастыруға ықпал етеді. Еліміздің ұлттық білім беру жүйесінде «Қазақстандық патриотизм» ұғымы қолданылып келеді. «Қазақстандық патриотизм» арқылы Отан, туған жер, ел, атамекен, мемлекет, туған өлке, халқы туралы түсініктер оқу-тәрбие үрдісінде, сабақтан тыс іс- шараларда Отан сүйгіштік сезімді дамыту,

ұлттық салт-дәстүрді сақтау, мемлекеттік рәміздерді құрметтеу, ана тілін қадірлеу сияқты сезімдерді оқушылар бойында қалыптастыру жүзеге асырылуда.

Жастарды толеранттылыққа тәрбиелеуде білім-ғылым және мәдениет ошақтарының әр алуан ашық алаңдарың пайдалану өте маңызды. Ашық алаңдар арқылы оқушылар мен студенттер және жастарға арналған үздік технологиялық жетістіктерді пайдалана отырып педагогикалық контекстегі семинар-тренингтер және т.б. сипаттағы педагогикалық акциялар өткізу өте тиімді деп санаймыз. Оған белгілі мамандардың қатысуы және кері байланыстың орнауы аудиторияның қызығушылық деңгейін арттыра түсетіні сөзсіз. Қазіргі кездегі әлемде орын алған әлеуметтік, дінаралық, ұлтаралық, т.б. қақтығыстар өршіп тұрған жағдайда ғалымдар тарапынан оны қалыптастырудың жолдарын іздеуге ерекше көңіл бөлінуі заңды. Жалпы тұлғада толеранттылықтың қалыптасуы үшін ол рухани дамудың белгілі бір сатыларынан өтуі тиіс, ал ол педагогикалық проблема болып табылады. Сондықтан «Педагогика» ғылымында оның заманауи саласы ретінде «Толеранттылық педагогикасы» даму үстінде, онда толеранттылықтың мәнін зерттеу және оны әлеуметтік норма, әлеуметтік құндылық ретінде практикаға ендіруге негізгі көңіл бөлінеді.

Жаңа ғасырдағы толеранттылық – бұл адамзат қоғамындағы қозғаушы күш, қоғамдағы үйлесімді қарым-қатынастың бірегей шарты болмақ. Міне, осы қағидат тұрғысында қоғамды толеранттылыққа тәрбиелеудің барлық мүмкін құралдары педагогикалық заңдылықтарға негізделіп іске қосылуы тиіс. Тек тың идеялар батыл іске асырылса ғана жемісті нәтижеге жеткізетіні белгілі дүние. Сондықтан да Елбасы кітапханасы ұжымы да осындай қоғам үшін игілікті іс-шараға белсене ұйымдастырып өткізуді қолға алды.

Алғашқы іс-шара 2015 жылдың 15 мамырында Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасы кітапханасында «Толеранттылық тағылымы» online семинар-тренингі санатында өткізілді. Елбасы кітапханасының жаңа жобасы Қазақстан халқы ассамблеясының 20 жылдығына арналады. Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасының Кітапханасы осы маңызды іс-шараны Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі мен Қазақстан халқы ассамблеясының толеранттылық туралы айтқанда оның интолеранттылық жақтары да көрініп жатады.

Толеранттылық қарама-қарсы қайшылықтардың (интолеранттылық) адамзат тарихының барлық кезеңінде де болғаны рас. Интолеранттылық шыдамсыз, үрейлі адам, кінәні өзінен емес басқа адамнан іздейді. Сондай адамдардың өмірде жиі кездесуі қоғамда түрлі проблемаларды тудыруға ықпал етеді. Соның салдарынан түрлі соғыс, діни қудалаушылықтар мен идеологиялық қақтығыстар, ажырасулар, тастанды балалар, жасөспірімдер арасында суицидтар туындайтынын дәлелдеуді қажет етпейтін шындық. Сондықтан толеранттылыққа тәрбиелеу әрбір отбасында өз бастауын алуы бүгінде басты мәселеге айналуы тиіс.

Толеранттылық мәселесін зерттеп жүрген ғалымдар қатарына Ю.М. Политова, В.Г. Палаткина, Е.Ю. Клепцова, Н.М. Лебедева, Ф.М. Малхозова, А.В. Мудрик, Р.Р. Валитова, В.А. Лекторский, В.С. Кукушин, В.А. Перовскийлерді атауға болады.

Отбасындағы толеранттылықты зерттеуге көп көңіл бөлген ғалымдар Л.В. Байбородова, О.С. Ковалева, М.И. Рожков, М.А. Ковальчук, Т.А. Куликова, М.А. Коренева және т.б.

Толеранттылықтың жекелеген аспектілері қазақстандық ғалымдардың зерттеулеріне де арқау болды: Г.К. Исакова, М.А. Кучерова, П.И. Мамедова, Б.А. Тұрғынбаева, Ж. Наурызбай, К. Сүюнова, Қ. Қожахметова, Қ. Бөлеев т.б. толеранттылықты қалыптастырудың жалпы мәселелерін қарастырса, С. Әмірғазин еңбектерінде дінаралық толеранттылық мәселелерінің әр жақтары ашылған. Г.А. Уманов ұлтаралық қатынастар педагогикасының теориялық негіздерін қарастырды.

Толеранттылыққа тәрбиелеу ең бірінші отбасынан басталады. Отбасы жас ұрпақтарды жеке тұлға ретінде қалыптастырудың қайнар бастауы. Бала үшін отбасы бір жағынан - тіршілік қоршауы болса, екінші жағынан - тәрбиелік орта.

Отбасында толеранттылыққа тәрбиелеу жолдарына келетін болсақ, М.И.Рожков пен М.А.Ковальчук толеранттылыққа тәрбиелеуде оқушылармен ата-аналардың өзара қарым-қатынасының сәтті шешу үшін педагог-психологқа субъектілік, тепе-теңдік, жекелеу, рефлексивтік көзқарас, толерантты орта жасау принциптерін ұсынды.

Отбасындағы қарым-қатынастың дұрыс болып қалыптаспауы мұғалімдерді де, ата-аналарды да ойландыратын ортақ мәселелер.

Зерттеуші Э.Г.Эйдемилердің пікірін алатын болсақ, бірінші орынға отбасындағы нашар қарым-қатынастар алынады. Отбасындағы қарым-қатынастың дұрыс болып қалыптаспауы және оның ұзақтылығы баланың психикасына ауыр әсер жасауын өмір сүру барысы дәлелдеп отыр. Қазіргі ғалымдар отбасындағы қарым-қатынасты ерлі зайыптылар арасындағы қарым-қатынас, орта буын мен аға буын арасындағы қарым-қатынас, әке-шеше мен бала арасындағы қарым-қатынас деп қарастырады.

Бала бойында толеранттылықты қалыптастырудағы педагогтардың ата-аналармен жүргізілетін жұмыстары отбасы қарым-қатынасы мен отбасы ерекшеліктерін ескеру негізінде іске асады.

Толеранттылықты қалыптастыру күрделі үрдіс. Мұнда тәжірбиелі маманның көмегінсіз болмайды.

Жастардың тәрбиесінде ата-ананың алатын орны өте зор. Ата-ана мен балалар арасындағы толеранттылық қарым-қатынас жасау мәселелеріне келетін болсақ, баланың мінезін жақсы түсіну үшін, ең алдымен, оның дамуына және оған не нәрсе қажет екенін білу керек.

Қазақстандық жастар үшін отбасы, махаббат, ізгілік әділдіксияқты дәстүрлі жалпы адамгершілік құндылықтар үстем болуға тиіс. Сонымен қатар жаңа ғасырда жаңа жауапкершілік пайда болды ол қазақстандық дамудың қазіргі заманғы рухына, жаһандық жаңа трендтерге және қазіргі заманның экономикалық қыр көрсетулеріне сәйкес келетін құндылықтарын таратуды талап етеді.

Жастардың жауапкершілік мәселесіне келетін болсақ, біз алдымен жауапкершілік дегеніміз жалпы не дегене сұраққа жауап беруіміз қажет. Жауапкершілік— адамның белгілі бір іске, тапсырылған міндетке жауапкершілікпен қарап, оны қалай да орындап, жүзеге асырып отыратын адамгершілік қасиеттің көрінісі. Жауапкершілік біріншіден, адамның міндетті ісін орындап шығу үшін сол жұмыстың мән-жайын жете түсініп, үнемі мезгілінде атқарудың әдіс-тәсілін қарастырады. Екіншіден, орындаған ісінің өзі мен өзгелерге нендей нәтиже беретінін айқын аңғарып, көпшілікке, қауымға тигізетін пайдасын ойластырып, азаматтық борышын орындайды. Жауапкершілік адамның міндетті істі атқаруымен бірге, оның мінезіндегі ерік-жігерін, қайраттылығы мен табандылығын көрсететін ерік сапалары болып саналады. Осы орайда, жастар өзіне жүктелген міндетіне азаматтық жауапкершілікпен қарайтын болса, туғантуыстарына, жора-жолдастарына, ұжымдағы қызметтес құрбыларына, жалпы әлеумет алдында беделді кісі деп бағаланып, оның абыройын үнемі көтермелеп, жауапкершілігі күрделі істерді атқаруға сенім артып отырады. Ал егерде жастар толеранттылықпен қатар өз алдында азаматтық жауапкершілікті қатар алып жүрсе, Қазақстанның үлгілі азаматы болу құқығы бар.

Жоғарыдағыдай, толеранттылыққа қатысты ой - пікірлер өз кезегінде жалғасын тауып отырса соған сәйкес тиімді іс-шаралар орын тауып жатса, онда әлемде, мемлекетте, ұлттар, адамдар арасында түсінушілік, мейірімділік, достық, төзімділік қасиеттері жетіліп, ал шиеленістер болған жағдайда дұрыс шешімі табылып, сыйластық қарым-қатынас орнары сөзсіз. Сонда ғана әлемдегі барлық халықтар татулықта, бейбітшілікте өмір сүре алады.

Сонымен, жоғарыда айтылғандарды қорыта келе, отбасында жастарды толеранттылыққа тәрбиелеудің қажеттілігі бүгінгі күнде шешімін қажет ететін өзекті мәселелердің бірі екенін дәлелдеп отыр.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ж. Мұқытова, А.Сагиденова. Жастарды толеранттылыққа тәрбиелеуде отбасындағы қарым-қатынастың рөлі // <http://zhuldyz.kz/?aid=867&iid=35&type=magazine>
2. Аубакирова С.С. Қазақ қоғамындағы толеранттылықтың тарихи-мәдени типтері: кросс-мәдени зерттеулер \Диссертациялық жұмыс. Алматы: «Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті» 2016.- 4б.

Өмірсерікова Назым 10 сынып оқушысы
Ғылыми жетекшісі - информатика пәні мұғалімі Камел Айман
№65 жалпы білім беретін орта мектебі

МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ САБАҚ – ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ ҚҰРАЛЫМ

Адамзат өмірінің табалдырығын аттаған ХХІ ғасырымыз жаңа технологияның қарқында дамуымен ерекшеленеді. Ақпараттық технологияның жылдан – жылға кең құлаш жайып, оның адам қызметінің барлық салаларына енуі - өркениетті дамудың қажетті шарты болып отыр. Бұл күндері дүниежүзінің дамыған елдері сияқты, Қазақстанда да ақпараттық даму жүзеге асырылуда.

Тәуелсіз еліміздің болашағы – бүгінгі ұрпақ тәрбиесіне және ғылым мен білімнің өркендеуіне тікелей байланысты. Жаңа ақпараттық технологиялардың дамуы қазіргі оқырмандардың алдына аса жоғары талаптар қояды. Жаңа технологияны игеру үшін оны дұрыс оқи білу, бағалай және алған ақпараттарды орнымен пайдалана білу қажет. Ақпараттық технологияларды пайдалана білу, компьютерлік сауаттылықтың негізін қалайды.

Мультимедиялық технологиялар – бейнелік және аудиоэффектілік, әр түрлі мультипрограммалық мүмкіндіктерді интерактивті программалық жабдықтың басқарумен орындалатын электрондық құжаттарды дайындау тәсілдері.

Мультимедиа құралдары деп әр түрлі орталарды: графиканы, гипермәтінді, дыбысты, анимацияны, бейнелік көріністерді пайдалана отырып тұтынушының компьютермен әрекеттесуін жүзеге асыратын аппараттық және программалық құралдардың біріктірілген кешендерін айтады.

Мультимедиа технологияларының қызықты мүмкіндіктері электрондық оқу құралдарын жасауда және де басқа оқып үйренуге арналған материалдар дайындауда көп пайдаланады.

Электрондық оқулықтарды пайдалану оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай ойлау жүйесін қалыптастыруға шығармашылықпен еңбек етуіне жағдай жасайды. Қазіргі ақпараттандыру қоғамында бұл оқулықтарды пайдаланбай алға жылжу мүмкін емес. Қазіргі уақытта электрондық Web оқулықтың қандай екендігі біртұтас ой жоқ. Электрондық оқулық дегеніміз – мультимедиялық оқулық, сондықтан электрондық оқулықтың құрылымы сапалы жаңа деңгейде болуға тиіс. Электрондық оқулық оқушының уақытын үнемдейді.

Мультимедиа оқу үрдісін дәстүрлі және электронды оқытуды кіріктіру арқылы жүргізу, оқушының пәнге деген қызығушылықтарын арттырып, оқыту сапасын жетілдіруге, белсенділіктері, ынталары артуына көмектеседі, білім сапалары тереңдейді. Мультимедиялық - электрондық материалдарды сабақта пайдалану кезінде оқушылар бұрын алған білімдерін кеңейтіп өз бетімен практикалық тапсырмалар орындай отырып, мәселені түсінеді. Мультимедиялық құралдар арқылы түрлі суреттер, бейне көріністер, дыбыс пен музыка тыңдатып көрсетуге болады. Бұрын мұғалім

тақтаға бормен жазып түсіндірсе, қазір электрондық оқулық арқылы оқушыларға әлдеқайда тиімді, әрі түсінікті. Меңгерілуі қиын тақырыптарды электронды оқулықтың көмегімен түсіндірсе жаңа тақырыпқа деген баланың құштарлығы оянады деп ойлаймыз. Оқушы бұрын алған білімдерін қолданады, түрлі білім көздерінен жаңа білім алады, тұлға баға жетпес тәжірибе жинайды, «мәселелерді шешу» құзыреттілік деңгейі жетіледі.

Мультимедиялық құралдарды сабақтарда пайдалану оқушыға:

- Уақытты үнемдеуге, оқулық материалын іздеп отырмай, өтілген және ұмытып қалған материалдарын еске түсіруге;
- Оқулықтағы кездеспейтін қосымша материалдарды қысқа уақытта табуға;
- Түсінбеген материалды шексіз қайталауға;
- өз бетінше оқу қызметін жүзеге асырып, жұмыстың барлық кезеңінде өзін-өзі тексеруге;
- өз деңгейінде тапсырмаларды таңдауға көмектеседі.

Мультимедиялық құралдарды пайдаланудың мақсаты: білім беру, білімді бекіту, дағды мен іскерліктер қалыптастыру, меңгеру деңгейін бақылау, ақпараттық ізденіс қабілетін дамыту.

- Оқушы мақсатын нақты анықтай білу керек;
- Ақпаратты жинақтап, жүйелеу қабілетін қалыптастыру;
- Шығармашылық ғылыми ізденіске;
- Оқушының өз бетінше әрекет етуіне мүмкіндік беру.

Осы мақсат пен міндеттерді жүзеге асыруда оқу – тәрбие үрдісі жүзеге асырылады. Мақсатты айқындауда оқушы жаңа ақпаратпен таңысады.

Мультимедиялық құралдарды қолдана отырып, оқушылар төмендегідей жұмыс жасауға мүмкіншілігі болады.

- өтілетін материалдарды дұрыс әрі жеңіл түрде түсінуге;
- оқушының өздігінен дайындап, жұмыстың барлық кезеңдерінде өзін-өзі тексеруге;
- жұмысты тиянақты түрде орындап, мұғалімге файл түрінде тапсыруға;
- өз деңгейінде тапсырмаларды таңдауға;
- қажетті материалдарды жылдам іздеп табуға;
- фонохрестоматияларды да кіріктіре отырып, сабақ үрдісінде қолдануға;
- мультимедиялық бейне және дыбыс бөлімдерінің бағдарламасы бойынша алатын жаңалықтарды іске асыруға .

Мұның өзі ізденімпаздыққа, дербес ойлауға, өзіндік қорытынды жасауға жетелейді.

Мультимедиялық құралды информатика сабағында қолданғанда күтілетін нәтижелер.

- Үлгерімі төмен оқушыларға көмектеседі;
- Оқушылардың сабаққа деген қызығушылықтарын арттырады;
- Сабақта пайдаланылатын көрнекіліктердің санын арттырады;
- Оқушылардың шығармашылықтарын арттырады;
- Оқушыны жеке жұмыс істеуге үйретеді;
- Оқушының есте сақтау, есту, көру, сөйлеу, ойлау қабілеттерін дамытады;
- Пікірталас, талдау, анализ жасау мүмкіндіктерін арттырады.

Белгілі бір пәнге байланысты дайындалған электронды оқулықтың, сол пәннің типтік бағдарламасына сәйкес болуын, тақырыпқа қатысты нақты әрі қысқа оқушы деңгейіне сәйкестендіріп, берілуін ескеру керек.

Сабақта техникалық құралдарды, дидактикалық материалдарды қолдану жолдары:

- Мұғалімнің ақпараттық-коммуникациялық технологияны меңгеруі;
- Алынған білім дағды деңгейі жоғарылады;
- Білімдері тереңдеді;

- Тексеру түрлері бағаланды;
- Практикалық дағдыларды игеру мүмкіндігі артты.

Қорыта айтарымыз меңгерілуі қиын тақырыптарды мультимедиалық құралдар көмегімен түсіндірсе, жаңа тақырыпқа деген баланың құштарлығы оянады, одан әрі артады. Еліміздің әр аймағындағы мектептерде электронды оқулық үнемі қолданыста болса, оқу сапасы әрі қарай алға жылжи отырып артады, толыққанды жеке тұлға қалыптасады деп ойлаймын.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2005-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы//Егемен Қазақстан, 16 қазан, 2004.
2. „Орта білім беру жүйесін ақпараттандырудың” мемлекеттік бағдарламасы. - Астана, 1997.
3. „Бастауыш және орта кәсіптік білімді ақпараттандырудың” мемлекеттік бағдарламасы. - Астана, 2001.
4. С.Г., Гриншкун В.В. Использование мультимедиа-технологий в общем среднем образовании./ Интернет-издание, <http://www.ido.rudn.ru/nfpk/mult/>, 2008, -98 с.
5. Есжанов А. Электрондық мультимедиа: ресурстары мен құрал-дары.//Қазақстан мұғалімі, 16 сәуір, 2008.
6. Шлыкова О.В. Немного о мультимедиа в профессиональном образовании//Библиотека, 1998. -№4. -С.55-57
7. Досжанов Б.А. Мультимедиалық құралдардың оқыту процесіндегі тиімділігін анықтау./ “Үздіксіз кәсіби білім беру: проблемалары мен болашағы” атты республикалық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. –Қызылорда: ҚМУ, 2006. –Б.191-193.
8. Досжанов Б.А. Тұлғаның танымдық іс-әрекетін мультимедиалық технологияларды пайдалану арқылы дамыту. Қ.А.Ясауи атындағы халықаралық қазақ-түрік университетінің хабаршысы. –Түркістан. 2007. -№3. –Б.176-180.
9. Досжанов Б.А. Мультимедиа және оның техникалық құрамы. Оқу құралы. – Қызылорда:ҚМУ, 2004, -81 б.

Интернет-ресурстары.

1. <http://www.school-collection.edu.ru>
2. <http://www.videouroki.net>
3. <http://www.metodist.lbz.ru/>
4. <http://www.profobrazovanie.org/>
5. <http://www.metodsovet.su/>
6. <http://www.it-n.ru>
7. <http://www.proshkolu.ru/>
8. <http://www.ucoz.ru>

Рахматуллина Л.Р., студентка группы ЗНО-52
 Научный руководитель – к.п.н., доцент Петрова Т.И.
 Стерлитамакский филиал ФГБОУ ВО «Башкирский государственный университет»,
 г. Стерлитамак, Республика Башкортостан

РОЛЬ СЕМЬИ И ШКОЛЫ В ЭСТЕТИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

В настоящее время проблема эстетического воспитания, развития личности, формирования ее эстетической культуры является одной из важнейших задач, стоящих перед школой. Эта проблема в полной мере разработана в работах отечественных и

зарубежных педагогов и психологов. Среди них В.А. Сухомлинский, Д. Б. Кабалевский, Б.М. Неменский, Н.И. Киященко, Б.Т. Лихачев, А.С. Макаренко, Д.Н. Джола, М.Д. Таборидзе, В.Н. Шацкая, А.Б. Щерба и другие.

В педагогике существует множество определений понятия «эстетическое воспитание», но, рассматривая лишь некоторые из них, мы уже можем выделить основные положения, говорящие о его сущности:

- это процесс целенаправленного воздействия;
- это формирование способности воспринимать и видеть красоту в искусстве и в жизни, оценивать ее;
- это развитие способности творить самостоятельно и создавать красоту.

Своеобразное понимание сущности эстетического воспитания определяет различные подходы к его целям. Поэтому проблема целей и задач эстетического воспитания требует особого внимания. Исходя из психологических особенностей младших школьников: пластичности, гибкости, восприимчивости их нервной системы, эмоционального восприятия, многие писатели, педагоги, деятели культуры (Л.Н. Толстой, К.Д. Ушинский, В.А. Сухомлинский, Б.М. Неменский, Д.Б. Кабалевский, Ш.А. Амонашвили) выделяют этот возраст как предназначенный природой для формирования и развития всей человеческой личности. Именно в младших классах закладываются основы эстетической культуры детей, поэтому учителя и родители не должны пропустить этот благоприятный период.

В соответствии с федеральной государственной системой образования разрабатываются новые программы по эстетическим дисциплинам, увеличивается количество часов, отводимых на изучение гуманитарных дисциплин, открываются школы и классы с эстетическим уклоном, широкий спектр клубов, студий, творческих коллективов и др. Но, на наш взгляд, семья играет ведущую роль в эстетическом воспитании младших школьников. Под влиянием родителей у ребенка формируются эстетические вкусы и склонности, развивается интерес к тому или иному виду искусства. Эстетика повседневной жизни, спектр духовных ценностей, потребностей и вкусов родителей – это та среда, где формируется нравственно-эстетический идеал, где могут быть созданы все необходимые условия для раскрытия и развития творческих способностей детей. Наличие в доме произведений искусства: картин, скульптур, художественной литературы, музыки также будет эстетически развивать младшего школьника. Ребенок с раннего детства должен быть окружен произведениями искусства.

В современном мире эстетика поведения и внешнего вида обучающегося всегда должна находиться под контролем родителей и школы. Пример родителей и педагогов оказывает большое влияние в этом направлении. Внешний вид учителя показывает его эстетический вкус: одежда, украшения, обувь, прическа, использование косметики. Важна также культура общения между взрослыми и детьми, а также в детском коллективе. Опыт общения внутри коллектива глубоко переживается человеком. Этот опыт, желание занять желаемое положение среди людей – мощный внутренний стимул для формирования личности. Успешное эмоциональное самочувствие, состояние защищенности, стимулирует наиболее полное самовыражение личности в коллективе, создает благоприятную атмосферу для развития творческих установок школьников, улучшает отношения друг с другом (эстетические отношения: дружба, порядочность, взаимопомощь, верность, чуткость, доброта, внимание).

Участие детей со взрослыми в отношениях разного достоинства формирует личность ребенка и делает его поведение красивым или уродливым. Через совокупность отношений осуществляется формирование нравственного и эстетического облика ребенка. Семейные отношения являются важным источником эмоционального опыта детей. Формирующая и развивающая ценность семьи велика. Но далеко не все родители уделяют внимание эстетическому развитию своего ребенка.

И в таких семьях редко говорят о красоте окружающих предметов, природе, посещении культурных мероприятий. Учитель должен помогать этим детям, стараться восполнить недостаток эмоционального опыта и проводить занятия с особой тщательностью. Задачей учителя начальных классов является проведение бесед и лекций с родителями по вопросам эстетического воспитания младших школьников. У каждой семьи есть свои возможности. Однако успех зависит не от количества книг или музыкальных инструментов, а от заинтересованности родителей в культурном и эстетическом развитии своих детей, от той атмосферы, которая царит в семье. Эффективность эстетико-педагогической работы с младшими школьниками во многом зависит от единства действий педагогов и родителей. Это дает возможность увеличить усилия обоих по созданию условий, способствующих эстетическому развитию ребенка. Многие родители обладают достаточным уровнем общей культуры, чтобы помочь учителю направлять эстетическое развитие младших школьников. Однако родители не всегда обращают внимание на эту работу. Мало кто из них проводит свободное время с детьми, устраивает семейные праздники, знакомит детей с искусством.

Чтобы сделать родителей союзниками в сотрудничестве, необходимо организовать их эстетическое воспитание. Одним из способов организации эстетического воспитания, направленного на взаимодействие семьи и школы, например, является родительская неделя. В течение недели родители полностью погружаются в учебный процесс школы. Заранее вместе с учителем составляется план, в котором учитываются все пожелания родителей. Родители приходят на занятия, рассказывают что-то о себе, что будет полезно и интересно слушать детям (о профессии, об интересном случае в жизни, о бизнесе). Так происходит положительное воздействие на детей. Родители также организуют различные мероприятия (семинары, конкурсы, спортивные соревнования) и даже участвуют в них вместе со своими детьми. Эта работа способствует активному участию родителей в образовательном процессе, улучшает взаимоотношения между детьми и родителями, сближает родителей и школу.

Можно также организовать круглый стол для родителей и полностью посвятить проблемам эстетического воспитания детей в семье, где родители поделятся своим опытом, а педагог расскажет об успехах в вопросах эстетического воспитания своего ребенка. Можно показать видео с записью уроков чтения, технологии, изобразительного искусства, музыки, ритмики, в которой дети продемонстрируют свои эстетические качества. На мероприятия с родителями можно пригласить учителей, которые ведут уроки по изобразительному искусству, ритмике, музыке, культуре и искусству, директора школы, школьного библиотекаря, чтобы они могли поговорить о различных формах привлечения детей к тому или иному виду искусства дома. Учитель изобразительного искусства может дать совет, как организовать эстетическую деятельность дома для детей, не требующую обилия материалов. Младшие школьники любят рисовать, писать на доске, но в школе у них не всегда получается или приходится писать то, что им не хочется. Вы можете прикрепить дома старые обои к стене, на которых ученик будет писать по своему усмотрению, не опасаясь быть наказанным. На этой стене ребенок будет рисовать, наклеивать картинки, писать мини-эссе и т. д. Желательно, как дома, так и в классе, иметь цветные мелки и индивидуальные доски. В домашних условиях можно организовать персональные выставки детского творчества и творческих работ членов семьи.

Одним из основных стимулов в эстетическом творчестве младших школьников является активное участие родителей в концертах, праздниках, конкурсах. Одни родители выступают в роли актеров, другие – в роли членов жюри, помогают в изготовлении костюмов, в оформлении класса. Важно обсудить эскизы дизайна будущего класса вместе со всеми родителями и детьми. Вместе с родителями собираются классная библиотека для внеклассного чтения, видеотека, проводятся экскурсии в музеи, коллективные походы театр и кино. Часто общаясь со взрослыми

членами семьи, с педагогами, ребенок многому у них учится. Младший школьник, как и дошкольник, склонен к подражанию. Он повторяет речь, вкусы, поведение и привычки взрослых. Если ребенок на занятиях и дома будет находиться в атмосфере красоты, творческого энтузиазма и цельности, у него возникнет потребность действовать «по законам красоты», привносить красоту в повседневную жизнь.

Таким образом, правильные взаимоотношения педагога и семьи позволят в полной мере раскрыть эстетические способности младших школьников. Через полноценное эстетическое воспитание ребенка младшего школьного возраста семья обеспечивает дальнейшее развитие такого человека, который будет сочетать в себе духовное богатство, истинные эстетические качества, нравственную чистоту и высокий интеллектуальный потенциал.

Список использованной литературы:

1. Витковская Н.С., Щербо А.Б., Жола Д. Н. Формирование эстетической культуры младших школьников. – Киев: Радянська школа, 1985. – 136 с.
2. Кушаев Н.А. Основы эстетического воспитания. – М.: Просвещение, 1986. – 240 с.
3. Липский В.Н. Эстетическая культура и личность. – М.: Знание, 2007. – 123 с.
4. Лихачев Д.Б. Теория эстетического воспитания школьников. – М.: Педагогика, 2002. – 176 с.
5. Неклопочина Е. Систематизация эстетического опыта младших школьников в процессе взаимодействия искусств // Искусство в школе. – 2008. – Вып.5. – С. 65-69.
6. Основы эстетического воспитания: пособие для учителей / под ред. А. Кушаева. – М.: Просвещение, 1986. – 240 с.

Разуваева В, Серегина Т – ученицы 9 А класса
Научный руководитель - Сатыбалдина Г.Б., учитель истории
КГУ «Комплекс школа – детский сад № 33» г. Караганды

ДУХОВНОСТЬ И ВОСПИТАНИЕ УВАЖЕНИЯ К ИСТОРИЧЕСКОМУ И КУЛЬТУРНОМУ НАСЛЕДИЮ УЧАЩИХСЯ СТАРШИХ КЛАССОВ НА УРОКАХ ИСТОРИИ

Проблемы развития воспитания, несомненно, заслуживают пристального внимания, так как речь идет о завтрашнем дне Казахстана, ценностных ориентирах нашего общества, о национальной безопасности страны, корни которой кроются в воспитании, творческом развитии, гражданском становлении подрастающего поколения.

Как подчеркнуто в Послании Главы государства Н.А.Назарбаева народу Казахстана «Казахстанский путь – 2050: «Единая цель, единые интересы, единое будущее», за 25 лет суверенного развития созданы главные ценности, которые объединяют всех казахстанцев и составляют фундамент будущего нашей страны. Президент также поставил задачу формировать активных, образованных и здоровых граждан, дать новые импульсы развитию всеказахстанской культуры. Патриотичная, образованная, обладающая здоровьем, ответственная и энергичная, успешно работающая в условиях инновационной экономики, владеющая казахским, русским и английским языками, впитавшая ценности и культуру казахстанского народа, толерантная, узнаваемая и уважаемая в мире – такой видится казахстанская молодежь 2020 года [1].

Исходя из вышеобозначенных условий, для возрождения интеллектуального, духовного и творческого потенциала нации следует рассматривать актуальность разработки программы - необходимость формирования образованной личности, воспитанной на общечеловеческих и национальных ценностях, обладающей

лидерскими качествами, способной к социальному и личностному самоопределению и самореализации, в рамках:

– учебной деятельности. Посредством интеграции метапредметных связей таких учебных предметов, как «История Казахстана», «Человек. Общество. Право», «Религиоведение», «Краеведение», «Литература». В контексте интеллектуально-познавательной деятельности мы помогаем учащимся удовлетворить потребности в знаниях, которые они могут приобрести не только от учителя - как одного из источника знаний, но и в рамках самостоятельного поиска и интерпретации информации.

– внеурочной деятельности – диспуты, уроки мужества, чести и достоинства, разработка социально значимых проектов. В ходе такого вида деятельности, учащиеся приобретают положительный социальный опыт. Они принимают участие в их реализации, изучают и характеризуют проблему, самостоятельно намечают пути решения проблемы и планируют свои действия.

– патриотических форумов, акций, в ходе которых учащиеся получают больше возможностей реализовать себя, проявить в самых различных сферах деятельности, где формируется активная гражданская позиция учащихся, и такие качества, как ответственность, самостоятельность, желание прийти на помощь.

– краеведческих экскурсий по изучению культурного наследия, традиций и обычаев казахстанского народа, что способствует, формированию высокого уровня гражданственности, патриотизма и духовно-нравственного развития учащихся.

Основными формами реализации программы являются:

1. активные и интерактивные технологии (круглые столы, научно-практические конференции).

2. развивающие технологии (конкурсы художественной самодеятельности, сюжетно-ролевые игры).

3. коммуникативные игровые технологии (тренинги, смехотерапия).

4. здоровьесберегающие технологии (физминутки, релаксация и динамические паузы).

Цель проекта программы: создание оптимальных условий для развития у учащихся нравственных и семейных ценностей, активной гражданской позиции и патриотизма, выражающихся в уважении к достижениям старших поколений, ведения здорового образа жизни, становлении морально-устойчивой, толерантной личности, знающей историческое прошлое, культуру и традиции своей страны, и соблюдающей законы РК; личности готовой к инновациям и труду во благо Родины, несущей ответственность за ее судьбу.

Достижение поставленной цели становится возможным через решение следующих задач:

– организовать деятельность учащихся по овладению знаниями, касающихся исторического прошлого и настоящего страны, края; государственных символов, институтов, законов Республики Казахстан;

– развивать навыки осмысления и понимания учащимися семейных, национальных и общечеловеческих ценностей, таких как: мирное сосуществование разных народов в Казахстане, проявление высокой культуры человеческого общения, соблюдение этических норм, ценности человеческой жизни;

– содействовать применению знаний и умений учащихся по проявлению патриотизма, гражданственности, национального достоинства, трудолюбия и ведения здорового образа жизни, определять собственные взгляды и принципы на развитие общества;

– мотивировать учащихся на исследование и анализ экономических, политических, социальных процессов в Республике Казахстан, а также его значение и место на мировой арене;

- формировать навыки синтеза информации, касающейся исторических процессов, влияющих на проявление активной гражданской позиции, высоких патриотических чувств, готовности к служению своей Родине и защите ее интересов;
- способствовать формированию навыков оценивания своего вклада в развитие будущего Казахстана, выработать собственное критическое отношение к антиобщественным явлениям, деструктивным культам, идеологического, противоправного и религиозного характера.

Ожидаемыми результатами проекта программы является:

- знание учащимися исторического прошлого своей страны, государственных символов, законов РК, процессы и тенденции развития казахстанского общества
- понимание учащимися ценности достижения и сохранения независимости РК, проявление уважения к истории, культуре, традициям и другим ценностям казахского народа и других этносов, проживающих на территории Казахстана; ведения здорового образа жизни;
- применение знаний об исторически сложившихся системах социальных норм и ценностей для жизни в поликультурном, полиэтничном и многоконфессиональном обществе;
- анализ учащимися исторических и общемировых процессов, влияющих на политическую ситуацию в обществе и стране;
- синтез и обработка полученной информации учащимися (проектирование, исследование, творческое применение своих знаний) для проявления активной гражданской позиции, высоких патриотических чувств, через готовность к служению своей Родине, защите ее интересов и активной трудовой деятельности;
- оценивание своего вклада в развитие Независимого Казахстана, дают оценку историческим явлениям, высказывают собственное суждение о противостоянии антиобщественным явлениям, деструктивным воздействиям идеологического, противоправного и религиозного характера.

Диагностический инструментарий, разработанный для реализации данной программы, подбирался с определением уровня творческих способностей учащихся по таксономии Б. Блума.

- Анкеты (Приложение 1);
- творческие задания
- викторины
- исследовательские работы;
- социальные проекты.
- акции;
- литературные этюды;
- интерактивные беседы на размышление
- диспуты
- ролевые и деловые игры

Список использованной литературы:

1. Проект. Концептуальные основы воспитания в условиях реализации общенациональной идеи «Мәңгілік ел».
2. Постановление Правительства Республики Казахстан от 23 августа 2012 года № 1080 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования соответствующих уровней образования»
3. Учебная программа для 5-9 классов уровня основного среднего образования. – Астана: НАО им. И.Алтынсарина, 2015. – 27 с.
4. Конституция Республики Казахстан, принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 г., с изменениями и дополнениями по состоянию на 02.02.2011 г.

5. Конвенция о правах ребенка, принята резолюцией 44/25 Генеральной Ассамблеи от 20 ноября 1989 г.

6. Закон Республики Казахстан от 08.08.2002г «О правах ребенка в Республике Казахстан», с изменениями и дополнениями по состоянию на 23 ноября 2010 г.

Серікқызы Назира 9 сынып оқушысы
Ғылыми жетекшісі - информатика пәні мұғалімі Мағдатова Асылтас Ермекқызы
№65 жалпы білім беретін орта мектебі

ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕСІ

Қазіргі таңда дүниежүзінің назарын аударып отырған мәселе ол - балалардың жеке сұраныстары мен ерекшеліктеріне ортаның және отбасының қатысуымен білім беру үрдісіне толық қосуды қарастыратын инклюзивті білім беру болып табылады. Яғни, инклюзивті білім беру - ол баршаның сапалы білімге қол жетімділігін қамтамасыз етуге бағытталған білім беру жүйесін тарату процестерінің бірі болып табылады.

Инклюзивті білім беру балалардың әр түрлі дене, психикалық, зияткерлік, мәдени- этникалық, тілдік және өзге де ерекшеліктеріне қарамастан, сапалы білім беру ортасына айрықша білім алу қажеттіліктері бар балаларды қосуды, барлық кедергілерді жоюды, олардың сапалы білім алуы үшін және олардың әлеуметтік бейімделуін, социумге кірігуін көздейтін оқыту түрі. Француз тілінен аударғанда «Инклюзив» сөзі - өзімді қосқанда ал, латын тілінен аударғанда - қосамын деген мағынаны білдіреді [1].

Н. В. Борисова, С. А. Прушинский және М. Перфильева инклюзивті білім берудің негізгі ұғым түсініктерін қарастырушы ғалымдар болып табылады. Осы ғалымдардың редакциялауымен жарық көрген «Инклюзивное образование: ключевые понятие» оқу құралында ең негізгі ғылыми аппаратқа тоқтала отырып, ұғым түсініктердің мәнін ашты.

Инклюзивті білім беру мәселесі шет елдерде 1970 жылдан бастау алады, ал 90 жылдары АҚШ пен Еуропа өздерінің білім беру саясатына инклюзивті білім беру бағдарламасын толық енгізді. Біздің елімізде инклюзивті білім беру жүйесінің дамуы туралы ресми дерек «Қазақстан Республикасының Білім беруді дамытудың 2010 - 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында» көрсетілді.

Инклюзивті білім беруді дамыту ең алғаш АҚШ, Ұлыбритания, Дания, Испания, Финляндия, Германия, Италия және Австралия елдерінде білім беру саясатының жетекші бағдарына айналды. Жоғарыда аталған елдерде балалардың дамуы мен әлеуметтік бейімделуі үшін тиісті психологиялық-педагогикалық жағдай жасалған жалпы білім беру ұйымдарында психикалық және дене бұзылыстары бар, дамуында артта қалушылығы бар балалар қалыпты дамыған құрдастарымен бірге табысты білім алуда.

Инклюзивті білім берудің халықаралық тәжірибесін қарастырсақ, 1991 жылдан бастап Ресейде «Мүмкіндігі шектеулі балаларды интеграциялау» жобасын іске асыру басталды. Жобаның нәтижесінде он бір аймақта мүмкіндігі шектеулі балаларды интеграциялап оқытудың экспериментальды аландары құрылды. Бұл елде мүгедек балаларды оқытудың инклюзивті білім беруден басқа да нұсқалары бар: арнайы мектептер мен интернаттар, коррекциялық мектептер, интернат-үйлер, үйден оқыту және қашықтықтан оқыту[2].

Швецияда ерекше қажеттілікке мұқтаж балалар қарапайым сыныптарға орналастырылған және балалар онда қажетті қолдау алуда. Әр сыныпта арнайы педагогтың немесе ассистенттің көмегі және көмекші арнаулы құралдарды қолдану арқылы білім беріледі.

Есту, көру қабілеттері бұзылған, ойлауында артта қалушылығы бар балалар ауытқулары бойынша бөлінген арнайы мектептерде білім алады және онда 21 - 23 жасқа дейін оқи алады. Арнайы мектептер қазір жалпы білім беретін мектептегі сыныптарға кірістірілген балаларды қолдау ресурстарының орталығы болып табылады. Ойлауы артта қалған балаларға арналған арнайы мектептер жалпы білім беретін мектептердің ғимараттарына сыныптарды біріктіру жолымен орналасқан.

Америка Құрама Штаттарын қарастырсақ, мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту жалпы және арнайы оқытуды біріктіру ұсыныстарынан тұрады. Оның 3 негізгі жолдары бар: яғни, «негізгі бағыт», «жалпы білім инициативасы», «енгізу». Алайда, бұл арнайы білім беру алаңында үлкен дау тудыруда.

Мысалы, негізгі бағыт - мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту негізгі мектептерде оқытуды көздейді. Екінші жолы жалпы білім беру инициативасы-дамуында ауытқуы бар оқушыларға білім беру шарттарына фундаментальды өзгеріс енгізуді ұсына отырып, жоғарыда аталған негізгі бағыттан ары қарай дами түскен.

Өз кезегінде осы сала мамандары дефектологтар мен негізгі мектептің басшылары жалпы білім беру инициативасын мақұлдаса, кейбір дефектологтар мен негізгі мектептің мұғалімдері ауытқуы бар балаларға жалпы білім беру инициативасының әсер ету мүмкіндіктерін түсіну үшін қосымша сынақтар мен зерттеулер қажет дейді.

Үшінші жолы енгізу моделі, ол балаларды ауытқу түріне және көріну деңгейіне тәуелсіз тұрған жері бойынша жалпы білім беру үрдісіне енгізуді көздейді. Осындай балаларға мамандар тобы жеке оқыту бағдарламасын құрады, сол бойынша оқушының жетістігі бағаланады.

Франциядағы арнайы білім беру жалпы білім беретін мектептерге дамуында жетіспеушіліктері бар балалардың санын неғұрлым көбейтуге бағытталған. Дамуында ауытқулары бар балаларды жалпы білім беру үрдісіне енгізу 4 нұсқада жүзеге асырылады.

Біріншісі, мұнда бала қарапайым мектеп бағдарламасы бойынша оқиды, бірақ мектепте немесе одан тыс уақытта оған қосымша қызмет көрсетіледі: емдеу шаралары, тәрбиелеу жұмыстары т. б. қарастырылған.

Екінші нұсқа бойынша, бала қарапайым мектеп бағдарламасы бойынша оқиды, қосымша күтім алады және қосымша арнайы бағдарлама бойынша оқиды.

Үшінші нұсқа, бала мектептегі негізгі уақытта арнайы сыныпта, арнайы бағдарлама бойынша оқиды, мұндай типте психикалық дамуында кешігушілік бар балалар қарастырылған. Ал, уақытының басқа бөлігінде қарапайым бағдарлама бойынша өз жасындағы оқушылармен дайындалады.

Төртінші нұсқа бойынша, бала тек арнайы бағдарлама бойынша арнайы сыныпқа барады, бұл типте әдетте ойлау қабілеті бұзылған балалар білім алады [3].

Әр елдің тәжірибелерін қарастыра отырып, біздің көретініміз шет елдерде инклюзивті білім беру мәселесі біздің елге қарағанда едәуір жолға қойылған. Бұл елдерде инклюзивті білім беру ХХ ғасырдың 70 жылдарынан басталған, ал біздің елде екінші мыңжылдықтың басында қолға алына бастады. Еуропа елдерін алатын болсақ, инклюзивті білім беру көптеген мәселелерді шешкен. Бұл елдерде мүгедек балаларға жалпы білім беретін мектептерде қосымша көмек жолдары ұсынылған.

Біздің елімізде мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпыға білім беру ортасына қарай бейімдеу 2002 жылдан басталды. Сол жылы Қазақстан ТМД елдерінің арасында алғаш рет «Мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтік және медицина-педагогикалық тұрғыдан қолдау» туралы заңды қабылдады. Осы заң аясында балаларға ерте бастан білім беру мәселесіне мән берілген. Оларды білім беру, әлеуметтік, медициналық тұрғыда қамтамасыз ету қарастырылған.

Халықаралық тәжірибелерді жан жақты қарастыра отырып, оларды толық зерттеп, еліміздің даму стратегиясын, экономикасын, білім беру жүйесін, әлеуметтік саясатын, қоғам қажеттілігін, тіпті еліміздің менталитетін ескере отырып, тәжірибелерді осы

ескерулерге сай өзгертулер мен толықтырулар енгізіп жүзеге асыру қажеттілігі туындап отыр.

Ал, біздің ойымызша, қазіргі таңда инклюзияны жүзеге асыру табыстылығы тікелей болашақ мамандардың, яғни жастардың қолында.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- 1.Қазақстандағы инклюзивті білім // egov.kz мемлекеттік порталы.
- 2.Таубаева Ш.Т. Педагогика әдіснамасы, Алматы Қарасай батыр, 2011 ж.
- 3.Грозная Н.С. Инклюзивное образование за рубежом. От мечты к реальности.- 2011, № 1.

Тихомира Иванова
Тракийский Университет г.Стара Загора Республика Болгария
научный руководитель - Генчо В'лчев доктор PhD профессор

МИСЛОВНАТА КАРТА КАТО АЛТЕРНАТИВНА СТРАТЕГИЯ ЗА ОБУЧЕНИЕ ПРИ ДИСЛЕКСИЯ

За някои деца оперирането с лингвистични и математически символи се явява сериозно предизвикателство. За разлика от връстниците си те овладяват тези умения значително по-трудно. Като възрастни демонстрират по-бавна скорост при четене, променят позицията на буквите в думите, трудно проследяват редовете, допускат грешки в писането, пропускаат или заменят графемите и цифри. Често проявяват невнимателност, разсеяност, неорганизираност са или по-бавно изпълняват поставените задачи. Не рядко им се поставят етикети като „мързеливи“ или „глупави“. В специализираната литература обаче състоянието е категоризирано като *дислексия* или *специфични нарушения на способността за учене*. Съдържателно двата термина отразяват едни и същи явления, но са изградени въз основа на различни модели. Терминът *дислексия* (от гр. *dyslexia* се превежда буквално като „затруднение с думите“) отразява семантиката на клиничния модел и обозначава нозологична единица, която очертава терапията и прогнозата на нарушението. Налага се като професионален термин, предпочитан в научната общност. За първи път се използва през 1887 г. от австрийския невролог Р. Берлин (Rudolf Berlin) за обозначаване на „изолирани нарушения в четенето при деца със съхранено интелектуално функциониране“ (Alexander-Passe, 2015). Терминът „специфични нарушения на способността за учене“ (specific learning disabilities) се базира на социалния модел и е описателен по същество, достатъчно етичен и неетикетиращ, подходящ за използване пред родителите на тези деца и широката общественост. През последните десетилетия дислексията разширява все повече съдържателния си аспект и се свързва с нарушения в четивната и писмената дейност, в математическите умения. Последните кореспондират с:

- особености на езиковото овладяване и функциониране;
- трудности във фонологичната обработка и преобразуването на езиковите символи във фонологичен код;
- нарушения на вербално-слуховата перцепция;
- нарушения на зрителната перцепция при разпознаване на позицията и формата на графични вербални символи;
- дефективна зрителна перцепция на последователността;
- нарушение в надмодалната перцепция;
- особености на краткосрочната памет;

- дефицит в цялостната преработка на информацията чрез сензорните системи.

Дислексията се приема като „разграничаващи се модели на трудности, свързани с преработката на информация, които ограничават развитието на грамотността и водят до несъответствие между очакваните и реалните постижения в училище“ (Peterson et al. 2015; Campbell & Butterworth, 1985). Британската асоциация по дислексия (British Dyslexia Association, 2018) определя нарушението като „неврологично състояние, засягащо много от областите на ученето и проявяващо се като специфична трудност в четенето, спелуването, писането (не е задължително всички посочени сфери да бъдат засегнати). Според дефинитивния модел математическите, музикалните, двигателните и организационните умения също могат да бъдат нарушени. Американското дружество по дислексия (Orton Society) приема, че „дислексията се манифестира с проблеми в овладяването на езика, включително и фонологичната преработка, както и с трудности в процесите четене, писане, а в някои случаи и при сметните операции. Тя не се дължи на липсата на стимули, на сензорни увреждания, на неподходящо преподаване или условия, въпреки че може да съществува паралелно с тях. През 1994 г. Moray House Centre for Specific Learning Difficulties категоризира дислексията като „затруднения в процеса на преработка на информация, които се отразяват върху ограмотяването и се характеризират с различия и несъответствия между задачите и тяхното изпълнение. Налице са специфични характеристики на слуховите, фонологичните, зрителните, моторните и/или познавателните процеси.

Описаните концепции са базисни по отношение на съвременното разбиране на нарушението. Терминът *дислексия* се отнася до съвкупност от симптоми, които включват нарушения в ученето, четенето, писането, пространствено-времените представи, математическите умения (в някои случаи) и свързаните с тях знакови умения. Детската популация може да прояви трудности от хетерогенен характер в процеса на ограмотяване и в различна степен. Симптомите сами по себе си не могат да определят проблема, те са проявления от висш порядък (корова дисфункция). Дислексията е сложно комплексно нарушение, което оказва влияние върху развитието на личността и цялостното психично функциониране на детето. Затрудненията в училище често водят до промени в емоционалния статус (в началния етап от обучението) и поведенческото функциониране (в прогимназиалния и в гимназиалния етап от обучението). Последното се определя като вторична симптоматика. Децата често изпитват чувство за непълноценност и вина, отбелязва се дефицит на вниманието, агресия, хиперкинетичност, повишена чувствителност и възбудимост.

Всички отразени маркери на разглежданото нарушение предполагат насочване към съответния специалист (езиков терапевт или психолог), който да извърши необходимите диагностични процедури, да стартира подходяща интервенция и да осигури специални условия за обучение.

Не съществуват два еднакви случая с дислексия. Проявите на нарушенията са разнообразни, затрудненията при преработката на информацията могат значително да варират. Следователно стратегиите за учене също следва да бъдат различни от общоприетите. Както отбелязва Георгиева, своеобразието се проявява в нестандартните начини, пътища за кодиране и декодиране на информация, в неконвенционалните аспекти на обучение (Georgieva, 2019). Специфичните трудности, които срещат децата, не се преодоляват с повторения на учебния материал. Възниква необходимостта от прилагане на различен подход в обучението, базиран на техните силни страни. В изследванията на авторите, радатели на новите образователни политики, се постулира, че осъществяването на образователния процес по отношение на децата с психо-физически особености в развитието предполага създаването на адаптирана развиваща среда в общообразователните структури (Georgieva, 2019). Това от своя страна изисква преразглеждането на традиционните методи и префокусиране на вниманието към други алтернативи за обучение и

комуникация с цел удовлетворяване на потребностите на всички деца в групата/класа (Valchev, 2010, 2018).

Световната практика познава различни стратегии, които могат да бъдат използвани от учителите в общообразователните училища и специалистите. Истината е, че голяма част от тях биха били от полза и за останалите ученици в класната стая.

Успешна стратегия за обучение при дислексията е т. нар. карта на концепцията, която представлява визуално представяне на материала върху една страница. Информацията, отнасяща се към дадена тема може да се декомпозира и разположи оптимално върху пространствената равнина (фиг.1).

Терминът *мисловна карта* е въведен за първи път от Т. Buzan (Buzan, 1977). Информацията, отнасяща се до определена тема, е възможно да бъде разположена в пространството. Нагледното представяне оптимизира запомнянето ѝ. Отразените в схемата основни направления позволяват открояването на главните аспекти на темата и ефективното структуриране на материала.

Структурирането на мисловната карта изисква алгоритъм, чието следване повишава коефициента на полезно действие на използваната стратегия:

- Разположението на листа трябва да бъде по неговата ширина, тъй като е доказано, че така окото най-добре възприема информацията.
- Трябва да се използват само главни букви, поради по-лесното запомняне и съхраняване.
- Правилната схема започва с центриран символ по темата.
- От него излизат линиите на разклоненията за подтеми, които от своя страна могат да бъдат разделени на по-малки теми.
- Пише се върху линиите като се започне от центъра им, защото това прави картината като цяло по-подредена и лесна за проследяване.
- Следване на 45 градусовото правило: Не се пише под наклон, тъй като текст с наклон по-голям от 45 градуса не се чете лесно и това затруднява запаметяването на материала.
- Цветовете спомагат за запомняне и могат да подчертават значението на темата или термина. Също така, те придават по-красив изглед на фигурите, правят ги приятни за окото и съответно по-лесни за научаване.
- Използване на картини, снимки, рисунки – те са носители на богата информация.
- Знаците и кодовете улесняват ориентирането и могат да послужат за интерпретиране на информацията.

Три основни позиции се вземат предвид при използването на „мисловната“ карта (Buzan, 1995):

1. **Малко е повече от много.** Тази максима е водеща в обучението на децата с дислексия. Мисловните карти са базирани на асоциативното мислене. Ученето се

активира с помощта на ключовите думи и картините/снимките. Колкото по-малко информация е разположена на фигурата, толкова възможността за нейното запомняне е по-голяма. В чисто психологичен план се обръща внимание на търпението. Значителен напредък може да се постигне чрез разумно натрупване на малки порции знание. По-добре информацията, която се приема, да е с по-малко количество, но да се овладява на дълбинно ниво.

2. Прозрачна структура. Ясната структура дава възможност за включване на детайлите в едно цяло. Ясното изразяване на мислите е от съществено значение за децата с дислексия. Игнорирането на детайлите води до неясни концепции, което от своя страна възпрепятства процеса на учене. Освен това, глобалният начин на мислене при тези деца може да стане особено ефективен посредством адекватното използване на пространството. Пространственото позициониране помага много при запомняне на учебния материал.

3. Използване на всички мозъчни структури. Картината и текстът заедно образуват едно цяло. Визуалният и словесният начин на мислене се допълват и подпомагат взаимно. Те са свързани с двете полукълба на мозъка. Децата с дислексия обикновено се справят по-добре с картините, но речта е висша психична функция и има определяща роля при обработката на информацията, съдържаща се в картините.

Мисловните карти са уникална стратегия за организация на мисленето, обобщаване на идеите, структуриране на знанията по определена тема. Методът не е разработен специално за деца с дислексия, но се оказва, че визуалното представяне на абстракциите без съмнение им служи за солидна опора. Мисловните карти се отличават с холистичност – предоставят обща визия за структурата на темата. Следователно могат да бъдат прилагани в хода на цялостния мисловен процес. Като визуална презентация те са надежден ориентир за децата с дислексия. По отношение на подбора и съхраняването на информацията, от особена важност е нейното представяне на една страница. Когато темата е по-сложна е целесъобразно нейните части да бъдат представени върху отделни карти. По този начин ще се запомнят най-важните компоненти на съдържанието.

Представянето на дадена концепция чрез рисунка, чертеж и др. подпомага неговото разбиране и запомняне. Всичко може да бъде визуализирано, тъй като човешкото въображение оперира с образи. Подсъзнанието в много аспекти е продукт на въображението, базирано на картини. В най-голяма степен тази особеност се отнася за децата с дислексия.

В заключение, специалното обучение с достатъчно ранен старт, интензивност и продължителност в предучилищна и начална училищна възраст може да доведе до успешно академично функциониране. Мисловната карта е доказала статута си на ефективна стратегия, която до голяма степен е в състояние да подобри усвояването на учебния материал във всички образователни степени. Адаптирането и модифицирането на училищната среда позволява на децата и учениците с дислексия да проявят своя интелект, творчество, креативност. С подходяща подкрепа, по-нататък могат успешно да се реализират в голям брой професии, в социалното пространство.

Список использованной литературы:

1. Alexander-Passe, N. (2015). The dyslexia experience: Difference, disclosure, labelling, discrimination and stigma. *Asia Pacific Journal of Developmental Differences*, 2 (2), 202-233.
2. British Dyslexia Association (2018). Cited on <https://www.bdadyslexia.org.uk/>, accessed 10th September 2018.
3. Buzan, T. (1977). *Make the most of your mind*, Pan Books.
4. Buzan, T. (1977). *Use your head*, BBC Books.

5. Campbell, R., & Butterworth, B. (1985). Phonological dyslexia and dysgraphia in a highly literate subject: A developmental case with associated deficits of phonemic processing and awareness. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology Section A*, 37 (3), 435-475.

6. Georgieva, D. (2019). Professional-personal readiness of the teachers as social-psychological resource for development of social adaptation of children with Down syndrome, *Pedagogy*, 91 (5), 626-641.

7. Georgieva, D. (2019). Facilitating Communication as an Alternative Method for Learning in Written Communication in Children with Multiple Disorders. *Educational and Scientific Policy Strategies*, Year XXVII, Number 2, pp. 178-195.

8. Peterson, R. L., & Pennington, B. F. (2015). Developmental dyslexia. *Annual review of clinical psychology*, 11, 283-307.

9. Valchev, G. (2010). Educational segregation and inclusive education - conflicts and compromises, *Yearbook of BFU, Burgas*.

10. Valchev, G. (2018). Inclusive education – Evolution of Educational Desegregation, *Educational Forum, DIPKU, St. Zagora*.

Уразбаева А.С., студентка группы ЗППО51

Научный руководитель- канд. психол. наук, доцент Долгова Н.Ю.

Башкирский государственный университет, Стерлитамакский филиал.

г.Стерлитамак, Республика Башкортостан

ВЗАИМОСВЯЗЬ УВЕРЕННОСТИ В СЕБЕ И ОСОБЕННОСТЕЙ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ АДАПТАЦИИ ПОДРОСТКОВ

В современном динамичном мире в условиях усложнения системы социальных отношений, отмечается снижение показателей уверенности в себе и социально-психологической адаптации. Особенно актуальной эта проблема становится в подростковом возрасте в связи с неустойчивостью эмоционального фона подростков, перестройкой представлений о себе и изменений социальных отношений с окружающими.

Целью нашего исследования являлось выявление взаимосвязи между уверенностью в себе и особенностями социально-психологической адаптации подростков. Экспериментальное исследование проводилось на базе лицея 8, г. Салават. Выборку составили учащиеся 7 классов в количестве 40 человек в возрасте 12-13 лет.

Для изучения показателей уверенности в себе у подростков, мы использовали методику В.Г.Ромека. Было выявлено, что у 35% подростков наблюдается низкий уровень уверенности в себе, они испытывают сложности в построении разных форм взаимодействия, им сложно презентовать себя. У 40 % подростков наблюдаются средние показатели уверенности в себе. И только у 25% подростков отмечаются высокие значения, они не испытывают сложности в межличностных отношениях.

Так же важным показателем уверенности в себе является «Социальная смелость». Было установлено, что у 33% подростков отмечается низкие значения по данному критерию, что говорит об их застенчивости и робости, они испытывают сложности при вступлении в контакт с другими людьми.

Еще одним важным показателем уверенности в себе является инициативность в социальных контактах. У 25% подростков наблюдается пассивность в общении, они занимают подчиненное положение, не могут наладить контактов с окружающими людьми. У большинства испытуемых выявлены смешанные стратегии взаимодействия, они могут быть инициативными и предприимчивыми только в определенных ситуациях.

Для исследования особенностей социально-психологической адаптации, мы использовали методику Роджерса -Даймонда. Показатели адаптивности-дезадаптивности у подростков находятся в пределах возрастной нормы. Но при этом у большинства подростков отмечаются достаточно высокие показатели неприятия себя, что говорит об неудовлетворенности собой в разных ситуациях, в которых адаптируется подросток. Такая же тенденция наблюдается при исследовании показателей «принятия-непринятия других», что мешает полноценной социальной адаптации подростков. Важными показателями, с точки зрения Роджерса, является так же эмоциональный комфорт и дискомфорт. Здесь мы видим, что результаты соответствуют верхним границам допустимой возрастной нормы. Но при этом преобладает уровень эмоционального дискомфорта, что может объясняться кризисными явлениями подросткового периода. Не менее важным показателем является склонность к доминированию, которая во многом определяет стратегию адаптации, выбранную подростком. У большинства подростков наблюдается склонность к ведомости, комфортности, внушаемости.

В нашем исследовании нам важно было не только выявить показатели уверенности в себе и социально-психологической адаптации, но и особенности взаимосвязи между ними. Для этого мы использовали корреляционный анализ данных по r-Пирсону. Было установлено, что уверенность в себе имеет прямую взаимосвязь с принятием себя, принятием других, эмоциональным комфортом. Полученные данные свидетельствуют о том, что способность к принятию решений в сложных ситуациях, контроль собственных действий и их результатов взаимосвязано с объективной оценкой собственных способностей, возможностей, достоинств, реалистическим признанием своих ограничений.

Также было установлено, что показатели уверенности в себе имеют обратную взаимосвязь с показателем дезадаптивности. Чем выше показатели уверенности в себе у подростка, тем меньше уровень его дезадаптивности и наоборот.

Инициатива в социальных контактах имеет прямую взаимосвязь с принятием себя и эмоциональным комфортом. Чем выше инициативность у подростков, тем они более предприимчивы в социальных взаимодействиях, они способны предложить собственный способ решения проблемной ситуации, комфортнее ощущают себя в разных социальных условиях.

Выявлена также обратная взаимосвязь шкалы социальная смелость со шкалами неприятие других и эскапизм. По-нашему мнению, полученные результаты связаны с тем, что социальная смелость предполагает энергию и уверенность в себе; способствует появлению новых социальных контактов. Проведенное экспериментальное исследование показало, что существует взаимосвязь между уверенностью в себе и особенностями социально-психологической адаптации.

Список использованной литературы:

1. Васильева Н.Л., Журавлёва И.И. Особенности социально-психологической адаптации старших подростков с разными характеристиками личностного развития // Вестник Рязанского государственного университета им. С.А. Есенина. – 2011. – №1 (30). – С. 7-19.
2. Кузнецов П.С. Адаптация как функция развития личности: Учеб. для вузов. – Саратов: СГУ, 1991. – 276 с.

Шынарбек О.Е., ОПЭК-33с топ студенті
Ғылыми жетекші – ф.ғ.к., доцент Сейфуллина Г.Р.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

ТОЛЕРАНТТЫҚ ҚОҒАМНЫҢ ДИАЛОГТЫҚ МӘДЕНИЕТІНІҢ НЕГІЗІНДЕ

«Толеранттық» - қазіргі философиялық және қоғамдық-саяси әдебиеттердегі ең танымал терминдердің бірі. Алғаш XVI ғасырда пайда болды. Нанттың 1598 жылғы жарлығынан бастап, толеранттық туралы көптеген заңдар пайда болған кезде және француз протестанттары - гугеноттар діни өмірдің еркін дамуы үшін құқықтар мен жеңілдікті алған кезде, толеранттық категориясы XX және XXI ғасырлар үшін басты және заманалық болды. XVIII ғасырда толеранттық категориясы философиялық түсінік ретінде Дж.Локктың «Толеранттық туралы хатында» (1689) адами қатынастардың коммуникативті тәжірибесінің ақиқатын білдіретін қағида ретінде қалыптасты. Ағартушы Вольтер классикалық толеранттық теориясын білдіретін афоризмге ие: «Мен сіздің айтқандарыңызбен келіспеймін, бірақ мен сіздің пікіріңізді білдіру құқығыңызды қорғап, өз өміріңізді құрбан етемін».

ЮНЕСКО-ның Бас конференциясында 1995 жылғы 16 қарашадағы «Толеранттық қағидалары декларациясында» анықталған толеранттық «біздің әлем мәдениеттерінің бай алуан түрлілігін, біздің формаларымызды және адами тұлғаны таныту тәсілдерін құрметтеу, қабылдау және дұрыс түсіну» деген мағынаны білдіреді [1]. «Төзімділік - бұл бейбітшілікті қамтамасыз ететін және соғыс мәдениетін бейбітшілік мәдениетімен алмастыруға көмектесетін қасиет» [2].

Бүгінгі таңда әлемдік қоғамдастық дамудың жаңа жолдарын, адами жаңа белгілерді іздеумен айналысуда. Іздеу адамзат мәдениетінің әртүрлі салаларында - философияда, өнерде, әлемді діни түсінуде, ғылымда жүзеге асырылады. Біз адам өмірінің іргелі негіздері, жаңа құндылықтарды дамыту, адамзат өмірі мен прогресінің стратегиясын қамтамасыз етуге, табиғатқа деген ескі көзқарасты қайта қарауға, адам қызметінің жаңа идеалдарын қалыптастыруға, адам дамуының болашағын түсінуге көмектесетін өмірлік құндылықтардың жаңа принциптері туралы айтып отырмыз.

Үшінші мыңжылдықтың оқиғалық бейнесі жаңа құндылық-дүниетанымдық бағдар алғышарттарының жетілуін көрсетеді. Қазіргі әлемде мүлдем басқа мәдени дәстүрлер мен құндылықтар бір-біріне қайшы келеді және диалогқа түседі. Бұл диалогты жүргізуді үйрену керек екенін адамзат біледі. Біз өзіміздің сенім жүйемізді өзгерте білуіміз керек, құндылықтарымыз бен мәдениетімізді абсолютті санамай, басқаларды түсінуді үйренуіміз керек. Адамды әлеуметтендірудің, оны әртүрлі мәдениеттердің жетістіктеріне құрмет рухында, төзімділік рухында тәрбиелеудің жаңа жолдарын табу қажет. Осыған байланысты «Рухани бағыты» бағдарламасында көрсетілген қоғамдық сананы жаңғырту бағыттары өте өзекті. Ашық ақыл дегеніміз - өзгеруге дайын болу, біреудің тәжірибесінен үйрену, басқалардан үйрену. Ең жақсы жетістіктерге деген ашықтық және қабылдаушылық, сонымен қатар барлық «өз емесінді» әдейі итермелеу емес - бұл сәттіліктің кілті және ашық сана көрсеткіштерінің бірі.

Азаматтық қоғамның бірегей институты. Қазақстан халқы Ассамблеясы қоғамды сананың ашықтығы, толеранттылықпен өзара іс-қимыл, этносаралық бірлікті, қоғамдық татулық пен келісімді сақтау рухында қоғамның дамуындағы өзекті мәселелер мен проблемаларды белсенді талқылауға белсенді түрде тартудың тиімді үлгісін көрсетеді. Азаматтық қоғам мен билік арасындағы ақпарат алмасудың қажеттілігі азаматтық қоғам институты ретінде саяси диалогты жүзеге асырды. Қазақстан халқы Ассамблеясы мұндай диалогтың идеалды нұсқасы серіктестік сипатта болуы және өзара құрмет пен қарым-қатынас процесінің тең субъектілері ретінде танылуына негізделуі керек деп санайды. Мемлекет пен қоғам арасында өзара сенімділік орнату мәселелерді алдын-ала ұжымдық түрде талқылауға, олардың шешілуіне қарсы пікірлер болса да, ортақ ұстанымды жасауға және ақпарат алмасу арқылы елеулі әлеуметтік және саяси қақтығыстардың алдын алуға мүмкіндік береді.

Жақсы жұмыс істейтін диалогты мемлекеттік билікті зорлық-зомбылықсыз жүзеге асырудың арнайы коммуникативті тетігі ретінде қарастыруға болады.

Азаматтық қоғам институты ретінде саяси диалог толеранттық рухын дамытуға және нығайтуға ықпал ететін белгілі бір функцияларды орындайды.

1. Екі жақты ақпарат алмасу арқылы билік пен азаматтық қоғам арасындағы байланысты қамтамасыз ететін коммуникативті функция.

2. Өзекті саяси мәселелерді шешуде қоғам мен үкіметтің күш-жігерін біріктіру үшін диалогты пайдалануға мүмкіндік беретін интегративті функция.

3. Саяси диалог арқылы жанжалды жағдайларды анықтауға және оларды уақтылы шешу үшін қажетті шараларды қабылдауға мүмкіндік беретін конфликтологиялық функция.

4. Үкімет пен азаматтық қоғам үшін саяси және әлеуметтік маңызды құндылықтарды бірлесіп іздеуден және анықтаудан тұратын аксиологиялық функция.

5. Екіжақты саяси байланыстар негізінде қоғам мен мемлекеттің дамуының перспективалары мен басым бағыттарын, сондай-ақ саяси, экономикалық және әлеуметтік салаларда туындайтын мәселелерді анықтауға мүмкіндік беретін болжамдық функция.

6. Саяси әлеуметтену функциясы, ол бұрын азаматтық белсенділік танытпаған және қоғамдық өмірге тікелей қатысуға ұмтылмаған белсенді қоғамдық-саяси қызметке халықтың кең топтарын тартуға мүмкіндік береді.

7. Үкіметтегі бюрократия, қатыгездік, немқұрайлылық, протекционизм, клиенттік, формализм, парақорлық, қызметтік жағдайды жеке мақсатта пайдалану және т.б. сияқты келеңсіз құбылыстарға қарсы күресті қамтамасыз ететін билік органдарының қызметіне азаматтық бақылау функциясы.

8. Билікті зорлық-зомбылықсыз жүзеге асыруда көрінетін саяси диалогтың гуманистік функциясы.

9. Тиісті саяси және басқарушылық шешімдер қабылдау үшін кері байланыс арқылы азаматтық қоғамнан алынған ақпаратқа негізделген саяси басқару функциясы.

Сонымен, қоғамның көптеген ресми және бейресми институттары сияқты, саяси үнқатысу әлеуметтік келісімді нығайтуға ықпал ететін бірқатар маңызды функцияларды орындайды. Саяси диалог арқылы Қазақстан халқы Ассамблеясы ел халқының азаматтық белсенділігін ынталандырады, қоғам мен мемлекет арасындағы диалогтық өзара әрекеттесу мәдениетін көтереді және толеранттық қазіргі қоғамдағы қатынастардың саналы түрде қалыптасқан үлгісіне айналуға тиіс екенін көрсетеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Толеранттық принциптерінің декларациясы. 1-баптың 1-тармағы <http://www.tolerance.ru/toler-deklaraciya.php>

2. URL:<http://www.un.org/ru/documents/charter/preamble.shtml> 11 января 2012 г.

2 СЕКЦИЯ. АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМДЫ, МЕМЛЕКЕТ ПЕН ЭКОНОМИКАНЫ ЖАҢҒЫРТУДЫҢ КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ - ҚҰҚЫҚТЫҚ НЕГІЗДЕРІ

СЕКЦИЯ 2. КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ МОДЕРНИЗАЦИИ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА, ГОСУДАРСТВА И ЭКОНОМИКИ

Амангельдиева А.К., студентка группы ТД-31к

Научный руководитель – м.ю.н, старший преподаватель Джаксыбаева Г.М.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика
Казахстан

ПОНЯТИЕ ИНСТИТУТА ОСВОБОЖДЕНИЯ ОТ АДМИНИСТРАТИВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ И АДМИНИСТРАТИВНОГО ВЗЫСКАНИЯ, В КОНТЕКСТЕ ИДЕЙ ГУМАНИЗАЦИИ СОЦИАЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ

На современном этапе развития Республики Казахстан, проблемы защиты прав и свобод человека и гражданина, отражающие сущность процессов гуманизации общественных отношений, в наибольшей степени актуализируются в связи с тем, что сегодня все в более динамичной форме осуществляются процессы перехода казахстанского общества от традиционного к гражданскому. При этом знаменательно то, что процессы перехода казахстанского общества от традиционного к гражданскому совпадают по времени с формированием в Республике Казахстан правового, демократического, светского и социального государства высшими ценностями, которого являются человек, его права и свободы. В этом отношении вполне справедливо высказывание Ж.Д. Бусурманова о том, что «развитые демократические государства являются одновременно гражданскими обществами, со все прогрессирующим содержанием. При этом гражданские инициативы воспринимаются государством и совершенствуют его».

Сегодня во всем международном правовом содружестве и партнерстве наблюдаются всеобщие устремления, направленные на всестороннюю разработку проблемы глобализации процессов гуманизации социальных отношений во всем мире. Так, например, в наше время идеи гуманизации общественных отношений нашли отражение в ряде международных документов, участником которых является Республика Казахстан.

Однако не всегда процессы гуманизации социальных отношений проявляются в крупных и глобальных масштабах. Вместе с тем, на наш взгляд, в этапах и процессах гуманизации социальных отношений не существует мелочей, так как отдельные процессы гуманизации социальных отношений, которые для кого-то могут представляться как мелкие и незначительные по своему содержанию, для иного представляются как серьезные, значимые и даже жизненно важные. Поэтому сама идея гуманизации социальных отношений, выраженная в форме освобождения лица, совершившего административное правонарушение, от административной ответственности и от административного взыскания также может для кого-то представляться как первостепенная и приоритетная. Особенно в тех случаях, когда административное правонарушение определенным лицом, совершено впервые и приносит ему тягостные душевные страдания и волнения.

Очевидным проявлением процесса гуманизации общественных отношений является все большее расширение числа благ, которыми может пользоваться индивидум в обществе. Количество таких благ в современном обществе неуклонно растет, примером которого, в нашем случае являются блага, содержащиеся в Главе 8 КоАП РК[1]. Законодательный рост количества подобных благ одновременно сопровождается все большей их дифференциацией. Развитие этого процесса наталкивает нас к мысли о том, что государство способно как регулировать, так и стимулировать данный процесс благодаря возможности законотворческой деятельности, поскольку эти блага становятся принадлежностью личности в силу изданного закона. Следует указать на то, что это только один из аспектов данной проблемы. Другой аспект выражается в том, что идея гуманизации социальных отношений, выраженная в форме освобождения от административной ответственности и административного взыскания становится одним из элементов современной административно-правовой политики Республики Казахстан[2].

При изучении закономерностей института освобождения от административной ответственности и административного взыскания необходимо помнить о том, что данный институт применяется не ко всем лицам, совершившим административные

правонарушения. Освобождение от административной ответственности и административного взыскания применимо только к тем лицам, которые отвечают установленным требованиям закона[3].

Обобщая вышесказанное можно прийти к выводу о том, что правовая сущность института освобождения от административной ответственности и административного взыскания состоит в воздержании государства от реализации административной ответственности и административного взыскания, то есть от воздержания государства дать отрицательную оценку лицу, совершившему административное правонарушение и отказа государства от признания лица виновным, хотя при этом наличие вины, несомненно, присутствует.

Подытоживая и обобщая вышесказанное, необходимо обратить внимание на то, что современная административно-правовая политика в полной мере отражает государственное видение основных направлений реализации норм Конституции и действующего административного законодательства и совершенствование мер правоприменительной практики в контексте защиты прав и свобод личности, направленных на дальнейшую гуманизацию социальных отношений во имя человека и гражданина.

Список использованной литературы:

1. Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях. - Алматы: ЮРИСТ, 2001. – 216 с.
2. Бахрах Д.Н. Административное право: учебник для вузов. - М.: Издательство БЕК, 1996. – 368 с.
3. Таранов А.А. Комментарий к Кодексу Республики Казахстан об административных правонарушениях: в двух книгах. - Алматы: ТОО "Издательство "Норма-К"", 2002. – Кн. 1. – 464 с.

Алкенова Ж.А. Ю-31к. тобының студенті

Ғылыми жетекші: Жұмабекова С.Ө. заң ғылымдарының магистрі, оқытушы
Қазтұтынуодағы Қарағанды Экономикалық Университеті, Қарағанды қ.,
Қазақстан Республикасы

ПАРАҚОРЛЫҚ НЫСАНЫ РЕТІНДЕГІ ПАРАҚОРЛЫҚҚА ДЕЛДАЛДЫҚТЫҢ ЕРЕКШІЛІГІ

Сыбайлас жемқорлық көрінісінің ең қауіпті нысандарының бірі парақорлық болып табылады. Парақорлық-лауазымды тұлғаның өкілеттілігін пайдалана отырып орындаған немесе орындамаған әрекеті үшін сыйақы (пара) алуы. Лауазымды тұлғаның әрекетін сатып алу, күрделі әрі жасырын көріністе болады. Америкалық зерттеуші В.Рейсман негізгі 3 түрін бөліп көрсетеді: қызметтік тежеуші және тікелей сатып алу. Қызметтік пара беру-қызметшіге өзінің қызметтік міндеттерін жедел орындауын қамтамасыз ету мақсатында берілетін төлем. Тежеуші парада пара беру қызметшіге белгілі бір әрекеттерін орындалуын тоқтату немесе уақытша тоқтата тұруы мақсатында пара береді. Ең қауіптісі-тікелей сатып алу бұл жерде көрсеткен қызметі үшін ақы төлеу емес, қызметшісінің сатып алуы, бұл жерде көрсеткен қызметі үшін ақы төлеу емес қызметшінің өзін сатып алуы. Профессор А.Яковлев параның бұл түрін толықтай сатып алу дейді, яғни бұл жерде белгілі бір әрекеттерді орындағаны үшін пара беру ғана емес, сонымен қатар, лауазымды тұлға үнемі пара беру мүддесі үшін ғана қызмет жасайды. Қылмыстық құқық докторына лауазымды тұлғаның сатып алуға құқықтық баға беру жөніндегі сұрақ 1922 жылдан бастап талқыланып келеді.

20-30-шы жылдардың өзінде-ақ белгілі криминалист А.Эстрин «фирмалар өзіне керек лауазымды тұлғаны жұмысқа ала отырып, өз мүддесі үшін, оның қызметіне ақы

төлейтін жағдайлар болғанда, бұдан әрі де болып тұрады. Мұның астарында мүдделік жатыр»-деген. Парақорлықтың нарықтық қатынастарның дамуына осының негізінде бұл қатынас субъектілерінің теңдігіне қауіп төндіреді. Қылмыстық құқық теориясында парақорлық деп пара алу (ҚР ҚК 366 бабы) пара беру (ҚР ҚК 367) бабы, және парақорлық деп пара алу ҚР ҚК 366 бабы, сияқты өз алдына дербес үш қылмыс құрамының қамтитын жалпы құқықтық ұғымды айту көзқарасы қалыптасқан. Бірақ мұндай пікірді бәрі мақұлдай бермейді. Ертеректе қалыптасқан еді.

Басқалар парақорлық деп пара алумен пара беруден тұратын бір тұтас қылмысты алады. Профессор Н.Д. Дурманов пара алу мен пара беруді екі бөлек қылмыс деп қарамай біртұтас қылмыс деп қарастырған өте дұрыс болды деп есептеді. Н.П. Кучеряевый пара беру, пара алу және параға делдал болу бір қылмыстың ерекше нысаны деп есептеді. Осы пікірді А.Н. Трайний қуаттап, пара берумен парақорлыққа делдалдықты лауазым иесінің пара алуға қатысының ерекше нысанына жатқызды. Басқа авторлар бұл мәселеге басқаша түрде қарауды ұсынады. Атап айтқанда Б.В. Здравомыслов парақорлық ұғымы кең мағына береді. Оның тар көлеміне пара алуды, ал кең көлемде қылмыстың үш құрамын: пара алу, пара беру және парақорлыққа делдалдық жатқызады.

Бұл мәселе бойынша Б.В. Здравомысловтың көзқарасын қолдаймыз. Біздің пікіріміз бойынша, пара алу мен пара беру парақорлыққа делдалдық арасындағы тығыз байланыс болғанмен, олардың әрқайсысы жеке қылмыс түрі болып табылады, себебі олардың әрқайсысы жеке қылмыс түрі болып табылады, себебі әрқайсысының ерекше тек өздеріне тән белгілері бар. Атап айтқанда, қылмыс субъектісі бойынша бір ғана фактінің ерекшелігі, оларды біртұтас қылмыс деп қарастырмауда зор мәнді болып табылады. Қазіргі қолданылып отқан ҚР ҚК мұндай қолсұғушылықтар жеке жеке қылмыс ретінде қарастырылады. Бұрын қолданылыста болған РСФСР, Қазақ ССР Қылмыстық Кодексінде парақорлық деген ұғым үш түрлі қылмыс жиынтығы ретінде қарастырылған. Қарастырып отырған қылмыс ауыр және өте ауыр қылмыстар санаттарына жатады. Бұл парақорлық құрамындағы жоғарғы қоғамдік қауіптілігімен, оның өте көлеікелі салдарымен түсіндіріледі. Парақорлық басқару қызметінде тәртіп бұзушылыққа әкеліп тіреді, халықтың билікке сенген сенімін төмендетіп, азаматтардың заңды мүдделерімен құқықтарымен қысым жасауға әкеп соқтыртады. Кей жағдайда басқада қылмыстармен жалғасып жатады. Парақорлықтың қауіптілігі белгілі, оның қазіргі кездегі көлемі кең. Ол өз өкілеттіліктерін сататын қызметкерлермен ғана емес, сонымен қатар енді барлық билік органдарының осындай өте ауруға ұшырағаны белгілі. Бұған соңғы кезде жүргізілген криминологиялық зерттеулер куә. Парақорлықтың бір түрі Қазақстан Республикасының Қылмыстық Кодекстің 367 бабында парақорлыққа делдал болу, яғни параалушыға және пара берушіге пара алумен беру туралы олардың арасындағы келісімге қол жеткізуге немесе іске асыруға жәрдемдесу деп көрсетілген. Осы заңдылық анықтамаға сәйкес парақорлыққа беру туралы олардың арасындағы келісімге қол жеткізуге немесе іске асыруға жәрдемдесу деп көрсетілген. Осы заңдылық анықтамаға сәйкес парақорлыққа делдал болудың объективтік жағы тек қана белсенді әрекеттен тұратын айдан анық көрінуде. Делдалдықтың белсенді әрекеті пара алушы мен пара берушінің іс-әрекетке тікелей байланысты. Пара алушы көп жағдайда параны делдалсыз тікелей пара берушіден алуы мүмкін. Ал кейбір реттерден парақорлықта делдал болушы осы екі субъектінің арасындағы жалғастырушы рөл атқарады.

Қазақстан Республикасы Жоғарғы Пленумында 1995 жылы 25 желтоқсандағы парақорлық үшін жауапкершілік соттардың қолдану тәжірибесі туралы қаулыда делдал деп пара берушінің немесе пара алушының тапсырысы бойынша пара затын тікелей беретін адам деп көрсетілген. Парақорлыққа делдалдықтың объективтік жағының белгісі әрекет болып табылады. Делдал пара берушіден немесе пара алушыдан белгілі бір сыйақы алғанына немесе алмағанына қарамастан солардың екеуінің белгілі бір

сыйақы алғанына немесе алмағанына қарамастан солардың екеуінің мүддесіне ортақ әрекет жасап, пара затының алушыға береді. Парақорлыққа белгілі бір сыйақы алғанына немесе алмағанына қарамастан, солардың екеуінің мүддесіне ортақ әрекет жасап, пара затын алушыға береді. Парақорлыққа делдалдық пара алу мен пара беруді жалғастыратын қылмысқа қатысудың жеке құрамға ерекше түрі болып табылады. Оның мәні: делдал белсінді әрекет жасау арқылы пара алушының немесе пара берушінің сұрауы, өтініш бойынша олардың арасындағы болған келісімге сәйкес пара затын беруді жалғастырады. Бұл ретте делдал өз инициативасы бойынша әрекет жасамайды, мұндай инициатива пара алушыдан немесе пара берушіден болғанда ал, делдал болса осы екеуінің арасы пара затын алу арқылы жалғастырады.

Кейбір реттерде делдал пара затын беруде үшінші бір жақты пайдалануы мүмкін, бұл ретте үшінші жақ пара заты туралы ештеңе білмеуі қажет. Делдалдықтың ерекшелігі сол бұл қылмыстықтың субъектісі бір мезетте екі бірдей қылмыстың пара алу мен пара берудің жүзеге асырылуын көмек болып табылады. Адам делдалдықтың субъектісі болып табылады, егер ол пара алу мен пара беруді жалғастырса және пара алушының немесе пара берушінің инициативасын бойынша белсенді әрекет жасалады.

Парақорлықделдалдық формальдық қылмыс құрамына жатады, осыған орай қылмыс құрамы пара алатын толық немесе ішінара іс жүргізуінде ипара алушыға тапсырған уақыттың бастап аяқталған деп саналады. Егер пара алушыға пара заттың алудан бас тартса онда делдалдық әрекет оқталған ретінде (24, 366 баптар) ал пара берушінің әрекеті паара беруге оқталған деп 24, 367 баптар) ретінде саралануға жатады. Парақорлыққа делдалдыққа парақорлыққа қатысудан паара алуды, беруді ұйымдастырушыдан, пара алу немесе беруге айдап салушыдан, парақорлыққа көмектесушіден ажырата білудың маңызы ерекше. Пара алуды немесе беруді ұйымдастырған немесе беруді ұйымдастырған немесе оның жүзеге асырылуна басшылық еткен адам парақорлыққа ұйымдастырушы деп аталады.

Пара беруге немесе оны алуға басқа адамды азғыруға немесе басқа да әртүрлі жолмен осындай жасауға парақорлықтың қатысушыларын көндірген адам айдап салушы деп саналады. Парақорлыққа делдал ешкімді азғырмайды, көндірмейді, ол келіскен екі субъектінің тапсырмасын орындауы пара алушының пара берушімен өз тілектерімен кездестіреді. Парақорлыққа көмектесушының делдалдықтың өзгешелігі сол көмектесуші пара беруші немесе пара алушымен ғана байланысты және парақорлықтың жүзеге асырылуына ол құралдар, кеңестер кедегілерді жою арқылы қылмысты іс-әрекеттің жүзеге асырылуын жәрдемдеседі. Ал, делдал болса мұндай іс-әрекеттерді істемейді. Ол тек қана екі жақтың келісілген затын бірі біріне беріп, жалғастырушылыққа жүзеге асырылады. Осыған орай жоғарғы аталып өткен ҚР Жоғарғы Сотының Пленумының 1995 жылғы 25 желтоқсанғы қаулысында лауазымды немесе басқа адамдар пара алуда немесе пара беруде ұйымдастыру, соған көмек істесе немесе айдап салса және сонымен бірге парақорлыққа делдалдық функциясын атқарады, онда олар пара алуға немесе пара беруге қатысқаны үшін ҚК 366, 367 баптар бойынша жауапқа тартылады. Бұл ретте қылмысқа қатысушының іс-әрекетін парақорлыққа делдалдыққа жауаптылық белгілейтін баппен қосымша түрде сараланбайды. Субъективті жағынан делдалдық тек тікелей қасақаналықпен жүзеге асырылады. Делдал пара берушінің немесе иалушының тапсырмаларымен пара беру-алу функциясымен жүзеге асырылып отырғанын сезеді және іс-әрекеттің жүзеге асырылуын тілейді. Егерде пара берген адам делдалға өзінің алған қарызын белгілі бір адамға жеткізіп беруді өтінсе, және бұл туралы делдал шын мәнінде солай деп түсінсе және оның пара заты екендігін білмесе, оның іс-әрекетінде парақорлық құрамы болмайды.

Парақорлыққа делдалдықтың ниет әртүрлі болуы мүмкін. Делдалдықтың қандай ниеті басшылыққа алып қылмыстық іс-әрекетке араласуы қылмысты саралауға әсер етпейді, ниетін мазмұны мен мәні жаза тағайындау барасынды міндетті түрде есепке

алынады. Парақорлыққа делдал болу жеке құрам ретінде тек ҚР Қылмыстық Кодексіндегіана көрсетілген.

Шын мәнінде парақорлық делдалдық өзіне тән белгілері бойынша қылмысқа қатысушылықтан өзгешелігі бар, осыған байланысты ҚР Қылмыстық Кодекстің бұрынғыша жеке бап ретінде қалдырмауының орынды сияқты. Қылмыстық заңда пара берген адамның иқылмыстық жауаптылықтан босатылуы шартты көрсетілген. Ал парақорлыққа делдалдық деп пара шартында көрсетілген жағдайда, яғни делдал мемлекеттік қызмет атқаруға өкілетті адам, не оған теңестірілген адам пара беруші мен пара алушы арасындағы келісімге қол жеткізуге жәрдем жасатса немесе параға делдал болған адам ол туралы қылмыстық іс қозғауға құқығы бар немесе басқа құзырлы мемлекеттік яғни лауазымды адамдарына ерікті түрде хабарласа оларға қылмыстық жауаптылықтан босатуға негіз деп санаймыз, мұның өзі парақорлық құбылысы мен күресуге және оны дер кезінде ашуға құқықтық негіз болар. Парақорлықпен күрестің алдын алу шараларын күшейте түссек, халықтың мемлекеттік аппаратқа сенімі жоғарлар еді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Рейсман В.М. Скрытая ложь, Взятки и реформа-М.,1998.
2. Яковлев А.М. Социология экономической преступности.-М.,1998.
3. Қазақстан Республикасының Қылмыстық Кодексі 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V ҚРЗ.

Алкенова Ж. 3 курс студенті

Ғылыми жетекші: аға оқытушы, з.ғ. магистрі Амантайұлы А.

Қазтұтынуодағы Қарағанды Экономикалық университеті

Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМ ДАМУЫНЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қазақстан Республикасының Конситуциясында елімізде азаматтық қоғамды қалыптастырып, демократиялық, зайырлы, құқықтық, әлеуметтік мемлекет құру бағыттары көрсетілген. Бұл бағыт мемлекетіміздің ең күрделі жауапты мүдде мақсаты. Осындай жауапты мүдде мақсатты жүзеге асыру бағытында көптеген жұмыстар атқарылуда, мәселен, оған «ҚР 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясат тұжырымдамасы туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің жарлығын жатқызуға болады. Бұл тұжырымдамада азаматтық қоғам институттарының жан - жақты дамуы, мемлекет пен қоғам қатынастарының үйлесімді жұмыс жасауы үшін мемлекеттік және қоғамдық институттардың неғұрлым белсенді іс қимылының бағыттары көрсетілген.

Бірақта қазіргі жағдайда көптеген мәселелік сұрақтар пайда болуда, олар тек қана азаматтық қоғамның институттарының көпбеюмен байласты емес, сонымен қатар әр түрлі сұраныстар мен де байланысты, олар біздің елімізді әлемдік жаһандануға қосумен және осы процесске тартуға қатысты. Олар мемлекетімізде азаматтық қоғамның үйлесімділік дамуын ұстайды, бірақ азаматтық қоғамның әр элементіне өзінің ерекшеліктерін көрсетеді және өзінің шешімін талап етеді. Мысалы, коммерциялық емес ұйымдардың мемлекеттік органдармен азаматтық бірлесуде теңдік құқығы әліде болса шешімін таппаған мәселелері бар. Жалпы процесте мемлекеттік әлеуметтік тапсырыстар және оны шешудегі мехнизмін жетілдірудің дамуы арнайы рөлге шығуы керек және сол үшін коммерциялық емес ұйымдарды тиісті бағдарлама мен жобаларды дайындауға тарта білгеніміз өте зор болар еді. Коммерциялық ұйымдар елді мекендерде тең құқықты жағдайда болмай отыр. Оларды тіркеу қиындаған және көп қатарлы сипатта, тіркеу жинағының көлемі үлкейтілген, көптеген азаматтық бірлестіктердің

мәртебелік сұрақтары заңды тұлғасыз бекітілуі болмаса азаматтық қоғамның элементі ретінде тіркеуден өтіуі қиындап кеткен. Бизнесік жүйелер қаржылық көмекте коммерциялық ұйымдардың белгілі әлеуметтік саясатында аз қатысады. Саяси партиялардың ұйымдастырылуы, бірігуі және қосылуы құқықтық реттеуді қажет етеді. Саяси партиялардың сайлау комиссияларын құрудағы құқығының механизмі қысқартылған. Кәсіподақтарда мемлекеттің әлеуметтік және экономикалық саясатын жобалауда және оларды іске асыруда олардың қатысуы қысқартылған. Азаматтық қоғамның элементтерінің дамуы адамның және азаматтың құқықтығын мен бостандықтың қамтамасыз етумен және оларды қорғауының жүйесін жетілдірумен байланысты, сонымен қатар осылар құқықтық мемлекет құрудың негізі болады. Қазақстан Республикасының 2010–2020 жылдарға арналған құқықтық саясат тұжырымдамасында Қазақстанда құқықтық мемлекет құру әлеуметтік институттарды жетілдіруді дамытуын талап етеді.

Бұл әсіресе азаматтық қоғам, оның ішінде қазақ тілді қоғам үшін оның көп себептерінің ішінен мемлекетіміздің нығайтуға ерекше жауапкершілігімізді айтпағанның өзінде қазақ тілінде әлемдік қоғамдық ойдың даму мүмкіндіктерін алға қойып дамыта отырып жүзеге асыруға мүмкіндік бар. Бірақ осыған қарамастан әліде болсада олқылықтар баршылық.

Біз өз ортамызда «Бірлік бар жерде - тірлік бар» дегенді орындап, бірақ орынсыз пайдаланамыз. Бірлік ортақ мәселелерді шешкенде, мемлекеттік егемендікке келгенде қажет. Бірақ қоғамдық саяси өмірде қайшылық, пікірталас, бәсекелестік болмай қоғамдық сананың өрбімейтіні сөзсіз. Демократиялық жетістіктерді қорғаудың механизмін жасаудың міндеті алда тұр. Механизмнің бір құрамдас бөлігі қазақстан мемлекетінің егемендігі мен тәуелсіздігі.

Азаматтық қоғамның қалыптасуы мен дамуы мемлекет пен құқықтың негізгі тарихи кезеңі болып табылады. Қоғам мемлекеттен гөрі әрдайым дамып отырады, бірақ ол азаматтық қоғам болмайды.

Азаматтық қоғам өзінің сипатына, табиғаты мен негізгі сапасына қарай атап айтқанда бостандық пен әділеттілікке қол жеткізуді көздегеніне, демократия мен адамгершілік қарым-қатынастың орныққанына қарай құқықтық мемлекеттік принциптерді нығайтуды жеңілдетеді, ол тіпті соларға бейімделген сияқты. Қоғамдақ пікірде құқықтық жоғарғы түсінік; заң институттары, принциптері мен нормаларының беделі мен негізделіп, таратылады.

Қазақстан Республикасының 2002 жылғы құқықтық тұжырымдамасының іске асырылуы ұлттық занаманың негізгі салаларын жаңаша дамыту және өзгерту болды (конституциялық, әкімшілік, азаматтық, экологиялық, қаржылық, салықтық, кедендік, қылмыстық, қылмыстық – іс жүргізушілік, қылмыстық-атқарушылық заңдар).

2010 - 2020 жылдарға арналған құқықтық саясат тұжырымдамасының мазмұнын іске асыру Қазақстан Республикасы Конституциясының негізгі қағидаларын мен идеяларын құқықтық мемлекет құрудың заңды кезеңдерінің бірі болып табылады.

Осы тұжырымдаманы іске асыру Қазақстан Республикасының занамасындағы құқықтық саясатының жаңа мәселерінің бірін жоюдың жолы деп тануға болады, сонымен қатар Қазақстан мемлекетінде саяси- экономикалық реформалар мен бірге азаматтық қоғамның институттарын және құқықтық мемлекеттің негізін дамытуға бағытталған.

Кез келген саясаттың табиғаты соның ішінде құқықтық саясаттың негізі басқалармен бірдей, себебі негізгі идеяларды шығыру және оларды іске асыру қызметтері бірдей, ол мемлекет үшін қызымет жасау, сондықтан құқықтық саясат кез келген саясат сияқты іске асырылып, оның тәжірибесіне сіңгені жөн, тек қана сондам ғана ол өзінің мақсатын орындады деп түсінуге болады [1].

Қазақстандағы басқарушы билік ел егемендікке қол жеткізе салысымен түрлі полярлық көзқарастардағы саяси күштердің жас мемлекеттердің тәуелсіздігін

шайқалтпауын назарға ерекше ұстады. Себебі, азаматтық қоғамның элементтерінің заң шеңберінен шығуы сол жылдарда белсенділік көрсеткен сепаратистік қозғалыстарға дем берген болар еді. Әсіресе Қазақстанның солтүстігі мен шығыс аймағындағы сепаратистік, шовинистік пиғылдағы орыс тілді топтар белсенділік көрсете бастаған болатын. Сонымен бірге саяси тұрақтылыққа тым ұраншыл, ұлтышыл – патриоттық азаматтық қоғамның элементтері кері ықпал етті. Бұл жағдайда мемлекет азаматтық қоғамдардың өзара күресін заңмен қатал реттеуді дұрыс деп тапты. [2].

Бұл талап Қазақстан Республикасының 1995 жылы 30 тамызда қабылдаған Конституциясынан көрініс тапты. Онда «Азаматтық қоғамының элементтерінің саяси еркін қалыптастыруға және іске асыруға ықпал етеді. Азамат қоғамының элементтерінің құрылуы, қызыметтің тоқтатылуы заңмен белгіленеді. Қазақстан Республикасы аумағында басқа мемлекеттердің азаматтық қоғамының элементтерінің құрылуына жол берілмейді» – делінген [3]. Елдегі азаматтық қоғамның элементтерінің мемлекет өмірін демократиялануға қатысуын эволюциялық үрдіс ретінде зерттеуді дұрыс деп есептейміз. Себебі, азаматтық қоғамның қалыптасуы мен дамуының объективтік жағдайы бұл үрдіске биліктің белсене араласумен сипатталады. Қазақстандағы азаматтық қоғамның элементтері «жұмсақ авторитаризм» жағдайында қалыптасып, дамығаны ақиқат.

Азаматтық қоғам институттарының құқықтық мәртебесін нығайтудың қажеттілігі мемлекеттік маңызды шешімдерін қабылдау үрдісінде белсенді ықпал ететіндігімен ерекшелінген. Қоғамдағы азаматтық қоғамның институттарының өзге түрлері рөлінің маңыздылығы төмендемей, саяси институттарға жоғарғы мемлекеттік өкімет органдарын құру және қызымет етуіне заң шығармашылық деңгейде айрықша құқықтарды беру артықшылық болатындығын көрсетуге ұмтылыс жасадық. Бұл жағдайда азаматтардың бірлесуге құқығы әртүрлі әлеуметтік топтардың саяси және әлеуметтік-экономикалық ұсыныстарын адекватты түрде жеткіліктігін білдіреді.

Қазақстанда азаматтық қоғам институттарының қызыметтерін заңдық реттеу эволюциясы, сондай-ақ қазіргі құқық қолданушы практика бізге мемлекетте бірлесу бостандығын толық құқықтық қолдануды қамтамасыз ету бойынша тәжірибесі едәуір жиналғандығын және түрлі нысандағы саяси институттардың қызымет етуі үшін барлық жағдайлар жасалғандығын бекітуге мүмкіндік береді.

Сондай-ақ демократиялық мемлекетті құрудың қазіргі жағдайлары қоғамдық институттардың экономикалық және құқықтық реформаларға бағытталған нақты, мақсатты бағыттарды анықтауға, мемлекеттің ішкі және сыртқы саясатын құруға қатысуға шынайы мүнкүндікке ие болуы керек. Олардың дамытушы идеяларын іске асырудың алғашарты мемлекет пен қоғамда берік қолдауда және тірекке ие болатындығынан көрінеді.

Осы мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізу үшін бірқатар құқықтық және ұйымдақ сипаттағы шараларды іске асыру керек:

1. Парламенттік фракцияларға заңшығарушылық мүддені және өзге процедуралық құқықтарды табыс ету;

2. Азаматтық қоғам институттарына жоғарғы атқару билік органдарын қалыптастырудың елеулі механизмін құрастыру;

3. Азаматтық қоғамның элементтеріне бейбіт жиналыс, минтинг, шеру, пикет және демонстрацияны ұйымдастыру және өткізу құқығын іске асыруына шекті бостандық беру арқылы қамтамасыз ету;

4. Азаматтық қоғамның өз қызыметтері туралы ақпарат таратуға және өзінің құқықтыры мен міндеттерін насихаттауға, бұхаралық ақпарат құралдарын қолдануға, басқа қызыметін жүзеге асыру құқығын іске асыруға немесе басымдық беру үшін шынайы заң шағарушылық кепілдіктерді ұсыну қажет.

Қоғамдық өмірді демократияландыру саясаттың экономика мен мәдениеттің барлық саласында жүргізілуі тиіс. Бұл үшін мысалдан да түйетін ой: біріншіден біз

адами, рухани, кәсіби сабақтастықтың саяси құқықтық сабақтастыққа ұштасып кету қатері бар екені ойлауымыз керек. Екіншіден мемлекетіміз тәй - тәй басып, оның дәстүрлері енді қалыптасып, дүнеижүзілік қауымдастыққа таныла бастаған тұста біздің әрқайсымыздың әр қимылымыз жаупты екеніміз естен шығармау қажет. Бұл біздің қоғам алдындағы да, келер ұрпақ алдындағы да жауапкершілігіміз.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақстан Республикасының 2010 жылдан 2020 жылға дейінгі кезеңге арналған құқықтық саясат тұжырымдамасы туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2009 жылғы 24 тамыздағы №858 Жарлығы

2. Қазақстан Республикасы Конституциясына түсініктеме. А.,1998. 1995 жылғы 30 тамызда қабылданған, (соңғы өзгерістер 2017 жыл 10 наурыз ҚР заңымен енгізілді).

Бекетова А.С ГМУ-12НП тобының студенті

Ғылыми жетекшісі – э.ғ.д., профессор Аймағамбетов Е.Б.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАНДА ЖЕРГІЛІКТІ ӨЗІН-ӨЗІ БАСҚАРУДЫ ДАМЫТУДЫҢ ҚАЗІРГІ ТАҢДАҒЫ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Заманауи әлемде мемлекеттің әл-ауқаты жалпы ұлт әлеуетін және жекелей алғанда азаматтардың мүмкіндіктерін тиімді пайдаланумен айқындалады. Сондықтан көптеген дамыған елдер жергілікті өзін-өзі басқару үлгісін жетілдіруге ұмтылады.

Мемлекет дамуының бүгінгі кезеңінде мұндай мәселе Қазақстанның алдында тұр. Алайда бұл процесс көптеген мәселелердің шешілмегендігімен және заңнамалық реттеудің жеткіліксіздігімен тежелуде. Қазақстанда жергілікті өзін-өзі басқаруды енгізуге ұмтылудағы негізгі кемшілік жергілікті өзін-өзі басқарудың тұтас моделін алдын ала әзірлемей, олардың үзінді ретінде жүзеге асырылғаны болып табылады.

Қазақстан Республикасының 2020 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспарында жалпы саяси жүйені одан әрі жаңғыртудың, оның ішінде жергілікті өзін-өзі басқаруды дамытудың басымдығы анықталған. Қазақстанда 2020 жылға қарай өкілді биліктің маңызы арта түсетіндігі, үздік халықаралық стандарттарға сәйкес келетін жергілікті өзін-өзі басқару және азаматтық қоғамның тиімді институттары құрылады деп күтіледі.

Қазақстанның 2020 жылға дейінгі Даму стратегиясының ережелерін негізге ала отырып, Тұжырымдаманың мақсаты – елімізде жергілікті өзін-өзі басқару жүйесін одан әрі дамытудың негізгі тұжырымдамалық бағыттарын айқындау болып табылады [1].

Аталмыш тұжырымдаманы іске асыру 2 кезеңді қамтыды:

- бірінші кезең (2013–2014 жылдар) – басқарудың төменгі деңгейлеріндегі қолданыстағы жүйенің әлеуетін кеңейту;

- екінші кезең (2015–2020 жылдар) – жергілікті өзін-өзі басқаруды одан әрі дамыту.

Өз кезегінде, аталған кезеңдерде келесі нәтижелерге қол жеткізу көзделді:

1) жиналыс пен жиын арқылы халықтың еркін білдіру бөлігінде жергілікті өзін-өзі басқаруды жүзеге асыруға деген азаматтардың конституциялық құқығын іске асыруды қамтамасыз ету;

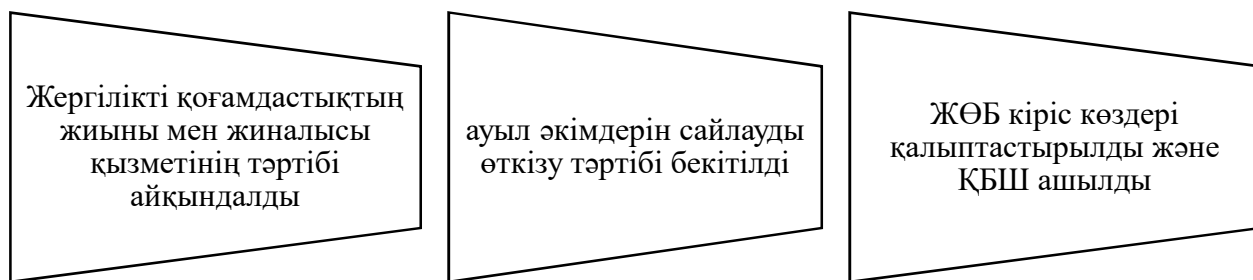
2) 2013 жылдың соңына дейін аудандар (қалалар) мәслихаттарының сайлау арқылы аудандық маңызы бар қалалардың, ауылдық (селолық) округтердің, ауылдық (селолық) округтердің құрамына кірмейтін ауылдардың (селолардың) әкімдерін сайлауды енгізу;

3) басқару шешімдерін қабылдауға қатысу арқылы халықтың рөлін, оның елді мекендерді абаттандыру мәселелерін сапалы шешуге қатысуын арттыру, сапалы тұрғын үй-коммуналдық қызметтерді алуға, санитарлық жағдайды, қоғамдық тәртіпті жақсартуға халықтың мүдделілігін арттыру;

4) қала халқын жергілікті проблемаларды шешуге белсенді тарту;

5) жергілікті маңызы бар проблемаларды шешуге бөлінген бюджет қаражатын пайдаланудың мониторингін жергілікті халықтың қатысуы;

6) жергілікті маңызы бар өзекті мәселелерді шешуде төменгі деңгейдегі әкімдердің дербестігін кезең-кезеңімен және дәйекті нығайту;

1-сурет. ҚР ЖӨБ дамыту тұжырымдамасын іске асырудың бірінші кезеңінің нәтижелері

Енді әр күтілетін нәтижеге талдау жасайық.

1-ші нәтиже бойынша жергілікті қоғамдастықтың жиыны мен жиналысы қызметінің тәртібі айқындалды. Ол мынадай қаулылар мен бұйрықтарға сәйкес жүзеге асырылуда:

- «Бөлек жергілікті қоғамдастық жиындарын өткізудің үлгі қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 18 қазандағы № 1106 қаулысы [2];

- «Жергілікті қоғамдастық жиналысының үлгі регламентін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2017 жылғы 7 тамыздағы № 295 бұйрығы [3].

2-ші нәтиже бойынша «Қазақстан Республикасының аудандық маңызы бар қалалары, ауылдық округтері, ауылдық округтің құрамына кірмейтін кенттері мен ауылдары әкімдерінің сайлауын өткізудің кейбір мәселелері туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылғы 24 сәуірде № 555 Жарлығына [4] сәйкес 2013 жылдың тамыз айында 2457 аудандық маңызы бар қалаларда, ауылдық округтерде, ауылдық округтің құрамына кірмейтін кенттер мен ауылдарда әкімдердің сайлауы өткізілді.

Барлығы әкім лауазымына 7173 кандидаттар өтініш білдірді және 6738 тіркелді, соңында 2454 әкім сайланды. Сайланған әкімдер корпусында 23 ұлт өкілі болған және «әкім» лауазымына 280 (11,4%) әйел адам сайланған, бұл бұрынғыдан 32-ге жоғары. Әйел әкімдер саны Павлодар облысында 6%-ға жуық, Оңтүстік Қазақстан және Ақтөбе облыстарында 3%-ға артты. Әкімдердің орташа жасы 47 жасты құрады. Бұл ретте олардың басым көпшілігі 25-55 жас аралығындағы адамдар – 80,3%. Жалпы құрам біршама жасарды. Бұрын 25-55 жастағы әкімдер 74,5% болатын.

Сайланған әкімдер арасында барлығы 627 (25,6 %) педагог, 501 (20,4%) ауыл шаруашылығы саласының маманы, 417 (17%) инженер, 357 (14,5%) экономист, 281 (11,5 %) заңгер, 271 (11%) басқа мамандық өкілі бар.

3. Қала халқын жергілікті проблемаларды шешуге белсенді тарту.

Жергілікті өзін-өзі басқару органдарының мәнін айқындаудың маңызды көрсеткіші олардың қызметіне халықтың тікелей қатысу факторы болып табылады.

Қалалардың мәслихаттарына қала (қаладағы аудандар) әкімінің халықпен өзара іс-қимыл жасауы үшін қоғамдық құрылымдар құру құқығы бекітілетін болады, олардың қызметін қаржыландыруды жергілікті бюджеттің есебінен мемлекеттік тапсырыс бойынша жүзеге асыру ұсынылады.

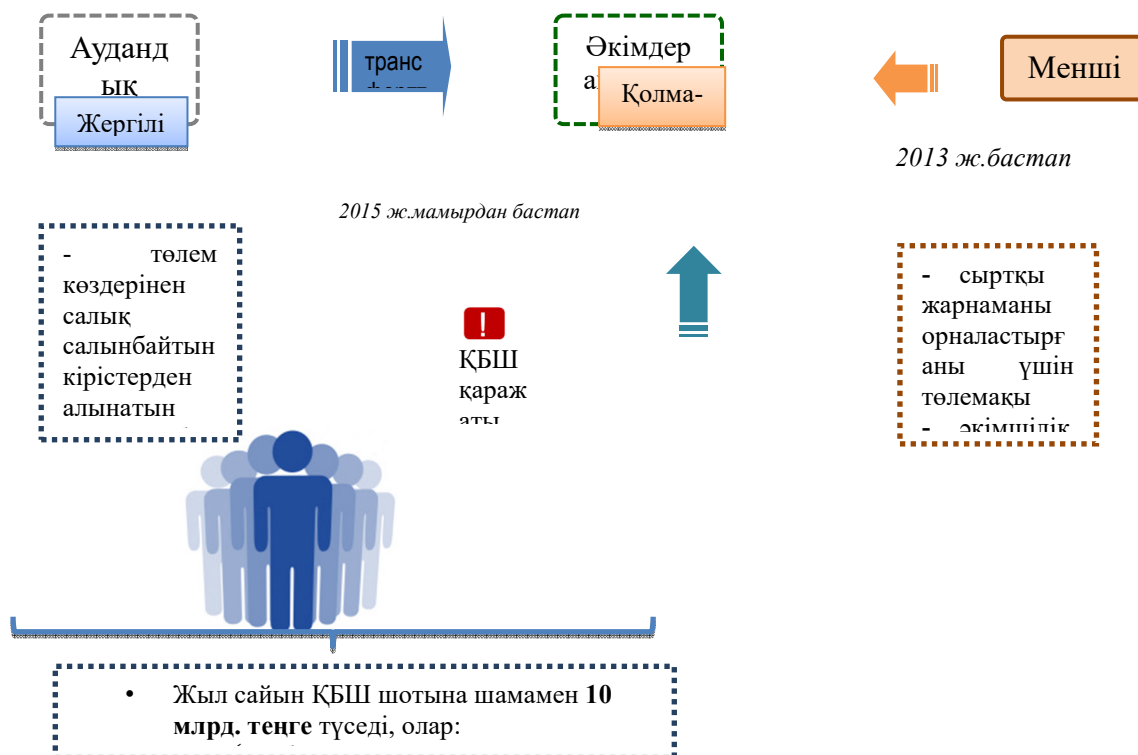
Құрылған қоғамдық құрылымдар қала әкімдеріне заңмен белгіленген тәртіпте қоғамдық тәртіп пен азаматтардың қауіпсіздігін қорғауды, елді мекендердегі тұрғын үй-коммуналдық қызметтердің тиісінше жұмыс істеуін, санитарлық жағдайды қамтамасыз етуге жәрдемдеседі. Өздері тұратын аумақтың тыныс-тіршілігі жағдайын және жалпы елді мекеннің әлеуметтік-экономикалық дамуын жақсартуда жергілікті халықтың қоғамдық және азаматтық белсенділігі мен мүдделілігі артатын болады.

4. ЖӨБ кіріс көздері қалыптастырылды және ҚБШ

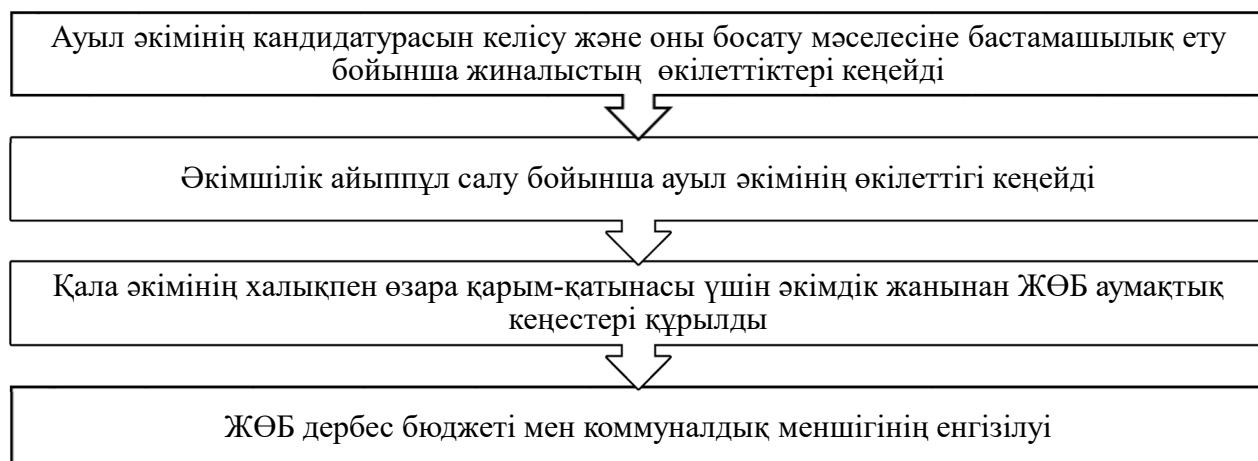
Аталмыш нәтижеге сәйкес жергілікті өзін-өзі басқарудың кіріс көздері қалыптастырылды және ҚБШ ашылды. Жергілікті өзін-өзі басқарудың қалыптастырылған кіріс көздері 2-суретте көрсетілген.

Сонымен қатар, Мемлекет басшысының 2014 жылғы 6 тамыздағы Үкіметтің кеңейтілген отырысында «Жергілікті өзін-өзі басқаруды дамыту тұжырымдамасының» екінші кезеңіне іске асыру бойынша Қазақстан Республикасы Заңының жобасын әзірлеуге қатысты берген хаттамалық тапсырмасын орындау мақсатында заң жобасының тұжырымдамасы әзірленді және мақұлданған болатын (3-сурет).

Бүгінгі күні «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне жергілікті өзін-өзі басқаруды дамыту мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңының [17] жобасын әзірлеу бойынша жұмыстар басталды.

2-сурет. Жергілікті өзін-өзі басқарудың кіріс көздері

3-сурет. ҚР ЖӨБ дамыту тұжырымдамасын іске асырудың екінші кезеңінің нәтижелері

5. ЖӨБ дербес бюджеті мен коммуналдық меншігінің енгізілуі.

Бұл нәтижеге сәйкес 2018 жылдан бастап мемлекеттік бюджеттің төртінші деңгейінде халық саны 2 мыңнан астам адам, 2020 жылдан бастап аудандық маңызы бар қаланың, ауылдың, ауылдық округтің деңгейінде ЖБТ бюджеті енгізілуде. Қазақстан Республикасының заманауи бюджет жүйесін 2-ші кестеден байқауға болады.

1 кесте

Қазақстан Республикасының бюджеттік жүйесі

I деңгей	Республикалық бюджет - 1
II деңгей	Облыстық бюджет – 14 Республикалық маңызы бар қаланың бюджеті – 1 Астана бюджеті - 1
III деңгей	Аудан бюджеті– 160 Облыстық қалалардың бюджеті - 37
IV деңгейдегі бюджет 2 кезеңде жүзеге асырылды: бірінші кезең халықтың саны 2000 адамнан асатын - 2018 жылдан бастап, екінші кезең - 2020 жылдан бастап.	
IV деңгей	Ауылдық округтің, ауылдың, поселкенің, облыстық маңызы бар қаланың бюджеттері – 2441
Ескерту – [5] әдебиеттерінің негізінде автормен құрылған	

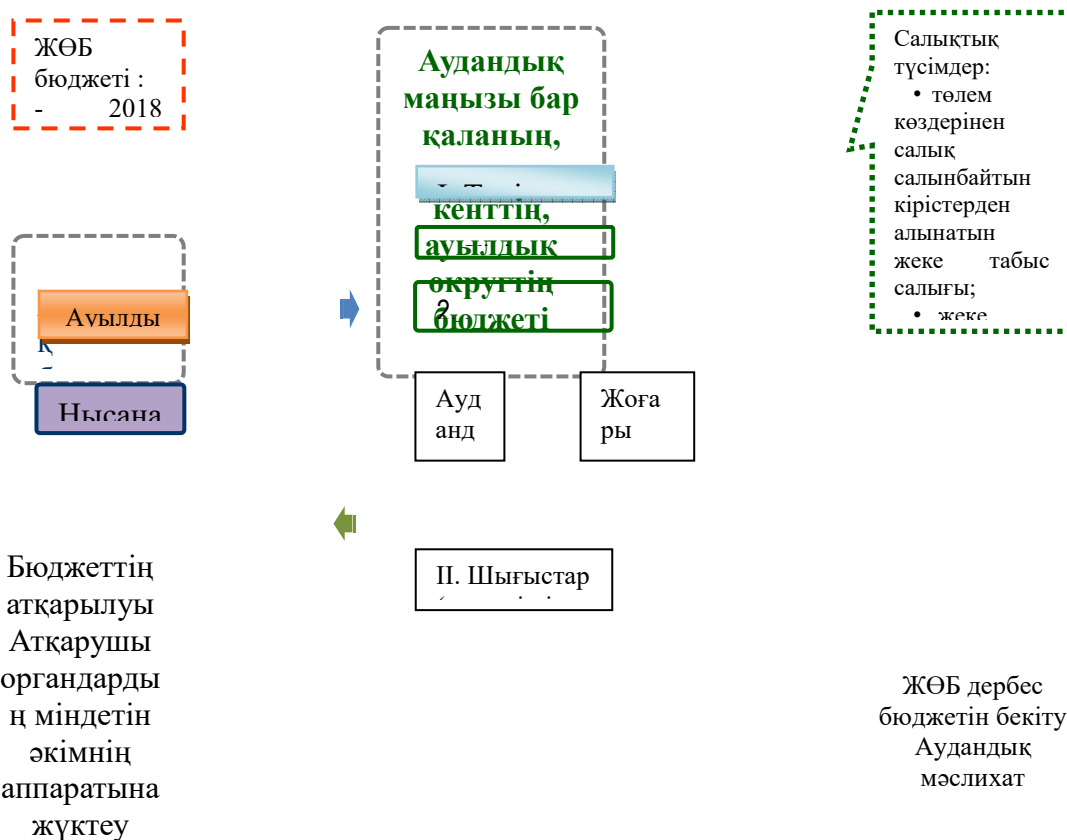
Кестеде көрсетілгендей, бүгінгі таңда Қазақстанда бюджеттік жүйенің 3 деңгейі бар, ал 2018 жылдан бастап бюджет жүйесінің 4 деңгейі - жергілікті өзін-өзі басқарудың дербес бюджеті енгізілді.

Тәуелсіз бюджетті қалыптастыру әкімдердің жергілікті маңызы бар өзекті мәселелерді шешуге қабілеттілігін кеңейтуге және өздерінің ауылдарын, ауылдарын дамытуға бағытталған шешімдер қабылдау үдерісіне азаматтардың қатысу мүмкіндігін береді.

Айта кету керек, бюджеттің 4-ші деңгейін енгізу нәтижесінде әкімдер жергілікті салықтарды уақытылы алуды, салық базасын ұлғайтуды және ауылдық және кенттік аудандарда кәсіпкерлік қызметті дамытуды қамтамасыз етуге барынша қызығушылық танытады және бұл аудан бюджетінің кіріс бөлігін ұлғайтады, ауылдық аумақтарды дамыту бағдарламаларын жүзеге асыру үшін қосымша мүмкіндіктер пайда болады.

Аудан бюджеті тұрғындар жиналыстарында талқылағаннан кейін аудандық мәслихатпен бекітіледі, бюджеттің атқарылуы аудан әкімі аппаратына жүктеледі. Яғни,

балабақша балаларды мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуға, елді мекендерді көгалдандыруға, жолдарды салу, реконструкциялауға, жөндеуге және күтіп-ұстауға, елді мекендерді сумен қамтамасыз етуді ұйымдастыруға және т.б. қажеттіліктерін есепке ала отырып бюджетті жоспарлау мүмкіндігіне ие болады, бұл сайып келгенде халықтың өмір сүру жағдайларын жақсартуға көмектеседі.

4-сурет. Дербес бюджетті енгізу

Қорытындылай келе, кез-келген қазіргі заманғы демократиялық мемлекет тым болмаса жергілікті өзін-өзі басқару әдісіне кепілдік бермесе немесе оның бар екенін мойындамаса, экономикалық және әлеуметтік үдерістердің тиімді басқарылуын қамтамасыз ете алмайды. Себебі, басқару саласы аса күрделі және көпқырлы, сондықтан қоғамдық дамудың барлық мәселелерін тек орталықтан шешу қиындық туғызады. Сондықтан, басқару қызметінің тиімділігін арттыру үшін өкілеттіліктің бір бөлігін тұрғындардың ортақ мүддесі тұрғысынан алып қарағанда оңтайлы нәтижеге қол жеткізеді деуге болатын басқару деңгейіне берген ұтымды және бұл нағыз демократияға жеткізер жолдың бірі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. «Бөлек жергілікті қоғамдастық жиындарын өткізудің үлгі қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 18 қазандағы № 1106 қаулысы
2. «Жергілікті қоғамдастық жиналысының үлгі регламентін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2017 жылғы 7 тамыздағы № 295 бұйрығы
3. «Қазақстан Республикасының аудандық маңызы бар қалалары, ауылдық округтері, ауылдық округтің құрамына кірмейтін кенттері мен ауылдары әкімдерінің сайлауын өткізудің кейбір мәселелері туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылғы 24 сәуірде № 555 Жарлығы

4. Горбатенко Д. Г. Основные функции и направленность органов местного самоуправления (роль органов местного самоуправления в решении вопросов местного значения), 2017. С. 33-36.

5. Жанузакова Л.Т. Проблемы формирования местного самоуправления в Республике Казахстан. «Актуальные проблемы российского права». 2018. № 9 (46), С. 95-100

6. Дуйсенов Э.Э., Калишева Н.Х. Проблемы модернизации законодательства о местном самоуправлении в Казахстане // Вестник Алтайской академии экономики и права, №4, 2015, С. 15-20

Есмұрза Асхат , студент тобы ЮР-712-К-1
Ғылыми жетекшісі – аға оқытушы, Шинтаева Ф.Е.
Мирас университеті, Шымкент қ, Қазақстан Республикасы

ДІНИ ЭКСТРЕМИЗМДІ ЗЕРТТЕУДІҢ ҒЫЛЫМИ ЖӘНЕ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ

Бүгінгі күні әлеуметтік патология құбылысы ретінде діни экстремизм ғылымның барлық салаларының назарын аударды. Ол теологтарға, саясаттанушыларға, әлеуметтанушыларға, криминологтарға, конфликтология бойынша мамандарға, әлеуметтік және мінез-құлық психологтарына, философтарға, заң қызметкерлері мен басқа да мамандарға зерттеулер жүргізуге ұмтылады. Барлық зерттеушілер өз ғылымы шеңберінде аспектілер бойынша зерттеулер жүргізіп, зерттейтініне қарамастан, олар әлі де жалпы, біріккен топтық кешенді зерттеулер болып табылады. Қазіргі уақытта Қазақстанда "Ислам мемлекеті" және "Ислам мемлекеті" бір де бір ұғымдар жоқ болғандықтан, бұл діни экстремизм күрделі әлеуметтік-құқықтық жүйенің саяси және этнопсихологиялық аспектісінің көп өлшемді аспектісі болып табылатындықтан, бұл оның діни кемсітушілік, жеккөрушілік, дінді саясиландыру және т.б. сияқты артықшылықтарға ие екенін білдіреді.

Ең бастысы, діни экстремизм-бұл қоғам үшін үлкен қауіп төндіретін қолданылатын құбылыстың негізгі мәнін ашатын, құқықтық табиғатқа тән сипатты талдай отырып, оның пайда болу себептері мен таралу жағдайларын талдай отырып, анықтамасы. Өйткені мұндай талдаулар кезінде біз сараланатын тақырыптың ауқымы мен мәнін аша аламыз.

Экстремизм (латын. *extremus*-ең шеткі) - белгілі бір немесе қандай да бір мәселелерді шешуге бағытталған ең шеткі және радикалды шаралар[1].

Осыған байланысты, діни экстремизм мен терроризмнің алдын алу мақсатында, сондай-ақ діни экстремизм мен терроризмнің алдын алу мақсатында, Діни экстремизм мен терроризмнің алдын алу, сондай-ақ жастар арасында салауатты өмір салтын насихаттау, жастар арасында салауатты өмір салтын насихаттау мақсатында, салауатты өмір салтын насихаттау, жастар арасында салауатты өмір салтын насихаттау мақсатында,

Діни экстремизм –бұл бір діни ұйымды немесе сектаны, басқа да қылмыстық субъектілерді біріктіруге негізделген, соңғы ақталмаған қалыптасқан тәсілдердің жақтаушысы болып табылатын, басқа дүниетаным мен діни нанымдарға қол сұғылмайтын, бір немесе бірнеше конфессияларды, секталарды және басқа да қылмыстық құқық бұзушылық субъектілерін біріктіруге заңға қайшы тікелей қасақана тағайындауды көздейтін қоршаған орта шеңберіндегі құқықтық сипатты құбылыс., діни ұйымдар, секталар мүшелерінің немесе басқа да қылмыстық субъектілердің немесе жеке сенушілердің олардың заңды мүдделерін бұзуға тікелей бағытталған аса қауіпті қоғамдық қауіпті әрекеттері"деген сөздермен ауыстырылсын.

Діни-экстремистік қызмет-жеке адамның діни идеологиялық міндеттерін іске асыру арқылы діни-экстремистік мақсаттарға қол жеткізуге бағытталған алдын ала сөз байласу арқылы арнайы құрылған, ұйымдастырылған жүйе немесе жүйелілік.

Ғылыми термин ретінде алынған "экстремизм" ұғымын алғаш рет француз заңгері Лера пайдаланды. Болды. Сол кезде саяси аренаға негізделген экстремистік саяси күштердің мысалы ретінде ол большевиктердің "қызыл экстремизмі" және монархистердің "ақ экстремизмі" деп атады.

Экстремизм-көптеген жылдар бойы адамзатпен әлемге қосылатын әлеуметтік-саяси құбылыс. Экстремизм мемлекеттің, қоршаған ортаның, жеке тұлғаның өмірі үшін маңызы бар кез келген уақытта ерекше қауіп төндіретін дамыған немесе дамушы саяси құбылыстардың қатарына кірді. Бүгінгі күні оның іс-әрекеттерінде террористік актілер, үкіметті немесе билікті күштеп басып алуға шақыру, саяси әрекеттерге, мемлекеттегі немесе қоғамдағы саяси көшбасшылар мен белсенділерге күшпен немесе қорқыту, кепілге адамдарды, мемлекеттік және заңды тұлғаларды, ғимараттарды, шетелдік өкілдіктерге қарсы жарылыстарды немесе зорлық-зомбылық қатерін төндіру, жаппай тәртіпсіздікке шақыру және басқа да зорлық-зомбылық актілері арқылы жүйелі мінездеме байқалады.

Қылмыстық құқықта және криминологияда, саясаттану және саяси әлеуметтану ғалымдарының ғылыми зерттеулерінде экстремизм көп қырлы проблема болып табылады. Соңғы уақытта мағынаның мазмұнына, қоғамдық ортаға, мемлекетке және басқа да құбылыстарға қатысты ғылыми пікірталастар белсенді жүргізілуде.

Заң ғылымында, философия мен саясаттанудың ғылыми жинақтарында діни экстремизмнің айқын анықтамасы жоқ. Егер діни экстремизмді нақты құбылыс ретінде қарастырсақ, тұтастай алғанда, әртүрлі классты немесе азаттық күрестің сипаттамасы ретінде қылмыс құрамының барлық элементтері анық көрінетін қылмысты бастаған саяси итерушілер жасайтыны көзделеді. Атап айтқанда, діни экстремизм қоғамдағы барлық факторлармен немесе саясаттағы қарсыласпен келісілуі мүмкін емес және қылмыстық теріс қылық жасайтын тұлғаның негізгі сипаттамаларын көрсететін ерекше ұғым ретінде қарастырылады.

Осыған байланысты, діни экстремизм мен терроризмнің алдын алу мақсатында, сондай-ақ діни экстремизм мен терроризмнің алдын алу мақсатында, жастар арасында діни экстремизм мен терроризмнің алдын алу, сондай-ақ жастар арасында діни сауаттылықты арттыру мақсатында жастар арасында түсіндіру жұмыстары жүргізілді[2].

Діни экстремизмнің тар анықтауында саяси күштермен заңсыз құрылған адамдар тобының заңға қарсы қызметі, сондай-ақ лауазымды адамдар мен жеке тұлғалардың мемлекеттің теріс құрылымын күшпен бұзуға немесе өзгертуге, діни немесе ұлттық, әлеуметтік араздықты қоздыруға бағытталған әрекеттері сипатталады. Бұл тұрғыда діни экстремизм мынадай ұғымдарға сәйкес болуы мүмкін: заңсыз жасалған саяси қызмет, заңсыз қорлайтын зорлық-зомбылықтың болуы, ұлттар арасында келіспеушіліктер жасау. [3].

Діни экстремизм - бұл қоғамдық қауіпті іс-шараларды, шараларды, тұжырымдамаларды, ұғымдарды қолдау. Саяси тұлғалардың табандылығы, тұтастай алғанда, белгілі саяси белсенді адамдардың, қоғамдық ұйымдардың, билік жүйелері мен контрэлиталардың өздерінің түпкілікті жоспарларын жүргізуге немесе келтіруге, зорлық-зомбылықтың барлық көзделген әдістерін қолдануға, мемлекеттік билікке, қоғамға немесе нақты белгілі бір объектіге қолдануға қабілетті әр түрлі тәсілдермен алға қойылған мақсаттарға жету үшін халықаралық ұйымдарға тікелей қарсы бағытталған іс-қимылдар жиынтығы болып табылады.

Талдау негізінде зерттеуші ғалымдар экстремизм түсінігін екі негізгі топқа бөледі:

- 1) иррационалды
- 2) ұтымдылық

Ұтымды экстремизм мынадай түрлерге жатады:

- саяси
- идеологиялық
- ұлттық
- діни
- экологиялық

Атап айтқанда, саяси экстремизмнің негізгі белгісі ретінде-белгіленген билікке қол жеткізу жоспарын іске асыру, экстремистік әрекеттің саяси жоспарланған бағыты. Идеологиялық экстремизмнің арасында саяси экстремизм биринге деген көзқарас жақсы қалыптасады, тіпті кейбір әрекеттерді жүзеге асыру кезінде де экстремизмнің бұл түрлері бір-бірімен біріктіріледі.

Ұлтаралық байланыстағы ортақ жүйеде ұлттық экстремизм халықтар мен халықтар арасындағы байланыстарды жоюға және өшпенділік пен араздықты қоздыруға негізделеді. Демек, жергілікті өңірлерде қақтығыстарды, қарулы қақтығыстарды, жергілікті ұлттарды жою жөніндегі белгіленбеген актілерді қолдану "өз халқының" құқықтары мен бостандықтарын, мүдделерін, мәдениеті мен дәстүрлерін, тілдерін қорғаудың тілдік бағыты негізінде іс-әрекетте көрініс табады[4].

Діни экстремизмнің тағы бір бағыты тоталитарлық секта болып табылады, демек, жекелеген жағдайларда құлдықтан немесе діни идеологияны пайдалана отырып жасырын ұйымдасқан қылмыстық құқық бұзушылықтан ешқандай айырмашылық бола алмайды (мысалы, жапон Аум Сенрике сектасы, Ресейде жаппай қырып-жою қаруын жоюға бағытталған, бұрын осындай акциялар жапон астанасында әрекет еткен акцияларды ұйымдастыруға тырысты).

Кейбір елдерде экологиялық экстремизм ерекше қарқын алуда. Негізгі тамырлар экологиялық проблемаларға, оның ішінде мемлекет пен қоғам арасындағы байланыстарға негізделген. Қоршаған ортаны қорғау және оның жаңалығы табиғат қорғау қызметкерлерін акциялардағы түбегейлі әрекеттерге әкелді. Мысалы, Еуропадағы "Жасыл" партиясы барлық жерде танымал болды[5].

Діни экстремизмнің түрлеріне назар аудару:

- спорттық
- жастардың қарсы тұру қозғалысы (хиппи, панки, вандалдар, нашақорлар қауымдастығы және т.б.)
- психикалық экстремизм
- мәдени түрлермен көрінді.

Діни экстремизмнің әлеуметтік-психологиялық және биологиялық негізі негізінде өзін-өзі қорғау және сақтау инстинктінің жетіспеушілігіне байланысты болды.

Такфиризм және ислам-бұл өзіндік нысаны идеологияның таралуына, ал өзі емес, идеология. Басқаша айтқанда, кейбір ғалымдар фундаментализм өз мақсаттарына жету үшін түбегейлі болуы немесе болмауы мүмкін деп айтады. Кейбір ғалымдардың пікірінше, діни экстремизм мынадай жағдайларда көрініс табуы мүмкін: фундаментализм өз жоспарларын жүзеге асыру ретінде радикалды идеологияның соңғы түрі ретінде (көбінесе – қандай да бір маргиналды діни ұйымдарда) және басқа да нысандарда пайда болады[6].

Діни экстремизмнің пайдасына әртүрлі факторлар әсер етті. Егер оларды талдасак:

- * жұмыссыздық
- * кедейшілік, ауыл және қала мәселелері
- * экономикалық, әлеуметтік, технологиялық және мәдени салалардағы артта қалу
- * нәсілдер, дін, мазхаб, идеология, аймақ және шекаралық мәселелер
- * халықтың өмір сүру деңгейінің төмендігі
- * дамыған батыс елдерінің стандарттарға араласуы
- * әлеуметтік әділетсіздік

- * саяси, әлеуметтік, экономикалық және мәдени қатынастағы үстемдік
- * діни, мәдени және идеологиялық, миссионерлік іс-шаралар
- * отарлау, артта қалған елдерде мемлекеттердің тұтастығын бұзу
- * географиялық аймақтар, мемлекеттер, халықтар арасындағы қақтығыстар мен түсініспеушілік
- * отбасылық мәселе
- * адамдарды қоғамнан оқшаулау, өзін-өзі көрсету мақсатында түрлі іс-қимылдарға қатысу
- * өз сенімін ұстанатын, жоспарлы идеология жасайтын, мемлекет ,халық алдындағы міндетін атқаратын ойдың пайда болуы
- * бір адамның, қоғамның уайымдауға, әлсіздікке қарсы әрекеті
- * қоғамдағы саясаттың, мәдениеттің және өркениеттің дамуына әсері және басқа да факторлар.

Адамзат тарихында дін гуманизмнің негізгі көзі болды. Саяси күштер өз мақсаттарына қол жеткізудегі саясаттың құралы ретінде дінді жасауға ұмтылды және бұл тұрғыда өз мақсаттарын саяси аренада жүзеге асырды. Халықтың білім деңгейін арттыру қажеттілігі байқалды, бұл халықтың діни сауаттылығын бір бағытта арттыру ғана емес, халықтың саяси мәдениетін, саяси сана мен өзін-өзі санасын арттыру, саяси сауаттылықты арттыру қажет.

Жоғарыда көрсетілген себептер бүгінгі күні діни экстремизмнің себептерін анықтайды.

Экстремизм және терроризм өте тығыз және өте жақын құбылыстар, бірақ олардың арасында автоматты байланыс жоқ: егер бұл әрбір террорист – экстремистік болып табылады, онда қате пікір, әрбір экстремистік әрекет– лаңкес болып табылады "[7].

Саяси аренада экстремистік-террористік қылмыстық топтардың сан алуандығына байланысты ұйымдасқан адамдарға немесе діни-саяси негізде құралдарды пайдаланған "дінсымақ" топтары немесе ұйымдары бар екені анық. Белгілі болғандай, мұндай іс-әрекеттер, экстремизм, терроризм, сепаратизм , діни экстремизм, радикализм қауіп төндіретін, қоғамға, мемлекетке зиянды топтардың құрылуына әкелуі мүмкін.

"Экстремизмге қарсы іс-қимыл туралы" Қазақстан Республикасы Заңының 1-бабының 5) тармақшасына сәйкес діни экстремизмге мынадай анықтама берілген: діни араздықты немесе алауыздықты қоздыруды, сондай-ақ азаматтардың қауіпсіздігіне, өміріне, денсаулығына, имандылығына немесе құқықтары мен бостандықтарына қатер төндіретін кез келген діни практиканы (діни экстремизмді) қолдануды көздейтін іс-әрекеттерді ұйымдастыру және (немесе) жасау; бұл Заң 2005 жылғы 08 Шілдеде № 67-III қабылданған[8].

Біз көріп отырғанымыздай, бұл заң тек оң құқықта, жалпы заң шығарушының мүдделерінен шықты. Жалпы алғанда, біз осы анықтамаларды талдай отырып, жасалынғанын көре аламыз. Осыған байланысты, ең алдымен, отандық және шетелдік ғалымдардың діни экстремизм тұжырымдамаларын сараптаудан болған жағдайды ескеру қажет.

Діни экстремизмнің құқықтық мағынасы төмендегідей: "діни экстремизм – бірнеше немесе бір діни ұйымды, сектаны немесе қылмыстық топтың басқа да субъектілерін ұйымдастыру кезінде құрылған, соңғы ой-пікірлермен және сенімдермен көзқарасты қолдайтын, сенімге төзбеушілік, сенімге төзбеушілік, бір немесе бірнеше конфессияларға, топтарға немесе секталарға және қылмыстық құқық бұзушылықтың тікелей құқыққа қарсы бағытталған заң шеңберінде қылмыстық құқық бұзушылықтың басқа да субъектілеріне қатысты наным-сенімдерге, наным-сенімдерге төзбеушілік, наным-сенімдерге, наным-сенімдерге төзбеушілік, бір немесе бірнеше конфессияларға, топтарға немесе секталарға және, немесе ұйым, діни топ, секта, оның басқа да мүшелері

сияқты және қылмыстық және мемлекетке қоғамға қауіпті іс-әрекеттер жасаған басқа да адамдар "деген сөздермен ауыстырылсын.

Өз заттары бар табиғат құбылыстарына тән діни экстремизм :

1) Басқа діни нанымдарға қол сұғылмауға және қол сұғылмауға негіз болып табылатын діни ілімнің ой-пікірінде анық болуға;

2) жауларға қарсы ғана емес, жоспарларды іске асыру барысында өзін санамаған басқа адамдарға қарсы күш қолдануға негізделген идеологияның болуы;

3) діни-экстремистік жоспарларды насихаттау барысында сезімді білдірудің экстремалдық әдістерінің ықпалының болуы;

4) діни экстремистік қозғалыстар ұйымы басшыларының идеалдық бейнесін жасау, оларды "кінәсіз" деп тануды ұйымдастыру, сондай-ақ олардың осы бұйрықтардың талқылауға жатпайтынын және бірден орындалуы тиіс екендігін үйрету.

5) діни-экстремистік топ мүшелерінің пікірлерінің тұжырымдалуы, бұл ретте оларға бір жағынан, нигилизмде, қарапайым ғасырларда немесе басқа да орталарда, яғни олардың этикалық жүйелері мен діни нормаларында діни биліктің ықпалымен түсінбеушілік жатады. ;

6) діни-экстремистік қызметті жүзеге асыру барысында қабылданған көзқарастар мен мақсаттардың тұтастығы.

Шын мәнінде, діни-экстремистік құбылыстар, діни-экстремистік мақсаттар мен іс-қимылдар өздігінен пайда болмайды. Қылмыстардың көпшілігін қылмыстық ұйым немесе қылмыстық топ жүзеге асырады. Осылайша, діни-экстремистік топтар немесе секталар діни харизматикалық жеке тұлғалардың немесе жақын діни көзқарастары бар адамдардың және өз қызметін жүзеге асыратын басқа да қылмыстық субъектілердің діни-экстремистік жоспарлары негізінде құрылады.

"Діни-экстремистік топ- жалпы теориялық экстремистік жоспарларға қол жеткізумен байланысты арнайы құрылған топ". Осыған сәйкес , экстремистік топтарға тән заттар, оларға тән, діни экстремистік ұйымдарға тән өзге де ерекшеліктер:

- арнайы қабылдау және оларға арнайы тапсырмалар беру арқылы діни экстремистік топты сынау;

- діни-экстремистік топтарда топ басшыларына қатаң бағыну, бұйрықтарды нақты орындау, қатаң тәртіпті жүзеге асыру қажет.;

- діни-экстремистік ұйымды көсем ретінде көру. Білім берудегі ақпарат пен ақпараттың көшбасшылығына шексіз сенім;

- адамдар мен сенушілердің барлық әрекеттері назарға алынатын болады. Діни-экстремистік топтың мүшелігінен шығуға тілек білдірген адамдарды жақын отбасылары мен жеке басын қудалауға және қиындықтарға, қауіп-қатерлерге және қудалауға тарту.

- діни-экстремистік ұйымдарда қалыптасқан топты біріктіретін субъективті мәдениет бар. Діни-экстремистік топтың барлық мүшелері мемлекет пен қоғам алдында, бірінші кезекте, күнделікті өмірде қалыптасқан діни бірлестіктің негіздерін негізге ала отырып, екінші жоспарға міндет қояды.;

- діни-экстремистік топтарда негізгі жоспарларға сәйкес құпия ақпарат және топтың одан әрі мақсаттары, оның құқыққа қарсы әрекеттерін сақтау , сондықтан ұйымның негізгі мүшелері көшбасшылардан бөлінгеніне қарамастан, бұл олардың қоғамдық ортада орындалған бейнеде көрініс табатын негізгі ұстанымдарынан айырмайды.;

- діни-экстремистік топтың қауіпсіздігі мен перспективаларын қамтамасыз етуде сыбайлас жемқорлық іс-қимылдарын жүзеге асыруда саяси және құқық қорғау салаларында пайдалану; қорғау жүйесін жетілдіру бағдарламаларын әзірлеу; құқық қорғау органдарына қарсы жоспарлар әзірлеу және әзірлеу ; жәбірленушілер мен куәлардың психикалық және физикалық жоспарлауы бойынша әрекет ету, ұсталған

жағдайда, сотта және тергеуде, тұтқындалған діни-экстремистік топтың мүшелерін кепілденген адамдар ауыстыруда мінез-құлық негізінде жүзеге асыру;

- діни кітаптардағы немесе Киелі жазбалардағы анықтамаларды бұрмалайды, міндетті түрде өз ұғымдары мен мақсаттарын қолданады;

- негізгі діни қағидаттарға қайшы келетін негізсіз моральдық-діни экстремистік топ мүшелері арасында жол беру;

- Қылмыстық талдау бар қасиетті кітаптардағы қасиетті мәтіндерді өзгерту, әр түрлі әдістерді қолдана отырып, топ мүшелеріне жеткізу, мүшелікке қабылдау кезінде түрлі әрекеттерге араласу.;

-діни-экстремистік топтарды құруға, қаржыландыруға, ұйымдастыруға, қорғауға және басқа да көмек көрсетуге жәрдем көрсететін қылмыстық ұйымдардың, саяси күштердің және басқа да қолдаушы адамдардың болуы.

Бұл экстремистік діни ұйымдарға тән. Қазіргі заманғы діни экстремизм мен діни экстремистік ұйымдарды танудағы қиындықтар көбінесе діни сауаттылықтың жеткіліксіздігімен немесе жеткіліксіздігімен байланысты. Діни экстремизм - бұл әлеуметтік-құқықтық және этно-психологиялық құбылыс.

Соңғы жылдары әлемдік қоғамдастықта жекелеген мемлекеттердің де, тұтастай алғанда әлемнің де дамуына кедергі келтіретін өткір проблемалар жиі туындайды. Экстремизм осы проблемалардың қатарына жатады, ал олардың діни сипатқа ие болуы әрбір елдің ұлттық қауіпсіздігіне тікелей қатер болып табылады.

Діни экстремизмді зерттеу тақырыбының өзектілігі оның ауқымымен және мемлекеттердің қоғамдық - саяси өміріне ықтимал қауіп төндіруімен сипатталады. Әлемнің тұтас аймақтары әртүрлі әлеуметтік қозғалыстар мен топтар кіретін экстремизмнің ықпалында. Қазіргі әлемде діни экстремизмнің өсу үрдісі бұл құбылысты қазіргі заманғы жаһандық проблемалардың біріне айналдырады.

Діни экстремизм мәселесі Орталық Азияда аса өзекті. Діни экстремизм бұрын-соңды болмаған. Бұл қауіпті құбылыс тарихи кезеңдерден өтті. Әрине, оны дәлелдеу үшін жан-жақты зерттеу қажет. Бір жағынан, діни экстремизм қылмыс түрі және оны қылмыстық жүйеден ажырата алмаймыз. Яғни, қылмыс қоғаммен байланыс тұрғысынан талдау және талданды. Қылмыс қоғамға жақын нәрсе емес, бұл қоғамда бар құбылыс, оның дәстүрлі аспектілері саяси, экономикалық, әлеуметтік және рухани болып табылады.

2006 жылғы 8 қыркүйекте БҰҰ Бас Ассамблеясы терроризмге қарсы жаһандық стратегияны қабылдады. Осы құжатта БҰҰ-ға мүше мемлекеттер біржақты тәртіпте экстремизм мен терроризмнің барлық түрлерін айыптайды және онымен тығыз ынтымақтастықта әрекет етуге дайын. «Экстремизмге қарсы тұру туралы» Заңның 10-бабында: «Қазақстан Республикасының мемлекеттік органдары мен халықаралық ұйымдарымен экстремизмнің алдын алу, анықтау және жолын кесу жөніндегі өзара іс-қимыл» делінген[27]. Осыған қарап, біздің еліміз экстремизм мен терроризмге қарсы күресте басқа елдермен ынтымақтастыққа дайын екендігін көріп отырмыз. «Экстремизм әр түрлі мемлекеттердің ұлттық қауіпсіздігін бұзып қана қоймайды, сондай-ақ діни жағдайдың ушығуына ықпал етеді. Барлық діндердің ең жойқын болып саналатын дін, егер олар дін атынан әрекет етсе. Экстремистер адамдарға өздерінің діни сенімін кең қолданып, дінге деген сенімі бар деп ойлайды »[9].

Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 54-бабы 1-тармақта) діни өшпенділік пен араздыққа, қылмыстық жауапкершілікке және қылмыс үшін жазалануға байланысты, ауырлататын мән-жайлар анықталды [29]. Бұдан басқа, бұл кодекс 99, 106, 107, 110, 163, 168, 192, 268, ауырлататын мән-жайлардың 2-тармағына сәйкес жазалау және қылмыстық жауапкершілік.

Сонымен қатар, қоғамға қауіп төндіретін діни экстремистік құбылыс. Халықтың ұлттық, нәсілдік, діни және басқа да құндылықтары, қоғамның құқықтары мен заңды мүдделеріне байланысты, ең сезімтал құндылықтардың бар екендігі күмәнсіз.

Арнайы бөлім Қылмыстық кодекстің 16 тарауынан тұрады. Жоғарыда аталған тақырыптар осы тараулардың жартысында жазылған. Бұл схема: 1-тарау. Адамға қатысты 99 бап қылмыстық құқық бұзушылық, 106, 107, 110); 3-тарау. Қылмыстық құқық бұзушылықтардың анти-конституциялық және басқа да адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын (145 бабы); 4-тарау Адамзаттың бейбітшілік пен қауіпсіздігіне қарсы қылмыстар (163, 168 баптар); 5-тарау. Мемлекет құрылысының қауіпсіздігіне қарсы конституциялық және қылмыстық құқық бұзушылықтар (175-бап); 6-тарау. Мүлікке қарсы қылмыстар (192-бап); 11-тарау. Қылмыстық құқық бұзушылықтарға қатысты қоғамдық денсаулық және адамгершілік (275-бап); 14-тарау. Қылмыстық құқық бұзушылықтар туралы қаулының орындалуын бақылау (392-бап) [10].

Жоғарыда келтірілген тұжырымдамалардың құқықтық анықтамалары мен «дін» сөзінің анықтамасы Қазақстандағы діни экстремизм құбылысын дұрыс түсінуге мүмкіндік береді. Сонымен бірге, мемлекет осы саладағы қылмыстарды тоқтату, алдын алу, жолын кесу, тоқтату, діни экстремизмді тергеу және қудалау, сондай-ақ мемлекет, құқық қорғау және қоғамдық ұйымдар тарапынан діни экстремизммен күресуге мүмкіндік береді. Іс жүзінде, теориялық негізде жатқан нәрсенің логикасы іс жүзінде маңызды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Экстремизмге қарсы іс-қимыл туралы: Қазақстан Республикасының 2005 жылғы 18 ақпандағы № 31-III Заңы // Казахстанская правда. – 2005. – 26 ақпан. – № 45-46[1].

2. Қазақстан Республикасының Конституциясы.30.08.1995ж (29.03.2019 ж өзгерістер мен толықтыруларымен)[2].

3. Жүсіпов С. Қазақстандағы Ислам: өткені, бүгіні, болашағы мемлекет пен діннің өзара қарым-қатынасындағы // посткеңестік кеңістіктегі Ислам: ішкі көзқарас / Мәскеу Карнеги орталығы. – М., 2001. – С. 121, 122[3].

4. Терроризм мен экстремизм көріністерінің алдын алу және жолын кесу шаралары туралы: Қазақстан Республикасы Президентінің 2000 жылғы 10 ақпандағы № 332 Жарлығы / Қазақстан Республикасы Президентінің және Қазақстан Республикасы Үкіметінің актілер жинағы. – 2000. – № 15. – Ст. 141[4].

5. Терроризмге қарсы күрес туралы: Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 13 шілдедегі № 416-І Заңы // Казахстанская правда. – 1999. – 30 шілде. – № 182-183[5].

6. Қазақстан Республикасындағы діни экстремизмнің құқықтық ерекшеліктері. А.Е. Есеналиев, Бекбосынов Е.Т. Қ.А. Ясауи ХҚТУ ШИ. Шымкент, 2008 ж. [6].

7. Діни экстремизм мен терроризмге қарсы іс-қимыл жөніндегі Қазақстан Республикасының 2018-2022 жылдарға арналған жаңа мемлекеттік бағдарламасы[7].

Еркинов Е.Е., студент группы Ю-18-4

Научный руководитель – Алибаева С.Ж.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

НЕОБХОДИМОСТЬ ЛИБЕРАЛИЗАЦИИ СИСТЕМЫ РЕГИСТРАЦИИ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ ДЛЯ МОДЕРНИЗАЦИИ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА

«Мы делаем серьезный шаг к реформированию существующей политической системы», - так заявил Президент Республики Казахстан Касым-Жомарт Токаев на заседании Национального совета общественного доверия в декабре 2019 года, тем самым подчеркнув необходимость либерализации некоторых аспектов политического механизма в стране. Декабрьское заседание Нацсовета несло самые громкие и

многообещающие заявления Касым-Жомарта Кемелевича, в том числе и о внедрении уведомительного характера организации митингов, собраний и шествий, смягчении меры наказания за разжигание ненависти и клевету, а также об облегчении формировании политических партий. В данной теме рассматривается позиция необходимости либерализации всей политической системы государства, в особенности порядка регистрации политических партий.

Не раз Президент затрагивал тему об отсутствии в стране реальной оппозиции, о которой твердят уже много лет, как и внутри страны, так и зарубежом. Об этом говорил известный политолог и директор консалтинговой неправительственной организации «Группа оценки рисков» Досым Сатпаев. Последнее его высказывание по теме оппозиции и его истории развития в независимом Казахстане было опубликовано после печальной новости о смерти Серикболсына Абдильдина, того самого председателя Верховного Совета Республики Казахстан, «первого и последнего независимого парламента», как называют его такие общественные движения как «Oyan, Qazaqstan» и «Respublika». «Серикболсын Абдильдин олицетворял собой целую эпоху, когда складывалась оппозиция действующей власти. Он был председателем Верховного Совета, того самого который когда-то бросил вызов первому президенту. И победа президента в этой схватке оказалась пирровой, так как отказ от политических реформ в 1995 году с принятием новой Конституции закрепившей тренд в сторону авторитаризма, привел к тому, что созданная политическая система стала чуть позже давать трещины и уже новое поколение оппозиции стала требовать все те же политические реформы» - написал в социальных сетях Досым Сатпаев, указав на проблему политики построения суперпрезидентской страны постоянного ужесточения и усложнения всех политических процессов, будь это регистрация кандидатов в президенты или та же самая система регистрации политических партий, которая плотно связана со всем политическим механизмом.

В действующем законе о политических партиях имеются такие моменты, которые усложняют процесс их создания:

- Инициативная группа численностью не менее одной тысячи человек
- Состав партии не менее сорока тысяч человек
- Обязательная регистрация в министерстве юстиции и фактически получение его разрешения

Также, дополнительно можно выделить п.2 ст.7 Закона «О политических партиях», где не допускаются указание на национальные, этнические, религиозные, региональные, общинные и гендерные признаки, использование имен и фамилий ее лидера, исторических личностей. Здесь лишним явно является запрет на использование имен и фамилий ее лидера. Ведь на примере Украины мы можем видеть, как политическая партия «Блок Петра Порошенко», которая сейчас называется «Европейская Солидарность», имеет вес на политической арене и множество своих сторонников, во многом благодаря и названию, потому что название партии играет большую роль для избирателя. В п.5 этой же статьи говорится о запрете пропаганды антиконституционных и противозаконных целей, но без уточнений, что дает регистрирующему органу лишнее право отказать в регистрации партии, ссылаясь на этот пункт, что может служить инструментом для правящей партии и системы использовать это в своих интересах и ликвидации конкурентов. В соседней Российской Федерации для создания партии, согласно ст.11 Федерального закона «О политических партиях» не нужно разрешение государственных органов и партия считается созданной со дня принятия учредительным съездом решений о создании политической партии, об образовании ее региональных отделений, о принятии устава политической партии и о принятии ее программы, о формировании руководящих и контрольно-ревизионных органов политической партии. Хотя в России и всячески подавляются демократические принципы и нарушаются права человека, если верить международным организациям,

но реальные оппозиционные партии как партия «Яблоко» действуют на территории страны и имеют вес, в основном, в региональных представительных органах.

Что касается международного права, то Международный пакт о гражданских и политических правах 1966 года в статье 22 закрепил положение о том, что каждый человек имеет право на свободу ассоциаций с другими. Пользование этим правом не подлежит никаким ограничениям, кроме тех, которые предусмотрены законом и которые необходимы в демократическом обществе в интересах государственной или общественной безопасности, общественного порядка, охраны здоровья и нравственности населения или защиты прав и свобод других лиц. Большинство европейских стран для создания политических партий используют лишь общие законы, регулирующие некоммерческие организации. Например во Франции нет специального закона, регулирующего порядок создания и деятельность партий. Статус политических партий определяется Конституцией Франции и действует лишь одно условие для них: соблюдение национального суверенитета и демократии. Важно отметить, что во Франции регистрирующий орган не вправе отказать в регистрации политической партии. Запретить деятельность политической партии можно лишь в судебном порядке. Британская исследовательско-аналитическая компания Economist Intelligence Unit составляет мировой индекс демократии, в которой Казахстан занимает 145 место и причисляется к авторитарным режимам как и Россия. В то время как такие постсоветские страны как Украина, Грузия и Киргизия имеют переходный режим к «несовершенной демократии», к которой относятся страны Прибалтики: Эстония, Латвия и Литва. Этот рейтинг показывает уровень плюрализма, гражданских свобод и политической культуры, которая в Казахстане не развивается из-за жестких правил порядка создания и регистрации политических партий.

Список использованной литературы:

1. Закон Республики Казахстан от 15 июля 2002 года № 344-ІІ «О политических партиях»
2. «Сравнительно-правовой анализ российского и зарубежного действующего законодательства о политических партиях» – к.ю.н., донцет А.В. Курочкин, 2007
3. Французская республика: Конституция и законодательные акты – В.А. Туманов
4. Kazakhstan to liberalise rules on protests and political parties - Reporting by Olzhas Auyezov; Editing by Giles Elgood, 2019
5. Democracy Index 2018: Me too? Political participation, protest and democracy - Economist Intelligence Unit, 2019
6. Федеральный закон Российской Федерации от 11.07.2001 N 95-ФЗ (ред. от 02.12.2019) "О политических партиях"

Жақан Гүлім Ю-18-1К тобының студенті

Ғылыми жетекші –з.ғ.м. Есенов Д.Қ

Қазтұтынуодағы Қарағанды Экономикалық Университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

Қарағанды облысы Қарағанды қаасы Қазыбек би аудандық сотының №2 аудандық соты Шайзадаев Б. А.

МЕМЛЕКЕТТЕР АРАСЫНДАҒЫ ҚАРАМА – ҚАЙШЫЛЫҚТАРДЫ БЕЙБІТ ЖОЛДАРМЕН ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

Мемлекеттер арасындағы қарама-қайшылықтарды және дауларды тек бір ғана құқықтық тәсіл-бейбіт құралдар мен шешу. Саяси және заңи даулар туралы мәселе. Дауларды бейбіт жолдармен шешудің жаңа тәсілдерін ойластырудағы Қазақстан Республикасының ынтасы.

Халықаралық қарама-қайшылықтарды шешудің негізгі құралдары ретінде тікелей келіссөздер мен кеңес жүргізу.

Дауларды халықаралық ұйымдарда шешу. БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесінің дауларды қараудағы айрықша рөлі.

Халықаралық татуластыру рәсімі. "Қайырымды қызметтер", делдалдық, тергеу және келісу комиссиялары.

Халықаралық төрелік (арбитраж) соты. Төрелік соттар дамуының тарихы және қызметінің рәсімі. Гаага төрелік соттың тұрақты палатасы.

Халықаралық сот рәсімі. Біріккен Ұлттар Ұйымының халықаралық сотының рөлін көтеру қажеттілігі.

Жалпы түрде халықаралық дауды екі немесе одан да көп халықаралық-құқықтық субъектілердің қарама-қайшылығынан туындайтын саяси-құқықтық қатынастар ретінде қарастыруға болады.

Дау туындаған сәттен бастап және оның даму кезеңдері кезінде халықаралық құқықтың жалпыға бірдей императивті принципі - халықаралық дауларды бейбіт жолдармен шешу жүзеге асуы тиіс.

1. Бейбітшілік тәсілдері - мемлекеттер арасындағы даулар мен келіспеушіліктерді шешудің берден-бір жолы ретінде.

Халықаралық дауларды бейбіт жолмен шешу жөніндегі ең алғашқы акт болып, дүниежүзілік ең алғашқы Гаага конференциясында қабылданған және 1907 жылғы екінші Гаага конференциясында толықтырылған "Халықаралық қақтығыстарды бейбіт жолмен шешу жөніндегі" конвенция табылады. 1949 жылғы 28 сәуірде бекітілген халықаралық дауларды бейбіт түрде шешу жөніндегі Жалпы Акт.

Дауларды бейбіт жолмен шешуге қатысты маңызды ережелер бекітілген БҰҰ Жарғысы да ерекше орынға ие (соның ішінде 33 бап). Бұл ережелердің одан әрі дамуында БҰҰ Бас Ассамблеясымен бірқатар резолюциясы мен декларациялар қабылданған, соның ішінде 1982 жылғы дауларды бейбіт шешу жөніндегі Манильдік декларация.

Аймақтық келісімдер арасынан 1948 жылғы дауларды бейбіт шешу жөніндегі америкааралық келісім-шартты алуға болады (Боготалық пакт). Сондай-ақ 1957 жылы Еуропа Кеңесімен қабылданған Еуропалық конвенция, 1992 жылғы қабылданғын СБСЕ шеңберіндегі келісім бойынша конвенция. Сонымен қатар аймақтық ұйымдардың да жарғылары (ЛАГ, ОАГ, ОАЕ, ТМД).

Халықаралық дауларды бейбіт жолмен реттеу механизмі мемлекеттердің түрлі сферадағы ынтымақтастығын реттейтін бірқатар көп жақты конвенцияларда қарастырылған. Мысалы, 1972 жылы ғарыш объектілерімен келтірілген зиянға халықаралық жауапкершілік туралы конвенциясы және т.б.

Дауларды бейбіт жолмен шешу тәсілдері деп халықаралық құқық субъектілерінің арасындағы дауларды халықаралық құқықтың мәжбүрлеудің ешқандай түрін қолданбау принципіне сәйкес шешудің халықаралық-құқықтық тәсілдері мен жолдары.

Көп жақты конвенцияларда кез келген мәселелер бойынша консультациялар жүргізу міндеті бар. Ол мақсатқа қатысты немесе конвенция ережелерін жүзеге асыру барысында қатысты туындауы мүмкін. Мысалы, 1972 жылғы бактериологиялық қаруларды жасау және өндіруге тиым салу және жою жөніндегі конвенция.

Мұндай конвенцияларды бұрынғы тәсілдер деп қарастыруға болады.

Консультациялар бірқатар келісім-шарттарда дауларды бейбіт жолымен шешудің тәсілдері ретінде тікелей қарастырылған. (Мысалы, 1982 жылғы Теңіз құқығы бойынша БҰҰның конвенциясының 283 бабы).

Халықаралық ұйымдардың жарғылары дауларды бейбіт шешудің механизмдерін қарастырады.

Халықаралық дауларды халықаралық ұйымдардың органдармен қарау саяси тәсілдер арқылы жүргізіледі. Шешімдер кепілдемелік сипатқа ие.

БҰҰның Жарғысымен Бас Ассамблея және Қауіпсіздік Кеңесі дауларды шешу шеңберінде құзірет бөлінген органдар болып табылады. БҰҰның Жарғысының VI тарауына сәйкес “Дауларды бейбіт шешу”, бұл жерде дау дегенде бірінші кезекте оның жалғасуы халықаралық бейбітшілік пен қауіпсіздікке қауіп төндіретін даулар жөнінде сөз болып отыр.

ОБСЕ жүйесінің екінші элементі болып бітімгершілік комиссиясы табылады. ОБСЕге қатысушы мемлекеттер арасындағы дау егер оған тараптар келісетін болса, ол комиссияға берілуі мүмкін. Бірақ ереженің II тарауына көрсетілгендей қатысушы мемлекеттер кез келген уақытта комиссияның бітімгершілік әдістерінің шарттарымен келіскендігі жөнінде хбарлай алады. Бұл жағдайда комиссияға біржақты тәртіпте шағымдану мүмкін болады.

Кез келген тарап Валенттік тізімнен бір адамды халықаралық делдал ретінде тағандауы мүмкін. Ал аталған делдалдар комиссияның төрағасы болатын үшінші әлемдік делдалды тағайындау керек.

Комиссия шешімі ұсынбалы сипатқа ие. Бірақ ереженің XIV тарауына сәйкес мемлекет қатысушы міндетті болатын өтініш жасай алады.

Үшінші элементі ретінде бітімгершілік пен арбитражға байланысты сот. Оның құрылуы 1992 жылы 15 желтоқсанда қабылданған конвенцияда көрсетілген.

Оның қатысушы 20 мемлекет болып табылады. Соттың болатын жері Женева болып саналады.

Әрбір конвенцияға қатысушы мемлекет оның заңды күшіне енгеннен кейін екі халықаралық делдалды тағайындайды. Халықаралық делдалдар мен арбитрлар Сотқа шоғырландырылады. дауларды қарау үшін Бітімгершілік комиссиялар мен Арбитражды трибуналдар құрылуы мүмкін.

Бітімгершілік комиссиясы Конвенцияға қатысушы мемлекеттердің біржақты арызымен құрылады. Даудағы әрбір тарап өзінің бір әлемдік делдалын тағайындайды. Сот президиумы Бітімгершілік комиссияның құрамын және үш делдалды тағайындайды. Комиссияның басты мақсаты - дауда тараптарға көмек көрсету.

Егер тараптар келісімге келмесе Комиссия дауды реттеу ұсыныстарымен бірге қорытынды баяндама жасап оны тараптарға мәләмдейді. Тараптар келіспесе баяндама 30 күн ішінде ОБСЕнің министрлер Кеңесіне жіберіледі.

Арбитражды трибунал тараптардың ұсыныстарымен немесе тараптардың біреумен баяндама берілгеннен кейін 30 күн мерзім өткеннен кейін құрылуы мүмкін. Конвенцияға қатысушы мемлекеттер сәйкес арызды жасап Арбитражды трибуналдың міндетті юриспруденциясын мойындауы мүмкін.

Арбитражды трибунал нақты дауды шешу үшін дауласушы тараптардың арбитрларынан және Сот Президиумы тағайындаған арбитрлардан тұруы мүмкін. Трибунал дауды халықаралық құқыққа сай шешеді. Сондай-ақ *ex aequo et bono* ісін де тараптардың келісімімен шешеді. Арбитраждың шешім соңғы шешім және ол шағымдануға жатқызылмайды.

Соңғы, төртінші элемент директивті бітістіру тәртібі. Ол 1992 жылы желтоқсанда Стокгольмде қабылданған.

Араб Мемлекеттердің Лигасының Пактісіне сәйкес Кеңес арбитраждық және бітімгершілік органның функцияларына бөлінген. 5 бапқа сәйкес АМЛның шешуіне жататын даулар екіге бөлінеді. Бірішісіне мемлекеттердің тәуелсіздігіне, егемендігіне және территориялық біртұтастығына қатысты емес даулар жатады. Егер дауласушы тараптардың екеуі де Кеңеске шағымдаса мұндай шешім міндетті әрі соңғы болып табылады. Екінші категорияға АМЛның мүше мемлекеттердің арасындағы соғысқа әкеліп соқтыратын даулар. Бұл кезде Кеңес өз бастамашылығымен дауды шешуге өз қызметін ұсынуға құқығы бар.

АМЛның тәжірибесінде даулар конвенция шақырылып отыратын мемлекет және үкімет басшыларымен де құрылған. Дауларды шешу бітімгершілік бойынша комиссия

құру тәжірибесін жасады. Оның құрамына Лиганың басты қатысушы, Кеңес төрағасы және АМЛна мүше мемлекеттердің өкілдері. Африканың Бірлік ұйымының хартиясы 3 бапта даулы мәселелер келіссөздер, бітімгершілік пен арбитраж арқылы шешу керек дер көрсетілген. Осы жөніндегі комиссияға арнай органның ролі бөлініп беріледі. Бірақ практикада оның қызметінің мағызы шамалы болып қалды. Басты рольді оның оның басқарушы органдары - мемлекет пен үкімет басшыларының Ассамблеясы мен Министрлер Кеңесі жүзеге асырады.

Американдық мемлекеттер арасындағы дауды шешу жүйесі Америка мемлекеттерінің ұйымдары жарғысында бекітілген. Онда барлық америка мемлекеттері қатыспайды.

1985 жылы Картахен хаттамасымен дауларды шешу жүйесінің реформасы жүргізілген. Тұрақты кеңестің құзіреттері күшейтілген. Тұрақты Кеңес АМҰна мүше елдердің арасындағы достық қарым-қатынастардың тұрақтылығын тексереді. Кеңес тараптарға көмек көрсете отырып, оларға дауды шешудің тәртібін айқындап береді. Ол дауласушы тараптардың келісімімен *ad hoc* комиссияны құруы мүмкін. Мұндай комиссиялар әрбір жағдайда келісе отырып құзіреттер бөліседі. Тұрақты Кеңес дауласушы тараптардың келісімімен сол даудың себептерін анықтау үшін іздестіру жүргізуі мүмкін (87 бап).

Американдық мемлекеттер арасындағы келдісімдер арасында маңызды болып орталық американдық мемлекеттер ұйымдарының жарғысы болып табылады.

Тәуелсіз Мемлекеттер Достығына қатысты айтсақ, онда оның жарғысының 18 бабында көзделген мемлекет басшыларының кеңесі даудың кез келген сатысында тараптарға оны реттеудің әдістерін ұсынуы мүмкін.

3. Халықаралық бітімгершілік процедурасы. Игі қызметтер, татуластырушылық, тергеу және келісім комиссиялары.

Игі қызметтер мен татуластырушылық - бұл халықаралық дауларды үшінші тараптардың көмегімен шешу. Олардың өзара ұқсастықтары да, сондай-ақ айырмашылықтары да бар.

Бұл туралы 1899 және 1907 халықаралық қақтығыстарды шешу жөніндегі игі конвенцияда аталған. Үшінші тарап өз бастамашылығымен немесе басқа біреудің өтінішімен игі қызметтер мен татуластырушылықты жүзеге асыруы мүмкін болып табылады.

Олардың арасындағы айырмашылықтар келесідей көрініс табады. Игі қызметтерді жасау тараптардың келіссөзге келуіне түрткі болу үшін арасындағы байланысты жақсарту. Игі қызметтерді жасаушы тарап келіссөзге қатыспауы керек. Татуластырушылықта үшінші тараптың қатысуы аса белсенді болады. Оның мақсаты тараптардың арасындағы байланысты жақсарту ғана емес олардың ымыраға келуіне жағдай туғызу.

Кең көлемді құқықтарға иелене отырып татуластырушы (делдал) белгілі міндіттерді сақтау керек: бір тарапқа көмек көрсете отырып келесі тарапқа зиян келтірмеуі керек, егеменді құқықтарды құрметтеу керек.

Жоғарыда екі әдіс жеке және ұжымдық болуы мүмкін. Оларды мемлекет, халықаралық ұйымдар, олардың тұлғалар, көрнекті қоғам қайраткерлері жүзеге асыра алады.

Мемлекет өзінің халықаралық қатынасында бұл тәсілдерді белсенді түрде қолдана алады. Бұл XVIII-XIX ғасырда осындай ұсыныстар жасаған Ресейге де қатысты. КСРОның Үкіметінің игі істері танылады. Ол Франция мен Швеция арасына татуластырушы ретінде қызметі.

КСРОның ұсынысынан бас тартқан жағдайлар да болды. 1945 жылы жапон үкіметі КСРОға Жапония мен Қытай, АҚШ, Англия арасында татуластырушы болуды ұсында. Ол Қиыр Шығыстың соғысты тоқтату мәселесіне байланысты болды.

Практикада БҰҰ игі қызметтерді атқаруда БҰҰның басты хатшысы немесе анрайы өкілдері жиі жүзеге асыратын болды. Бас хатшысының игі қызметтері 1962 жылы КСРО мен АҚШ арасындағы кариб дағдарысы бойынша келіссөз жүргізген кезде айқын көрінді. Сондай-ақ оның татуластырушы әрекеттері 1988 жылғы Ауғаныстандағы қақтығыстарда маңызды роль ойнады.

1899 және 1907 жылы даулы тараптар татуластырушы державаны таңдап алатын болды. Бұл державалар бір-бірімен тікелей байланыста болу керек болды. Осындай әрекеттердің көмегімен шекара жөніндегі аржирлік-морокколық дау шешілген еді.

Халықаралық тергеу және келісім комиссиясы даулысушы тараптардың бастауымен құрылған органдар. Кей кезде оған үшінші тұлғалар тартылады. БҰҰ Жарғысының 33бабына сәйкес бұл тәсілдер “Зерттеу”, “Келісім” терминдерімен көрсетілген.

Бұл тергеу комиссияның міндеті дауға қатысты фактілердің нақтылығын тексеру. Ал Келісім комиссиялары дау да шешуге күш салынады. Бұл екі комиссиялардың қорытындылары факультативті сипатқа ие. Олар онымен келіседі немесе бас тартуға құқығы бар. Бірақ мұндай қортындылардың міндеттілік сипатқа ие болуы да кездеседі. Мысалы, 1948 жылы Дунайдағы кеме режимі жөніндегі конвенция.

Халықаралық Тергеу комиссияның қалыптасу мен әрекет ету тәптібі Ресейдің басшылығымен Гаага конвенциясымен бекітілген. Бұл конвенцияның мақсаты болып дауларды шешудегі фактілерді қарастыру табылады. Тергеу комиссияның дауласушы тараптардың арасындағы ерекше келісім негізінде құрылады. Келісімге қарауға жататын фактілер, комиссиялардың қзіретінің көлемі, сондай-ақ комиссияның орналасу жері және ол қолданатын тіл айқындалуы тиіс. Егер тараптар басқадай келісімге келмесе онда 12 және 45 бапқа сәйкес әпбір тарап комиссияға Аралық соттың тұрақты палатасының мүшелерінің жалпы санынан екі комиссир тағайындайды. Комиссияның төрт мүшесі комиссияның төрағасы етіп бесінші мүшені тағайындайды.

Тергеу процедурасы 1949 жылғы соғыс құрбандарын қорғау жөніндегі Женева конвенциясында қарастырылған.

Халықаралық арбитраждың тәртіптің дамуына 1899 және 1907 жылдардағы халықаралық қақтығыстарды шешу жөніндегі Гаага конвенциясы үлес қосты. 1958 жылы Бас Ассамблея арбитражды өндірістің үлгі ережелерін шығарды. Олар ұсынбалы сипатқа ие.

Қазіргі халықаралық тәжірибеде арбитражды органдардың екі түрі белгілі: ad hoc және тұрақты арбитраж. ad hoc арбитражы нақты бір дау бойынша тараптардың келісімімен құрылады. Мұндай келісім ымыраға келу немесе аралық жазба деп аталады. Онда тараптар даудың пәнін анықтайды. Сондай-ақ оны жүргізудің тәртібі мен қағидаларын және сот құрамын анықтайды. Аралық жазба аралық шешімді қабылдау мен орындауға қатысты тараптардың өзара міндеттерін де көрсету керек.

Тұрақты арбитраж- тараптар өздерінің арасындағы туындаған дау бойынша шағымданатын тұрақты арбитражды орган. Бұлардың юрисдикциясының екі түрі бар- ерікті және міндетті. Ерікті жағдайда тараптардың екеуінінде келісімі керек. Ал міндетті де тараптардың біреуінің талабы жеткілікті.

Арбитражды шешімді орындау міндетті.

1899 және 1907 жылдардағы Гаага конвенцияға сәйкес егер жаңадан мән-жайлар ашылса, арбитражды шешімді қайта қарауға жол беріледі.

Аралық сот бір тұлғадан немесе тұлғалар тобынан тұруы мүмкін. Жалпы актің 22 бабына сәйкес ad hoc бес мүшеден тағайындайды, екі басқа арбитр мен суперарбитр үшішүі мемлекеттердің азаматтарынан тараптардың жалпы келісімі бойынша сайланады.

1991 жылы 1899 және 1907 Гаага конвенцияларының негізінде Гаагада орналасқан (Нидерланды) аралық соттың тұрақты палатасы құрылды. Палата құрылымында екі тұрақты орган бар: Халықаралық бюро және әкімшілік кеңес. Бюро

кеңсе функциясын орындайды: тараптар аралық сотқа шағымдану не өз шешімдерін хабарлайды. Бюро палатаға қарауға берілген дауда тараптар арасында байланысты жүзеге асырады. Халықаралық бюро қызметін бақылауды Гаага конвенциясына қатысушы мемлекеттер Гаагадағы дипломатиялық өкілдіктерден тұратын әкімшілік кеңес жүзеге асырады. Кеңестің төрағасы болып Нидерландының сыртқы істер министрі сайланады. Кеңес барлық әкімшілік істерді қарайды.

БҰҰ-ның халықаралық соты халықаралық Әділ соттың тұрақты Палатасының мирасқоры болды. Бұл БҰҰ-ның басты органдарының бірі. Оның құрамы мен құзыреті БҰҰ-ның жарғысымен және халықаралық соттың статутымен анықталған.

Теңіз құқығы бойынша халықаралық трибунал 1982 жылғы теңіз құқығы бойынша БҰҰ конвенциясына сәйкес 1996 жылы құрылған теңіз құқығындағы дауларды шешу органы болып табылады. Статуттың 2 бабына сәйкес халықаралық трибунал 21 судьядан тұрады. Трибуналдың мүшелері тоғыз жылға саланады және қайта сайлануы мүмкін.

Трибуналдың құрамында әлемнің құқықтық жүйесінің өкілдігін қамтамасыз етілуі мүмкін. Осы мақсатта бір мемлекеттен бір өкілден артық болмауы керек және әрбір географиялық топтан үш мүшеден артық болмау керек.

Адам құқықтары жөніндегі Европалық сот (Страсбург қаласы, Франция) 1959 жылы 1950 жылғы адам құқықтары мен негізгі бостандықтарын қорғау жөніндегі Европалық конвенция негізінде құрылды. Осы конвенцияның 1994ж. қабылданған 1998ж. күшіне енген хаттамасына сәйкес Европалық сот қайта құрылып, оған адам құқықтары жөніндегі Европалық комиссияның функциялары өтті.

Европалық сот 1950 жылы Конвенцияға қатысушы мемлекеттердің тең санымен соттардың құрамынан тұрады.

ТМД Экономикалық сот - экономикалық міндеттемелер бойынша туындаған дауларды шешу үшін құрылған арнайы сот. Ол 1992 жылы 15 мамырдағы қатысушы елдердің шаруашылық ұйымдардың арасындағы есептесуді жақсартуды қамтамасыз ету жөніндегі шаралар туралы келісім негізінде құрылды. 1992ж. 6 шілдеде Экономикалық соттың статусы және Экономикалық сот ережесі жөніндегі келісім қабылданды. ТМД жарғысында (32б) сот тұрақты әрекет етуші орган ретінде тіркелген. Ол өзінің 1994ж. өзінің қызметін бастады.

Соттың қарауына мемлекетаралық экономикалық даулар жатады. Сот одан да басқа дауларды шеше алады. Сондай-ақ, достастықтың экономикалық мәселері бойынша қабылданған ережелерді талқылауы мүмкін.

Сот құрамына 1992ж. келісімге қатысушы мемлекеттерден екі судьядан кіреді және он жылға тағайындалады. Жоғарғы алқалы орган болып Сот Пленумы табылады. Ол мемлекет -қатысушылардың жоғарғы арбитражды сот төрағаларынан және судьялардан тұрады. Пленум Сот шншіміне арыздарды қарап соңғы шешім шығарады.

Дауларды бейбіт түрде шешудің халықаралық-құқықтық тәсілдері деп халықаралық құқық субъектілерінің арасындағы дауларды реттеу тәртібі табылады.

Тікелей келіссөздер дауларды шешудің тәсілдері жүйесінде ерекше орынға ие. Бұл тәсілсіз ешқандай дауды шешудің мүмкіндігі болмайды.

Кеңес беру, келіссөздің бір түрі болып табылады. Бұл дауларды шешудің жаңа әдісі болып табылады. Ол XX ғасырда қалыптасты.

Халықаралық ұйымдардың жарғыларында дауларды шешудің механизмдері қарастырылған. Халықаралық ұйымдармен дауларды қарау саяси әдістер арқылы жүргізіледі. Шешім ұсынбалы сипатта болады.

БҰҰ жарғысы бойынша Қауіпсіздік Кеңесі мен Бас Ассамблея дауды бейбіт түрде шешудің функциясы бөлінген орган болып табылады.

Игі қызметтер және татуластырушылық бұлар халықаралық дауды бейбіт шешуде бірге қарастырылады. Бірақ айырмашылықтар да кездеседі. Олар келесідей: игі қызметтердің мақсаты тараптардың арасындағы байланыстарды жақсарту. Игі

қызметтерді көрсетіп отырған тарап келіссөздерге қатыспау керек. Татуластырушылықта үшінші тараптың белсенді қатысуы көрінеді. Оның мақсаты тараптардың арасындағы келісуді жүзеге асыру.

Халықаралық тергеу және келісім комиссиялары- тараптардың келісімімен құрылған органдар. Бұл “БҰҰ жарғысының 33 бабында зерттеу”, “тексеру”, “келісу” терминдерінде көрініс табады.

Тергеу комиссиясының міндетті болып дауға қатысты фактілерді дұрыс бекіту. Келісім комиссиясы даудың реттелуіне барынша ат салысады. Бұл комиссиялардың қорытындылары факультативті сипатқа ие және тараптарға міндет жүктеледі.

Халықаралық арбитраж- дауды үшінші тараптың шешуі. Оның шешімі тараптарға міндетті.

Халықаралық соттың іс қарауы дауды шешудің жаңа тәсіліне жатады.

БҰҰ Халықаралық Соты халықаралық әділ соттың Тұрақты палатасының мирасқоры. Ол БҰҰ ның басты органдарының бірі. Оның құрамы БҰҰ жарғысымен және Халықаралық Сот Статутымен анықталған.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Анисимов Л.Н. Международно-правовые средства разрешения международных споров. Л.,1975.
2. Кожевников Ф.И., Шармазанашили Г.В. Международный Суд ООН. М.,1971.
3. Лазарев С.А. Международный арбитраж. М., 1991.
4. Левин Д.Б. Принцип мирного разрешения международных споров М.,1977..
5. Пушмин Э.А. Принцип мирного разрешения международных споров. Международно-правовые вопросы . М.,1974.
6. Пушмин Э.А. Согласительная процедура - средство разрешения международных споров. Калининград, 1973.
7. Пушмин Э.А. Международный юридический процесс и международное право. Кемерово, 1990.
8. Энтин М.Л. Международные судебные учреждения. М.,1984.

Жақан Гүлім Ю-18-1К тобының студенті

Нұрғалиева Акерке –Амангелді орта мектебінің 11 сынып оқушысы Бұхар-Жырау ауданы Қарақұдық ауылы.

Ғылыми жетекші –з.ғ.м. Мағдатова Қ.Ж.

Қазтұтынуодағы Қарағанды Экономикалық Университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

АДАМ ҚҰҚЫҒЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ПРАКТИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Еліміздің Конституциясында адам және азамат құқықтарының жан жақты реттелуі, егжей тегжейлі қарастырылуы, еліміздің Негізгі заңында Адам және азамат бөлімінің басты орнында тұруы – бұл мемлекетіміздің аталмыш мәселеге ерекше назар аударуының айғағы.

Жалпы зерделеп отырған тақырыбымыздың мақсаты – Негізгі заңға адамдардың көзқарасы мен олардың өз құқықтары мен бостандықтарын жан-жақты жүзеге асырып, міндеттерін орындау тетіктерін қаншалықты толық меңгере алатындығын зерделеу болып табылады.

Қазақстан Республикасы Конституциясының 1-бабында « ...оның ең қымбат қазынасы – адам және адамның өмірі, құқықтары мен бостандықтары» делінген. [1] Адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын мойындау, сақтау және қорғау – бұл мемлекеттің міндеті. Адам мемлекет пен қоғамның маңызды элементі

болып табылады және мемлекет пен құқықтың барлық әрекеттері оның лайықты өмір сүруін қамтамасыз етуге бағытталуы керек. Сонымен қатар, өз құқықтары мен бостандықтарын жүзеге асыра отырып, адам бір мезгілде басқа адамдардың құқықтары мен бостандықтарын бұзбауы керек. Осыдан азаматтардың өздерінің құқықтық мүмкіндіктерін жүзеге асыру жөніндегі іс-әрекеттері, заңды мінез-құлықтың маңызды құрамдастарының бірі болып табылатын басқа адамдардың құқықтары мен міндеттерін бұзбауы тиіс деген қорытынды жасауға болады. Барлық осы әрекеттер заңмен реттелуі тиіс, өйткені заңдық реттеусіз адамдар бірге өмір сүре алмайды, ал құқық өз кезегінде адамзат қоғамына байланысты болады.

Алайда, адам өз өмірінде құқықтан басқа көптеген принциптерді, қоғамдағы құқықтық сана деңгейін, оның тарихи даму ерекшеліктерін және басқа да көптеген факторларын басшылыққа алады. Осы критерийлердің жиынтығынан құқыққа сай мінез-құлық дамиды.

Жақсы құқыққа сай мінез-құлық құқықтық мемлекеттің негізі бола отырып, оның құқығының дамуына және де құқықтық қатынастарды одан әрі дамытуға ықпал етеді.

70 жыл бойы тоталитаризм тұмшауында болған қоғамға оның болашағы үшін жаңа бастаулар, жаңа құндылықтар және жаңа өмір салты керек. Сонымен қатар қоғамның адамға қаншалықты еркіндік беріп жатқанын есте ұстау керек, сол бостандықтың жауапкершілігі әлдеқайда зор.

«Біздің бостандығымыз ешкімді мойындамауда емес, біздің бостандық жоғарыдағыға құрметпен қарағанымызда. Мұндай құрмет бізді көтереді; біздің мойындауымыз біздің жан дүниемізде өзімізден жоғары тұрған нәрсенің бар екенің көрсетеміз және оған тең болуымызға лайық екендігімізді көрсетеміз». [2]

Құқықтық мінез-құлық – адамның құқық нормаларына сәйкес мінез-құлық. Құқықтық мінез-құлық экономикалық, әлеуметтік, саяси- идеологиялық қоғамдық қатынастардың жай күйіне ықпал жасап, дамуына септігін тигізеді. Құқықтық мінез-құлық негізінде борышты, қоғамдық қажеттілікті сезінуден, қоғамдық мүддемен сабақтас жеке мүддеден туындайтын ниет жатады және ол адам санасы мен еркіндігінің бақылауында болады. Ал құқыққа қарсы жағымсыз мінез-құлыққа пайдакүнемдік, өзімшілдік, зорлықшыл пиғыл сияқты теріс қылықтар жатады. Құқықтық тұрғыдан нақты тәртіпке келтірілген мінез-құлық қана құқықтық мінез-құлық болып саналады, ал рұқсат етуші не тыйым салушы құқық нормаларында қарастырылмаған мінез-құлық құқықтық мінез-құлыққа жатпайды. Құқықтық мінез-құлық мемлекет тарапынан қадағаланып отырады. Жағымды, оң мінез-құлыққа құқықтық кепілдік беріледі, ал құқыққа қарсы жағымсыз, теріс мінез-құлық үшін адамға құқықтық жауапкершілік жүктеледі.

Қоғамдық бағыттағы себептердің жоғарғы сатысы болып, қылықтың әлеуметтік құндылығының күшіне байланысты, айналасындағылар, туыстар мен жақындар, қоғам үшін пайдалылығына көз жеткізу болып табылады. Құқыққа сай мінез-құлықтарға жағымды баға беруге қиын себептер де тудырады. Өйткені, себептің сипаты мен қылықтың құқыққа сайлығының арасында қатаң үйлесімділік жоқ. Бірақ, көпшілік жағдайларда жағымды себептер құқыққа сай мінез-құлық тудырса, ал жағымсыздар – құқыққа қайшы мінез құлық тудыртады. Әйтсе де бұл тәтіптің ерекшелігі бар. Оның пайда болуы себеп пен құқықтың арасында тағы бір түйіннің – жоспарлау мен шешім қабылдаудың болуы. Ол әлеуметтік тиімді себептерді өзгертеді немесе, керісінше, әлеуметтік зиянның орнын толтырады.

Құқықтық мінез-құлық, егер ол тікелей құқық нормаларымен қарастырылса және қоғамның өнегелік мүмкіндігі мен мақсаттылығы туралы көзқарастарымен қайшы келмесе қажетті сипатқа ие болады. Құқықтық мінез-құлық ұсынылған құқықты пайдалану барысында жеке тұлға басқа тұлғалардың мүдделерін немесе жалпы адамгершілік мақсаттарын есепке алмаса қажетті болмай қалады.

Құқыққа сай мінез-құлықтың түрлі көрініс табуы түрлі критерийлер бойынша оның жүйеленуіне түрлі көзқарастар үшін негіз береді:

- салалық тиістілігіне байланысты – конституциялық құқық, әкімшілік құқық, азаматтық құқық, қылмыстық құқық және басқалар;
- қоғамдық өмір салалары бойынша - саяси экономикалық, әлеуметтік-мәдени;
- субъектілері бойынша жеке тұлғалар (азаматтар, лауазымды тұлғалар), ұжым (топтар, қоғамдық ұйымдар, мемлекет).

Құқыққа сай мінез-құлықтың көрініс табуының түрлі нысандарына қарай, В.Н. Кудрявцев аталып өткен жүйелеу шеңберінде қосымша ішкі жүйелеуді ұсынды. Жеке тұлғаның құқыққа сай мінез-құлық автормен (өз құқықтарын жүзеге асыру, міндеттерді орындау, әлеуметтік құқықтық белсенділік) және (құқықтар мен міндеттерге ие болу, өз құқықтары мен заңды мүдделерді қорғау) деп бөлінеді. Ұжымның құқыққа сай мінез-құлық қызметтік үлестері бойынша ішкі және сыртқы, кәсіби және қоғамдық, ұжымның әрекеттері бүтіндей және оны жетекшінің алып жүруі, лауазымды тұлғалар мен жұмысшылар болып бөлінеді. Әрекеттерінің белсенділік деңгейіне байланысты – белсенді, кәдімгі, пассивті; көрініс табу нысандарына байланысты – әрекет немесе әрекетсіздік; ұстанымдарды жүзеге асыру сипатына байланысты – сақтау, орындау, пайдалану және қолдану болып бөлінеді. [3]

Аталған классификацияда құқықтық мінез-құлық генезисі жөніндегі сұрақ анықталмаған күйі қалып отыр, сондықтан да субъектілердің іс-әрекетінің мотивтеріне (қозғаушы бастама, ішкі реттеу) қатысты болатын құқыққа сай мінез-құлықты классификациялауды қарастыру қажет. Бұл критерий бойынша мінез-құлықтың келесідей түрлері бөлінеді:

- маргиналды мінез-құлық (латын тілінен *marginalis* - шегінде тұрған, шекаралық). Құқықты бұзудың пайдасыздығын (жақындарының беделін, құрметін жоғалтудан қорқу) сипаттайтын, заңды тек жазалаудан қорыққаны үшін бұзбайтын, жеке тұлғаның құқыққа сай және құқыққа қайшы ниеттері арасында баланс жасаушы, пассивті сипатқа ие болып табылады. Кез-келген жағдайда, жеке тұлғада әрекет етіп тұрған құқыққа және оның қағидаларына құрметпен қарау қатынастары жоқ болады. Өзінің позитивті болуына қарамастан, маргиналды мінез-құлық константты құнды құқықтық орнатылымдардың жоқ кезінде қоғамға белгілі бір қауіп тудырады - кез келген сәтте ұстаушы факторлардың әлсізденуі нәтижесінде ол құқыққа қайшыға айналуы мүмкін;

- конформистік мінез-құлық, құқықтың қажеттілігін түсінбей және оны тиесілі сыйламай, құқықтық ұстанымдарда мойынсұну болып табылады. Мұндай мінез-құлық негізінде қоршаған ортаның еркі мен пікіріне мойынсұнуға ұмтылу жатады;

- әдетті (стереотипті, оң) мінез-құлық құқықтың нормаларын, жеке тұлғаның меңгерген қағидаларын сақтау болып табылады;

- жағымды құқыққа сай мінез-құлық – мұндай мінез-құлық қоғамда бар құқық нормаларының әділ және әділеттілігіне деген мызғымас сенімге, құқықты құрметтеуге және оны терең білуге негізделеді. Мұндай мінез-құлық құқықтың әдеттегі қалып бойынша, әр түрлі себептер мен дәлелдердің іштей арпалысуынсыз орындалуынан (атқарылуынан) көрінеді;

- құқыққа сай, әлеуметтік тұрғыдан белсенді мінез құлықтың түрі құқықтың құндылығының қажеттілігі жөніндегі мызғымас сенім мен құқықты құрметтеуге ғана емес, сонымен бірге құқыққа дәлелді түрде қарау мен оны жете түсінуге негізделген.

Әр адамның мінезі әр түрлі, ал заң бәрімізге ортақ. Өз қауіпсіздігіміз үшін өзіміз заңды қатаң сақтап жүруіміз қажет. Әркім өз мінез-құлқын, жүріс тұрысын заңға сәйкес ұстаса, қоғамымыз қауіпсіз, болашағымыз жарқын болар еді. Әркім өзіне-өзі жасаған іс-әрекеттеріне есеп беріп және жасаған іс-әрекеттерінің дұрыс немесе бұрыс екенін саралап жүрсе, онда болашақта біздің қоғам, біздің мемлекет бүкіл әлем үлгі тұтатын мемлекет – демократияның есігі болатыны сөзсіз. Елбасымыздың салиқалы саясаты «Рухани жаңғыру», «100 қадам», «Қазақстан 2050» сияқты бағдарламаларның

іске асуы да осы халықтың құқыққа сай мінез-құлқынан бастау алады және де тірегі болады. Заңды мінез-құлық – бұл ғылыми әдебиетте кеңінен қолданылатын құқықтық санат. Дегенмен, заңды мінез-құлыққа жеткілікті көңіл бөлінбейтінін атап өту қажет, бірақ қоғамдағы заңды мінез-құлықтың рөлі өте жоғары. Қоғамның қалыпты жұмыс істеуі мен дамуы үшін қажетті әлеуметтік қатынастарды реттеуге үлес қосатын заңдық мінез-құлық, заңның үстемдігі қамтамасыз етіледі. Заңды мінез-құлықтың әлеуметтік рөлі қоғамдық қажеттіліктерді қанағаттандыруға дейін төмендетілген деп айту дұрыс болмас еді. Заңды тұлғалардың мүдделері туралы ұмытпаған жөн.

Қоғамға да, мемлекетке де қатысты заңды әрекеттерге кедергі келтіретін субъектілердің іс-әрекеттеріне жол бермеу үшін заңдылықты көтермелеу және ынталандыру керек. Қоғамның қалыпты дамуы үшін адамның жоғары заңды мәдениеті ғана емес – «бұл заңның білімі мен түсінуі, оған сәйкес іс-әрекеттер» және мемлекет тарапынан олардың құқықтары мен бостандықтарын жүзеге асырудың кепілі. Адамның және мемлекеттің өзара жауапкершілігінсіз, қарама-қайшылықтарды болдырмау мүмкін емес және де құқықтық мемлекет құру мүмкін емес.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы.

<http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K950001000>

2. Исмағанбетова А.Н. “Социология” –Алматы. 2005.

3. Первова И.Л. "О социальной поведения детей и подростков" // Санк-Петербург. 1999.

Жакеев Т.С. магистрант Кокшетауского университета им.А.Мырзахметова
Научный руководитель – Байжанов Е.А. магистр юридических наук Кокшетауский
университет им.А.Мырзахметова г.Кокшетау,Республика Казахстан

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ В КАЗАХСТАНЕ

Рассматривая коррупцию как негативное социальное явление, необходимо обратить особое внимание на причины ее возникновения и существования.

Можно выделить ряд причин коррупции, которые могут существовать не только в Казахстане, но и в других государствах. К причинам коррупции можно отнести низкую развитость национального правосознания, отсутствие публичного декларирования и прозрачности государственных доходов и расходов, проблемы исполнения принятых правовых актов и др.

Для более детального анализа темы необходимо раскрыть указанные тезисы, затем будут предложены некоторые пути искоренения проблемы путем борьбы с самими причинами, порождающими коррупцию.

Можно отметить, что на законодательном уровне борьба с коррупцией ведется должным образом. В нормативно-правовую базу Республики Казахстан по вопросам борьбы с коррупцией включены Закон РК от 18 ноября 2015 года «О противодействии коррупции» [1], Указ Президента от 26 декабря 2014 года «Об Антикоррупционной стратегии РК на 2015-2025 годы» [2], Кроме того, законодательством Республики Казахстан предусмотрена уголовная ответственность за получение и дачу взятки, а также за посредничество во взяточничестве. Законодательство Республики по коррупционным преступлениям основывается не только на нормах Уголовного Кодекса РК [3], но и на положениях Нормативного постановления Верховного Суда РК «О практике рассмотрения некоторых коррупционных преступлений» от 27 ноября 2015 года № 8 [4] и др.

Более того, в 2015 году было создано Национальное бюро по противодействию коррупции (Антикоррупционная служба). В его функции входит предупреждение, выявление, пресечение, раскрытие и расследование коррупционных преступлений.

Тем не менее, уровень коррупции в Казахстане остается относительно неизменным. Так, согласно данным Transparency International в 2017 году из 180 стран Казахстан занимал 122-е место в Индексе восприятия коррупции. За последние два года существенных изменений не наблюдалось [5].

Приведенный список документов не является исчерпывающим. Однако, нельзя утверждать, что население республики обладает необходимыми знаниями в данной области. Коррупцию воспринимают в общем ее виде, из-за чего возникают случаи неправильной квалификации определенного деяния.

На сегодняшний день очень важно наладить работы в организациях образования с целью антикоррупционного воспитания подрастающего поколения. Помимо этого, работа СМИ по антикоррупционному воспитанию населения могла бы оказывать некоторую помощь в повышении национального правосознания. Однако, к сожалению, СМИ довольно часто используют коррупционную тематику по заказу конкретных лиц для достижения определенных целей, где наряду с конкретными фактами коррупционного поведения провозглашаются сведения дезинформационного характера, что в дальнейшем играет на руку коррупционерам и приводит к недоверию населения к средствам массовой информации.

Нельзя забывать и о том, что во многом коррупция порождается низким показателем заработной платы государственных служащих. Однако, данный фактор зависит от экономической развитости государства и внутренней политики страны в целом.

Зачастую вызывает подозрения то, что государственный служащий с установленной заработной платой приобретает имущество, стоящее большие суммы денег. В данном случае из-за отсутствия прозрачности расходов государственного бюджета ставится большое количество вопросов перед государственным служащим и государством в целом.

Противодействие коррупции должно выделяться системностью и последовательностью с возможностью взаимодействия государственных органов, неправительственных организаций и непосредственно самого населения. Результатом этой работы должно стать формирование высокого уровня антикоррупционной компетентности как государственных служащих, так и всего населения.

Выявление, пресечение, предупреждение коррупционных правонарушений и привлечение виновных лиц к ответственности осуществляется органами прокуратуры, национальной безопасности, внутренних дел, налоговой, таможенной и пограничной службы, финансовой и военной полиции.

Уполномоченные лица данных органов должны безотлагательно составлять отчеты о произошедших правонарушениях, а также мерах, предпринятых к лицам, совершившим данные правонарушения. Обращения граждан о готовящихся или совершенных правонарушениях должны быть незамедлительно рассмотрены. Это помогло бы власти выявлять и пресекать если не саму коррупцию, то хотя бы ее последствия. Но на сегодняшний день можно наблюдать тенденцию неправильного рассмотрения таких обращений и жалоб, что в последующем создает благоприятные условия для коррупции.

Так, коррупция проявляется в обыденном: начиная с приобретения водительского удостоверения, заканчивая получением рабочего места.

Особого внимания требует тема взяточничества среди должностных лиц государственных органов. На сегодняшний день хоть и ведется борьба с коррупцией, только часть чиновников становятся героями скандальных новостей о задержании лиц, получавших взятку в крупных и особо крупных размерах. Такие лица продумывают

целые механизмы и коррупционные схемы, пользуясь своим профессиональным положением. Зачастую представители малого и среднего бизнеса не могут продвигать свои бизнес-проекты, так как для получения разрешения им необходимо заплатить большую сумму денег. Зарождается нездоровая конкуренция, когда в приоритете находится тот, кто может заплатить большую сумму. Более того, данную ситуацию следует расценивать как вмешательство государства в частный сектор экономики, так как наблюдается непосредственная заинтересованность государственных органов в предоставлении преимущества определенной крупной фирме с целью получить от нее как можно больше выгоды.

Вышеперечисленные сферы жизни не являются исчерпывающими. Существует еще множество факторов, зарождающих и развивающих коррупцию.

Коррупция является актуальной проблемой нашего общества. Она затрагивает все сферы жизни. Более того, коррупция не только подрывает доверие общества к государству, но и мешает эффективному функционированию системы государственного управления. На сегодняшний день существует множество механизмов борьбы с коррупцией. Однако, недостаточно вводить и соблюдать данные механизмы, пока коррупция существует в общественном сознании. Только при развитой антикоррупционной культуре в обществе можно достичь больших результатов.

Под антикоррупционной культурой общества следует понимать бойкот населения любым проявлениям коррупции, а также ее публичное порицание. Пока одни представители нашего общества дают взятки представителям власти, коррупция не исчезнет, а будет только развиваться. Пока другие представители общества молча смотрят на такой беспредел, борьба с коррупцией будет неэффективной и безрезультатной.

Мы можем бесконечно анализировать опыт по противодействию коррупции таких развитых стран, как США, Великобритания, Швейцария, Германия, Франция, Финляндия, Бельгия, Норвегия и т.д., можем подписать и имплементировать сотню международных документов, сформировать исчерпывающую антикоррупционную законодательную базу и создать множество органов по борьбе с коррупцией и ее предупреждению. Но результат будет лишь тогда, когда само общество будет готово искоренить коррупцию и сможет отказаться от дачи и получения взяток, использования родственных связей для продвижения на работе или в каких-либо других целях.

С другой стороны корруппирование власти не является односторонним актом, а происходит по обоюдному согласию. Давая взятку, тот же бизнесмен несет на себе бремя ответственности наряду с политиком.

В данном контексте можно говорить не только о политиках и бизнесменах. Однако, необходимо понять одно – воспитание и обучение будущих политиков и других представителей общества в наших руках. Мы должны прививать правильные ценности нашим детям с малых лет, чтобы затем они смогли передать эти ценности будущим поколениям. На ребенка, как ни странно, нельзя повлиять словами, каким бы тоном они не были сказаны.

Но в то же время заинтересованность и вовлеченность в данную тему должны исходить от самих школьников. Бурный интерес представителей любого возраста вызывают продукции киноиндустрии, новости, интересный контент в социальных сетях. Поэтому в процесс формирования и развития антикоррупционной культуры не только школьников, но и всего общества должны быть вовлечены казахстанские СМИ, известные блогеры и представители отечественной киноиндустрии. Ведь не зря на сегодняшний день СМИ называют четвертой ветвью власти, а ведение блога приравнивают к профессиональной деятельности.

Из-за того, что коррупцию оснащают только тогда, когда ловят какого-нибудь взяточника, у населения не пробуждается негативное отношение к коррупции. Но

вещание новостей ограничено констатированием фактов. Поэтому общественности нужно показывать фильмы и социальные ролики о последствиях коррупции. Ведь когда мы смотрим какие-либо художественные фильмы или жизненные видеоролики, мы сами проживаем все моменты вместе с героями. Такой способ просвещения населения в вопросах коррупции не может искоренить коррупцию в сознании всех людей, но открывает глаза многим представителям нашего общества.

Невозможно повлиять на всех и сразу изменить ситуацию в стране, но достаточно начать хотя бы с себя и своего окружения. Посредством воспитания и образования формируется мировоззрение человека. При следовании истинным ценностям, таким как любовь к Родине, уважение к окружающим, порядочность и честность, у человека есть все возможности построения своего светлого будущего.

Нельзя с уверенностью сказать, что, искоренив коррупцию в общественном сознании, мы искореним ее полностью. Формы и размеры коррупции постоянно видоизменяются, поэтому должны совершенствоваться законодательная база по противодействию и предупреждению коррупции и комплекс профилактических мер. Борьба с коррупцией эффективна только тогда, когда она всеохватна, комплексна, ведется постоянно. На это должны быть направлены все силы и властей, и общества.

Так, антикоррупционная программа должна реализовываться не только политическим руководством страны, но и при максимальном сотрудничестве с институтами гражданского общества.

Список использованной литературы:

1. Закон Республики Казахстан «О противодействии коррупции» от 18 ноября 2015 года № 410-V ЗРК / ИПС «Әділет»
2. Указ Президента Республики Казахстан «Об Антикоррупционной стратегии Республики Казахстан на 2015-2025 годы» от 26 декабря 2014 года № 986 «Әділет»
3. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года № 226-V ЗРК /«Әділет»
4. Нормативное постановление Верховного суда Республики Казахстан «О практике рассмотрения некоторых коррупционных преступлений» от 27 ноября 2015 года № 8 / «Әділет»
5. Индекс восприятия Коррупциза 2017 г. Анализ результатов рейтинга Transparency International выявил связь между преследованием НПО и СМИ и повышенным уровнем коррупции. // Issued by Transparency International Secretariat

Жолимова Ә.Ә., магистрант

Научный руководитель – к.ю.н., доцент Бексултанова Р.Т.

Евразийский Национальный университет им. Л.Н. Гумилева, г. Нур-Султан,
Республика Казахстан

ПРОБЛЕМЫ РАЗГРАНИЧЕНИЯ ОСОБОГО ПРОИЗВОДСТВА ОТ ДРУГИХ ВИДОВ ГРАЖДАНСКИХ ПРОИЗВОДСТВ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

На сегодняшний день тенденция развития особого производства в гражданском процессуальном праве характеризуется двумя направлениями: во-первых, совершенствуются существующие категории дел и во-вторых, формируются по своему существу новые категории дел в связи с изменениями общественных отношений в гражданско-правовой сфере. Несмотря на новшества в категории дел особого производства, которые появились с принятием ГПК РК от 13 июля 1999 года, некоторые положения действуют со времен принятия ГПК РСФСР от 11 июня 1964 года. Среди них дела об установлении фактов, имеющих юридическое значение; о признании гражданина безвестно отсутствующим и об объявлении гражданина

умершим; о признании гражданина ограниченно дееспособным и недееспособным; об установлении усыновления (удочерения) ребенка [1]. ГПК РК 1999 года закрепил вышеуказанные дела в подразделе 4 «Особое производство» и вместе с тем расширил перечень рассматриваемых дел в порядке особого производства. Тем самым, последовали изменения следующего характера: расширился перечень юридических фактов, разрешаемые в порядке особого производства, включены дела о направлении несовершеннолетних в специальные организации образования, о реструктуризации финансовых организаций, об урегулировании платежеспособности, ликвидации и банкротстве и т.д [2]. Данный список, помимо этого, расширился и с принятием нового ГПК РК от 31 октября 2015 года [3].

Из приведенного обзора, можно сделать вывод, что на первый взгляд особое производство действительно подвижно. Однако, есть все основания полагать, что данные изменения носят поверхностный характер ограничиваясь лишь дополнением перечня категории дел подлежащих разрешению в порядке особого производства. По мнению В.В. Аргунова: «Изменения процессуального законодательства не позволяют по-настоящему реализовать огромный потенциал данного вида судопроизводства и что при разработке ГПК РФ особому производству не уделено должного внимания» [4]. С его утверждением можно согласиться, поскольку формирование особого производства в казахстанском гражданском процессе проходит аналогичный путь.

Современная концепция особого производства берет свои истоки с разработки Основ гражданского судопроизводства СССР и с введением новых ГПК союзных республик начиная с 1961 года. В этот период были разработаны фундаментальные принципы особого производства, его характер, выявлены отличительные черты особого производства от искового. Общеизвестным стало понятие особого производства, которое заключалось в отсутствии спора о праве, вследствие чего отсутствуют интересы противоположных сторон. Данное определение стало традиционным и присутствует во всех учебниках по гражданскому процессу. Именно в отсутствии спора о праве подавляющее большинство юристов видели отличие особого производства от искового. Современные ученые также видят главное отличие в отсутствии спора о праве. Так, А.В. Юдин полагает, что в особом производстве отсутствует спор о праве, но присутствует спор об охраняемом законом интересе [5]. Некоторые ученые утверждают, что особое производство должно ограничиваться лишь разрешением дел об установлении юридических фактов, а разрешение остальных категорий дел должны производиться по правилам искового производства.

По мнению Ю.В. Тихомировой особое производство характеризуют следующие признаки:

1. Цель суда заключается в защите субъективных прав и охраняемых законом интересов, но не путем разрешения дела в порядке искового производства, а путем констатации юридически значимых фактов, с признанием которых будет зависеть возникновение, изменение или прекращение определенных прав и обязанностей у заявителя. В порядке особого производства делается вывод о правовом статусе гражданина.

2. В особом производстве отсутствуют стороны, заявляющие свои юридические требования. Поэтому обязательным субъектом является заявитель, могут участвовать заинтересованные лица.

3. Инструмент защиты – заявление.

4. Каждая из категории дел особого производства специфична, следовательно имеются определенные различия в порядке разрешения каждой из категории дел особого производства [6].

По мнению А.Ю. Францифорова, в особом производстве разногласия имеют место быть, но эти разногласия никак не могут быть связаны с правами и обязанностями участвующих в деле лиц по отношению друг к другу.

Однако, вскоре после вступления в действие ГПК РСФСР в 1964 году, в жизнеспособности такой концепции усомнились. Сомнения были обусловлены тем, что в некоторых категориях дел присутствовала вторая материально заинтересованная сторона. В связи с этим, споры об искомом характере этих дел не утихают и по сей день. По моему мнению, учитывая разношерстный характер дел, подлежащих рассмотрению в порядке особого производства, к окончательному консенсусу о сущности особого производства мы придем не скоро.

Учитывая тот факт, что полемика между учеными продолжается, и более того, считающих, что главное отличие особого производства от искового заключается в отсутствии спора о праве, - меньшинство, встает вопрос о необходимости разработки критериев, позволяющих выявить сущность особого производства и отграничить его от других видов гражданского судопроизводства. По мнению В.В. Аргунова: «Признание критерия «отсутствия спора о праве» как основного в определении сущности особого производства было возможно лишь в конкретных условиях советской судебной системы и советского гражданского процесса: в настоящее время данный критерий не должен являться приоритетным».

Необходимо отметить, что проблема спора о праве в особом производстве в странах СНГ приобрела свою специфику. Сложность в определении критериев особого производства связана с тем, что на сегодняшний день до сих пор не провели разграничения между спором о праве и спором о факте. Таким образом, применение критерия спора о праве порождает еще большую неопределенность в виду появления спора о факте.

Применительно к законодательству европейских стран (французское, немецкое) можно отметить отсутствие разграничения между спором о праве и спором о факте. Например, во французском особом производстве рассмотрению в порядке особого производства подлежат те дела, которые не содержат в себе спор вообще. Возникновение разногласий в процессе приводит к рассмотрению дела в порядке искового производства.

Нерешенность вопроса о разграничении спора о факте и спора о праве приводит к отвержению в юридической литературе критерия спора о праве вообще, и бесспорности как отличительных признаков особого производства.

Многие авторы склонны полагать, что спор о праве не может быть критерием разделения особого и искового производства. Следует говорить не о наличии спора о праве, речь должна идти о презумпции спорности или бесспорности требования. Для возникновения спора о праве необходимо, чтобы как минимум два лица заявили свои противоположные интересы, требования на один и тот же правовой объект. Причем одновременно удовлетворение обоих требований должно быть невозможным.

Помимо этого, в целях поиска новых форм взаимодействия искового и особого производств начинает набирать силу позиция, согласно которой у всех категорий дел особого производства больше различий, нежели сходства. По мнению В.В. Блажеева, дела особого производства имеют лишь единственный объединяющий признак, заключающийся в том, что «порядок рассмотрения каждого из них по-своему отличается от искового». Он справедливо отмечает, что в современном гражданском процессе отсутствует «единое» особое производство, а имеются лишь «особые производства, представляющие собой обособленные специфические порядки разбирательства различных категорий дел, существенно отличающиеся от искового порядка рассмотрения гражданско-правовых споров» [7]. Аналогичной позиции придерживаются и некоторые другие авторы

Таким образом, вопрос о разработке критериев разграничения особого производства от искового до сих пор является нерешенным.

Наряду с проблемами о разграничении особого производства от искового, в теории гражданского права также поднимается вопрос о том, что целый перечень дел

был ошибочно включен в состав особого производства. Ошибка состоит в том, что дела об ограничении дееспособности гражданина, о признании гражданина недееспособным, об ограничении или лишении несовершеннолетнего в возрасте от 14 до 18 лет права самостоятельно распоряжаться своими доходами; о принудительной госпитализации граждан в психиатрический стационар и о принудительном психиатрическом освидетельствовании, о внесении исправлений или изменений в записи актов гражданского состояния, об оспаривании совершенных нотариальных действий или отказа в их совершении изначально содержат в себе спор о субъективном праве — гражданском или публичном. Сторонники данного мнения полагают, что закон относит к числу дел, возбуждаемых в защиту «охраняемого законом интереса», все дела особого производства, поэтому в делах этой категории предметом защиты всегда выступает охраняемый законом интерес, но не субъективное право. Вследствие этого они должны быть отнесены соответственно к исковому производству или к производству по делам, возникающим из публичных правоотношений.

Список использованной литературы:

1. Гражданский процессуальный кодекс РСФСР (утв. ВС РСФСР 11.06.1964) (ред. от 31.12.2002) – URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_2237/ (Дата обращения: 03.03.2020)
2. Гражданский процессуальный кодекс Республики Казахстан от 13 июля 1999 года № 411-І (с изменениями и дополнениями по состоянию на 13.11.2015 г.) (утратил силу) – URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=1013921 (Дата обращения: 03.03.2020)
3. Кодекс Республики Казахстан от 31 октября 2015 года № 377-V «Гражданский процессуальный кодекс Республики Казахстан» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 10.01.2020 г.) – URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=34329053 (Дата обращения: 03.03.2020)
4. Аргунов В.В. Развитие особого производства в гражданском процессе: смена идей, взглядов, понятий // Вестник Московского университета. Серия 11. Право. - 2011. № 1. – С. 5
5. Особое производство в арбитражном процессе : Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15 : Самара, 2002 210 с. РГБ ОД, 61:03-12/403-7
6. Тихомирова Ю.В. Понятие и сущность особого производства в гражданском процессе // Вестник РГГУ. Серия «Экономика. Управление. Право» - 2010., - С. 1
7. Блажеев В.В. О существовании особых производств в арбитражном процессе // Актуальные проблемы гражданского права и процесса: Мат-лы Межд. науч.-практ. конф. / Под ред. Д.Х. Валеева, М.Ю. Чельшева. М., 2006.

Жаймурат Р. – студентка группы Ю-18-3к
Научный руководитель- к.ю.н., доцент Сопыханова А.Б.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, Караганда,
Казахстан

К ВОПРОСУ О ПОНЯТИИ РЕКРЕАЦИОННОЙ ЗОНЫ

С обретением Республикой Казахстан государственной независимости в 1991 году и провозглашением перехода к рыночной экономике возникла необходимость преобразования отношений природопользования, их адаптации к условиям рынка, создания правовых, экономических и организационных условий для равноправного развития всех форм собственности и производных от них прав природопользования, охраны прав на природные ресурсы граждан и юридических лиц. Как следствие этого, в республике принципиально изменились состав субъектов отношений

природопользования на природные ресурсы, возникли новые виды вещных прав на природные ресурсы. Однако проблема рационального использования природных ресурсов и охраны окружающей природной среды осталась до сих пор. «...на протяжении многих десятилетий в Казахстане складывалась преимущественно сырьевая система природопользования с экстремально высокими техногенными нагрузками на окружающую среду. Поэтому кардинального улучшения экологической ситуации пока не произошло и она по-прежнему характеризуется деградацией природных систем, что ведет к дестабилизации биосферы, утрате ее способности поддерживать качество окружающей среды, необходимое для жизнедеятельности общества».

Сохранение благоприятной окружающей природной среды является важной задачей на данном этапе развития нашего государства. Данное утверждение закреплено на конституционном уровне. Так, в ст. 31 Конституции Республики Казахстан говорится: «Государство ставит целью охрану окружающей среды, благоприятной для жизни и здоровья человека». Несложно представить себе процветающую экономику, в которой люди из года в год становятся все более больными в результате неправильного подхода к своему здоровью и загрязненной окружающей среды. По мере того, как мы строим свое общество, необходимо применять нарастающие усилия в том, чтобы наши граждане были здоровыми на протяжении всей своей жизни, и их окружала здоровая природная среда. Наша стратегия в реализации этой цели состоит из следующих компонентов. Предотвращение заболеваний и стимулирование здорового образа жизни. Мировой опыт показывает, что важнейший фактор, влияющий на здоровье населения страны, - это шаги государства по предотвращению заболеваний, с одной стороны, и стимулирование здорового образа жизни, с другой. Предотвращение заболеваний подразумевает использование чистой воды и здоровой пищи, наличие очистительных систем, сокращение объектов, загрязняющих окружающую среду и наносящих экологический вред, аналогичные меры по снижению других факторов риска.

Итак, на современном этапе сохранение здоровья казахстанцев и охрана окружающей природной среды становятся двуединой целью нашего государства.

В последнее десятилетие в Республике Казахстан все больше внимания уделяется развитию отдыха и туризма на территории республики. В соответствии с Концепцией развития туристской отрасли Республики Казахстан от 30 июня 2017 года активно развиваются рекреационные зоны двух крупных регионов, в которых расположены две столицы Казахстана (старая - Алматы и новая Астана), что обусловлено в первом случае близким расположением Великого Шелкового пути (Алматы является узловым комплексом системы туризма части «Шелкового Пути»), во втором - близостью Щучинско-Боровской курортной зоны, заповедника «Кургальджино»[1].

Учитывая все возрастающий интерес к правовому обеспечению туризма и отдыха, возникла необходимость более подробного и обстоятельного изучения понятийного аппарата института рекреационного природопользования. При этом разработка понятия «рекреационная зона» является весьма актуальной, так как в нашем законодательстве официальное определение рекреационной зоны отсутствует, хотя упоминания о рекреационных зонах и рекреационной деятельности имеются.

Так, в Законе Республики Казахстан «Об архитектурной, градостроительной и строительной деятельности в Республике Казахстан» от 16 июля 2001 г. указано предназначение рекреационных зон в населенных пунктах. Согласно ст. 51 этого закона рекреационные зоны в населенных пунктах предназначены для организации и обустройства мест отдыха населения и включают в себя сады, лесопарки, парки и скверы, зоопарки, водоемы, пляжи, аквапарки, объекты ландшафтной архитектуры, иные места отдыха и туризма, а также здания и сооружения досугового и (или) оздоровительного назначения. В рекреационную зону могут включаться охраняемые

природные объекты, расположенные в пределах границ (черты) населенного пункта. На территории рекреационной зоны не допускаются размещение (строительство) новых и расширение действующих промышленных, коммунальных и складских объектов, зданий и сооружений жилищно-гражданского назначения, непосредственно не связанных с функционированием рекреационной зоны[2].

В подзаконных нормативных актах, касающихся развития туризма и отдыха в Астане и Алматы, говорится о создании рекреационных зон, о разработке комплексной городской программы развития рекреационной инфраструктуры для обслуживания новой отрасли экономической деятельности этих городов – туризма. Цель такой программы - создать новый эффективный сектор экономики города, использующий потенциал историко-культурного наследия и уникального природного окружения города и способный радикально решить финансовые проблемы сохранения, реставрации и воссоздания исторического наследия и природного потенциала[3]. Собственно говоря, только этими нормативными актами упоминание о рекреационных зонах и ограничивается.

В Законе РК «Об особо охраняемых природных территориях» от 7 июля 2006 года имеется упоминание о рекреационной нагрузке, рекреационной деятельности, землях рекреационного назначения[4]. Более подробно рассмотрены земли рекреационного назначения в Земельном кодексе РК от 20 июня 2003 года. Так, согласно ст.126 Земельного кодекса РК от 20 июня 2003 года под землями рекреационного назначения признаются земли, предназначенные и используемые для организованного массового отдыха и туризма населения. В состав земель рекреационного назначения могут входить земельные участки, на которых находятся дома отдыха, пансионаты, кемпинги, объекты физической культуры и спорта, туристические базы, стационарные и палаточные туристско-оздоровительные лагеря, дома рыболова и охотника, лесопарки, туристические тропы, трассы, детские и спортивные лагеря, другие аналогичные объекты. К землям рекреационного назначения относятся также земли пригородных зеленых зон[5]. Что же касается основополагающего нормативного правового акта в области использования и охраны окружающей природной среды – Экологического кодекса РК от 9 января 2007 года, то в нем не только отсутствует понятие «рекреационная зона», но даже не закреплены экологические требования к землям рекреационного назначения.

Так, в ЭК РК имеется статья 212 «Экологические требования при использовании земель особо охраняемых природных территорий и земель оздоровительного назначения», однако помимо указанных категорий земель в Казахстане выделены в самостоятельную категорию земли рекреационного назначения[6]. Как видим, существует понятийный «вакуум» в правовом регулировании института рекреационного природопользования. Для устранения данной ситуации необходимо, в первую очередь, разработать понятие «рекреационная зона». Слово «рекреация» имеет латинское происхождение.

Recreatio – восстановление. Рекреация – отдых, восстановление сил человека, израсходованных в процессе труда. «Зона» в переводе с греческого – пояс. Под ней подразумевается полоса, пространство между какими-либо границами; территория, участок чего-либо, характеризующиеся определенными признаками[7; 1128]. Таким образом, рекреационная зона – это территория, участок, предназначенный для отдыха, восстановления сил человека. В юридической литературе были предприняты попытки определения рекреационной зоны[8; 311].

В.В. Петровым, Джуровичем М., Роде Г. и другими было разработано следующее определение: «рекреационными зонами считаются естественные или окультуренные участки земельного или водного пространства, предназначенные для организованного либо массового отдыха или туризма населения». Данное мнение разделяется и Б.В. Ерофеевым[9; 518].

По нашему мнению, данное определение является недостаточно полным, так как оно не включает участки недр, которые используются в рекреационных целях. Например, в п.2 ст.77 Закона РК «Об особо охраняемых природных территориях» от 7 июля 2006 года указаны так называемые геоморфологические объекты – террасы, поймы, пещеры, ущелья, каньоны, водопады и другие формы рельефа, наглядно отражающие процессы рельефообразования и имеющие особую ценность для туризма и рекреации. Позднее В.В. Петров предложил такое определение: рекреационные зоны – это часть пространства окружающей среды, используемая для отдыха и туризма, в том числе зеленые, курортные, лечебно-оздоровительные зоны[10; 537].

Мы также считаем его недостаточно полным, так как В.В. Петров использовал в определении термин «окружающая среда», хотя сам под ним понимает ту часть естественной среды, которая преобразована в результате деятельности человека. Следовательно, в определении рекреационной зоны указаны только участки природы в населенных пунктах и не отражены участки естественной среды обитания. А мы знаем, что рекреационные зоны являются составной частью национальных природных и региональных природных парков. По нашему мнению, следует указать – «часть пространства окружающей природной среды», так как это понятие более широкое и включает в себя и естественную среду обитания, и окружающую человека среду. В законодательстве некоторых стран СНГ имеется определение рекреационной зоны. Так, в Градостроительном кодексе Российской Федерации от 29 декабря 2004 года N 190-ФЗ указаны так называемые зоны рекреационного назначения, в состав которых могут включаться зоны в границах территорий, занятых городскими лесами, скверами, парками, городскими садами, прудами, озерами, водохранилищами, пляжами, а также в границах иных территорий, используемых и предназначенных для отдыха, туризма, занятий физической культурой и спортом[11]. В соответствии с Законом «Об архитектурной, градостроительной и строительной деятельности в Республике Беларусь» рекреационные зоны населенных пунктов представляют собой территории, предназначенные для организации мест отдыха населения и включающие в себя парки, городские леса, лесопарки, пляжи и иные объекты отдыха и туризма[12]. В вышеуказанных двух случаях рекреационная зона рассматривается как составная часть населенного пункта, т.е. расположенная в пределах городской черты. В Законе Украины «Об охране окружающей природной среды» от 25 июня 1991 года дано иное понятие рекреационной зоны: «рекреационная зона - это участки суши или водного пространства, предназначенные для организованного массового отдыха и туризма» [13]. В данном случае рекреационная зона рассматривается как составная часть окружающей природной среды. Следует упомянуть и о еще одном толковании рекреационной зоны. В последнее время многие бизнесмены рассматривают рекреационную зону как ту часть бизнес-центра, которая специально выделена для отдыха в первую очередь работающих в нем сотрудников[14].

Таким образом, здесь рекреационная зона представляет собой полностью искусственную среду, с чем мы не согласны. Некоторые ученые отвергают понятие «рекреационная зона» и предлагают его заменить термином «рекреационная территория». Например, Л.А. Самусенко, полагает, что «более приемлемым общим термином для обозначения мест, предназначенных для рекреационного использования, является термин природные рекреационные территории[15; 207], а не «зоны», «земли» и т. п. Предпочтительность использования дефиниции «территория» подтверждается анализом юридической литературы, а также законодательства об особо охраняемых природных территориях, градостроительного законодательства, в котором он широко употребляется».

В противоположность данному мнению, полагаем, что термин «рекреационная зона» более предпочтителен, чем «рекреационная территория», так как понятие «зона» предполагает не только использование территориального признака, но и установление

особого режима использования и охраны. Кроме того, в законодательстве Республики Казахстан уже устоялось понятие «земли рекреационного назначения» и некоторые авторы отождествляют эти два понятия. Так, И.И. Пирожник и В.М. Зайцев рассматривают рекреационные территории как земли, выступающие в качестве рекреационных угодий, занятые туристскими комплексами, инфраструктурными предприятиями и коммуникациями, связанные с их обслуживанием, располагающие ресурсным потенциалом, но четко не определяют их состав [16; 70]. Некоторые авторы, определяя состав рекреационных территорий, несмотря на то, что выделяют рекреационные зоны как самостоятельные объекты, указывают в качестве составных частей именно «земли», а не «территории». Так, по мнению А.Г. Бобковой природные рекреационные территории – территории, пригодные для организации отдыха населения, возобновления жизненных сил и энергии человека, признанные таковыми в порядке, установленном законодательством, регулярное использование которых возможно при осуществлении рекреационной деятельности [17; 64]. К ним она относит: рекреационные, курортные, лечебно-оздоровительные зоны независимо от их месторасположения;

земли оздоровительного, рекреационного, историко-культурного назначения;

участки земель природоохранного назначения, имеющие режим рекреационного использования;

отдельные участки земель лесного, водного фонда, пригодные для рекреационного использования;

отдельные участки земель населенных пунктов, имеющих рекреационное назначение (парки (культуры и отдыха, районные, спортивные, детские, исторические, мемориальные и другие), скверы, бульвары, набережные, лесопарки, лугопарки, гидропарки, сады жилых районов и др.);

иные территории, пригодные для использования в целях рекреации.

Некоторые авторы рекреационными считают территории, которые являются местами массового организованного отдыха населения. При этом они полагают, что «рекреационные территории могут состоять, во-первых, из собственно рекреационных земель и, во-вторых, из хозяйственных земель, т.е. земель различных видов деятельности, но специализирующихся на обслуживании рекреантов» [18; 129].

Как видим, смысл выделения самостоятельной категории «рекреационные территории» заключается в том, что данное понятие является более широким, чем «земли рекреационного назначения», так как для рекреации, отдыха мы используем и иные категории земель, например, земли оздоровительного, историко-культурного назначения; отдельные участки земель лесного, водного фонда, пригодные для рекреационного использования; земли особо охраняемых природных территорий.

Список литературы

1. Об утверждении Концепции развития туристской отрасли Республики Казахстан до 2023 года. Постановление Правительства Республики Казахстан от 30.06.2017г. [Электронный ресурс] - Режим доступа:<http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000406>

2. Закон Республики Казахстан «Об архитектурной, градостроительной и строительной деятельности в Республике Казахстан» от 16.07.2001г. [Электронный ресурс] - Режим доступа:<http://adilet.zan.kz/rus/docs>

3. Указ Президента Республики Казахстан «О реализации Ташкентской декларации глав тюрко-язычных государств, проекта ЮНЕСКО и Всемирной Туристской Организации по развитию инфраструктуры туризма на Великом Шелковом пути в Республике Казахстан» от 30.04.1997г. [Электронный ресурс] - Режим доступа:<http://online.zakon.kz>

4. Закон РК «Об особо охраняемых природных территориях» от 7 07.2006г. [Электронный ресурс] - Режим доступа:<http://adilet.zan.kz/rus/docs>
5. Земельный кодекс РК от 20 июня 2003 года. [Электронный ресурс] - Режим доступа:<https://kodeksy-kz.com>
6. Экологический кодекс РК от 9 января 2007г. [Электронный ресурс] - Режим доступа:<http://online.zakon.kz>
7. Советский энциклопедический словарь. М.: Советская энциклопедия, 1979. С.1128.
8. Правовая охрана окружающей природной среды в странах Восточной Европы. М.: Высшая школа, 1990. С.311.
9. Ерофеев Б.В. Экологическое право России: учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 1996. С.518.
10. Петров В.В. Экологическое право России. М.: Бек, 1995. С.537.
11. Градостроительный кодекс Российской Федерации от 29.12.2004 г. [Электронный ресурс] - Режим доступа:www.consultant.ru
12. Закон Республики Беларусь «Об архитектурной, градостроительной и строительной деятельности в Республике Беларусь» от 5 июля 2004г. [Электронный ресурс] - Режим доступа:<https://online.zakon.kz>
13. Закон Украины «Об охране окружающей природной среды» от 25 июня 1991г. [Электронный ресурс] - Режим доступа:<http://online.zakon.kz>
14. Рекреационная зона – место особого назначения <http://www.cre.ru/journalnews/1096/>
15. Самусенко Л.А. Правовое понятие и состав природных рекреационных территорий // Право и демократия: сборник научных трудов. Минск: БГУ, 2006. Спец. вып. С. 207.
16. Пирожник И.И., Зайцев В.М. Рекреационные ресурсы БССР и проблемы их рационального использования // Природные и социально-экономические условия Белорусской ССР: научные сообщения по программе XXV Междунар. геогр. конгресса / под общ.ред. Н.Т. Романовского, В.М. Широкова. Минск.: Вышэйшая школа, 1984. С. 70.
17. Бобкова А.Г. Правовое обеспечение рекреационной деятельности. Донецк: Юго-Восток, 2000. С.64.
18. Рекреационное использование территорий и охрана лесов / В.Б. Нефедова [и др.] М.: Лесная промышленность, 1981. С.129.
19. Потаев Г.А. Рекреационные ресурсы Беларуси: современное состояние, проблемы и перспективы использования // Природные ресурсы. 2000. № 3. С.101.

Жупарбекова И.К., магистрантка группы Ф-НП-9
Өтебекова А.А., студентка группы ФК-711 К-2
Научный руководитель – магистр., ст.преподаватель Бекебаева М.О.
Университет «Мирас», г.Шымкент, Республика Казахстан

ЭКОНОМИКА КАЗАХСТАНА: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ

Современное состояние экономики Казахстана актуализирует необходимость переосмысления стратегии экономического развития. Экономические проблемы Казахстана обусловлены тяжелыми временами, переживаемыми мировой экономикой, вступившей в турбулентный период своего развития.

Казахстан является заметным игроком на нефтяном рынке, и поэтому одним из первых ощущает на себе удар резкого падения цен на нефть. В 2016 году цена на нефть достигла своего пика в середине июня 114,3 долларов США за баррель (данные за 16 июня - 23 июня) и опустились до своего минимального значения 48,7 долларов к середине января 2017 года (данные за 12.01 - 19.01.2017 г.). В структурах власти называются самые различные оценки относительно приемлемого для казахстанской экономики падения цен на нефть.

Об этих новых угрозах и вызовах предупреждал Президент страны Н.А. Назарбаев в своем Послании народу Казахстана 11 ноября 2016 года «Нурлыжол - путь в будущее» и заявил, что страна готова к пессимистическому прогнозу падения цен на нефть до \$40 долларов за баррель. Естественно, это сильно скажется на формировании будущего казахстанского бюджета [1].

Средняя себестоимость добычи нефти в Казахстане составляет в среднем 50 долларов США за баррель, и можно сказать, сегодня добыча нефти в Казахстане приближается к точке, после которой она станет нерентабельной. Поэтому негативные последствия значительного снижения мировых цен на нефть могут привести к снижению добычи нефти. Такого рода проблемы возникают и у других нефтедобывающих стран, где высока стоимость добычи нефти. По мнению многих аналитиков, при цене 45 долларов за баррель более половины мировых месторождений нефти становятся нерентабельными [2].

Из-за падения цен нефтяная выручка оказывается ниже, что вызывает падение ВВП. Практически повторяется то, что испытывала наша страна в 2008-2009 годах. Тогда в 2009 году среднегодовая цена на нефть была \$65 за баррель, временами она снижалась до \$35 и ниже за баррель. Если среднегодовой темп роста ВВП в Казахстане за предыдущий период с 2000 по 2007 г. составлял 10,08%, то в 2008 г. рост ВВП составил 3,3%, 2009 г. - 1,2%. Рост ВВП в последующие годы опять же был обязан значительному росту цен на нефть.

Таким образом, с одной стороны, постоянно растет себестоимость добычи нефти из-за того, что исчерпываются дешевые старые месторождения Казахстана и обходится дорого транспортировка по нефтепроводам к потребителям. С другой стороны, имеет место снижение цен на нефть на мировом рынке.

По прогнозам МВФ, Казахстан в числе нефтедобывающих стран столкнется со значительными потерями государственных доходов и экспортных поступлений. После полуторагодичного периода низких мировых цен на нефть, связанных накопившимися высокими запасами главного энерго-носителя на фоне глобального замедления экономической активности, знаковым событием конца 2018 года стало заключение странами ОПЕК и 11 независимыми странами-экспортерами нефти соглашения о сокращении добычи на 1,8 млн. барр./сутки, с целью сократить мировые запасы до среднего уровня за последние пять лет. Соглашение вступило в силу 1 января 2019 г. Рынок отреагировал незамедлительно и в зимние месяцы цена на главный энергоноситель выросла до уровня 56-57 долл./барр.

В 2019 году объем добычи нефти составил 86,2 млн. тонн, рост к уровню 2018 года составил 10,5% (78 млн. тонн). На 2018 год план добычи нефти составляет 87 млн. тонн. Объем экспорта нефти в 2019 году составил 69,8 млн. тонн, рост к 2018 году - 12,4%. Средняя цена на нефть марки Brent в 2018 году составляла 45 долл., в 2019 - около 54 долл. США за баррель [5].

Прогноз на 2018 год порядка 55-60 долл. США за баррель. 30 ноября 2019 года на совещании ОПЕК+ участники согласились продлить ограничение добычи нефти до конца 2018 года.

Несмотря на усилия правительство по диверсификации и модернизации экономики, нефтегазовый сектор по-прежнему является основой экономического и индустриального развития Казахстана. Хотя доля нефтедобычи в ВВП устойчиво

сокращалась в течении последних лет, её снижение связано прежде всего с задержкой ввода новых месторождений, в частности, Кашаган, также существенным снижением мировых цен на нефть в 2016-2017 гг. Другим сдерживающим фактором роста добычи являются ограниченные возможности экспортной транспортной инфраструктуры.

В последние годы у экономистов, изучающих развитие стран со средним уровнем доходов, к которым относится и Казахстан, все больше укрепляется понимание, что промышленность и сельское хозяйство уже не являются главными источниками быстрого роста таких стран [6].

Как свидетельствуют приведенные данные, Казахстан как страна со средним уровнем развития, видимо, уже достигает предела занятости в промышленности, а это не позволяет рассматривать ее как главную движущую силу экономического роста. Сегодня в создании добавленной стоимости решающую роль играют инновационные технологии, дизайн, маркетинг, образование, наука, проектирование, логистика, телекоммуникации, информационные технологии. Отказавшиеся от промышленности развитых страны виды услуг, тесно связанные с экономикой знаний, стали центрами добавленной стоимости и привлечения прибыли. Именно они становятся главным условием успешного развития.

Если же программа развития будет сфокусирована на изготовлении промышленных изделий, которые находятся в отрыве от современного сектора услуг, то она приведет к ловушке среднего уровня развития и войти Казахстану в число 30-ти высокоразвитых государств мира будет невозможно. Излишнее сосредоточение внимания на промышленности в стратегии развития страны требует переоценки. Промышленность - важный фактор развития, но еще более важным является завоевание конкурентоспособности и развитие потенциала современных бизнес-услуг, которое определяют лицо развитой страны мира. Для несырьевого направления развития услуг в Казахстане необходимо наращивать потенциал, связанный с экономикой знаний. Казахстан в рейтинге Всемирного банка по индексу экономики знаний находится на 73 месте среди 146 стран (данные за 2013 г.). Сектора услуг, которые успешно развиваются в странах с высоким уровнем дохода, тяготеют к хорошо организованным крупным городам, с эффективной инфраструктурой и высокой концентрацией образованных людей. Казахстану нужно стать экономически сильным и независимым именно в системе мировой экономики, играть по ее правилам, но лучше других. У нашей страны для этого есть средства и ресурсы, но нельзя уповать только на природные ресурсы без развития, что закономерно сделает страну сырьевым придатком развитых стран.

Надо отойти от упрощенного представления о наибольших возможностях несырьевой диверсификации казахстанской экономики, которые повысили бы конкурентоспособность и ускорили ее рост. При осуществлении мер, позволяющих уйти от сырьевой зависимости, развить малый и средний бизнес, улучшить инвестиционный климат, стимулировать собственное производство и других, чрезвычайно важно учесть проблемы, связанные с ловушкой стран со средним уровнем дохода.

Ловушка среднего дохода - ситуация, когда рост экономики страны замедляется после достижения среднего уровня доходов. Крупные запасы нефти в Казахстане позволили в сравнительно короткие сроки войти в число государств мира со средним уровнем дохода. Однако, как мы убедились выше, структура экономики в целом характеризуется однобокостью, несбалансированностью, а потому и потенциальной уязвимостью. Наряду с высоким развитием добывающей отрасли, остальные отрасли не играют существенной роли в экономике. Структура экономики Казахстана подтверждает тезис о том, что страны со средним уровнем экономического развития характеризуются большим удельным весом промышленности по сравнению с аграрным сектором, более развитой внутренней и внешней торговлей. Их место в мировом

хозяйстве определяется существенным технологическим разрывом с развитыми странами и большой внешней задолженностью. В связи с ростом заработной платы и снижением ценовой конкурентоспособности такая страна не в состоянии конкурировать как с развитыми странами с высокой квалификацией и инновациями, так и со странами с более низкими издержками производства.

Назревшая необходимость государственного вмешательства и экономического регулирования предприятий нефтегазового комплекса очевидна. В начале периода реформ, некоторые руководители отрасли надеялись на экономическую самодостаточность рынка. Оказалось, что при рыночных условиях - проблем даже больше, чем при плановой экономике. Необходимо помнить, что частное владение основными средствами не отменяет государственных задач по управлению производственными мощностями, развитию и обновлению промышленности. Обеспечение энергетической безопасности страны всецело является прямой государственной задачей, а не отдельных частных предпринимателей.

Надо также понимать, что переход от экономического роста, ориентированного на ресурсы, на рост, основанный на высокой производительности и инновациях, является сложнейшей проблемой. Это требует создания высококачественной системы образования, которая поощряет творчество и поддерживает прорывы в науке и технике. Чтобы избежать ловушки среднего дохода, необходим переход к стратегии внедрения инноваций, наращивание внутреннего спроса на высококачественные инновационные продукты. Казахстан в 2018 году по индексу инноваций занимает 87 место (2019 г. - 87 место) среди 140 стран, образование 57 место, по сравнению с 2019 годом наблюдается снижение рейтинга, т.е. 52 место. [6].

На территории Казахстана необходимо развивать не только ресурсоориентированные направления экономики, но и более высокотехнологичные и инновационные составляющие, которые могут обеспечить экономическую, энергетическую, экологическую и экономическую безопасность государства

В настоящее время применение инновационных технологий является одним из источников повышения технологического уровня производства нефтяных компаний, что дает им новые конкурентные преимущества в борьбе на рынках. Реализация технологических инноваций влияет на основные показатели деятельности предприятия.

Нефтяная и газовая промышленность Казахстана на современном этапе их развития сталкиваются с рядом сложных проблем. Необходимо в ближайшее время решать острый вопрос о применении новых технологий, внедрении результатов научных исследований и научно-технических разработок на всех этапах производства: от геологоразведки до получения готовых нефтепродуктов. Для казахстанских нефтегазовых компаний в области инноваций отмечается следующий ряд проблем:

- Используемое в отрасли оборудование устарело и зачастую не обновляется;
- Низкий объем финансирования НИ-ОКР. Абсолютными лидерами в отрасли в мире являются ExxonMobil и Total. Эти компании вкладывают в НИОКР по 700800 млн. долл. в год. В расчете на 1 т нефтяного эквивалента затраты «нефтяных гигантов» на НИОКР составляют в среднем 1 долл. на 1 т нефтяного эквивалента и 50% в структуре общих затрат [8].
- Недостаточное финансирование нефтепереработки и нефтехимии, т.к. основной объем инвестиций (до 90%) направляется на сегмент разведки и добычи.
- Инновационное развитие в нефтегазовом секторе требует тщательного планирования и четко сформулированной стратегии. Компании нефтегазовой отрасли отстают от лидеров в области инноваций сточки зрения наличия четкой и ясной стратегии в области инновационного развития.
- Внедрение ГГ-инноваций в производственные процессы нефтегазовых компаний. Новейшие ГГ-программы хранят информацию о месторождениях в единой базе данных, организуют технический график их работы, следят за его отклонениями и

обнаруживают места, требующие ремонта или оптимизации производственного процесса.

Нефтегазовая промышленность - это тот сектор, где процессные инновации оказывают огромное влияние не только на конечные результаты деятельности отдельных компаний, но и на состояние национальной экономики в целом.

Многие страны осознали преимущества инновационной деятельности и приступили к внедрению передовых инновационных решений, перенимая опыт крупнейших международных нефтяных компаний и лидеров инновационного развития из других отраслей.

Таким образом, необходимо добиться высокорезультативного, энергоэффективного, ресурсо-сберегающего и геоэкологического производства, это возможно с помощью инноваций. Они способствуют поиску новых нефтегазовых месторождений, увеличению коэффициента извлечения запасов и глубины переработки сырья, сокращению потерь при добыче и транспортировке.

Список использованной литературы:

1. Послание Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу Казахстана «Н^рлыжол - путь в будущее», 11 ноября 2016 г.
2. The Global Competitiveness Report 2016 - 2017. <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2016-2017>
3. «Казахстан в 2015 году»: Статистический ежегодник на казахском и русском языках.- Астана.
4. «Казахстан в 2014 году»: Статистический ежегодник на казахском и русском языках.- Астана.
5. Анализ нефтегазового сектора Казахстана по итогам 8 месяцев 2019 года. <http://rfcaratings.kz/wp-content/uploads/2017/11/Obzor-neftegazovogo-sektora-082019.pdf>
6. The Past, Present, and Future of Economic Growth. http://www.cf.ch/wp-content/uploads/2015/06/GCF_Rodrik-workin-paper-1_-6.17.131.pdf
7. <https://kursiv.kz/news/mirovaya-ekonomika/2018-10/kazakhstan-zanyal-59-e-mesto-v-globalnom-indekse>
8. Проблемы долгосрочного развития нефтяной промышленности России // Горнопромышленный портал России [Электронный ресурс]. URL: <http://www.miningexpo.ru/news/13746>.

Kamekova S.B., group student TB – 18 – 2
Supervisor – Ph.D., Associate Professor Sidorova N.V.
Karaganda Economic University of Kazpotreboyzuz

INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE

The United Nations International Court of Justice is one of the six main organs of the United Nations, established by the UN Charter to achieve one of the main goals of the United Nations "to conduct, by peaceful means, in accordance with the principles of justice and international law, the settlement or resolution of international disputes, or situations that may lead to disturbing the world. " The UN International Court of Justice is a higher court, which was founded on June 26, 1945. The official languages of the Court are French and English. At the same time, at the request of any party, the Court is obliged to grant it the right to use a language other than French and English. Parties to the proceedings shall act through their representatives and may use the assistance of attorneys or lawyers in the Court. Legal proceedings include two parts: written and oral proceedings. Written proceedings include a

communication to the Court, memoranda and counter-memoranda, answers to them, as well as all supporting documents. In oral proceedings, the Court hears witnesses, experts, representatives, attorneys and lawyers. Court hearings are held in public, except when the Court has decided otherwise, and also if the parties require that the public not be allowed to attend the hearing. The deliberations of the Court take place in closed session and are kept secret thereafter. All decisions of the Court are made by a majority vote of the judges present. If the votes are equally divided, the vote of the President of the Court shall give an advantage to the relevant decision. The composition of the judge is elected by the General Assembly and the Security Council. The service life of judges is 9 years. The International Court of Justice has 15 members. The President of the International Court of Justice is Abdul-Kavi Ahmed Yusuf, who took office on February 6, 2018. The Peace Palace is located in The Hague, where the seat of the International Court of Justice is located. The court began work in 1946, replacing the Permanent Court of International Justice (PJMP), which was established in 1920 under the auspices of the League of Nations. In October 1945, at its last session, the MEPP decided to transfer its archives and property to the Court, which was also due to sit in the Peace Palace in The Hague. On January 31, 1946, the judges of the MPJP resigned, and on April 17, 1946, the MPJP was officially dissolved by a resolution of the League of Nations. For the first time, the Court met on April 3, 1946 at the Peace Palace and on April 6 elected its President, Vice-President and Registrar. The first President of the Court was Judge José Gustavo Guerrero (El Salvador), who was President of the PMPP until its dissolution. On April 18, 1946, the International Court of Justice held its first public hearing. The International Court of Justice consists of 15 independent judges, elected regardless of their citizenship, from among persons of high moral character who meet the requirements in their countries for appointment to higher judicial posts or who are lawyers with recognized authority in the field of international law. The International Court of Justice is called upon to become one of the key components in the strategy for the peaceful resolution of disputes and disagreements between states and the maintenance of law and order in the world. The court is served by the Registry, its administrative authority. The official languages are English and French. The Court is the only one of the six main organs of the UN located outside of New York.

It operates in accordance with the Statute, which is part of the UN Charter, and its Rules. The statute includes 5 chapters:

- Chapter I: Organization of the court (arts. 2-33)
- Chapter II: Competence of the court (arts. 34-38)
- Chapter III: Judicial Procedure (Articles 39-64)
- Chapter IV: Advisory Opinions (Articles 65-68)
- Chapter V: Amendments (Articles 69-70).

In considering a case and making decisions, the Court applies the sources of law that are defined in article 38 of its Statute, namely

- International conventions and treaties;
- International custom;
- General principles of law recognized by civilized nations;
- Judicial decisions and doctrines of the most qualified specialists in international law.

In addition, if the parties to the dispute agree, the Court may decide the case on the basis of the principle *ex aequo et bono*, that is, in fairness, without limiting itself to the applicable rules of international law.

The International Court of Justice exercises both judicial and advisory functions. The decisions of the Court are final and not subject to appeal. May be revised on the basis of newly discovered circumstances. In case of uncertainty for the states parties to the dispute, the International Court of Justice, if it considers it necessary, may give their interpretation. The International Court of Justice has more than 116 disputed cases. More than 16 cases are under consideration. For example: The Gabcikovo-Nagymaros Project between Hungary and

Slovakia. Date of application: July 2, 1993. The Gabčíkovo-Nagymaros project is a project of dams on the Danube. After Czechoslovakia collapsed in 1993, the Slovak Republic continued to implement the project. In 1989, Hungary suspended the implementation of the project when scientists from both countries expressed concerns about the environmental consequences. After Hungary attempted to terminate the 1977 treaty in May 1992, both parties (Hungary and Slovakia) agreed to submit their dispute to the UN International Court of Justice in The Hague. The case is noteworthy in that for the first time the UN Court ruled on an environmental dispute. The hearing was held from March 3 to April 15, 1997, and the Court, for the first time in its history, paid a visit to the site of the dispute. In 1997, the court found that Hungary had violated its contractual obligation on virtually all counts. After that, the case was considered closed, but then the case was reopened.

The case was dismissed at the initiative of the applicant without considering the merits (withdrawn from consideration): more than 30 such cases before the International Court of Justice. First case in the International Court of Justice: Case of an incident in the Corfu Channel in 1947.

Advisory Opinions at the International Court of Justice 27. First Opinion: Conditions for admission of States to UN membership. The initiator was the UN General Assembly. Date of treatment: December 12, 1947. Date of conclusion: May 28, 1948.

Касимова Лейла ученица КГУ «Гагаринская средняя школа»

Научный руководитель – учитель истории Абуева Камилла Найзабековна
КГУ «Гагаринская средняя школа» Бухар – Жырауский район, Карагандинская область

КОНСТИТУЦИОННО ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ МОДЕРНИЗАЦИИ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА, ГОСУДАРСТВА И ЭКОНОМИКИ

«Какие ждут нас в будущем дела?
Об этом думать вы должны всё чаще.
И если гражданин вы настоящий,
Большой отдачи ждёт от вас страна»

Становление гражданского общества и правового государства в нашей стране во многом зависит от уровня гражданского образования и патриотического воспитания. На сегодняшний день меняются отношения гражданина с государством и обществом. Он получает большие возможности реализовать себя как самостоятельную личность в различных областях жизни и в то же время возросла ответственность за свою судьбу и судьбу других людей. В этих условиях патриотизм становится важнейшей ценностью, интегрирующей не только социальный, но и духовно-нравственный, идеологический, культурно-исторический, военно-патриотический и другие аспекты.

Воспитание гражданина страны – одно из главных условий национального возрождения. Функционально грамотный гражданин – это человек, любящий Родину, умеющий реагировать на изменения в обществе, защищать своё человеческое право. Понятие «Гражданственность» предполагает освоение и реализацию ребёнком своих прав и обязанностей. Важно воспитать деятельного гражданина своей Родины, а не стороннего наблюдателя. Формируя гражданина, мы, прежде всего, должны видеть в нём человека. Поэтому считаю что «гражданин» – это самобытная индивидуальность, личность, обладающая единством духовно-нравственного и правового долга.

Конституционный патриотизм - это гражданская потребность созидать в своей стране. Формирование стратегии конституционного патриотизма, как инструмента модернизации общественного сознания, что Основной закон – это, в том числе, договор о взаимной ответственности государства и общества, а конституционный патриотизм - это

разделенная вера соотечественников в процветание страны в условиях торжества права, это путь к зрелости общества, определяющей, в конечном счете, место страны в мире.

Конституция - это фундамент всей пирамиды государственного устройства – слова нашего Елбасы - Нурсултана Абишевича Назарбаева. Наша конституция РК основана на принципах свободы, стремлении к правовой гармонии и благополучию народа. Основой эффективного государства являются доверительные отношения между государством и народом. В своем послании первое лицо государства, наш президент Касым - Жомарт Кемелевич Токаев, обозначил наиболее актуальные проблемы развития страны, указывая на конкретные пути и меры их разрешения, определил стратегические ориентиры и направления дальнейшего поступательного развития общества. Были выделены самые обсуждаемые, болезненные вопросы, в которых учтены все актуальные проблемы.

Огромное значение, в развитии государства имеет образование. Основой индустриализации и инновационного развития Казахстана должно стать качественное образование. Оно должно даваться не только молодому поколению, но и должны создаваться условия, чтобы личным кредо каждого Казахстанца стало «образование в течение жизни». Молодёжь верит, что страна, руководствуясь данным Посланием, непременно добьется больших успехов в реализации поставленных задач. Концепция «слушающего государства» — базовый стратегический элемент, на который делается основной упор в установлении и укреплении доверия к действующей власти со стороны населения. Это эффективно и оперативно среагирует на запросы граждан, реформирование судебной и правоохранительной системы, которые будут являться ключевым фактором усиления защиты прав граждан и их безопасности.

Конституция РК предоставляет Президенту широкие полномочия и мощные рычаги воздействия на осуществление намечаемых путей и планов общественного развития. Только Основной закон объединяет всех граждан – безусловно, не допуская дискриминации по каким бы то ни было критериям. Конституционный порядок является положением о равенстве всех граждан, живущих на казахской земле, вне зависимости от их этнической, религиозной и иной принадлежности, социального происхождения. Основной закон определяет статус нашего государства в качестве демократического социального правового и является фундаментом гражданского общества как одно из цивилизованных государств мировой экономической системы, развивается по экономическим законам, по которым развивались остальные мировые державы.

Носителем суверенитета и единственным источником власти в Республики Казахстан, согласно Конституции РК, является ее многонациональный народ, который, сохраняя исторически сложившееся государственное единство, исходя из общепризнанных принципов равноправия и самоопределения народов и возрождая суверенную государственность Казахстана, принял Конституцию РК. Осуществление власти народа происходит в двух формах: непосредственно или через органы государственной власти и органы местного самоуправления. Высшим непосредственным выражением власти народа, - как указывается в Конституции, - являются референдум и свободные выборы. В демократическом государстве организация и осуществление власти базируются на принципе разделения властей, который сочетается с принципом местного самоуправления. Участие населения в «осуществлении» власти на всех ее уровнях дает возможность создать новые формы диалога власти и общества, государства и человека, «встроить» гражданина в процесс принятия решений по управлению социальными и экономическими процессами. Главное, чтобы сам человек, сам гражданин сознавал себя частью современного устройства государства и общества. Для этого нужно развивать конституционное мировоззрение, чтобы государственные органы и граждане нашей страны обращались к ней как к эффективно работающему правовому документу.

Қайролла А. П-32к тобының студенті
Ғылыми жетекшісі- Біліктілігі жоғары деңгейдегі бірінші санатты арнайы
пәндер оқытушысы, Заңтану магистрі
Әбілдина Ақбөпе Сағындыққызы
Қазтұтынуодағы Қарағанды Экономикалық Университеті
Экономика, бизнес және құқық колледжі

МЕДИАЦИЯ-ДАУЛАРДЫ, ЖАНЖАЛДАРДЫ ШЕШУДІҢ ҚОЛАЙЛЫ ӘДІСІ РЕТІНДЕ

Кәзіргі заманда халықтың аузынан, бұқаралық ақпарат құралдарының беттерінен «Медиация» сөзі түспей жүргені бәрімізге мәлім дүние. Алайда, «Медиация» сөзінің мағынасын қарапайым халақ толықтай түсіне қоймайды. Себебі, бұл ұғым біздің қоғамға енді ғана еніп жатыр. Осы сөздің мағынасын мақаламда толығырақ түсіндіріп өткім келеді.

28 қаңтар 2011жылы ҚР «Медиация туралы заңы» қабылданып, 6 тамыз 2011жылы заңды күшіне енді. «Медиация» 2011 жылы Қазақстан Республикасында ресми мәртебеге ие болды.

Елімізде «Медиация туралы» заңның қабылданып, бой алуы, медиацияның өрескел дамуы, өркениетке қарай бет түзеген қоғамымыздағы оң өзгерістердің бірі іске асырылып жатқандығының анық көрінісі екендігіне көз жеткізуге болады.

Қазақ халқы үшін бітімгершілік – биік адамгершілік көрінісі бар адамгершілік іс-әрекет, билік айтудың, жүргізудің ең озық өнегесі. Ұлы қазақ даласының билігінің әйгілі бір туар тұлғалары –Төле би, Қазыбек би, Әйтеке билер бастаған дана билердің ел арасындағы кез-келген дауды бітімгершілік арқылы шешіп, халқымыздың бірлігін, біртұтастығын, тыныштығын сақтауға үлкен көңіл аударғаны барлығымызға белгілі. Осыдан біз медиация туралы заңымыздың атауы өзгеше болғанымен қазақ халқы үшін жат, белгісіз дүние емес екенін көреміз. Халқымыздың әйгілі билерінің дәстүрлі билік жүргізу тәсілінің заңды жалғасы екендігін түсінгеніміз жөн болар.

Мысалы, сотта істер ұзақ айлап, кейде жылдап қаралатын болса, ал медиаторға 30 ақ күн ғана уақыт беріледі. Соттардан ең басты өзгешелігі – медиатор тараптарымен болатын келіссөздерге кез-келген уақытта, кез-келген жерде қатыса алады. Ал судьяға араласпаушылық принципі бойынша мұндай келіссөздерге қатысуға заң бойынша тиым салынған. Және де сот тәжірибесі арқылы сотта судьямен қаралатын істер тек бір жақтың көңілінен шығады. Істің талапкер мен жауапкердің бітімгершілік келісуімен аяқталуы сирек кездеседі сот тәжірибесінде.

Медиацияны жүргізудің қағидалары мыналар болып табылады: құпиялылық, еріктілік, тараптардың теңдігі, медиатордың тәуелсіздігі, медиация рәсіміне араласуына жол берілмеушілік. Негізі, бізге таныс қағидалар. Бірақ дегенмен медиация арқылы дауларды шешудің өзіне тән айырмашылығы, өзгешелігі бірталай. Солар туралы төменде анықтап, белгілеуге тырысамын.

Медиация арқылы істі жүргізу тараптарының өзара келісімі негізінде және олардың арасында медиация туралы шарт жасаған кезде жүзеге асырылады.

Медиацияны жүргізу тілін тараптар өз қалаулары бойынша таңдауға құқылы. Егер тараптардың бірі медиацияға жүгіну туралы ұсынысты жазбаша түрде жіберсе және оны жіберген күннен бастап он күн ішінде немесе ұсыныста көрсетілген мерзімде медиация рәсімін қолдануға басқа тараптың келісімін алмаса, мұндай ұсыныс қабылданбайды деп есептеледі. Медиацияны жүргізу үшін талапкер мен жауапкер өзара келісімдері бойынша бір немесе бірнеше медиаторларды таңдайды. Ал медиаторлар ұйымы,өз тарапынан, егер тараптар аталған ұйымға тиісті өтініш жіберсе, медиатордың (медиаторлардың) кандидатурасын ұсына алады. Егер медиацияны

жүргізу барысында тараптардың бірі кәмелетке толмаған адам болса, онда педагогтің немесе психологтің міндетті түрде қатысуы керек.

Медиацияның жүргізілу тәртібіне тоқтала кетсек, медиатор медиация барысында болатын іс-әрекеттерді, тәртіпті, медиацияның атқаратын рөлі, оның құқықтық әсері, қолайлығы, нәтижесі туралы екі жаққа да толық мәлімет беруі керек. Екі жақтың құқықтарының тең екенін және олардың бір-біріне сыйластықпен қарау керектігін түсіндірген жөн.

Медиацияны жүргізуден бұрын, медиатор тәртіп бойынша біріншіден дайындық шараларын жүргізеді. Даудың шығу себебін анықтау мақсатымен, тараптарды мұқият тыңдап, екі жақтың пікірін толық ескере отырып қажетті мәлімет жинауға тырысады.

Екіншіден, медиатор тараптардың әрқайсысынан даудың шығу себебін ескеріп, қандай сұрақтарды талқылау қажеттігін шешіп алады. Сондықтан да медиатор нақты-нақты сұрақтар қою арқылы, тараптарды мұқият қайта тыңдап, конструктивті мағынасын табу шарасын қолданады. Сонымен қатар медиатор екі жақтың талаптарын тыңдап, ол талаптың қайсысы келешекте тараптарды біріктіретінін жобалайды. Бұл жағдай орын алғанда медиатор нейтралитет қағидасын сақтауы керек.

Үшіншіден медиатор тараптарға дауды шешудің әр түрлі екі жаққа да ыңғайлы, тиімді, пайдалы шешімдерін ұсынады. Ол шешімдер міндетті альтернативті болуы қажет. Сонымен, медиатор екі жақты шығармашылық ізденіске итермелеуі мүмкін.

Қорыта келсек, екі тарап та шешімге өз еркімен келгеніне көзімізді жеткізу керек. Төртінші қадамда медиация шешімі дайындалады. Екі тараптардың қатысуы арқылы медиатор болашақ шешімдегі талаптарды оқып, оның әр бабын талқылай отырып, шешімнің оны мен солын толығымен анықтап береді. Қажеттілік туындағанда, тіпті заң тілінде емес, қарапайым тілде анық –қаңғын ашады.

Медиацияның бесінші қадамында медиация шешіміне екі жақ, яғни тараптар өз қолдарын қояды. Бұнда ең маңыздысы -медиациялық шешім екі жақтың әр қайсысының көңілінен шығуы тиіс. Осы кезде медиаторға жүктелетін міндет өте ауыр десек артық етпес. Сотта қаралатын істе судьяға бұндай міндет жүктелмейді ғой. Негізінде, медиатор адамдармен өзара тіл табыса алатын психолог, әрі сабырлы, байыпты жан болуы тиіс. Бітімгершілік жасайтын тұлға- жүрегі таза, тоқтау айта алатын тұлға болуы керек. Осы қасиеттердің барлығы бір адамнан, яғни медиатордан табылуы керек. Тағы да айта кететін бір жайт, медиатордың қызметі кәсіпкерлік болып саналмайды, басқа да қызмет түрлерімен айналысуға жол беріледі. Медиатор судьяны алмастырмайды. Ол тек заңды және жеке тұлғалар үшін дауларды шешудің альтернативті, таңдау құқығы бар әдісін ұсынады. Медиатор – ол сот жүйесіне қатысы жоқ кәсіби делдал. Судьяның көмекшісі емес!

Егер де татуласу келісімі заңға қайшы келсе немесе басқа да тұлғалардың құқықтары мен мүдделерін бұзса, сот келісімді бекітпейді.

Азаматтарымызға медиацияны жүргізуге байланысты шығындар туралы айта кетсек, олар: медиатордың қызметіне сыйақы төлеу, медиацияны жүргізуге байланысты медиатор шеккен шығындар, оның ішінде дауды қарайтын жерге жол жүру ақысын төлеуге, қонақүйде тұруға және тамақтануға арналған шығындар.

Бірақ, кәсіби медиаторлар медиацияны ақылы да, тегін де жүзеге асырады. Кәсіпқой медиатор (медиаторлар) сыйақысының мөлшері медиация басталғанға дейін медиатормен (медиаторлармен) тараптардың келісімі бойынша айқындалады. Егер тараптардың келісімі белгіленбесе, медиацияны жүргізуге байланысты шығындарды тараптар бірлесіп тең үлестермен төлейді.

Егер медиатор медиацияны жүргізуден өздігінен бас тартса, онда тараптардың төлеген ақшалай сомасын қайтаруға міндетті.

Медиацияны қолдануға байланысты бір мысал келтіретін болсақ, ол некені жалғастыруға, ата-ана құқықтарын жүзеге асыруға қатысты келіспеушіліктер медиация арқылы шешуге жол беріледі.

Медиациялық жүйені елдегі болып жатқан құқықбұзушылықтарды сотқа дейінгі және соттан тыс тәсілдері ретінде істің бітімгершілікпен әділ шешілуінің алғы шарты болады деп болжалынған еді. Шетелдік тәжірибеге қарасақ, Ұлыбританияда медиация әдісі өте кең таралған екен. Онда медиаторға байланыс желісі арқылы кез-келген жерден қоңырау соғып, жан-жалды сипаттап, өздерінің талаптарын білдіре береді екен. Ыңғайлы емес пе? Сотқа барып, сот процесін күткенше. Ал, Германияда болса, бітістірушілер тікелей соттардың жанында жұмыс істейді. Бұл мемлекетте медиация азаматтық істерді ғана емес, әкімшілік істер бойынша да қолданылады. Қытайда даулардың шамамен 30 пайызы соттан тыс тәртіппен шешіледі. Венгрия мен Кореяда тараптар медиация шеңберінде келісімге келіп, оны аралық соттардың қарауы үшін заңда қарастырылған тәртіпте бекітіп береді. Америкада экономикалық даулардың 90 пайызы медиаторлардың көмегімен, бейбіт жолмен шешіледі екен.

Сот тәжірибесі бітімгершілік рәсімдерін қолданудың тиімді екендігін көрсетіп отыр. Жаңа заңнаманың тиімділігін түсінген адвокаттар, медиаторлар, басқа да құқық қорғаушылар дауды бітіммен бітіруге мүдделілік танытып, азаматтарға медиацияның тиімділігін түсіндіруге жаппай ат салысып жатыр. Мәселенің бітімгершілік жолымен тез шешілгені алдымен олардың өздеріне тиімді екенің көпшілік те ұғына бастағандай. Қоғамда арасында дауларды медиация тәртібімен реттеу кең етек алып жатыр. Медиация кабинеттері мен медиаторлар әр ауылда бой көтере бастады. Қазақстандықтарда істі бітімгершілікпен шешу әдісі -медиация туралы ақпарат аздау, әрине үгіт-насихат шаралары жүргізілуде, бірақ сонда да көптеген адамдар даулы істерді «медиаторлар» арқылы шешуге болатындығын сотта ғана біледі.

Елдегі медиация институтының дамуына мемлекеттік билік органдары барынша қолдау көрсетуі қажет. Өйткені медиацияның біздің елімізде болашағы зор деп ойлаймын. Оны қолдасақ, медиация халқымызға игі әсерін тигізеді деп сенемін.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Бирюков П.Н. «Процедура медиации», 2011 жыл, 42-46 бет.
2. Паркинсон Лиза «Семейная медиация», 2010 жыл, 420 бет.
3. Медиация по экономическим спорам 2016/Александрова Е.А.
4. Қазақстан Республикасының Медиация туралы заңы 12.01.2011

Муслимова Д.М., студентка группы Ю-9-18-1

Научный руководитель — преподаватель специальных дисциплин, магистр
юридических наук Оспанова Ж.М.

Высший торгово-экономический колледж Казпотребсоюза,
г. Нур-Султан, Республика Казахстан

ВЛИЯНИЕ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОБЪЕДИНЕНИЙ НА ПРАВОВУЮ СТРУКТУРУ ОБЩЕСТВА

Важнейшей целью каждого государства является укрепление гражданской, правовой структуры общества в стране. Опорной составной гражданского общества являются общественные объединения, которые выступают в качестве связующего звена между государством и гражданским обществом.

Общественные объединения — некоммерческие гражданские организации, основанные на добровольной основе для достижения общих целей, не противоречащие Конституции Республики Казахстан. Действие законодательства РК об общественных объединениях распространяется на все общественные объединения на территории

Республики Казахстан, включая иностранные и международные неправительственные объединения, за исключением религиозных объединений, органов местного самоуправления и общественной самодеятельности. Общественные объединения различаются по различным структурам: общественные организации, движения, фонды, учреждения, а также политические партии.

В гражданском обществе самоуправление — это основной базис народовластия, поэтому оно присутствует на всех уровнях публичной власти и в деятельности общественных объединений. Смысл идеи гражданского общества состоит в разделении государственных и общественных начал, в их самостоятельности и относительности автономности друг от друга. Общественные организации, союзы, фонды, партии выражают различные интересы граждан, которые могут реализовать не зависимо от государства, а также является механизмом взаимосвязи государства и гражданского общества.

Через общественные объединения реализуются права и свободы человека и гражданина, и, в первую очередь, - право на объединение и личный выбор. Общее между всеми объединениями состоит в том, что все они, являясь формой реализации основных прав и свобод человека, выступают одной из организационных форм демократии. По мнению американского социолога С.М. Липсета: «Шансы на стабильность демократии увеличиваются, если группы людей и отдельные граждане принадлежат одновременно к нескольким политически значимым общественным объединениям». Общественные объединения могут учитывать и выражать интересы народы не только политическими средствами, но и через деятельность таких организаций, которые сложились под влиянием исторических, социокультурных, этноконфессиональных и других традиций, как, например, казачество и национальные диаспоры. В данный момент существует более ста общественных объединений в Республике Казахстан, включая межэтнические объединения и политические партии.

Выражая интересы граждан, общественные объединения обладают различными ресурсами и средствами для воздействия на органы государственной власти и органы местного самоуправления, занимающиеся решением конкретных нужд и проблем населения. В качестве таких ресурсов могут выступать как финансовые, экономические и иные возможности организаций, групп, движений, партий и т.д., так и их информационно-идеологическое влияние в общественной и политической жизни. Благодаря этому, каждый гражданин имеет возможность вложить свой вклад в развитие экономической, социальной, политической жизни государства, а также укрепить правовую структуру общества.

Правовое регулирование общественных объединений носит комплексный характер. Общественные отношения по поводу права граждан на объединение входят в предмет конституционного права, а сама деятельность общественных объединений регулируется нормами гражданского права. Для активного участия в общественной жизни общественные объединения наделяются рядом прав, закрепленных в Законе «Об общественных объединениях». Общественные объединения вправе представлять и защищать свои права, законные интересы своих членов, получать статус юридического лица, заниматься предпринимательской деятельностью, учреждать средства массовой информации и вносить свои предложения в политическую, экономическую жизнь государства.

Однако при несоответствующем контроле общественных объединений создаются нетрадиционные, стихийно возникающие на волне недовольства организации, игнорирующие принятые в обществе ценности и нарушающие нормы Конституции. Данные организации могут наносить существенный вред гражданам и государству, а также развивать правовой нигилизм в казахстанском обществе. Правовая неграмотность населения страны создает благоприятную почву для распространения негативных форм не правового сознания в нашем обществе, позволяет манипулировать

общественным сознанием. Таким образом, правой инфантилизм населения страны есть скрытая угроза, предвестник будущих социальных, политических потрясений.

Согласно п.3 ст.5 Конституции Республики Казахстан: «Запрещаются создание и деятельность общественных объединений, цели или действия которых направлены на насильственное изменение конституционного строя, нарушение целостности Республики, подрыв безопасности государства, разжигание социальной, расовой, национальной, религиозной, сословной и родовой розни, а также создание не предусмотренных законодательством военизированных формирований».

Каждый исторический этап вносил в правовое положение общественных объединений характерные черты, обусловленные особенностями той или иной эпохи. На сегодняшний день в казахстанском обществе постепенно укореняются такие ценности, как свобода выбора, признание прав человека и стремление к правовой структуре общества. Быстрый рост казахстанских общественных объединений свидетельствует о активизации гражданской инициативы в стране.

Общественные объединения являются, с одной стороны, свободными коллективными образованиями, осуществляющими взаимодействие гражданского общества и государства, а с другой стороны - воплощающие международного признанный правовой институт о свободе объединений как составную часть прав человека. Появление общественных объединений, расширение сфер их деятельности сохраняет надежды на возрастание их роли в становлении гражданского общества, укреплении и распространении значимости права в жизни общества.

Список использованной литературы:

1. Конституция Республики Казахстан от 30 августа 1995
2. Теория государства и права: Учебное пособие. / Ибраева А.С – 2-е изд., доп. и изм. Алматы: Жети Жаргы, 2006.
3. Проблемы формирования правовой культуры современного общества: Научная статья. / Ахметов А.С. - Павлодар: 2017.
4. Право граждан на объединение как форма политико-правового участия в публичной власти: Научная статья. / Остапенко А.С.
5. Роль общественных объединений как элемента политической системы общества: Научная статья. / Молоткова Е.Д.
6. Формы общественных объединений и конституционно-правовые способы их реализации: Диссертация. / Гусейнова Л.В.

Омарбекова Айя, студентка 3 курса группы П-33
Студентка колледжа экономики, бизнеса и права КЭУК,
Научный руководитель – Макеева Ю.В.
Колледж экономики, бизнеса и права КЭУК, г. Караганда, Республика Казахстан

ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРОИЗВОДСТВО: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Исполнительное производство является важным фундаментальным звеном в исполнении судебных и других решений и дает возможность правоприменительным структурам осуществлять принцип законности в полной мере. Судебные акты и акты других государственных органов должны беспрепятственно осуществляться на территории Казахстана. Исполнительный процесс сам по себе, имеет ряд стадий от уведомления о самом возбуждении исполнительного производства, до полного исполнения решения суда либо постановления другого государственного органа. Это позволяет эффективно осуществлять исполнительную деятельность.

Если говорить в узком смысле о судебной системе как правоприменительного органа, то она напрямую связана с исполнительным производством. Судьи,

рассматривающие и разрешающие судебные споры, направляют свои решения на исполнения, тем самым связывая непосредственно свою работу с работой судебного исполнителя.

Исполнительное производство является четким и вспомогательным процессом большого круга выполненной работы сфер государственной службы в частности. Каждая стадия исполнительного производства имеет под собой определенную цель, осуществляя которую, судебный исполнитель доводит нормы закона до полного исполнения.

В соответствии с Законом РК « Об исполнительном производстве и статусе судебных исполнителей» первоочередной задачей исполнительного производства является обязательное и своевременное исполнение судебных решений, определений и постановлений, а также в предусмотренных законом случаях решений и постановлений иных органов.

Проблемам исполнения судебных решений в Казахстане на протяжении последних лет уделяется много внимания, приняты действенные меры по совершенствованию законодательства об исполнительном производстве, изменению структуры органов исполнительного производства. Большим шагом вперед в правовом русле стало введение нового института частных судебных исполнителей, что позволило улучшить материально-техническое обеспечение судебных исполнителей, это значительно облегчило их работу и дало ряд положительных результатов. Соответственно в исполнении судебных актов частный судебный исполнитель заинтересован лично, внутренняя конкуренция частного исполнительного производства дает возможность видеть существенный результат полностью и качественно исполненного решения в соответствующие сроки. К сожалению, институт частного исполнительства пока не является совершенным в связи с тем, что большое количество граждан несведущи в законодательных актах, часть из них препятствует исполнению актов сознательно, что в прямом смысле тормозит качественное применение норм закона на практике. Государство, со своей стороны, поддерживает работу судебных исполнителей с недобропорядочными должниками. Введение в административное и уголовное законодательство норм об ответственности за неисполнение решений суда является одной из действенных мер борьбы с нарушителями закона. Надлежащее и законное исполнение судебных решений является исключительно важным условием для укрепления и развития пользующейся доверием со стороны граждан судебной системы.

Ненадлежащее исполнение судебных решений или же затягивания сроков их исполнения образует целый спектр причин и проблем, препятствующих реализации законных интересов взыскателей. Судебный исполнитель в своей практике может столкнуться с тем, что ему просто воспрепятствуют в ходе его работы, а именно запрещают войти в квартиру, помещение, склад и т.д. Иногда исполнители сталкиваются даже с физическим отпором должников. В связи с этим для придания судебным исполнителям полноты власти при исполнении, необходимо продумать вопрос об их же собственной защите, ведь даже если рядом участковый, то это не всегда может быть эффективно. Участковый тоже должен выполнять свою работу на участке, а не быть приставленным только к судебному исполнителю.

Что касается квалификации самих судебных исполнителей, то здесь нельзя не отметить, что имеются случаи недостаточно полноценной работы ввиду отсутствия опыта и сложности с проблемными должниками. Профессионализм в любой сфере деятельности является ключевым фактором и исполнительное производство не исключение. Грамотный подход к своей работе, умение четко разъяснить нормы закона и донести до граждан процесс исполнения, является основным фактором правоприменения. Нехватка кадров, их текучесть, тоже становятся камнем преткновения в системе исполнения актов. Судебные исполнители несут колоссальную нагрузку, что является одной из причин, влияющих на своевременность исполнения

судебных решений. Большинство из них, приобретая необходимые профессиональные навыки, меняют место работы в поисках лучших условий труда.

Правовое поле имеет в различных отраслях конкуренцию норм. То есть одно законодательство порой противоречит другому. Допустим, у судебного исполнителя есть возможность воспользоваться административным или уголовным законодательством и ходатайствовать перед органами внутренних дел о возбуждении дела по факту уклонения от исполнения решения суда, однако зачастую правоохранительные органы не находят состава правонарушения и отклоняют ходатайство. Представители силовых структур не находят умысла в действиях должника, сетуя на его материальную невозможность, а не на нежелание выполнить требование судебного исполнителя. Либо возникают спорные ситуации с исками о взыскании суммы долга, где решение суда не исполняется по причине отсутствия у должника личного имущества, а в правоохранительных структурах отказывают в возбуждении уголовного дела по факту мошенничества. Таким образом, работа судебного исполнителя затягивается, что приводит к просроченным моментам.

Что касается объявления должника в розыск, то здесь тоже немало припонов к затруднению в исполнении. Судебный исполнитель приостанавливает исполнительное производство на момент розыска и в это время наложение ареста на имущество должника не может осуществляться до установления его местонахождения, а должник в это время умышленно скрывается и исполнение стоит. Суды вправе выносить определения о розыске должников, но это исполняется правоохранительными структурами медленно, а порой, не исполняется вообще. Соответственно происходит торможение процесса исполнения, но уже не по вине судебного исполнителя.

Алиментная категория исполнения всегда остается проблемным звеном в исполнительном производстве. Согласно нормам уголовного кодекса, ответственность за злостное уклонение от уплаты денежных средств на содержание наступает тогда, когда лицо имеет задолженность по выплатам в течение трех месяцев, однако должники в конце каждого квартала выплачивают мизерную сумму и таким образом избегают ответственности за фактически совершаемое правонарушение. Нельзя не отметить, что во многих городах Казахстана вывешены баннеры с обращением к должникам по алиментам, и, благодаря этому, есть сдвиги в лучшую сторону,

Глава нашей страны неоднократно подчеркивает в своих выступлениях значимость исполнительного производства, поднятие его на высокий уровень, ведь исполнение судебных решений является одним из залогов доверия граждан государству в целом. Соответственно, необходимо поднять статус судебного исполнителя. В настоящее время прорабатываются вопросы ужесточения санкций в отношении лиц, уклоняющихся от исполнения решений. Судебные исполнители наделены правом применения к недобросовестным должникам такой меры принудительного исполнения, как временное ограничение выезда за пределы Республики Казахстан, что действительно работает. Должник, выезжающий за пределы Казахстана, просто вынужден выплатить образовавшиеся долги. Если эта система заработает плодотворно, это будет профилактической мерой в отношении всех граждан.

Эффективность и значимость работы судебных исполнителей, на мой взгляд, возрастет, если будут не просто иметь место на бумаге, а действовать такие направления как:

1. помощь государства в прозрачности деятельности судебных исполнителей
2. поднятие уровня статуса судебного исполнителя и возможность мер безопасности при исполнении решения
3. работа по поднятию эффективности применения санкций в отношении должников
4. пересмотр вопросов по оплате труда судебного исполнителя

5. внесение изменений в законодательство по алиментной категории как самой проблемной.

Осуществление этих и других мер должно повысить качество исполнения и осуществления правосудия, поскольку неисполнение судебных решений, пусть даже и по объективным причинам, наносит вред авторитету судебной власти и государству в целом. Государству, в лице законодательной ветви власти, необходимо внести соответствующие меры в статьи законов о возможном взаимодействии при ответственности за неисполнение актов. Но здесь нельзя не сказать о том, что государство и судебный исполнитель должны быть паритетны в своих взаимоотношениях. Если государство с одной стороны, а судебный исполнитель с другой будут добросовестно осуществлять комплекс мер по исполнению решений, то правовая позиция нашего государства в области законного исполнения юрисдикционных документов будет сильна и станет примером для других стран!

Список использованной литературы:

1. Закон РК « Об исполнительном производстве и статусе судебных исполнителей» от 02.04.2010г (по состоянию на 10.01.2020г)
2. Учебник «Исполнительное производство», Гуреев В.А, Гуцин В.В., 2014

Оразбаева Л.Н., студентка группы Ю-44

Научный руководитель – м.ю.н, старший преподаватель Джаксыбаева Г.М.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

МИНИМАЛЬНАЯ НЕОТЪЕМЛЯЕМАЯ СВОБОДА, MINIMUM MINIMORUM ПРАВОВОЙ СВОБОДЫ

Вопрос о том, каков предел того, что законы могут позволять и запрещать, не переходя при этом в правонарушающие, остаётся открыт и по сей день. Законодатель, как известно, не может самовольно определить целесообразность или нецелесообразность тех или иных запретов и дозволений. Во всём должен быть некий общезначимый критерий. Он уже позволит как законодателю, так и обществу в целом судить о том, что следует запрещать или не запрещать. Правовое регулирование априори требует того, чтобы законодательные запреты и разрешения соотносились и шли бок о бок друг к другу.

Правовые законы должны устанавливать запреты ради того, чтобы в обществе существовала правовая свобода. Свобода в любом обществе – это, прежде всего, определённый порядок, при котором ни в коем случае не нарушается право отдельно взятого человека на самоопределение и право собственности. Стоит отметить, что государственно-властные полномочия также необходимы для обеспечения свободы, к примеру, для принуждения к соблюдению правовых запретов.

Исторически сложилось, что само право не может существовать без индивидуальной свободы. Только после появления этой свободы, возникло и само право. Всеобщее равноправие – это высочайшее проявление правового равенства. Оно сформулировано в статье 12 Конституции Республики Казахстан: «В Республике Казахстан признаются и гарантируются права и свободы человека в соответствии с Конституцией. Права и свободы человека принадлежат каждому от рождения, признаются абсолютными и неотчуждаемыми, определяют содержание и применение законов и иных нормативных правовых актов». Правовая свобода не может появиться и существовать там, где государством не гарантируется хотя бы минимальные или исходные права. В данный момент их также называют «естественные и неотчуждаемые

права и свободы человека и гражданина». Если у индивида отсутствуют эти права, то они уже не могут являться субъектами права. Закон может вообще не признавать данную категорию прав, но тогда правовая свобода погибает, даже не появившись.

Существует такое понятие - «минимальная неотъемлемая свобода» - критерий, по которому возможно различить правовую или неправовую культуру в обществе. Однако во всякой культуре это понятие воспринимается по-разному. По мере того, как прогресс правовой свободы растёт, вместе с ней развиваются и права человека. Права человека и минимальная неотъемлемая свобода вместе составляют исторически изменчивые понятия по своему содержанию. В неразвитой правовой культуре и речи не может быть о тех правах человека, которые стали неотъемлемой частью развитой. Например, в неразвитой правовой культуре могут отсутствовать такие права, как свобода вероисповедания, или передвижения, возможно там может не быть политических прав и свобод.

В развитой культуре всегда присутствует *minimum minimumum* — то есть абсолютный минимум правовой свободы. Этот минимум составляют три обязательных компонента: личная свобода или самопринадлежность; собственность и безопасность, которую обществу обеспечивают властные институты.

Личная свобода или самопринадлежность — это один из основных и крайне важных компонентов. Он включает такие важные права, как право на неприкосновенность, право на личную жизнь и право человека распоряжаться своими способностями как он пожелает. То, что очень серьёзно и наказуемо может нарушить эти права — это насилие, которое неизбежно приводит к смерти индивида.

Любой индивид, уже обладая своими способностями, рано или поздно захочет иметь в собственности какое-либо имущество. Отсюда вытекает второй компонент, не менее важный — собственность. Право владеть, пользоваться и распоряжаться своим имуществом так, как хочет этого сам индивид, является неотъемлемой частью жизни любого человека. Это право позволяет быть ему хозяином того, что по праву принадлежит ему и никому более.

Человек не всегда может защитить себя и своё имущество. Поэтому ему жизненно необходима безопасность, которую зачастую может обеспечить только государство. Эта безопасность может выступать в лице правоохранительных органов, либо судебных органов. Ведь бывает также и агрессивное насилие, защититься от которого человек в одиночку просто не в состоянии. Но не стоит забывать, что данная безопасность возможна лишь тогда, когда публично-властные институты добросовестно выполняют свою функцию обеспечения правовой свободы.

Правовая свобода в принципе не сможет существовать без перечисленных выше компонентов. В наиболее развитых правовых культурах то, что мы назвали *minimum minimumum* или абсолютный минимум правовой свободы, по своему содержанию намного шире. Во многих странах признаётся неотъемлемое право на жизнь, и по этому поводу исключается такой вид наказания, как смертная казнь. К таковым странам относится и Республика Казахстан — здесь на смертную казнь наложен мораторий.

По мере того, как прогрессирует правовая свобода, права человека появляются и развиваются вне зависимости от их провозглашения и фиксации. Первичные права формируют исходную правоспособность индивида. Поэтому человек просто не может отказаться от этих прав или быть их лишён. Разумеется, он может решать пользоваться ими или нет, но отчуждать не может.

От уровня развития правовой свободы в культуре, целиком и полностью зависят и права человека. И когда законодательная база исчерпывает себя в вопросе прав человека и гражданина, то с помощью таких жестких методов, как например революция, общество добивается смены законодательства, а с ними страна приходит к тем правам, которые соответствуют уровню данной культуры. Чаще всего общество посредством протестов, забастовок и митингов пытается показать законодателю и

всему государственному аппарату в целом, что его что-то не устраивает, что пора что-то поменять, вероятно, были нарушены права. И в большинстве случаев, давя на подобные рычаги, общество ничего в итоге не добивается. В редких случаях государственно-властный аппарат слышит этих людей, но ещё реже идёт навстречу.

Подавление митингов в современном мире становится более агрессивным и жестоким. На смену демократии резко как будто приходит авторитаризм, и индивид уже забывает о своём праве на свободу слова. В 32 статье Конституции Республики Казахстан сказано следующее: «Граждане Республики Казахстан вправе мирно и без оружия собираться, проводить собрания, митинги и демонстрации, шествия и пикетирование. Пользование этим правом может ограничиваться законом в интересах государственной безопасности, общественного порядка, охраны здоровья, защиты прав и свобод других лиц». Но, вспоминая выборы Президента Республики Казахстан 9 июня 2019 года, мы видим, что данное право перестаёт работать. Ссылаясь на официальный источник информации, а именно сайт nig.kz, «...в МВД заявили, всего в тот день были задержаны около 500 человек. Среди них оказались и иностранные журналисты...». Казалось бы, люди вышли выразить свою гражданскую позицию, как и должно быть в любом демократическом государстве, однако это жестко и грубо пресеклось. И такое явление происходит не только в Казахстане, но в ряде других стран, причём как соседних, так и европейских. Стоит вспомнить, как 17 января 2019 года в Киргизии, которая находится совсем рядом с нами, прошли антикитайские митинги. На эту акцию, по данным СМИ, пришло около 200-300 человек. Люди выдвинули определённые требования, которые заключались в следующем: они потребовали от властей ввести мораторий на выдачу кыргызского гражданства иностранцам, проверить использование средств от китайских кредитов, а также отслеживать и выдворять нелегалов из территории Кыргызстана. Согласно данным сайта today.kg митинг закончился массовыми задержаниями и разгоном участников акции. Если брать европейские страны, то особенно стоял вопрос массовой миграции сирийцев. Особенно остро выступали в Дрездене, однако митинги, как сообщает портал today.kz прошли мирно и без столкновений «...На улицы немецкого города вышли около 15 тысяч человек. Марш организовало движение PEGIDA ("Европейцы-патриоты против исламизации Старого Света"). Люди держали в руках национальные флаги разных стран, они требовали внести поправки в законодательство, которые ограничат приток беженцев в страну...». Как мы видим, зачастую в европейских странах такие «выступления» масс проходят гораздо спокойнее и сдержаннее. Однако, не во всех случаях. Невольно напрашивается вопрос: неужели государственно-властный аппарат настолько боится собственных граждан, что способен лишить их прав, которые прописаны в Конституции?! Правовая свобода есть в каждой правовой культуре, и в каждой этой культуре она может одинаково ущемляться.

В данный момент, не только вопрос мирных митингов и пикетов, которые относятся к политической жизни государства, является спорным, но и вопросы аборт, а ведь они относятся к личной жизни женской половины населения. Запрет на совершение искусственного прерывания беременности это одна из наиболее болезненных тем на современном этапе. Многие страны и небольшая доля населения настаивают на том, чтобы запретить аборты. Мотивируют это тем, что эмбрион – это уже человек и, «убивая» его в чреве матери, тем самым нарушается главное естественное право каждого из нас – право на жизнь. Сюда же присоединяется религия, которая выступает за то, что «убить ребёнка» - это грех. Но есть и оппозиционная сторона, которая считает, что эмбрион ещё далёк до полноценного человека – носителя прав и свобод, и что это дело самой женщины, а не государства, решать делать аборт или не делать. В некоторых странах аборты всё-таки запретили, например в Польше, Объединённые Арабские Эмираты, Андорра, Северная Ирландия и т.д. В странах постсоветского пространства такой вид прерывания беременности как аборт, пока ещё не запрещён на

законодательном уровне. Не может идти речи о правовой свободе, если государство заранее само принимает решение за женщину, воспроизвести ребёнка или нет.

Обобщая всё сказанное ранее, стоит отметить то, что далеко не все граждане знают и осознают свои конституционные права и обязанности. Более того, они даже не знают их полный перечень и никогда не слышали о некоторых из них. Не говоря уже о том, что не каждый открывал Конституцию страны, в которой проживает. Поэтому, сталкиваясь лицом к лицу с их нарушением, они попросту ввиду своего незнания не могут отстоять своё право, не могут грамотно себя защитить. Этот фактор серьёзно разрушает правовую свободу, поскольку выходит так, что все те права, которые закреплены в главном законодательном акте любого государства на деле становятся фикцией, не имеющей никакого смысла. Да, они написаны, да, указаны в Конституции, но какой в этом толк, если индивид не знает об их существовании вообще?! Для поддержания правовой свободы как таковой требуется и некое «правовое знание» - элементарная осведомлённость о том, что человек вообще имеет какие-либо права, а не просто существует. Правовая свобода может настать лишь тогда, когда большинство населения умеет и желает пользоваться данными правами, успешно реализует конституцию. Конечно в рамках легитимности. Вообще, говоря о каких-либо правах, стоит не забывать один из принципов «разрешено всё, что не запрещено».

Правовая свобода - это то, к чему должно стремиться государство. Правильно соотносить законодательные запреты и разрешения, придерживаться конституционных прав и свобод человека и гражданина – это огромная задача, но она выполнима. В развитой правовой культуре, в отличие от неразвитой, правовая свобода помогает человеку чувствовать себя частью огромного механизма, под названием государство. Чем меньше возникает конфликтов на почве прав человека, тем спокойнее протекает жизнь индивида в данной культуре. Он знает, что у него есть перечень прав и свобод, законодательно закреплённый, но более того он понимает, что может в любую минуту отстоять свои нарушенные права, восстановить их и получить гарантированную защиту со стороны государства. Индивид удовлетворён жизнью. Но так может быть лишь в том случае, если право – это не пустой звук и не фикция, закреплённая в законе, но не имеющая претворения в жизнь, если правовая свобода не ущемляется извне и если индивид уверен в своём государственно-властном аппарате. Ведь там, где отсутствует доверие к государству, там не может быть никакой свободы вообще.

Список использованной литературы:

1. Конституция Республики Казахстан от 30.08.1995
2. Нерсисянц В.С. Введение в курс общей теории права и государства. М., 1997.
3. Основные правовые системы современности. М., 1999. (или: Жоффре-Основные правовые системы современности. М., 1997).
4. Четвернин В.А. Право и государство. Краткий курс. М., 2006.
5. Синха Сурия Пракаш. Юриспруденция. Философия права. Краткий курс. М., 1996.

Оспанғалиева А.С. Ю18-1к тобының студенті
Ғылыми жетекшісі- з.ғ.магистрі Масайынов Е.Е.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

СЫНДАРЛЫ ДИАЛОГ – ӘЛЕУМЕТТІК МЕМЛЕКЕТТІҢ НЕГІЗІ

Азаматтық (жеке) құқықтар - бұл адамға биоәлеуметтік мәні ретінде тиесілі құқықтар. Олар индивидтің қоғам мүшесі ретінде еркіндігін және автономиясын қамтамасыз етуге, оны жеке өмірге кез келген заңсыз сыртқы араласудан қорғауға

арналған. Бұл құқық тобына: өмір сүру құқығы, бостандыққа және жеке басына қол сұғылмаушылық, ар-ождан мен қадір-қасиетке, азаматтыққа (демек, мемлекетті қорғауға), заң мен сот алдындағы теңдік, кінәсіздік презумпциясы, тұрғылықты жерді таңдау еркіндігі, ар-ождан бостандығына, тұрғын үйге және жеке өмірге қол сұғылмаушылық құқығы, хат жазысу, телефон арқылы сөйлесу, пошта және өзге де хабарлар құпиясына құқық және басқа да құқықтар жатады. Адам өмірге келмес бұрын оның құқықтары мен міндеттері ҚР Конституциясы мен заңдарында жазылып қойған. Өмірге келген сәттен біздің жеке яғни азаматтық, әлеуметтік-экономикалық құқықтарымыз бар.

ҚР Азаматтық кодексінің 13- бабында: азаматтық құқыққа ие болып, міндет атқару қабілеті барлық азаматтарға бірдей деп танылады, азаматтық құқыққа білеттілік ол туған кезден басталып қайтыс болған соң тоқтатылады. Осы бабқа сүйене келе, бұл біздің азаматтарымымыздың құқықтарын ешкімнің бұзуына жол жоқ деген сөз. Біздің қоғамда бір емес бірнеше жеке тұлғаның жеке құқықтары бұзылуы таңқаларлық жағдай емес. Әр бұзылған құқықтардың қалпына келуі де өте актуалды мәселе қатарында. Елімізде адамның жеке құқығына қол сұғу, оның ішінде жеке өміріне, бостандығына, ар-ожданына құқықтары өте жиі бұзылады. Соңғы жаңалықтарда және мемлекеттік статистикаға сүйенсек: Қазақстанда 2019 жылдың қаңтар-ақпан айларында қылмыс деңгейі 5,4%-ға төмендеді. Өткен жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 48834 қылмыс тіркелді, — деп хабарлайды «Интерфакс-Қазақстан». ҚР Статистика комитетінің мәліметі бойынша, есепті кезеңде жалпы ел бойынша әрбір 10 мың адамға 164 қылмыс келді. Аталған кезеңде жеке тұлғаға қарсы 2 612 қылмыс, оның ішінде 130 қасақана кісі өлтіру және адам өлтіруге оқталу, 356 денсаулыққа ауыр зиян келтіру оқиғасы тіркелген. Қылмыс деңгейі төмендесе де, адам өміріне қол сұғушылық әлі де тоқтар емес. Есепті кезеңде республиканың құқық қорғау органдары қылмыс жасаған 15 853 адамды анықтады, оның ішінде 11,9% — әйелдер, 2,5% — кәмелетке толмағандар, 1,8% — лауазымды тұлғалар, 24,3% — бұрын қылмыс жасаған адамдар. Сонымен бірге барлық анықталған кінәлілердің 84,2% -ы жұмыссыз болды. Қылмыстық жауапкершілікке 6 059 адам тартылды. Орта есеппен Қазақстан бойынша есепті кезеңде әрбір сегізінші құқық бұзушы мас күйінде және әрбір жетінші қылмыскер — топ құрамында қылмыс жасады. Осы көрсеткіштер еліміздің қылмыс деңгейін ғана емес, жұмыссыздық деңгейін де ашып көрсетіп отыр. Қоғамда өте актуалды болып отырған мәселе: кәмелетке толмағандардың жеке құқықтары, олардың өміріне, денсаулығына, бостандығына қарсы құқықбұзушылықтар көбеймесе азаймауда. Оның ішінде зорлау мәселесі еліміздің жағасын ұстатқан болатын. Бұндай қылмыстар неге көбейіп кетті? Оның себебі мен шешімі қандай болмақ? Соңғы 5 жылда неше зорлау фактісі тіркелген?

Қазақстанда соңғы бес жылда кәмелетке толмағандарға қарсы 964 зорлау дерегі тіркелген.

Қорқынышты статистика, сонда әр баланың бостандығына, өмір сүру құқығына жиі қолсұғушылық тіркелді. Қазір жаңалық қараудан да қорқатын дәрежеге жеттік, күнде бір қылмыс және оның ішінде зорлау мен адам өлтіру қылмыстарын статистиканың өзі көрсетіп тұр. Бұл қылмысты жасаушы- педофилдер, яғни психикасы төмен адамдар. Бұл туралы мамандар: Қазақстан психоаналитика ассоциациясының жетекшісі әрі Психоанализ институтының директоры Анна Күдиярова педофилге мынадай анықтама береді: "Педофил - іштей бала болып қалған адам. Сондықтан оның сексуалдық таңдауы балаларға тартып тұрады. Алайда педофил дегеніміз құрбанымен жыныстық қатынасқа түсетін зорлықшы педофил емес. Мысалы біреулері маманға келіп, ауытқулары барын ашық айтады. Мұндай адамға көмектесуге болады". Маманның айтуынша, дәстүрлі ойдағы адам қоғамда мұндай құбылыс аз деп есептейді, алайда бұл қылмыс біз ойлағаннан да көп. Ол өзіне көмекке келетіндердің көбі қазақтар

екенін де айтып отыр. Міне, жеке құқықтарымыздың бұзылуы, елдегі бірқалыпты жағдай секілді.

ҚР Конституциясының 12 бабында: “ҚР Конституциясына сәйкес адам құқықтары мен бостандықтары танылады және оларға кепілдік беріледі. Адам құқықтары мен бостандықтары әркімге тумасынан жазылған, олар абсолютті деп танылады, олардан ешкім айыра алмайды, заңдар мен өзге де нормативтік құқықтық актілердің мазмұны мен қолданылуы осыған қарай анықталады” , деп көзделген. Адам құқығын қалай қорғауға болады? Адам құқықтары мен оның бостандығына оларды тану, кейіннен сақтау және қорғау міндетіне кіретін демократиялық мемлекеттердің заңдарымен кепілдік беріледі . Құқық тәртібі аясында әрекет ете отырып, кез келген адам өз құқықтарын қорғай алады. Қорғанудың негізгі түрлері мен нысандарын қарастырайық.

Қорғаудың әкімшілік тәсілдері. Қорғанудың әкімшілік нысаны азаматтың жоғары тұрған инстанцияларға лауазымды адамның немесе нақты мемлекеттік органның қызметіне шағым жасау құқығын көздейді. Егер адам құқықтарының бұзылуына шенеуніктің сауатсыздығы себеп болса, онда оның басшысы өзі қабылдаған шешімнің күшін жоя алады. Осы қорғау нысанына прокуратураның өз міндеттерін атқару билігінің заңды орындауын бақылау жатады. Прокурорлық қадағалау-азаматтардың құқықтарын қолданыстағы билікті кез келген бұзушылықтан қорғаудың тиімді тәсілі. Прокуратура қызметкерлері шағымданушылардың өтініштеріне байланысты шаралар қолдануға және ревизия жүргізуге міндетті.

Қорғаудың соттық формасы. ҚР әрбір азаматы өмір сүруге оқталудан қорғау және денсаулықты құраушы, жеке бас бостандығы, мүлік қадір-қасиеті мен ар- намысы кіретін соттық қорғауға құқылы. Сотқа барудың алдында адвокатқа жүгіну керек . Бұл тәсілдер ең негізгі әрі тиімді тәсілдер болып табылады. Мемлекет тарапынан азаматтарға қандай заңдық жеңілдіктер көзделген? Азаматтық істер бойынша заң көмегі тегін көрсетілуі мүмкін. Азаматтық істер бойынша заң көмегі қай уақытта тегін көрсетіледі?

«Адвокаттық қызмет туралы» ҚР 1997 жылғы 5 желтоқсандағы № 195 заңының 6-бабында адвокаттар мыналарға:

- асыраушысының қайтас болуына, жұмыспен байланысты мертігуіне немесе денсаулығының өзгедей бұзылуы арқылы келтірілген зиянды өтеу туралы істерді соттардың қарауы кезінде талап қоюшыларға;

- егер соттың қарауындағы дау кәсіпкерлік қызметпен байланысты болмаса, Ұлы Отан соғысының қатысушылары мен оларға теңестірілген адамдар, мерзімді қызметтегі әскери қызметшілер, 1 және 2 топтағы мүгедектер, жасы бойынша зейнеткерлер болып табылатын талап қоюшылармен жауапкерлерге:

- алименттер өндіріп алу, зейнетақылар мен ақтау зейнетақылар мен жәремақылар тағайындау, ақтау, босқын немесе оралман мәртебесін алу мәселелері жөнінде азаматтарға, ата-анасың қамқорлығынысыз қалған кәмелекте толмағандарға заң көмегін тегін көрсетеді, қажет жағдайларда құқықтық сипаттағы жазбаша құжаттар жасайды. Жоғарыда айтылған тақырыптар аса күрделі әрі қоғамдық мәселелер. Бірақ, адамның жеке құқықтарына оның өмірі мен бостандығы ғана емес сонымен қатар, отбасылық құпиялары және жеке құпиялары жатады. Әр жеке тұлға өзінің құпия хаттарына, өзі туралы құпияларды сақтауына, телефондағы жеке хаттарына жеке құқығы танылады. Сіз досыңыздың немесе құрбыңыздың, одан әрі ананыздың телефонын ақтарып, хаттарын оқыған кездер болды ма? Бұл өте жиі кездесетін оқиғалардың бірі. Егер сіз осы әрекеттерді жасаған болсаңыз, сіз жеке адамның құқығын бұздыңыз деген сөз, бұл туралы көп адамдар білмеуі де мүмкін. Сол себепті бұл мәселені айту керек.

Әркім ар- ождан бостандығына, діни сенім бостандығына кепілдік беріледі, соның ішінде жеке немесе басқалармен бірге кез келген дінді ұстану немесе ешқандай дінді ұстамау, діни және өзге де сенімдерді еркін таңдау, иелену және тарату және оларға сәйкес әрекет ету құқығы бар . Ар - ождан бостандығы адамның құдайға сенуге және

атеист болуға құқығы бар дегенді білдіреді. Діни сенім бостандығы адамның діни ілімді таңдау және осы ілімге сәйкес мәдениеттер мен салт-дәстүрлерді кедергісіз жөнелту құқығын білдіреді. Демек, қандай ұстансақ та, ол біздің жеке құқығымыз болып табылады. ҚР Конституциясының 1-бабында: ҚР өзін демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде орналастырды. Біреуді күштеп дінді қабылдауына ешкімнің құқығы жоқ.

Әркімге ой мен сөз бостандығына кепілдік беріледі. Әлеуметтік, нәсілдік, ұлттық немесе діни өшпенділік пен араздықты қоздыратын насихаттауға немесе үгіттеуге жол берілмейді. Әлеуметтік, нәсілдік, ұлттық, діни немесе тілдік басымдықты насихаттауға тыйым салынады. Ешкім де өз пікірлері мен нанымдарын білдіруге немесе олардан бас тартуға мәжбүрлене алмайды. Әркім ақпаратты кез келген заңды тәсілмен еркін іздеуге, алуға, беруге, шығаруға және таратуға құқылы. Бұқаралық ақпарат бостандығына кепілдік беріледі. Цензураға тыйым салынады. Сіздің біреуді балағаттап, оны әдепсіз түрде кемсітіп, қорлауға құқығыңыз жоқ. Бұл ар-ождан бостандығына қолсұғушылық болып табылады.

Қорытындылай келе, жеке адамның құқықтары туралы бірнеше авторлардың сөзімен: : ”Демократия негізінде ең алдымен еркіндік емес (көпшілігі ойлағандай), құрмет. Адамға, халыққа, оның өмірін түсінуге, оның өткеніне, салт- дәстүрлеріне, ойлау жүйесіне деген құрмет.” (Б. Окуджава)

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Конституциясы, 1995 жылғы 30 тамыз.
2. ҚР Азаматтық кодексі, 1994 жылғы 27 желтоқсан.
3. Қаржасова Г.Б., Пономарева В.Н., 2011 жылғы оқу құралы.
4. www.adilet.kz
5. www.tengrinews.kz
6. www.nurkz.

Теміртай Н., Ю-19-2к тобының студенті
Ғылыми жетекші – з.ғ.к., доцент Сатбаева Қ.Х.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды к., Қазақстан Республикасы

МЕМЛЕКЕТТІК БИЛІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Мемлекеттік билік күрделі әрі көп қырлы әлеуметтік-құқықтық құбылыс болғандықтан және кейбір аспектілерінің толық зерттелмеуіне байланысты, оның өзекті мәселелерін зерделеуге қызығушылық толастамай отыр. Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласында «Мемлекет пен ұлт құрыштан құйылып, қатып қалған дүние емес, үнемі дамып отыратын тірі ағза іспетті. Ол өмір сүру үшін заман ағымына саналы түрде бейімделуге қабілетті болуы керек» - деп атап көрсеткендей [1, б.2], мемлекеттік биліктің, соның ішінде заң шығару билігінің тәуелсіз Қазақстандағы қалыптасу және даму жолдары бүгінгі күн тұрғысынан зерттеуді талап ететін мәселелердің бірі.

Ғалымдар өткен ғасырдың басында мемлекет мәселелерін зерттеу барысында биліктің бөлінуі, халық егеменділігі мәселелеріне жеткілікті көңіл бөлінбейтіндігін баса айтқан [2, б.14]. Қазіргі таңда арада бір ғасырдан астам уақыт өтсе де, аталған мәселелер келелігімен танылады. Елімізде жиырмасыншы ғасырдың тоқсаныншы жылдары тәуелсіздік алу барысында мемлекеттік билік мәселелеріне ерекше назар аударылды, зерттеу жұмыстары жүргізілді. Дегенмен, мәселеге қатысты сан алуан зерттеу жұмыстарының барлығы сапалы зерттеу материалдарына ауысты деп айта алмаймыз. Көп жағдайларда биліктің бөлінуі, халық егеменділігі, адам және азамат

құқықтары мәселелерін қарастыру сәнді тақырып күйіне ауысты. Саны көп сапасы жоқ дүниелер мемлекеттік биліктің көптеген өзекті сұрақтарын шешуге жарамады, сол себептен қазіргі кезең аталған мәселелерге қайта оралу қажеттілігін туғызуда. Мәселені жаңаша тұрғыдан қарастыру мемлекеттік билікті идеологиялық штамптар мен кең таралған ұрандардан арыла отырып реформалау үшін, сапалы ұсыныстар жасау үшін қажет.

Мемлекеттік билік мәселелерін талдау барысында үш түрлі мәселені қарастыруды жөн санаймыз: біріншіден, мемлекеттік биліктің мәнін анықтау; екіншіден, оның негіз құраушы белгілерін ажырату; үшіншіден қазақстандық мемлекеттіліктің нығаюы жағдайындағы мемлекеттік биліктің ролі мен маңызын анықтау.

Мемлекеттік билік органдарын толыққанды талқылау үшін алдымен билікті жалпы әлеуметтік категория ретінде қарастырып, мазмұнын, мән-мағынасын ашып алу қажет. Билік категориясы әртүрлі мағынада қолданылады: қоғамдық билік, саяси билік, жария билік, мемлекеттік билік, ұжымдық билік және тағы басқалар. Философияда билік өз еркін жүзеге асыру қабілеттілігі және мүмкіндігі ретінде сипатталады, адам әрекетіне, мінез-құлқына бедел, құқық, күштеу көмегімен ықпал етуді білдіреді. Билік жарлық ету құқығы және мүмкіндігі, бұйыру, өз еркіне бағындыру. Билік ұғымы қазақ тілінің түсіндірме сөздігінде басқарушылық, басшылық, үстемдік, қожалық түрінде сипатталады. Ежелгі дәуір өкілдері билікті басқару, жетекшілік ету, үстемдік түрінде таниды [3, б.38-59].

Қазақстандық саясаттанушы Г.Р.Шерьяданова билікті «сатылық құрылымы бар қоғамдағы қатынастарды ұйымдастыру тәсілі мен ерікті қатынас ретіндегі нысанның мазмұндық бірлігі» ретінде сипаттайды [4, б.11]. Танымал қазақстандық құқықтанушы А.К.Котов бұл көзқараспен толықтай келісе алмайды. Оның ойынша, әлеуметтік мағынадағы билік түсінігін бере отырып, оны тек әдіс ретінде сипаттау аса дұрыс емес. Билік категориясын адамдардың тұрақты ассоциациясының объективті сапасы ретінде түсінуді ұсынады. Билік ассоциация мүддесіне сәйкес келеді, оның еркін ұйымдастырылған және нормативті деңгейде көрсетеді, өзгермелі әлеуметтік теңдікті белгілі бір шектерде ұстап тұрады, орталықтандырылған күш (сендіру және/немесе мәжбүрлеу) арқылы жүзеге асырылады [5, б.12].

Қазіргі кезеңде әлеуметтік билікті зерттеу барысында кешенді көзқарас орын алады, оның саяси, мемлекеттік, экономикалық, отбасылық түрлері қарастырылады. Билікті сипаттау барысында оның қайнар көздері - халық, мемлекет, корпорация, отбасы; көрініс табу нысандары - үстемдік, жетекшілік, басқару, ұйымдастыру, бақылау, қадағалау және жүзеге асыру әдістері - бедел, құқық, күш көрсету болатындығын танимыз.

Биліктің қоғамдық құрылым ретіндегі белгілеріне төмендегілер жатады:

1. Билік – екі немесе одан да көп субъектілердің өзара қатынасын білдіретін әлеуметтік құбылыс. Субъектілер ретінде жеке индивид немесе олардың тобы танылады.

2. Билік күрделі жүйе ретінде көрінетін қоғамды әлеуметтік басқару құралы болып табылады. Билік жүйені қалыпты, жұмысшы жағдайда - қызмет ету жағдайында ұстап тұруға көмектеседі.

3. Субъектінің қол астындағы адамдарға, ұйымдарға қатысты өз еркін көрсетуі қажет болған жағдайда көрініс табады.

4. Бағынушылардың (қоластындағылардың) билік құрушы субъектінің еркіне бағынуы қажет болған жерде жүзеге асырылады.

5. Билік белгілі бір нормалардың болуын қажет етеді. Нормалар билік құрушы субъектінің жарлық ету құқығын және бағынушы субъектінің бұйрықтар мен нұсқауларға бағыну міндетін бекітеді.

6. Белгілі бір жағдайларда мәжбүр ету шараларын жүзеге асыру әлеуметтік биліктің қажетті белгілерінің бірі. Мәжбүр ету шаралары ретінде саяси, құқықтық және тағы басқа сипаттағы әлеуметтік жауапкершіліктің түрлерін атауға болады.

Зерттеу объектісі ретінде танылып отырған мәселеге қатысты заң әдебиетінде көзқарастардың көп жақты болғандығына қарамастан, билікке қатысты үш бағыттың барлығын атау қажет:

Біріншіден, билік бірлескен әрекетті ұйымдастыру үшін кез келген ұжымның өз мүшелеріне жетекшілік етуінің қажетті функциясы ретінде қарастырылады.

Екіншіден, билік өз еркін шынайы жүзеге асыру қабілеттілігі, оны өзгелерге міндеттеу ретінде анықталады немесе өзара әрекеттестіктің бір жағының екінші жаққа мәжбүрлеп міндеттеуіне негізделетін ерікті әлеуметтік қатынас ретінде сипатталады. Бұл әрекет арнаулы биліктік тәсілдердің көмегімен жүзеге асырылады, оны биліктің ерікті тұжырымдамасы деп атауға болады.

Үшіншіден, билік ұйымдастырушы күш ретінде сипатталады, ол әрекет бірлігін және қоғамдық қатынастардағы тұрақты тәртіпті қамтамасыз етеді.

Мемлекеттік биліктің қауһары және қоғамдық қатынастарға ықпал ету қабілеттілігі өте жоғары. Қазіргі кезде мемлекеттік билікті іске асыру, оның барысында пайда болатын кемшіліктер, алынған нәтижелердің ішкі қайшылықтары мемлекеттік биліктің теориялық талдау аймағынан қолданбалы кеңістікке, яғни нақты биліктік қатынастар аймағына, тәжірибеге ауысуын көрсетеді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру // Егемен Қазақстан. – № 70 (29051). – 2017. – 12 сәуір. – Б.1-2.

2. Котляревский С.А. Власть и право. Проблема правового государства. – Спб.: Издательство «Лань», 2001. – 368 с.

3. Көбеев Е.К., Ахметова Н.С., Байжанова К.Т. Саяси және құқықтық ілімдер тарихы: Оқулық. – Қарағанды: ҚарМУ баспасы, 2013. – 268 б.

4. Шерьяданова Г.Р. Становление и развитие демократии в контексте модернизации казахстанского общества. Автореферат дис. канд. полит. наук. Алматы: Институт МН-НАН РК, 1998. – 26 с.

5. Котов А.К. Конституционализм в Казахстане: опыт становления и эффективность механизма власти. – Алматы: Издательство КазГЮА, 2000. – 288 с.

3 СЕКЦИЯ. ҚОҒАМДЫҚ БІРЛЕСТІКТЕР МЕН ҚОҒАМДЫҚ ҚОЗҒАЛЫСТАРДЫҢ ҚЫЗМЕТІН ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУ: ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ДАМУ БОЛАШАҒЫ

СЕКЦИЯ 3. ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОБЪЕДИНЕНИЙ И ОБЩЕСТВЕННЫХ ДВИЖЕНИЙ: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Абилова Д.Т. - ТД-18-1к тобының студенті

Ақбиев М.К. - Қарағанды облысы бойынша мемлекеттік кірістер департаментінің кедендік бақылау бастармасының жетекшісі

Ғылыми-жетекшісі – аға оқытушы, құқық магистрі Сыздыкова С.А.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті,

Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМ – ЕЛІМІЗДІҢ ДАМУЫНЫҢ ҚОЗҒАУШЫ КҮШІ РЕТІНДЕ

Бүгінгі таңда мемлекеттік басқару мен қоғамның бірге әрекет етуі арқылы мемлекет ішіндегі проблемалар табысты шешімін табуда. Қоғам, азаматтық қоғам ретінде, мемлекеттік билікке қоғамдық ұйымдар арқылы тікелей қатысады.

Азаматтық қоғамды «үшінші сектор» деп те атайды. Жалпы қабылданған нормаларға сәйкес, қазіргі заманда мемлекеттердің қоғамдық-демократиялық белсенділігін үш секторға бөледі. Бірінші секторға мемлекеттік институттар, ұйымдар, ал екінші секторға пайдаға бағытталған бизнес құрылымдар жатады. Ал үшінші сектор – пайда табуға бағытталмаған сектор. Оған мемлекеттік құрылымдарға жатпайтын ұйымдар жатады. Қазақстанда «үшінші секторға» қарағанда «үкіметтік емес ұйымдар» термині көбірек пайдаланылады.

Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес, үкіметтік емес ұйым азаматтар және мемлекеттік емес заңды тұлғалардың жалпы мақсаттарға қол жеткізу үшін ерікті негізде құрған коммерциялық емес ұйым (саяси партияларды, кәсіптік одақтарды және діни бірлестіктерді қоспағанда) ретінде айқындалады.

Елімізде үкіметтік емес сектор мынадай заңдар шеңберінде әрекет етеді: «Қоғамдық бірлестіктер туралы» Қазақстан Республикасының 1996 жылғы 31 мамырдағы Заңы, «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 16 қаңтардағы Заңы және «Қазақстан Республикасының мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс, үкіметтік емес ұйымдарға арналған гранттар мен сыйлықтар туралы» Қазақстан Республикасының 2005 жылғы 12 сәуірдегі Заңы.

Қоғамдық бірлестіктер, үкіметтік емес ұйымдар, кәсіподақ ұйымдары Кеңес Одағы ыдырағаннан кейін тәуеліз Қазақстанның алдында азаматтық қоғамды дамытудың алғышарттары болды. Сондай-ақ еліміз тәуелсіздігін алғаннан кейін азаматтыққоғамды дамыту үшін қаржылық ресурстары бар шетелдікхалықаралық үкіметтік емес ұйымдар ашылды [1].

Қазақстанда тәуелсіздікті алғаннан және Қазақстанның дамуынан бастап қоғамдық бірлестіктер санының өсуі көрініс тапты.

Мысалы: 1994 жылы ҰЕҰ саны 500 болды, 2001 жылы 1767 ҰЕҰ, қоғамдық бірлестіктер мен қорлар 2005 жылы 8328, 2010 жылы 12785, 2016 жылы 18092 ҰЕҰ болды. 2019 жылғы маусымдағы жағдай бойынша тіркелген ҰЕҰ саны – 22763 болды. Оның ішінде жұмыс істеп тұрғандары – 15954 ҰЕҰ; 3241 - бизнес-сәйкестендіру нөмірлері жоқ, 993 - әрекетсіз деп танылды, 349 – тарату сатысында, 2226 – қызметін тоқтатқан [2].

«Кесте» 1

ҰЕҰ үшін қаржыландырудың негізгі көздері

Қаржыландыру көздері	%
Мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс	29,3
Халықаралық гранттар	23,6
Демеушілік көмек	13,5
Жеке қайырымдылықтар	1
Мемлекеттік гранттар	5,3
Жеке салымдар	2,9
Мүшелік жарналар	2,4
Тендерлер	1,9

Жалпы, үкіметтік емес ұйымдардың санының өсуі олардың қызметтеріне деген сұраныс туралы айтады. Өйткені, үкіметтік емес ұйымдар өзгермелі жағдайдарға тез бейімделуге қабілетті, икемді, инициативті. Сондай-ақ адамдардың әлеуметтік

бастамасын белсенді етеді, бұл өз кезегінде әлеуметтік немесе саяси қақтығыстың туындау ықтималдығын азайтады. Кестені негізге ала отырып, үкіметтік емес ұйымдардың басым бөлігі мемлекеттік әлеуметтік тапсырыспен – 29,3%, халықаралық гранттармен – 23,6% қаржыландыру есебінен өз қызметін жүзеге асыратынын көруге болады. Үкіметтік емес секторды қолдау мақсатында үкіметтік емес ұйымдар санын арттыру, сондай-ақ, үкіметтік емес тапсырыстарға мемлекет бөлген қаржыландыру сомасы да 2003 жылдан бастап 2018 жылға дейін 10,7 млн. теңгеден 20,3 млрд. теңгеге дейін ұлғайды.

Бұл тек мемлекеттік қаржыландыру ғана. Сондай-ақ соңғы жылдары бірнеше есеге артқан шетелдік қаржыландыру да бар. Сонымен, 2018 жылы сол кезде ҚР Ақпарат және қоғамдық даму министрі Дархан Қалетаев "Үкіметтік емес ұйымдарды орта есеппен жыл сайын шетелдік қаржыландыру шамамен 5 млрд теңгені құрайды" деп атап өтті.

Қызмет бағыттары бойынша үкіметтік емес ұйымдардың басым бөлігі жастар саясаты мен балалар бастамаларын қолдауға, білім беруге, ғылымға, ақпаратқа, дене шынықтыру мен спортпен байланысты қызметке, халықтың әлеуметтік осал топтарын қолдауға бағытталған. Ал демография мәселелерін шешуге бағытталған үкіметтік емес ұйымдардың саны аз.

Азаматтық қоғам институттарын дамыту, ҮЕҰ ашықтығы мен транспаренттілігін қамтамасыз ету мақсатында Азаматтық қоғам істері комитеті 2018 жылдың күзінен бастап Қазақстанның ҮЕҰ Деректер базасын енгізе бастады.

ҮЕҰ Деректер базасын құру туралы 2016 жылы айтылған болатын. ҮЕҰ-дың бұл деректер базасы үкіметтік емес ұйымдардың қызметі мен іске асыратын жобалары туралы толық ақпаратты қамтиды, ол қызметтің ашықтығын қамтамасыз етеді. Бұл тізілім елдегі, мемлекетке ҮЕҰ қызметі туралы жұртшылықтың хабардар болуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Жоғарыда айтылғандарды түйіндей отырып, азаматтық қоғам елдің табысты әлеуметтік-экономикалық дамуының қажетті құрамдас бөлігі болып табылатынын аңғаруға болады.

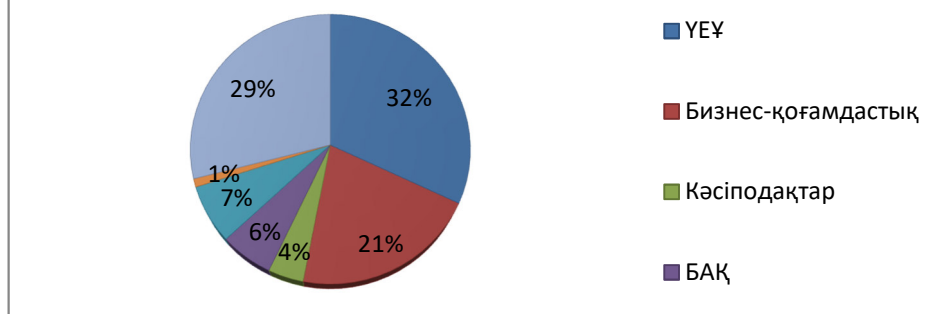
Ал ҮЕҰ кең ауқымында елдің дамуына әсер ететін күшті ресурс және азаматтық қоғам мен мемлекет арасындағы байланыстырушы буын болып табылады. ҮЕҰ-дағы қаржы салымдарының жыл сайынғы сандық өсуі мен тұрақты өсуі олардың қызметіне үлкен сұраныс туралы айтады, бұл бес институционалдық реформаны іске асыру бойынша 97 қадамды және 100 нақты қадамды орындауды, атап айтқанда мемлекетке тән емес функцияларды бәсекелестік ортаға және өзін-өзі реттейтін ұйымдарға беруді растайды.

Ұлт жоспарын жүзеге асырудың тағы бір іс-әрекеті 5 институционалдық реформаны іске асыру бойынша 100 нақты қадамның 99-ы «Қоғамдық кеңестер туралы» ҚР Заңын қабылдау болып табылады.

Заң 2015 жылғы 2 қарашада қабылданды. Республикалық және өңірлік деңгейдегі қоғамдық кеңестердің құрылуы 2016 жылдың басында басталды. Қоғамдық кеңестердің өкілеттілік мерзімі үш жылды құрайды, яғни ел бойынша 2019 жылы Қоғамдық кеңестердің екінші шақырылымы жұмыс істей бастады [3].

ҚР Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің мәліметінше, 2019 жылдан бастап елімізде жергілікті деңгейдегі 216 ҚК жұмыс істейді, онда 2084 адам азаматтық қоғамның өкілдері болып табылады және 1221 адам мемлекеттік органдардан, депутаттар мен бюджеттік ұйымдардың атынан сөз сөйлейді.

Жергілікті кеңестердегі азаматтық қоғам құрылымы

Пайыздық қатынаста біз ҚК мүшелерінің жалпы санының 32% басым көпшілігінің ҮЕҰ өкілдері болып табылатындығын көріп отырмыз, ең азы қоғам қайраткерлері болып табылады.

2019 жылдың қаңтар-тамыз айларында 1128 отырыс, 219-дан астам өзекті әлеуметтік маңызды мәселелер бойынша зерттеулер өткізілді; 4378 нормативтік-құқықтық актілер жобасы қаралды; 344-тен астам қоғамдық тыңдаулар өтті. Сонымен қатар, денсаулық сақтау, көлік, жергілікті полиция қызметі, әлеуметтік сала мәселелері бойынша мемлекеттік орган басшылары тыңдалды. Осылайша, біз қоғамдық кеңестердің жұмысы қарқын алып келе жатқанын көріп отырмыз.

Қорыта келгенде, жоғарыда айтылған үкіметтік емес ұйымдар мен қоғамдық кеңестердің азаматтық қоғам құруда басты қозғаушы күш екенін атап өтуге болады. Бұл Қазақстан Республикасының азаматтық қоғамды нығайтуда нық қадамдардың бірі деп сенімді айтуға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. <https://karmakshy.gov.kz>
2. Үкіметтік емес ұйымдардың қызметінің нәтижесі <https://strategy2050.kz>
3. 100 қадам 5 институционалдық реформа <http://www.adilet.gov.kz>
4. Қоғамдық кеңестер туралы Қазақстан Республикасының Заңы <http://adilet.zan.kz>

Amantay A., a student of the Yu-19-1K group
Scientific supervisor - teacher Yeleubekova N.E.

Karaganda economic University of Kazpotrebsoyuz, Karaganda, Republic of Kazakhstan

LEGAL REGULATION OF PUBLIC ASSOCIATIONS IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

By its nature, a person is a social being, he can not exist, work alone, he needs support, advice, help from others. Moreover, as evidenced by the history of the development of civilization, the need for people to unite for any joint activity is growing, and this is reflected in the creation of an increasing number of associations and their diversity.

A public Association is understood as a voluntary, self-governing, non-profit organization created on the initiative of citizens who have United on the basis of common interests to implement common goals specified in the Charter of the public Association. State authorities and local self-government bodies cannot be founders, members or participants of public associations. The right of citizens to form public associations is realized both directly through the Association of individuals and through legal entities.

Charitable organizations, foundations, trade unions, religious organizations, as well as various cultural and educational societies, creative unions and communities play an important role. They carry out charitable activities, solve employment problems, provide primary reception points and temporary accommodation centers for refugees and internally displaced persons with material and financial resources, create shelters for the most vulnerable people in monasteries and churches; promote their integration into the new environment and rapid adaptation among the rest of the population; draw public attention to the plight of these individuals in order to help and support them.

Everyone has the right to freedom of Association with others, including the right to form and join trade unions in order to protect their interests. Freedom of activity of public associations, its guarantee, as well as restriction, are also carried out in accordance with the principles and norms of international law. The exercise of the right to freedom of Association is not subject to any restrictions other than those provided for by law and which are necessary in a democratic society in the interests of state or public security, public order, public health and morals, and the protection of the rights and freedoms of others. It is only possible to impose legal restrictions on the use of this right for persons who are members of the armed forces and militia. No one can be forced to join any Association.

The Constitution of the Republic of Kazakhstan, based on the norms of international law, reads: "Everyone has the right to Association, including the right to form trade unions to protect their interests. Freedom of activity of public associations is guaranteed. No one can be forced to join or stay in any Association." No one can be forced to join any Association [1].

The content of the legal status of public associations consists of legal personality, legal principles, rights, freedoms and obligations, legal guarantees of their implementation and legal responsibility of public associations. The freedom to form public associations dictates that citizens who are not related to political parties should be guaranteed to participate in any elections on the territory of the Republic of Kazakhstan [1].

Legal regulation can be effective, ineffective, or ineffective. It all depends on the degree of achievement of the goal that was set when issuing legal norms. The effectiveness of legal regulation depends on many circumstances, the main of which are the compliance of the law and the entire legal system with the ideas of justice and freedom, the level and needs of economic development of the country, the availability of perfect legislation, a high level of legal culture of the population.

Legal regulation of public relations is carried out using a whole set of legal means, called the mechanism of legal regulation. This mechanism includes the vast majority of elements of the legal system, with the exception of legal institutions. The main elements of the mechanism of legal regulation are: legal norms, legal relations, acts of implementation of rights (individual legal acts), principles of law, legal culture. The last two elements are "cross-cutting", because they permeate the entire mechanism of legal regulation, being included in one way or another in its other elements [2].

In this article, the constitutional and legal status of public associations in the Republic of Kazakhstan was considered. Based on the analysis of the development of legal regulation of the constitutional and legal status of public associations, the following conclusions can be drawn:

- the basis of legal regulation of the constitutional and legal status of public associations is the right of citizens to unite;
- the degree of democratization of the legal regulation of the right to Association and the constitutional and legal status of public associations depends on the existing political regime in the country;
- the constitutional right of citizens to unite can be freely exercised only in a democratic environment, with such essential elements as democracy, separation of powers, political and ideological diversity, and a democratic electoral system.

A public Association has the right to: freely disseminate information about its activities; participate in the development of decisions by state and local government bodies in the manner and to the extent provided for by law; establish mass media and carry out publishing activities; represent and protect its rights and legitimate interests of its members (participants), as well as other citizens; exercise full powers provided for by laws on public associations; take initiatives on various issues of public life and make proposals to state authorities; participate in election campaigns. A public Association is obliged to: comply with the legislation of the Republic of Kazakhstan, generally recognized principles and norms of international law relating to the scope of its activities, as well as the norms provided for by its Charter and other constituent documents; publish annually a report on the use of its property or make it accessible to view this report; annually inform the body registering public associations of the continuation of its activities and provide it with other necessary information. Since certain public associations (trade unions, religious associations) have specific characteristics, their activities are regulated by special laws.

Legislation of the Republic of Kazakhstan on public associations generally complies with the provisions of international law, in particular the international Covenant on civil and political rights and the European Convention for the protection of human rights and fundamental freedoms [3].

The General goal of legal regulation is to establish an order in public life that would be as consistent as possible with the requirements of legal norms and the principles of social justice laid down in them-this is the rule of law.

Based on all the above, we come to the conclusion that if legal regulation in a democratic legal state answers the question «what?». Then the state control is more in line with the question «who?». It only remains to add that in the system of state control over the activities of public formations, an important place is occupied by law enforcement agencies, whose activities are aimed directly at protecting the rule of law in the country, the rights, freedoms and legitimate interests of citizens.

References:

1. Constitution of the Republic of Kazakhstan
2. Law of the Republic of Kazakhstan dated May 31, 1996 No. 3 «On public associations»
3. Civil code of the Republic of Kazakhstan. Introduced by the resolution of the Supreme Council of the Republic of Kazakhstan dated December 27, 1994 (General part).

Ақпанбаев Д. - Ю-19-1к студенті

Ғылыми жетекші – оқытушы, Елеубекова Н.Е.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды, Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ҚОҒАМДЫҚ БІРЛЕСТІКТЕРДІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖАҒДАЙЫ

Қазақстан Республикасының Конституциясы қоғамдық бірлестіктердің құқықтық жағдайының қағидаттарын бекітеді. Қоғамның саяси жүйесіндегі қоғамдық бірлестіктердің маңыздылығы мен атқаратын рөліне байланысты олардың институционалдануы, яғни конституциялық нормалар мен жекелеген заңнамалық актілер деңгейінде олардың қызметін (құқықтық жағдайын) құқықтық ресімдеу арқылы жүзеге асырылады.

Республика Конституциясының 5-бабының 1-тармағы Қазақстан Республикасында идеологиялық және саяси алуан түрлілік танылатынын белгілейді. Конституцияның бұл нормасы Қазақстан Республикасындағы қоғамдық бірлестіктердің қызметіне тікелей қатысты. Қоғамдық бірлестіктер қандай да бір идеологияны ұстануы,

қандай да бір саяси мақсаттарды көздеуі мүмкін. Әрине, Конституция идеологияға, саяси мақсатқа, республиканың конституциялық құрылысын күштеп өзгертуге, тұтастығын бұзуға, мемлекет қауіпсіздігіне нұқсан келтіруге, әлеуметтік, нәсілдік, ұлттық, діни, тектік-топтық және рулық араздықты қоздыруға бағытталған әрекеттерге тыйым салады (5-баптың 3-тармағы, 20-баптың 3-тармағы). Осы конституциялық нормаларды бұзғаны үшін нақты Санкциялар жекелеген салалық заңнамалық актілерде (мысалы, Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексінде) белгіленеді[1].

Бірлесу бостандығына конституциялық құқық – бұл қоғамдық бірлестік саяси партия құру арқылы қоғам мен мемлекет ісіне басқаруға шынайы қатысуға мүмкіндік беретін азаматтардың саяси құқығы [2].

Қазіргі кезеңде қоғам мүшелерінің саяси санасы мен көзқарасын қалыптастыруда, саяси бағыт- бағдарлары мен ұстанымдарын жетілдіруде олардың саяси үрдістерге белсене қатысуының маңызы зор. Қазақстан Республикасындағы демократиялық сайлау үрдістері барысында халықтың электронды саяси белсенділігі мәселесі саяси ғылымдағы және қоғамдық-саяси өмірдегі өзекті мәселелердің бірі болып саналады. Сонымен бірге халықтың саяси белсенділігі мәселесін зерттеуде қазақстандық қоғамның саяси жаңғыруы жағдайындағы өзекті мәселелер ауқымына талдау жасау, сайлау үдерісіне баға беру, аталған мәселе жайындағы саяси ойшылардың ой-тұжырымдарын сараптауда шешуші рөлге ие. Қазақстан Республикасында азаматтарға тән саяси құқықтары дегеніміз не? Қазіргі кезде бұл сұрақ төңірегінде өзекті мәселелер туындап жатыр, оған дәлел болып, мемлекеттік басқаруға және қоғам өміріне қатысуға бірлестіктер мен саяси партиялар құру, сөз бостандығы шеңберінің кең болуы.

Сонымен қатар, Республикамыздың Конституциясында қандай да бір қоғамдық бірлестіктердің қызметіне тыйым салатын немесе шектейтін нормалар жеткілікті. Мысалы, Республикада басқа мемлекеттердің саяси партиялары мен кәсіптік одақтарының, діни негіздегі партиялардың қызметіне, сондай-ақ Саяси партиялар мен кәсіптік одақтарды шетелдік заңды тұлғалар мен азаматтардың, шет мемлекеттер мен халықаралық ұйымдардың қаржыландыруына жол берілмейді (5-баптың 4-тармағы). Бұл тыйым Республика конституциялық құрылысының қалыпты жұмыс істеуінің кепілі ретінде Қазақстан Республикасының егемендігі мен тәуелсіздігін қамтамасыз етуге негізделген.

Бұдан басқа, қоғамдық бірлестіктердің заң алдында теңдігі бекітіледі (Конституцияның 5-бабының 2-тармағы). Бұл қағидат қандай да бір қоғамдық бірлестіктің құқықтары, міндеттері, жауапкершілігі және т. б. мәселелерінде заңды негізде әрекет ететін басқа қоғамдық бірлестіктер алдында Құқықтық жағдайда артықшылығы жоқ екенін білдіреді. Конституцияның осы нормасы императивтік ережені белгілейді, оған сәйкес мемлекеттің қоғамдық бірлестіктер мен қоғамдық бірлестіктердің мемлекет істеріне заңсыз араласуына, қоғамдық бірлестіктерге мемлекеттік органдардың функцияларын жүктеуге жол берілмейді.

Қазақстан Республикасының 1996 жылғы 31 мамырдағы «қоғамдық бірлестіктер туралы» Заңы 2-бабына сәйкес осы Заң Қазақстан Республикасында қоғамдық бірлестіктер саяси партиялар, кәсіптік одақтар және басқа да бірлестіктер азаматтардың ерікті негізде құрылған, ортақ мақсаттарға қол жеткізу үшін заңға қайшы келмейтін [2]. Қоғамдық бірлестіктер коммерциялық емес ұйымдар болып табылады. Коммерциялық емес ұйымдардың құрылуына, қызметіне, қайта ұйымдастырылуына және таратылуына байланысты туындайтын қатынастар сондай-ақ «коммерциялық емес ұйымдар туралы» Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 16 қаңтардағы Заңымен және өзге де заңнамалық актілермен реттеледі[3].

Қазақстан Республикасында республикалық, өңірлік және жергілікті қоғамдық бірлестіктер құрылуы және жұмыс істеуі мүмкін. Республикалық қоғамдық бірлестіктерге Қазақстан Республикасы облыстарының жартысынан астамының аумағында өзінің құрылымдық бөлімшелері (филиалдары мен өкілдіктері) бар

бірлестіктер жатады. Өңірлік қоғамдық бірлестіктерге Қазақстан Республикасы облыстарының жартысынан аз аумағында өзінің құрылымдық бөлімшелері (филиалдары мен өкілдіктері) бар бірлестіктер жатады. Жергілікті қоғамдық бірлестіктерге Қазақстан Республикасының бір облысының шегінде жұмыс істейтін бірлестіктер жатады («қоғамдық бірлестіктер туралы» Заңның 7-бабы).

Қазіргі уақытта заң деңгейінде Қазақстан Республикасындағы қоғамдық бірлестіктердің құқықтық жағдайы «Қазақстан Республикасындағы сайлау туралы» Конституциялық заңмен, азаматтық заңнамамен, «қоғамдық бірлестіктер туралы», «Саяси партиялар туралы», «Кәсіптік одақтар туралы» заңдарымен, өзге де заңнамалық актілермен реттеледі. Мысалы, «Қазақстан Республикасындағы сайлау туралы» Конституциялық заңның 55 - бабының 1-тармағына сәйкес белгіленген тәртіппен тіркелген республикалық қоғамдық бірлестіктерге Қазақстан Республикасының Президенттігіне кандидаттар ұсыну құқығы тиесілі, ал осы Заңның 103-бабының 1-тармағы мәслихаттар депутаттығына кандидаттар ұсынуды белгіленген тәртіппен тіркелген республикалық немесе жергілікті қоғамдық бірлестіктер, сондай-ақ олардың құрылымдық бөлімшелері мен азаматтар-өзін-өзі ұсыну жолымен жүргізеді деп белгілейді[4].

Еліміз тәуелсіздік алғаннан кейінгі қысқа мерзімнің ішінде қоғамның өмір тіршілігін өзгертіп, жаңа саяси жүйе қалыптастыруда экономика мен әлеуметтік салаларды реформалауда іргелі табыстарға қол жеткізді. Ұтымды әрі кезең-кезеңімен жүйелі түрде жүргізіліп жатқан қомақты іс- шаралардың оң нәтижелері еліміз таңдаған жолға деген халықтың сенімін нығайтуда. Дегенмен, өтпелі кезеңнің күрделі экономикалық және әлеуметтік мәселелерді шешкен сайын, қоғамның даму деңгейіне сәйкес халықтың өмір тіршілігін тиімді ұйымдастырудың жаңа және аса күрделі мәселелері күн тәртібіне қойылып отыратыны бәрімізге түсінікті. Еліміз іргесінің бұзылмай, тыныштығы мен тәуелсіздігін сақтап, экономикасы мен мәдениетін ілгері түрған елдермен теңестіру үшін бүгінгі күннің шындық болмысына жауап беретін мемлекеттік басқарудың жетілген жүйесі қажет.

Жоғарыда айтылған ойлар мемлекетте саяси жүйені одан әрі Конституциялық жаңғырту және демократияны дамыту жөніндегі жүйелі және көпвекторлы жұмыстың қажеттілігін атап көрсетеді. Бұл тұрғыда Қазақстан Республикасының Президенті ұсынған саяси реформалардың жалпыұлттық бағдарламасы ерекше өзектілікке ие. Бұл бағдарлама мемлекеттік, саяси және қоғамдық институттардың, соның ішінде қоғамдық ұйымдар мен саяси партиялардың реформаларына бірыңғай, біртұтас көзқарасты білдіреді. Егер демократияға қозғалысты жоғарыдан бастау керек болса, онда оны тек халықтың белсенді қатысуымен және қолдауымен ғана бекітуге болады. Бұл бағдарлама барлық қоғаммен диалог негізінде ғана іске асырылуы тиіс. Демократиялық нормалар мен құндылықтар қоғамда жаппай санаға саяси жүйені ұйымдастырудың жаңа нысанының артықшылықтары неғұрлым айқын болған сайын табысты сіңіріледі. Демократияны нығайту халықтың қалың жігінің өмір сүру деңгейі мен сапасын арттыруды талап етеді, ал бұл демократиялық институттардың қалыптасқан жүйесін жақсы қамтамасыз етеді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы
2. «Қоғамдық бірлестіктер туралы» 1996 жылы 31 мамыр
3. "Коммерциялық емес ұйымдар туралы" Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 16 қаңтардағы Заңы
4. "Қазақстан Республикасындағы сайлау туралы»

Бергенова Ф. Ю-18-3к тобының студенті

Ғылыми жетекшісі – заңтану магистрі, аға оқытушы Адильбекова К.Қ.

АЛҚАБИЛЕРДІҢ ҚОҒАМДАҒЫ ЗАҢДЫЛЫҚТЫҢ, ӘДІЛЕТТІЛІКТІҢ САҚТАЛУЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕГІ ОРНЫ

Егемендікке қолы жеткен кезеңнен бастап Қазақстан Республикасы демократиялық мемлекет деп жариялап, оның ең қымбат құндылығы ретінде адамның құқықтары мен бостандықтарын баяндағаны [1] баршаға аян. Қазіргі кезеңдегі демократия - азаматтық құндылықтың ең маңызды әмбебап түрі болып табылады және оның кез келген көрінісі қоғамның алға дамуына серпін береді.

Мемлекеттегі демократияның ең негізгі элементі сот төрелігін белсене жүзеге асыруы нәтижесінде, адам мен азаматтың құқықтарын, бостандықтарын және заңды мүдделерін қорғау механизмі болуын растайды. Бұл құбылыс елімізде «Алқабилер туралы» [2] Қазақстан Республикасының заңы негізінде 2007 жылдың 1 қаңтарынан бастап жұмыс істеп жатқан алқабилер институтында көрініс таба отырып, шынайы демократия мен құқықтық мемлекеттің аса маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Себебі, халықтың сот төрелігін жүргізуге қатысуының дәлелі - алқабилердің қатысуымен жүргізілетін сот. Осы тұста «Алқабилер институты процестің жарыспалылығын ынталандырады, сонымен қатар, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарының неғұрлым пәрменді қорғалуына ықпал етеді. Сот ісін жүргізудің осы нысанының басты айырмашылығы сотталушының кінәлілігін немесе кінәсіздігін кәсіби судьяның емес, сотталушыға қатысты үкімді қарапайым адамдардың шешетіндігінде болып отыр.

Ұлттық сот жүйесінің елімізде орын алуына қатысты Елбасымыздың пікірінше құқықтық мемлекеттің негізі - тәуелсіз және әділетті сот болса, сәйкесінше ұлттық дамуымыздың маңызды өлшемі - мінсіз және тиімді ұлттық сот төрелігі жүйесі болмақ. Ойының жалғасы ретінде Елбасымыз өзінің Қазақстан Республикасы судьяларының ҮІ съезінде сөйлеген сөзінде: «Біз Мәңгілік Ел боламыз деп, кемел мемлекет құруды көздеген халықпыз. Сот төрелігінің әділдігі мен жедел, әрі толық орындалуы – кез-келген елдің кемел болмысының көрінісі. Сот жүйесінің дамуы тоқтап қалатын құбылыс емес, оны үздіксіз жетілдіріп отыру керек. Біз бұл бағыттағы жұмыстарды жалғастыра береміз» [3] - дей отырып судьялардың тәуелсіздігін арттыру үшін олардың тәртіптік жауапкершілігін қарау жөніндегі өкілеттіктер тек қана Сот Қазыларына берілетіндігін және бұл судьяларға кез келген түрдегі қысым жасаудың ықтималдығын азайтып, соттардың тәуелсіздігін нығайтатындығын баса айтқан болатын. Мемлекет басшысы жариялағандай, Ұлт жоспары - «100 нақты қадам» бағдарламасы бойынша алқа билер соты қолданылатын салаларды кеңейту және заңды түрде алқа билер соты міндетті түрде қатыстырылатын қылмыстық істердің категорияларын анықтау бес институционалдық реформаларды іске асырудың 100 қадамының 21 қадамы ретінде көрсетілгендігін білеміз [4]. 2016 жылғы 1 қаңтардан бастап алқабилердің қатысуымен жүргізілетін соттың соттылығына қылмыстық топпен бірге жасалған адам ұрлау, байқаусызда адам өліміне алып келетін қылмыстар мен өзге де ауыр қылмыстар алқабилердің араласуымен өтуге жол ашылды [5].

Қазылар алқасы заң үстемдігі мен әділеттіліктің кепілі ретінде сот беделін арттыруға ықпал етеді және халықтың сот төрелігі жүйесіне деген сенімін қайтаруда, жалпы алғанда демократиялық мемлекет құруда аса маңызды рөл атқорын алады. Сондай-ақ, аталған институтты енгізу ең алдымен, қоғамның құқықтық мәдениет деңгейін жақсартуға, халықтың құқықтық санасын арттыруға, олардың құқыққа құрметпен қарауына, имандылыққа, әділеттілікке ұмтылуына ықпал етеді.

Ұлттық сот жүйесі жедел түрде жетілдіру қажеттігін мойындай отырып, сондай-ақ бұл мәселенің өзектілігін және қазақ қоғамы үшін маңыздылығын ескеріп, қазылар

алқасының институты тарихқа бай екенін атап өткен жөн. Осы негізде, бұл мәселе басқа шет елдерде де өзекті екенін ескере отырып, қазылар алқасы институты қазақстандық модельдің дамуына оң нәтиже беретіндігін елемеуге болмайды. Дәстүр бойынша алқабилер сотының отаны XII ғ. Англия елінде пайда болған, содан кейін Еуропа, АҚШ, Канада, Ресей және т.б. мемлекеттерге тарай бастады.

Еліміздегі алқабилер институтының қалыптасуының құқықтық негізі жайында Ата Заңымыздың 75-бабында «Сот билігі сотта іс жүргізудің азаматтық, қылмыстық және заңмен белгіленген өзге де нысандары арқылы жүзеге асырылады. Заңда көзделген жағдайларда қылмыстық сот ісін жүргізу алқабилердің қатысуымен жүзеге асырылады» деп көрсетілген [1]. Оның жалғасы «Сот жүйесі және судьялардың мәртебесі туралы» ҚР Конституциялық заңының 1-бабында көрініс алған: «Қазақстан Республикасында сот билігі тұрақты судьялар, сондай-ақ [заңда](#) көзделген жағдайларда және тәртіппен қылмыстық сот ісін жүргізуге тартылған алқа заседательдері арқылы соттарға ғана тиесілі» [6].

А.Токвиль өзінің «Демократия в Америке» атты еңбегінде алқабилер соты туралы былай деп жазған: «Британдық қазылар алқасы құрылған кезінде, олар өздерін волюварварлық халық деп санады. Содан бері олар әлемдегі ең білімді халықтардың бірі болды және қазылар алқасы олардың білім берудегі деңгейін дамытуды міндеттеді. Бірақ, қазылар алқасы тек сот органы ретінде ғана қарады. Соттық процесске аса мән беру арқылы, ол қоғам өмірінің тағдырына екі есе әсер етеді. Осылайша, қазылар алқасы дегеніміз – ең алдымен саяси институт болып табылады. Оны бағалау үшін, осы көзқарасты жақтау керек» [7,63б.].

Сот ісін басқаруды реттейтін және осылайша, сот қызметінің тиімділігін арттырудағы құқықтық принциптерін енгізу, ең өзекті мәселерді зерттеу және шұғыл соттың беделі мен мәртебесін нығайту, егжей-тегжейлі қарау, сот билігінің тәуелсіздігі мен бейтараптығының кепілділігі. Ал енді, Қазақстанда, өндірістік болмыстың жағдайында сот қазылар алқасының қатысуымен онда орынды сұрақтарды қоюға, қазылар алқасы тәуелсіздігін қамтамасыз ету қажеттілігін тудырды.

«Халық судьялары» бірегей және қажет болған жағдайда «қалқан» заңын пайдаланған кезде моральдық тұрғыдан жауапты болуы тиіс. Қазылар алқасының шешім қабылдау еркіндігі жоғары жолағын орнатады және үлкен жауапкершілікті жүктейді. Осы орайда, алқабилердің ішкі тәуелсіздігін қамтамасыз ету маңызды рөл атқарады, себебі, мемлекеттің сыртқы тәуелсіздігін қамтамасыз етудің ең тиімді шарасы осы болып табылады.

Сот тәуелсіздігінің қағидасы ол қазылар алқасының және оның мәдени, саяси, экономикалық және құқықтық болмыс шеңберінде жұмыс жасайды. Мемлекеттік өркениеттің дегейі, жалпы қабылданған ойларға сәйкес негізделеді және заң ұғымдарындағы әділдік сапасына тікелей әсер етеді, сонымен қатар, сот және оның органдарының мәртебесіне, тұтастай алғанда соттың толық жұмыс істеуін қамтамасыз етудің шынайы тәуелсіздікті көрсетеді.

Біздің ойымызша, біздің менталитет ерекшеліктері алқабилер үшін тиімсіз, себебі, соттың континенталдық моделіне алқабилердің қатысуы оның құрамы мен өкілеттігі, азаматтардың құқықтары мен міндеттері ғана көзделеді.

Білетініміздей, судья мамандарының заңдық білімінің болуы және сот жұмысының тәжірибесі нәтижесінде, судьяларда кәсіби стереотиптік мінез-құлық қалыптасады. Нәтижесінде, алқабилермен бірігіп жасалған шешімі бойынша сөзсіз судья мамандарының айыптау конференц залында кінәні талқылау, оның біліктілігі, айыппұлдардың мөлшері және т.б. мәселелерді ерікті, не еріксіз түрде өздерінің көзқарастары мен дәлелдерін алқабилерге жүктейді. Әрине, алқабилер судья мамандарының арқасында кәсіби біліктілік пен беделге ие болады. Заң қазылар алқасы қабылдаған ереженің дұрыс, не бұрыс екенін ақтап алып, ол ең алдымен, істің нақты мән-жайларына аса қатты назар аударады, себебі, мұндай жағдайда белгілі бір таңда

судья мамандарының кәсібилілігін «қолдану» көзқарастары жоққа шығарылмайды. Мұндай жағдайда қазылар алқасының қарсыласуы екі талай, нәтижесінде олар соттың шешімімен ешқандай қарсылықсыз келіседі. Сонымен қатар, кәсіби судья мен алқабилердің бір басқармада жұмыс істеуі, талқылау және шешім қабылдау барысында өзінің теріс әсерін тигізеді.

Көпшілік халықтың құқықтық мәдениетінің жоғарғы деңгейі мен елдің экономикалық дамуының нәтижесінде халықтың сот төрелігіне деген сенімінің артуы қазылар алқасының жауапкершілігіне жатады. Қазіргі уақытта сот төрелігін жүзеге асыру барысында Қазақстанның әлемдік қоғамдастықтың толыққанды мүшесі ретінде қалыптасуы - құқықтық мемлекеттің маңызды элементі болуын көрсетеді. Қазылар алқасының әділ және жұмысы нәтижелі болуы үшін, мемлекетке сот төрелігіне белсене қатысатын, өзі сияқты адамдар тағдырының жауапкершілігін көтере алатын азаматтар қажет, себебі ол азаматтарымыз қоғамдағы заңдылықтың, әділеттіліктің сақталуын қамтамасыз етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы 30 тамыз 1995 жыл (10.03.2017 жылы енгізілген өзгерістері мен толықтыруларымен). [http:// www.zakon.kz](http://www.zakon.kz)

2. Қазақстан Республикасының Конституциясы 1995 жылғы 30 тамызда республикалық референдумда қабылданған. (2011.02.02. берілген өзгерістері мен толықтыруларымен).

3. «Алқабилер туралы» Қазақстан Республикасының 2006 жылғы 16 қаңтардағы N 121 Заңы

4. «Ұлттық сот жүйесінің «Қазақстан-2050» стратегиясы аясындағы міндеттер» бойынша Қазақстан Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың Қазақстан Республикасы судьяларының ҮІ съезінде сөйлеген сөзі

5. Ұлт жоспары - Н.Назарбаевтың 5 институционалдық реформасын жүзеге асырудың «100 нақты қадамы». 20 мамыр 2015 ж. Астана.

6. Жоғары Сот судьясы Серік Әбінәсіров: Алқабилер сотында қаралатын істерге қоғам сеніммен қарайды. «ҚазАқпарат» халықаралық ақпарат агенттігі. 2016 жыл 12 тамыз

7. 2000 жылы 25 желтоқсанда қабылданған «Қазақстан Республикасының сот жүйесі мен судьяларының мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасының Конституциялық Заңы. Соңғы өзгерістері: 04.12.2015 № [437-V](#) (01.01.2016 бастап [қолданысқа](#) енгізіледі).

8. *Токвиль* Алексис де. *Демократия в Америке*: Пер. с франц. / Предисл. Гарольда Дж. Ласки. – М.: Прогресс, 1992. – 554 с., 16 с. илл. ISBN 5-01-002-688-0

Досымханова М.Е. Ю-18-3к тобының студенті

Ғылыми жетекшісі – заңтану магистрі, аға оқытушы Адильбекова Қ.Қ.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

АДАМ ҚҰҚЫҒЫ - АДАМЗАТ ҚОҒАМЫНЫҢ ӨТЕ ҚҰНДЫ ТУЫНДЫСЫ

Еліміздің егеменді мемлекетке бет бұрған кезінен бастап өзінің жоғары құндылықтары - тұлға, оның құқықтары мен бостандықтары болып табылатын демократиялық, құқықтық және әлеуметтік бағдарланған мемлекет ретінде мәлімдеді.

Мемлекетіміздің Ата Заңы жеке тұлға, қоғам және мемлекет үшін өмірлік маңызы және ең жоғары әлеуметтік мәні бар құқықтар мен еріктерін баянды етеді. Олар әрбір еркін жеке тұлғаның ар-намысын қамтамасыз етудің алғы шарты болады. Олар

азаматқа, қоғам мүшесі ретінде сол қоғамды басқаруға, жаңғыртуға қатысу үшін қажет. Олар тұлғаның материалдық және рухани қажеттілігін қанағаттандыру үшін экономикалық және әлеуметтік жағдайлар туғызады.

Республикамызда азаматтардың құқықтары мен еріктерін қорғау мемлекеттің маңызды саяси, экономикалық және әлеуметтік міндеттерінің қатарына жатқызылған. Еліміздің тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаев өзінің кезекті Қазақстан халқына Жолдауында «Азаматтардың конституциялық құқықтарына кепілдікті нығайту, құқық үстемдігін қамтамасыз ету, құқық қорғау қызметін ізгілендіру жұмыстарын жалғастыру қажеттігін» атап көрсетті [1].

Еліміздің Ата Заңы тұлғаға, оның құқығы мен бостандығына жоғары құндылық ретінде қарайды. Мемлекетіміз тәуелсіздік алған жылдан бері елімізде қоғамдық тұрақтылықты қамтамасыз ету үшін көп жұмыстар атқарды. Мұндағы ең маңызды мәселе, бірінші кезекте, тұңғыш Елбасымыздың сындарлы саясатының арқасында қазақстандық қоғам ішкі тұрақтылықты сақтай білді, яғни этносаралық, конфессияаралық және басқа да қақтығыстарға жол берілген жоқ. Мемлекеттің құқықтық тұрғыдан дамығанына тұлғаның және азаматтың конституциялық құқықтарын қамтамасыз ету және қорғау деңгейі дәлел болады. Бұл көрсеткіш өте маңызды, өйткені, ол азаматтық қоғам мен құқықтық мемлекет құру үдерісі кезінде бірден-бір негізгі бағыт болып табылады, ол өз кезегінде, Қазақстан жүргізіп отырған саясатқа халықаралық қоғамдастықтың сенімін нығайтуға мүмкіндік береді.

Бұл ажырамас өзара қатынасты талдау кезінде тұлға мен азаматтың құқықтары бұзылатын қоғам ешқашанда ерікті, ашық және демократияшыл қоғам бола алмайтынына көз жеткіздік. Өзін тұлғадан, оның құқықтары мен еріктерінен жоғары қоятын мемлекетті өркениетті, ізгілікті мемлекет санатына қосуға болмайды. Сондықтан еліміздің құқықтық дамуы Конституцияға, халықаралық танылған қағидаттар мен құқықтық нормаларға сәйкес болуға тиіс.

Қазіргі әлем жағдайында адамзаттың гуманистік мақсат-мұраттарын білдіретін құқықтық қағидаттардың және қоғамдық институттардың тұрақты жақындасуы және өзара сіңісу үдерістері жүріп жатыр. Сол себепті еліміздің Ата Заңы Біріккен Ұлттар Ұйымы қабылдаған халықаралық құжаттардың негізгі ережелерін басшылыққа алған. Әрекеттегі Ата Заңымыздың 2-бөліміне кіретін бірқатар баптар тұлға мен азамат құқықтары мен еріктеріне арналған [2], оның негізіне Жалпыға бірдей тұлға құқықтары декларациясының нормалары алынған. Бұл – еліміздің таңдаған демократия мен жалпы тұлғазаттық құндылықтар жолынан таймайтындығының айғағы.

Тұлға құқықтары мен бостандықтары құқықтың ерекше саласы болып табылады. Өйткені, оның құрамында адамзаттың ортақ өмір сүруіне қажетті құндылықтар: өмір сүру бостандықтары жеке автономия және т.б. жинақталған. Бұл құндылықтар тұлға құқықтарында өзінің нормативті жағынан бекітілген және құқықтық құралдарымен институт арқылы қамтамасыз етілген. Еліміз Қазақстан әлемдік реформа бағытымен дами отырып тұлға құқығын ең жоғары құндылық ретінде жариялады және бұл салада халықаралық стандарттарға сүйенеді. Бұл қалыптар «Адам құқықтарының жалпыға бірдей Декларациясында» [2]; «Экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтар жөніндегі халықаралық пакт» [3]; «Азаматтық және саяси құқықтар жөніндегі халықаралық пакт» [4]; «Адам құқықтары мен негізгі еріктерін қорғау туралы Конвенция» [5] және басқаларда бекітілген.

Мемлекетіміз тұлға және азаматтардың құқықтары мен еріктерін қорғау саласында ұлттық заңдылыққа сүйенеді. Қазақстанның халықаралық конвенцияларға қосылуы тұлға құқықтары мен еріктерін қорғау және сақтау саласында әлем стандарттарына қол жеткізуінің басты факторы болып табылады.

Құқықтар мен еріктерін жариялап қана қою жеткіліксіз, оларды іс жүзіне асыру өте күрделі міндет. Қазіргі кездегі кезек күттірмес мәселенің бірі, демократиялық өзгерістер барысында Декларацияда, Конституцияда аталған құқықтарға өмірлік

мазмұн беру. Әрине, оны жүзеге асыру өте күрделі іс, өйткені біздің мемлекетімізде барлық құқықты жоғары дәрежеде материалдық тұрғыдан қамтамасыз етуге мүмкіндік жоқ. Құқықтық мемлекет азаматтардың құқықтары мен еріктерін қорғау және сақтау функциясын жүзеге асыру үшін процедура мен механизмдерімен және институттармен қамтамасыз етілуі тиіс. Бұл механизмдер және институттар әр кезде өзгерісте, қозғалыста болады, яғни олар қоғамдық жағдайлардың өзгеруіне қарай икемделіп отыруы керек.

Құқықтық мемлекеттегі тұлға құқықтарының мәселелері мемлекет қызметінің басты, тұғырнамалық қағидасы ретінде қарастырылуға тиіс. Тұлғаның құқықтарын мемлекет бекітеді, оларға кепілдік береді, бірақ бір өкініштісі іс жүзінде, оларды мемлекеттің өзі жиі бұзып отырады. Сол себепті барлық мемлекеттік органдардың қызметінің басты, тұғырнамалық қағидасы ретінде тұлға құқықтарын қорғау қағидасын бекіту қоғамның тұрақты, тиімді өмір сүруінің кепілі болып табылады. Әрбір мемлекеттік орган осы қағиданы өздерінің заңда белгіленген міндеттеріне, құзыреттілігіне және билік өкілеттіктеріне сәйкес іске асыруға бағдарланған. Тұлға құқықтарын қорғау тарихи дамудың нәтижесі болып табылады. Ол әр мемлекеттің әлеуметтік, саяси және экономикалық жағдайларымен және ерекше тарихымен, мәдениетімен және құндылықтарымен тығыз байланысты.

Біріккен Ұлттар Ұйымы мен халықаралық құқық нормаларына сәйкес барлық мемлекеттер өздерінің дамуы мен құндылықтарын сақтау жолында саяси жүйесін таңдауға еркіндіктері бар. Ал, басқа мемлекеттер оған араласпауы тиіс. Егер мемлекеттің егемендігі қамтамасыз етілмесе, онда азамат құқықтары туралы мәселе де болуы мүмкін емес.

Батыс демократиялық мемлекеттердің азаматтары тұлға құқықтары мен еріктерін қорғау механизмі мен стандарттарына жетіп, өз құқықтарымен күрес үшін үлкен мектептен өтті. Қазақстан Республикасы әлемдік қауымдастықтың тең құқықты мүшесі ретінде Біріккен Ұлттар Ұйымы, Европадағы ынтымақтастық пен қауіпсіздік ұйымына және басқа да халықаралық ұйымдардың қатарына қабылданып, халықаралық қалыптарға сәйкес өз заңдылықтарын тұлға құқығы концепциясын өңдеуге мойын бұрды.

Осыған орай батыс үлгілері мен батыстық тәжірибелер Қазақстанда оның халқының менталитетіне, психикасына, дәстүріне, мәдениетіне қарамастан қолданыла алмайтындығын көрсетеді. Тұлға құқықтары аясындағы реформалардың нәтижесі кең көлемде халықтық шараларды қолданудың қажеттігіне, оның халықтың қабылдауына тікелей байланысты.

Азаматтардың құқықтары мен еріктерін жүзеге асыру тұлға құқықтарын қорғайтын барлық ұлттық мемлекеттік органдардың жауаптылығымен және белсенді ролімен тікелей байланысты. Бұл біріншіден, атқарушы, құқық қорғау, сот органдарына әр тұлғаның құқықтары мен еріктерін қорғау мен сақтауды, оның қауіпсіздігін қамтамасыз етуде өздерінің дайындығына сәйкес байланысты болады.

Соңғы жылдардағы тәжірибе көрсеткендей, құқықтық шаралар мен қол жеткізілген механизмдер оңды нәтижелер бермей келеді, себебі мемлекет өзінің органдары мен лауазым иелерінен тұлғаның құқықтарын қорғауды орындау немесе орындамау міндеттілігін сұрауға қабілетсіз болып отыр. Құқықтар мен еріктерін шектеу сатысы шектеу әрекеттері енгізілген құндылықтар мен жағдайларға сәйкес келуі керек. Осыған сәйкес демократиялық, құқықтық мемлекеттің қағидалары шектеулерге жауап беруге тиіс.

Нақты қоғам жағдайларында тұлға мен азамат құқықтары мен бостандықтары мемлекеттік саяси жүйе, экономикалық тиімділігінде, құқықтық мәдениет ерекшеліктеріне кепілдік берілген негіздерде жүзеге асырылады. Демократиялық дәстүрлері бар мемлекетте құқық пен еріктерін қорғауға соттар, тұлға құқықтары жөніндегі парламент уәкілеттігі, жеке конституциялық шағым

мен өтініш беру институттары, тұлға құқықтары жөніндегі конституциялық және халықаралық шарттар мен мемлекеттік институттарды тікелей қолдану арқылы қатысады.

Тұлға құқығы тұрақты түрде дамып, олар ішкі заңдылықтарды, сонымен бірге халықаралық заңдылықтарды да көбейтіп отырады. Жаңа құқықтар мен еріктерінң туындауында тұлға құқықтары мен еріктерін қорғаудың тиімді құралдарын, тәсілдерін іздестіру жүргізілуде. Қазақстан Республикасы да демократиялық және құқықтық мемлекет құруға ұмтыла отырып, тұлға құқықтары мәселелеріне аса мән беріп, тұлғады ұлттық құндылық ретінде бағалауда.

Қазақстан мемлекетінің демократизациясы тек халықтың саяси құқықтық мәртебесімен ғана емес, сонымен бірге тұлға мен азамат құқықтық жағдайынан көрінеді. Конституцияда бекітілген құқықтар мен еріктерінң кең жиынтығы азаматтарға сөз бостандығына, мемлекеттік органдарды басқару ісіне қатысуға, қоғамдық бірлестіктер құруға заңдық мүмкіндіктер туғызады.

Тұлға құқықтары мен еріктеріне қатысты мәселелерді қорытындылай келе, Қазақстан Республикасы да оған ерекше мән беріп, маңызды да құнды мәселе ретінде бағалайтындығын көреміз. Оған аз уақыт ішінде еліміздің демократияға айқын бет бұрып, азаматтың құқықтары мен еріктерін конституциялық құрылыстың негізі етіп қалағаны, ішкі және сыртқы саясатты қалыптастырғаны дәлел.

Тұлға мен азаматтың конституциялық құқықтары мен бостандықтары жүйесін одан әрі жетілдіруге байланысты құқық қорғау мүмкіндіктері кеңейтілді, ендігі жерде нақтылы іс-қимыл қажет. Олар:

- Қазақстан өзін демократиялық, құқықтық және әлеуметтік мемлекет етіп орнықтырып жатқанда, тұлға құқықтары мен еріктерін жүзеге асырудың қағидаларын жүзеге асырудың жолдарын нақтылап алу қажет;
- тұлға құқықтары мен бостандықтары саласындағы Қазақстанның халықаралық дәрежедегі іргелі саясатын әзірлеу;
- мемлекеттік аппарат пен әрбір мемлекеттік қызметкер тарапынан тұлға құқықтарын қорғау тәрізді қасиетті ұғымға құрметпен қарау үнемі басты назарда болғаны абзал, сол үшін іс шаралар ұйымдастыру;
- болашақта еуропа омбудсмен институты сияқты арнайы президенттік құрылым қалыптастыру;
- тұлғадарға құқықтық сананы қалыптастыру қажет, ол үшін балабақша, мектептер бағдарламаларына ұлттық сарындағы құқықтық тәрбие пәнін енгізу қажет.

Ең бастысы, Қазақстан азаматтарының құқықтары мен еріктерінің кепілдіктерін одан әрі дамыта беру болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Еліміздің Президенті Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері». 2018 жылғы 10 қаңтар. <http://adilet.zan.kz>
2. «Тұлға құқықтарының жалпыға бірдей Декларациясы». Декларация Біріккен Ұлттар Ұйымы Бас Ассамблеясының резолюциясымен 1948 жылғы 10 желтоқсанда № 217 А (III) қабылданған. <http://adilet.zan.kz>
3. «Экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтар жөніндегі халықаралық пакт». 1966 жылғы 16 желтоқсанда Нью-Йоркте жасалған. <http://adilet.zan.kz>
4. «Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық Пакт». Нью-Йорк, 16.12.1966. <http://adilet.zan.kz>.
5. Тұлға құқықтары мен негізгі еріктерін қорғау туралы Конвенция. Рим, 4 қараша 1950 ж. (с изменениями от 21 қыркүйек 1970 ж., 20 желтоқсан 1971 ж., 1

қаңтар, 6 қараша 1990 ж., 11 мамыр 1994 ж. енгізілген өзгерістерімен).
<http://adilet.zan.kz>.

Zharylkassynova A.A. - Undergraduate of group L- 11 SP
Fetkulov A.Kh.- PhD in Law, associate professor
Karaganda Economic University of Kazpotrebsoyuz, Karaganda, the Republic of
Kazakhstan

SOME ISSUES RELATED TO ORGANIZED CRIME IN THE AREA OF DRUG TRAFFICKING

The criminal situation in Kazakhstan is characterized by stable crime rates in the field of drug trafficking. In the implementation of the state's anti-drug policy aimed at crime prevention, the registered growth rate of drug crime suggests the ineffectiveness of the measures taken [1, p. 133]. At the same time, the problem of drug addiction and the drug business is inextricably linked with the problem of organized crime. An analysis of the practice in this category of crimes indicates that consumers, who are at the same time small drug dealers, are mainly prosecuted. Manufacturers, as well as large drug suppliers, organizers of criminal activity, as a rule, are beyond the legal impact [2, p. 71].

The existing problems are associated not only with the imperfection of the law and corruption, but also with the difficulties of investigating these crimes, which can be explained by a variety of reasons: the absence of the most important source of information in the person of the victim; deep conspiracy of the actions of the group and drug distribution channels, their distribution; distribution of roles, use of caches, passwords, etc.

The investigator first of all faces the difficulty of proving the signs of a criminal group and identifying the role functions of its members. Therefore, for our study, it is necessary to turn to the concept of a criminal group. In paragraph "a" of Art. 2 of the Convention against Transnational Organized Crime [3] gives the concept of an organized criminal group. This is a structured group of three or more persons that exists for a certain period of time and acts in concert to commit one or more serious crimes or crimes that are recognized as such under the Convention, in order to obtain (directly or indirectly) financial or other material benefits. At the same time, a serious crime is understood to mean a crime that is punishable by imprisonment for a maximum term of at least four years or a more severe punishment. In the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan [4, p. 24] an organized group by the legislator is considered as a form of complicity, as a qualifying attribute in different corpus delictis. A crime is recognized as committed by an organized group if it is committed by a stable group of two or more persons who united in advance to commit one or more criminal offenses (see paragraph 36 of article 3 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan). Thus, an organized group is distinguished by its stability and preliminary association of participants with the aim of committing crimes or criminal offenses.

So, for example, in the capital, the activities of a transnational group selling drugs were suppressed, which for more than a year and a half distributed synthetic drugs through an online store. The criminal group consisted of eleven participants who were remotely led by a Russian citizen, received potent substances from countries near and far abroad, packaged in small batches, and then distributed them in Astana, Almaty, Karaganda and Aktobe. To do this, they developed a sophisticated conspiracy system with the ability to pay for goods by Qiwi terminals. That is, in this group there was an organizer (leader). He created an online drug store, attracted partners from Kazakhstan to criminal activity and led them. The criminal activity of this group was carried out in accordance with a pre-developed plan, with a clear distribution of roles between group members and thorough preparation. Thus, the crime plan envisaged sending the head of the narcotic drug group to the operator, distributing the

received drug among the mortgagors, whose functions were performed by the other accomplices, placing the narcotic drug in the hiding places and sending the information to the operator, and then the head of the group, about the location of these hiding places, consumer information, the distribution of revenue. When committing crimes, technical means were actively used, as well as the Internet to remotely bring to the accomplices and drug users information about the hiding places, which ensured the conspiracy of the group, made it difficult to detect and suppress its criminal activity by law enforcement agencies. The criminal activity of this group was carried out for a rather long period of time (several months) with the constancy of its forms and methods, which indicates the stability of the composition of the group and its stability [5].

The stability of an organized criminal group can be evidenced by the long period of its existence, the frequency of crimes committed by the group, their technical equipment, the distribution of roles between the participants, the duration of the preparation of crimes, as well as other signs (for example, special training for members of the organized group).

Summarizing the studied materials of practice, I. Furazhkina In his dissertation research he identifies two levels of drug-related crimes: skilled and professional. The first level (qualified) is characterized by the fact that the level of organization of groups is not so high and comprehensive as that of the second level communities. The named level is 80% of the number of crimes in the field of drug trafficking. Such criminal groups, as we see, occupy a dominant position. They are the main drug dealers. The second level (professional) is characterized by the fact that criminal groups have the deepest conspiracy, actively and successfully oppose law enforcement agencies. In practice, it is very difficult to determine the specific composition of the organizers and corrupt communications [6, p. 55].

In his research, the author notes that the structure of the drug mafia in Kazakhstan consists of three parts. The first part is represented by the upper echelon, which directly plans operations and launders the money received: drug lord - organizer of the drug business; participants who ensure the implementation of criminal group plans and the laundering of criminal proceeds; persons who ensure the safety of a criminal group. The second part consists of such participants as smugglers, procurers, robbers, drug manufacturers, wholesalers and distributors. The third part is represented by carriers, security groups, retailers and keepers of dens. Knowledge of the structure of drug mafia will allow the preliminary investigation bodies, persons, conducting operational-search activities, in this category of cases' to differentially conduct identification, exposing members of criminal communities [6, p. 58].

The successful investigation of drug trafficking crimes depends largely on a clear understanding of what constitutes the subject of a criminal offense in accordance with the law. Conclusion (conclusion) regarding the type, structure of the substance is made with the help of expertise. A clear knowledge of the subject of a criminal offense in this category of crimes directly affects the qualification of criminal attacks, the type and size of the punishment that is assigned to the offender [7, p. 89].

The legal literature also notes that inspection of the scene of an accident in this category of cases is usually not carried out. This entails the loss of various material traces and other objects that could subsequently act as material evidence. So, for example, when examining the scene of an incident where illegal cultivation of plants containing narcotic drugs was committed, law enforcement officers usually don't seize footprints of shoes and feet, vehicles, as well as things of suspects, fingerprints on agricultural implements, etc. . Specialists are not invited to participate in the inspection of the scene [7, p. 91]. One of the main problems is the inconsistency of the actions of the investigator and the operative officers conducting operational investigative measures in a criminal case. The inquiry body is obliged to take search and operational-search measures to identify the person who committed the crime, notifying the investigator of their results. The ability to familiarize the investigator with the

results of operational investigative measures is the basis for a successful investigation of the investigated category of cases [8, p. 255].

In general, the successful disclosure and investigation of crimes related to drug trafficking committed by an organized group depends on a number of circumstances: the investigator's deep knowledge of the signs of an organized criminal group, the structure of criminal communities, the ability to identify the role functions of its participants; well-established interaction of investigators with operational officers and experts of forensic departments. To summarize, one can say that the problems of investigating crimes related to drug trafficking committed by an organized group are due to the difficulties of proving a sign of sustainability of such a group. We believe that in the Normative Decree of the Supreme Court the characteristics of the sustainability attribute should be supplemented with an indication of the stability of the group's composition, as well as the period of existence of the group should be specified, based on an analysis of the existing judicial practice.

References:

1. Bashinskaya I.G. Suppression of drugs and advertising as a way to prevent drug crime // Theory and practice of social development. - 2013. - No. 12. - S. 133.
2. Burtsev A.V., Zhukova N.A. Some features of evidence in the investigation of crimes in the field of illicit trafficking in narcotic drugs and psychotropic substances committed by organized criminal groups // Problems of law enforcement. - 2013. - No. 2. - S. 71–75.
3. Convention against Transnational Organized Crime: Adopted in New York on Nov. 15. 2000 // Collected. legislation of the Russian Federation. - 2004. - No. 40. - Art. 3882.
4. The Criminal Code of the Republic of Kazakhstan: A Practical Guide. - Almaty: "Norma-K" Publishing House, 2015. - 240 p.
5. In Astana, a transnational group of drug dealers was exposed. URL: <https://informburo.kz/novosti/v-astane-razoblachili-transnacionalnuyu-gruppu-nakotorgovcev--81044.html> (accessed: 01.03.2020).
6. Furazhkina I.I. Counteraction to investigation of drug crimes and ways to overcome it: dissertation ... candidate of legal sciences: 12.00.09. - Krasnodar, 2004. -- 205 p.
7. Kasyanik N.S. Features of the investigation of crimes related to illicit trafficking in narcotic drugs and psychotropic substances // Young scientist. - 2016 year. - No. 15.1. - S. 89-91.
8. Lozovsky D. N. Some aspects of the application of forensic methods in the fight against organized crime // Society and Law. - 2011. - No. 2. - S. 255-25

Исина Ж.Е., студентка группы Ю-34

Научный руководитель - старший преподаватель Джаксыбаева Б.Т.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

УГОЛОВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Несовершеннолетние граждане - особая забота государства. Ведь от того, каким вырастет нынешнее поколение, в целом, зависит благополучие любого цивилизованного общества. Анализ статистических данных о преступлениях, совершенных несовершеннолетними в Карагандинской области, свидетельствует том, что в большинстве случаев преступления совершаются лицами преимущественно старшего возраста, достигших 16-17 лет, но также имеются случаи, когда преступления совершают подростки 14-15 лет: В 2019 году 224 несовершеннолетними совершено 147 преступлений, при этом лицами от 14 до 15 лет- 39, 185- лицами в возрасте от 16 до 17 лет. Из числа привлеченных – 20 (9%) женского пола, учащиеся- 162 или 72%, не

работающие и не учащиеся- 53 (24%), в группе совершили 62(38%), в том числе с взрослыми-38 (61%), ранее состояли на учете- 18(8%), 5 -совершили преступления в состоянии алкогольного опьянения. По категориям преступлений (в лицах) 16(7%) несовершеннолетних совершили преступления незначительной тяжести, 158 (71%)-средней. 45 (20%)-тяжких и 1- особо тяжкое. Если говорить о судебной практике в отношении несовершеннолетних, то мы имеем следующую картину: уголовное преследование в отношении 39 прекращено судом по не реабилитирующим обстоятельствам, в отношении 4- по основаниям, предусмотренным п.п. 1,2,5,6,7 ,8 ч.1 ст. 35 УК РК, в отношении 35- за примирением сторон, осуждено 25 несовершеннолетних, в том числе в возрасте от 14 до 15 - 3 и 22 в возрасте от 16 до 18 лет. Из числа осужденных- 15 учащиеся, 2 –работали, нигде не работали и не учились- 8.13- несовершеннолетних проживали в полной семье и 12- в неполной семье. 2 осуждены за совершение преступления в нетрезвом состоянии, 17 в группе, в том числе с участием взрослых – 11, 2 ранее судимые[1].

Как показывает современная практика, около 2/3 преступников, совершающих преступления неоднократно, совершили первое преступление именно в подростковом возрасте. Вопросы преступности среди несовершеннолетних, судебная практика назначения им наказаний находятся под особым вниманием государства в лице всех правоохранительных и судебных органов. В этой связи хотелось бы отметить, что законодатель в Уголовный кодекс РК, вступивший в силу с 1 января 2015 года, вопросы, касающиеся уголовной ответственности рассматриваемой категории граждан, включил в самостоятельную главу Общей части Уголовного кодекса РК. Названным кодексом установлен возрастной ценз, с которого наступает уголовная ответственность -14 лет, при этом законодатель учел в первую очередь тяжесть совершенных преступлений и перечень преступлений, за совершение которых ответственность наступает именно с 14 лет,и указали в ч.2 ст. 15 УКРК, а другой возрастной критерий - 16 лет -наступает за совершение преступлений, не указанных в вышеупомянутой статье.

Верховный Суд Республики Казахстан в своем нормативном постановлении от 11 апреля 2002 года № 6 «О судебной практике по делам об уголовных правонарушениях несовершеннолетних и о вовлечении их в совершение уголовных правонарушений и иных антиобщественных действий» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 20.04.2018 г.) обязал орган, ведущий уголовный процесс, принимать меры по «установлению точной даты рождения (число, месяц, год рождения) лица, привлекаемого к уголовной ответственности. При этом лицо считается достигшим определенного возраста не в день рождения, а начиная со следующих суток. Отсутствие документов, подтверждающих возраст либо при наличии сомнений в достоверности этих документов, необходимо в соответствии с пунктом 3 части первой статьи 271 Уголовно-процессуального Кодекса Республики Казахстан (далее - УПК) назначать экспертизу. В таких случаях днем рождения считается последний день того года, который назван экспертами. При определении экспертами возраста минимальным и максимальным количеством лет (например, от 14 до 15 лет), следует исходить из предлагаемого экспертизой минимального возраста»[2]. Требование установления точного возрастного ценза продиктовано, в первую очередь, способностями несовершеннолетними воспринимать или давать оценку совершенному им деянию.

В целом, уголовное законодательство Республики Казахстан включает нормы, служащие правовыми гарантиями прав несовершеннолетних. Так, согласно ст. 486 УПК РК по делам о преступлениях, совершаемых несовершеннолетними обязательно присутствие защитника. Он допускается с самого первого допроса в качестве подозреваемого, а в случае задержания с момента процесса задержания или ареста. Законодатель оговорил особенность такого следственного действия как допрос. Допрос несовершеннолетнего сопряжен с дополнительными гарантиями прав личности,

соответствующими его особому статусу (ч.4 ст.209 УПК РК – только в дневное время суток и не более четырех часов в день с перерывом через два часа, а в случае явного утомления он должен быть прерван до истечения этого времени) [3].

Причем действующее законодательство заботится не только о лицах, нарушивших закон, но и о другой категории - потерпевших и свидетелях. Несовершеннолетний потерпевший или свидетель, возраст которых не достиг 16 лет, не предупреждаются об уголовной ответственности об отказе от дачи показаний, соответственно за дачу заведомо ложных показаний. Есть и другие нормы уголовно-процессуального законодательства РК, направленные на охрану прав несовершеннолетних, несмотря на то, что ими совершаются уголовно-наказуемые деяния. Согласно ст. 352 УПК РК, допрос несовершеннолетнего потерпевшего, свидетеля в возрасте до четырнадцати лет, а по усмотрению суда - и допрос этих лиц в возрасте от четырнадцати до восемнадцати лет - производится в присутствии педагога. При этом обязательное требование казахстанского законодательства - участие в судебном заседании адвоката. Так, например, к.ю.н., доцент В.Н.Жамулдинов, анализируя работы ученых, говорит о том, что в немецком законодательстве значительная роль отводится Службе молодежной судебной помощи, которая состоит из дипломированных социальных работников. Данный орган выполняет 2 функции: судебную помощь и помощь молодежи. Присутствие адвоката при рассмотрении уголовных дел в Германии необязательно, т.к. с этой задачей справляется указанная служба. На наш взгляд, следует рассмотреть предложение В.Н.Жамулдинова «... создать Службу молодежной правовой помощи, наделив ее функциями собирания информации личности несовершеннолетнего на этапе предварительного расследования и контроля за обеспечением прав и законных интересов на досудебной стадии» [4, с. 77].

Законодатель установил и другие правовые гарантии, направленные на защиту несовершеннолетних осужденных. Например, несовершеннолетнему осужденному мера наказания, как лишение свободы, может быть назначена на срок не больше десяти лет. Лишь в случаях совершения несовершеннолетним отдельных преступлений, отнесенных законом к категории особо тяжких, как например, убийства при отягчающих обстоятельствах или акт терроризма, максимальный срок в виде лишения свободы не может превышать 12 лет. Ряд авторов считают, что редакция статьи 81 УК РК нуждается во внесении изменений. Например, О.Б.Филипец предлагает дополнить ч.7 ст.81 нормой, согласно которой максимальная мера наказания в виде лишения свободы по совокупности приговоров - не более 15 лет. Свое предложение автор обосновывает, тем, что законодатель, устанавливая максимальную меру наказания в виде лишения свободы до 12 лет, не установил максимальный срок наказания именно при сложении приговоров. Автор ссылается «... если руководствоваться нормами о лишении свободы относительно совершеннолетних лиц (ч.3 ст.46 УК) максимальный предельный предел лишения свободы и для несовершеннолетних будет составлять тридцать лет, что является недопустимым» [5, 79].

Верховный суд в своем вышеуказанном нормативном постановлении обратил внимание судов: «В силу части второй статьи 83 УК освобождение от наказания с применением принудительных мер воспитательного воздействия возможно при наличии совокупности двух оснований: впервые осужденный в совершении уголовного проступка или преступления небольшой или средней тяжести; его исправление может быть достигнуто путем применения принудительных мер воспитательного воздействия» [2].

К данным осужденным может быть назначено: предупреждение; передача под надзор родителей или лиц, их заменяющих, либо специализированного государственного органа; возложение обязанности загладить причиненный вред; ограничение досуга и установление особых требований к поведению несовершеннолетнего; помещение в специальное воспитательное или лечебно-

воспитательное учреждение для несовершеннолетних. Согласно п.17 Постановления Верховного Суда РК от 11 апреля 2002 года № 6 (с изменениями по состоянию на 20.04.2018г.) «О судебной практике по делам о преступлениях несовершеннолетних и о вовлечении их в преступную деятельность и иную антиобщественную деятельность» суд должен учитывать при назначении наказания условия жизни и воспитания, влияние родителей и других лиц на характер и поведение несовершеннолетнего, уровень психического развития. Наказание в отношении несовершеннолетних, ожидающих судебного приговора, следует оценивать по следующим позициям: с точки зрения его эффективности, необходимости и достаточности для исправления осужденных несовершеннолетних в целях предупреждения совершения ими новых преступлений, с обязательным обсуждением вопроса о возможности освобождения их от уголовной ответственности и применения, принудительных мер воспитательного воздействия, предусмотренных законодателем в соответствии со статьей 81 УК РК. Согласно указанной статье, несовершеннолетним назначаются следующие виды наказаний: лишение права заниматься определенной деятельностью; штраф; исправительные работы; привлечение к общественным работам; ограничение свободы; лишение свободы. Подводя итог сказанному о вопросах уголовной ответственности несовершеннолетних, хочется надеяться, что создание условий, направленных на повышение благосостояния граждан, в том числе несовершеннолетних, правовые гарантии прав несовершеннолетних, развитая система ювенальной юрисдикции будут способствовать решению задач по искоренению преступности среди несовершеннолетних.

Список использованной литературы:

1. Статистические данные // Информационный сервис Комитета по правовой статистике и специальным учетам Генеральной прокуратуры Республики Казахстан.
2. Нормативное Постановление Верховного Суда РК от 11 апреля 2002 года № 6 «О судебной практике по делам о преступлениях несовершеннолетних и о вовлечении их в преступную деятельность и иную антиобщественную деятельность». - Сборник постановлений Пленума Верховного Суда КазССР, Республики Казахстан, нормативных постановлений Верховного Суда Республики Казахстан.- Издательство «Норма-К», 2013
3. Уголовный кодекс Республики Казахстан (с изменениями и дополнениями по состоянию на 11.01.2020) // <https://online.zakon.kz/>
4. Жамулдинов В.Н. Уголовная ответственность несовершеннолетних по законодательству Республики Казахстан, Российской Федерации и Федеративной Республики Германии // Вестник Института законодательства Республики Казахстан - 2015. - №2 (38). – С. 75-78.
5. Филипец О.Б. Некоторые вопросы совершенствования системы и видов наказаний в отношении несовершеннолетних по уголовному законодательству Республики Казахстан // Вестник института законодательства Республики Казахстан.- 2015. - №3 (39). - С. 76-80.

Камекова С.Б., студентка группы ТД-18-2
Научный руководитель - к.ю.н., доцент Нурпеисова А.К.
Карагандинский Экономический Университет Казпотребсоюза, г.Караганда,
Республика Казахстан

ЖЕСТОКОЕ ОБРАЩЕНИЕ С ЖИВОТНЫМИ КАК ПРОБЛЕМА СОВРЕМЕННОГО
ОБЩЕСТВА .

Рассмотрим содержание Статьи 316, «Жестокое обращение с животными»

1. Жестокое обращение с животными, повлекшее их гибель или увечье, если это деяние совершено из хулиганских побуждений или с применением садистских методов либо в присутствии малолетних, - наказывается штрафом в размере до ста двадцати месячных расчетных показателей либо исправительными работами в том же размере, либо привлечением к общественным работам на срок до ста двадцати часов, либо арестом на срок до тридцати суток.

2. То же деяние, совершенное группой лиц или группой лиц по предварительному сговору, или неоднократно, - наказывается штрафом в размере до двухсот месячных расчетных показателей либо исправительными работами в том же размере, либо привлечением к общественным работам на срок до двухсот часов, либо арестом на срок до пятидесяти суток.

Проблемой является то, что люди жестоко относятся к животным (не только к своим, но и к чужим). Животные в зоопарках, в цирках, а также сельскохозяйственные и дикие (вольные) животные никак не защищены законодательно. Существует множество зоозащитников, которые изо дня в день спасают жизни животных, борются за их существование и заботятся о дальнейшей жизни друзей наших меньших. Многие уголовные дела по жестокому обращению с животными не имеют продолжения. Их закрывают за отсутствием состава правонарушения. Чаще всего к домашним животным относятся как к своей «вещи». То есть над ними издеваются, их убивают и остаются безнаказанными.

«Назрела необходимость внесения поправок в законодательство. Потому что у нас статья о жестоком обращении с животными очень тяжело доказуема. Чтобы доказать жестокое обращение, нужен летальный исход животного, нужно доказать «особый цинизм». При этом, как мы видим, даже гибель животного часто остается безнаказанной», - поясняет Лилия Сарсенова.

В связи с этим идет разработка закона «Об обращении с животными» в который будут включены не только домашние, но и вольные животные. По мнению экспертов должны приниматься различные меры. Например: для коммерческих организаций, которые содержат животных в плохих условиях ради своей выгоды будет эффективнее финансовое наказание. То есть ввести систему штрафов, которые будут работать и приносить значительные убытки коммерческим организациям за неправильное обращение с животными. Есть ситуации, когда дети приносят вред животным, в этом случае будет верным провести разъяснительную беседу с психологом, то есть пока детская психика еще не сформирована, верным решением будет поговорить с ребенком и объяснить, что животные – не игрушка. Существует группа лиц, называющая себя «Догхантеры», кем они являются? Это группа лиц, которая занимается самовольным отстрелом собак, доказать такого рода преступление – практически невозможно. В социальных сетях появляется все больше жалоб от обычных людей на зоопарки, контактные зоопарки и цирки. В сети то и дело появляются видео с издевательствами над животными, в редких случаях удается наказать виновников. Так же многие предлагают ввести налог на содержание большого количества животных, однако есть вероятность закрытия таких гостиных, зоопарков и невинные животные окажутся на улице. Ведь бродячие животные и являются теми, кто был выброшен на улицу. Люди не задумываются об ответственности за того кого они приручили и это является глобальной проблемой. Они спокойно отпускают животных «погулять», и когда появляется ненужный им приплод, они выкидывают его на улицу. Волонтеры и зоозащитники то и дело стараются пристроить животных в семьи, где они нужны, где их будут любить.

Так, например если разобрать статью 316 Уголовного Кодекса Республики Казахстан по составу преступления, то мы получим:

Объектом преступления будет являться жизнь и здоровье животного. Объективной стороной является деяние, то есть жестокое обращение с животным, совершенное с применением садистских методов или в присутствии малолетних. В результате гибель или увечье животного. Субъектом преступления будет являться вменяемое лицо, достигшее на момент совершения преступления возраста уголовной ответственности. Субъективная сторона преступления — это вина в форме прямого умысла. Что является мотивом? Мотивом будут являться хулиганские и корыстные побуждения.

Целью является создание и разработка четкого закона, который будет регулировать не только жестокое обращение с животными, но и охватывать весь спектр проблем этой области. Необходимо разработать закон таким образом, чтобы каждое живое существо находилось под реальной защитой государства. Каждый жестокий поступок по отношению к животному имел свое наказание, и каждый человек осознавал всю серьезность, возложенную на него. Так же необходимо учитывать такие нюансы как: возраст правонарушителя (для выявления степени наказания. То есть проводить разъяснительную беседу или применять меры наказания), психическое состояние правонарушителя, цель и мотив (по неосторожности или с целью хулиганства/корыстного умысла)

Необходимо отстроить спонсируемые государством приюты для животных, где каждый человек мог бы привести или же взять себе домашнего питомца абсолютно бесплатно. В свою очередь при поступлении в приют, необходим осмотр животного, при необходимости стерилизация/кастрация и прочие ветеринарные услуги для дальнейшего определения в семье. Благодаря этому как частично остановится приплод бездомных животных, так и их смертность которой способствуют суровые климатические условия и недостаточность пищи, и вызванные в следствии этого болезни.

Так же следует оказывать помощь зоозащитникам и волонтерам, которые оплачивают лечение бездомных и подброшенных к ним животных со своих средств и общественных сборов. И ввести систему стерилизации/кастрации за счет обеспечения государственным бюджетом, ведь далеко не все могут себе позволить стерилизовать или кастрировать животное (остановиться появления нежданного приплода)

Достижения: создан проект Закона «Об ответственном отношении к животным»

Существует подписная компания в пользу принятия закона о защите животных, которую подписали 25870 человек!

Существует проект «Правил содержания животных»

Завершено строительство парка приюта для бездомных животных в г.Нур-Султан. Выделено немало средств как отметил Айдын Молдагалиев, заместитель руководителя Управления контроля качества городской среды г. Нур-Султана:

«С городского бюджета выделено 113 миллионов тенге на 2019 год на содержание животных. Из них 23 миллиона выделено на вакцинацию и диагностику сельскохозяйственных животных. 20 миллионов тенге выделено на стерилизацию и вакцинацию собак и кошек. И 70 миллионов выделяется непосредственно на услуги ветеринарного сервиса. В данных 70 миллионах у нас сидят – 22 миллиона — это корма, порядка 15 миллионов — это заработная плата работников ветеринарного сервиса, и оставшиеся 33 миллиона на сам отлов и на содержание животных. Там расходы по технике, по спецсредствам, по спецодежде и всему остальному.»

В данный момент проблема имеет острый характер, но предпринимаются необходимые меры со стороны государства, активистов и обычных людей.

Список использованной литературы:

1. <https://kare.kz/home/proekt-zakona/> - проект Закона «Об общественном отношении к животным»

2. <http://zakonanimal.kz/> - подписная компания в пользу принятия закона о защите животных
3. <https://zelenov-bko.gov.kz/ru/2-pages/496-pravila-soderzhaniya-zhivotnykh> - проект «Правил содержания животных»
4. <https://yandex.kz/turbo?text=https%3A%2F%2Fwww.zakon.kz%2F4874286-pochemu-statya-o-zhestokom-obrashchenii.html>
5. https://online.zakon.kz/m/document?doc_id=31575252#pos=121;-41.684783935546875&sel_link=1004096073
6. <https://24.kz/ru/news/social/item/332115-gosudarstvennyj-priyut-dlya-brodyachikh-zhivotnykh-poyavitsya-v-stolitse>

Қуан М., Ю-41к тобының студенті
Искаков Д.Е. - Қарағанды облысының ПД ӘПБ арнайы мекемелер және айдауылдау бөлімінің бастығы полиция подполковнигі
Ғылыми жетекші - аға оқытушысы Искакова Ж. А.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды к., Қазақстан Республикасы

СЕЗІКТІЛЕР МЕН АЙЫПТАЛУШЫЛАРДЫ УАҚЫТША ҰСТАУ ИЗОЛЯТОРЛАРЫНДА ҰСТАУ ЖАҒДАЙЛАРЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

Қазақстан Республикасының Ата Заңы адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын жоғарғы құндылық деп жариялады. Бұл демократиялық жетістік барлық өркениетті қоғамның, Біріккен Ұлттар Ұйымының халықаралық стандарттарында көрсетілген адамның құқықтарына деген көзқарасына сәйкес келеді.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев бірнеше мәрте айтып өткендей, Республиканың құқыққорғау органдарының қызметінде азаматтардың құқықтарын, бостандықтарын және заңды мүдделерін қорғау ең бастысы болып табылуы тиіс.

Қамауда ұстау орындарындағы алдын-ала қамауға алынған тұлғалардың құқықтарын сақтаудың көкейтесті аспектілер қоғамды алаңдатпай қоймайды.

Алдын-ала қамаудың қызметінің дамуына және жетілдендіруіне кадрлық қамтамасыз етудің жаңаландырылған жүйесі және жаңа нысанды қызметкерлерді тәрбиелеу, әсерін тигізеді.

Осыған байланысты қызметкерлермен сезіктілер және айыпталушылардың құқықтарын сақтау адамның және азаматтың конституциалық құқықтарын қорғау контекстінде маңызды орын алуда.

Облыстағы бар уақытша ұстау изоляторларың көпшілігі шаруашылық тәсілмен салынған және оларды жобалау, құрылыс жұмыстарын жүргізгенде талаптардың барлығы, қашудың алдын-алу шараларын қамтамасыз етуге ғана бағытталған, ал медико-санитарлық, материалды-тұрмыстық нормалар ескерілмеген. Уақытша ұстау изоляторларындағы қалыптасқан материалдық-тұрмыстық және медико-санитарлық жағдайы, ұлттық заңнамаларға және қамаудағы адамдармен жүгіну бойынша, минималды халықаралық стандарттардың талаптарына сай келмейтін және өзінің көпшілігінде азаптау және тағы басқа қатыгез, адамға тән емес немесе қадыр-қасиетті түсеретін қарым-қатынас және жазалау түрлерінің анықтауларына теңестіріледі.

Қамауда ұстау орындардың барлық бөлімшелерінде күдікті және айыпталушының құқығын бұзу орын алған: уақытша ұстау изоляторларының лимиттен тыс толуы, камералық орындардың жетіспеушілігі; ұстаудың тиісті жағдайларының, жеке гигиенаның жоқтығы және жеткіліксіз тамақтану; уақытша ұстау изоляторларының күзету және бақылау инженерлық-техникалық құралдарымен жеткіліксіз қамтамасыз етілгендігі; күдіктілерді және тергеумен тұтқындалғандарға тиісті медициналық алдын-

алу шараларының және емдеудің жетіспеушілігі, жұқпалы аурулардың және өлудің жоғары көрсеткіштері.

Алайда, соңғы жылдар ішінде Қарағанды облысының Ішкі істер департаменті, облыстың Әкімшілігімен бірлесіп жоғарыда айтылған мәселелерді шешуге бағытталған бірқатар жұмыстар атқарған. Қолданылған шаралармен қамауда ұстау орындарына қарым-қатынас түбегейлі түрде өзгертілді. Қамауда ұстау орындардың қызметкерлерімен заңдылықты, қамаудағы азаматтардың құқықтары мен мүдделерін сақтау жөніндегі бақылауға және арнайы мекемелердің жеке құрамын оқытуға және қайта даярлауға ерекше назар аударылды.

Қазақстан Республикасының ІІМ жүйесіндегі ұстау жағдайы мен тәртіпті халықаралық нормалар мен талаптарды есепке ала отырып, «Қылмыс жасады деп сезіктілер және айыпталушыларды қамауда ұстау тәртібі және жағдайы туралы» 1991 жылғы 30 наурыздағы Қазақстан Республикасының Заңының талаптарына сәйкестендіру бойынша үлкен жұмыс атқарылды.

Мәселен, 2006 жылдың желтоқсан айында Қарағанды қаласында Минималды Халықаралық стандарттардың талаптарына толық жауап беретін, инженерлық-техникалық күзету құралдарымен, бейнебақылау, телефония жүйелерімен жабдықталған облыстың Ішкі істер департаментінің уақытша ұстау изоляторы пайдалануға берілді.

Қарағанды облысының Әкімшілігі облыстың арнайы мекемелерін халықаралық нормалар және стандарттарының контекстіндегі заңнамаға сәйкестендіруіне көп назар аударады, осыған байланысты 2008 жылдан бастап арнайы мекемелердің қайта құру және жөндеу жұмыстарына қыруар қаржы бөлінуі жоспарланған.

«Қылмыс жасады деп сезіктілер және айыпталушыларды қамауда ұстау тәртібі және жағдайы туралы» 1991 жылғы 30 наурыздағы Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес сезіктілер және айыпталушыларды тегін тамақтандырумен қамтамасыз ету нормалары әзірленді. Бүгінгі күнде барлық УҰИ төсек-орынмен, асхана құралдарымен және ұсталынудағы тұлғалардың күші мен денсаулығын сақтауға жеткілікті үш мезгіл тамақпен қамтамасыз етілген. Бұдан басқа, діни конфессиялардың өкілдерімен тығыз қарым-қатынас орнатылған, олар қамаудағы адамдардың сұраулары бойынша уақытша ұстау изоляторында кездесулер өткізеді. Яғни қамауда ұсталынатын тұлғалардың тұрмыстық және басқа да ұстау шарттары елеулі жақсартылды.

Облыстың ІІД басшылығы адамның құқықтары және заңдылықты сақтау бойынша үкіметтік емес ұйымдардың өкілдерімен тығыз байланыста. Қамауда ұстау орындарының қызметкерлеріне олардың құқыққолдану қызметінде көмек көрсету мақсатында, интерактивтік оқу тәсілдерін қолданып, оларға қолжетімділік материалдар және сезіктер мен айыпталушылардың құқықтық жағдайын реттейтін ұлттық заңнама, халықаралық нормалар және стандарттар туралы ақпарат беру үшін 2007 жылдан бастап, жыл сайын «Алдын-ала қамау орындарында азаптауды және басқа да қатаң немесе адамның мәртебесін төмендететін қарым-қатынас және жазалау түрлерін болдырмау халықаралық және ұлттық құқықтық тетіктері» атты және тағы басқа тақырыптағы семинар-кеңестер адамдар құқықтары және заңдылықты сақтау бойынша Қазақстандық халықаралық бюросының Қарағанды облыстық филиалының директоры Ю.А. Гусаковтың, облыстың арнайы мекемелерінің бастықтарының және бұқаралық ақпарат құралдарының өкілдерінің қатысуымен өткізіліп тұрады.

Арнайы мекемелердің қызметінің алдыңғы қатарлы бағыты – қамауда ұстау орындарында заңдылықтың қатаң сақталуы, сезіктілер мен айыпталушылардың құқықтарын қамтамасыз етілуі біздің мемлекетімізде адам және азаматтардың құқықтарын, бостандықтарын сақтау ең маңызды мәселелердің бірі болып табылатын көрсетеді.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Ата Заңы 1995жыл, 30 тамыз.
2. «Қылмыс жасады деп сезіктілер және айыпталушыларды қамауда ұстау тәртібі және жағдайы туралы» 1991 жылғы 30 наурыздағы Қазақстан Республикасының Заңы
3. Конвенция против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания (принята Резолюцией Генеральной Ассамблеи ООН 39/46 от 19 декабря 1984 г.)

Мажитова Ж.Б. Ю-19-2к топ студенті
Ғылыми жетекшісі –доценті, PhD докторы Қаржасова Г.Б.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды к., Қазақстан
Республикасы

НАШАҚОРЛЫҚ БҰЛ – ӘЛЕМДІ ТЕБІРЕНТЕТІН ПРОБЛЕМА

Бүгінгі таңда адамзат қоғамына орасан зор зиянын тигізіп отырған жайттардың бірі – ғаламдық проблемалар. Ғаламдық проблема дегеніміз — әлемді тұтас қамтитын табиғи, табиғи-антропогендік немесе таза антропогендік құбылыстар. Осы құбылыстардың даму процесі жаһандану деп аталады. Қазіргі таңда Халықаралық деңгейде мынадай ғаламдық проблемалар бар. Осы проблемалардың ішінде адамзат дамуының немесе үлкен жетістіктерге жетуінің жолында бөгет болып тұрған нашақорлық. Нашақорлық қоғамымыз үшін қайғы-қасірет.

Осы нашақорлыққа жастар қалай алданады екен? Оның бірнеше себептері бар:

- Білімсіздік: есірткінің қаншалықты қауіпті екендігін білмеу және бұл мәселеге жеңілтектікпен қарау.

- Қызығу: қызығушылықтың туындауына көбінесе айналасындағылар мен бұқаралық ақпараттар себеп болады.

- Ойын-сауық орындары: дискотека және басқа да ойын-сауық орындары «ақ өлім» диірменінің құралдары мен қақпаны болып табылады. Ол жерге кірген адамның диірменнен өту ықтималы өте үлкен болады.

- Қысым: жаман достардың қысым жасауы.

- Әуестік: бір рет көрейін, сосын тастаймын деп ойлау. Бір рет немесе екі-ақ рет көрудің өзі адамды қайтпас жолғасалуға жеткілікті болады.

- Мода: айналасындағыларға еліктеу. Қоршаған ортасы бұзық болса, жаман әдеттердің жұғуы оңай.

Жастардың қауіп-қатерді жақсы көруі, жыныстық бұзылу, өзін-өзі көрсету, күшін дәлелдеуге тырысу, генетикалық құрылымының есірткіге бейімдігі, иманның әлсіздігі, нашар отбасы және бұзық қоғамнан туған сенімсіздік, болашақ туралы уайымның адамды жалғыздыққа итермелеуі, жоқшылықтың өзін-өзі өлтіруге итермелеуі, байлықтың масаңдатуы, мемендік есірткіге итермелейтін негізгі себептер болып табылады.[1]

Қалыптасқан ахуал тиісінше мемлекеттен халықтың психикалық және тән саулығын есірткінің бекіген толқынынан қорғауға бағытталған нақты пәрменді шаралар қабылдауды талап етеді. Қазақстан Республикасында есірткінің таралуы мен оларды теріс пайдалануға байланысты тіркелген құқық бұзушылық санының өзгеру серпінділердің ұдайы өсуін айқын көрсетіп отыр. Бұдан басқа, есірткіні жүйелі пайдаланатын адамдар саны да көбеюде. Бұл факторлар Қазақстандағы экономикалық және әлеуметтік ахуалға теріс әсер етеді және үрей туғызады.

Осыған байланысты есірткі айналымына бақылауды одан әрі күшейту, есірткінің теріс пайдалануға қарсы іс-қимылға мемлекеттік құрылымдар мен қоғамдық ұйымдардың қызметін жандандыру мақсатында ҚР-сы Әділет министрлігінің

Нашақорлыққа және есірткі бизнесіне қарсы күрес жөніндегі комитетін нығайту мақсатқасай келеді.

Есірткінің мемлекеттегі заңсыз айналымы проблемасы жалпы ұлттық сипат алып отыр, өйткені халықтың барлық жігі, соның ішінде балалар да тартылған.

Есірткі, психотроптық, улы заттарды және прекурсорларды заңсыз айналымға түсіргені үшін жауапкершілік сол заттарды дайындауға пайдаланатын құрал-жабдықтар үшін жауапкершілік белгілейтін заңдарды біркелкі қолдануды қамтамасыз ету мақсатымен және осы категориядағы істер бойыншасот әділдігін жүзеге асырудың сапасын көтеруді көздей отырып, Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының жалпы отырысы қаулы етеді:

Есірткі, психотроптық заттарды және оларды дайындауға немесе қайта өңдеуге пайдаланылатын заттарды (прекурсорлар), 2002 жылғы 8 тамызда күшіне енген «Қазақстан Республикасында бақылауға жататын есірткі құралдары, психотроптық заттар және прекурсорлар тізіміне» енгізілген заттар үшін ғана қылмыстық жауапкершілікке тартылатынын түсіндіру керек.

Есірткі немесе психотроптық заттарды өткізу мақсатын көздемей шағын және ірі мөлшерде заңсыз иемденіп алуға, сақтауға, тасымалдауға қылмыстық жазалауға жататын әрекет белгілері болмайды. [2]

Көрсетілген әрекеттерді жасауға кінәлілер Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің 320-бабының негізінде әкімшілік жауаптылыққа тартылуы мүмкін. [3]

Елімізде есірткілерді заңсыз айналымға енгізу мен күресетін кәсіпкерлер потенциалым емлекеттік арнайы құрылымдарда ғана емес, сондай-ақ ғылыми шеңберде өсіп келеді. Есірткі заттарды немесе жүйкеге әсер ететін заттарды заңсыз дайындау, сатып алу сақтау, тасымалдау, жөнелту немесесату үшін жауапкершілік Қазақстан Республикасы Қылмыстық Кодексінің қарастырылған.

Атап айтқанда, есірткі құралдарын, психотроптық заттарды және сол тектестерді заңсыз дайындау, қайта өңдеу, сатып алу, сақтау, тасымалдау жауапкершілігі енді жеке қалғандық қылмыстық-құқықтық нормаларда көзделген (ҚР ҚК 296 және 297-баптары). [4]

Есірткі — қармағына бір іліндірген соң, торға түскен балықтай қанша бұлқынғанмен, қайтып құтылу екі талай — кесел. Әсіресе, жастарды көктей орып, жуадай солдыратын пәленің нақ өзі — сол көкнәр, апиын, наша тарту деп аталатын есірткі құмарлық. Есірткінің әлемнің көп елдеріне жайылып, жасырын бизнестің ең қауіпті түріне айналуы қазіргі кездің ең өзекті проблемаларының бірден бірі. Сондықтан болса керек, Мемлекетіміздің тұңғыш басшысы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев Бүкіл дүниежүзілік Саммитте Орта Азиядағы есірткі бизнесіне жүйелі түрде қарсы іс-қимыл жасау мақсатында БҰҰ бағдарламасын әзірлеуді ұсынып сөз сөйлеген еді.

Елімізде өткен жылы нашақорлыққа байланысты 9 мыңнан астам қылмыс тіркеліп, 20 тоннадан астам есірткі айналымнан алынған. Жалпы өткен жылы сондай-ақ есірткіні мөлшерден артық қолданған 211 адамның көз жұмғаны да анықталып отыр. Қазақстанда нашақорлық дертіне шалдыққан 52 мыңнан астам адамның 60 пайызы 30 жасқа дейінгі азаматтардан тұрады. Мемлекеттік емес ұйымдардың жүргізген сауалнамасы бойынша, елімізде әрбір оныншы адам өмірінде бір рет болса да есірткі пайдаланған көрінеді. Халықаралық нашақорлыққа және есірткінің заңсыз айналымға шығуына қарсы күрес күні бұқаралық қоғамға қазіргі уақытта есірткі мәселесіне баса аударуға себепші болып отыр. Нашақорлық – әлеуметке ортақ проблема, қоғамның дерті. Жер бетінде миллиондаған өмірлерді алып кетіп жатқан бұл ауру әлемдік трагедия, өз ауқымы жағынан дүниежүзілік соғыстармен тең. Бүкіл әлемдік дерткер арнайы мамандар ғана емес, планетамыздың әрбір тұрғыны қарсы күрес жүргізе білгенде ғана мәселенің шешімі табылмақшы. Сондықтан да, сіз болып, біз болып

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. Қаржасова Г.Б. Есірткі заттары немесе психотропты заттардың заңсыз айналымы жайлы кейбір мәселелер. “Теоретико-правовые и правоприменительные вопросы совершенствования законодательства Республики Казахстан в условиях четвертой промышленной революции” атты конференциясы 16.04.2018ж ҚҚЭУ.

2. «Қазақстан Республикасында бақылауға жататын есірткі құралдары, психотроптық заттар және прекурсорлар тізімі» 2002 жылғы 8 тамызда күшінеенген қаулысы.

3. Қазақстан Республикасының Әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексі. 2014 жылғы 5 шілде <http://www.zakon.kz/>.

Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі. 03.07.2014ж. № 226. (соңғы өзгерістер ҚР 21.01.2019 [№ 217-VI](#) заңымен енгізілді).

Мәжит І.Б. Ю18-1к тобының студенті

Ғылыми жетекшісі- магистр, оқытушы Кулибек А.Б.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды к., Қазақстан Республикасы

СЫНДАРЛЫ ДИАЛОГ – ӘЛЕУМЕТТІК МЕМЛЕКЕТТІҢ НЕГІЗІ

Қазіргі заманда жалпы қызмет көрсету саласы өте жақсы дамыған. Күнделікті өмірдің өзінде әрбір азамат сатып алушы, тұтынушы болады. Тұтынушылардың саны мен талаптары өскен сайын қызмет көрсету саласы дамиды. Алайда кейбір жағдайларда осы салада тұтынушылардың құқықтарының бұзылуы орын алып жатады.

Жалпы тұтынушы - жұмыстар мен қызмет көрсетулерді пайдаланатын азамат немесе белгілі бір ұйым.

Жыл сайын 15 наурызда әлемде тұтынушылардың құқықтарын қорғау күні атап өтіледі. Бұл күн 1983 жылы бекітілді, ал мереке біздің тұтынушылық құқықтарымыз үшін күресетін 180 мемлекеттік және қоғамдық ұйымдарды біріктіреді.

1962 жылдың 15 наурызы Джон Ф. Кеннеди АҚШ-та тұтынушылардың құқықтары туралы Билль ұсынды. Бұл құжат тұтыну қоғамының қорғалуға, ақпаратқа, таңдауға құқығы бар және сонымен қатар оның тыңдалуға құқығы бар екенін анықтады. Бұл күн жыл сайын Дүниежүзілік тұтынушылардың құқықтарын қорғау күні ретінде атап өтіледі. Джон Ф. Кеннеди АҚШ конгресінде сөз сөйледі, онда ол алғаш рет "тұтынушы" ұғымын сипаттап, тұтынушылардың алты негізгі құқықтарын атады:

1. Ақпарат алу құқығы.

2. Қауіпсіздік құқығы.

3. Таңдау құқығы.

4. Есту құқығы.

5. Зиянды өтеу құқығы.

6. Тұтынушыларды ағарту құқығы. Дүниежүзілік тұтыну одақтары ұйымы (ағылш. Consumer International, CI) тұтынушылар құқықтарының тізіміне екі қосымша тармақ қосты:

7. Негізгі қажеттіліктерді қанағаттандыру құқығы.

8. Салауатты қоршаған ортаға құқық.

Біртіндеп көптеген елдер арасында тұтынушылардың құқықтарын қорғау туралы тиісті заңдар қабылданды.

Бүгінде кез келген тұтынушы өз құқығының тапталмауына жете көңіл бөледі. Кейде тауардың сапасына мән бермей, сатып алған соң ғана сан соғып қалады. [1, 186.]

Ал сатушылар мен тауар өндірушілер тұтынушылардың өз құқын қорғай алмайтындығын, білместігін пайдаланып, оларға сапасыз немесе жарамдылық мерзімі өтіп кеткен заттарын сатып жіберуі әбден мүмкін. Зардап шегетін тұтынушы халық. Алайда бұны заңды жолмен шешуге болады...

Ал сіз тұтынушы бола тұрып, өз құқықтарыңызды толығымен білесіз бе?

Барлық тұтынушылардың негізгі құқықтарына мыналар жатады:

- негізгі мұқтаждықтарды қанағаттандыруға, яғни өмір сүруді қамтамасыз етуге бағытталған тауарлар мен қызметтерге;

- тамаққа, киімге, баспанаға, денсаулық сақтауға, білім алуға, санитарлық жағдайға арналған құқығы;

- адам денсаулығына немесе өміріне қауіп төндіретін тауарлардан, өндірістік процестер мен қызметтерден қорғануға арналған қауіпсіздік құқығы;

- өзің сатып алып отырған тауар туралы мәлімет алуға: тауар жақсы ма, қандай қасиеттері бар, сапа сертификатының мерзімі өтіп кеткен жоқ па, ол кіммен берілген, тауар сатушы кімнің өкілдігін білдіріп отыр және тауар құжаттары туралы мәлімет алуға құқығы;

- монополиялы тауарға оның бағасының көңілге қонымды екеніне кепіл алуға, қаңты бір сомада сатылып отырған алуан түрлі тауарларды таңдауға құқығы;

- сапасыз тауарлар немесе қанағаттанарлықсыз қызмет көрсетілгенде шығынның орнын өндіріп алуға құқығы;

- тұтынушыға тауарлардың сапасын ажыратуға мүмкіндік беретін білімдер мен ілімдер алуға деген тұтыну біліміне құқығы.[1]

Жоғарыда айтып кеткендей, егер де тұтынушының құқығы бұзылса, оны заңды жолмен шешуге болады.

Қазақстан Республикасының 2010 жылы 4 мамырдағы қабылданған «Тұтынушылардың құқықтарын қорғау туралы» заңының 7 бабында былай жазылған:

Тұтынушылардың құқықтары:

1. тауарларды иеленуге еркін шарт жасасуға;
2. тұтынушылардың құқықтарын қорғау саласындағы сауаттарын арттыруға;
3. тауар (жұмыс, көрсетілетін қызмет) туралы, сондай-ақ сатушы (қабылдаушы мен дайындаушы) туралы ақпарат алуға;

4. қауіпсіз тауарды (жұмысты) сатып алуға;

5. тауарды (жұмысты, көрсетілетін қызметті) еркін таңдауға;

6. тауардың (жұмыстың, көрсетілетін қызметтің) тиісті сапасына;

7. тиісті де, тиісті емес те сападағы тауарды ауыстырып алуға немесе қайтарып беруіне;

8. тауардың (жұмыстың, көрсетілетін қызметтің) кемшіліктері салдарынан тұтынушының өміріне, денсаулығына және мүлкіне келтірілген залалды толық көлемде өтетуге;

9. дайындаушыдан тауарды сатып алу (жұмысты орындау, қызмет көрсету) фактісін растайтын құжатты алуға;

10. ұтыс түрінде берілген тауардың (жұмыстың, көрсетілетін қызметтің) сапасы бойынша ойындардың бастамашысына кінә қоюға;

11. тұтынушылардың қоғамдық бірлестіктерін құруға;

12. моральдық зиянды өтеуге міндеттеуге;

13. құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауға;

14. осы Заңда және Қазақстан Республикасының өзге де заңдарында көзделген өзге де құқықтарды жүзеге асыруға құқығы бар. Егер де жоғарыда аталып кеткен құқықтардың біреуі бұзылса, жеке немесе заңды тұлға жауапкершілікке тартылады.[3]

Кейбір тауарды 30 күнде де қайтаруға болады. "Тұтынушылардың құқығын қорғау туралы" Заңға 2016 жылдың сәуір айында енген өзгерістер мен толықтыруларға сәйкес, сатып алынған күннен бастап күнтізбелік 30 күн ішінде көңіліңізден шықпаған

тауарды ауыстыруға немесе ақшалай соманы қайтарып алуға болады. Бұл осы Заңның 30-бабында нақты көрсетілген.

30 күнде қайтаруға болатын тауарларға мыналар жатады:

Жарамдылық мерзімі өткен соң сатылған, техникалық регламенттерде, өнімдер жөніндегі нормативтік құжаттарда белгіленген талаптарға сәйкес келмейтін, оның ішінде зияткерлік меншік құқықтары бұзылып шығарылған тауарды оның пайдаланылғанына, тауарлық түрінің, тұтынушылық қасиеттерінің, пломбаларының, заттаңбаларының сақталуы-сақталмауына қарамастан сатылған тауарды сатушы мен өндіруші қайтып алуға міндетті.

Қалған тауарды 14 күнде қайтаруға болады. Ал жалпы тұтынушы сатып алған кез-келген затынан не тауарынан кемшілік тапса не көңілінен шықпаған болса, оны күнтізбелік 14 күн ішінде сатушыға қайтаруға құқы бар.

Қандай тауар қайтарылмайды?

Тек, дәрілік заттар, медициналық мақсаттағы бұйымдар, іш киімдер, шұлық-ұйық бұйымдар, жануарлар мен өсімдіктер, метрлеп сатылатын тауарлар ғана қайтарылмайды.

Сонда біздегі дүкендер бұл заңды шынымен білмей ме? Әлде білмегендей кейіп танытады ма?

Заңда берілген 14 күнді өз мүдделері үшін пайдаланып қалатын тұтынушылар да кездеседі. Мысалы, балалардың киімдерін сатып алып, бір кигізіп, қайтарып жатады. Кейде тұтынушылардың қымбат көйлекті бір кешке киюге алып, қайтара салғысы келетін жағдайлар да жиі кездеседі. Ол киімнің киілгенін дәлелдеу қиын емес. Егер сатушы тауардың пайдаланылғанын дәлелдесе, тұтынушыдан барлық шығынды сот арқылы өтеп алады.[2]

Бүкіл әлемдік экономика ақша-тауар-ақша тізбегіндегі соңғы буын, әдетте, дәл осы қатардағы тұтынушы болып табылады, өйткені оның табиғи мұқтаждары мен қажеттіліктерін қанағаттандыруға әскери-өнеркәсіптік кешенді қоспағанда, бүкіл әлемнің барлық өнеркәсіп, қызмет көрсету индустриясы және ойын-сауық салалары жұмыс істейді. Тұтынушы-бұл экономиканың кез келген саласының ең басты буыны. Тұтынушыдан айырылған кез келген өндіруші банкроттыққа ұшырайды. Осының негізінде тұтынушының заңды құқықтары мен мүдделерін қорғау мемлекет қызметінің басым бағыттарының бірі болып табылады деп есептеуге болады. Тұтынушы-азамат қандай да бір мәміле жасай отырып, қандай да бір шарт жасай отырып, тауар немесе қызмет болсын сатып ала отырып, оны мемлекет толық көлемде қорғағанын түсінуі тиіс. Сонымен қатар тұтынушы өз бетінше сараптама жасатып, құзырлы мекемелерге шағымдану арқылы да құқығын қорғауына болады. Ол үшін мынадай іс- әрекет жасауыңыз керек:

- Тауарды алған жерге барыңыз;
- Тауарды ауыстырып не болмаса ақшаңызды қайтарып беруін талап етіңіз;
- Кепілдік мерзімі бойынша жөндеп беруді талап етіңіз (тауарға байланысты);
- Сатушы талаптарыңызды орындамаған жағдайда мекеменің әкімшілігіне жүгініңіз;
- Сізге факт керек, сондықтан талабыңызды екі экзemplярда жазбаша ұсынып, тіркелуін қадағалаңыз (бір экзemplяр сатушыда қалады);
- Кіріс құжат ретінде кіріс нөмірмен тіркелуін қадағалаңыз;
- Арыз-талапты алған адамның аты-жөні мен арызыңыз келіп түскен ай күні мен қол қойдырып алыңыз (осылайша, заңда белгіленген мерзім өтіп кетсе, мерзімінде әкелгеніңізді растай аласыз);
- Тауарға тәуелсіз сараптама жасатыңыз;
- Барлық шығындарыңызды растайтын чектерді жоғалтпаңыз.
- Егер әкімшілік те талабыңызды орындамаса, тұтынушылардың құқығын қорғау басқармасына өтініш жазасыз немесе бірден сотқа талап-арыз жазасыз.

Сонымен, сатушы тарапынан заңсыз әрекетке тап болсаңыз...

Егер тұтынушының наразылығы дау тудырса, онда өнім сараптамаға жіберілуі мүмкін. Бұл ұсынушы тараптың есебінен жүргізіледі. Егер зерттеу нәтижесінде зат сатушының, жеткізушінің, өндірушінің немесе импорттаушының кінәсінен емес кемшіліктерге ие болғаны анықталса, онда сараптама жөніндегі қызметтерге ақы төлеу тұтынушыға жүктеледі. Тұтынушы құқығын қорғау органдарының мамандары тегін кеңес береді. Сонымен қатар, "Әділет" тұтынушылардың құқығын қорғау қоғамына жүгіне аласыз. Ол жерде қызмет құны тауар бағасының он пайызын құрайды. Және Ұлттық тұтынушылар лигасынан кеңес алуыңызға болады. Болашақта қандай да бір тауарды сатып алмас бұрын тауардың сапасына, жарамдылық мерзіміне, құжаттарының толықтығына назар аударыңыз. Жоғарыда аталып кеткен келеңсіз оқиғаларға тап болмас үшін, тұтынушы ретінде өз құқықтарыңызды оқып, біліп жүріңіз.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Жайлин Ғ.А. Қазақстан Республикасының Азаматтық құқығы Ерекше бөлім. 1 том.- Алматы: Заң әдебиеті, 2005.-264 бет.
2. Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі (ерекше бөлім) Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 1 шілдедегі №409 кодексі
3. Қазақстан Республикасының 2010 жылғы 4 мамырдағы «Тұтынушылардың құқықтарын қорғау туралы» заңы

Мұратова А. Б. П-32 каз тобының студенті

Ғылыми жетекшісі – заңтану магистрі Кунева Ж.С.

Қазтұтынуодағы Қарағанды Экономикалық Университеті Экономика, бизнес және құқық колледжі Қарағанды қ.

МЕМЕЛЕКЕТ ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ДЕҢГЕЙДЕГІ ДІНИ ЭКСТРЕМИЗМ ЖӘНЕ ТЕРРОРИЗМГЕ ҚАРСЫ ІС ҚИМЫЛ ШАРАЛАРЫ ТУРАЛЫ

Діни экстремизм және терроризм Қазақстан Республикасында діни экстремизм мен терроризмге қарсы іс қимыл жөніндегі 2018-2022 жылдарға арналған Мемлекеттік Бағдарламаның маңсаты ретінде «Діни экстремизм көріністерінің алдын алу және терроризм қатерлеріне жол бермеу арқылы адамның, қоғамның және мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз ету» [1] деп белгіленген. Сонымен қатар, «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаға саяси бағыты атты Жолдауында бастапқы міндеттердің бірі ретінде қылмыстық діни экстремизм мен терроризмге қарсы күрес бағдарламасы қарастырылған. Яғни ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ететін шаралардың ішіндегі негіздердің бірі. Әлеуметтік нормаларға сай келмейтін және қоғамға қауіпті қылмыстардың бірі ретіндегі діни экстремизм мен терроризмге қарсы әрекет етудің тиімді жолдарының бірі – діни экстремизм және діни терроризмге байланысты қылмыстардың барлығын жеке категорияға жатқызып, заңнамада жауапкершіліктің ерекше түрі ретінде қарастыру және бекіту. Діни экстремизм және терроризм бір мемлекеттің аумағында ғана болып жатқан құбылыс емес, ол басқада мемлекеттердің мүдделеріне тікелей әсер етеді. Сондықтан, діни экстремизм және терроризм қылмыс ретінде жаһандық деңгейде болғандықтан, заңнамалық, құқық қорғау, сот, мемлекеттік және мемлекеттік емес ұйымдардың бірлесе отырып күрес жүргізелері тиіс.

Соңғы уақытта Таяу Шығыс мемлекеттеріндегі Ислам дінің негізінде болып жатқан қақтығыстарда Қазақстан азаматтарының қатысуын жиі кездестіретін болдық. Оның себебі, көпшілік жастардың санасында экстремистік беталыс орын алды. Ал ол дәстүрлік емес діни, ұлттар арасында шиеленіс туғызатын экстремистік мазмұндағы әдебиеттердің кеңінен таралуы. Салдары ретінде экстремизм және діни терроризммен

байланысты қылмыс түрлері аз болғандығына қарамастан, оның сапалық және жалпылық жағынан басқа қылмыс түрлерін әлде қайда асып түседі. Діни экстремизмге қатысты қылмыстарға қарсы күрес жүргізу тиімділігінің төмен болуы, құқық қорғау оршандарының бақылау, есепке алу, баға беру және болжам жасау әдістерінің әлсіздігі. Жоғарыда аталған әдістер және басқа да қылмыстануға қатысты әдіснама түрлері үнемі және тұрақты жүргізіліп отырылуы тиіс. Діни ұйымдардың, қоғамдық бірлестіктердің және бұқаралық ақпарат құралдарының жұмыстары заңнамамен қатаң және нақты реттелуі керек.

Діни экстремизм және терроризмге қатысты белгіленген заң нормаларын жетілдіру және соған қатысты қылмыс түрлеріне байланысты жауапкершілікті күшейту қажет.

ТМД елдерінің «экстремизм, сепаратизм және терроризмге қарсы күрес туралы заңдары» нормаларын жүйелі талқылау олардың конституциялық құрылым, мемлекеттік немесе қоғамдық қауіпсіздік негізінде, ең алдымен, саяси экстремизмді көрсету формасы болып табылатын араласулармен (қастандықтармен) күреске бағытталғандығын көрсетеді. Зайырлы және діни өмір ережелері болып бөлінбейтін ислам дінінің ерекшелігі оның базасында экстремистік идеологияны қалыптастыру үшін қолайлы жағдай туғызады және белсенді қолданылады.

Мамандар, өткен ғасырдың тоқсаныншы жылдарының ортасынан бастап Ресей (Дағыстан, Шешенстан, Осетия) және Орта Азия аймақтарын (Өзбекстан Республикасы, Қырғыс Республикасы, Тәжікстан Республикасы) мемлекетті және қоғамды жеке алынған мемлекет және тіпті әлем деңгінде толық исламдандыру идеяларынан тұратын діни топтар, доктриналардың әрекет ету орбитасына тарту процесі жүріп жатқандығын белгілейді.

«Хизбут-Тахрир аль - Ислами» («Ислам азаматтық партиясы») террористік ұйымының өкілдері, Құранның мәтінін талғамалы талдай отырып, көптеген мемлекеттер аумағында, соның ішінде Қазақстан Республикасының аумағында мемлекеттік құрылымды ауыстыру және бірінғай Халифатты қалпына келтіру, басқа да мұсылмандық емес көзқарастарды түп-тамырымен жою қажеттілігі туралы идеяларды насихаттайды, адасушылармен тікелей физикалық күреске шақырады, жоғарыда аталған мақсаттарға жету үшін «халктар» деп аталатын жасырын ұяшықтар ұйымдастырады, сондай-ақ жақтастар жинайды.

Кейбір ұйымдар қайырымдылық әрекетін жамыла отырып, республиканың оңтүстік аймақтарында ислам мемлекеттерінің бірқатарында тыйым салынған ислам қағидаларын басқаша талқылаумен таратып жатқаны белгілі.

Біз бұл мысалдарды келесі тезисті суреттеу үшін келтірдік. Соңғы жиырма жылдан аса уақыт, діни-саяси экстремизм, жай ғана діни экстремизм емес, жаға бірінғай Халифатты құру мақсатымен конституция құрылымы, мемлекеттік құрылым негіздерін, құқықтық жүйені күштеп өзгерті мүмкіндігіне негізделетін діни идеологияны жүзеге асыру бойынша саяси экстремизм кеңінен таралды.

Экстремистік ұйымдардың қызметінің негізгі бағыттарының бірі өзінің идеяларын дәріптеу, тарату және насихаттау, оларды қоғамдық қолдауды қалыптастыру және жанашырлар санын көбейту болып табылады. Осыған байланысты, экстремистік материалдарды таратумен күрес ерекше өзектілікке ие. ТМД құрамына кіретін мемлекеттердің және де Еуразиялық одақ мемлекеттерінің заңнамаларында мұндайға, яғни экстремистік әрекетті жүзеге асыруға шақыратын немесе оның қажеттілігін негіздейтін немесе ақтайтын, халыққа таратуға арналған құжаттар немесе басқа да тасымалдаушылардағы ақпараттар құқық бұзушылық болып танылады.

Соңғы кездерде қажетті компоненттер, қолмен жасалатын жарғыш заттарды дайындау тәсілдері оларды қолдану бойынша ұсынымдар, көше төбелестерін ұйымдастыру, әскери әрекет жүргізу және т.б. туралы егжей-тегжейлі ақпараттар жазылған әртүрлі басылымдар (кітаптар, буклеттер, кітапшылар) ашық сатылымда қол

жетімді болып табылады. Қылмыстық істерді жүргізу тәжірибесін талдау, терроризм актіні жасаған кейбір тұлғалар қылмысқа дайындалғанда осындай дереккөздерден алынған мәліметтерді пайдаланғандығын көрсетеді. Мұндай ақпараттарды таратудың қоғамдық қауіптілігі туралы болатындығын куәландыруіміз қажет.

Шамамен 5 миллиард адам тұрақты қолданушысы болып табылатын Ғаламтор, экстремизмге қатысты жаңа жаһандық мәселені тудырды.

Экстремистік ұйымдар өз идеяларын насихаттау және жаңа жақтаушыларды тарту үшін мінбе ретінде компьютерлік желілерді пайдаланады. Мысал ретінде, «Таблиғи Жамаат» сайты айтуға болады, онда тек бір мемлекет төңірегінде емес, ТМД және басқа шет мемлекеттерінің конституциялық құрылымын өзгерту және бүтіндігін бұзуға шақыратын ақпараттардан тұратын осы топтың бағдарламалық құжаттары енгізілген.

Ғалымдар бүкіл әлем бойынша жек көрушілік және дұшпанлықты насихаттайтын «сайттар санының өсуін» атап өтеді. Сондай-ақ 2018 жылда Канадада 3500, Америка Құрамы Штаттарында-2500 (салыстыру үшін: 1995 жылда олар бар болғаны 165) тіркелді, 2019 жылда Германияда неонацистік және құқықтық радикальді мазмұндағы 3350 сайт қызмет көрсетті.

Салыстырмалы заңнама Институтының (Швейцария) мамандары көрметкендей, Ғаламтор кез келген идеологияны бүкіл әлемге «оңай, қауіпсіз, арзан, шексіз және цензурасыз» таратуға мүмкіндік береді, бұл өзінің мүшелерін зорлық-зомбылық актілерін жасауға жігерлендіретін бірыңғай неонацистік, неонацистік қоғамның қалыптасуына ықпал етеді. Бейнематериалдарды компьютерлік желіде көрсету және электронды басылымдар құру мүмкіндігін де экстремистік топтар өзінің әрекетін танымал етуге кеңінен пайдаланады. Мысалы, тұтқындардың өлім жазасының түсірілімін жүйелі көрсететін «Ислам Мемлекетін» алуға болады. Ол жай ғана бейнематериалдары емес, алға қойылған мақсатқа жетудің бірден бір жолы.

Бүкіл әлемдік компьютерлік желі арқылы әртүрлі мемлекеттердің үкіметтері мен құқық қорғаушы органдарына арналған қауіпті жіберу жағдайлары жиіледі. Мысал ретінде, тек Ислам мемлекетінің қоятын талаптары ғана емес, осыдан бірнеше жыл бұрын экстремистік ислам ұйымдарының бірі қойған Италия үкіметіне Ирактан әскерлерін шығару талабымен және мемлекеттің бірінші тұлғаларына терроризм актілерін және қастандық жасау қаупімен ультиматумды айтуға болады. Ғаламтор арқылы боспалау (шантаж), яғни боспалауға қатысты қылмыс жасаудың қауіпсіз түріне айналып бара жатыр.

Экстремистік топтар Ғаламторды өз әрекетін қаржыландыру үшін пайдаланады. Осыған орай, компьютерлік желілер ақырындап «соғыс алаңына» айналып бара жатыр. Ал жуырда «Хамас» ислам әскери тобы еврейлерге тән немесе Израильдің саясатын қолдаушы сайттарға «сандық жиһадты» жариялады және Ғаламторда олардың «электронды бүлік» шығаруға шақырды. Мамандар кибертерроризм туралы бас көтерді. Жаңа қатердің ауқымдылығын бағалау ақырзамандықтан шекті ғана ауытқығанымен, оның шынайылығын көптеген сарапшылар мойындайды. Бүкіләлемдік компьютерлік желімен ұсынылатын нақты уақыт тәртіптемесі арқылы жүргізілетін хабарламалар мен ақпаратты алмасу үшін берілген мүмкіндіктерді экстремистік топтар өз әрекеттерін ұйымдастыру үшін және де келісімділік үшін белсенді қолданады.

Жаһанды технологияларды дамыту және пайдалану саласында ТМД және Еуразия одағы мемлекеттері заңнамасының фрагменттілігі және жетіспеушілігі, экстремизммен күреске бағытталған нормативтік бұйрықтардың алдын алу шарасын жүзеге асыру үшін тәжірибелік еңсерілмейтін күш кедергілер құрады. Жауапкершілікке тарту механизмдерін жұмылдыруды барысында, экстремистік әрекеттерге тыйым салуды жүзеге асыру үшін, жалпы қолданыстағы байланыс желілерді қолдануға тыйым салулардың өзі жеткіліксіз. Себебі, тек жалпы желілерді қолдануға тыйым салу, діни экстремизм және терроризмді тоқтата алмайды.

Мұндай жағдай Қазақстан Республикасының заңнамасында егжей-тегжейлі қарастырылып, жазылғанымен көптеген жағдайларда экстремистік әрекеттегі ұйымдастырылған формалары үшін, жауапкершілікті қарастыратын нормалар, діни ұйымдарға қатысты қолданылуын мүмкін болмай отыр. Алайда, экстремистік ұйымның анықтамасына қарай, олар көптеген жағдайларда жеке діни экстремистік ұйымдарға қатысты емес.

Қазақстандық және шетелдік заңнамалардың шолуына қорытынды жасай отырып, жаңа кешенді экстремизмге қарсы күрес туралы нормативтік-құқықтық актілер діни экстремизм және терроризмге қарсы күрес мәселелеріне қатысты еместігін айта кету қажет. Оның ерекшеліктерін теріске шығару ұлттық заңнамалық жүйелердің ішкі қарама-қайшы келмеуінің, қосарланушы нормалардың пайда болуы және олардың жасанды бәсекелестігіне әкелді, ол құқықты қолдану тәжірибесіне жағымсыз әсер етеді.

Қалыптасқан жағдайдан шығу жолы мемлекеттік деңгейде, сонымен қатар мемлекет аралық деңгейде экстремизмнің әртүрлі формалары және түрлерімен күресу стратегиясын қалыптастыруда болып табылады.

Экстремизм мен терроризмнің арасындағы байланыс, экстремизм терроризмінің идеологиялық субстанциясы. Бірақ «терроризм экстремизмінің бір түрі болып табылмайды» [2;30]. Экстремизмидеологиялық жағынан сан қырлы болғандықтан, оған қылмыстық-құқықтық тұрғыдан баға беру қиынға түседі.

Жоғарыда айтылғандарға қорытынды жасай отырып, келесі мәселелерді анықтау керек:

- Діни экстремизмді ескерту жүйесі экстремистік сана, идеология, ұйымдастырушы құрылымдардың бүкіл формаларына бағытталған іс-шаралардан тұрған жағдайда ғана тиімді болады;

- Діни экстремизм, жеке детерминацияға және арнайы феноменологияға ие экстремизмнің дербес түрі;

- Діни экстремизмнің өзіндік өнімі осы құбылыстың ең қауіпті формасын сапалы көрсететін ұйымдастырылған формалар көмегімен ғана мүмкін болады;

- Адам денесіне қатысты зорлық-зомбылық және адам денесіне қатысты зорлық-зомбылық қауіпі діни экстремизм формалары әрекетінің маңызды, әрі міндетті тиіді шешуді біршама қиындатады;

- Діни экстремизмнің әрекеттік формасының маңызды белгісі индивидтің рухани сана-сезімін, оның рухани өзін-өзі билеу еркіндігін басу және оған еркінен тыс жаға идеяларды, құндылықтарды күшпен таңуда көрінетін психикалық зорлық-зомбылықтың арнайы формасы болып табылады;

- Заманауи діни экстремизм феноменологиясының ерекшелігі заңды ұйымдастырушылық формаларды және адам мен азаматтың құқықтары мен еркіндіктерін, оның ішінде ар-ұят және дін ұстану еркіндігін жүзеге асырудың заңды құралдарын теріс пайдалану болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Президентінің «Қазақстан Республикасында діни экстремизм мен терроризмге

қарсы іс – қимыл жөніндегі 2018-2022 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарлама туралы» 2018 жылы 15 наурыздағы № 124 қаулы;

2. Власов В.И. «Экстремизм, терроризм, сепаратизм» - М., изд-во «РАГС», 2011.

—
46с.

Мусахан П. - Ю-32к тобының студенті
Ғылыми жетекшісі – магистр, оқытушы Абиев Е.С.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ДІНИ БІРЛЕСТІКТЕРДІҢ АҚПАРАТТЫҚ ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚОРҒАЛУЫ

Бүгінгі таңда әлемдік үрдісте Қазақстан Республикасының Ұлттық қауіпсіздігі үшін ХХІ ғасыр жаңа қауіп форматтарының пайда болуы туралы белгі беруде.

ХХ ғасырдың соңы мен ХХІ ғасырдың басындағы Орталық Азияның елдерін қамтыған "діни ояту" Қазақстанға да байқағанымыздай өз ықпалдылығын көрсеткендігі ақиқат.

Өзінің түп тапырын білуге, діни мекемелерді қалыптастыру, сонымен қатар, діни әдебиеттер мен сол секілді тағы басқа да құндылықтарға деген қызғушылықтың қоғамда қалыптасу мен дамуының өзіндік оң құбылысы бар екендігі даусыз. Алайда, бірізділендірілген діни әдебиеттер және уағыздаушылармен қоса, Ғаламтор желісінің Қазақстанда кеңінен таралуы, діни экстремистік ойлардың жастарсанасына кері әсерін тигізіп жатқандығын байқауға болады.

Бүгінгі таңда қауіпсіздікті қамтамасыз ету қазіргі заманауи мемлекеттің маңызды функцияларының бірі болып табыладығы ақиқат.

Мемлекет қауіпсіздігі-бұл, өз кезегінде қауіпсіздіктің болмауы немесе қауіпсіздіктің алдын-алудың оңтайлы шараларын жоғары деңгейде қалыптастыра білу күйін айтамыз.

Қазақстандағы қауіпсіздікті қамтамасыз ету саласындағы қатынастарды реттейтін негізгі нормативтік-құқықтық акт ретінде " Ұлттық қауіпсіздік туралы" Қазақстан Республикасының Заңы болып табылатындығын айтып өтсек, ол өз кезегінде Қазақстан Республикасының Ұлттық қауіпсіздігі саласындағы құқықтық қатынастарды реттейді және адам мен азаматтың, қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз етудің мазмұны мен қағидаттарын, сонымен қатар, Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету жүйесін, мақсаттары мен бағыттарын айқындайдығын сипаттауға болады.

Адамзат дамуының қазіргі кезеңдегі маңызды үрдістерінің бірі ақпараттық революция болып табыладығы мәлім. Бұл үдерістен туындайтын қарқынды өзгерістер қоғам өмірінің барлық салаларында, атап айтсақ: экономикалық, әкімшілік-саяси, әлеуметтік өзгерістерде көрінісін тапқан. Сол себепті, ұлттық қауіпсіздік түрлерінің арасында, жеке түр ретінде ақпараттық қауіпсіздікті бөліп қарастыруға болады.

Қазақстан Республикасының ақпараттық қауіпсіздігі ретінде, ақпарат саласындағы ұлттық мүдделердің қорғалуы, сондай-ақ, тұлғаның мүдделері, қоғам және мемлекет жиынтығымен үйлестіріледі.

Бұл ретте, Қазақстан Республикасында ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету, мемлекеттік құпияларды қорғаудың мемлекеттік бағдарламалары, ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету тұжырымдамасы, ұлттық қауіпсіздік комитетімен өзара іс-қимылда Қазақстан Республикасының мемлекеттік органдары жүзеге асыратын басқа да ұйымдастырушылық және тәжірбиелік шаралары қабылданған.

Бұдан басқа, ҚР құқықтық саясат тұжырымдамасына сәйкес, қылмыстық, қылмыстық іс жүргізу және өзге де заңнамаларды халықаралық-құқықтық стандарттарға, соның ішінде ақпараттық қауіпсіздік мәселелеріне сәйкестендіретін одан әрі жетілдіруге бағытталған заңнамалық шаралар кешені қабылданған.

Бүгінгі таңда маңызды трансформациялық құбылысты бастан кешіріп жатқан ең маңызды сала ретінде, ақпараттық саланы айтуға болады.

Бүгінде ақпараттық қауіпсіздік "Халықаралық қауіпсіздік" және "Ұлттық қауіпсіздік" сияқты кешенді ұғымдардан тұратын стратегиялық санатқа айналды. Бұл құбылыстарды түсіну және зерттеу, қарсы іс - қимыл шараларын әзірлеу- ұлттық

қауіпсіздікті қамтамасыз етудің барлық жүйесін шешуге бағытталған негізгі міндеттер болып саналады.

Ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелерінің өзектілігі, ең алдымен, қазіргі әлемде ақпараттың стратегиялық ұлттық ресурс болуына байланысты. Соңғы жылдары Қазақстан Республикасында мемлекеттің ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету жүйесін жетілдіру жөніндегі бірқатар шаралар іске асырылды.

Қазақстан Республикасының Ұлттық қауіпсіздік стратегиясына сәйкес ақпараттық қауіпсіздік тұжырымдамасы әзірленіп, қабылданды [1], Ол ақпараттық қауіпсіздік саласындағы қатерлерді болжауға, анықтауға, алдын алуға және жолын кесуге бағытталған құқықтық, ұйымдастырушылық және ғылыми-техникалық іс - шаралар кешенін іске асыруды көздейді. Микроэлектроника, аппараттық және бағдарламалық құралдар, есептеу техникасы салаларындағы техникалық прогресс ақпараттық технологиялардың дамуын жеделдетеді және оларды жетілдіруге әсер етеді. Мемлекеттік және қоғамдық өмірдің барлық аспектілерін ақпараттандыруға байланысты үрдістер қазіргі заманғы тәуелсіз мемлекеттің болуы оның мемлекеттік құрылымдарының барлық буындарының ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз етумен тығыз байланысты екендігін объективті түрде куәландырады.

Әлемдік тәжірибедегі талдау көрсеткендей, ақпараттық жүйелер мен технологияларды, ғаламтор желісін пайдалана отырып, мемлекетаралық құрылымдардан жекелеген фирмаларға, банктерге дейін барлық деңгейлерде басқару процесінде сапалы секіріс орын алдығын байқауға болады.

Сонымен қатар, ақпарат алу және олардың жұмыс істеуін бұзу мақсатында, ақпараттық жүйелердің жұмысына рұқсатсыз араласу қауіпі күшейе түсті. Мұндай қауіп анық, өйткені мемлекеттің ақпараттық инфрақұрылымының қирауы мен іріткі салынуы нақты жауынгерлік іс- әрекеттердің салдарларымен өлшенетіндігіне жалпы қоғам дәлел.

Бұл ретте осындай салдардың алдын алу жөніндегі шаралар да барабар болуы тиіс. Ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің жақсы ұйымдастырылған мемлекеттік жүйесі ғана қазіргі жағдайда ақпараттық қатерлерге тиімді қарсы тұра алады, ол барлық мемлекеттік органдардың, мемлекеттік емес құрылымдардың және Қазақстан Республикасы азаматтарының толық өзара іс-қимылы арқылы жүзеге асырылуы тиіс.

Осылайша, ақпараттық қауіпсіздікті (ұлттық қауіпсіздіктің негізгі қатерлері контекстінде) Қазақстан Республикасының ақпараттық кеңістігінің қорғалу жағдайы ретінде бірінші кезекте қарастыру қажет. Екіншіден, бұл елдің орнықты дамуы мен ақпараттық тәуелсіздігі қамтамасыз етілетін нақты және ықтимал қауіп-қатерлерден ақпараттық саладағы адам мен азаматтың, қоғам мен мемлекеттің құқықтары мен мүдделерін қорғауды көздесе, қауіп-қатерлерге қарсы тұру және оны болдырмау жөніндегі қорғалу жағдайы мен қызметтің құқықтық қамтамасыз етілуі қазіргі мемлекет қызметінің негізгі шарты болып қала бермек.

Ақпараттық қауіпсіздік тұжырымдамасын іске асыру мақсаты діни экстремизмге қарсы күрес саласында тиімді мемлекеттік саясатты жүргізу; экстремизм мен терроризм деңгейін төмендету; қоғамның мемлекетке және оның институттарына сенімін нығайту; діни экстремизмге қарсы күрес мәселелері бойынша халықаралық ынтымақтастықты тереңдету болып табылатын ұйымдастыру іс- шаралары кешенін әзірлеу мен орындауды айқындайды.

Осыған байланысты елдегі діни экстремизмге қарсы іс-қимыл мемлекет пен қоғам, ҚР Үкіметі, құқық қорғау органдары, Ұлттық қауіпсіздік комитеті алдында тұрған бірінші кезектегі міндеттердің бірі болып табыладығы ақиқат. Ел Президентінің 2017 жылғы 31 қаңтардағы " Қазақстанның Үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік "- атты Қазақстан халқына Жолдауында : "діни экстремизмді насихаттаудың алдын алу бойынша, соның ішінде ғаламтор мен әлеуметтік желілер

кеңістігіндегі ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жұмыстарын жүргізу қажет. Қоғамда радикалды көріністерге байланысты, әсіресе діни қатынастар саласында кез келген әрекеттерге мүлдем төзбеушілікті қалыптастыру қажет..." Бұл шаралардың барлығы менің тапсырмам бойынша әзірленген діни экстремизм мен терроризмге қарсы іс-қимыл жөніндегі 2017-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламада ескерілуі тиіс" [2].-деп баяндалған болатын.

Діни экстремизммен күрес мемлекеттік саясаттың құрамдас бөлігіне айналды, бұл Қазақстандағы діни экстремизммен күрес жөніндегі ірі ауқымды мемлекеттік бағдарламалар мен заңдардың қабылдануына себеп болды.

Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың бастамасымен, яғни Жарлығымен 2017 жылғы 20 маусымда Қазақстан Республикасының 2017-2020 жылдарға арналған Діни саласындағы мемлекеттік саясат тұжырымдамасы бекітілді(бұдан әрі Тұжырымдама) ол өз кезегінде мемлекеттік-конфессиялық және конфессияаралық қатынастарды жетілдіруге, мемлекеттің зайырлы ұстанымдарын нығайтуға және дінді деструктивті мақсатта пайдалануға жол бермеуге ресми көзқарастар жүйесін білдіреді[3]. Бұл тұжырымдаманың негізіне халықаралық ұйымдар әзірлеген озық әлемдік тәжірибе мен модельдік актілер алынған.

Қазақстан Республикасының 2014 жылғы 3 шілдедегі қолданыстағы Қылмыстық кодексінде "экстремистік топ" ұғымы берілген және қылмыстық заңнамада экстремистік қылмыстарға: 174, 179, 180, 181, 182, 184, 258, 259, 260, 267, 404 (екінші және үшінші бөлігі) және ҚР ҚК 405 бабы жатқызылады[4]. Бұл экстремистік қылмыстарды саралаған кезде террористік қылмыс ретінде шектес қылмыстардан ажыратуға мүмкіндік береді.

Діни экстремизм дін беделіне нұқсан келтіреді және конфессияаралық қатынастарға қауіп төндіреді. Халықаралық терроризм идеологиясы ретінде, діни ұрандармен бүркемелене отырып, адамның құқықтары мен бостандықтарын нивелирлейді, адамзаттың діни, мәдени және рухани мұрасына елеулі зиян келтіреді.

Бұл ретте қоғамда, ең алдымен жастар арасында діни экстремизмнің алдын алу қажеттілігіне ерекше назар аудару қажеттілігін көрсетеді десек, сондай- ақ конфессияаралық бейбітшілік пен келісім орнаған зайырлы мемлекет - Қазақстан Республикасының дәстүрі мен мәдени құндылықтарына сәйкес келетін халықтың діни санасын қалыптастыру діндар адамдардың да, атеистік көзқарасты ұстанатын азаматтардың да құқықтары құрметтеледі және сақталады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. "Қазақстан Республикасының 2016 жылға дейінгі Ақпараттық қауіпсіздік тұжырымдамасы туралы" Қазақстан Республикасы Президентінің 2011 жылғы 14 қарашадағы № 174 Жарлығы;

2. // http://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-prezidenta-respubliki-kazahstan-nazarbaeva-narodu-kazahstana-31-yanvary-2017-g

3. Қазақстан Республикасының Діни саласындағы мемлекеттік саясаттың 2017 - 2020 жылдарға арналған тұжырымдамасы // <http://adilet.zan.kz>

4. 2014 жылғы 3 шілдедегі №226-V ҚРЗ Қазақстан Республикасының Қылмыстық Кодексі(2015 жылғы 1 қаңтардан бастап қолданысқа енгізілді) // adilet.zan.kz

Нуржанова Л. - ТД-18-1к тобының студенті

Ғылыми жетекшісі – х.ғ.к., доцент Сыздыкова С. А.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қазақстан Республикасы
Қарағанды қ.

ҚОҒАМДЫҚ БІРЛЕСТІКТЕР КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ РЕТТЕУ ОБЪЕКТІСІ РЕТІНДЕ: ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢДЕГІ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚОҒАМДЫҚ БІРЛЕСТІКТЕРІ ТУРАЛЫ ЗАҢНАМАНЫҢ ЖАЙ-КҮЙІ

Демократиялық мемлекетте қоғамдық бірлестіктердің қызмет ету бостандығы, оның кепілдігі, сондай-ақ шектеуі халықаралық құқықтың принциптері мен нормаларына сәйкес жүзеге асырылады. Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пакт бойынша әркімнің басқалармен бірігу бостандығына құқығы бар, соның ішінде кәсіподақтар құруға және олардың мүдделерін қорғау үшін оларға қосылуға құқығы бар (22-баптың 1-бөлігі). Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясында ешкімді қандай да бір қауымдастыққа кіруге мәжбүрлеу мүмкін емес деген қағидат жарияланған (20-баптың 2-бөлігі).

2 бапта Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактінің 22-інде айтылғандай, ассоциация бостандығы құқығын жүзеге асыру заңда белгіленгеннен басқа шектеулерге ұшырамайды және демократиялық қоғамда мемлекет немесе қоғамдық қауіпсіздік, қоғамдық тәртіп, қоғамдық денсаулық сақтау және имандылық мүдделері үшін қажет. басқалардың құқықтары мен бостандықтарын қорғау. Мұны қолдануға заңды шектеулер енгізуге болады қарулы күштер мен полиция қызметкерлерінің құқығы [1].

Құқықтық теорияда әркімнің қауымдастыққа конституциялық құқығы ортақ мүдделерді қорғау және ортақ мақсаттарға жету үшін қауымдастықтар құру құқығын қамтиды; қолданыстағы қауымдастықтарға кіру немесе оларға кіруден бас тарту құқығы, сондай-ақ қауымдастықтардан еркін шығу құқығы. Бұл ассоциация бостандығына құқығының мәні немесе мазмұны немесе халықаралық құжаттарда және шетелдік конституцияларда тұжырымдау әдеттегідей, басқалармен бірігу бостандығы құқығы[2]. Қазіргі жағдайда, қоғамдық бірлестіктердің елдің саяси өміріндегі рөлі артып келе жатқан кезде, осы салада түбегейлі жаңа заңнаманы жетілдіру және жетілдіру ерекше маңызды болып табылады. Қазақстан Республикасы конституциялық деңгейде қамтамасыз етеді халықаралық құқықтың негізгі нормалары мен принциптерін тікелей қолдану және ұлттық заңнама мен құқық қолдану практикасын оларға сәйкестендіру. Сонымен, Өнер бойынша. Қазақстан Республикасы Конституциясының 4-бөлімі Конституция ең жоғары заңды күшке ие және республиканың бүкіл аумағында тікелей қолданылады. Республика ратификациялаған халықаралық шарттар оның заңдарынан басым болады және тікелей қолданылады, егер халықаралық шартта оның қолданылуы заңның жариялануын талап етпейтін болса. Қоғамдық бірлестіктердің қызметіне кіру және оған қатысу құқығы әртүрлі деңгейлердегі ережелермен реттеледі. Құқықтық тәжірибеде қызметке кіру және қатысу тәртібін реттеудің екі негізгі деңгейі бар қоғамдық бірлестіктер:

1. Мемлекеттің нормативтік құқықтық актілерімен реттеу. Қазақстан Республикасындағы қолданыстағы заң - бұл Конституцияның нормалары, тиісті заңдар, өзге де нормативтік құқықтық актілер, халықаралық шарттар және республиканың басқа да міндеттемелері, сондай-ақ Конституциялық Кеңес пен Республика Жоғарғы Сотының нормативтік қаулылары (Қазақстан Республикасы Конституциясының 4-бабы).

2. Қоғамдық бірлестіктердің басқару органдарының өздері қабылдаған актілермен реттелуі.

Мемлекет белгілейтін нормалар мемлекет денелер - бұл негіз. Онда қоғамдық бірлестіктердің конституциялық-құқықтық мәртебесі және оны салалық заңнамада орындау жолдары туралы негізгі ережелер қарастырылған. Сондықтан, қоғамдық бірлестіктердің қызметін жүзеге асыру процесінде пайда болатын барлық қолданыстағы нормативтік құқықтық актілер реттеудің осы деңгейінде белгіленген

негізгі ережелер шеңберінен шықпауы керек. Қоғамдық бірлестіктердің мемлекеттік нормативтік құқықтық қызметі жүйесіндегі басты орынды конституциялық реттеу алады. Конституцияда қоғамдық бірлестіктердің құрылуы мен қызметінің негізгі принциптері көрсетілген. Басқа нормативтік құқықтық актілер Конституцияда белгіленген нормалар егжей-тегжейлі жазылған. Қазақстан Республикасының 1998 жылғы 24 наурыздағы Заңының 4-бабында № 213-І «Нормативтік құқықтық актілер туралы» 71, құрылған Нормативтік құқықтық актілер иерархиясы, қоғамдық бірлестіктердің құрылуы мен қызметін реттейтін негізгі заңнамалық актілер[3]:

- 27 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі 1994 ж. № 269-ХІІ;

- 2014 жылғы 3 шілдедегі Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі № 226-V ҚРЗ.;

- Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 23 қарашадағы № Еңбек кодексі.252-ІІІ;

- «Қоғамдық бірлестіктер туралы» Қазақстан Республикасының Заңы1996 жылғы 31 мамыр;

- «Саяси партиялар туралы» Қазақстан Республикасының Заңы2002 жылғы 15 шілдедегі № 344-ІІ;

- «Кәсіптік одақтар туралы» Қазақстан Республикасының Заңы2014 жылғы 27 vfecsvlf5s№ 2107-ХІІ;

- Осы иерархиядан тыс жерде Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесінің және Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының нормативтік қаулылары бар.

Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесінің нормативтік шешімдері тек Қазақстан Республикасының Конституциясына негізделеді және басқа да нормативтік құқықтық актілер оларға қайшы келе алмайды. Сонымен қатар, оларға ерекше орын бөлінгендіктен (олар нормативтік құқықтық актілер иерархиясынан тыс), біз олардың шешімдерін сол немесе басқа нормативтік құқықтық актіні қарау барысында шығаруға болады деп санаймыз.

Айта кету керек, қоғамдық бірлестіктердің қызметін құқықтық реттеу тек осы актілермен ғана шектелмейді. Қоғамдық бірлестіктерді өмірдің түрлі салаларында құру және жұмыс істеу мүмкіндігі туралы нормалар басқа заңдарда бар. Мысалы, Өнерге сәйкес. Қазақстан Республикасының Су кодексінің 63-інде су қорын пайдалану және қорғау саласындағы қоғамдық бірлестіктердің қызметі73 қарастырылған. Сонымен бірге қоғамдық бірлестіктердің өкілдері қатыса алады бассейндік кеңестердің жұмысы. Қоғамдық бірлестіктер өз бастамасымен су қорын пайдалану және қорғау саласындағы қоғамдық ұйымдарды да жүзеге асыра алады. «Қазақстан Республикасындағы мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы» Қазақстан Республикасының 2005 жылғы 13 сәуірдегі Заңының (36-бабы) 75-те мүгедектердің қоғамдық бірлестіктерінің құрылуы, құқықтары мен қызмет ету кепілдіктері қарастырылған.

Мүгедектердің қоғамдық бірлестіктері үйлестіру кеңесінің жұмысына және мүгедектерді әлеуметтік қорғауға байланысты мәселелерді шешуге қатысады. Орталық және жергілікті атқарушы органдар мүгедектердің қоғамдық бірлестіктерімен және олардың уәкілетті өкілдерімен мүгедектердің мүдделерін қозғайтын шешімдерді дайындау мен қабылдау кезінде өзара іс-қимыл жасайды. Мүгедектердің қоғамдық бірлестіктері, сондай-ақ олардың ұйымдары, меншіктегі ғимараттар (құрылыстар, құрылыстар) салынған жер учаскелеріне меншік құқығын мемлекет меншігінен жеке меншікке беру ақысыз жүзеге асырылуы мүмкін. Мүгедектердің қоғамдық бірлестіктерінің қызметі тоқтатылған немесе мүгедектердің қоғамдық бірлестіктерінің, олардың ұйымдарының меншігіндегі

жылжымайтын мүлікті иеліктен шығарған жағдайда, оларға тиесілі жер учаскелері мемлекет меншігіне қайтарылады.

Мүгедектердің қоғамдық бірлестіктері қатысуға құқылы мүгедектерді әлеуметтік қорғау жөніндегі мемлекеттік саясатты:

1) орталық және жергілікті атқарушы органдарға мүгедектердің құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауды қамтамасыз ету, оның ішінде мүгедектерді оңалтудың кешенді және аймақтық бағдарламаларын әзірлеу кезінде ұсыныстар енгізу;

2) тиісті әлеуметтік қызмет түрлерін ұсынудың тиімділігін бағалауға қатысу;

3) әзірленген нормативтік құқықтық актілерге ұсыныстар енгізу мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы Қазақстан Республикасының заңнамалық актілері;

4) дене шынықтыру және спорт саласындағы уәкілетті органмен немесе облыстардың (республикалық маңызы бар қаланың, астананың) жергілікті атқарушы органдарымен бірлесіп республикалық спорттық іс-шараларды ұйымдастыруға;

5) уәкілетті аумақтық мәдениет органдарымен бірлесе отырып, білім беру және мәдени іс-шаралар ұйымдастыру[4].

Осылайша, мүмкін қоғамдық бірлестіктердің шеңбері, қоғамдық өмірдің түрлі салаларында құрылған заңмен шектелмейді. Сондықтан «Қоғамдық бірлестіктер туралы» Қазақстан Республикасының Заңында азаматтардың қоғамдық бірлестіктерінің толық тізімі белгіленбеген. Сонымен қатар, заңнамалық актілермен қатар, қоғамдық бірлестіктердің қызметіне қатысты мәселелер Президенттің жарлықтары деңгейінде де, Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулылары деңгейінде де, министрліктердің, ведомстволар мен ведомстволардың, жергілікті өкілді атқарушы органдардың актілерінде де қарастырылған.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пакт (Нью-Йорк, 19) Қазақстан Республикасының халықаралық шарттарының жаршысы.

2. Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясы. 1948 жылы 10 желтоқсанда БҰҰ Бас ассамблеясының III сессиясында қабылданды // Адам құқықтары мен бостандықтары. Нормативтік құқықтық актілер жинағы

3. «Нормативтік құқықтық актілер туралы» Қазақстан Республикасының 1998 жылғы 24 наурыздағы № 213-І Заңы // Қазақстан Республикасы Парламентінің Ведомосты.

4. 1994 жылғы 27 желтоқсандағы № 269-ХІІ Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі (Жалпы бөлім) // Қазақстан Республикасы Жоғарғы Кеңесінің Ведомосты.

Оспанғалиева А.С. - Ю18-1к тобының студенті

Ғылыми жетекшісі- з.ғ.магистрі Құлибек А.Б.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

СЫНДАРЛЫ ДИАЛОГ – ӘЛЕУМЕТТІК МЕМЛЕКЕТТІҢ НЕГІЗІ

Авторлық құқық шығармашылық қызмет нәтижесі болып табылатын ғылым, әдебиет және өнер туындыларына олардың бағытына, мазмұны мен маңызына, сондай-ақ оларды білдіру әдісі мен нысанына қарамастан қолданылады. Авторлық құқық-автордың жеке мүліктік емес және мүліктік құқықтары [1]. Автор-шығармашылық еңбегімен ғылым, әдебиет, өнер туындысын жасаған жеке тұлға.

Қазіргі таңда жеңіл ақша, арзан танымалдылық, еңбексіз келген табыстар көбеймесе, азаймауда. Бұның себебі, шынайы еңбек, адал ақша көп жұмысты, уақытты талап етеді, ал біз қиын жолмен емес жеңілдің үстімен жүретін заманға жеттік. Әрине,

себепсіз салдар да болмайды. Соның ішінде маңызды әрі актуалды себебі: авторлық құқықтың бұзылуы.

Авторлық құқықты естіген бойда есімізге шоу-бизнес өкілдері келеді. Әрине, қарапайым халық бұл туралы тек телеарналардан, интернет желісінен естиді. Әншілерге тіл тигізгендік емес, тек шындық. Қазіргі таңда плагиат әндерді естімедік десек өтірік болар. Бір емес бірнеше көшірілген локальды, сапасыз әндер көбеюде. Әрине, барлығы емес, арасында рұқсатпен алынған әндер де бар, бірақ рұқсатсыз плагиат әндер тізімнен әлі шығар емес. Бұндай әрекеттің салдары авторлық құқықты бұзуға әкеледі. Автор өз шығармасына бар еңбегін арнайды, себебі өзінің туындысын барынша сапалы әрі халыққа өтімді болуын қалайды. Автордың еңбегін сыйламағандық па, әлде дайын шығарманы пайдаланып, ақша көру ме?! Екеуінің бірі ғана болса, қате. Заңды білмегендіктің салдары да болып жатады. Заңды білмеу жауапкершіліктен босатпайды!

2011 жылы Бейбіт Қорғанның үздік хит әні “Шоқ қыздар” ел ішінде ғана емес, шет елдерде де хит болған. Бірақ бұл ән жарыққа шыққан соң, Бейбіт Қорғанның басы дауға іліккен. Әннің нағыз авторы қырғыз әншісі Ильяз Абдыразақов болып шыққан, әншінің айтуынша Бейбіт рұқсат сұрамай, әнді көшіріп алған. Бұл дау сотқа дейін жетті. Дау аяқталысымен Бейбітті ел назарынан жоғалтып алдық[5].

Қазақстанның танымал әншісі Роза Рымбаеваның ұлы Әли Оқапов instagram желісінде, оның 2017 жылғы Универсиадаға арнайы жазған "Жеңімпаз" әнін орындауларына наразы болды. Әншінің айтуынша: "Тимур Көпжасаров Павлодар қаласында Универсиаданың құрметіне арналған ресми іс-шарада менің" жеңімпаз " әнімді ешқандай рұқсатсыз және ескертусіз орындаған, түсініктеме берулеріңізді сұраймын, олай болмаған жағдайда белгілі шаралар қолданамын." Қарапайым ойлап қарасақ әншілер неге соншалықты наразы деген сұрақ туындайды, бір әнді айтқаны үшін соншалықты қандай зиян келуі мүмкін деген тұжырымдар да бар. Бұл мәселенің жауабы мынада: әншілер бір өленді жарыққа шығару үшін айлап тіпті жылдап еңбек етеді. Бір әннің жарыққа шығуы үлкен процестерден өтеді. Зерттеулерге сүйене келе бір әннің бағасы: [5].

Музыка	200 000 теңге
Мәтін	55 000 теңге
Аранжировка	175 000 теңге
Мәлімет	70 000 теңге
Бэк-вокал	35 000 теңге
Студиялық жазба	35 000 теңге

Барлығы 570 000 теңгені құрайды. Бұл бір ән жазу үшін өте үлкен сомма. Материалдық шығыннан бөлек, әншінің еңбегі бар. Автордың туындысын көшіріп алған жағдайда, сотқа бермес бұрын автор өзінің талаптарын қоюға құқылы. Авторлық өтемақы 100 айлық есептік көрсеткіштен 15 мың айлық есептік көрсеткішке дейінгі өтемақы. Плагиат әннің сөзі, музыкасы дайын, ол үшін ақша құртудың қажеті де жоқ. Бұдан шыққан қорытынды плагиат ән үшін көп тер төгіп, қомақты қаражат жұмсаудың қажеті жоқ[6].

Бұндай келеңсіз оқиғалар өнер адамдары арасында жиі орын алып отырады. Өнер туындыларын, шығармаларды, ғылыми еңбектерді көшіріп алудың заңды атауы бар. Плагиат- басқа автордың әдеби немесе ғылыми туындысын иемдену, шығарма үзінділерін өз еңбегінде “авторын көрсетпей” пайдалану. Интернет желісінен, өнер туындысынан, ғылыми еңбектен алған материалдардың авторларына сілтеме жасау авторлық құқықты бұзбайды. Бөтен шығарманы немесе оның бір бөлігін түпнұсқасын атамай, өз атынан жариялағанда, із жасыру үшін түрлі әдістер қолдану да кездеседі. Мысалы, мәтінге кейбір өзгертулер енгізу, басқа сөзбен алмастыру, т.б. Мұндай өзгертулер көп болса, плагиатты дәлелдеу оңайға түспейді, арнайы салыстырып

тексеруді қажет етеді. Плагиаттық жасап, басқа біреудің шығармасын иемденіп, еңбегін пайдаланған адам авторлық құқықты бұзғаны үшін заң алдында жауапқа тартылады.

Авторлық құқықтың бұзұлуы тек шоу-бизнес өкілдеріне ғана тән емес. Күнделікті өмірде де, интернетте, білім ордаларында, кәсіпорындар да жалпы өте көп. Қарапайым студент жазатын рефераттар, дипломдық және курстық жұмыстар, мақалалар т.б. Өмірлік тәжірибеде біраз мысалдар келтіруге болады. Интернет желісін барлығы пайдаланады, тіпті артығымен. Бұл дегеніміз дайын мақала, шығармашылық жұмыстар, ғылыми жұмыстардың түр-түрі интернетте бар. Дайын шығарманы көшіру- бізге қалыпты жағдай. Ол шығарманың авторында да, құқығында да шаруамыз жоқ, алдық, көшірдік бітті. Ал бұл авторлық құқықты бұзу болып табылатынын бірі білсе, бірі білмейді. Әрине, керекті мәліметтерді алу, халыққа керек ақпаратпен алмасу да тұрған ештеңе жоқ. Бірақ, ақпаратты алған соң оның авторын міндетті түрде көрсетілуі тиіс. Авторлық құқықты бұзу- сотқа дейін жететін процесс болып табылады. Авторлық құқықты бұзуды мен ұрлықпен тең көремін. Рұқсаты жоқ мүлікке ие болу ұрлық емес пе?!

Ал сіз жоғарыда айтылғандардан бөлек, авторлық құқыққа тағы қандай объектілер жататынын білесіз бе?! Бұны бірге талқылайық: әдеби туындылар, сценарийлік туындылар, хореография, аудио-бейнелер, фотосуреттер, сәулет құрылыстары, шығармашылық туындылар.

Белгілі бір тұрғыда шара қолданбаса бұның жалғасы бітпейді. Авторлық құқық заңмен қорғалып, кодекске бектіліген (ҚР Азаматтық кодексі 971-984 бб.) [3]. Авторлық құқықты қалай алады, оған қалай ие болады деген сұрақтар туындауы мүмкін. Соған орай: автор өз құқықтары туралы мәлімдеу үшін 3 міндетті элемент болуы тиіс. Олар: 1. © белгісі болуы тиіс; 2. Айырықша авторлық құқықтар иесінің есімінен, атауынан; 3. туындының бірінші жарияланған жылы. Осы тұрғыда өзіңіздің туындыңызды қорғай аласыз[2]. Автор өз туындысын өз қалауынша пайдаланады: туындыны қайта жаңғыртуға; таратуға және таратпауға, эфир арқылы жариялауға, көпшілікке ұсынуға. Бұл тек туынды авторының ғана құқықтары. Ал, ұрлықшылар бұндай құқықтар бар екенің білсе де, білмесе де көпшілікке қорықпай ұсынады. Бұл ненің белгісі?! Заңның әлсіздігі ме, жоқ ақшаның күші ме, әлде әділдіктің мүлде жойылғаны ма?! Бұл сұраққа жауап беру өте күрделі, қалай болған да да, өз ойымды ортаға салдым. Менің ойымша, заңды білмеу, салдарларын ұғынбау, авторға деген құрметсіздіктің жоқтығы. Егер құрмет болса, рұқсат сұрап, автордың алдынан өтуі тиіс деп ойлаймын.

Көпшілікке тағы талқыланатын сұрақ: Сонда барлық құжаттар авторлық құқықтың объектісі бола ма? Жоқ, авторлық құқыққа жатпайтын құжаттар да бар. Олар: Ресми құжаттар(заңдар, сот шешімдері, дипломатиялық сипаттағы мәліметтер), мемлекеттік рәміздер мен белгілер(жалаулар, елтаңбалар, ордендер, ақша белгілер т.б.), халық шығармашылығының туындылары(халық әндері), ақпараттық сипаттағы оқиғалар, фактілер.[1] Бұл құжаттар жеке тұлғаның жеке меншігіне жатпайтын құжаттар болып табылады. Авторлық құқық қалай сақталады? Авторлық туынды шығармалар автор қайтыс болғаннан кейін 70 жыл бойы сақталады. Туындыларды қолсұғушылықтан сақтау үшін өсиетте көрсетілген адам, немесе мұрагерлері, авторлық құқықты жүзеге асыруға берілген адамдарға беріледі[2].

Авторлық құқықты қорғау тәсілдері:

Өкінішке орай, жасампаздыққа бет алған шығармашылық адамдармен қатар автордың заңсыз табыс табу мақсатында ғана емес, сонымен қатар шығармашылық қызмет объектісін құрушының жеке мүліктік емес құқықтарын заңсыз иемдену, атап айтқанда, туындының авторы болып саналу құқығын бұзуға қабілетті субъектілер бар.

Осылайша, құқықтардың екі түрінің бұзылуын бөлуге болады:

1) автордың жеке мүліктік емес құқықтарының бұзылуы;

2) зияткерлік қызмет нәтижесіне айрықша құқық бұзылған жағдайларда жүзеге асырылады.

Автордың жеке мүліктік емес құқықтарының бұзылуы автордың өз туындысының авторы болып санаудан, оны өзгертуден, оны жария ету мүмкіндігін жоғалтудан айыру болып табылады. Айрықша құқықты бұзу автор өзінің туындысын билік ету мүмкіндігінен айырылады, яғни, мысалы, лицензиялық шарттар немесе зияткерлік қызмет нәтижесіне айрықша құқықты иеліктен айыру туралы шарттар жасай алмайды немесе өте қиын болады.

ҚР АҚ 9-бабы бұзылған азаматтық құқықты, оның ішінде авторлық құқықты қорғау тәсілдерін белгілейді. Бұл бап бұзылған авторлық құқықты қорғауды сот төрелік етеді:

- * құқықтарды тану;
- * құқық бұзылғанға дейін болған жағдайды қалпына келтіру;
- * құқықты бұзатын немесе оның бұзылуына қауіп төндіретін іс-әрекеттердің жолын кесу;
- * залалдарды, тұрақсыздық айыбын өндіріп алу;
- * дау айтылатын мәмілені жарамсыз деп тану және оның жарамсыздығы салдарын қолдану, тең емес мәміленің жарамсыздығы салдарын қолдану; моральдық зиянды өтеу[4].

Сонымен, бұзылған авторлық құқықты қорғау ҚР АҚ 9-бабында келтірілген тиісті талаппен сот органдарына немесе төрелік сотқа талап арыз беру жолымен жүзеге асырылады. Қорыта келе, авторлық құқық жеке тұлғаның интеллектуалдық меншігі болып табылатын айрықша құқығы. Автор өз туындысын халыққа тарату немесе таратпау құқығына ие. Өзінің меншігіндегі шығармашылық объектілерін сатуға, беруге, қайтарып алуға, өзгертуге немесе жоюға толық құқығы танылады. Бұл құқықтар Азаматтық Кодекстің 977-бабында көрсетілген. Демек, авторлық құқық заңмен қорғалады және ол үшін жауапкершілік туындайды. Авторлық-құқықтық қорғау идеяларға, процестерге, жұмыс істеу әдістеріне немесе математикалық тұжырымдамаларға емес, білдіру нысанына қолданылады. Авторлық құқық авторлық шығармашылықтың жеткілікті дәрежеде болуына байланысты атауларға, ұрандарға немесе логотиптерге таратылуы немесе таратылмауы мүмкін. Біз жазамыз, сурет саламыз және ән айтамыз- бұл біздің меншігіміз. Бұл интеллектуалдық еңбектің нәтижесі, шығармашылық жемісі, сондықтан біз өзімізді автор деп атауға құқығымыз бар[3].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. “Авторлық құқық және сабақтас құқықтар туралы” ҚР 1996ж. 10 маусымдағы N 6-І Заңы.
2. “Азаматтық құқық ерекше бөлім” Қаржасова Г.Б., Пономарева В.П. “Заңтану” мамандығының студенттеріне арналған оқу-практикалық құралы. 2011ж.
3. ҚР Азаматтық кодексі.(ерекше бөлімі)
4. www.adilet.zan.kz
5. www.nur.kz
6. www.1tv.kz

Петрова А.Д., студентка группы Ю-18-7с

Научный руководитель – к.ю.н. доц. Нурпеисова А.К.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда,
Республика Казахстан

НЕСОВЕРШЕННОСТЬ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЙ РЕГЛАМЕНТАЦИИ
ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ДОВЕДЕНИЕ ДО САМОУБИЙСТВА

Данная статья посвящена изучению современных проблем такого преступления как доведение до самоубийства. Самоубийство как таковое не является уголовно-правовой проблемой. Однако доведение до самоубийства является общественно опасным деянием, так как оно нарушает одно из основных прав человека — право на жизнь.

Выбор темы данной статьи обусловлен тем, что суицидная ситуация в нашей стране на сегодняшний день весьма сложная. Согласно рейтингу стран, составленному Всемирной Организацией Здравоохранения, Казахстан занимает 7-е место в списке топ-10 стран мира по более высокому количеству самоубийств.

Человеческая жизнь - самый ценный дар природы. Тем страшнее становится данная проблема, ведь не только преступники посягают на этот дар, но и сам человек.

В последние годы проблема самоубийств стала актуальной во всех странах мира в связи с резким ростом числа самоубийств. По данным ООН, ежегодно в развивающихся странах происходит 130 тысяч самоубийств, чаще всего совершаемых людьми в возрасте от 15 до 44 лет. По данным этой организации, если более миллиона человек совершают самоубийства в год, то до восьми тысяч из них являются казахстанцами.

Суицид, самоубийство (от лат. *suicidare*-убить себя) - это преднамеренное лишение жизни, как правило, независимое и добровольное.

Сейчас проблема детского самоубийства стоит особенно остро. Основной причиной, провоцирующей детей на попытку самоубийства, является доминирование чувства безнадежности и беспомощности. Детская смертность неизменно остается необъяснимой и очень трагичной не только для членов семьи этих детей, но и для общества в целом. Поэтому дети, подростки нуждаются в особом внимании, защите и помощи со стороны своих семей.

За доведение до самоубийства в Республике Казахстан предусмотрена уголовная ответственность по статье 105 Уголовного кодекса. Закон предусматривает конкретный перечень преступных способов склонения к самоубийству: угроза; жестокое обращение; систематическое унижение человеческого достоинства жертвы. Что объединяет эти методы в законе, так это то, что все они незаконны. Все остальные способы, если они приводят потерпевшего к самоубийству, не влекут за собой ответственности, предусмотренной частью 2 статьи 105 Уголовного кодекса Республики Казахстан.

Мы считаем, что самым опасным способом доведения до самоубийства является предоставление информации из глобальной сети - Интернета, где есть сайты, распространяющие способы совершения самоубийства. Эта информация становится доступной для большого количества людей, особенно несовершеннолетних. Так же, шокирующей новостью является информация о так называемых группах, склоняющих подростков к самоубийству. Суть таких групп в том, что подросток доверился администраторам группы "Киты плывут вверх", "Тихий дом", "Разбуди меня в 4:20" и т. д. и начинает играть с ними в игру "50 дней до моего самоубийства". Каждый день администратор дает задания своему подопечному, которые он обязан выполнять. Обязательным условием для участия в такой "игре" является то, что участник должен проснуться в 4:20 утра, чтобы получить задание. С каждым днем задания становятся все сложнее-нарисовать кита или единорога, прислать фото порезанного пальца, отправить фото порезанной руки, а самое последнее задание - смерть.

Были случаи, когда ребенок получал указания по телефону и отправлялся на место будущего самоубийства. Многие эксперты и специалисты считают, что таким образом дети подвергались сильному психологическому воздействию – кодированию и не могли ему сопротивляться. Многие такие случаи суицида были зафиксированы на

видео, а затем размещены в тех же социальных сетях. При этом создавался некий романтический ореол вокруг погибших детей, участники закрытых групп восхищались поступком погибших и хотели им подражать.

В этой связи хотелось бы отметить, что разработка законопроекта закона "О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию" становится особо актуальным и обоснованным. Этот законопроект должен регулировать защиту детей от информации, вредной для их здоровья и развития.

Обратим также внимание на то, что при квалификации действий виновного допускается большое количество ошибок. Во многом это обусловлено тем, что все еще существуют множественные недостатки действующего уголовного законодательства, также отсутствуют необходимые знания при анализе состава преступления, опыта у следователей и судей по доказыванию факта совершения самоубийства. Такая сложная психологическая структура деяния приводит к тому, что сотрудники правоохранительных органов испытывают огромные трудности в их расследовании и доказывании. Данные действия трудно обнаружить без заявления потерпевшего (в случае попытки самоубийства) или его семьи, а иногда и невозможно, если некому сообщить информацию о систематическом унижении и жестоком обращении. В результате уголовные дела по доведению до самоубийства или прекращаются на стадии предварительного расследования в связи с отсутствием состава преступления или по тем же основаниям «разваливаются» в суде.

Исходя из вышеизложенного мы предлагаем:

Расширить перечень способов совершения преступления путем дополнения диспозиции статьи 105 УК РК способами угроз, подкупа, обмана, а также содействия совершению самоубийства путем предоставления информации, денежных средств или средств для совершения преступления.

В связи с необходимостью учета различий в степени общественной опасности жертв самоубийства для более четкого разграничения уголовной ответственности в зависимости от объекта нападения, представляется целесообразным дополнить статью 105 УК РК ч. 2, которая предусматривает ответственность за деяние, совершенное в отношении лица, заведомо для виновного находящегося в беспомощном состоянии и изложить в следующей редакции:

Статья 105 УК РК, Доведение до самоубийства

То же деяние, совершенное в отношении близких родственников, лица, заведомо, для виновного, находящегося в беспомощном состоянии, лица, находившегося в материальной или иной зависимости от виновного;

наказывается ограничением свободы на срок до пяти лет либо лишением свободы на тот же срок.

В то же время мы понимаем, что для эффективной борьбы с самоубийством нельзя просто изменить статью уголовного кодекса и ужесточить наказание за это преступление, поскольку в этой проблеме должно участвовать все государство и все его ведомства. Зачастую необходимо освещение этого вопроса в средствах массовой информации, а также комплексные меры не только со стороны Правительства, но и со стороны гражданского общества. Наше государство также нуждается в общенациональной стратегии предотвращения суицидов. На сегодняшний день данная стратегия действует только в 38 странах.

Мы считаем, что предлагаемые изменения помогут избежать коллизий и трудностей в судебной практике и значительно снизит рост подобных преступлений.

Список использованных источников:

1. Уголовный кодекс Республики Казахстан (Особенная часть) (с изменениями и дополнениями по состоянию на 11.01.2020 г).

2. Блехер В.М., Крук И. В. Толковый словарь психиатрических терминов / изд. Бокова. В 2-х томах. Том. 2-Ростов – на-Дону: Феникс, 1996. - 448 с.
3. Ермолаева Е. Г. Суицид и преступность: автор. дис. ...канд. юридических наук.' - Саратов, 2007 г. . - 21 С.
4. Цыркалюк, А. А. ответственность за доведение до самоубийства иностранное уголовное право // Международное публичное и частное право. № 2. - С. 47-48.
5. Сафонова Н. А. Спорные вопросы концепции "самоубийство" / / российский правовой журнал. - № 4. - С. 42.

Рахат А. - Ю-18-3к тобының студенті
Ғылыми жетекшісі- доценті, з.ғ.к., Байкенжина К.А.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

МЕНШІККЕ ҚАРСЫ ЖАСАЛАТЫН ҚЫЛМЫСТЫҚ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТАРДЫ АДАМДАР ТОБЫ ЖАСАҒАН ЖАҒДАЙДАҒЫ САРАЛАУ

Адамдар тобының алдын ала сөз байласуымен жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтардың жасалу әдісіне қарай қылмыстық құқық бұзушылықтардың қай түрінің жасағандығын білуге болады. Бұл жерде адамдар тобының алдын ала сөз байласуы болуы үшін міндетті белгі қатысушылардың арасындағы тұрақты байланыстың болуы, олардың әрекеттеріндегі ұйымшылдық, қылмыстық құқық бұзушылық жасауға алдын ала дайындалу, әрекет етуді жоспарлау, сондай-ақ, қарақшылық, қорқытып алу сияқты қылмыстық құқық бұзушылық әрекеттерін жасауға қажетті қарулар дайындау.

Меншікке қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылық құрамдарынбір-бірінен ажыратып көрсетуде, ең басты назарды қылмыстық құқық бұзушылықтың жасалу мақсатына аудару керек, қарақшылықта, қорқытып алуда әрекет тұрғын, қызметтік, өндірістік үй-жайға не қоймаға шабуыл жасау арқылы пайдакүнемдік ниетті көздейді.

Егер меншікке қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтар бойынша адамдар тұрақты ұйымдасқан қылмыстық топ құру жөнінде алдын ала келісіп, қарулану мәселесін жолға қойып, қаруланып, адамдардың өмірі мен денсаулығына қауіпті күш қолданып немесе осылай күш қолдану қауіпін төндіру мақсатын белгілеп, қылмыстық құқық бұзушылықты жасайтын болса, онда мұндай жағдайда кінәлілердің әрекеттері ҚР ҚК-нің 192., 194-баптарымен сараланады[1]. Жоғарыда келтірілгендерден өзге жағдайларда тұрақты ұйымдасқан қылмыстық топ құру, азаматтар мен ұйымдарға шабуыл жасау, адамдар тобының алдын ала сөз байласуымен қару қолданып қылмыс жасау туралы деректер болмаса, онда мұндай әрекеттер осы аталған қылмыстарды қарастыратын ҚР ҚК тиісті баптарының тармақтары бойынша ғана саралануы керек.

Меншікке қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтарды адамдар тобының алдын-ала сөз байласуы бойынша жасалды деп тану үшін, ол бірнеше адамдардың қатысуымен және олардың алдарына қойған мақсаттарымен қылмыстық әрекетті жүзеге асырудағы ниеттері бірдей болып, жететін нәтижелеріде жасаған жоспарларымен сәйкес келуі керек. Меншікке қарсы жасалатын бір қылмыстық құқық бұзушылыққа бірнеше адамдардың қатысуы олардың жасаған әрекетінің қоғамға қауіптілік дәрежесін ғана емес, олардың өздерінің де қоғамға қауіпті тұлғалар екендігін көрсетеді және олардың әрекеттерінен туындайтын зардап көлемі де өте үлкен дәрежеде болуы мүмкін.

Меншікке қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтар бойынша ең үлкен қауіптілік бірнеше адам бірігіп жәбірленушіге зорлық көрсетсе немесе оның өмірі мен

денсаулығына қарсы күш қолданса туады, оның өзінде көрсететін зорлық түрі мен тәсілі, сондай –ақ қолданған күш көрсетуінің мақсаты міндетті түрде анықталуы керек. Мысалы, кейбір жағдайларда, адамдар тобы меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылық әрекетін жасағанда, кедергіні жою мақсатын көздеп әрекет етуі де мүмкін, мұндай жағдайларда жәбірленушіге күш қолдану оның қылмыстық жоспарында жоқ, яғни ниетімен қамтылмағандығы айдан анық.

Ал, кедергіні жою, ол көбінесе меншік иесінің қылмыстық құқық бұзушылық әрекеттерін жүзеге асырушыларға жасаған қарсылығы салдарынан туындайды, мұндай кедергілер меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтардың барлығында бірдей бола бермейді. Қазақстан Республикасы Жоғарғы Соты Пленумының «Бөтен адамның меншігіне қарсы жасалатын қылмыстарды саралаудың кейбір мәселелері туралы» қаулысында, меншікке қарсы жиі жасалатын қылмыстардың нақты белгілері беріле отырып, анықтамасы көрсетілген, онда меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылық орын алған кезде саралау жүргізу үшін ең алдымен қылмыстық құқық бұзушылықтың жасалған тәсіліне және оны жүзеге асырған тұлғалардың әрқайсысының атқарған роліне назар аудару керектігі туралы айтылған [2].

Меншікке қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтарды адамдар тобымен жасалды деп тану үшін, ол қылмыстық құқық бұзушылыққа екі немесе одан да көп адамдардың міндетті түрде қатысуы тиіс. Адамдар тобымен жасалған ұрлық олардың алдын-ала сөз байласуы, ұйымдасқан топпен, яғни істейтін әрекеттері бір ойдан шығып, алдын ала жоспарлануы тиіс және олар қылмыстық құқық бұзушылыққа бір уақытта бірдей қатысуы керек. Сондай-ақ, кездейсоқ кездесіп қалған адамдардың аяқ астынан бірігіп меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылық жасалуы мүмкін емес.

Кейбір жағдайларда, адамдардың бірінен кейін бірі келіп жасаған ұрлығын, ұсақ-түйек жымқыруын, қорқытып алушылығын адамдар тобының алдын ала сөз байласуы арқылы жасалған қылмыстық құқық бұзушылығы деп саралап жатады, бұл дұрыс емес, өйткені адамдар тобының сөз байласуы бойынша жасалған қылмыстық құқық бұзушылық деп тану үшін олар бір уақытта бірдей әрекет етулері керек. «Ал, кейбір жағдайларда меншікке қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтарды алдын ала ұйымдасқан адамдар тобы жасағанда, қылмыстық құқық бұзушылық жасаған жерде олардың барлығының бір уақытта бірдей болмауы да мүмкін, атап айтқанда, ұйымдастырушы сырттан бақылап, көмектесуші сыртта күтіп тұруы да мүмкін. Мұндай жағдайда, қылмыстық топ мүшелерінің әрқайсысының атқарған ролдерін міндетті түрде анықтамайынша қылмыстық құқық бұзушылықтың әділ бағасы берілмейді»- деп көрсетеді А.Н.Ағыбаев, бұл пікірмен бізде келісе отырып, көп жағдайларда қылмысқа қатысушылардың ролі нақты анықталмағандықтан, кейбіреулері жазаға тартылмай, соның әсерінен қылмысты қайта жасауда мүмкін дегіміз келеді[3, 187-188бб].

Меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтарды жасауды ұйымдастырған немесе оның жасалуына басшылық еткен адам немесе басқа да адамды ұсақ-түйек жымқыру, ұрлық, сеніп тапсырылған бөтен мүлікті иемденіп алу немесе талан-таражға салу, алаяқтық, тонау, қарақшылық, қорқытып алу жасауға қажетті құралдар мен заттарды, қылмыстық жолмен алынған қаруларды берсе қылмыстық құқық бұзушылық жасауға қатысқаны үшін ол адамда қылмыстық жауаптылыққа тартылады.

Адамдар тобымен жасалған меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылық деп тану үшін адамдардың алдын-ала сөз байласуы да жеткілікті. Бірақ алдын-ала сөз байласу меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылық жасалғанға дейін болуы керек. Алдын-ала сөз байласу мен меншікке қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылық жасаудың басталуының арасындағы уақыт мерзімі бірдей болуы міндетті емес. Алдын-ала сөз байласу меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылық жасалғанға дейін және жасаудың алдында да болуы мүмкін, ал қылмыстық құқық бұзушылық әрекетін жасау үстінде болуы мүмкін емес.

Егер, меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылық жасау әрекеттері басталғаннан кейін адамдар сөз байласып, бір-бірімен келісіп, кеңесе отырып, бірдей мақсатқа жету, пайда табу үшін ұйымдасса, онда мұндайменшікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылық адамдардың алдын-ала сөз байласуы бойынша жасалған құқық бұзушылық болып сараланбайды.

Меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылықта алдын-ала сөз байласу деген-бұл қылмыстық құқық бұзушылыққа қатысушыларды бір арнаға, бір мақсатқа біріктіріп бір бүтін қылып әрекет жасауды жолға қояды. Меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылыққа қатысушылардың алдын-ала сөз байласуы- олардың қылмыстық құқық бұзушылық әрекетін жасаудағы ұйымшылдықтарын көрсетеді. Қылмыстық құқық бұзушылықта алдын-ала сөз байласу бұл- олардың алдын ала келісуінде ғана емес, сонымен қатар олардың меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылық әрекеттерін жасау барысындағы әрекеттерін де қамтиды, бірақ бұл жөнінде жалпы барлық қылмыстық құқық бұзушылық жасауға қатысушыларға алдын-ала ескертілуі керек және олардың атқаратын істері, рөлдері де алдын ала бөлінуі керек.

Меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылықтар жасауға алдын-ала сөз байласып, жасалатын әрекеттер жайлы алдын ала келісіп және өздерінің жасаған әрекеттерін заңды деп санап және бұл әрекеттің қылмыстық құқық бұзушылық әрекет болып аяқталатынын білмей қалатын жағдайлар болуы да мүмкін. Мұндай жағдайларда меншікке қарсы жасалған қылмыстық құқық бұзушылықтар адамдар тобының алдын-ала сөз байласуы бойынша жасалған әрекет болып табылмайды. Егер, меншікке қарсы жасалған қылмыстық құқық бұзушылық бірнеше адамдар тобының алдын-ала сөз байласуынсыз жасалса, мұндай қылмыстық құқық бұзушылықты жай қылмыстық құқық бұзушылық ретінде саралау керек[4, 98б].

Меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылық ұйымдасқан топпен жасалуы да мүмкін, адамдар тобының ұйымдасқан топтың қалпына енгенде бұл топтың өзінің алдын ала сөз байласқандығы ғана емес сонымен қатар ол топ мүшелерінің өзінің белгілі бір дәрежеде қылмыстық құқық бұзушылық жасауға ұйымдасқанымен де сипатталады. Мұндай ұйымдар сол ұйымдасқан кезден бастап қауіпті және өздеріне тән ерекше белгілері бойынша қылмыстық топқа жақын болып табылады. Меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылық жасауға ұйымдасқан топтың мүшелері тек көмектесуші ғана емес, сонымен қатар қылмыстық құқық бұзушылықты жасаудағы алдын ала келісілген міндеттерін атқаратын бірнеше топ мүшелерінен тұрады. Сонымен, меншікке қарсы қылмыстық құқық бұзушылық жасағанда бір немесе бірнеше орындаушылар болу мүмкін, ал топтың басқа қалған мүшелері осы қылмыстық құқық бұзушылықтағы басқа да өздеріне берілген рөлдерді атқаруы тиіс.

Дегенмен, меншікке қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықта ұйымдасқан топта оның мүшелерінің қайсысының қандай рөл атқарғанына аса үлкен мән берілмейді. Меншікке қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықта ұйымдасқан топтың басқа топтардан айырмашылығы оның құрамындағы адамдар ортақ мақсатқа жету үшін өзіне берілген тапсыраманы қалайда сәтті орындап, пайда табуды ойлайды. Сонымен бірге ұйымдасқан топ мүшелерінің жүзеге асыратын іс-әрекеті аяқ астынан емес, алдын ала дайындалғанда немесе ол қылмыстық құқық бұзушылықты тікелей жүзеге асырғанда ғана қалыптасады.

Меншікке қарсы жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтардағы ұйымдасқан қылмыстық топтың не қылмыстық бірлестіктердің мүшесі болып тек сол қылмыстық құқық бұзушылыққа тікелей қатысатын адам ғана емес, сонымен қатар қылмыстық құқық бұзушылыққа қатысты басқа да істер атқарған адам бола алады. Меншікке қарсы жасалған қылмыстық құқық бұзушылықтардан келтірілген пайдакөлемі және оны қылмыстық құқық бұзушылыққа қатысушылардың арасында бөлуге қатысты сұрақтар мәселесі осы өзекті мәселемен айналысатын ғалымдар арасында үлкен қызығушылық тудырады. Егер, меншікке қарсы жасалған қылмыстық құқық бұзушылықтардың

барлық қатысушылары қылмыстық топ құрса және қылмыстық құқық бұзушылыққа бірге қатысқан болса, онда оған түскен пайданың тиесілі бөлігі емес, алынған мүліктің немесе ақшаның ортақ сомасы берілуі тиіс.

Меншікке қарсы жасалған қылмыстық құқық бұзушылықтарды жасыру және де алынған заттарды тапсыру немесе қабылдап алу қылмыстық құқық бұзушылық қасыбайлас қатысу болып табылады, егер орындаушыға қылмыс жасалуға дейін, қылмыс жасау кезінде онымен келісілген немесе азғырылған болған жағдайда, ол адамдар тобының бірлесіп жасаған қылмыстық құқық бұзушылығы болып сараланады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Қылмыстық кодексі. 03.07.2014ж. қабылданған
2. Қазақстан Республикасы Жоғарғы Соты Пленумының «Бөтен адамның меншігіне қарсы жасалатын қылмыстарды саралаудың кейбір мәселелері туралы» қаулысы
3. А.Н.Ағыбаев. Қылмыстарды саралаудың қылмыстардың алдын алудағы ролі. Алмаы. 2014.187-188 бб
4. Е.О.Алауханов. Қылмыстың алдын алуға бола ма? Алматы.2010.98б

Рахат А. Ю-18-3к тобының студенті

Ғылыми жетекшісі – заңтану магистрі, аға оқытушы Адильбекова Қ.Қ.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды к., Қазақстан Республикасы

ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТЫ БОЛДЫРТПАУДЫҢ АЛДЫН АЛУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Тамыры тереңінен қаланған құқықбұзушылық құбылысының мемлекет пен құқық пайда болған сәтінен бірге қалыптасқандығы баршамызға мәлім ақпарат екендігін білеміз. Себебі, құқықтың пайда болуы, оның нормаларын бұзу, тыйым салынған әрекеттерді жасау сияқты құқық бұзушылықтарды да тудырды. Тарихы сол кезеңнен бастап қаланған құқық бұзушылық қоғамның ажырамас серігі ретінде осы күнге дейін жалғасын табуда. Сондықтан, құқықбұзушылықты зерттеу, оның алдын орау, болдырмау мәселелері қоғамның алдында тұрған ең күрделі мәселелердің легін бастауда. Осы тұста отандық ғалымдарымыздың «Мемлекеттің, қоғамның толыққанды дәрежеде өмір сүруі, қалыптасқан қоғамдық қатынастардың тұрақтылығы және адамдардың көңіл-күйі мен отбасындағы тыныштықтардың бәрі құқық бұзушылықтың деңгейімен, онымен күресудегі нәтижеге байланысты» [1, 59б.] деген пікірімен толық келісуге болады. Зерттеліп отырған құбылыстың күрделілігін ескере отырып, құқық бұзушылықпен күресуде біржақты шаралардың болуы мүмкін еместігін де білеміз. Әңгімеміздің өзегіне айналған, құқық бұзушылықтың себептері төңірегінде айтылған сан түрлі ойларды тұжырымдасақ, адамдардың құқық нормаларын бұзуына, ең алдымен әлеуметтік және биологиялық жағдайлар әсер ететінін байқаймыз. Әлеуметтік жағдайларға отбасы, мектеп, қызмет істейтін ұжым, жалпы қоғам өмірінің әсерін айтуға болады, бірақ бұлар әр адамға әртүрлі ықпал етеді. Мәселен, тұрмысы ауыр, қиын жағдайда тәрбиеленіп, өмір сүретіндер де, сонымен бірге уайымсыз, тоқтықта өскендер де заң нормаларын бұзуы мүмкін екендігін өмір барысы көрсетіп отыр. Биологиялық жағдайлар ретінде бір отбасында дүниеге келіп, тәрбиеленіп, өскен балалардың ой-өрісінің сапасы әртүрлі болатынын да білеміз. Байқағанымыздай, құқықбұзушылық қашан да жекелік сипатта болады, жеке тұлғаның қабылдаған және оның қажеттілік мақсаты арқылы анықталатын құқыққа қайшы шешімі, құқық бұзушылықтың тікелей себебі болып табылады. Бірақ, құқықбұзушылық себебін белгілі бір әлеуметтік құбылыс ретінде қарастыру жеткіліксіз. «Құқықбұзушылық әруақытта құқық нормаларына қайшы болады және заңмен қорғалған тұлғалардың мүдделеріне нұқсан келтіреді» [2,175б.].

Сондықтан, құқықбұзушылықтың себебін жекелеген құқыққа қайшы әрекеттер арқылы түсіну мүмкін емес. Осы бағытта жүргізілген ғылыми зерттеулердің нәтижесі құқық бұзушылықтың себебі жеке адамның қажеттіліктері мен оны қанағаттандырудың әлеуметтік мүмкіндігінің арасындағы қайшылықта деп түсіндіреді. Яғни, бұл өз кезегінде қоғамдық жағдайдың сипатына тәуелді болады. Бұл дегеніміз - қоғамдық қатынастар жүйесінде өндіріс, саясат, мәдениет, шаруашылық, тұтыну салаларында белгілі бір орынға ие болу. Ал, қалыпты өмір сүру жағдайда бұлар бір-бірімен сәйкес келіп отыруы тиіс. Қоғамдық еңбек бөлінісі жүйесіндегі белгілі бір орынды иелену адамның кәсіпқойлық дәрежесін, білімін және мәдени мәртебелігін айқындайды. Жеке адамның әлеуметтік мәртебелерінің бір-біріне сәйкес келмеуі оны қоғамдық тәртіпті бұзуға итермелейді. Яғни, саяси-экономикалық үстемдікке әлеуметтік саладағы жағдайдың сәйкес келмеуі, жеке адамдардың білім мәртебесін экономика, мәдениет саласында тиісті орынды қамтамасыз етпеген жағдайда, олар заңсыз әрекеттерге барады.

Құқықбұзушылықтардың себептерін олардың жасалу жағдайларымен және дәлелдерімен теңестіруге болмайды. Себебі, олардың себептері жағымсыз нәтиже туғызады, яғни салдармен қажетті байланыста болады. Құқық бұзушылықтардың дәлелі субъектіні құқыққа қарсы нақты әрекеттер жасауға тікелей итермелейді.

Құқық бұзушылықпен күресте ең маңызды іс – оның алдын алу, одан сақтандыру екені белгілі. Құқық бұзушылық мәселесі төңірегінде сөз қозғаған көптеген ғалымдардың ішінде тәрбиелік мәселеге көп көңіл бөліп, құқық бұзушылықтың себептерін анықтап, алдын алуды қарастырған қазақтың ұлы данышпаны Абай Құнанбаевтың орны ерекше. Абайдың түсінігі бойынша қылмыс әлеуметтік құбылыс, яғни оның жасалуына қоршаған орта тікелей әсер етеді. Әрбір орта жеке адамның мінез-құлқының, қимыл-әрекетінің қалыптасуына себепші. Жеке адам өзі тіршілік еткен айналасымен тәрбиеленіп, түлеп түседі. Бұл қағиданы Абай құқық бұзушылықтың ең негізгі себептеріне жатқызады. Абай осы туралы өз сөзін “Адам баласы өзі қай жолда, қай майданда жүрсе, сол майдандағы кісімен сырлас болады”[3,44] деп қорытады. Қазақ ағартушысы «Қылмыс, жалпы құқық бұзушылық тұқым қуалау арқылы қалыптасады» [4.] деген Чезарие Ломброзонның теориясына қарсылық білдіреді, жоққа шығарады. Абайдың түсінігі бойынша ешбір адам туған күннен бастап қылмыскер болмайды. Олай тұжырым жасаудың ешқандай да негізі жоқ, яғни жалған. Жеке адамның заңсыз, құқықбұзушылық жолға түсуін, соның салдарынан қылмыс жасауға баратындықты Абай негізінде қоршаған ортаның әсерінен басқа үш себеппен белгілейді: “Күллі адам баласын қор қылатын үш нәрсе бар. Сонан қашпақ керек... надандық... еріншектік... залымдық... Надандық – білім ғылымның жоқтығы, дүниеден еш нәрсені оларсыз біліп болмайды. Еріншектік – күллі дүниедегі өнердің дұшпаны. Талапсыздық, жігерсіздік, ұятсыздық, кедейлік – бәрі осыдан шығады. Залымдық – адам баласының дұшпаны. Адам баласына дұшпан болса, адамнан бөлінеді, бір жыртқыш хайуан хисабына қосылады”[5, 38] - дейді Абай.

Надандық Абайдың түсінігі бойынша білімсіздіктен туады, олардың сана деңгейі төмен, қоғамдық дамудан парасат пен мәдениеті кейін қалған. Әлбетте, ондай адамдар дөрекі, қатыгез, сөйлеу мәдениеті мен арақатынастық сыпайылықтан мүлдем ада. Күш қолдануды мәселені, дау-жанжалды шешудің ең негізгі құралы деп ұғынады. Жалпы, Абай қоғамдағы керітартпа, арсыздық қылықтардың бел алуын адамгершілік, тақуалық, қасиеттердің жоқтығын надандықпен тікелей байланыстырып қарайды. Надандық – адам баласының қас жауы. Барлық бәле тек сол қасиеттерден тарайды. Яғни, қоғамды түзеу үшін, қылмысты жою үшін ең алдымен надандықпен күресуіміз қажет. Ал, надандықпен күресу ең алдымен отбасы, ошақ қасынан, білім ордаларынан басталатыны хақ. Зұлымдық болса қоғамға қауіпті іс-әрекет. Залым адам әр уақытта қылмыс жасауда дегеніне жетеді. Адам бойында залымдылық қасиеттер көп әсерлерден қалыптасады: тәрбие, қоршаған орта, психикалық алған тәрбие т.б. Залымдылық үнемі

адам бойынан, мінезінен көріне бермейді, ол бір көргеннен байқалмайтын мәндік құбылыс. Залымдық пен қылмыс жасау қоғамға аса қауіпті.

Қазақ ойшылы қылмыстың себептерін анықтай келе күресудің де, қылмыстың алдын алу жолдарын да өз ойының шеңберімен белгілеп бергендей. Қылмыстың алдын алу, Абайдың түсінігі бойынша, сәбидің бесіктен белі шықпай жатқан кезден бастап ата-анасының, ортаның, мемлекеттің тікелей міндеті болуы тиіс. Сондықтан әрбір жеке адамды, жасөспірімді дер кезінде дұрыс жолға салып, теріс әрекетін әшкерелеу, тоқтату ең маңызды алдын алудың іргетасы. Осы орайда Абай: “Жаманшылыққа бір елігіп кеткен соң, бойын жиып алып кетерлік қайрат қазақта кем болады”[6,14] - дейді. Абай жастардың бұзақылық, жалпы қайсы бір қылмыстық әрекеттен аулақ болуын қалайды, құқықтың талаптарын орындауға шақырады. Өз әрекетіне жауап беріп, сабырлылық танытуды жөн көреді. Жеке адамның өзінің қимыл-әрекетіне қандай жағдайда болмасын есеп беруі – Абайдың түсінігі бойынша, норма болуы шарт.

Құқық шарттарын орындамау қылмысқа әкеп соқтыратыны сөзсіз. Бір рет қылмыс істеген адамға қара күйе жағылатынын, одан кейін сүттен ақ, судан таза болғанымен жаман атақ қалатынын, ондай көлеңкелі жәйттердің адам болашағына тосқауыл болатынын Абай қатаң ескертеді. Абай тағылымы бойынша қайсыбір қылмыс, теріс қылық болмасын міндетті түрде ашылып, қылмыскер қатаң жазаға тартылуы тиіс. Қатаң жазаға тартылмағандық қылмыстың жасала беруіне, тыйылмауына тікелей себепші. Жазасыздығын сезінген адамның психологиясы қылмысқа баруды дағдыға айналдыруы да ғажап емес. Әділ жаза қолдану қылмысты тыюдың негізгі талаптарының бірі. Абайдың ойынша «Имандылыққа сендіру арқылы қылмыстық әрекеттердің тамырына балта шабуға әбден болады. Тек сол бағытта жұмыла жұмыс істеу парыз» [7, 79].

Қоғам болашағын құқықтық мемлекет тағдырымен байланыстыра қарастырып отырған шағымызда ұлттық дәстүрлі ерекшелігімізді негізге ала отырып, жалпы қоғамдық құқықтық тәртіпті нығайтып, құқық бұзушылықтың алдын алуды жан-жақты қарастыру бүгінгі күні өз қажеттілігін танытып отыр. Біздің әлі де мемлекеттің өзінің, оның органдары мен лауазымды адамдарының заңдарды дәйекті сақтауының, яғни мемлекет тарапынан жасалатын оңды әрекеттер мен заңды бұзатын адамдарға қолданылатын мемлекеттік құқықтық мәжбүрлеу шаралары екеуінің қайсысының заңдылықты қамтамасыз етуге, құқықтық мемлекет құруға көбірек ықпал ететінін жете зерделей түсуіміз қажет.

Бүкіл әлем мойындаған және бағалаған, абыроймен басып өткен құқықтық мемлекетке бет бұрған даму кезеңімізде құқықбұзушылықтың алдын алу, құқықтық тәртіп орнату еліміздің негізгі мақсаттарының бірі болған және бола да бермек. Сондықтан да, бұл мәселені шешуде барлығымыз бір кісідей кірісуіміз қажет, бұл заман талабы.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. С.Өзбекұлы, Ө.Қопабаев. Мемлекет және құқық теориясы. – Алматы, «Жеті жарғы» ЖШС, 2006. - 264б.
2. Р.В.Енгибарян. Ю.К.Краснов. Теория государства и права: уч.пособие/ -2-е изд., пересмотр. и доп. – М.:Норма, 2007. -501б.
3. abai.kz. Абай Құнабаевтың Қара сөздері (44).
4. *Чезаре Ломброзо. Гениальность и помешательство.* Ch. Lombroso. Genio e follia (1864). СПб., 1892.
5. abai.kz. Абай Құнабаевтың Қара сөздері (38).
6. abai.kz. Абай Құнабаевтың Қара сөздері (14).
7. С.Өзбекұлы. Абай және адам құқы. Алматы, 1995.

ЕРІКТІЛЕРЛІК МӘДЕНИЕТ, ЯғНИ ЕРІКТІ ӨТЕУСІЗ КӨМЕК – БҰЛ АЗАМАТТЫҚ ЖӘНЕ ПАТРИОТТЫҚ САНАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ НЕГІЗГІ ТЕТІКТЕРІНІҢ БІРІ

Өз еркімен қоғамға пайдасын тигізуді көздейтін еріктілердің қатары жыл санап артып келеді. Бүгінде әлем халқының 970 миллионы еріктілер болса, оның ішінде әрбір сегізінші қазақстандық еріктілер қатарын толықтыруда.

2016-2017 жылдары елімізде еріктілікті дамыту үшін тарихи болды. 2016 жылы "Еріктілерлік қызмет туралы" Қазақстан Республикасының Заңы әзірленіп, қабылданды, ал 2017 жылы еріктілер екі жаһандық іс-шараға белсенді қатысты: Алматы қаласындағы Универсиада және Астанадағы ЭКСПО-2017.

Айта кетерлігі, Универсиада да, ЭКСПО да қонақтарының пікірінше, ел өміріндегі осы маңызды имидждік оқиғалардың табысты болуы мен қонақжайлылықтың ерекше атмосферасы сол жерде жұмыс істеген еріктілермен тығыз байланысты.

Алда бізде осындай көптеген оқиғалар бар, бірақ еріктілердің қызметі тек жаһандық іс-шаралармен ғана шектелмейді. Олар біздің күнделікті өмірімізде, қоғам алдында тұрған көптеген маңызды әлеуметтік міндеттерді шешуде таптырмас құрал.

Біздің еліміздің жоғарғы заң шығарушы органының депутаттары ретіндегі міндетіміз-еріктілерлер мен еріктілерлік ұйымдардың қызметі үшін қажетті заңнамалық негіз құру. Осындай міндеттердің бірі өткен жылы "еріктілерлік қызмет туралы" заңды қабылдау арқылы шешілді. Еріктілерлік қызмет саласындағы уәкілетті орган – мемлекет пен азаматтық сектордың өзара іс-қимылы саласындағы орталықатқарушы орган [1].

Еріктілік - бұл жай жұмыс емес, бұл азаматтардың жауапкершілігі мен олардың әлемді жақсы жаққа өзгертуге дайын екендігінің көрсеткіші. БҰҰ мәліметтері бойынша еріктіліктің әлемдік экономикаға қосқан үлесі жыл сайын 400 миллиард доллардан асады. Еріктілікті тек бір реттік сенбіліктер мен экологиялық іс-шаралар, қиындықтар ретінде қабылдау қателік болып табылады [2].

Еріктілікті пайдалану мемлекеттің бағдарламалық стратегиялары мен мақсаттарын іске асыру үшін стратегиялық актив және бағалы ресурс болып танылады. Осы кезеңде Қазақстанда 100-ге жуық еріктілер ұйымы құрылды, ондаған мың адам өзін еріктілер ретінде көрсете бастады. Еріктілерлік ұйымдар үкіметтік емес қоғамдық бірлестіктер түрінде құрылды, сондықтан олардың қызметі ҚР "Қоғамдық бірлестіктер туралы", "Коммерциялық емес шектеулер туралы", "Қайырымдылық туралы" Заңдарымен, ҚР Азаматтық кодексінің жеке баптарымен және басқа да заңнамалық құжаттармен реттеледі. Осыған байланысты еріктілерлік қызмет фрагменттік, жүйесіз сипатта болды, көтермеленбеген және танылмаған.

Еріктілерлік қызмет Саяси партиялар мен діни бірлестіктерді қолдауға бағытталмайтыны бекітілген. Кез келген формада және көріністерде лаңкестікті, экстремизм мен сепаратизмді көздейтін еріктілерлік қызметке тыйым салынған.

Еріктілерлік ұйымдар туралы ақпаратты жүйелендіру үшін еріктілерлік қызметті есепке алу тізілімі құрылды, оған еріктілер мен еріктілерлік ұйымдар бойынша мәліметтер енгізіледі, олар өздері туралы мәліметтерді іс-шараларға тарту үшін өз еркімен енгізгісі келеді, мемлекеттік органдар мен еріктілерлік ұйымдар арасындағы кері байланысты қалыптастыру үшін еріктілердің қатысуы қажет болады.

Қазақстанның еріктілер ұйымдарының картасы әзірленді, Қазақстан Республикасында Еріктілерлік қызметті дамыту жөніндегі Жол картасын әзірлеу және

қабылдау жоспарлануда.Еріктілерлік өз еңбегі үшін белгілі бір жауапкершілік деңгейімен ұштасады[3].

Осылайша, Еріктілерлік қызметті дамыту саласында көптеген жұмыстар атқарылды. Сонымен қатар, жеткен жетістіктермен тоқтауға болмайды. Бізде шешілуі қажет көптеген міндеттер бар.

Атап айтқанда, бүгінде еріктілерлік қызмет саласындағы құқықтық базаны одан әрі жетілдіру, атап айтқанда, жастарды, әсіресе білім беру және еңбек қатынастары саласындағы уәждемелеу мәселелерін пысықтау бойынша қажеттілік туындады.Қазақстан Республикасының заңнамасына қайшы келмейтін қаржылық қамтамасыз етілу тәртібін реттестіруміз керек. Еріктілерге өзін әлеуметтік-экономикалық өмірде, мансаптық және мәртебелік жоғарылауда нақты ұстанымдауға мүмкіндік беретін институционалдық ортаны дамыту қажет.

Еріктілерлік мәдениет, яғни ерікті өтеусіз көмек – бұл азаматтық және патриоттық сананы қалыптастырудың негізгі тетіктерінің бірі. Бұл мәдениет қоғамға қатысты азаматтық ұстанымды білдірудің шынайы нысаны болуға тиіс.

Халықаралық тәжірибе көрсеткендей, бірқатар елдерде еріктілік жастарға арналған нақты әлеуметтік лифт болды. Біз де елімізде осындай жағдай туғызуымыз керек. Еріктілерлерге нақты құқықтық мәртебе, әлеуметтік кепілдіктер мен қорғау қажет. Әрбір еріктілердің күш-жігері елімізде мейірімділік пен жылулық сыйлайды.

Құрметті конференцияға қатысушылар. Еріктілердің әрқайсысы бола алатынына қарамастан, кез келген жаста жастар еріктілер қозғалысының негізгі қатысушысы болып табылады. Сондықтан, өз сөзімді аяқтағанда, мен жастарға жүгінгім келеді.

Құрметті ұлдар мен қыздар! Сіздің әлеуметтік белсенділігіңіз - бұл біздің біртіндеп жақсыға қарай өзгеріп отыратын кепіліңіз. Мемлекет жергілікті сипаттағы қандай да бір проблемаларды әрдайым шеше алмайды. Олардың шешіміне қосылыңыз. Мемлекеттің серіктестері болыңыздар. Қоғамның мәселелерін мемлекеттік органдармен бірге шешіңіз. Сонда да, сіздің күшіңіз бен ең жақсы идеалдарға деген ұмтылыстарыңыз арқылы, біз бірге шынығымызды өзгертіп, жарқын болашаққа келеміз. Мен сіздерге қойылған мақсатқа жетуде батылдық пен табандылық, жақсы жасалған жұмысты сезінуден қуаныш пен таңдалған салада табыс тілеймін.

Бүгінгі күні, елімізде Еріктілерлік қызметті одан әрі дамытуға қызмет ететін көптеген идеялар мен ұсыныстардың орындалатынына сенімдімін.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Заңы 2016 жылғы 30 желтоқсандағы № 42-VI ҚРЗ.<http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1600000042>
2. <https://www.zakon.kz/4998348-tokaev-dal-start-godu-volontera-v.html>
3. Мәжілісте волонтерлік қызмет туралы заң жобасы таныстырылды 2015 жылғы 15 қазан inform.kz белсенді сілтемені https://www.inform.kz/kz/mazhiliste-volonterlik-kyzmet-turaly-zan-zhobasy-tanystyryldy_a2828751

Rakhtaeva I. - student of TD-18-1k group
Scientific supervisor-Orynbekov A. S., senior lecturer
Karaganda economic University of Kazpotrebsoyuz, Karaganda, Republic of Kazakhstan

SOME ISSUES OF LEGAL REGULATION OF RELIGIOUS ACTIVITIES AND RELIGIOUS ASSOCIATIONS IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Today, inter-confessional and inter-ethnic harmony in the Republic of Kazakhstan is one of the most important conditions for the state to advance along the path of democratic transformation.

There is no doubt that state policy is an essential factor in strengthening the peaceful coexistence of representatives of various national and religious groups.

According to article 19 of the Constitution of the Republic of Kazakhstan, everyone has the right to determine and indicate or not indicate their national, party and religious affiliation [1].

Article 22 of the Constitution of the Republic of Kazakhstan proclaims the right of everyone to freedom of conscience, which means guaranteed freedom of religion and separation of religion from the state [1].

The condition for effective operation of the model of interreligious consent is the readiness of representatives of various faiths to dialogue based on mutual understanding and tolerance. But the recognized model is not static and stable, and strengthening it is a difficult task [2, p.163]. Thus, the Leader of the nation N. A. Nazarbayev has repeatedly stressed that in order to preserve interfaith harmony in the country, it is necessary to form a system of dialogue between different faiths. In addition, "religion" should not become the object of a local or global political game» [2, c.215].

In the history of independent Kazakhstan, valid the Law "On religious activities and religious associations" of 11 Oct 2011 is the second normative act in matters of religion and religious associations on the level of the law (previously almost twenty years operated the Law "On freedom of conscience and religious associations"—approx. auth.), which fully preserved such basic principles as the equality of all religions before the law, and the right of every citizen to freedom of religion[3].

According to many international and domestic experts, politicians, lawyers, and religious figures, the current sectoral law meets all General democratic norms and its adoption has undoubtedly had a positive impact on the religious situation in the country and allowed us to see its real picture.

At the same time, today in Kazakhstan, as in other post-Soviet States, there are problems in the religious sphere (the spread of pseudo-religious movements, the radicalization of adherents of non-traditional religious movements "pseudo-Salafism", the participation of adherents of destructive religious movements in armed conflicts abroad, the refusal of a certain part of citizens to observe secular norms).

Currently, in order to solve the above-mentioned problematic issues, Kazakhstan is modernizing its state policy in the religious sphere in order to form a Kazakh model of interaction between the state and religion, based on the priorities of secular values and zero tolerance for destructive religious movements. Thus, the Concept of state policy in the religious sphere for 2017-2020 was approved by the decree of the President of the Republic of Kazakhstan No. 500 dated June 20, 2017, one of the priorities of which is to improve domestic legislation in the religious sphere [4].

Also, a draft Law "On amendments and additions to certain legislative acts of the Republic of Kazakhstan on religious activities and religious associations" was developed, which is currently under consideration in the Senate of the Parliament of Kazakhstan.

On December 29, 2017, the draft law with 53 amendments to 12 legislative acts was submitted to the Majilis Of the Parliament of the Republic of Kazakhstan. During the discussion of the bill at the meetings of the working group of the Majilis of Kazakhstan has increased twofold, most of which touched upon the ROK Code "On administrative offences" and the branch law.

The most important provisions of the bill can be divided into three blocks.

The first block includes amendments designed to prevent the use of religion for destructive purposes.

In particular, new concepts are introduced, such as "destructive religious current" and "religious radicalism". The introduction of these concepts, as well as the ban on the spread of the ideology of destructive religious movements, their attributes and external signs will make

it possible to counteract the penetration of ideologies that are foreign to our country into society

The project also provides for a ban on the wearing of clothing in public places that prevent face recognition.

The introduction of such measures is required for the safety of citizens.

Similar rules are found in the legislation of Austria , Belgium, Bulgaria, Denmark, France, and a number of other States.

This rule is not only related to religion , so it is introduced in the law of the Republic of Kazakhstan "on the prevention of offenses".

The second set of norms contains provisions on specifying the rights and obligations of subjects of religious activity.

First, the basic regulation of the behavior of civil servants is proposed.

The draft introduces three restrictions that are already provided for in the code of ethics for civil servants. Namely:

- not to use their official position in the interests of religious associations;
- do not force subordinates to engage in religious activities;
- not to be the initiator or participant (member) of a religious Association.

Thus, according to the proposal of deputies of the Majilis, the definition of the term "participant (member) of a religious Association", which would eliminate the dual understanding between the member and the member (follower).

The corresponding norm is proposed to be introduced in the Law "on public service of the Republic of Kazakhstan".

Secondly, in order to monitor compliance with the legislation of religious associations, it is proposed to give the Ministry of public development of the Republic of Kazakhstan and local Executive bodies the appropriate competence and determine the procedure for its implementation.

Third, the functions of local Executive bodies to monitor the religious situation are being introduced.

Today, the Departments of religious Affairs of regional akimats and cities of national significance have the right to study the religious situation, as well as the activities of religious associations, missionaries, and spiritual educational organizations operating in the region.

But there is no such authority at the district level. In this regard, it is proposed to assign this competence to the regional akimats at the legislative level.

Fourth, the Committee of the penitentiary system is given the competence to approve rules for organizing the work of theological rehabilitation services with convicts.

At present, groups for organizing theological rehabilitation work have been established in institutions of the Penal correction system at the expense of the existing staff. However, there is no legal regulation of this work.

In addition, the bill proposes to expand the functions of the Ministry of internal Affairs of the Republic of Kazakhstan for the prevention of crimes related to religious activities, as well as extremism and terrorism.

Police officers will be able to conduct individual preventive work with suspicious persons. They will be officially warned about the inadmissibility of actions that create conditions for committing extremist and terrorist crimes, administrative offenses in the religious sphere.

If a suspect commits acts that create conditions for the Commission of terrorist crimes , the police will be able to place such persons on a criminal record and take other necessary measures. Such accounting will be preventive and implemented in order to protect these individuals from committing offenses.

This practice is used in foreign countries . For example, the British "Counter-Terrorism and Security Act 2015" gives the right to register persons who are at risk of being involved in terrorist activities[5].

The third block includes amendments designed to make the work of religious associations easier and clearer.

First, the project softens a number of provisions of the current legislation.

In particular, it provides for simplification of requirements for registration of regional religious associations.

According to the draft law, representatives of local associations from one region will now be sufficient to create a regional religious Association, whereas previously it was required from two regions and at least 250 citizens from each of them.

Also in the framework of the working group of Mazhilis of the Parliament to the bill amended, involving notification of the approval of the head of a religious Association, designated for foreign religious center. The Code of the Republic of Kazakhstan "on administrative offences" for the first time introduces a "warning" in accordance with the norms providing for liability in the sphere of religious activity.

Secondly, it is proposed to include in the legislation norms that ensure equal rights of all citizens, both believers and non-believers, regardless of religious views.

This is required by the international legal obligations of the Republic of Kazakhstan.

Today, about 14.5% of Kazakhstanis position themselves as atheists or agnostics. Their rights should be protected at the same level as those of the faithful.

Third, the protection of minors from illegal involvement in religious activities is being increased.

It is proposed that children and teenagers should not be involved in rites and ceremonies without the consent of their parents or legal representatives.

The draft law introduced in the Majilis of the Parliament of the Republic of Kazakhstan proposed that persons under the age of 18 should not be involved in rites and ceremonies without accompanying one of the parents, adult close relatives or legal representatives, as well as if the second parent objects.

This amendment caused some discussion and, at the suggestion of religious associations, the provision on the need to accompany one of the parents, adult close relatives or legal representatives was removed.

Fourth, the process of receiving religious education abroad will be streamlined.

The draft includes rules that allow only those citizens who have already received higher spiritual education in the country to receive spiritual education abroad.

However, the exception is when the training is conducted under an international agreement, or if the religious Association does not have educational organizations in our country.

Fifth, there are rules to ensure transparency of the financial activities of religious associations.

To do this, the project includes requirements for mandatory maintenance of their own internal financial accounting. This report will be published annually in the media.

In international practice, this is a common legal requirement.

This is why this issue has been raised many times in our society.

Sixth, the prohibition of religious rites and ceremonies for the conclusion or termination of marriage (matrimony) outside religious buildings.

In the case when one of the persons wishing to marry (a marriage) with religious rites and ceremonies may not be in a cult building (construction), marriage (marriage) with religious rites and ceremonies performed at home, in medical or other organisation in the presence of the persons entering into marriage (matrimony), representatives of registered religious associations.

It should also be noted that the deputies adopted an amendment aimed at regulating the process of travel of citizens to perform the pilgrimage (Hajj and Umrah). This rule will protect our citizens from the imposition of destructive religious ideology during the period of their Hajj and Umrah.

Along with this, the bill includes provisions aimed at streamlining religious expertise, as well as definitions of concepts used in the religious sphere, some of which are modified at the meetings of the working group of Mazhilis.

This is the main content of the draft law with the amendments of the Mazhilis Of the Parliament of the Republic of Kazakhstan. In General, the norms provided for in the draft law are introduced to strengthen the stability of the religious situation in the country, increase the responsibility of religious associations and citizens, and prevent the use of religion for destructive purposes.

Analyzing the above, we can conclude that the provisions of the draft law will contribute to the effective implementation of state policy in the religious sphere, ensuring the protection of public safety and order, including on countering religious extremism and terrorism.

The list of used literatures:

1. Constitution of the Republic of Kazakhstan dated August 30, 1995//<http://www.adilet.zan.kz/rus/docs/K950001000>.
2. N. A. Nazarbayev is the founder of Kazakhstan's model of interethnic and interfaith harmony./ Comp.: A. N. Nysanbayev, A. G. Kosichenko. Almaty, 2010.
3. Law of the Republic of Kazakhstan dated October 11, 2011 "On religious activities and religious associations» // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31067690.
4. Decree of the President of the Republic of Kazakhstan dated June 20, 2017 No. 500 "on approval of the Concept of state policy in the religious sphere of the Republic of Kazakhstan for 2017-2020".
5. «Counter-Terrorism and Security Act 2015» // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/6/contents/enacted>

Серикова Д.Е. 11-сынып оқушысы КММ «№68 мектеп»

Ғылыми жетекшісі – ЖҚАП кафедра доценті PhD докторы Қаржасова Г.Б.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

НАШАҚОРЛЫҚ БҰЛ- ҚОҒАМЫМЫЗ ҮШІН ҚАЙҒЫ-ҚАСІРЕТ

Қазіргі таңда есірткі адамның жанымен тәнінің саулығына қауіп төндіретін химиялық дәрі дәрілік бо лудан әрі асып, ол мемлекеттердің ұлттық қауіпсіздігіне төнген әлеуметтік қоғамдық қатерге айналып отыр.

Біздің әлеміміздегі стратегияға қандай зат айналды? Осы сұраққа жауап берсем.

Қазіргі жағдайда өздеріңіз білетін — есірткі, яғни «Нашақорлық» басты әлеміміздің проблемасы. Нашақорлық-наркомания (грек тілінен нарке – мелшию және mania – ессіздік, құтырыну) – есірткі заттарға патологиялық дағдыланудың нәтижесінде пайда болатын созылмалы ауру.

Нашақорлық аса қауіпті де қасіретті дерт. Адамның әрекеттерінде, ой-сезімдерінде өзгерістер тудыратын табиғи немесе синтетикалық заттарды “есірткі” деп атаймыз.

Бұл дегеніміз – табиғи немесе жасанды түзілген, адамның сана-сезіміне өзгерістер әкелетін химиялық қоспалар, яғни психикалық белсенді заттар. Бұлар мидың қажетті нерв жүйесіне химиялық қозғау салу арқылы жауап ретінде психоэмоциялық рахат, ләззат сезімін тудырады немесе әлдебір қалыпсыз ауытқулар алып келеді. Бұл қоспалардың адам ағзасын өзіне тәуелдіету мүмкіндігі өте жоғары. Есірткінің кейбір түрлерін бір рет қолданған кісіоған өмір бойы тәуелді болады. Әсіресе, жүйке жүйесі әлі толық қалыптасып бітпеген жасөспірімдерге өте зиян.[1, б.33-35].

Есірткінің кесірінен адам үлкен бір дертке ұшырайды. Биологиялық тұрғыдан алсақ есірткі – өлімгеапаратын, өте зиянды зат. Есірткі зат алмасу процесінееніп, бірінші серотонин өндіріп шығаратын ми жасушаларын өлтіреді. Серотонин мидың көңіл-күй өзгерісін қадағалайтын зат. Бұл адамды бәсең және селсоқ етеді. Иммундық жүйе зардап шегеді. Сондықтан адам ағзасы әртүрлі жұқпалы індетке қауқарсыз келеді. Есірткінің түрлеріне тоқталсам.

Олар:

1) Токсикомания– булармен, газдармен демалу. Токсикоманияның кейбір формалары ароматтық және басқа да заттар, мысалы тұрмыста қолданылатын ацетон, бензол арқылы таралады. Бұл ерітінділер, тазартқыштар, синтетикалық желімдер, никробояулар, дақтарды кетіретін сұйықтықтар және т.б. Үйде негізінен дезодорант-спрей, шашқаарналған лак, жиһазды тазартуғаарналған сұйықтық, тырнаққаарналған лак, бензин және т.с.с.

Токсикоманияның әсерінен бұлшық ет аурулары, жүріс-тұрыс бәсеңдеуі, салмақ жоғалту, бауыр мен бүйрек қызметінің бұзылуы, бас миының және жүйке жүйесінің бұзылуы, еске сақтау, ойлау қабілеттерінің әлсіреуі сияқты ауруларға, ал әрі қарай Асфиксияға (дем алудың қиындауы), естен тануға, комаға және кенеттен қайтыс болуға әкеліп соғады.

2) Марихуана

Марихуана– кептірілген, ұсақ туралған жапырақтың, тұқымдар мен жасыл, қоңыр немесе сұр түсті сора гүлдерінің қосындысы. Марихуана – көптеген елдерде, оның ішінде Қазақстанда көп таралған заңсыз есірткі.

Марихуананың ықпалындағы адамның басы айналады, жүрісі бұзылады, үнемі күле береді жәнеесте сақтау қабілеті төмендейді.

Марихуананы шегуді кейбіреулер денсаулыққа зиян емес деп санайды. Алайда, ол денсаулыққа үлкен зиян келтіреді.

4) Героин

Героин - ең алдымен опий пайда болды, содан кейін одан морфин алынды, одан героин шығарылды. Героин өзінің есірткілік белсенділігімен морфийннен әлдеқайдаасып түседі.[2, б.26].Ол қыздырғаннан кейін тамырғаегіледі, шегіледі, онымен демалады. 2008 жылдың 8 айы ішіндеАстана қаласында героиннің дозасын асырып қолданғаннан 19 жастан 30 жасқа дейін 48 адам көз жұмған.

Нашақорлардың түн ұйқылары бұзылады, артериалдық қысымы төмендейді, ине салу нәтижесінен тамырлары тесіледі, бауыры мен бүйректеріауырады, организмі дене және психологиялық жағынан әлсірейді, гепатит пен СПИД-ке шалдығады, ақырында өлімге әкеп соғады.

5) Кокаин

Кокаин – коки өсімдігінен шығарылған, негізінен ақ ұнтақ тәріздес есірткі. Кокаин ұнтағын ұсақтап мұрын арқылы тартады немесе тамырғаенгізу үшін езеді.

Кокаинді тек бай адамдар қолданаалады, себебіоны сатып алу үшін аптасына мың доллардан астам ақша жұмсалады. Оған тез үйреніп кетуге болады. Кокаинді қолданушылар паранойд болып келеді, олар миына қан құйылуынан, жүректің қысылуынан кенеттен өліп кетеді.

Алғашқы дозадан алған жақсы әсерлерді сезіну үшін кокаинді жиі және көптеп қолдану керек болады. Есірткініалғашқыда эйфорияны сезіну үшін енгізсе, кейін тек өзін жақсы сезініп, күйзелу немесе шаршаған жағдайын кетіру үшін қолданады. Қолданудың ақыры – сандырақтауға, дем алуының бұзылуына, есінен тануына, ақырында өлімге әкеліп соғады.

6) Экстази

Экстази– 1987 ж. Испанияда болған бір дискотекада «экстази» таблеткасын (метилендиоксиметиламфетамин) музыкамен біріктіруден болған эффект «ашылды». Экстази қолданғаннан кейін жеңілдік сезіледі, күш-қуаты күшейеді, көңіл көтеріп,

бірнеше сағат қатарымен шаршамай билеуге болады. «Экстази» 2 сағаттан 8 сағатқа дейін әрекет етеді. Алайда «Экстазиден» қайтыс болғандардың саны көп. Ол ең қауіпті есірткі құралдарының қатарына саналып, БҰҰ-ның барлық елдерінде тыйым салынған. Осы есірткіні қолданған кезде адамның ми клеткалары, бауыры, бүйрегі бұзылады, жүйкесі бұзылады, тамырлары қысылады, ақырында өлімге әкеліп соғады.

Ал енді әлемнен бөлек өзіміздің елімізге Қазақстанға тоқталсақ деймін. Бүгінде Қазақстанда ресми дерек бойынша, есірткі тұтынушы ретінде тіркелгендердің қатары елу мыңға жуық екен. Алайда, ресми емес дерек көздері бойынша, олардың саны 350 000-нан асып жығылады, дейді мамандар. Сондай-ақ, есірткіге тәуелділердің 27 процентін 12- 16 жастағылар құраса, 42 процентінен астамы 17- 26 жас арасындағылар, яғни жастар. Және де Қазақстан жасөспірімдер арасындағы бойынша -9 орында.

Ал енді менің ойыма келетін болсақ. Бұл жерде ойыма келіп отырған ең алғашқы сұрақ. Ол «Нашақорлықпен қалай күресуге болады? Есірткіні қалай жоюға болады?» Әрине нашақорлықпен күресуге болады, бірақ есірткіні жою өте қиын болады. Бірақ, Мағжан Жұмабаев «Мен жастарға сенемін» деп кеткен болатын бізге. Бізді, жастарды Мағжан Жұмабаев арыстандай айбытты деп, арыстанға тенеген болатын. Жолбарыстай қайратты деп кеткен болатын. Сол себепті біз жолбарыстай, арыстандай болып бірігіп бәріне де қарсы тұруымыз керек деп шештім. Сонда ғана жұдырықтай жұмылып бәрін женеміз. Біз жастар әлемдегі болып жатқан қиындықпен бірге күресуіміз керек.[3, б. 77].

Қалай көмектесеміз? Нашақорлыққа қалай қарсы күресті бастаймыз? Менің ең алдымен ұсынғым келіп отырғаны Қазақстанда қанша нашақорлыққа тәуелді жан бар соның барлығын емдесек деймін. Жеке ауруханаларға қаралтсақ. Оны үкімет өз қолына алса өте алкен көмек болар еді. Екіншіден, Ішкі істер министрлігі өз жұмыстарын екі есе рет қатайтса деймін. Яғни жай ғана есірткімен айналысатын адамды тұтқындау ғана емес. Жоқ, одан кейін басқаларында іздесе деймін. Себебі, әр қашанда біреудің артында екіншісі болады, соны ұмытпаса деймін. Ал, біз жастар қоғамға көмектесуді күшейтсек деймін. Қамқорлықпен айналсақ бізден өте алкен көмек болатын еді. Жиі осындай нашақорлыққа қарсы шаралар ұйымдастырсақ әлемге көмегіміз сөзсіз тиеді.

ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Боранбаев, Е. Есірткі елді бүлдіреді [Текст] / Е. Боранбаев ; сұхбаттасқан А. Шахин // Заңгер. 2014. №6. С. 33-35 б. (Правовая доктрина. Юридическое общество).
2. Еңсебаева, Г. Есірткі заттарын заңсыз тасымалдау трансұлттық ұйымдасқан қылмыстың көрініс нысаны [Текст] / Г. Еңсебаева // Заң. 2012. №12. С. 26-29.
3. Бекежанов, Д. Н. Есірткі, жүйкеге әсер ететін зиянды заттарды құқықтық реттеудің мәселелері [Текст] / Д. Н. Бекежанов // ҚазҰҰ хабаршысы. Заң сер. = Вестник КазНУ. Сер. юридическая. 2013. №1. С. 77-80.

Svyatskay A.A., Ochtin D.O., 3 Kurs PD 8781
Moscow University of Finance and Law,
Sidorovich L. student specialty "Customs" KEUK gr TD-18-1
Scientific supervisor - Master of law senior lecturer Iskalieva M. S.
Karaganda economic University of Kazpotrebsoyuz, Karaganda, Republic of Kazakhstan

IMPROVEMENT AND DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL COOPERATION OF KAZAKHSTAN ON INTERNATIONAL ARENA

It should be emphasized that today the parties consider each other as stable partners in political, economic and other important areas. Kazakhstan has acceded to key international

treaties, repeatedly demonstrated its support for the global fight against international terrorism, takes a balanced and responsible position on the issue of non-proliferation of weapons of mass destruction Kazakhstan, economic, international arena, Central Asia, Europe.

Over the years of independence, Kazakhstan has achieved great success in social and economic development, reforming the political system, gained credibility in the international arena. Today Kazakhstan has established diplomatic relations with 120 countries of the world. 68 embassies and representative offices of international organizations are accredited in the country. Diplomatic missions of Kazakhstan are opened in 38 countries. Kazakhstan has joined such international organizations as the UN, OSCE, OIC, NATO Cooperation Council, world Bank, IMF, EBRD, ECO and others[1].

Kazakhstan's modern diplomacy is developing especially now. We believe that this process includes conducting international negotiations, participation of the Republic of Kazakhstan in the activities of international organizations, conferences, meetings, forums, promoting the role of the Republic of Kazakhstan as a member of the international community in solving global and regional problems, the implementation of General monitoring and control over the implementation of international treaties to which the Republic of Kazakhstan is a party.

The main task of foreign economic activity of Kazakhstan in a market economy is the active participation of the economy of the Republic in the international division of labor in order to improve the structure of the national economy, the accelerated development of the economy and increase its importance in the international arena[3].

Russian-Kazakh economic cooperation is an important factor in the sustainable growth of the economies of the two States.

The main strategic directions of bilateral cooperation between Russia and Kazakhstan are cooperation in the field of energy, trade, transport and industry. Today, Russia is the main trading partner of Kazakhstan, it accounts for about 24% of the total turnover of Kazakhstan. Of the 89 regions of the Russian Federation, 76 have established trade and economic ties with Kazakhstan[2, p. 11].

After the independence of Kazakhstan, the United States paid special attention to our state, which occupies an important political position in the region, has huge natural resources. high dynamics of its development.

Kazakhstan's access to the world level, partnership with European countries, which will be expressed in the further development of water resources protection, improvement of the environment, improvement of the quality of medical services provided to the population, as well as further development of cooperation in the field of education, social support, energy development, deepening of cooperation in the field of technology and Metrology, technical regulation.

It should be emphasized that today the parties consider each other as stable partners in political, economic and other important areas. Kazakhstan has acceded to key international treaties, repeatedly demonstrated its support for the global fight against international terrorism, takes a balanced and responsible position on the issue of non-proliferation of weapons of mass destruction[4, p. 121].

Many world powers are now reconsidering their role in international relations. Kazakhstan does not stay away from these events and acts in them not as an object of influence of other countries, but as a full and full participant. At the same time, being included in many different integration projects, competently and persistently defends its national interests. All this contributes to strengthening the international authority of our state.

Kazakhstan and Russia in a bilateral format resolved the issues of dividing the shelf of the Caspian sea. The passage of a modified median line dividing the bottom of the Caspian sea between our countries for subsoil use, as well as the organization of joint activities for the development of structures "Kurmangazy", "Central" and the field "Khvalynskoye" was recorded. Our countries are also major shareholders of the Caspian pipeline consortium.

Already today, Kazakhstan is the third (after Russia and Norway) largest exporter of oil from among non - OPEC members to the EU market. An important place is given to the development of bilateral cooperation in the field of electric power, which is carried out on the basis of the joint action Plan of Kazakhstan and Russia on the formation of a common market of electric energy. In the future, the vital interests of Kazakhstan and Russia in the course of deepening the integration of both States were reflected in other important documents.[5;111].

Kazakhstan and Russia have pledged to provide favourable economic, financial and legal conditions for business and other economic activities, including the promotion and mutual protection of investments.

A wide field for future cooperation between Kazakhstan and Russia appeared in connection with the new systems of highways and communications linking Europe and Southeast Asia.

The transport network connecting Central Asia and Europe via Russia may well be connected to the great silk road. Summing up, we can say that Kazakhstan and Russia are destined for fruitful cooperation in the future. [1;34] Diplomatic relations are the main form of maintaining official relations between States in accordance with the norms of international law and the practice of international communication.

The cooperation of Kazakhstan and Russia in the nuclear industry, including the question of increasing the extraction of uranium the three joint Kazakh-Russian enterprises, the creation of United company in the field of civil nuclear energy project development Agreement design and construction in Kazakhstan NPP with reactor VBER-300.

In order to accelerate work in these areas, a joint working group was established in mid-2010 to deepen cooperation in the field of peaceful uses of nuclear energy, and a decision was made to update the Comprehensive programme of bilateral cooperation in this area.

List of references

1. International cooperation of CIS countries /<http://otherreferats.allbest.ru/>
2. Lantsova S. A., Achkasova V. A. World politics and international relations-Moscow-St. Petersburg: "Peter" 2011.Pp. 11-24
3. International cooperation. www.kazakhstanlive.ru/economy/partn
4. Yazov. D. K. on the history of the OSCE. www.kalamger.kz
5. Mansurov T "Kazakh-Russian relations in the era of change" A: - 2011.

Сулейменова А. Ю-18-3к тобының студенті

Ғылыми жетекшісі – заңтану магистрі, аға оқытушы Адильбекова Қ.Қ.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ САЯСАТТЫ ІСКЕ АСЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Қазіргі әлемдегі барлық мемлекеттердің өміріне кірбің түсірген қатерлі ісік - сыбайлас жемқорлық құқықбұзушылығы кез келген мемлекеттің өмірлік маңызды ресурстарын ұрлайтындығы баршаға мәлім құбылыс. Сондықтан, бейбіт және қауіпсіз болашаққа деген үміті бар кез келген елдің сыбайластықпен жасалған жемқорлық құқықбұзушылығына қарсы іс-әрекет көрсетудің ашық және батыл қадамдарын қолдануы тиіс. Себебі, мемлекет тұрғындары бұл сұрақтың дұрыс шешілуін, заңнаманың қатаң орындалуын және сыбайластықпен жасалған жемқорлық құқықбұзушылығының түбірінен бастап балта шабылуын қалайды. Дегенмен, сыбайластықпен жасалған жемқорлық құқықбұзушылығы жаһандық мәселе болғанымен, оған қарсы қадам жасаудың ұлттық және ғаламдық күштері әлі де болса әлсіздік танытуда. Қоғамда билік жүргізу аппаратымен бірге пайда болған

сыбайластықпен жасалған жемқорлық құқықбұзушылығы әлемнің ешқандай елі, ешқандай саяси жүйесі сақтандырылмаған жағымсыз құбылыс сипатында. Ол - саяси, экономикалық, қылмыстық түбірге ие бола отырып, адам қызметінің барлық аясына кіреді, яғни саяси, әлеуметтік өмірді бұрмалайды, экономикалық өсуді тежейді, демократияның негіздерін сетінетеді, жеке тұлғалардың мемлекетке деген сенімін түсіреді. Өзін демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде орнықтыра отырып [1], егемендік тізгінін қолына алған еліміз үшін сыбайластықпен жасалған жемқорлық құқықбұзушылығына қарсы іс-әрекет жасау сұрақтары басымдылық көрсетіп отырған міндеттерінің қатарынан түскен емес.

Бұл сұрақтың маңыздылығы 2012 жылғы 14 желтоқсандағы «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты тұңғыш Елбасымыз Н.А.Назарбаевтың еліміз халқына арналған Жолдауында мемлекет пен қоғам бірлесе отырып сыбайластықпен жасалған жемқорлық құқықбұзушылығына қарсы қадам жасау керектігі атап өтілген. «Мемлекет пен қоғам сыбайластықпен жасалған жемқорлыққа қарсы әрекет көрсететін бір күш болуға тиіс. Жемқорлық – жай құқық бұзушылық емес. Ол мемлекеттің тиімділігіне деген сенімді сетінетеді және ұлттық қауіпсіздікке төнген тікелей қатер болып саналады. Біз түпкі мақсатымыз – сыбайлас жемқорлықты қылмыстық құбылыс ретінде жою үшін сыбайласып жасалатын жемқорлыққа қарсы заңдарды жетілдіру арқылы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылды қатты күшейтуіміз керек» [2]. 2014 жылғы 17 қаңтардағы «Қазақстан жолы - 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Қазақстан халқына Жолдауында біздің тұңғыш Елбасымыз сыбайластықпен жасалған жемқорлық құқықбұзушылығына қарсы іс-қимыл бойынша былай атап өтті: «Аса маңызды міндет – сыбайластықпен жасалған жемқорлыққа қарсы жаңа стратегияны қалыптастыру және іске асыруды жалғастыру. Әкімшілік реформа қажетсіз қағазбастылық пен құжат айналымының қолайсыз үдерісіне айналмауға тиіс. Халық алдында есептілігін арттырып, нәтижеге деген жауапкершілігін күшейте отырып, жергілікті жерлердегі билік жүргізу органдарына көбірек дербестік беру керек» [3].

Елімізде сыбайластықпен жасалатын жемқорлық құқықбұзушылығының алдын алу және қарсы іс-қимыл жасау үшін жалпы мемлекеттік шаралардың біртұтас кешені жасалды, мемлекеттің қаржылық бақылау тетігін қолдану жолымен сыбайластықпен жасалатын жемқорлық құқықбұзушылығына қарсы іс-әрекеттерді жалғастыруды қарастырған бірқатар заңнамалар, сыбайластықпен жасалған жемқорлық құқықбұзушылығына қарсы іс-әрекет бағдарламалары қабылданды. 2015 жылдың 18 қарашасында сыбайластықпен жасалған жемқорлық құқықбұзушылығына қарсы іс-әрекет аясындағы қоғамдық қатынастарды реттейтін және елімізде сыбайластықпен жасалған жемқорлық құқықбұзушылығына қарсы саясатты іске асыруға бағытталған «Сыбайластықпен жасалған жемқорлыққа қарсы іс-әрекет туралы» [4] Қазақстан Республикасының Заңы қабылданды.

Мемлекетіміз өміріндегі 1998-2018 жылдары аралығында қабылданған заңнамалық актілер, сыбайластықпен жасалған жемқорлық құқықбұзушылығына қарсы іс-қимылдың Мемлекеттік бағдарламаларын талдау барысында, оларда сыбайластықпен жасалған жемқорлық құқықбұзушылығына қарсы әлеует салынған және сыбайластықпен жасалған жемқорлық құқықбұзушылығына қарсы іс-қимылдарды заңды қамтамасыз ету шараларының бірқатары жүзеге асырылғанын көрсетеді.

Тұңғыш Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың 2018 жылдың 10 қаңтарындағы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Жолдауында «Сыбайлас жемқорлықтың алдын алуға бағытталған күрес жалғаса береді. Көп жұмыс істеліп жатыр. Соңғы 3 жылда ғана жоғары лауазымды шенеуніктер мен мемлекеттік компаниялардың басшыларын қоса алғанда, сыбайлас жемқорлық қылмысын жасағаны үшін 2,5 мыңнан астам адам сотталды. Осы уақыт ішінде

олардың 17 миллиард теңге көлемінде келтірген залалы өтелді» [5] деп атап өткенін білеміз.

Аталған сұрақтың қоғам үшін маңыздылығы тұңғыш Елбасымыздың кезекті 2018 жылдың 5 қазанындағы «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты Жолдауында айтқан сөздерінде жалғасын тапқанын білеміз. «Сыбайластықпен жасалған жемқорлық қылмысына қарсы белсенді күрес жалғасатын болады. Біріншіден, көрсетілетін мемлекеттік қызметтер аясында мемлекеттік қызметшілердің тұрғындармен тікелей қарым-қатынасын азайтуға қол жеткізген жөн. Жер қатынастары мен құрылыс аясындағы бюрократтық рәсімдер дүйім жұртты мазалайтын мәселелердің бірі болып саналады. Бұл салада ашықтық жоқ, халық пен бизнес ақпаратқа толық қол жеткізе алмай отыр. Жер қоры мен жылжымайтын мүлік нысандары туралы мәліметтердің бірыңғай ақпараттық базасын жасауды тапсырамын. Осы мәселе бойынша тәртіп орнатып, жерді нақты инвесторларға беру керек! Бұл – бір ғана мысал. Дүйім жұрттың және бизнес қоғамдастығының наразылығын туғызатын басқа да бағыттар бойынша тиісті реттеу жұмыстарын жүргізу керек. Жалпы, 2019 жылы көрсетілетін мемлекеттік қызметтердің 80 пайызы, ал 2020 жылы кемінде 90 пайызы электронды форматқа көшірілуге тиіс. Сол үшін Мемлекеттік көрсетілетін қызметтер туралы заңды жедел жаңарту керек. Екіншіден, қарамағындағы қызметкерлер сыбайластықпен жасалған жемқорлыққа қатысты құқықбұзушылық жасаған жағдайда бірінші басшылардың жеке тәртіптік жауапкершілігін күшейту сұрақтарын пысықтау қажет. Сонымен қатар, адал жұмыс істейтін қызметкер тексерушілерден қорықпауға тиіс. Үшіншіден, «Сыбайластықпен жасалған жемқорлықтан ада өңірлер» жобалары аясында елорданың жемқорлыққа қарсы стратегияны жүзеге асыру жөніндегі тәжірибесін тарату керек» [6].

Аталған жағдайлар сыбайластықпен жасалған жемқорлық құқықбұзушылығы мәселелерінің жағымсыз әлеуметтік-саяси, экономикалық және құқықтық құбылыс ретінде зерттелуі оның қоғамдағы көкейкестілігін куәландырады.

Өмір барысы көрсетіп отырғандай отандастарымыздың өмір сапасын арттыруда елдегі экономикалық және әлеуметтік ахуалды жетілдірумен қатар, құқық тәртібін нығайтудың маңыздылығы зор екендігін ескере отырып сыбайластықпен жасалған жемқорлық құқықбұзушылығына қарсы іс-әрекетердің жүйесін құру қажеттілігін байқап отырмыз. Бұл жердегі күрес субъектісі, сөзсіз барлық қоғам: мемлекет, азаматтық қоғамның мемлекеттік емес институттары, заңды және жеке тұлғалар болуы тиіс. Бұл ретте заңға сүйене отырып құқық қорғау органдарының ұйымдық кадрлік сұрақтары шешілген, мамандандырылған бөлімшелерін құру керек; сыбайластықпен жасалған жемқорлық ұйымдармен және қылмыстық бірлестіктермен – мұндай органдардың мамандандырылған бөлімшелері жүргізуге тиіс. Бұл, біріншіден жоғары кәсіби тәсілді, екіншіден іс-шараның заң шегіндегі қажетті құпиялылығын, үшіншіден мамандандырылған прокурорлардың, сонымен қатар ұйымдасқан сыбайластықпен жасалған жемқорлық құрамаларды қылмыстық әрекеті туралы істерді қараушы судьялардың тұрақтылығын қамтамасыз етеді.

Экономикалық, саяси, әлеуметтік және рухани сипаттағы шараларды біртіндеп, ешқандай «төтеншесіз» кешенді мұқият ойластырып қолдану керек. Төтенше шаралар қылмыстық құрамалардың қатардағы мүшелерін және олардың әрекеттерін қалайда қамтиды, ал басшылары шет елде немесе басқа бір ыңғайлы жерде жүреді, жағдайды ол кейін өз пайдасына айналдыруы да мүмкін.

Сыбайластықпен жасалған жемқорлық құқықбұзушылығына қарсы іс-әрекет қоғам мүшелерінің экономикалық, өзге де мүдделері мен құқықтарын қозғайды. Бұл жерде адамның және азаматтың құқығы, әр түрлі құқықтар мен мүдделерді, әр түрлі субъект құқықтарының бәсекелестік, құндылықтардың иерархиясына анықтау, басылымдықтар таңдау, сол құқықтардың шегі және шектеудің негіздері сұрақтары туындайды. Күрестің басты бағыты - сыбайластықпен жасалған жемқорлық қылмыстық

құрамның өзін және оның әрекетін, қайта тууына экономикалық, ұйымдық және басқа негіздерін жою. Бұл тұрғыдан алғанда мына шаралар аса маңызды болып табылады:

- сыбайластықпен жасалған жемқорлық қылмыстық құрамалардың серкелерін әшкерлеу және заңда көзделген жауаптылыққа тарту;

- қылмыстық табыстар мен капиталдардың қозғалыс және пайдаланыс жолдарын жабу, олардың молаюына жол бермеу;

- сыбайластықпен жасалған жемқорлық қылмыстық құрамалардың мүшелеріне жеке қорғау және олар ұйымдасқан сыбайластықпен жасалған жемқорлық қылмыстық әрекеттің бетін ашуға көмектесе, оларға тиісті әлеуметтік көмек көрсету, жұмыс-тұрмыстық сұрақтарын шешуге көмек көрсету;

- сыбайластықпен жасалған жемқорлық қылмыстық құрылымдарды әшкерелеуге қатысқандардың, күәлардың, қылмыстық іс жүргізу әрекетінің басқа да қатысуларының қауіпсіздігін қамтамасыз ету;

- сыбайластықпен жасалған жемқорлықпен, терроризммен күрес туралы басымды шараларды бірге қабылдау;

- сыбайластықпен жасалған жемқорлық құрылымдардың қылмыстарынан зиян шеккендердің залалын өтеуге қамтамасыз ететін тиімді шаралар қабылдау.

Қылмыстық табысты заңдастырумен және молайтумен күрестің кешенді шаралары қылмыстық құқықтық шаралар мен қатар, өзінде арнайы, алдын-алу сипаты бар және қылмыстық табыстар мен заңсыз операцияларды дер кезінде айқындауға, тоқтатуға бірден мүмкіндік беретін қаржылық және өзге де бақылау шараларын қамтуы тиіс.

Сыбайластықпен жасалған жемқорлық құқықбұзушылығына қарсы іс-әрекет көрсету мамандандырылған органдардың сезіктілерге, айыптаушыларға, күәлерге күш қолдануды, психикалық қысым жасау және басқа да заң бұзушылықты пайдалануға жол бермеу жөніндегі шаралар қолдану.

Ұйымдасқан сыбайластықпен жасалған жемқорлық қылмыскерлер үшін арнайы оқшауланған орынның болуы өзін-өзі ақтайды. Ұйымдасқан сыбайластықпен жасалған жемқорлық қылмыстық құрылымдарға қатысы бар адамдардың ерекше назарда болуы, мұқият оқшаулануы, керексіз күәлерден арылу мақсатында олардың көзін жою әрекетінен қорғалуы тиіс.

Жалпы алғанда Қазақстан Республикасы аймағында сыбайластықпен жасалған жемқорлық құқықбұзушылығының алдын-алу және оны болдырмау барша қауымның ортақ ісі.

Сыбайластықпен жасалған жемқорлық құқықбұзушылығы соңғы кезде көптеген өзгеріске ұшырап және ол бүгін күрделі көп жақты құбылыс ретінде көрінуде. Осыған байланысты сыбайластықпен жасалған жемқорлықты тек қана парақорлыққа әкеліп теңеуге болмайды. Бұл құбылысты лауазым иесінің сонымен қатар лауазым иесі болып табылмайтын мемлекеттік қызметкерлердің өз қызмет өкілеттігін пайдакүнемдік немесе басқа да жеке мүддесіне пайдаланып жеке тұлғалардың немесе ұжымдардың құқықтары мен заңды мүдделеріне, не қоғамның немесе мемлекеттің заңмен қорғалатын мүдделерін елеулі түрде бұзуға әкеліп соғатын әрекеттер деп анықтай отырып оған қарсы іс-әрекетдың жемісті нәтиже беру үшін мынадай ұсыныстар ескерілуі тиіс деп ойлаймыз:

- сыбайластықпен жасалған жемқорлыққа қатысты жеке тұлғалардың адами ұстанымын қалыптастыру;

- құқық қорғау органдары қызметкерлерінің кәсіби біліктілігін арттыру;

- мемлекеттік қызметшілердің ар-ождан ұстанымы олардың мәртебесіне сай болуы;

- мемлекеттік қызметкерлердің табысын және олардың заңға сәйкестігіне шынайы бақылау жүргізу;

- сыбайластықпен жасалған жемқорлық құқықбұзушылығынның жолмен тапқан пайда мен мүлікті тәркілеудің тиімді тәртібін енгізу;

- мемлекеттік билік және билік жүргізу органдарында сыбайластықпен жасалған жемқорлық құқықбұзушылығына қарсы әрекет ету мақсатында қоғам мен мемлекет осы мемлекеттік қызметшілерге беретін жеңілдіктерді заңда нақты белгілеу.

Сонымен, сыбайластықпен жасалған жемқорлық құқықбұзушылығына қарсы іс-әрекет еліміздің мемлекеттік саясатының ең маңызды басымдық бағыты болып қала бермек. Осыған дейін жүзеге асырылып келген Мемлекеттік бағдарламаларының нәтижелері көрсеткендей барлық мемлекет пен қоғамның сыбайластықпен жасалған жемқорлық құқықбұзушылығының ары қарай дамуына кедергі келтіретін пәрменді шараларды қалыптастыру бойынша бірізді жүйелі жұмысының ары қарай жүргізілуі мақсатты және қажет екендігін өмір барысы өзі дәлелдеп отыр.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы 30 тамыз 1995 жыл (2017 жылы енгізілген өзгерістері мен толықтыруларымен). [http:// www.zakon.kz](http://www.zakon.kz)
2. http://www.akorda.kz/ru/page/page_poslanie-prezidenta-respubliki-kazakhstan-n-nazarbaeva-narodu-kazakhstanana-14-dekabrya-2012-g_1355499089;
3. Қазақстан Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың «Қазақстан жолы - 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Жолдауы. Астана. 17 қаңтар 2014, 16:52. BNews.kz
4. Қазақстан Республикасының «Сыбайластықпен жасалған жемқорлыққа қарсы іс-әрекет туралы» Заңы. 2015 жылғы 18 қараша, №410-Ү ҚРЗ.
5. Елбасы Н. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2018 жылғы 10 қаңтар «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері». <http://www.akorda.kz>
6. Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы. 2018 жылғы 5 қазан. «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру». <http://www.akorda.kz>

Sydykkul I.E., 2 year master degree student,
by specialty 'Foreign Language: Two Foreign Languages
Senior Lecturer -ZhachevaE.B., Department of Language Center University of International
Business, Kazakhstan, Almaty

CASE TECHNOLOGY - ONE OF THE METHODS OF ACTIVE LEARNING IN PHYSICS LESSONS

Modern modernization of Kazakhstan education in the systems of secondary and higher education in Kazakhstan involves the introduction of new effective teaching methods. The case method is one of the new forms of effective technologies for problem-situational training. For the first time, the case method was applied in the educational process at the faculty of law of Harvard University in 1920. Currently, the case method is widely used in studying abroad. The introduction of training cases in the practice of the Kazakh education is currently a very urgent task and is associated with the solution of two problems:

- the application of the case method is focused not only on the acquisition of specific knowledge, but also on the formation of competencies, skills and mental activity, the development of personality abilities, among which special attention is paid to learning ability, the ability to process huge amounts of information, etc .;

- the use of the case method contributes to the development of the future specialist's ability of optimal behavior in various situations, to be systematic and effective in conditions of continuous changes in social, professional and other spheres of life. In view of the aforementioned, the correct formulation of the educational task is of particular importance, and for its solution, the preparation of a case with various information materials. When defining a learning task, the teacher should focus on the fact that the task proposed by him

should arouse interest among students and involve them in its active solution (that is, it should be interesting and feasible for them). The work of students should be independent. Productive independent work of children is possible only if it is interesting, feasible and there is interest in the final result. In our opinion, the advantage of the case technology is the fact that the focus is on the process of obtaining information by the student himself, creating a new independent product. In the course of such work, the student solves two problems, the first task is that which the student posed for him, the second is to improve the skills of working with information, its collection, systematization and analysis.

An advantage of the new technology is that a student in physics classes can apply the knowledge not only when solving abstract problems from a textbook, but also solve a real life problem, which he, in general, will solve after graduation. Analysis of cases contributes to the active assimilation of knowledge and the accumulation of a certain amount of practical information that may turn out to be more useful in life than theoretical knowledge. Also, in the process of analyzing cases, analytical, creative and communicative skills that are essential in the modern world are developed.

- The case-method can be used in those physics lessons where analysis of a large amount of scientific literature and documents is required. As an example, we can cite the following topics, the study of which can be carried out with the help of a case study: “Solving the energy problem in the area where you live”, “Modern energy sources: advantages and disadvantages”, “Radiation. Modern use of radiation: benefit and harm ”and others.

- The choice in favor of the use of cases in physics lessons by a teacher should be made taking into account the educational goals and objectives, the characteristics of the study group, their interests and needs, level of competence, regulations and many other factors that determine the possibility of implementing case technologies, their preparation and conduct.

Practical part

Here is an example of applying the case method in a physics lesson in grade

Table 1-An example of applying the case method in a physics lesson

Lesson topic	Solving the energy problem in the area where you live
The purpose of the lesson	1.To expand students' understanding of the types of energy available in Kazakhstan. 2. Based on the material presented, establish which energy resources are most cost-effective to use in the region in modern times.
Tasks	1. Testing skills of students to analyze the proposed material and draw their own conclusion 2. Improving the skills of students in presenting obtained, in substantiating their own point of view on the problem being resolved. 3. Development of skills to participate in the discussion.
Technical Support	A classroom equipped with computers (eg, a mobile computer classroom), multimedia equipment or an interactive whiteboard.
Time	2 lessons (40 min each)
Case view	Research case
Type of case	Case-incident method

Teacher entry

Recall that since 2018, the selection for the implementation of renewable energy projects is carried out by the auction mechanism. This mechanism made it possible, on the one hand, to make the process of selecting projects and investors transparent and

understandable, and, on the other hand, to bet on more efficient technologies and projects that would minimize the impact on the tariffs for end consumers from commissioning renewable energy capacities. International auction auctions 2018 - 2019 were held in electronic format for renewable energy projects with a total capacity of 1 205 MW. Lack of electricity can lead to a halt in production located in the region, lead to a disruption in the usual life of citizens, etc. The supply of electricity from other countries only partially solves the energy “hunger” of the region.

Problem: How to get rid of energy losses, save, save electricity without causing material harm to the consumer? How much? [1,80]

Group assignment

Our school creates expert groups to solve the problem in resolving the impending energy crisis.

Each group of experts, based on the proposed material (other information available on this issue) should establish the most favorable type of energy resource for Kazakhstan.

A protocol for solving the problem will be drawn up by filling out the proposed table 1 (electronic version).

Students should familiarize themselves with the proposed information sources and, based on them and also their information found, determine the most current energy resource that needs to be developed in Kazakhstan from the totality of the proposed information.

Work with the case

A few days before the lesson, the students voiced the topic of the next lesson, "Solving the Energy Problem in Kazakhstan." It is said that the lesson will be held in the case method mode. Students receive homework: independently find information on the proposed topic and get acquainted with it.

After the introduction of the teacher at the beginning of the lesson, determining the goals and objectives of the lesson for students (5 minutes), students are divided into groups and receive the case itself.

Stage 1: studying the contents of the case by the students of the case in groups, a joint search for a solution to the problem, filling out the reporting tables. The teacher can consult as necessary. The duration of the lesson is 25 minutes.

Stage 2: preparing groups for the report on the work done, (work with the board, computer, etc.), the duration of the lesson is 5 minutes.

Stage 3: a report of the groups on the work done, always with argumentation of the conclusion obtained, the duration of the lesson is 25-30 minutes.

Stage 4: the final part of the lesson takes about 10 minutes and is dedicated to summarizing, summarizing the results. The final part of the lesson is conducted by the teacher, relying on the solutions presented by the groups.

The advantage of case methods is that a student in physics classes can apply the knowledge not only when solving abstract problems from a textbook, but also solve a real life problem, which he, in general, will solve after graduation. Analysis of cases contributes to the active assimilation of knowledge and the accumulation of a certain amount of practical information that may turn out to be more useful in life than theoretical knowledge. Also, in the process of analyzing cases, analytical, creative and communicative skills that are essential in the modern world are developed.

References:

1. J. S. Lewis, Physics and Chemistry of the Solar System, 2nd ed. Elsevier, 2004.- 80 p.
2. <https://www.zakon.kz/4542663-vetrojenergetika-v-kazakhstane-idei-i.html>

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN INTERNATIONAL COOPERATION

The urgency of the study. In the Master's thesis research in international jurisprudence are comprehensively analyzed the most relevant provisions of the legal regulation of the Republic of Kazakhstan, its diplomatic activities, as well as provisions relating to the implementation of responsible persons of the legal status of the diplomatic service.

Thesis structure. The work consists of introduction, two chapters, consisting of two sections in the first chapter, four sections in the second chapter, conclusion, and a list of sources used.

List of keywords: Diplomatic service, diplomacy, the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan, the office, consulate, embassy, the EU Customs Union, the OSCE Summit, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary, foreign investors.

The author formulated the scientific findings, conclusions and proposals aimed at resolving the existing theory and practice of the diplomatic relations of legal status problematic issues and consular missions abroad, the status of the diplomatic service, diplomatic immunities. Kazakhstan diplomacy has done a great deal of work for the development of mutually beneficial cooperation with other countries.

The scientific novelty of the study is that it is a comprehensive treatise on the study of the legal problems of development and establishment of the diplomatic service of the Republic of Kazakhstan.

The thesis focuses on the legislative normative notion of the diplomatic service of the RK, reveals the content and objectives of the Foreign Service of the RK. A content analysis of the formation and development of the diplomatic service in the RK, the legal status of diplomatic missions and consulates of the Republic of Kazakhstan accredited to foreign countries, the legal status of the diplomatic service. Such analysis is given on the basis of the current legislation and is recognized by Kazakhstan law of foreign relations.

In the theoretical material of the thesis fragments of foreign policy studies and the Foreign Service of the Republic of Kazakhstan are shown, the legal status of the diplomatic service, the legal status of foreign consulates and missions abroad, etc. The scientific novelty of the study analyzes is the current situation regarding the legal regulation of the Foreign Service Institute of the RK. The following questions were analyzed in this study

- Regulations, both international and national law on Diplomatic Service of the RK
- Research on the theory and history of the diplomatic service of the RK, development and improvement
- Law enforcement is the Foreign Service Institute, pointing to new directions and improves them. The results, conclusions and proposals made in this dissertation can be used in the work of the Diplomatic Service of the Republic of Kazakhstan. Master's research topic is certainly a hot topic of legal science.

Subjects selected studies in this period of development of legal, political and economic relations in the international arena, given a new impetus to the in-depth study, interpretation of individual issues of the diplomatic service of the Republic of Kazakhstan.

The purpose of master's work is to study issues related to the Foreign Service Institute of the RK, the legal status of the diplomatic service, the analysis of the regulatory framework, to identify and justify the basic steps of international cooperation of the RK, and further development of the legislative process in the Foreign Service of the Republic of Kazakhstan.

To implement the objectives indicated by setting the following objectives:

- Definition and objectives of the Foreign Service of the RK.
- Consideration of the basic features and principles of the diplomatic service of the RK

- Define the content and features of the immunities and staff privileges of the diplomatic service of the RK
- To consider the legal status of the Ministry of Foreign Affairs - as the central organ of the Foreign Ministry's diplomatic service
- To examine the legal status of foreign consulates and missions of Kazakhstan abroad
- On the basis of the study to develop proposals to improve the issues of formation and development of diplomatic activities of the RK

The object of research is the social relations in the sphere of legal regulation of the diplomatic service.

The subject of research is theoretical and legal aspects of the diplomatic service, the analysis and synthesis of the formation and development of international cooperation of the Republic of Kazakhstan at the present stage. Normative legal material, developed proposals for the development and improvement of the diplomatic activities of the Republic of Kazakhstan.

Theoretical and methodological basis of research works are the largest Kazakh, Russian and Western scholars, as well as the laws of the Republic of Kazakhstan, the regulatory scope of the Diplomatic Service of the Republic of Kazakhstan. The study is based on theoretical and conceptual proposals of the President of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev in his message "New Kazakhstan in the new world" in which he puts forward a new strategy in the field of foreign and domestic policy, defines the strategic goals and objectives of foreign policy cooperation with the international community, sets a new position in the field of bilateral relations with various countries, regions and the international community.

Different methods have been used in the study of master's thesis. Considerable attention was paid to political science, comparative, systematic, normative value, the methods of functional knowledge. Such approach allowed analyzing the foreign policy of international cooperation of the Republic of Kazakhstan, international agreements and the competence of the functioning of diplomatic activities of the Republic of Kazakhstan.

The scientific and practical significance of the study is that the suggestions and findings can be used in research and dedicated to the problems of the goals and objectives of the diplomatic service of the RK. Kazakhstan's diplomacy is an important component of the subject and the development and strengthening of cooperation and partnership in the world, acting as a competitive and stable state. Materials and research findings can be useful for professionals, students of international legal relations of the RK.

Publications on the master's thesis:

1. "The establishment and improvement of Kazakh diplomatic mission." Proceedings of the international scientific conference. - RK-independent democratic state. KarSU named after E.A.Buketov. Karaganda. , 2013.
2. "RK as a member of the international community." Proceedings of the international scientific-practical conference "The independence of the principal value of a democratic state", publ Karaganda, 2015 KarSU named after E.A.Buketov.
3. "RK as a member of the international cooperation," Proceedings of the international scientific conference. - Economics and Law: Current Problems and Prospects. Conference devoted to 20th anniversary of the independence of the RK. KEUK.Karaganda. 2013
4. «The Republic of Kazakhstan as a member of International Community»-Education and science: without borders. Journal volume 3. №5 (1/2012)

Хасенова А.Е., студентка группы Ю-34

Научный руководитель – ст.преподаватель кафедры Общеюридических и специальных дисциплин Джаксыбаева Бахытжамал Тюлюевна
 Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Действующее уголовно-процессуальное законодательство в своем становлении имеет несколько этапов, связанных между собой. С точки зрения истории - это второй кодекс, действующий после получения нашим государством независимости.

Если сравнивать редакции нынешнего кодекса и упраздненного и дать оценку новому, то он безусловно более прогрессивен. Например, появились новые понятия как досудебное расследование, введен институт называемый «депонирование показаний», отменена доследственная проверка при решении вопросов о возбуждении уголовного дела.

По УПК РК, редакции 2014 года, все следственные действия, направленные для обеспечения полноты досудебного расследования, будут выполняться после регистрации в Едином реестре досудебного расследования.

Теперь орган досудебного расследования составляет обвинительный акт, он подлежит утверждению соответствующим прокурором и в данном документе следователь указывает данные о подозреваемом, описывает совершенное им преступление, перечисляет собранные по делу доказательства, а также процессуальные издержки и разъясняет права обвиняемого. Вместе с тем, ежедневная практика применения норм УПК РК как бы проверяя те или иные его положения, требует внесения корректировок. И на некоторых них мы хотели бы изложить в настоящей статье. Статья 323 в УПК РК озаглавлена как направление уголовного дела судом прокурору.

Из содержания статьи усматривается, что суд возвращает уголовное дело прокурору для устранения существенных нарушений уголовно-процессуального законодательства, которые препятствуют назначению главного судебного разбирательства по делу или если они были установлены уже главным судебном разбирательстве по делам ускоренного производства или с заключенным процессуальным соглашением.

Какие нарушения УПК РК считать существенными, перечислены в нормативном постановлении Верховного Суда Республики Казахстан [«О некоторых вопросах применения судами норм уголовно-процессуального законодательства по поступившему уголовному делу №10»](#) от 8 декабря 2017 года.

К ним, относятся случаи:

«по поступившему делу органом расследования не выполнены требования [статей 294, 295, 296 и 297](#) УПК и не принято решение по заявленным ходатайствам сторон или прокурором не разрешена своевременно поданная жалоба стороны на отказ органа расследования в их удовлетворении;

прокурор не выразил согласия с обвинительным актом либо данный акт не подписан лицом, его составившим;

обвиняемый не предан суду;

в постановлении о предании суду указаны не все лица, в отношении которых выдвинуто обвинение и составлен обвинительный акт, при отсутствии в деле в отношении них постановления о прекращении уголовного преследования;

допущены ошибки при написании анкетных данных подозреваемого, обвиняемого в постановлении о квалификации деяния подозреваемого, обвинительном акте, постановлении о предании суду, а также если в этих процессуальных документах не указаны конкретная статья, часть и пункт статьи уголовного закона, по которому подозревается лицо;

в деле отсутствует опись материалов дела либо список лиц, подлежащих вызову в суд с указанием адресов их проживания (кроме лиц, допрошенных под псевдонимом в порядке [статьи 97](#) УПК и лиц без определенного места жительства);

в деле отсутствует документ, удостоверяющий личность подозреваемого лица, содержащегося под стражей;

материалы дела исполнены способом, исключающим возможность их полного прочтения и другие нарушения, которые не могут быть устранены судом. [1]

И если говорить, что суд направляет уголовное дело прокурору для устранения нарушения УПК РК, следовательно прокурор также направляет уголовное дело теперь органу досудебного расследования для устранения нарушений УПК РК, а орган, получив уголовное дело приступает к их устранению, в том числе путем выполнения процессуальных действий, не всех, предусмотренных досудебным расследованием. а именно направленных для устранения нарушений, т.е. ранее выполненных.

Именно с учетом сказанного, предлагается обсудить вопрос о внесении изменений в уголовно-процессуальное законодательство нормы, возрождающей институт доследования.

Далее, основной закон нашего государства – Конституция выделяет полномочия органов прокуратуры, как органа, наделенного определенными полномочиями.

«Прокуратура от имени государства осуществляет высший надзор за точным и единообразным применением законов, указов Президента Республики Казахстан и иных нормативных правовых актов на территории Республики, за законностью оперативно-розыскной деятельности, дознания и следствия, административного и исполнительного производства, принимает меры по выявлению и устранению любых нарушений законности, а также опротестовывает законы и другие правовые акты, противоречащие Конституции и законам Республики. Прокуратура представляет интересы государства в суде, а также в случаях, порядке и в пределах, установленных законом, осуществляет уголовное преследование». [2]

Из данного положения следует, что органы прокуратуры РК, осуществляют свои надзорные полномочия и в стадии досудебного расследования.

Согласно же ст. 58 ч.3 УПК РК «прокурор вправе своим постановлением принимать дела к своему производству и лично производить расследование, пользуясь при этом полномочиями следователя». [3]

И в 3-й части статьи 194 УПК РК содержится следующее: «Генеральный Прокурор РК, его заместитель, прокуроры областей и приравненные к ним прокуроры в исключительных случаях при установлении фактов неполноты и необъективности расследования, сложности и значимости дела могут образовать группу из числа прокуроров, а также следователей и оперативных сотрудников одного или нескольких органов, осуществляющих досудебное расследование». [4]

Если проанализировать данные нормы, складывается ситуация, что прокуратура, которая должна осуществлять надзор сама занимается досудебным расследованием и это роль противоречит норме конституции, по которой у прокуратуры только надзорные полномочия. Складывается ситуация: орган, который осуществляет надзорные полномочия одновременно может осуществлять досудебное расследование.

На наш взгляд, данное противоречие необходимо устранить либо внесением изменения в основной закон нашего государства, либо исключить из УПК РК ч.3 ст. 58, по которой у прокуратуры есть полномочия по ведению досудебного расследования.

Если предположить, что досудебным расследованием в органах прокуратуры законодатель хотел «разгрузить» органы, ведущие уголовный процесс, то статистика

свидетельствует о небольшом количестве уголовных дел, дел, находящихся в производстве спец прокуроров.

Например, по Карагандинской области после регистрации в ЕРДР в 2019 году спец прокурором было принято к производству лишь 6 уголовных дел.

На наш взгляд, если считать, что досудебное расследование в органах прокуратуры все-таки должно существовать, думаем передать им производство по делам об умышленных убийствах, и по преступлениям, совершенным несовершеннолетними.

Именно эти преступления, первые как правило имеют общественный резонанс, а вторые- требуют неукоснительного требования законности при производстве досудебного расследования.

При этом, ведомственный контроль за расследованием уголовных дел, находящихся в производстве органов прокуратуры, должен осуществляться Генеральной прокуратурой Республики Казахстан.

В этом случае, передачу полномочий по осуществлению ведомственного контроля необходимо отразить в соответствующей инструкции, утверждаемой Генеральным прокурором Республики Казахстан.

Кроме того, хотелось бы остановиться на таком вопросе как обсуждение института прерывания срока досудебного расследования.

УПК РК упразднил для органа досудебного расследования институт приостановления производства по делу. В связи с его отсутствием возникает вопрос: возможно ли проведение следственных действий, например, если не установлено лицо, совершившее преступление. Мы полагаем, что проводить следственные действия не будет противоречит законодательству, поскольку как отмечалось выше, прерывание сроков не означает приостановление и как уже отмечалось данный институт упразднен новым УПК РК. [5]

Вновь образованный в уголовно-процессуальном законодательстве Республики институт «депонирование показаний» предоставляет судье допросить либо свидетеля, либо потерпевшего, которые при определенных жизненных ситуациях, каковыми могут быть ухудшение состояние здоровье, а также другие, не позволяющие ему прибыть лично к месту выполнения данного процессуального действия

Но и это новшество (при депонировании показаний свидетелей и потерпевшего участие защитника обязательно) на наш взгляд не решает вопрос о праве на защиту подозреваемого.

Согласно ст. 366 УПК РК вызов и допрос в суде свидетеля и потерпевшего не проводятся, если их показания депонированы следственным судьей в порядке, предусмотренном [ст.217](#) УПК РК.

Возникает вопрос как быть с вопросом об обязательном участии защитника когда по уголовному делу подозреваемое лицо еще не установлено, возникает ситуация когда в не может быть реализовано право защитника на обязательное участие того же защитника при депонировании показаний свидетеля т потерпевшего.

УПК РК в редакции 2014 года предоставил право защитнику ходатайствовать о проведении судебной экспертизы. (Статья 272 УПК РК) И он может представить все необходимые материалы для ее проведения. Вместе с тем, закон предоставил органу, ведущему уголовный процесс, исключить право ее проведения. Кроме того, результаты экспертизы направляются не инициатору ее проведения, а органу, ведущему уголовный процесс.

На наш взгляд, результаты экспертного исследования должны помимо следователя одновременно направляться и защитнику, как инициатору.

Если проанализировать ст. 152 УПК РК (Рассмотрение следственным судьей ходатайства о продлении срока содержания под стражей и исчисление сроков) то мы

видим, что законодатель указал обязательное участие только прокурора, а защитник перечислен в числе тех, кто может участвовать при рассмотрении данного вопроса.

Полагаем, что в судебном заседании наряду с прокурором обязательно присутствие защитника, тем самым будет в полной мере реализовано право подозреваемого на защиту.

Таким видится наше мнение по вопросам совершенствования уголовно-процессуального законодательства Республики Казахстан.

Список использованной литературы:

1. [Нормативное постановление Верховного Суда Республики Казахстан «О некоторых вопросах применения судами норм уголовно-процессуального законодательства по поступившему уголовному делу» №10 от 8 декабря 2017 года.](#)

2. Конституция Республики Казахстан

3. УПК РК

4. Тугел А.К., Ахпанов А.Н., Пен С.Г., Тукиев А.С. Совершенствование уголовно-процессуального законодательства Республики Казахстан по вопросам обеспечения права на защиту и адвокатской деятельности на современном этапе. Журнал Евразийская адвокатура, 2013 г.

5. Минченко С.И. Совершенствование уголовного и уголовно-процессуального законодательства РК :концептуальные моменты. Журнал «Право и государство» издательство КАЗГЮУ, 2019г. №2

Шактаева Л.А., студентка группы Ю-19-4

Кигизбаев И.А., ученик 11 «А» класса, КГУ № 9

Научный руководитель- доктор PhD, Рахимгулова М.Б.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда,
Республика Казахстан

СУД ПРИСЯЖНЫХ ЗАСЕДАТЕЛЕЙ В КАЗАХСТАНЕ: ДОСТОИНСТВА И НЕДОСТАТКИ

В последние годы, проводимые в РК государственно-правовые реформы, набирают высокий темп, который объективно вызывает опасения в качестве возможности осознания правовых новелл и их неконфликтного сочетания с уже сложившимися нормами. Такая конкуренция характерна для многих отраслей права и, в свою очередь, предполагает проведение значительной аналитической работы по определению условий включения тех или иных норм в структуру права. Нельзя избежать такой работы и по отношению к отечественному уголовно-процессуальному праву, существенно обновленному в результате принятия УПК РК. При этом именно процесс реформации заставляет нас обращаться к теме реализации процедуры суда присяжных, поскольку предполагает изменение подходов правового регулирования, а значит и разницу в соотношении вновь введенных норм с принципом демократизма.

Актуальность темы исследования заключается в том, что историческое исследование свидетельствует о зарождении суда присяжных в раннем средневековье в европейских государствах. Однако его элементы были характерны для каждого народа, в том числе и Казахских ханств. Как известно, в казахской кочевой цивилизации общественные отношения регулировались обычным правом «Адат», который использовался в судебных конфликтах биями (судьями) - выдвинутыми народом из наиболее авторитетных и справедливых членов своего сообщества. По более сложным вопросам, затрагивающим интересы нескольких родов, и тяжести совершенного преступления, в дореволюционном Казахстане созывались волостные и уездные

съезды-биев. Это указывает на глубокое доверие народа к бийскому суду, съезду биев как к органу, способному предотвратить конфликты между родовыми коллективами.

В нашей стране народ выбирает законодателей, Президента, но почти лишен возможности каким-либо образом участвовать в отправлении судебной власти. Поэтому 16 января 2006 года, был принят закон Республики Казахстан «О присяжных заседателях». Согласно изменениям и дополнениям, внесенным в УПК РК от 16 января 2006 г. в Казахстане, была введена модель смешанной коллегии профессиональных судей и так называемых присяжных заседателей [1].

Суд присяжных – один из институтов судебной системы и всей системы органов государственной власти, воплощающий принцип непосредственного участия народа в отправлении правосудия[3].

Система суда присяжных – это один из важнейших элементов гражданского общества. Для граждан появляется возможность принять участие в работе судебной власти. «Сегодня для казахстанского общества очень важно сохранение и развитие прогрессивных демократических социально-политических тенденций. Поскольку суд присяжных представляет собой особую форму судопроизводства, в котором участвуют представители общественности, в нем оптимально сочетаются как интересы государственных институтов, так и правовые воззрения народа. То есть, по сути, суд присяжных становится представителем общества в сфере правосудия» [2, с.149].

Данный институт вводился, прежде всего, для соблюдения прав и свобод личности, ограждения ее от беззакония в условиях изменения приоритетов, выделения личности, ее прав и свобод как наивысшей ценности в государстве. По идее реформаторов, такой суд должен стать центром реализации таких принципов правосудия, как независимость суда, презумпции невиновности, состязательности и равноправия сторон и др. [4].

С первого дня своего существования, институт суда присяжных заседателей в Республике Казахстан, подвергается критике со стороны юристов. Большинство практикующих юристов разделяют следующее мнение, что суд присяжных не всегда эффективен, а во многих случаях даже может нести определенную опасность для правосудия. Присяжный заседатель, который не знает законов и не имеет понятия и представления о правовых нормах, не всегда может принять правильное решение и тем самым вынести «не заслуженный» вердикт подсудимому.

Присяжные разрешают дела по своему внутреннему убеждению. Выводы о виновности, которые делает присяжный, не являются юридической оценкой содеянного. Его выводы о виновности можно классифицировать больше как социально-нравственную оценку. С одной стороны это может стать причиной сомнения в корректности сделанных выводов о виновности со стороны присяжного, но с другой стороны, если принять во внимание тот факт, что у профессиональных судей и у юристов за годы практики могут создаваться уже устойчивые позиции и стандарты, которые становятся профессиональной юридической чертой судей, то именно взаимодействие профессиональных судей и присяжных заседателей в судебном процессе создаёт возможность принять объективное решение о виновности обвиняемого, при этом они разделяют ответственность в принятии решения [2, с.152-153].

В настоящее время судом присяжных заседателей подлежат рассмотрению дела только по 14 деликтам преступлений. Из них фактически действуют несколько. По многим преступлениям дела в суд не поступают.

Вместе с тем, анализ таких результатов, в числе прочих выводов, позволяет указать на то, что с точки зрения законодателя, государство не доверяет вопросы оценки характера ряда преступлений, связанных с посягательством на безопасность собственно собственному народу, в лице присяжных. Необходимо рассмотреть вопрос о расширении категории преступлений, подлежащих рассмотрению судом присяжных

заседателей. Включить все особо тяжкие преступления, за исключением преступлений против мира и безопасности человечества и против основ конституционного строя и безопасности государства [5, с. 6].

Следует отметить, что обозначенный нами выше анализ содержит ряд задач, который предполагает как изучение исторического опыта применения суда присяжных в уголовном судопроизводстве, изучение современного международного опыта и отечественного законодательства, так и изучение понимания демократии в соотношении со структурой уголовного судопроизводства, значительной измененной уже проведенными правовыми реформами. Такой обширный объем задач во многом связан с уже проведенной научно-исследовательской работой, которая сконцентрирована в основном на разрешении двух первых из них. Это во многом связано и с тем фактом, что до принятия, ныне действующего УПК РК, имеющие место нормы описывающие сущность реализации института присяжных, представляли из себя скорее комплекс относительно-неопределенных положений, не имеющих законченного выражения. Это, в свою очередь, и заставляло отечественных исследователей конструировать свои работы лишь в сочетании задач изучения международного, исторического опыта и задачи описания теоретического состояния данного института. Конечным итогом такого состояния стал дисбаланс между исследованиями института суда присяжных основанными на описании исторического и международного опыта, и исследованиями этого же вопроса с точки зрения конкретного правового анализа норм, составляющих данный институт в отечественном праве. При этом, если первых в отечественной науке уголовного процесса немного, то вторых практически нет, что является дополнительным обстоятельством, актуализирующим избранную нами тему. Указанная актуализация дополняется и недостаточным качеством норм УПК РК, посвященных описанию конкретных механизмов реализации суда присяжных, требующих, как минимум, повышения его эффективности. Нельзя не отметить, что расширение области применения суда присяжных относится к одной из задач поставленных первым Президентом РК Н.А. Назарбаевым, что также актуализирует наше исследование [6].

Неслучайно, известный ученый-исследователь казахского обычного права С.З. Зиманов отмечал, что суд присяжных заседателей, введенный в Республике в целях обеспечения максимальной справедливости при рассмотрении сложных уголовных дел, носит наименование «билер алқасы», что означает «коллегия биев». По его мнению, здесь выражена именна та дань великим судьям-биям [7, с. 28].

Дискуссии по поводу объективности или необъективности суда присяжных заседателей не утихают и в странах, где данный институт практикуется веками, и каждая из сторон может привести миллионы доводов как "за", так и "против". Наше государство не исключение. Противоречий в правах присяжных заседателей и в их деятельности, в настоящее время много. Нормы законодательства, регламентирующие порядок его функционирования, требуют дальнейшего совершенствования, с учетом всех противоречий.

Список использованной литературы:

1. Закон Республики Казахстан «О присяжных заседателях» от 16 января 2006 года
2. Булеулиев Б.Т. Организационно-правовые основы суда присяжных в Республике Казахстан: история и современность: автореф. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Ун-т им.Д.А.Кунаева. – Алматы, 2007. – 23 с.
3. Пикалов И.А. Уголовный процесс Российской Федерации (краткий курс): учеб. пособие / И.А. Пикалов. — М. : Юрлитинформ, — 2008. — 472 с.
4. Боботов С.В., Чистяков Н.Ф. Суд присяжных: история и современность. М.: Манускрипт, 2010. 326 с.

5. Рахимгулова М.Б. Суд присяжных и его роль в демократизации судебной системы Казахстана: автореф. .Доктор PhD: 19.11.19 / КарГУ им. Е.А. Букетова – Караганда, 2019. – 25 с.

Щербина Е.В., студентка группы ТД-18-2,
Научный руководитель- к.ю.н., доцент Нурпейсова А.К.
Карагандинский Экономический Университет Казпотребсоюза, г.Караганда,
Республика Казахстан

СВЯЗЬ ТАМОЖНИ КАЗАХСТАНА С СОЕДИНЕННЫМИ ШТАТАМИ АМЕРИКИ. КОНТРАБАНДА. ПРИНЦИП РАБОТЫ INL.

Развитие партнерства с США является одним из основных приоритетов внешней политики Республики Казахстан.

В действующем Уголовном кодексе Республики Казахстан Статья 234. «Экономическая контрабанда» расположена в главе 8 «Уголовные правонарушения в сфере экономической деятельности».

«1. Перемещение в крупном размере через таможенную границу Евразийского экономического союза товаров или иных предметов, в том числе запрещенных или ограниченных к перемещению через таможенную границу товаров, вещей и ценностей, в отношении которых установлены специальные правила перемещения через таможенную границу, за исключением указанных в статье 286 настоящего Кодекса, совершенное помимо или с сокрытием от таможенного контроля либо с обманным использованием документов или средств таможенной идентификации либо сопряженное с не декларированием или заведомо недостоверным декларированием либо с указанием заведомо недостоверных сведений в заявлении о выпуске товаров до подачи декларации на товары или в заявлении о совершении операций в отношении временно вывезенных транспортных средств международной перевозки, являющихся товарами, помещенными под таможенную процедуру временного ввоза (допуска), в том числе с представлением недействительных документов, поддельных и (или) содержащих заведомо недостоверные (ложные) сведения,

– наказывается штрафом в размере до восьмидесяти месячных расчетных показателей либо исправительными работами в том же размере, либо привлечением к общественным работам на срок до восьмидесяти часов, либо арестом на срок до двадцати суток, с конфискацией имущества или без таковой».

Бюро по международным вопросам борьбы с наркотиками и правоприменения (INL) Государственного департамента США стремится обеспечить безопасность американцев дома, противодействуя международной преступности, незаконным наркотикам и нестабильности за рубежом. INL помогает странам добиваться справедливости, укрепляя свою полицию, суды и системы исправительных учреждений. Эти усилия уменьшают количество преступности и незаконных наркотиков, достигающих берегов США.

Проблемы: Казахстан является основной страной транзита для наркотиков афганского происхождения, контрабандой в Западную Европу и Россию, и все чаще становится страной назначения и транзита синтетических наркотиков.

Правоохранительные органы Казахстана продолжают бороться с такими транснациональными угрозами, как наркотики, торговля людьми (TIP) и организованная преступность.

Однако криминальные сети, действующие в регионе, используют все более изощренные способы перемещения незаконных наркотиков, денег и людей через Казахстан.

Программы INL направлены на развитие навыков борьбы с криминальными сетями, чтобы способствовать развитию отношений, чтобы Казахстан и Соединенные Штаты могли продолжать быть партнерами в борьбе с транснациональной преступностью и другими общими угрозами.

Цели: Посредством своих программ помощи INL стремится укреплять усилия по обеспечению безопасности границ и борьбе с наркотиками, уделяя особое внимание пресечению транснациональных сетей, совершенствованию расследования и преследования внутренних и транснациональных преступлений, в том числе путем борьбы с отмыванием денег.

Программы INL также помогают Казахстану бороться с торговлей людьми, включая принудительный труд, долговую кабалу и проституцией, путем повышения квалификации сотрудников правоохранительных органов, судебных чиновников и других субъектов, которые могут играть роль в выявлении торговли людьми и реагировании на нее.

Достижения: несмотря на скромный бюджет программы, INL может сотрудничать с правительственными агентствами и международными организациями, чтобы эффективно использовать ограниченное финансирование.

Как прямой результат поддержки INL, казахстанские пограничные службы увеличили свои возможности по выявлению, предотвращению и пресечению преступлений, связанных с границами, включая торговлю наркотиками и людьми, благодаря совершенствованию навыков выявления поддельных документов, эффективного проведения собеседований и улучшения профилирования рисков.

Лиц, пересекающих границы и внутри страны. INL развил потенциал групп по обнаружению взрывчатых веществ К9 для обнаружения взрывчатых веществ на границе, в том числе самодельных взрывчатых веществ.

Незаконный оборот наркотиков через страну сокращается, отчасти из-за улучшенных возможностей сотрудников по борьбе с наркотиками, прошедших обучение в рамках программы INL и обучаемых Управлением по борьбе с наркотиками США (DEA). В ответ на новую тенденцию и угрозу онлайн-продаж наркотиков INL также начала обучать инструкторов из агентств по борьбе с наркотиками для расследования таких преступлений.

В сфере борьбы с отмыванием денег / финансированием терроризма (ПОД / ФТ), Казахский правительственный и неправительственный персонал (включая банковских служащих) получают техническую помощь и обучение в США, которые включены в нормативно-правовой режим Казахстана для обеспечения соответствия рекомендациям Целевой группы по финансовым мероприятиям.

В результате финансируемых INL семинаров и тренингов, Казахстан разрабатывает механизмы для решения проблемы отсутствия межведомственного сотрудничества в правоохранительных органах, связанных с финансовыми преступлениями.

Программы INL по идентификации жертв ТПР увеличивают количество сотрудников правоохранительных органов, инспекторов труда и медицинского персонала, которые могут правильно идентифицировать жертв торговли людьми и реагировать соответствующим образом.

Финансирование INL создало Учебный центр ТПР при Министерстве внутренних дел (МВД), который развивает профессиональные возможности для расследования и преследования преступлений ТПР. Центр готовит сотрудников не только из специализированных подразделений, но и из более широкого сообщества правоохранительных органов в целом. Финансирование этого учебного центра теперь полностью включено в регулярный бюджет МВД.

В заключение можно отметить, что ситуация в некотором роде остается критической по сей день, но все меры контроля принимаются.

Хабибуллина Э. - студентка группы Ю-18-5.

Научный руководитель – м.пр., ст.преподаватель Копбулов Р.А.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ СДЕЛОК С ЗЕМЕЛЬНЫМИ УЧАСТКАМИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Сделками являются действия граждан и юридических лиц, направленные на установление, изменение и прекращение прав и обязанностей. В отношении земельных участков действуют общие гражданско-правовые положения о порядке заключения сделок, об условиях действительности сделок и последствиях их недействительности и др.

Сделка должна быть выражена в определенной форме, соответствующей закону.

В соответствии с нормами гражданского законодательства все сделки с недвижимостью (в том числе и с земельными участками) совершаются в письменной форме путем составления одного документа, выражающего содержание сделки и подписанного непосредственно лицом, от имени которого совершена сделка, или тем, кто действует по его полномочию (в частности, на основе доверенности).

В соответствии с действующим законодательством договор, предметом которого является земельный участок, должен содержать:

- вид сделки (мена, купля-продажа, дарение, ипотека и т.п.);
- наименование сторон (если это граждане – фамилия, имя, отчество, место жительства, паспортные данные; если это юридическое лицо – его наименование, банковские реквизиты, юридический адрес и т. п.);
- предмет сделки (описание земельного участка, его правовой режим, в т. ч. обременения и сервитута, регистрационный номер, место нахождения, общая площадь, сведения о недвижимом имуществе, размещенном на земельном участке, и т. п.);
- указание на отсутствие запрета на совершение сделок в отношении данного земельного участка и расположенных на нем объектов недвижимости; и др. [1].

При рассмотрении сделки, как основание для наступления права возникает вопрос о необходимости проведения регистрации именно сделки, а не только наступившего права на соответствующий участок.

Представляется, что сделка с земельным участком подлежит обязательной государственной регистрации, в целях усиления эффективности государственного контроля и управления оборотом в РК. Кроме того, обязательная государственная регистрация сделок позволит в наибольшей степени защитить вещные права, охраняемые законом интересы землепользователей.

Рассмотрим особенности регистрации сделок с земельными участками.

Регистрация сделки производится по заявлению заинтересованной стороны, врученному и отправленному по почте регистрирующему органу, с соблюдением следующих правил:

- регистрация сделки, удостоверенной в нотариальном порядке, осуществляется по заявлению одной из сторон, врученному или отправленному по почте регистрирующему органу;
- регистрация сделки по заявлению гражданина, отправленному регистрирующему органу по почте, если сделка не удостоверена в нотариальном порядке, осуществляется только в случае засвидетельствования подлинности

документов и подписей участников сделки (уполномоченных представителей) в нотариальном порядке;

- регистрация сделки юридического лица по документам, отправленным регистрирующему органу по почте, если сделка не удостоверена в нотариальном порядке, осуществляется при наличии на документах печати организации или засвидетельствования подлинности документов и подписей участников сделки (уполномоченных представителей) в нотариальном порядке;

- если сделка не удостоверена в нотариальном порядке, для регистрации сделки, не подлежащей обязательному нотариальному удостоверению, по заявлению участников сделки (их уполномоченных представителей), вручаемому ими непосредственно регистрирующему органу, необходимо установить личность и подлинность подписей всех участников сделки (уполномоченных представителей);

- регистрации подлежат сделки, направленные на возникновение и прекращение прав на земельный участок, а именно права собственности; права землепользования на срок свыше года; залога; ренты; иные права на недвижимое имущество, а также обременении таких прав.

Эти сделки считаются совершенными с момента их регистрации;

- отказ в регистрации сделок возможен лишь по основаниям, предусмотренным законодательством. Орган, отказавший в регистрации, должен по суду потребовать признания сделки недействительной. Если такое требование не заявляется в течение месяца после получения документов для регистрации, сделка признается зарегистрированной;

- регистрируемые сделки должны соответствовать требованиям, установленным законодательством для сделок данного вида, содержать подписи и идентификационные характеристики ее участников (ф. и. о. физического лица, наименование юридического лица), краткое описание объекта недвижимости, место его нахождения, а также категорию регистрируемого права (обременения);

- если сделка нотариально не удостоверена, регистрирующий орган обязан проверить подлинность подписей, соответствие их воли волеизъявлению;

- если сделка, требующая государственной регистрации, совершена в надлежащей форме, но одна из сторон уклоняется от ее регистрации, суд вправе по требованию другой стороны вынести решение о регистрации сделки. В этом случае сделка регистрируется в соответствии с решением суда.

По заявлению лица, оспаривающего право, за регистрацией которого обратилось другое лицо, регистрация этого права может быть приостановлена на срок не более десяти дней. Если в течение этого срока лицо, оспаривающее право, не представит доказательств предъявления им иска, регистрация прав должна быть осуществлена, а при представлении доказательств предъявления иска регистрация оспариваемого права приостанавливается до разрешения дела судом.

В регистрации может быть отказано в случае, если:

- предъявленные документы не отвечают предъявляемым требованиям;

- с просьбой о регистрации права обратился недееспособный гражданин.

В случае приостановления или отказа в регистрации в правовом кадастре производится соответствующая запись. При отказе заявителю направляется в письменной форме сообщение о причине отказа. Копия письма помещается в дело, заведенное ранее на данное недвижимое имущество. При отпадении обстоятельств, являющихся основанием для отказа в регистрации, лицо может подать в регистрирующий орган новую заявку [2, с. 88].

Сущность договора купли-продажи земельного участка заключается в том, что продавец обязуется передать в собственность покупателя земельный участок, а покупатель обязуется принять земельный участок и уплатить за него определенную денежную сумму.

В договоре купли-продажи земельного участка (купчей) необходимо указать его местоположение (адрес); категорию земли; целевое назначение; цели дальнейшего использования; кадастровый номер земельного участка; объекты недвижимости, размещенные на нем (если таковые имеются); в чьем ведении находится участок; права третьих лиц; обязательства сторон, а также общую площадь и нормативную цену земельного участка.

Объектом купли-продажи могут быть только земельные участки, прошедшие государственный кадастровый учет. Продавец при заключении договора обязан предоставить покупателю имеющуюся у него информацию об обременениях и ограничениях в использовании земельного участка.

Сделка по продаже земельного участка совершается его собственником, выступающим в роли продавца, и покупателем или уполномоченными ими лицами.

Так, договор продажи земельного участка заключается в письменной форме. Применительно к данному договору законодательно закреплен только один способ его заключения – путем составления единого документа (такой договор не может быть заключен путем обмена документами по почте, телеграфу, телетайпу, факсу и другими подобными средствами).

В качестве неотъемлемой части к договору купли-продажи прилагаются:

- план земельного участка или чертеж границ земельного участка;
- акт о нормативной цене земельного участка;
- акт оценки земельного участка (прилагается в случае, если оценку участка производила аудиторская фирма);
- документ, удостоверяющий право собственности продавца на земельный участок;
- сводная ведомость оценки зданий, строений и сооружений, расположенных на продаваемом земельном участке (прилагается при включении объектов недвижимости в предмет договора);
- условия приобретения земельного участка по конкурсу (прилагаются в случае продажи земельного участка по конкурсу);
- требование залогодержателя по задолженности (прилагается в случае, если предмет договора обременен залогом);
- доверенность лица, уполномоченного продавцом выступать от его имени при заключении договора (прилагается в случае подписания договора лицом, уполномоченным продавцом);
- доверенность лица, уполномоченного покупателем выступать от его имени при заключении договора (прилагается в случае подписания договора лицом, уполномоченным покупателем) [3].

Аренда – это предоставление какого-либо имущества во временное пользование за определенную плату на основе договора аренды. Это одна из распространенных и наиболее эффективных форм использования земли в РК.

Отношения по поводу аренды земельных участков оформляются договором аренды. В ст. 540 ГК РК сформулировано понятие договора аренды, где установлено, что по договору аренды (имущественного найма) арендодатель (наймодатель) обязуется предоставить арендатору (нанимателю) имущество за плату во временное владение и пользование.

Список использованной литературы:

1. Гражданский кодекс Республики Казахстан. Общая часть от 27 декабря 1994 года (с изменениями и дополнениями) // <http://online.zakon.kz/>.
2. Сейтхамзина Г. Ж. Государственная регистрация земельных участков и учет земель : учебное пособие . Алматы : КазНАУ, 2017.
3. Земельный кодекс Республики Казахстан. 20.06.2003. (с изменениями и дополнениями) // <http://online.zakon.kz/>.

4 СЕКЦИЯ. ЖАСТАР: ЭКОЛОГИЯ ЖӘНЕ ӨНІМ ҚАУІПСІЗДІГІНІҢ ЗАМАНАУИ МӘСЕЛЕЛЕРІ

СЕКЦИЯ 4. МОЛОДЕЖЬ: СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЭКОЛОГИИ И БЕЗОПАСНОСТИ ПРОДУКЦИИ

Әбдраш Г.И.ТПП-41к тобының студенті
Ғылыми жетекшісі – п.ғ.д., профессор Есенбаева Г.А.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды к., Қазақстан
Республикасы

АЗЫҚ-ТҮЛІК ӨНІМДЕРІНІҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ЖӘНЕ САПА МЕН ӨНІМ ҚАУІПСІЗДІГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Соңғы жылдары бүкіл әлем елдерінде табиғи-минералды шикізат ресурстарымен қатар, азық-түліктің де жетіспеушілігі сезіле түсті. Бұл дүниежүзіндегі адам санының өсу қарқынына әлемде өнірілетін азық-түлік өнімдері көлемінің сай келмеуімен түсіндіріледі. Мұндай жағдай бірінші кезекте, қолайсыз географиялық аймақта орналасқан даму деңгейі жөнінен артта қалған елдерге ауыр тиіп отыр. Жаһандық проблемалардың құрылымы және олардың иерархиялық тізбегі туралы пікірлер әрқилы, дегенмен ресейлік және отандық экономикалық әдебиетте келесі бес жаһандық проблемалар жиірек аталады: 1) ядролық соғысты болдырмау және қарусыздану; 2) қоршаған ортаны қорғау немесе экологиялық мәселе; 3) демографиялық жағдай; 4) шикізаттық немесе энергетикалық; 5) азық-түлік қауіпсіздігі мәселесі. Өз кезегінде, Қазақстан да әлемдік қоғамдастықтың бір мүшесі ретінде мұндай мәселелерден қалыс қала алмайды. Өмірлік маңызы бар азық-түлік тауарларының жетіспеушілігі мен олардың бағасының тым жоғары болуы халықтың әлеуметтік топтар мен таптарға жіктелуі, заңсыз көші-қон секілді жаһандық маңызы бар проблемаларды туындатады [1].

Соңғы 50 жылда адамзаттың антропогендік-техногендік іс-әрекетінің нәтижесінде ғаламшардағы экологиялық тепе-теңдік бұзылды. Дәл осының салдарынан соңғы уақытта ғаламшарда көптеген теріс климаттық өзгерістер, шөлдену, ғаламдық жылыну, дауылдар, су тасқынына әкелетін жауын-шашындар көптеп байқалуда. Дәл осы себептен 2007 жылы Қытай, Вьетнам, Бангладеш, Индонезия, Филиппин және басқа да ОңтүстікШығыс Азия елдерінде күршітін және басқа да дақылдардың шығынға ұшырауы байқалды.

Осы мақалада азық-түлік өнімдерінің сапасы мен қауіпсіздігінің мәселесі - күрделі кетенді мәселе екендігі туралы айтылған. Бұл мәселелер көптеген күт-жігерді тек ғалымдар - биохимиктер, микробиологтар тарапынан ғана емес, сондай-ақ өндірушілер, санитарлы - эпидемиологиялық қызметтер, мемлекеттік органдар мен тұтынушылар тарапынан да талап етіледі. Азық-түлік өнімдерінің сапасы мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселесінің өзектілігі жыл сайын артуда, себебі азық-түлік өнімдері мен өндірістік тикізаттардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету халықтың денсаулығы мен гендік қорының сақталуын анықтайтын негізгі факторларының бірі болып табылады.

Сапа - күрделі ұғым және оны қамтамасыздандыру ғылыми күттердің бірлестігін, мамандардың творчестволық потенциалы мен тәжірибесін талап етеді. Біздің елімізде сапа мәселесі маңызды болып қана қоймай, мемлекеттің, ұлттық бақылау органдарының, кәсіпорын басқармаларының, технологиялық тізбекке қатысы бар мамандардың бірлестігімен шешілуі керек. Тамақ өнімдерінің қауіпсіздігі - белгіленген

жарамдылық мерзімі ітінде тамақ өнімдерін пайдалану мен (немесе) сақтаудың адамдар өмірі, денсаулығы үшін қауіпсіздігін қамтамасыз ететін тамақ өнімдерінің ерекшелігі [2].

Қазіргі таңда Қазақстанның кәсіпорындарында заманауи азықтық тикізат пен дайын өнімдердің сапасы мен қауіпсіздігін қадағалайтын бақылау жүйесі болмағандықтан, көп жағдайда қажетті толық қауіпсіздік қамтамасыз етілмейді. Бұл мәселенің туындауына көптеген факторлар әсер етеді, олардың ітінде маңыздыларына тоқталып кететін болсақ, олар:

- жаңа өндіріс жүйелері, оның ітінде жаппай өндірудің өсуі және тамақ тізбектерінің ұзаруы;
- қортаған ортаны ластайтын және экология мен климатқа әсер ететін жаңа заттар;
- жаңа азық-түлік өнімдері, жаңа қайта өңдеу технологиялары, қоспалар мен қаптапалар;
- тұрғындардың денсаулықтарының өзгеруі;
- аз өңделетін азық-түліктерге сұраныстың өсуі мен тамақтану рационының өзгеруі;
- азық-түліктерді сатып алу тәсілдерінің өзгеруі, сыртта тамақтанудың күрт өсуі;
- қауіпті факторларды анықтауға болатын жаңа саралау тәсілдері [3].

Тамақ өнімдерінің сапасы мен қауіпсіздік жүйесінің реформалануына негіз болған Қазақстан Республикасының 2004 жылы 9 қарашада бекітілген №603-ІІ "Техникалық реттеу туралы" заңы (07.04.2016 толықтырулар мен өзгертулер еңгізілген), бұл заң Қазақстан Республикасының өнімдердің, қызметтердің, процесстердің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталады, мемлекеттік техникалық реттеу жүйесінің құқықтық негіздерін орнатады.

Қорыта келе, азық-түлік өнімдерінің қауіпсіздігін қамтамасыз етуде мемлекеттік органдар тарапынан, кәсіпорындарда өндірістік бақылау тарапынан тексеріс пен бақылау өте маңызды және негізгі жетістік кепілі болып азық-түлік өнімдерін өндіруде, өңдеуде, сақтауда және сатуда жауапкершілік пен адамгершілік принциптерін сақтау саналады. Өмір сүру деңгейінің жоғарылауы тұтынушының өзінің тамақ өнімдеріне деген қарым-қатынасын өзгеруіне әкелді. Тұтынушылар өз тамақтануларына талапты болып, тек жақсы тамақтанып қана қоймай, әрі өз денсаулығына қатер тигізуден алшақ болуға тырысады және соған сәйкес қауіпсіздігі қамтамасыз етілген өнімдерді тұтынуға тырысады. Сапа дәлелі контракттарға отыруда негізгі комерциялық аргумент болады, ал сапа - өнімнің бәсекеге қабілеттілігін айқындайтын фактор болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Шеденов Ө.Қ, Ядгаров Я.С, Досқалиев С.Ә. Экономика ілімдерінің тарихы: Оқу құралы. – Алматы: Қазақ университеті, 2003. – 313 б.
2. Қазақстан республикасының 21 шілде 2007 жылғы № 301-ІІІ "Азық-түлік өнімдерінің қауіпсіздігі туралы" заңы (21.04.2016 жылғы өзгертулер мен толықтырулармен бірге) – <http://adilet.zan.kz>
3. Мамыров Н.Қ, Акчура Ф. Қазақстандағы адам дамуы: оқулық. – Алматы: aimas Printhouse, – 412 б.

Бердыбаева А.М. и Бондаренко К.В., студентки группы УА 19-2

Научный руководитель – к.п.н., доцент Кенжебаева С.К.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

МОЛОДЕЖНЫЕ ВОЛОНТЕРСКИЕ ОРГАНИЗАЦИИ ДЛЯ ЗАЩИТЫ ЭКОЛОГИИ

Экология - наука о взаимодействиях живых организмов между собой и с их средой обитания. В данный момент состояние нашей планеты критически опасно. Наблюдается множество глобальных проблем влияющих на будущее развитие человечества и всего живого на нашей планете. К ним относятся: глобальное потепление, загрязнение мирового океана, недостаток питьевой воды, загрязнение воздуха, разрушение озонового слоя, уничтожение тропических лесов, опустынивание, истощение природных ресурсов.

Глобальное потепление вызывает активное таяние ледников и истончения морского арктического льда, что в свою очередь, способствует исчезновению и истощению животного и растительного мира Земли. Источником данной проблемы являются большие выбросы парниковых газов и углекислого газа в атмосферу. Согласно отчету Greenpeace, каждый год в мировой океан попадает около 12 млн тонн мусора из пластика. В данный момент найдено пять островов, состоящие только из мусора, из-за которых ежегодно умирает огромное количество рыбы и других обитателей мирового океана [1].

В нынешнее время, особенно в мегаполисах, наблюдается проблема загрязнения воздуха, наличие смога, огромные выбросы выхлопных газов. Вышеперечисленные условия вызывают астму, рак легких и многие другие хронические заболевания.

При разрушении озонового слоя, который играет роль фильтра, поглощающего ультрафиолетовые лучи Солнца, люди теряют зрение, получают ожоги, впоследствии которых у населения образуются злокачественные опухоли.

Тропические леса являются легкими нашей планеты. Они перерабатывают углекислый газ для дыхания живых организмов. Их вырубка ведет к опустыниванию почвы и утрате биоразнообразия на Земле.

Из-за дефицита питьевой воды в бедных странах наблюдаются постоянные эпидемии, социальная напряженность, хронические заболевания и территориальные конфликты. От недостатка питьевой воды по данным ЮНИСЕФ ежедневно умирают более 800 детей.

Мы провели мини исследование, затрагивающее одну из экологических проблем – недостаточное количество водных ресурсов. Основываясь на данных проведенного опроса, а также на том, что стиральная машина за один цикл в среднем расходует около 60 литров воды, мы произвели расчеты, доказывающие, потребительское отношение человека к природе, планете и ее ресурсам. Ведь около 21% респондентов используют стиральную машину более 9 раз в неделю, а это 540 литров израсходованной воды (Диаграмма 1). А ведь это всего лишь траты одной семьи за неделю, сложно представить, сколько воды тратит целая страна на стирку вещей в год.

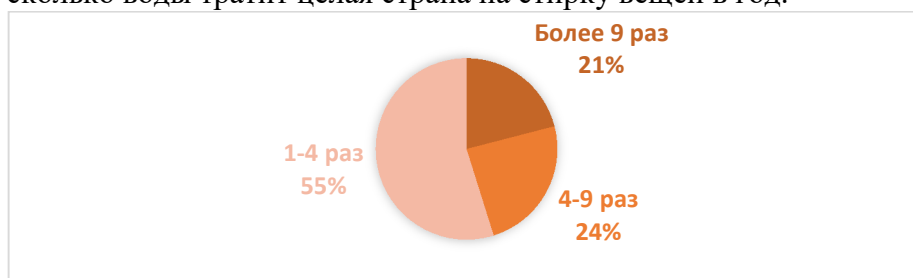

Диаграмма 1

Ни одну из вышеуказанных проблем невозможно решить изолированно. Мы сможем добиться успеха только в том случае, если объединим все свои усилия и направим их на комплексную реализацию, при принятии того, что Земля — это единственный, общий дом, а мы его домочадцы. Именно поэтому для выхода из нашей экологической ситуации со всех сторон, создано множество организаций по защите природы и окружающей среды.

Мы взяли интервью у одного из волонтеров и эоактивистов, студентки КЭУК Бердыбаевой Алии: «Почему вы начали заниматься эоактивизмом?» Я начала задумываться об эоологии нашей планеты около 3 лет назад, когда увидела в детской песочнице полиэтиленовый пакет и рядом разбросанные пластиковые бутылки. Невольно поставишь вопрос в голове, а что будет дальше? В зарубежных странах, уже давно практикуется переработка и активно внедряется политика осознанного потребления. К примеру, в Германии, стоят боксы где за каждую пластиковую бутылку или тару вы можете получить скидку на определённые бытовые товары, так же можете получить дополнительные жетоны на метро, в этом и есть стимул населения.

Для чего вы это делаете? Для себя, для будущего поколения, для страны, для нашей планеты в целом. Ведь мы живем на одной Земле, и отвечаем за нее вместе. Вот к примеру, одна тонна переработанного пластика может сохранить почти 6000 кВт электричества и 3000 литров нефти. Производство продуктов из вторичного ПЭТ снижает потребление энергии на 66%, то есть переработав 1 тонну пластика можно сэкономить то количество воды, которое в среднем использует 1 человек в течение двух месяцев. Переработка не такая затратная, как все думают, если посчитать, то даже экономично.

По вашей оценке, какая эоологическая ситуация в нашей стране? В нашей стране эоологическая ситуация не катастрофическая, но весьма печальная. Ведь после распада СССР куда все выкидывают мусор? Правильно- в мусорные баки (или же на дорогу). Далее мусор прессуют и отвозят на свалку или полигон, где он гниёт, разлагается, выделяется газ. Сегодня в Казахстане около 120 миллионов тонн мусора, и ежегодно свалки пополняются еще примерно на 5 млн тонн твердых бытовых отходов. Так зачем увеличивать территорию полигонов и свалок, если эту землю можно использовать более рационально, например, поставив завод по переработке отходов.

Предпринимается ли что-либо для ее улучшения? Последнее время я наблюдаю за этим, и вижу, что правительство интересуется эоологическим вопросом и вопросом здоровья граждан. Когда в общественном месте я вижу мусорную урну с тремя отверстиями, и на трех языках подписаны ячейки, в душе я рада, что наше правительство делают первые шаги к переработке, к осознанному потреблению. В последние годы проводились марафоны по сбору мусора среди активного населения нашего города, и все дружно вышли на улицы, площади, стадионы, парки только чтобы наш город был чистым. Это послужило и правильным примером для детей, ведь вряд ли человек, который вчера поднимал мусор будет заново сорить на улицах своего же города.

Какие вы знаете эоологические организации и объединения в Казахстане? В нашем городе активно популяризируется эоо-движение. Увеличиваются пункты сбора вторсырья, активно ведется пропаганда здорового, чистого города. Я участвую в эоодвижениях recycle.kz, являюсь волонтером «Эоо Элем» в г.Нур-Султан, а также волонтером Назарбаев Университета. Многие думают, что быть эоо-активистом сложно, что это борьба. Но это ошибочно, ведь борьбы нету. Не обязательно быть прикрепленным к какой-либо организации и только потом начать действовать. Если вы хотите перейти на более осознанное потребление, достаточно сделать всего лишь первый шаг. Задуматься о нашей планете, понять принцип переработки, внедрить раздельный сбор мусора.»

Центр утилизации отходов - recycle.kz. Данная организация занимается созданием единой системы переработки мусора в нашей стране и внедрением использования эоо материалов. Также они устраивают конкурсы с розыгрышем ценных подарков, тем самым привлекают внимание населения, в особенности молодежи нашей страны. Благодаря им переработано уже 23517 тонн пластика, 46260 тонн стекла, 87448 тонн макулатуры, 458 тонн металлических упаковок, 186346 тонн автокомпонентов [4].

Экологический проект «Эко Элем». Они также устраивают различные конкурсы, целью которых является - сделать людей экологически образованными и осознанными, проводят ознакомительные лекции, эко-викторины, устраивают плоггинг в крупных городах Казахстана.

Международное сообщество «Ecology planet» запустило масштабный эко-челлендж, который призывает с фантазией и альтернативой подходить к рутинным делам. Например, поужинать один вечер без света при свечах, сделать своими руками что-то интересное из материала, который в обычной жизни мы бы выкинули. Или же просто подобрать мусор на улице и выкинуть в урну [2].

Неправительственное учреждение «Эко Мангистау» способствует улучшению экологических и социально-экономических условий жизни, оздоровлению окружающей среды и сохранению ее ресурсного потенциала для будущих поколений путем экологического просвещения граждан, развития гражданской активности, проведения массовых природоохранных мероприятий и участия в формировании экологической и социально-экономической политики общества. Организация проводит открытые уроки экологической тематики со школьниками и студентами, так же тематические семинары, круглые столы и фестивали экологического кино [3].

В нынешнее время среди молодежи стал популярен блогинг, он затронул и проблемы экологии. Сейчас существует множество эко-блогеров, которые набирают свою аудиторию в социальных сетях и продвигают различные проекты и программы, связанные с решением экологической катастрофы на Земле. Один из таких представителей «EcoAsya». Ася является автором книги «Ася и Пластиковый Мир», в которой она рассматривает проблему загрязнения природы пластиком и что необходимо для решения этой проблемы. Также на своей страничке Ася публикует посты о рациональном использовании продуктов и поддержки баланса в экологии, снимает мини-фильмы и призывает поклонение Z к борьбе за чистоту нашей окружающей среды.

Еще один блогер - Варя Валовиль. В своем блоге она рассматривают проблему неразумного потребления на примере декоративной и уходовой косметики, призывает использовать натуральную косметику и не тестировать ее на животных, как это делают множество известных брендов. Кроме этого Варя сотрудничает с известными компаниями электроники и пластика и разрабатывает совместные проекты по переработке техники и использованию многоразовых бутылок. Своим блогом и постами Варя вдохновляет своих подписчиков обращать внимание на простейшие действия, которые в свою очередь играют важную роль для экологии нашей планеты.

Экоактивизм становится модным и популярным в наши дни. Это помогает привлечь большее внимание к проблемам окружающей среды. Доказательством этому, можно считать, что в нашей стране с июня 2019 года начало свою деятельность Министерство экологии, геологии и природных ресурсов Республики Казахстан. Люди стали задумываться о необходимости сохранения баланса природы, о планете, пригодной для будущих поколений. Сейчас проблемы экологии решаются не просто в документах, бумагах, а реально, по факту. Если каждый человек привнесет какой-либо вклад в улучшение экологической обстановки, то даст нам колоссальный эффект. Потихоньку, медленно, по кирпичику мы будем выстраивать защиту и лечить нашу планету. Ведь это единственное, что нам даёт жизнь. Наша планета - наш дом, и это нельзя забывать.

Список использованной литературы:

1. GreenpeacePlasticOceanReport
2. <https://www.5gyres.org/> - The 5 Gyres Institute
3. <https://ecomangystau.kz/information/> - Неправительственное учреждение «Эко Мангистау»

4. <https://recycle.kz/>- ТОО «Оператор РОП»

Васковская К.В., студентка группы ТПП-19-2
Научный руководитель – старший преподаватель, магистр Ахметова А.Б.
Карагандинский Экономический Университет Казпотребсоюза, г. Караганда,
Республика Казахстан

ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОБЩЕСТВЕННОГО ПИТАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Пища является одной из главных физиологических потребностей человека, ее удовлетворение жизненно важно для каждого. Питание напрямую влияет на наше здоровье, качество и продолжительность жизни, развитие организма, работоспособность и самочувствие. Таким образом, организация и технология питания являются важнейшим звеном жизнедеятельности человека.

Общественное питание широко развито во многих странах. Большое внимание вопросу организации общественного питания уделяют в странах СНГ. В Республики Казахстан одной из основ национальной безопасности является продовольственная безопасность. Ссылаясь на законы, можно отметить, что глубокий вопрос и обширно рассматривается «О продовольственной безопасности РК», но существует Модельный закон «О продовольственной безопасности СНГ» подписанный Казахстаном, где и рассматривается значимость данной отрасли. Для активной и здоровой жизни всего населения гарантируется физическая и экономическая доступность продовольствия [1]. Придерживаясь этого правила, в нашей стране решаются глобальные вопросы пищевой промышленности и общественного питания. Также, внутренняя политика страны направлена на поддержку и развитие малого и среднего бизнеса. Главным двигателем этой политики стал АО «Фонд развития предпринимательства «Даму». Предпринимательство развивается, благодаря этому фонду, в разных сферах, в том числе и общественном питании.

На сегодняшний день, ежемесячно регистрируются до пятнадцати заведений общественного питания. С каждым разом возрастает количество индивидуальных предприятий данной сферы. В экономике страны существенно расширяется поле действия, быстрыми темпами происходит развитие и укрепление предпринимательской деятельности. Но как у всего в этом мире, у общественного питания в Республики Казахстан есть свои проблемы развития. Проблемам присущи два характера: организационный и финансовый.

Как уже отмечалось ранее, благодаря развитию предпринимательства, происходит насыщение потребительского рынка. Данный рынок пополняется большим количеством продовольственных товаров от разных поставщиков. Все это приводит к высокой конкурентоспособности, не многие могут устоять на плоту в такой период. Возрастает спрос на глубокие и всесторонние знания в общественном питании. Отсюда можно сделать вывод: высококвалифицированные специалисты – залог успеха. Но как бы это не звучало печально, на сегодняшний день нашей стране присущ дефицит кадров. Многие молодые, подающие надежды, специалисты чаще всего не проявляют своего мастерства, посредством отсутствия мотиваций и перспектив. Отсюда вытекают такие последствия как нехватка работников, ухудшение качества товара, разорение предприятий, снижение уровня экономики.

Еще одной актуальной проблемой общественного питания является стоимость продуктов. С каждым годом происходит прирост цен. К примеру, в прошлом 2019 году, по данным председателя Комитета по защите и развитию конкуренции Министерства национальной экономики Республики Казахстан Рустама Ахметова, цены на продукты питания увеличились на 10,1% [2]. Это связано с мировыми и региональными

экономическими процессами. Рассматривая единый рынок стран ЕАЭС, заметны влияния стран на ценообразования. При таких обстоятельствах и происходит рост стоимости продуктов, следствием чего является увеличенная себестоимость блюд. Такое поднятие и цен продуктов и блюд, в дальнейшем, приводит к проблеме посещаемости заведений общественного питания. Большинство предприятий общественного питания не окупаются.

Но, так или иначе, любые трудности и проблемы можно преодолеть. Все зависит от добросовестности и профессионализма сотрудников, работающих в этой сфере деятельности. При этом нельзя забывать о роли питания в жизни людей и достижении качества этого питания. У нашей страны имеется большой потенциал для развития питания, как одной из ветви познания национальной культуры. А также при правильной и качественной организации общественного питания можно вывести данную отрасль на новый уровень, который повлияет на значимость пищевой промышленности в экономике страны.

Список использованной литературы:

1. Модельный закон «О продовольственной безопасности СНГ» (постановление №14-10 от 16 октября 1999 года).
2. <https://yandex.kz/turbo?text=https%3A%2F%2Fkursiv.kz%2Fnews%2Fekonomika%2F2019-11%2Fv-kazakhstane-na-10-podorozhali-produkty>.

Жамелова А., Қасен А., ТПП-18-1к тобының студенттері
Ғылыми жетекшісі – аға оқытушы, магистр Шохина А.М.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды к., Қазақстан
Республикасы

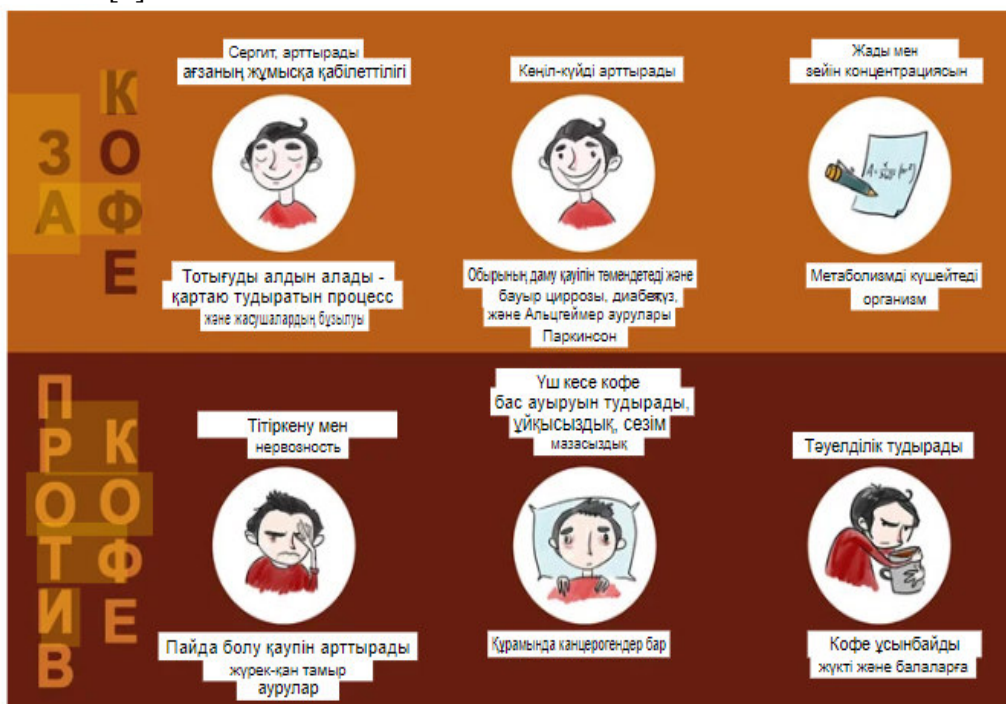
АДАМ ОРГАНИЗМІНЕ КОФЕИННІҢ ӘСЕРІ

Кофеин дегеніміз не? Таза түрде бұл ақшыл кристалдар." Паспорт бойынша " заттың шығарылмайтын атауы 1,3,7-триметилксантин. Кофе-қуырылған және ұсақталған кофе дәндерінен жасалған әлемге әйгілі сусын. Кофе ағашы-бұл кішігірім мәңгі жасыл ағаштар немесе биіктігі 8 метрге дейін және ұзақтығы 60-70 жыл үлкен бұталар! Хош иісті ағаш күшті тропикалық иісі бар әдемі ақ гүлдермен гүлдейді. Қызыл немесе күрең түсті жемістердің біреуі үш тұқымға дейін болуы тиіс . Өсімдіктің барлық бөлігінде кофеин бар, ол табиғатта зиянкестерді үркіту үшін қызмет етеді .Сондықтан өсетін жерлерде кептірілген және қуырылған кофеден сусын табуға болады. Кофеиннің ең көп концентрациясы дәндерде болады. Бастапқыда бидай сары-жасыл-сұр түсті. Әдеттегі Бай қоңыр "кофе" түсі алу үшін оларды арнайы қуырады.

Кофе өндіру технологиясы.Кофе [тұқымын күн](#) көзі жақсы түсетін, ыстық [климатта көшет](#) түріне дейін жеткізіліп өсіріледі. Шамамен жарты жылдан соң көшеттер егістікке егіледі. Егістік алдын ала тыңайтқыштармен байытылады. Кофе ағашы 60-70 жылдай өмір сүреді. Егілген кофе ағаштары жыл бойы ерекше күтімде болады. Яғни арам шөптерінен тазаланып, әртүрлі зиянкестер мен аурулардан қорғану үшін өңделіп отырады. Әр кофе ағашынан шамамен 1-1,5 мыңдай жеміс алуға болады. Кофе жемістері жиналғаннан кейін алдыменен ылғалды өңдеуден өтеді. Арнайы жемісіне жұмсағын бөліп алатын машиналарда араластырылады. Кофе жемісі 2-3 күн бактерге салынады. Аранайы күн көзі жақсы түсетін [бетондық терассаларда](#) немесе

кептіру столдарында жартылай, табиғи кептіруден өтеді. Ал жартылай ыстық ауамен әсер ететін кептіру шкафтарында екінші рет кептіріледі. Бұл механикалық өңдеулер кофенің сыртқы күміс түстес қабығынан ажыратады. Ал табиғи жолмен, ылғал әсерінен

жүрген ферментация процесі нәтижесінде кофенің жоғарғы сапасы жұмсақтық қасиеті пайда болады [1].

Ағзаға әсері: сіз не білесіз?

- Кофе туралы әдеттегі деректер жинағы:
- Оянуға көмектеседі және тіпті ұйқысыздықты тудыруы мүмкін.
- Оятады және ми тезірек ойлайды.
- Одан жүрек жарады және қысым көрсетеді .
- Көмектеседі протрезветь жеңілдетеді жазатын.
- Несеп айдайтын және сусыздану тудырады.

Кофеин қанға қалай түседі?

Кофеиннің липофильді қасиеттері бар — ол липидтерде, яғни майларда жақсы ериді. Липидтерден біздің жасушаларымыздың қабықтары тұрады, яғни біздің биологиялық кедергілер. Ішектің қабырғалары және липофильді зат үшін қан тамырлары кедергі емес, сіңу тез және іс жүзінде шығынсыз болады . Және Сұйық өнімдерден (кофе, энергетикалық сусын) сіңу қатты (шоколад немесе, мысалы, Браун) қарағанда тезірек. Бір сағаттан кейін қандағы заттың концентрациясы барынша жоғары болады.

Кофеиннің әрекет ету уақыты. Елеулі әсердің ұзақтығы адам метаболизмінің деңгейіне байланысты. Орташа алғанда, бұл шамамен 5-6 сағат. Осы уақыт ішінде ағзада не болады?

Метаболизм. Орташа алғанда 80% сергіткіш триметилксантин бауырда "отыр". Онда арнайы ферменттер оны басқа қиын туынды қосылыстарға қайта өңдейді: параксантин, теобромин, теофиллин. Олардың барлығы 3-7 сағаттан кейін денеден шығарылады.

Кофеиннің ағзаға әсері. Қалған 20% заттар қан ақуыздарымен байланысады және тіндер мен органдарға таралады. Ағзаның әрбір жүйесі өзінше жауап берсе де, кофеиннің әсері екі негізгі механизмге негізделген. Алдымен олар туралы, содан кейін бұл тетіктердің түрлі органдар үшін қалай жұмыс істейтіні туралы айтып береміз [2].

Миға әсері. Қан мен ми арасында арнайы гематоэнцефалдық бөгет бар. Липофильді кофеин оны оңай жеңеді және нейрондардағы аденозинді рецепторларға "жабысады". Сонымен қатар, ЦАМФ арқылы адреналиннің нейронға әсері артады.

Нәтиже: ми шустрей жұмыс істейді және шаршауға назар аудармайды. Ағзада ресурстар болғанша.

Жүрекке әсері. Аденозин рецепторлары миокард жасушаларында да бар. Бұл рецепторлардың іске қосылуы жүрек жиілігін төмендетеді, жүрек қан ағымын жақсартады және қан қысымын төмендетеді. Кофеин рецепторларды блоктайды және, демек, диаметральды қарама-қарсы әсер береді. Сонымен қатар, ЦАМФ көп болғандықтан жүрек адреналин әсерін өткір сезінеді. Нәтиже: жүрек күштірек бастайды және тіпті жақсы демалғанда да жалғастырады.

Асқазанға әсері

Ас қорыту үшін арнайы жасушалар асқазанға тұз қышқылын бөледі. Кофеин-бұл процестің стимуляторы. Өрекет тетіктері бірдей. Секреторлық жасушалар аденозинге аз сезімтал болады— "энергия үнемдеу режимін" елемейді және толық катушкаға қышқыл бөлуді жалғастырады. ЦАМФ параллельді жасушаның гистамин — гормонға сезімталдығын арттырады, ол қышқыл өндірісін күшейтеді.

Нәтижесі: тұз қышқылының белсенді бөлінуі. Енді тамақ ішкенге дейін немесе одан кейін бірден кофе ішу неге жақсы екенін түсінесіз бе ?

Денсаулық үшін пайдасы:

- Нейродегенеративті аурулардың алдын алу.

Дәлелденген: кофе Альцгеймер және Паркинсон ауруларының алдын алуға көмектеседі. Мысалы, тышқанмен эксперимент мидың жадына жауапты бөлігіндегі "нашар" аномальды белоктардың саны азайды.

- Инсульттің алдын алу.

Британдық ғалымдар бірнеше ай бойы күн сайын 2-4 кесе кофе беретін 83284 адамнан тұратын топпен зерттеу жүргізді. Ғалымдар кофеңі пайдалану инсульт қаупін 20% - ға төмендетеді деген қорытынды жасады.

- Обырдың алдын алу.

Бірнеше статистикалық зерттеулер бар, онда мыналар көрсетіледі: кофе аздаған махаббаты бар адамдар қатерлі ісікпен ауырады. Мүмкін, бұл күшті антиоксиданттар бар. Күшінде олар жасыл шай сығындысы немесе С витамині қарағанда 500 есе күшті.

Артық дозаланғанда кофеиннің зияны. Есте сақтау маңызды: кофе құнарлылығы нөлдік. Американо шыныаяқ бізге жаңа энергия бермейді, бірақ қолда бар қорларды қысуға көмектеседі. Резервтерді уақытында толықтыру қажет, әйтпесе таулардан тыс физикалық сарқылу және жүйке бұзылулары.

- Асқазанның жара ауруы, Өңеш шырышты қабығының қабынуы және гастрозофагеальды рефлюкс ауруы ынталандыруы мүмкін.

- Жүрек соғуын күшейтеді. Бұл қорқынышты емес, бірақ егер багажда жүректің ишемиялық ауруы немесе миокардтың органикалық зақымдануы болса, тіпті аздаған "қосымша" күрделі асқынуларға әкелуі мүмкін.

- Мигрень триггері. Қазіргі заманғы жұмыстар растайды: кофе мигрень ұстамаларын тудыруы мүмкін. Тағы да, бұл үлкен дозалар туралы.

Жанама әсерлері. Жоғары қозу, үрей, ашыған қолдар-аяқтар, бас ауыруы, ұйқысыздық. Қыжыл, жүрек айнуы, құсу. Аритмия, артериялық қысымның жоғарылауы, тахикардия [3].

Қауіпсіз доза. Ресей үшін нормалар Денсаулық сақтау министрлігінен тәулігіне 150-300 мг кофеин нормативінде жазылған. Америка мен Еуропада тәулігіне 400 мг дейін рұқсат беретін өз нормативтері.

Кофеңі қолдануға қарсы көрсетілімдер. Кофеиннің ағзаға әсерін қалай төмендетуге болады?

Бүгінгі күні кофеңі қолдануға қарсы көрсетілімдерге қатысты ақпарат өте қарама-қайшы. Бір жағынан, клиникалық зерттеулер кофе сусынының пайдасы туралы айтады, ал екінші жағынан, медицина оны қолдануға қарсы айғақтарды бөледі. Жүректің ишемиялық ауруы; атеросклероз; артериялық гипертония; бүйрек патологиясы; нерв

жүйесі жұмысының бұзылуы (анықтама ретінде: қозудың артуы, ұйқысыздық) және глаукома, әсіресе қара сорттардың дәндерінен жоғары күшті кофе сусындарын қолданбау керек. Бұдан басқа, медицинада балаларға, 2-ші және 3-ші триместрдегі жүкті әйелдерге және егде адамдарға кофе қолдануға болмайды. Қан қысымына қара кофе пайдалану қалай әсер етеді? Дәрігерлердің пікірінше, жоғары артериялық қысым кезінде жүрек-қан тамыр жүйесі тарапынан жанама әсерлердің пайда болуын болдырмау үшін кофе ең аз мөлшерде қолдануға болады. Төмен артериялық қысымда немесе гипотонияда, кофе сусыны керісінше тамырларға оң әсер етеді және адамның көңіл-күйін жақсартатын дәрі ретінде қызмет етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. https://kk.wikipedia.org/wiki/Кофе#Кофе_түрлері_мен_қайнатудың_әдістері
2. <https://massaget.kz/kyizdarga/kulinariya/2999/>
3. <https://mygenetics.ru/blog/food/kofein-vliyanie-na-organizm-vred-i-polza/>

Нәрікбай Н.Н. ТПП-18-1к тобының студенті

Ғылыми жетекшісі – аға оқытушы, магистр Далибаева Л.Ж.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды к., Қазақстан Республикасы

ҚОЛДАНЫСТАҒЫ АЗЫҚ-ТҮЛІК ӨНІМДЕРІНІҢ ҚОРШАҒАН ОРТАҒА ӘСЕРІ

Бәріміз сүйіп жейтін кейбір өнімдердің өндірісі біздің қоршаған ортамызға зиян келтіретінін білесіз бе?

Жаһандық жылыну туралы сөз қозғағанда көз алдымызға бірден көліктер, электр стансалары, ірі кеңселер климаттың өзгеруінің басты кінәлілері ретінде келеді. Алайда, гамбургерді тістеп жегенде немесе лососьті қуырғанда бұл өнімдердің қоршаған ортаға әкелетін зияны туралы ешкім ойлана бермейді.

Ауыл шаруашылығы парникті газ шығару бойынша рейтингте бірінші орынға ие. Біріккен Ұлттар Ұйымының Азық-түлік және ауыл шаруашылығы ұйымының деректеріне сәйкес, ауыл шаруашылығы шығаратын парник газының деңгейі жыл сайын өсіп келеді [1]. Фермерлерден алынатын барлық өнімдерге бірдей энергия жұмсала бермейді. Төменде біздің климатымыз үшін ең зиянды өнімдердің тізімі келтірілген.

Бадам сүті.

Балама сүт өнімдері нарығында бадам сүті жетекші орынға ие. Алайда, адам денсаулығы үшін барлық пайдасына қарамастан, осы өнімді өндіру қоршаған ортаға үлкен зиян келтіреді. Бүкіл әлемдегі бадамның 80%-ын қазіргі таңда қорқынышты құрғақшылық орнаған Калифорнияны жеткізеді. Әрбір ағаш 5 литр суды қажет етеді, ал 100 мл бадам сүтін өндіру үшін 100 литр су керек. Сондықтан фермерлер судың үлкен көлемдегі суды қажет етеді, ал сол суды алу мақсатында жаңа скважиналарды жасай бастайды, бұл өз кезегінде жер сілкінісін тудырады.

Сиыр еті.

Мал шаруашылығына парниктік газдардың жаһандық ауаға жіберілетін қалдықтардың шамамен 14,5%-ы келеді, олардың 65%-ы ет және сүт малдарына тиесілі. Табиғи ресурстарды қорғау жөніндегі кеңес мамандары өндірілген сиыр етінің әрбір килограммына 27 кг ауаға жіберілген көмірқышқыл газынан келеді деп есептейді. Егер бір күн ішінде бүкіл жер шарында тұтынылатын сиыр етінің мөлшерін қосатын болсақ, атмосферада үлкен "көміртекті із" қалады екен. Сонымен қатар, сиырлар дем шығарғанда метанды шығарады, ал ол болса, зиянды парник газдарына жатады. Сонымен қатар, көптеген елдерде ет және сүт малдарына арналған жайылымдарды

ұйымдастыру мақсатында ормандарды кесіп жатады. Ормандардың жоюлуы, әрине, жаһандық климатқа теріс әсер етеді.

Қой еті.

Қой етінің жағдайы сиыр етімен сәйкес. Өндірілген қойдың әрбір килограммына 22,9 кг ауаға кететін көмірқышқыл газы келеді. Әрі, қой еті өндірісі елеулі ресурстарды талап етеді, себебі жануарлар азықтың көп мөлшері (негізінен жүгері немесе соя) қажет етеді. Екі агроәдениетті өсіру кезінде пайдаланылатын синтетикалық тыңайтқыштар мен қи көмірқышқыл газына қарағанда қоршаған ортаға 298 есе зиянды азоттың оксиді бөледі.

Ірімшік.

Бұл өнім де көмірқышқыл газын бөледі. Біріншіден, ірімшік сиыр сүтінің негізінде өндіріледі, ал сиыр метан бөлінетіні белгілі. Екіншіден, ірімшік үшін тоназытқыш жабдықтар мен көлік қажет. Сүт өнімдері нарығында импортталатын ірімшіктің аз ғана үлесі бар, қалған бөлігін өндіреді, бұл атмосфераға көмірқышқыл газының үлкен шығарылуына әкеледі. Ірімшік өндірісінің көп кезеңді процессі айтарлықтай энергетикалық шығындарды талап етеді. Алдымен пастерлеу, жармалау, ағызу, одан кейін барып ең маңызды кезеңдер басталады: престеу, тұздау және ақырында, пісу. Сонымен қатар, ірімшік өндіру барысында іске қосылған тоназытқыш жабдықтары мен көліктік тасымалдар атмосфераға зиянды заттарды тастайды.

Күріш.

Күріш өрістері жердегі метанның ең үлкен көзі болып табылады. Күріш әлемдегі ең танымал және сұранысқа ие екінші өнім болып табылады, ал оның өндірісі атмосфераға шығарылатын метанның үлкен көлеміне байланысты жаһандық жылынуға әкеледі. Көміртек тотығын өндіретін микроорганизмдер де күріш плантацияларында метан шығарады. Көмірқышқыл газының деңгейі күріш өнімінің артуына ықпал етеді, алайда ол метанның атмосфераға шығарылуын арттырады. Демек, күріштің килограммына келетін метан мөлшері ұлғаяды, бұл күріш плантацияларындағы температураның артуына әкеледі. Қазіргі таңда күрішке сұраныс өсуде, сондай-ақ әлемнің халқы саны тез өсуде және бұл күріш плантацияларымен шығарылатын метанның шығарындылары уақыт өте келе өседі дегенді білдіреді.

Ақ нан.

Бәрімізге білетіндей, астық наны ақ нанға қарағанда әлдеқайда пайдалы. Ақ нанды өндіру көп мөлшердегі энергияны қажет етеді, өйткені бидайды таза ұнға дейін қайта өңдеу бірнеше процесстер арқылы өтеді. Ал бұл процесстер ғаламшарға нашар әсер ететіндей энергияның үлкен мөлшерін тұтынады. Сондай-ақ, экологтар ақ нанды орайтын пластикалық қаптаманы кәдеге жарату проблемасына алаңдаулы.

Жұмыртқа.

Бір жұмыртқаны өндіру кезінде 4,8 кг көмірқышқыл газы бөлінеді. Ауаға жіберілетін қалдықтардың басым бөлігі фермалар жұмыртқа дайындау кезінде тұтынатын энергияға, тауық жемін өндіруге, сондай-ақ құс қалдығынан бөлінетін азот оксидіне сәйкес келеді. Бұдан бөлек, тауық фермаларының санының өсуі құс қалдығы бөлетін ауаға жіберілетін аммиак көлемін арттырады.

Тунец.

Ұзақ жылдар бойы бүкіл әлем бойынша тунецті өнеркәсіптік аулау үлкен мәселе болып қалып отыр. Осы балықты аулау және тунецтің жойылып бара жатқан түрлерін тамаққа пайдалану осы түрдің толық жоғалуын тездетеді. Ірі балық аулау компаниялары пайдаланатын балық аулау әдістері тунец санының төмендеуіне, сондай-ақ балықшылардың желісіне түсетін басқа да теңіз мекендеушілерінің өліміне әкеледі.

Лосось.

Өзімізге белгілідей, лосось Омега 3 май қышқылдарына бай, сондықтан оны дәрігерлер жиі қолдануға кеңес береді. Алайда, лосось фермалары - қоршаған орта үшін аса қауіпті акваәдени жүйе. Мұндай кәсіпорындар көбінесе балық аулайтын

торды тікелей ашық теңіздетастайды, сондықтан паразиттерден тудыратын түрлі қоспалар мен аурулар теңізге тікелей ағызылады, бұл болса теңіз мекендеушілерінің жоғалуына әкеледі. Осыған қоса, лосось қажет ететін көп мөлшердегі ақуыз жабайы балықтардың көптеген түрлері үшін қауіп туғызады.

Құс еті.

Тауықты пайдалану арқылы сіз әлемге жақсы ештеңе әкеле алмайсыз. АҚШ-та құс фабрикалары - қоршаған ортаның нашарлауының басты себебі. Біріншіден, жыл сайын АҚШ фермаларында 10 миллиард құс сойылады, бұл топырақтың жай-күйіне нашар әсер етеді. Мыңдаған құстар шағын аумақта ұсталады, бұл құс арасында түрлі инфекциялардың тез таралуына әкеледі [2].

Сонымен, әлемді экологиялық катастрофадан сақтау үшін қандай заттармен қоректенуіміз керек?

Әлемді қорғау мақсатында не ет жеуді азайту керек не мүлдем тұтынудан бастартқан жөн. Сондай-ақ, келесі кеңестер экологиялық қауіпті азайтуға септігін тигізеді.

- Аз мөлшерлі ресурстарды қажет ететін минимальды өңдеуден өткен азық-түлікті өз рационымызға қосу қажет.

- Супермаркеттерде не базарларда азық-түлікті сатып алу кезінде тек ең сапалыларына назар аудару қажет. Бұл оларды өндіру кезінде керекті стандарттарға сай келеді дегенді білдіреді.

- Міндетті түрде фермерлер өз қолдарымен өсірген органикалық азық-түлікті сатып алу керек. Олар тек қана пайдалы емес, сонымен қатар, планетамызды сақтауға көмектеседі. Себебі, органикалық жемістер, көкөністер, шырындар, сүт пен ет зиянды пестицидтер мен токсинді токсинді химиялық тыңайтқыштарды қолданбайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. <https://estet-portal.com/statyi/spasti-planetu-chem-pitatsya-chtoby-umenshit-vred-ekologii>
2. Азық-түлік шикізаты және тағам өнімдерінің қауіпсіздігі: /М. Ж. Еркебаев, Қ. С. Құлажанов, Д. Б. Тәттібаева, А. Ы. Мәуленов, М. Қ. Қадырбаев/ Оқулық. – Алматы, 2013 – 280 бет.

Полухович Г.Н., студент группы ЭСП-20-19

Научный руководитель – преподаватель информатики и физики Абибаева Г.А.
Карагандинский горно-индустриальный колледж, г.Караганда, Республика Казахстан

ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Мы живем во время технического прогресса, который во многом облегчает жизнь благодаря новым и полезным изобретениям. Но у этих достижений человечества есть и обратная сторона медали - последствия этого прогресса напрямую сказываются на экологической обстановке окружающей среды во всем мире.

Многие заводы, фабрики и другие производственные сооружения постоянно выбрасывают вредные вещества в атмосферу, загрязняют водоемы своими отбросами, а также землю, когда утилизируют свои отходы в землю. И это отражается не только локально в месте выброса отходов, но и на всей нашей планете.

Чем дальше движется прогресс, тем больше появляется экологических проблем, и создаются сложности с охраной окружающей среды.

Экология является естественной и гуманитарной наукой. Как естественная наука она не может исключить человека, а как гуманитарная не может отделиться от природы. В статье рассматриваются проблемы экологии и природопользования которые занимают важное место в социально-экономических программах развитых и

развивающихся стран. Вступая в новый век, Республика Казахстан, как и большинство государств, столкнулась с серьезнейшими проблемами в области окружающей среды, и ныне их решение возведено

Явно многие из тех, кто это читает, занимаются или занимались спортом, хорошо да? Когда можешь поднимать все больший и больший вес, на большее количество повторений, или когда можешь пробежать несколько километров без остановки. А теперь представьте к примеру то что вы добились хороших в спорте результатов и тут БАЦ! Вы заболели каким-то вирусом, со временем, вам будет становиться хуже и хуже вирусы будут жить за счёт вашего здоровья, их так сказать отходы жизнедеятельности тоже будут вам мешать!

Ну и с нашей планетой примерно так же, чем больше человек развивается, тем больше засоряет землю! Ну подумайте хотя-бы о том, как все изменилась в плохую сторону после того как мы стали создавать и использовать пластик: от его сгорания большое количество выброса вредных веществ в атмосферу, так называемые пластиковые острова, резкое возрастание смертности среди животных, которые то путаются в этом пластиковом мусоре или случайно съедают его, большое количество отравленной воды и земли [1].

А как все происходит?! Как так то а!? Да все банально и просто, как пример: человеку лень выбросить мусор за собой, он выбрасывает его на землю или ещё куда либо и так следующий и следующий, просто потому что большинство из нас к сожалению не думают о последствиях и слишком ленивые! Ну это было к примеру во дворах и т.д.

Часто наверное замечали о том что идёшь к примеру в лесу, степи и других местах казалось бы в которых чисто и красиво, но тут фантик, бутылка, железка и т.д и как все происходит? Ну примерно так: идёт человек, может гуляет а может ещё что то, вот он или она выпил или выпила жидкость из бутылки, съел конфету или чипсы, а идти с мусором в руках якобы не приятно, ну вот! Тут чисто и от моего фантика и бутылки не чего не случится! И выбрасывает свой мусор. А что дальше? Ну вот идёт другой человек и он думает примерно так же и так далее, далее и далее а в результате появляется все больше мусора и казалось бы красивое место – превращается в нелегальную свалку.

Всё что перечислено выше – это информация о том, что происходит, но перечислять про каждую из тем по экологии можно долго и ниже более подробно написано о том, что происходит.

Загрязнение воздуха

Выбросы промышленных отходов ухудшают состояние атмосферы. Негативно для воздуха сгорание автомобильного топлива, а также сжигание угля, нефти, газа, древесины. Вредные частицы загрязняют озоновый слой и разрушают его. Попадая в атмосферу, они вызывают кислотные дожди, которые в свою очередь загрязняют землю и водоемы. Все эти факторы являются причиной онкологических и сердечно-сосудистых заболеваний населения, а также вымирания животных. Еще загрязнение воздуха способствует изменению климата, глобальному потеплению и увеличению ультрафиолетового солнечного излучения!

Загрязнение вод и почвы в мире

Промышленные и бытовые отходы загрязняют поверхностные и подземные воды, а также почву. Ситуацию ухудшает то, что в стране слишком малое количество водоочистительных сооружений, а большинство эксплуатируемого оборудования устарело. Также сельскохозяйственная техника и удобрения истощают грунты. Существует еще одна проблема – это загрязнения морей разлившимися нефтепродуктами. Ежегодно реки и озера загрязняют отходы химической промышленности. Все эти проблемы ведут к дефициту питьевой воды, поскольку многие источники непригодны даже для применения воды в технических целях. Также

это способствует разрушению экосистем, вымирают некоторые виды животных, рыб и птиц.

Загрязнение водных ресурсов Казахстана.

Казахстан — крупнейшая страна в Центральной Азии, но по обеспеченности водными ресурсами оказалась в самом тяжелом положении. Сказались такие факторы:

Запасов воды в то время в республике хватило бы для орошения 10 млн гектаров, фактически она шла на 50–60 млн. В результате — катастрофическая ситуация с некоторыми природными водоемами.

Варварское использование рек на орошение полей хлопчатника в советское время. Причем не только в самой стране, но и сопредельных республиках, откуда текут реки. Большая часть воды из рек вообще уходила в песок, потому что русла оросительных каналов не укреплялись. Увеличилась концентрация в воде не только соли, но и ядовитых веществ, которые стекали с удобряемых сельскохозяйственных земель в реки. Это погубило промысловый лов рыбы в озере — с 1980-х годов он перестал существовать. Раньше здесь водилось 32 вида рыб в несметных количествах. Исторические поразительные факты: в годы гражданской войны в этих краях сушеной рыбой топили паровозные котлы, когда не хватало угля. Прекратилось судоходство, закрылись рыбозаводы и рыбоконсервные комбинаты. Социальные последствия этого — сокращение рабочих мест. Ушло озеро — упал уровень грунтовых вод. Пригодные для обработки земли превращаются в пустыни. Оазисы без воды гибнут, с ними исчезают птицы и животные. Так все взаимосвязано в природных экосистемах [2].

Всего то нужно: думать перед тем как купить какую-то вещь а именно о том: нужна ли она мне? Как долго я ей буду пользоваться и куда дену её в случае поломки или дальнейшей ненужности! Стараться сортировать мусор хотя бы на два пакета: органика и неорганика, посмотреть в интернете ближайшие мусороперерабатывающие станции и периодически к примеру тот мусор который сильно мешает, выбрасывать в простые мусорки. А тот который может сильно загрязнить, отвозить на эти самые станции. Делать это не очень трудно, но за то какой вклад вы внесёте в экологию.

Так же можно старым поломанным вещам пытаться находить новое применение, ну а если не получается то все нести на переработку.

Мы, простые люди! Мы не правительство и как не крути, не в наших силах заменить различные заводы, электростанции, нефтедобывающие станции и шахты, а также заменить оборудование на более экологически безопасные этим будут заниматься: правительство «если захотят» и те кто может!

Ну а нам остаётся следить за тем, что в наших руках, а также, во время субботников и других общественных работ помогать, а не говорить что «ой какая неудача! Мне именно в этот день надо на дачу!»

Ну и напоследок, что бы ни кто не расслабился и не забыл об этих проблемах, ниже будут представлены ещё несколько возможных угроз если не предпринять меры.

Кроме возможных антропогенных катастроф, Казахстану угрожают серьезные стихийные природные бедствия, обусловленные его географическим положением, климатическими особенностями и спецификой строения материковой платформы. В первую очередь речь идет о длительных засухах, снежных и пыльных бурях (в основном характерных для центральной и северо-восточной части Казахстана), а также наводнениях и землетрясениях (Семиречье, южные регионы). Стоит принять во внимание и появление угрожающих факторов глобального масштаба, которые могут спровоцировать серьезные природные катаклизмы на территории Казахстана. Это проблема глобального потепления климата, которая, по прогнозам, вызовет такие серьезные природные катаклизмы, как таяние снегов, повышение уровня воды в океане, ускорение опустынивания земель, длительные засухи. В этом случае южные многонаселенные предгорные регионы Казахстана будут находиться под угрозой мощных селевых потоков, а центру страны, традиционно находящемуся в засушливой

зоне, грозит долгая засуха. Такое вероятностное развитие ситуации наглядно демонстрирует тесную взаимосвязь между национальной безопасностью Казахстана и степенью уязвимости международной безопасности.

Особенностью Казахстана является то, что наряду с угрозой глобальных экологических катастроф республике угрожает интенсивная экосистемная деградация. Согласно мировому экологическому рейтингу, Казахстан отнесен к зонам экологического бедствия, где ухудшение состояния окружающей среды достигло своего критического предела, за которым находится прямая опасность физическому и генетическому здоровью населения, видовому составу флоры и фауны, истощения невозобновляемых природных ресурсов [3].

А природа – это, то что надо беречь и она будет беречь тебя, ну а если мы это все же не будем делать, то через какое то время фильмы: пекло, дыши во мгле и т.д станут явью, а так же развязка сюжета как в различных играх про апокалипсис, как не крути будут явью! И бесконечные выжженные локации тоже будут явью, а не компьютерной графикой и выдумкой авторов!

На основании изученных данных, можно с уверенностью сказать, что вопрос решения данных экологических проблем стоит очень остро в современном мире. Чтобы хоть как-то приблизиться к решению данных проблем государство должно действовать при поддержке народа. Ведь именно человек наносит своими действиями огромный вред окружающей природе. И только человек, задумавшись о своих действиях, может изменить ситуацию и сохранить нашу планету для будущих потомков.

Список использованной литературы:

1. Арзамасцева А. П. Основы экологии и охраны природы: учебник / Под ред. А. П. Арзамасцева. – М.: ОАО «Издательство «Медицина», 2008. – 416 с.: ил.
2. Денисов В. В. Экология города / В. В. Денисов. – М.: ИКЦ «МарТ», Ростов н/Д: Издательский центр «МарТ», 2008. – 832 с.
3. Инженерная защита окружающей среды.

Сакенова И.С. ТПП-41к тобының студенті
Ғылыми жетекшісі – аға оқытушы, магистр Жар Ж.Ж.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
Республикасы

АЗЫҚ-ТҮЛІК ҚАУІПСІЗДІГІ – ӨМІРЛІК ҚАЖЕТТІЛІК

Тамақтану-адамның сыртқы ортамен байланысының маңызды факторларының бірі. Азық — түлік шикізаты мен тамақ өнімдерінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету-халықтың денсаулығын және оның гендік қорын сақтауды анықтайтын негізгі бағыттардың бірі.

Азық-түлікпен адам ағзасына 40-50% зиянды заттар, 20-40% сумен түседі.

Ауыл шаруашылығы мен өнеркәсіптің қарқынды дамуы сыртқы ортаға адам үшін зиянды сұйық және газ тәрізді техникалық қалдықтардың ұлғаюына әкелді.

Қазіргі уақытта ауыл шаруашылығында химиялық және биологиялық текті жүздеген түрлі пестицидтер пайдаланылады. Олардың көпшілігі азық-түлік шикізатына, содан кейін азық-түлік өнімдеріне түседі. Осылайша, азық-түлік санының ұлғаюына қол жеткізгеннен кейін, біз оның сапасынан айтарлықтай жеңіліп отырмыз.

Тамақ өнімдерінің қоршаған ортадан барлық экологиялық зиянды заттарды шоғырландыру қабілеті бар және оларды көп мөлшерде шоғырландырады.

Қоршаған ортадан улардың 70% адам ағзасына өсімдік және жануар тектес тағамдармен сіңеді. 1986 жылдан бастап тамақ өнімдеріндегі радионуклидтер деңгейі 60 жылмен салыстырғанда 5-20 есеге артты. Соңғы 5 жылда тамақ өнімдерінің

нитраттармен және олардың ыдырау өнімдерімен ластануы 5 есеге өсті. Топыраққа пестицидтер енгізудің барлық нормаларын сақтай отырып, біз сапалы өнім алуымыз екі талай, өйткені дақылдарға препараттардың қалдық мөлшері ғана емес, сонымен қатар жоғары концентрациясы мен уыттылығы бар олардың метаболиттерінің өнімдері де түседі.

Экологиялық себептер бойынша мал шаруашылығы және өсімдік шикізаты сапасының нашарлауы қайта өңдеу салалары үшін шикізаттың технологиялық сипаттамаларын өзгертеді. Осының салдарынан дайын өнімнің сапалы шығуы күрт төмендейді, шикізат қалдықтары ұлғаяды, оны сақтау мерзімдері азаяды. Мәселен, соңғы жылдары қант қызылшасының қанттығы, күнбағыс майлылығы, картоптың крахмалдығы, сүттегі ақуыз мен майдың құрамы, көкөністердегі құрғақ заттардың құрамы төмендеді. Сонымен қатар, генетиканы өзгертетін экологиялық әсерлердің нәтижесінде көптеген жеміс ағаштары мен көкөніс дақылдары механикаландырылған жуылуға және тазалауға, ұзақ сақтауға жатпайтын жемістер мен түйнектер дұрыс емес формада өндіріле бастайды.

Қазіргі уақытта қоршаған ортадан сүтке түсетін улы заттардың әсерінен сүттің 20-дан 50% - ға дейін балалар тағамын дайындауға жарамсыз болып келеді [1].

Азық-түлік өнімдерінің қауіпсіздігі туралы айта келе, бірінші кезекте оларды өндіру үшін экологиялық таза шикізат туралы мәселе қою қажет. Бұл мәселені мемлекеттік деңгейде де, өңірлерде де шешу қажет.

Соңғы уақытқа дейін зиянды заттардың құрамы бойынша шектеулер тек соңғы өнімге — азық — түлік өнімдеріне ғана қойылды және олар өндірілетін шикізатқа таралмады.

Ауыл шаруашылығы өнімдерін сертификаттау тәсілін түбегейлі өзгерту қажет. Бұл жаһандық міндет және оның шешімі елеулі уақытты талап етеді. Азық-түлік шикізаты мен тамақ өнімдерінің бөтен заттармен ластануының тазалығы мен деңгейін тұрақты бақылау жүйесі нормативтік және әдістемелік база жасауды, экологиялық – талдаушылар жоғары білікті мамандар даярлауды талап етеді.

Экологиялық қауіпсіз тамақ өнімдері — бұл адам денсаулығы үшін ықтимал қауіпті химиялық және биологиялық заттардың түзілуі мен жинақталуын болдырмайтын және медициналық - биологиялық талаптар мен азық-түлік шикізаты мен тамақ өнімдері сапасының санитарлық нормаларына сай келетін технологиялар бойынша экологиялық қауіпсіз шикізаттан алынған өнім.

Тамақ өнімдерінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету жүйесінің орталық буыны- олардың ластануын бақылау мен мониторингті ұйымдастыру.

Мониторинг мақсаты:

- тамақ өнімдерінің токсиканттармен ластануының бастапқы деңгейін анықтау және уақыт бойынша осы деңгейлердің нұсқаларын зерттеу;

- тамақ өнімдерінің бөтен текті заттармен ластану деңгейін төмендету бойынша іс-шаралардың тиімділігін анықтау және растау;

- белгіленген шекті жол берілетін концентрациядан асып кетуіне жол бермей, тамақ өнімдерінің ластану дәрежесін тұрақты бақылауды қамтамасыз ету [2].

Шикізат пен тамақ өнімдерінің сапасы мен қауіпсіздігін ведомстволық (ауыл шаруашылығы және өнеркәсіптік), мемлекеттік, қоғамдық бақылау жүйесінің нысандарын жетілдіру, оларды сертификаттау тамақ өнімдерінің сапасын арттыруға, олардың деңгейін әлемдік стандарттар талаптарына жақындатуға мүмкіндік береді.

Қауіпсіз азық — түлік өнімдерін жасау жөніндегі қызмет бағыттарының бірі-дені сау азық-түлік өндірісінің жаңа технологияларын әзірлеу.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Кенжеболатова М.Ш. Еліміздің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етудегі кейбір өзекті мәселелер //Вестник науки Казахского агротехнического университета им. С. Сейфуллина. – 2014. - №1 (80). – Б.153-162

2. Рахманин, Ю.А., Новиков С.М., Румянцев Г.И. Пути совершенствования методологии оценки риска здоровью от воздействия факторов окружающей среды // Гигиена и санитария. 2006. — №2. — с. 3–5.

Смаилова М. ТПП-18-1к тобының студенті

Ғылыми жетекшісі – аға оқытушы, магистр Малдыбаева М.Н.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ДӘНДІ ДАҚЫЛДАРДЫ ПАЙДАЛАНЫП, ЕТ ӨНІМДЕРІН ӨНДІРУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ӨЗІРЛЕУ

Өсімдіктердің өсуі әмбебап тағам және өте тиімді дәрі. Қазіргі уақытта өсірілген тұқымдар, дақылдар және жабайы өсетін өсімдіктер көптеген ауруларға қарсы емдік құрал ретінде, сондай-ақ ағзаның жұмыс қабілеттілігін арттыру және жалпы тонусын арттыру үшін пайдалы витаминдік қоспа ретінде пайдаланылады.

Біздің жұмысымыздың мақсаты: дәнді дақылдарды, атап айтқанда кесілген жартылай фабрикаттарды пайдалана отырып, жартылай фабрикаттың рецептурасын әзірлеу: ет өнеркәсібінде өсірілген дәнді дақылдарды қолданудың пайдалы әсерін растау, ет және өсімдік шикізатының үйлесімі есебінен функционалдық қасиеттері мен жоғары биологиялық құндылығы бар" витаминді " шницель дайындау .Зерттеу барысында алынған нәтижелер Ет өнеркәсібі кәсіпорындары үшін практикалық маңызы бар, дайындалған рецептура бойынша кесілген "витаминді" жартылай фабрикат өндірісі ассортиментті кеңейтуге және дәмді ғана емес, пайдалы өнімді алуға мүмкіндік береді.

Қазіргі уақытта ерекше танымалдылық ретінде пайдаланылатын өсімдіктер: бидай, соя, маш үрме бұршақ, адзуки үрме бұршақ, басқа да бұршақ түрлері және барлық бұршақ және көптеген жаңғақтар, бұршақ, жоңышқа, брокколи, қыша, шалғам, сұлы, қара бидай, зығыр, беде, қарақұмық, күнжіт, күнбағыс, сарымсақ, аскөк, асқабақ, жасымық, қарақұмық, арпа.

Бұл дақылдардың дәндері - бұл белоктардың, көмірсулардың, витаминдер мен минералдардың нақты қоймасы, бірақ егер олар өссе, осы компоненттердің барлығы ағзамен әлдеқайда жеңілрек сіңіріледі, ал витаминдер саны 200% - ға артады. Бірнеше тәулік бойы өсірілген кезде өскіндерде витаминдік құрамы өзгереді - инфарктпен күресетін көптеген дәрілердің құрамына кіретін В және РР топтары витаминдерінің құрамы артады. Өсінділерде қартаю процесін баяулататын, ағзаның тыныс-тіршілігін белсендіретін, жүйке жүйесінің жағдайын қалыпқа келтіретін токоферол (Е витамині) мөлшері өседі. Өскіндерде С витамині пайда болады, ол кәдімгі астықта жоқ. Өскіндер мен олардан жасалған өнімдер қызыл қан денелері үшін өте қажетті темірден тұрады. Витаминмен бірге темір бізді анемиядан құтқарады. Сондай-ақ, өсінділерде қышқыл-сілтілі тепе-теңдікті ұстап тұратын, бұлшықеттердің босаңсуын болдырмайтын және оларға серпімділік беретін калий бар. Калий жүрек бұлшық етін нығайтады, бұл әсіресе инфаркт алдындағы және инфарктіден кейінгі жағдайларда маңызды. Арыққан дәндерде ішектен пайдалы минералдық элементтердің - фосфор мен магнийдің сіңірілуіне кедергі келтіретін фитаттар ішінара бұзылады. Өсінділерде сирек кездесетін микроэлементтер - диабеттің алдын алу үшін біздің ағзамызға қажетті хром мен литий және жүйке жұқаруы мен депрессиялар кезінде пайдалы. Тамаққа өскіндерді пайдалану - емдік тамақтанудың негізі [1].

Өсімдік ақуыз азық-түлік ингредиенттерін қолдану бастапқы шикізаттың құнын төмендету есебінен өндірістің экономикалық көрсеткіштерін арттыруға және өндірістің рентабельділігін арттыруға; ет шикізатын неғұрлым ұтымды пайдалануға; технологиялық өңдеуден кейін дайын азық-түлік массасының шығынын қысқартуға, жоғары сапалы азық-түлік өнімдерін шығару көлемін арттыруға және ассортиментін кеңейтуге мүмкіндік береді.

Біздің зерттеуіміздің негізі ретінде біз шницельдің "ерекше" рецептурасын қабылдадық, шикізатты ауыстырдық (су мөлшерін, тұзды рецептура бойынша азайтып, соя ақуызын алып тастадық) және ет фаршына туралған жартылай фабрикаттарды өндіру үшін ұсынылатын ауыстыру деңгейіне сәйкес фарш массасына 10-15% мөлшерінде үрмебұршақ өскіндерін енгіздік. Үрме бұршақ өскіндерін келесі әдіспен алды: таза суы бар ыдысты қолданды, оған үрме бұршақ салынған елеуіш салынған. Тұқымдар су оларды жаппауы үшін сонша алды - олар тек оған қатысты болуы керек. Суды күніне 3 рет ауыстырды. 2-3 күннен кейін өскіндер пайдалануға дайын. Ең үлкен ұзындығы - 3мм.

Емдеу - профилактикалық мақсаттағы ет өнімін өндіру процесі ет шикізаты мен компоненттерін дайындаудан басталады, содан кейін оны ұсақтайды. Еттің ұсақтау дәрежесі оларға Кесілген жартылай фабрикаттардың дәмі үлкен әсер етеді. Туралған жартылай фабрикаттарға арналған етті ұсақтау кезінде кесетін созғыш жиынтығы мынадай тәртіппен жиналды: қабылдау пышағы, екі жақты пышақ, тесік диаметрі 15-20 мм тор, екінші пышақ, тесік диаметрі 2-3 мм тор. Шницельдерге арналған фарш жасау: ұсақталған ет шикізаты, үрме бұршақ, нан, су, тұз және барлық дәмдеуіштер өлшенеді, фарш араластырғышқа салып, біртекті масса пайда болғанға дейін 4-6 мин араластырылады. Нан, бұршақ сорпасы жақсы байланысқан фарш құрылымын алу үшін қосамыз.Кептірілген нан қосылған кезде фарш құрылымы тығыздалып, аспаздық өңдеуден кейін де сақталады. Шыбықтар 3 мм ұзын болмауы керек, әйтпесе олар қатты және дәмсіз болады [2].

Бұршақтар алдын ала мұқият жуылады, содан кейін 3-4 сағатқа суық суға батырылады. Бұл процесс көтеріліп ашу үшін қажет, тиісінше кесу процесін жеңілдетеміз. Содан кейін оларды ұсақтап, дәмдеуіштермен бірге фаршқа қосыңыз, бұл ретте, өсінділер шницельдің дәмін бұзбау үшін тұздың бір бөлігін алады, тұз мөлшерін рецептурада қайта қарастырамыз. Рецептураға сәйкес дайындалған фарш қалыптауға бағыттаймыз. Қалыңдығы 1 -1,5 см жалпақ-сопақ пішінді жапсырмалар түріндегі шницельдер. Жасалған бұйымдарды үрлеп, науаға мұқият салып, сақтау камерасына бағыттаймыз.

Бұршақ өскіндерін енгізу өнімді витаминдермен және минералдармен байытуға мүмкіндік берді: С витамині, В және т. б. витаминдері.

Дайын өнімді термоөңдеу ретінде буға дайындауды немесе қысқа мерзімді сөндіруді ұсынамыз - өнімнің қоректік заттарын барынша сақтауға мүмкіндік беретін пісірудің неғұрлым тиімді түрі. Бұл ретте өнім шамамен оның көлемінің 1/3-іне қайнаған суға батырылады, ал 2/3 қақпағы тығыз жабылған кезде бумен пісіріледі. Құрамында өсімдік компоненттері бар өнімді дайындау кезінде негізгі тәсілмен пісіруді емес, дайындау әдісін қолдану орынды [3].

Жарылған жартылай фабрикаттар өскіндерді қосып, витаминдерге бай; ет шикізатымен бірге өскіндер ағзаның кез келген жастағы қызметін тиімді және жұмсақ үйлестіреді; иммунитетті арттырады, ағзаның барлық жүйелерін тұрақтандырады және жасартады: жүйке, эндокриндік, қан тамырлары, лимфа және т. б. Өскіндер ағзаның резервтік күштерінсіз жұмсақ, тіндік және жасушалық қалдықтардан тазартады – денеден улы, артық холестерин, дәрілік және басқа да зиянды заттарды шығарады, қанды оттегімен байытады, ағзаның суыққа және оттекті аштық төзімділігін арттырады. Ішектің микрофлорасын қалпына келтіріп, баланың "өркениетті" тағаммен уланбаған микрофлорасын қалпына келтіреді; семіздік, жалпы – кечность, сондай – ақ жергілікті-

дененің жеке бөліктері төмендейді. "Витамин" шницелі асқазан ауруларымен ауыратын адамдарға диеталық тамақтану үшін жақсы.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. «Теоретические основы технологии продуктов общественного питания» (Н. И. Ковалев, М. Н. Куткина, В. А. Кравцова)
2. Алешина Л.М., Мглинец А.И., Ратушный А.С. и др. «Технология производства продукции общественного питания»
3. Винникова Л.Г «Технология мяса и мясных продуктов»

Төкенова А.Қ. С- 18-3 с/к тобының студенті

Ғылыми жетекшісі – аға оқытушы, магистр Ерубаета Д.Ш.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ISO 14000 СТАНДАРТЫН ӨНІМДЕРГЕ ҚОЛДАНУ ТИІМДІГІ

Қазіргі экологиялық жағдай және оның өзгеруі көбінесе өнеркәсіптік өндіріс пен жалпы шаруашылық қызметтен пайда болады. Жекелеген табыстар мен жетістіктерге қарамастан, мұнда жалпы көрініс нашарлауда, яғни бұл әлемдегі экологиялық дағдарыстың одан әрі дамуына алып келеді. Экологиялық дағдарыстың негізгі себебі өнеркәсіптік өндірісте пайдаланылатын экологиялық бақылау мен басқаруының төмен жағдайда болуы. Өнеркәсіптік өндірістің экологиялық проблемаларын шешудің жаңа жолдары мен тәсілдерін іздеу өте маңызды. Әлемдегі осындай проблемалардың шешу тәсілдерінің бірі экологиялық менеджментті қабылдау болып табылады.

Экологиялық стандарттың зерттеу объектісі адамзаттың табиғи орта мен табиғи ресурстарды пайдалануы болып табылады. Табиғатты пайдалану мен табиғатты қорғаудың негізін экология мен экономиканың өзара байланысы құрайды. Осы уақытқа дейін экономиканы дамыту басым бағыт болып есептелінді, ал табиғат пен қоршаған ортаны қорғау және қалпына келтіру жөніндегі іс-шараларды жүргізу өте нашар жағдайда жүзеге асырылды. Соңғы онжылдықта экология мен экономиканың өзара байланысы айтарлықтай күшейе түсті, бұл қазіргі заманғы – экономиканы экологияландырудың аса маңызды талаптарын іске асыру процесінен көруге болады. Бұл "адам-табиғат" жүйесіне жан-жақты және жүйелі көзқарасты білдіреді. Экология және экономика бірлесіп экологиялық - экономикалық жүйе құрайды [1].

Мемлекет экологиялық проблемалардың алдын алу мақсатында және қоршаған ортаны қорғауда кәсіпорындарға арнайы стандарттар қабылдауды талап етеді. Бұл үшін кәсіпорында экологиялық менеджмент жүйесі (ЭОЖ) әзірленеді, енгізіледі және сертифицирталыады.

Қазіргі заманғы сапаны басқару әр түрлі тәсілдерге толы. Атап айтқанда, көптеген компаниялар сапаны басқару бойынша халықаралық стандарт ISO 9000, энергетикалық менеджмент бойынша стандарт ISO 50 001, ISO 22000 тамақ өнімдерінің қауіпсіздігін басқару бойынша халықаралық стандарт ISO 22000 және экология тақырыбына қатысты – экологиялық менеджмент ISO 14000 стандартын шығарды.

ISO 14000 сериялы стандарттарды қолдану компанияларға экологиялық мәселелерді тиімді шешуге, сондай-ақ мониторинг жүргізуге және қоршаған ортаға тікелей немесе жанама әсерді қадағалауға мүмкіндік беретін өлшеу рәсімдерін енгізуге көмектеседі. Сондай ақ бұл халықаралық стандарт қоршаған ортаға әсерді басқару бойынша стандарттар тобын білдіреді. Қазіргі уақытта 14 000 сериясында экологиялық менеджмент жүйесіне (СЭМ), экологиялық аудитке (ЭА), экологиялық таңбалауға (ЭМ), Экологиялық қызметтің нәтижелілігін бағалауға (ЭҚЖЖ) және өмірлік циклді бағалауға (ОЖЦ) қатысты 20-дан астам стандарттар мен техникалық регламенттер бар.

"ISO 14 000" компания қызметінің табиғи ортаға теріс әсерін барынша азайту қажеттігін, сондай-ақ экологиялық сипаттағы ережелер мен заңдарды сақтау негізгі кезең болып табылатынын көрсетеді. Сонымен қатар барлық осы шарттар компания жоспарларында жаңа жобалар пайда болған сайын жетілдірілуі тиіс болып табылады.

Экологиялық менеджмент жүйесінің мақсаты - ұйымдарды, кәсіпорындарды қоршаған ортаға зиян келтіретін әсерлердің болдырмауын және осы әсерлердің азайтуға ынталандыру. Ол ұйымның экологиялық менеджмент жүйесі үшін белгілеген белгіленген нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік беретін талаптарды белгілейді.

Экологиялық менеджментке жүйелік көзқарас ұзақ мерзімді перспективада табысқа жету және тұрақты дамуға жәрдемдесу үшін, мүмкіндіктер жасау үшін жоғары басқаруды қамтамасыз ете алады:

- қолайсыз экологиялық әсерлерді болдырмау немесе азайту арқылы қоршаған ортаны қорғау;

- қабылданған міндеттемелерді орындауға көмек көрсету;

- қызметтің экологиялық нәтижелерін жақсарту;

- өмірлік цикл тұжырымдамасын қолдана отырып, ұйымның өнімдері мен қызметтерін жобалау, өндіру, жеткізу, тұтыну және кәдеге жарату әдістеріне басқару немесе ықпал ету, бұл циклдің қандай да бір кезеңінде кездейсоқ ауытқудан экологиялық әсерді болдырмау;

- нарықта ұйымның ұстанымын нығайтуға бағытталған экологиялық маңызды шешімдерді енгізудің нәтижесі болуы мүмкін қаржылық және операциялық артықшылықтарға қол жеткізу;

- тиісті мүдделі тараптарға экологиялық ақпаратты жеткізу [2].

Экологиялық менеджмент жүйесінің табысы жоғары басшылық басқаратын ұйымның барлық деңгейдегі және бөлімшелерінің қызметкерлерінің бейімділігіне байланысты. Ұйымдар қолайсыз экологиялық әсерлердің алдын алу немесе азайту және қолайлы экологиялық әсерлерді күшейту үшін, әсіресе стратегиялық және бәсекелі салдарға байланысты мүмкіндіктерді пайдалана алады. Жоғары басшылық ұйымның бизнес-процестеріне экологиялық менеджментті интеграциялау арқылы тәуекелдер мен мүмкіндіктерді, шешімдер қабылдау стратегиясы мен процесін, оларды бизнестің басқа басымдықтарымен келісе отырып және жалпы менеджмент жүйесіне экологиялық басқаруды енгізу арқылы нәтижелі ескеруі мүмкін. Осы стандартты табысты енгізуді көрсету мүдделі тараптардың ұйымда экологиялық менеджменттің қолданыстағы нәтижелі жүйесінің бар-жоғына көз жеткізу үшін пайдаланылуы мүмкін.

Біздің елімізде соңғы жылдары климаттың өзгеруі аясында таза ауа, жыртылған жерлер мен тұщы су тапшылығы болып жатқандығы анық көрінеді. Ұлттық мүдделерді қорғауға, тұрақты дамуды қамтамасыз етуге "Жасыл экономика" тұжырымдамасы мүмкіндік береді. ҚР СТ ИСО 14001 2006 ұйымдастыруды экологиялық менеджмент элементтерімен қамтамасыз ете отырып, Қазақстан Республикасындағы экологиялық менеджмент жүйесінің стандарттарын анықтайды. Соңғылары ұйымның экологиялық және экономикалық мақсаттарына қол жеткізуге жәрдемдеседі.

Біздің еліміздегі бірқатар кәсіпорындар мен ұйымдар экологиялық стандарттарды қабылдаған. Атап айта кете болсақ, «ПАВЛОДАРЭНЕРГО» АҚ-да халықаралық стандарттарға және шығарылатын ластаушы заттардың заңнамада бекітілген шекті нормаларына сәйкес келетін экологиялық менеджмент жүйесі қолданылады.

Компания ISO 14000, ISO 14001:2004 сериясының халықаралық экологиялық стандарттарына сәйкестігін растайтын сертификаттар алды. ISO 14000 стандартына сәйкес экологиялық менеджмент жүйесі – жалпы менеджмент жүйесінің бір бөлігі, оған ұйымның құрылымы, қызметті жоспарлау, жауапкершілікті бөлу, тәжірибелік жұмыс, сондай-ақ экологиялық саясатты, мақсаттарды және міндеттерді әзірлеуге, ендіруге, оларды іске асыру барысында қол жеткізілген нәтижелерді бағалауға және оларды жетілдіруге қажетті рәсімдер, үрдістер және ресурстар кіреді. ISO принциптеріне

сәйкес жасалған экологиялық менеджмент жүйесі кәсіпорынның экологиялық аспектілерін басқару үрдісін жетілдіруге жәрдемдеседі, ал бұл өз алдына қуат пен шикізатқа, қалдықтарды қайта өңдеуге және пайдаға асыруға жұмсалатын шығындарды айтарлықтай қысқартуға септігін тигізеді. Кәсіпорынның экологиялық қызметін толығымен қадағалаудың арқасында келеңсіз жағдайлардың пайда болу қаупі төмендейді, осындай жағдайларға байланысты болатын шығындар айтарлықтай қысқартылады [3].

2011 жылы "АрселорМиттал Теміртау" АҚ бөлімшелерінде ISO14001:2004 талаптарына сәйкес кәсіпорын менеджментінің 2-ші сыртқы ресертификациялық аудиті өткізілді, 2012 және 2013 жылдары инспекциялық аудиттер сәтті өтті. 2014 жылы AFNOR Certification компаниясы экологиялық менеджмент жүйесін қайта тексерді және ISO 14001:2004 стандартының талаптарына сәйкес деп танылды.

ISO 14001 сериялы стандарттар бойынша кәсіпорындарды аттестаттау ұйымдарға көптеген артықшылықтар береді:

1) ресурстарды пайдалану тиімділігін арттыру, өндіріс шығындары мен шығындарын азайту.

Бұл критерийді терең түсіну үшін Барри Коммонердің экологиялық заңдарының біріне: "барлығын бір жерден алу керек". Бұл қарапайым Заң бізге адамның шаруашылық қызметі туралы айтады, оның қалдықтары сөзсіз, сондықтан олардың санын азайту, кейіннен көму, термиялық өңдеу (өртеу, пиролиз), сұрыптау, рециклизация және биотехникалық әдістер (компостирлеу, қатты биоотын және биогаз алу), мал азығына қайта өңдеу туралы ойлау қажет. Бұл процесс дұрыс ұйымдастырылған және тұрақты жақсартылған жағдайда кәсіпорын шығындарының бір бөлігін қысқартуға және тіпті қосымша пайдаға әкелуі мүмкін.

2) экологиялық құқық және саяси экология тұрғысынан экологиялық мәдениетті тұрақты дамыту тұжырымдамасы шеңберінде кәсіпорын қызметкерлерін тәрбиелеу.

Бірінші кезекте персоналды өздерінен бастап өзгерістерге ынталандыру қажет. Қойылған мақсатқа жету әрбір жеке қызметкердің, әсіресе жоғары басшылықтың тартылуына байланысты. Адам экологиялық менеджмент саласындағы өзгерістердің не үшін және не үшін қажет екенін түсінуі, қоршаған ортаның бүгінгі жағдайына жауапты болуы, сондай-ақ болашақ ұрпаққа қамқорлық жасауы тиіс. Тек осы жағдайда ғана ұйым мүдделі тараптарға компания оларға қамқорлық жасап, экологиялық әсерді өлшейді және жақсартады, бұл бүгінгі күні тағы да перспективалы екенін көрсете алады. Мегаполистерден бастап, барлық қалалардың өмірінде біртіндеп экологияны жақсартуға бағыт алып келеді. Пайдаланылған люминесцентті шамдарды және алкалинді батареяларды жинауға арналған пункттер құрылуда, адамдар көп жиналатын аймақтарда ҚТҚ қоқыс жинағыштар бөлінеді, азық-түлік супермаркеттерінде, косметика және киім дүкендерінде картон қораптарды және қағаз пакеттерді қолдану танымал болады.

3) тұтынушылар неғұрлым қатаң экологиялық нормаларды орнатуды жиі талап етеді, сондықтан бұл стандартты бизнестің ұзақ мерзімді өміршендігін қамтамасыз ету үшін енгізу қажет. Біз "organic", "100% табиғи өнім", "ағаштан жасалған экологиялық таза орам" белгілеріне назар аударамыз, " Керемет! Мен осыны аламын, басқасын емес!" деп ойлаймыз.

4) Осы стандарт нормативтік және экологиялық айыппұлдардың тәуекелдерін төмендетуге, азаматтық жауапкершілікті мемлекеттік сақтандыру құнын азайтуға көмектеседі.

5) және қорытындыда ISO сериялы стандарттарды пайдалану адамды өз дамуында бір сатыға жоғары қояды деп айтқым келеді. PDCA негізгі принциптері мен методологиясы бойынша жұмыс істей отырып, қызметкер неғұрлым ұйымшыл, өз алдына мақсат қоя білетін және оларға қол жеткізу үшін өлшенетін дәйекті міндеттер

тізбегін құра білетін болады. Адам "өз ісі" үшін жауапты болуға, өз ойларын баяндай білуге және құжаттай білуге үйренеді [4].

Брайан Трейсидің "жетістіктер психологиясы" тұрғысынан, адам қағазға мақсаттар мен міндеттер қоя білуі тиіс, әйтпесе ол ешқашан нені қалайтынын түсінбейді. Әрине, адамның өзін-өзі жүзеге асыруының өте маңызды факторы тұрақты жақсарту тұжырымдамасымен жұмыс болып табылады. Осылайша, кәсіпорын жұмысын жалпы ұйымдастыру тиімділігін арттыруға болады

Жалпы, ISO 14004 негізінде тәуекелдерді басқару моделі ұйымдардың барлық экологиялық аспектілеріне әсер етеді деп айтуға болады. Ол тәуекелдерді болдырмауға және компанияларға жаңа, сапалы және тұрақты деңгейге шығуға көмектеседі. Тәуекелдерді тиімді басқару тәуекелдерді бақылау және төмендету бойынша қажетті шараларды қабылдауды талап етеді. Мақсатқа жету үшін кәсіпорын бойынша тұрақты аудит жүргізу және экологиялық нормативтерге қатысты барлық талаптарды орындау қажет [5].

Бұл қиын еңбек, бірақ ол маңызды! Өйткені, қызметті, өнімді қоршаған ортаға зиян келтірмей жүзеге асыру, кәсіпорын басшыларының мақсатының бірі болуға тиісті.

Сонымен қатар әлем қоғамдастығындағы алдыңғы елдермен қатарлас деңгейге шығуға ынталана отырып Қазақстан орнықты дамуға, қазіргі кезде халықаралық қоғамдастық жылы қабылдайтын және кәсіпорындардың өзінің және олардың өнімдерінің сыртқы нарықтағы бәсекеге қабілеттілігін арттыруға мүмкіндік беретін қазіргі заманғы экологиялық менеджмент технологиясына көшуге ұмтылуы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Е.С.Асқаров, Стандарттау, метрологияғ сертификаттау және сапаны басқару, Алматы, «Экономика» баспасы ЖШС, 2013.- 240с.
2. Широков, Ю.А. Экологическая безопасность на предприятии: Учебное пособие / Ю.А. Широков. - СПб.: Лань, 2018. - 360 с.
3. Саркисов, О.Р. Экологическая безопасность и эколого-правовые проблемы в области загрязнения окружающей среды: Учебное пособие / О.Р. Саркисов, Е.Л. Любарский, С.Я. Каз. - М.: Юнити, 2013. - 231 с.
4. ISO 14001 Системы экологического менеджмента. Требования и руководство по применению
5. ISO 14004 Системы экологического менеджмента. Руководящие указания по принципам, системам и методам обеспечения функционирования

Тұрсын Ә.Б., С-18-1к тобының студенті

Ғылыми жетекшісі – оқытушы, магистр Карабаева А.Е.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды к., Қазақстан Республикасы

ТАМАК ӨНІМДЕРІНІҢ ҚАУІПСІЗДІГІ САПАСЫНЫҢ ЖҮЙЕСІ

Бүгінгі күні нарық құрамында химиялық қауіпті заттардың (пестицидтер, ауыр металдар, микотоксиндер, органикалық заттар) шекті рұқсат етілген шоғырлануының, бактериялық ластану деңгейі бойынша сәйкессіздіктің және басқаларының сәйкессіздігі бар сапасыз өнімдердің едәуір мөлшерін сатуда. Аллергиялық және жұқпалы аурулардың, тамақтан уланудың көптеген жағдайлары тіркелді. Өйткені көптеген табиғи және синтетикалық компоненттердің үйлесімі болып табылатын әрбір өнім құрамында адам ағзасына зиянды әсер ете алатын заттар болуы мүмкін. Сондықтан өнімнің сапасы ғана емес, қауіпсіздігі туралы мәселе өте өзекті болып тұр.

Өнімнің қауіпсіздігін реттеу жүйесі Кеден одағы құрылған сәттен бастап өзгерістерге ұшырады. Өнімнің қауіпсіздігін қамтамасыз ету саласында саясатты қалыптастыру үшін маңызды мәні бар Кеден одағының техникалық регламенттері (КО ТР) – құжаттары әзірленіп, қолданысқа енгізілді. Мысалы, тамақ және косметикалық өнімдер үшін:

- КО ТР 009/2011 "Парфюмерлік-косметикалық өнімдердің қауіпсіздігі туралы";
- КО ТР 021/2011 "Тамақ өнімдерінің қауіпсіздігі туралы".

Аталған құжаттар өнімнің әртүрлі түрлерінің қауіпсіздігі туралы федералдық заңдар мәртебесіне ие және өндірушілер өнімнің сапасын қамтамасыз етуді және олардың осы өнім айналымының барлық кезеңдерінде адамдардың денсаулығы үшін қауіпсіздігін реттейтін заңнамалық актілер ретінде қолданады. Талаптар қолдану үшін міндетті болып табылады, ал осы талаптарға сәйкестігін растау үшін мемлекеттік стандарттар қолданылады.

Өнімнің сапасын және оның қауіпсіздігін басқару жүйесі КО ТР мен мемлекеттік стандарттарды қамтиды:

- өнімнің қауіпсіздік көрсеткіштері;
- өнімді өндіру, тасымалдау, сақтау, өткізу, кәдеге жарату процестерін ұйымдастыруға қойылатын талаптар;
- өндірісті бақылауға қойылатын талаптар;
- өнімді сынау әдістері.

Барлық міндетті талаптар өнімнің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталған және өнімді өндіруге, буып-түюге, тасымалдауға, сақтауға, өткізуге және кәдеге жаратуға байланысты процестерге қойылатын талаптарды қамтиды, сондай-ақ өнімнің қауіпсіздігіне қатысты тұтынушыларды жаңылыстыруға тыйым салады [1].

КО ТР 021/2011 келер болсам, бұл құжат азық-түлік өнімдерінің барлық түрлері үшін базалық болып табылады. Өнімнің белгілі бір түрлеріне арнайы қосымша талаптарды белгілейтін және нақтылайтын өнімнің қауіпсіздігі саласындағы нормалау жүйесін толықтыратын КО ТР әзірленді. Мысал үшін КО ТР 023/2011 "Жемістер мен көкөністерден жасалған шырын өнімдеріне техникалық регламент", КО ТР 029/2012 "Тағамдық қоспалардың, хош иістендіргіштер мен технологиялық қосалқы құралдардың қауіпсіздік талаптары" және т.б. келтіруге болады. Өнім туралы ақпараттың мазмұнына және оны тұтынушының назарына жеткізуге қойылатын талаптарды КО ТР 022/2011 "Тамақ өнімдері оның таңбалануы бөлігінде" белгілейді. Өніммен, оның ішінде тамақ және косметикалық материалдармен байланысатын материалдардың қауіпсіздігіне қатысты КО ТР 005/2011 "Қаптаманың қауіпсіздігі туралы" маңызды мәнге ие [2].

Өндірушінің жауапкершілігі туралы айта кететін болсам, КО ТР өндірілетін өнімнің сапасы мен қауіпсіздігіне қойылатын міндетті талаптарын сақтауға, сондай-ақ өндірісті ұйымдастыруға және өндірістік бақылауды жүргізуге, сапасыз және қауіпті өнімді айналыстан алып тастауға өндіруші өзі жауапты. Өндірушілердің бұл жауапкершілігі Техникалық реттеу туралы заңнама саласындағы құқық бұзушылықтар құрамын регламенттейтін және құқық бұзушылықтар анықталған кезде әкімшілік жазалардың қандай түрлерін қолдануға болатынын көрсететін ҚР Әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы Кодексінің ережелерінің күшіне енуін есепке ала отырып өсті.

Тамақ өнімдерінің қауіпсіздік талаптары тұтынушы үшін аса маңызды. Ал тамақ өнімдерімен байланысты аурулар денсаулық сақтаудың күрделі мәселелерінің бірі болып табылады. Өз кезегінде заңнама жетілдірілуде, тұтынушылар үшін анағұрлым айқын ақпарат қамтамасыз етіледі, Өнімді бақылау күшейтілуде, бақылаудың Талдамалық әдістемелерінде ілгерілеу байқалады.

Тамақ өнімдеріне қатысты өнімнің түріне байланысты мемлекеттік тіркеу немесе декларациялау жүйесі қолданылады. КО ТР 021/2011 бойынша азық-түлік өнімдеріне жататын БАД-ға қатысты рұқсат беру сипаты бар мемлекеттік тіркеу жүйесі жұмыс

істейді. Ал КО ТР 021/2011 10 бабына сәйкес өндіріс ХАССП (ағыл. HACCP, Hazard Analysis and Critical Control Points, тәуекелдерді талдау және сыни бақылау нүктелері). Мұндай жүйе ГОСТ Р ИСО 22000-2007 "Тамақ өнімдерінің қауіпсіздік менеджменті жүйесі. Тамақ өнімдерін жасау тізбегіне қатысатын ұйымдарға қойылатын талаптар "MEMСТ Р 51705.1-2001" Сапа жүйесі. ХАССП принциптері негізінде тамақ өнімдерінің сапасын басқару. Жалпы талаптар".

ХАССП-сапаны басқару жүйесінің бір түрі:

- барлық өмірлік циклдегі өніммен байланысты қауіптерді сәйкестендіру, бағалау және талдау ("фермадан шанышқыға дейін»);
- анықталған қауіптер бақылануы, қолайлы деңгейге дейін төмендетілуі немесе жойылуы мүмкін өндіріс процестерінің сатыларын анықтау;
- белгіленген бақылау нүктелерінде бақылау рәсімін орындау [2].

Менің ойымша қауіптер химиялық, биологиялық немесе физикалық шығу тегі болуы мүмкін және шикізатты жеткізуден бастап және дайын өнімді тұтынумен аяқталатын кез келген сәтте пайда болуы мүмкін. Сондықтан ХАССП жүйесін табысты енгізу үшін зерттеу нысанына байланысты ғылымның көптеген салаларында білімді қамтитын көп бейінді, ғылыми негізделген тәсіл қажет. Мұнда тек нақты өнімді өндіру технологиясы ғана емес, микробиология, Агрономия, медицина, химия және басқа да инженерлік пәндер бойынша білім қажет. Барлық ықтимал қауіптерді көздей отырып, түзетуші әрекеттерден ескертушілерге өту қамтамасыз етіледі.

Өнімнің қауіпсіздігін қамтамасыз ету жүйесін қолдануды талқылайтын болсақ, бүгінгі күні ХАССП кеңінен таралып, негізінен тамақ өнімдерін өндірушілер пайдаланады. Бірақ бұл басқару жүйесінің принциптерін өнімнің басқа түрлері үшін қолдануға болады, мысалы косметикалық. Өндірістің барлық технологиялық процесі барысында сәйкессіздік болуы мүмкін бақылау нүктелері мен кезеңдерін анықтайды және оларды болдырмау үшін іс-шаралар әзірлейді. Бақылау нүктелерін сәйкестендіргеннен кейін оларды басқару үшін сапа жүйесі шеңберінде әртүрлі стандарттар қолданылуы мүмкін.

БАД және косметикалық өнімдердің келісімшарттық өндірісі болып табылатын "КоролевФарм" ЖШҚ-да ISO 9001 негізінде сапа менеджменті жүйесі және ИСО 22000 негізінде өнім қауіпсіздігі менеджменті жүйесі енгізіліп, табысты жұмыс істеуде [3]. Бұл ретте ИСО 22000 жүйесі ИСО 9001 менеджмент жүйесіне біріктірілген және іс жүзінде дайын өнімді өндіру мен сынауды бақылаудың дәстүрлі әдістеріне қарағанда өнімнің қауіпсіздігін қамтамасыз етудің тиімді әдісі болып табылатынын дәлелдеді. Сыни нүктелер Шикізатты қабылдау кезеңінде және өндірістік процестердің кейбір кезеңдерінде анықталды, бұл осы кезеңдерде жүйенің барлық белгіленген талаптарын сақтауды қамтамасыз ететін қатаң бақылау орнатты. "КоролевФарм" ЖШҚ-дағы менеджмент жүйесін жетілдіру бойынша үздіксіз жұмыс барлық қызметкерлер үшін күнделікті міндет болып табылады, өйткені өнім қауіпсіздігінің жоғары деңгейі бүкіл әлемде бағаланады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Закон Республики Казахстан от 21 июля 2007 года № 301-III "О безопасности пищевой продукции" (с изменениями и дополнениями по состоянию на 21.04.2016 г.) - Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000301>
2. КО ТР 021/2011 "Тамақ өнімдерінің қауіпсіздігі туралы".
3. <https://www.korolevpharm.ru/>

5 СЕКЦИЯ. ТУРИЗМ ЖӘНЕ ҚОНАҚЖАЙЛЫЛЫҚ ИНДУСТРИЯСЫ ӘЛЕУМЕТТІК БЕЛСЕНДІЛІКТІҢ ТҮРІ РЕТІНДЕ

СЕКЦИЯ 5. ИНДУСТРИЯ ТУРИЗМА И ГОСТЕПРИИМСТВА КАК ФОРМА СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ

Абдрахман А.И, студентка группы 9-ТД-19-2

Научный руководитель: Бахтыбаева А.Т. – преподаватель колледжа
Карагандинский технико-строительный колледж, г.Караганда, Республика Казахстан

ВЛИЯНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ НА ТУРИСТИЧЕСКУЮ ОТРАСЛЬ

Происходящие в обществе изменения всегда приводят к двум важнейшим процессам обновления – политической реформе и модернизации экономики. Современный мир немислим без международных контактов и туристических обменов, которые составляют важную часть экономики, международных отношений и глобальной политики. Во всем мире отмечается увеличение числа объектов, способных послужить площадкой для проведения конференций, конгрессов и других мероприятий международного уровня, что обеспечивает достаточно быстрое развитие делового туризма, который на сегодняшний день начинает занимать ключевую позицию в туристской отрасли. При этом создание условий для делового и культурного туризма, способность региона проводить международные мероприятия различного уровня оказывает благотворное влияние на повышение деловой активности людей, на привлечение в регион инвестиций, внедрение инновационных технологий в развитие туристской отрасли, что способствует развитию других видов туризма.

Туризм является одной из форм социальной активности, который имеет глубокие исторические корни. Развитие туризма играет важную роль в решении социальных проблем. Во многих странах мира именно за счет туризма создаются новые рабочие места, поддерживается высокий уровень жизни населения, создаются предпосылки для улучшения платежного баланса страны. Необходимость развития сферы туризма способствует повышению уровня образования, совершенствованию системы медицинского обслуживания населения, внедрению новых средств распространения информации и т.д.

Казахстан всегда славился своим гостеприимством. Туризм тесно связан с индустрией гостеприимства, но еще включает турагентские и туроператорские компании. Поэтому индустрия гостеприимства и туризм взаимодействуют друг с другом, неотделимы друг от друга. В тоже время гостиничный и туристический бизнесы республики еще далеки от совершенства. Туристы не спешат в Казахстан, базы отдыха мало заботятся о комфортности проживания, благоустройстве и чистоте территорий, цены на номера порядком завышены.

Первый Президент Н. Назарбаев в своей статье "Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания" пишет: «Внутренний и внешний культурный туризм должен опираться на это символическое наследие народа. По своему культурному значению тот же Туркестан или Алтай имеют не просто национальное или континентальное значение, – это глобальные величины.» Имея глобальный потенциал для развития туризма, в рейтинге государств по уровню конкурентоспособности сектора путешествий и туризма Казахстан занимает 88 место из 140 возможных, а до 2011 года занимал 93 место. И хотя правительство разрабатывает различные программы по развитию туризма, но туристы пока к нам не стремятся, а если и приезжают, то остаются не слишком довольны сервисом и инфраструктурой. А между тем природа Казахстана ничуть не уступает аналогичным местам за рубежом, а некоторые места и

вовсе уникальны, но даже этот факт не помогает пока зазывать массово путешественников. Международные консалтинговые и исследовательские компании критично оценили казахстанские туристические перспективы. По многим признакам уровень развития туризма может выступать и общим показателем развитости страны. В рейтинге стран мира по индексу конкурентоспособности сектора путешествий и туризма последние годы первое место сохранила Швейцария, далее идут Германия, Австрия, Испания, Великобритания, США, Франция, Канада, Швеция и Сингапур. В этом рейтинге учитываются такие критерии, как местное законодательство, уровень окружающей среды, безопасность, здравоохранение и гигиена, все виды услуг воздушного и наземного транспорта, инфраструктура туристической отрасли, ценовые показатели, человеческие ресурсы и состояние культуры. Почти по всем этим критериям в Казахстане низкие показатели. Весной прошлого года правительство Казахстана приняло Концепцию развития туристской отрасли до 2020 года. В данной Концепции большое внимание уделяется развитию транспортной отрасли, так как успешное развитие индустрии туризма напрямую зависит от наличия высококачественной и развитой транспортной системы. Это актуально для нашей страны с учетом большой территории и дороговизны авиаперелетов, железной дороги.

Туризм в Казахстане предполагает не только предприимчивость частных и юридических лиц, но и преодоление чиновничьей бюрократии и коррупции. За рубежом даже в пустыне развивают туризм. Например, в Марокко организованы двухдневные туры на верблюдах по Сахаре с ночевкой в шатрах с ужином, чаем и представлением национальной музыки. А ведь у нас можно организовать не только верблюжьи, но и конные, велосипедные прогулки, не говоря о багги, джипах и автобусах. При этом в наличии есть не только пустыни, но и степи, горы и водоемы – останется организовать юрточный аул с кумысом, шубатом и домброй, кумысолечебницы. Почему бы не развивать этнотуризм? Немало иностранцев с удовольствием провели бы несколько дней в юрте с конными прогулками по горам, по долинам. В Алматы в летнее время можно организовывать велосипедные маршруты, благо есть дороги, где мало автомобилей. Сначала поездка на велосипедах, потом их оставляют на хранение. Далее километров пять пешком до водопада или маршрут вдоль горного ручья, по пути можно свернуть в местный музей, заехать в какой-нибудь аул попить кумыса и т.д. Можно организовать сельский и сельскохозяйственный туризм: городской житель не имеет представления о сельской жизни и может провести несколько дней в ауле – поухаживать за скотом в селе или на джайлау, покопаться в земле или просто пожить в юрте и т.д. Но многие такие начинания упираются в коррупцию, нежелание местных властей где-то проложить дорогу или починить ее, обустроить перрон на маленькой станции, помочь в открытии караван-сарая, закуской и т.д., отсутствие грамотной туристической региональной политики.

Исходя из вышеизложенного можно утверждать, что туризм — это группа связанных отраслей: совокупность гостиниц и иных средств размещения; средств транспорта; объектов общественного питания; объектов и средств развлечения; объектов познавательного, делового, оздоровительного, спортивного и иного назначения; организаций, осуществляющих туроператорскую и турагентскую деятельность, а также организаций, предоставляющих экскурсионные услуги и услуги гидов-переводчиков в сферу туризма вовлечен большой перечень отраслей, начиная от рекламно-информационных услуг, транспорта, строительства, сельского хозяйства, перерабатывающих отраслей и заканчивая такими отраслями, как образование, здравоохранение, спорт и культура. В связи с тем что для современного развития экономики характерно не столько развитие обособленных отраслей, сколько функционирование различных межотраслевых комплексов, поэтому и к туризму

следует подходить как к крупному самостоятельному межотраслевому хозяйственному комплексу национальной экономики, поскольку сфера туризма, объединяя различные отрасли, лежит не в привычной вертикальной плоскости, а охватывает некое горизонтальное пространство, включая предприятия и организации разной отраслевой принадлежности. При этом естественно предположить, что туризм должен быть ориентирован на рациональное использование всех имеющихся в стране внешних и внутренних ресурсов с целью увеличения въездного потока туристов, который является мощным источником доходной части бюджета национальной экономики.

Социальная активность общества для развития туризма нужна как воздух и вода. Социальная активность обусловлена деятельной природой человека, она связана с превращением интереса в фактор действия. Социальная активность проявляется в познавательной деятельности людей, определяется исторической необходимостью преобразования действительности и направлена на ликвидацию несоответствия между потребностями и условиями окружающей среды. Уровень развития социальной активности влияет на туристическую отрасль, в свою очередь туризм несет большой вклад в национальную экономику страны.

Список использованной литературы:

1. Игнатъева М. Ф. Место и роль туристского комплекса в современной экономике: канд. экон. наук. СПб., 1994
2. Статья Н.Назарбаева "Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания"
3. <https://informburo.kz/stati/statiya-prezidenta-vzglyad-v-budushchee-modernizaciya-obshchestvenn>
4. <https://www.bygeo.ru/novosti/vse-ob-otdyhe-i-turizme/2582>
5. <https://bstudy.net/711645/turizm/>
6. https://studopedia.ru/18_58571_industriya-turizma-i-gostepriimstva.html

Алданай А.А. - студент группы РД-18-4с/к
Научный руководитель – магистр, ст. преподаватель Абдурахманова З.А.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза,
г. Караганда, Республика Казахстан

ГОСТЕПРИИМСТВО КАК ОДНА ИЗ СОСТАВЛЯЮЩИХ СФЕРЫ ОБСЛУЖИВАНИЯ В СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ

Гостеприимства как одно из составляющих сферы обслуживания в социальной активности. В данной статье рассматриваются как гостеприимства влияет на сферу обслуживания в социальной активности человека. Ведь само Гостеприимство как одна из составляющих сферы обслуживания, индустрия и специфика деятельности. Взаимодействие предприятия гостеприимства с туроператором и турагентством, составление договора на сотрудничество, рекомендации по его совершенствованию.

Цель исследования является, что как гостеприимства влияет на сферы обслуживания, в частности в работах гостиницы и ресторанах, а также узнать какую роль она играет в социальной активности человека.

Задачами исследования являются повышение уровня квалификации гостеприимства в сферах обслуживания, рассмотрение гостеприимства как одну из составляющих сфер обслуживания, изучение индустрии гостеприимства и специфику ее деятельности и развития концепции индустрии гостеприимства.

Гостеприимства это с давних времен является понятием цивилизаций распространённым повсеместно социальный феномен предполагающий предоставление

чужаку «гостю» защиты и заботы. Со временем благодаря прогрессу и времени, гостеприимство, стало мощной индустрией охватывающий множество профессии где работают миллионы профессионалов, создавая все лучшие условия для потребителей «туристов». Термин «индустрия» происходит от латинского «industria», что означает «деятельность, усердие», в современном понимании - промышленное производство с применением техники и технологии. Индустрия гостеприимства включает в себя различные сферы деятельности людей - туризм, отдых, развлечения, гостиничный и ресторанный бизнес, общественное питание, экскурсионную деятельность, организацию выставок и проведение различных научных конференций.

Таким образом, индустрия гостеприимства - это комплексная сфера деятельности работников, удовлетворяющих любые запросы и желания туристов. По мнению Дж. Р. Уокера, индустрия гостеприимства объединяет туризм, гостиничный и ресторанный бизнес, общественное питание, отдых и развлечения, организацию конференций и совещаний [2].

Понятие и история возникновения гостеприимства: гостеприимства является одним из важнейших понятий в истории человечество. Люди живут в обществе, и они взаимодействует с другими людьми. Человек в течении жизни приходится покинуть свое место пребывания. При этом время отсутствия может быть самое разное. И человек, как только оказывается в незнакомой для него территориях нуждается в поддержке других людей. Гостеприимство – это и есть безвозмездный приём и угощение странников. Однако это далеко не единственное определение. Зарождения гостеприимство произошло ещё со времен в период первобытного общество, и было это связано с необходимостью избежать конфликтов, связанных с совместным использования природных ресурсов. По степенно традиции гостеприимство начали принимать характер нормы обычного права. В Древнем мире институт гостеприимства приобрёл международно-правовой характер и был направлен на обеспечение безопасности иноземных торговцев. В Средние века дополнительной функцией института гостеприимства стало обслуживание феодальной знати зависимыми лицами. Можно выделить такие виды отношений гостеприимства, бытовавшие на Западе в период Средних веков:

- Дружеское гостеприимство.
- Гостеприимство в церковных учреждениях, основанное на религиозных нормах.
- Королевский и сеньориальный постоя.
- Возмездное и обезличенное гостеприимство постоянных дворов.

В настоящее время гостеприимство характерно для большинства народов как культурная традиция, а также как основа индустрии сервиса, связанной с обслуживанием гостей [3]. Роль и место гостеприимства в сфере услуг: гостеприимство - это радушие в приеме и угощении посетителей (гостей), безвозмездный прием и угощение странников. В современной профессиональной литературе широко применяется термин «индустрия туризма и гостеприимства», и, хотя гостеприимство входит в этот термин как составной элемент, следует отметить, что гостеприимство - это более емкое и общее понятие, так как его задачей является удовлетворение потребностей не только туристов в узком смысле, но и потребителей вообще.

Индустрию туризма и гостеприимства нельзя рассматривать как разные индустрии, так как туристы - это прежде всего потребители, имеющие разнообразные потребности, в том числе и специфические, зависящие от целей и мотивов путешествий, а также от целого ряда других моментов. Однако туристы - это прежде всего потребители вообще, следовательно, индустрия туризма и гостеприимства рассматривается как единое целое по причине неразрывной общности и тем не менее с учетом специфики сферы туризма, в том числе структурной и институциональной [4].

Индустрия гостеприимства развивается под воздействием ряда факторов, которые можно разделить на две группы – внешние и внутренние. Внешние определяются

воздействием компонентов окружающей действительности, не связанных с функционированием индустрии гостеприимства. Внутренние факторы непосредственно связаны с особенностями организации и функционирования предприятий индустрии гостеприимства. К внешним факторам относятся: политико-правовые, безопасность путешествий, экономические и финансовые, культурные, инфраструктурно-коммуникационные, демографические, развитие торговли, новые и новейшие технологии [5].

Влияние волонтерства в социальной активности человека на примере Организация волонтерства «BUONO». Люди часто задумываются над вопросом: «Волонтер – кто это?» Но не все знают точный ответ. Это доброволец, который занимается общественно полезным делом безвозмездно, ничего не требуя взамен. Сферы деятельности могут быть довольно разнообразны, но волонтер всегда несет добро, надежду и любовь. Кто считается волонтером? Иногда люди подменяют понятия, называя волонтерами тех, кто выполнил определенную работу бесплатно. Но это не совсем так [6].

Цель организации состоит в развитии и социальной самореализации студенческой молодежи путем ознакомления с различными видами социальной активности, вовлечения их в добровольческое движение.

Деятельность организации в соответствии с его назначением направлена на осуществление следующих задач:

- популяризация идеи волонтерства в студенческой среде
- создание условий для вовлечения студентов Академии в социально-значимую деятельность
- обучение членов организации волонтерскому движению
- воспитание у студентов умений работать в команде, сообща двигаясь к назначенной цели
- взаимодействие с общественными организациями г. Алматы, заинтересованными в осуществлении волонтерского движения
- проведение различных ярмарок, акций и благотворительной помощи [7]

В заключении хочется сказать, что сфера гостеприимства достигла сейчас такого состояния, когда его можно оценить, как стабильное. На сегодняшний момент клиенты должны получать максимальное удовлетворение от пребывания в гостинице. В связи с этим качество обслуживания является одним из важнейших условий гарантированного и стабильного дохода любой гостиницы или отеля. Гостеприимство трудно определить словами, но легко обнаружить его отсутствие. Гостеприимство – это доброжелательное атмосфера, радушие персонала, вежливость, внимательность и желание помочь. Потребности гостя, которые формируются под действием личных жизненных стандартов, должны быть максимально удовлетворены – тогда гость вернется в отель еще не раз и еще раз принесет гостинице доходы. Отмечено, что к тенденциям развития предприятий индустрии гостеприимства, получившие развитие в последние десятилетия, следует отнести:

- 1) углубление специализации гостиничного и ресторанного предложений;
- 2) образование международных гостиничных и ресторанных цепей;
- 3) развитие сети малых предприятий;
- 4) внедрение в индустрию гостеприимства новых компьютерных технологий.

В последнее время наряду с традиционными полно сервисными отелями и ресторанами все больше стали появляться специализированные предприятия с сокращенным набором предлагаемых услуг. Специализация предприятий бывает самой разнообразной [7].

Список использованной литературы:

1. Гостеприимство как одно из составляющих сферы обслуживания

2. <https://ru.wikipedia.org/wiki/Гостеприимство>
3. vuzlit.ru/401657/rol_mesto_gostepriimstva_sfere_usug
4. https://studopedia.ru/2_12464_faktori-razvitiya-industrii-gostepriimstva.html
5. <https://infourok.ru/statya-volonter-kto-eto-3782664.html>
6. <https://atso.kz/klub-volonterov-reach-out-to/>
7. <https://mirznanii.com/a/225067/kontseptsii-gostepriimstva/>

Арсентьева Е.Г., студентка группы ГМУ(ГЧП)1-О/Б/Чеб19
Петрова С.А., студентка группы ГМУ(ГЧП)1-О/Б/Чеб19
Тодоренко О.В., студент группы БИ (АП) 1-О/Б/Чеб 19
Научный руководитель – к.э.н., доцент Лебединцева Т.М.
Чебоксарский кооперативный институт (филиал) Российского университета
кооперации, г. Чебоксары, Россия

ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В РОССИИ

Современный рынок туризма предлагает не только организованные туры, но и индивидуальные решения в зависимости от цели путешествия, и чем гибче индивидуальные предложения, тем интереснее они туристу. Туристические потоки разные, и тонкости туризма принимающей туристов стране упускать нельзя. Российская Федерация может воспользоваться спросом, создавая из культурных или природных центров бренды, наполняя их образы туристическими продуктами. Для туристов не важны границы субъектов федерации, они приезжают ради объекта.

Эксперты туристической индустрии говорят, что иностранных туристов не стало меньше, просто они стали меньше тратить и более избирательно подходят к выбору услуг. Специалисты называют факторы, тормозящие развитие въездного туризма в России: недостаточное развитие международного авиасообщения; визовые ограничения; вопросы безопасности; высокая цена турпакета; низкий уровень сервиса; слабая инфраструктура; внешнеполитическая напряженность; недостаточно информации об отдыхе в России.

Ситуация с въездным туризмом все-таки меняется. Сегодня этот вид путешествий считается трендом, и профессионалы туристической индустрии продвигают туристические возможности России в мире. Для государства очевидны преимущества въездного туризма, приносящие прямые инвестиции, а также рабочие места в субъекты федерации. К тому же устойчивый турпоток стимулирует развитие инфраструктуры туристического рынка. [1,245]

Благоприятная ситуация с въездным туризмом связана с: введением облегченного визового режима; появлением туристической полиции; развитием инфраструктур не только в столице, но и в регионах; созданием национальных туристических центров НТО VisitRussia в различных странах мира для представления имиджевой информации о России.

Одним из решений вопроса привлечения иностранных туристов в Россию является формирование туристско-рекреационных зон (ТРЗ), которые представляют собой вид особых экономических зон, создаваемых для развития и оказания услуг в сфере туризма. Цели туристско-рекреационных зон: повышение конкурентоспособности туристской деятельности, развитие лечебно-оздоровительных курортов, развитие деятельности по организации лечения и профилактике заболеваний.

Постановлениями Правительства РФ создано семь особых экономических зон туристско-рекреационного типа:

1) в Калининградской области - «Куршская коса» (Постановление Правительства России от 3 февраля 2007 г. N 73);

2) в Краснодарском крае (Постановление Правительства России от 3 февраля 2007 г. N 70);

3) в Ставропольском крае - «Кавказские Минеральные Воды» (Постановление Правительства России от 3 февраля 2007 г. N 71);

4) в Алтайском крае - «Бирюзовая Катунь» (Постановление Правительства России от 3 февраля 2007 г. N 69)

5) в Республике Алтай - «Алтайская долина» (Постановление Правительства России от 3 февраля 2007 г. N 67);

6) в Республике Бурятия - «Байкальская гавань» (Постановление Правительства России от 3 февраля 2007 г. N 68);

7) в Иркутской области - ОЭЗ на территории п. Листвянка (Постановление Правительства России от 3 февраля 2007 г. N 72).

Постановлением Правительства РФ от 31 марта 2010 г. № 201 на территории острова Русский Приморского края создана туристско-рекреационная особая экономическая зона. В 2012 году там прошел саммит организации Азиатско-Тихоокеанского экономического сотрудничества (АТЭС).[2]

Создание туристско-рекреационных зон способствует обеспечению благоприятного инвестиционного климата в России, появлению конкурентоспособного туристского продукта, переводу индустрии отдыха и путешествий на инновационный путь развития.

Главными факторами, ограничивающими рост туристского потока из США и Европы в Россию являются: визовый режим, низкий уровень развития российской туристской инфраструктуры, невысокое качество обслуживания вследствие недостатка профессиональных кадров, недостаточное продвижение туристского продукта России на туристском рынке Европы и США, общая неосведомленность о Российской Федерации как туристской дестинации, а также современная политическая ситуация (обострение отношений России и Запада) и негативный PR имидж России в американских СМИ.

Для оказания влияния на факторы, негативно воздействующие на увеличение туристского потока из Европы и США в Россию необходимо:

- эффективное продвижение туристского продукта Российской Федерации на туристском рынке США и Европы (путем участия в международных туристских выставках и конференциях, создания представительства Ростуризма в европейских странах и в США, издания имиджевой рекламно-информационной печатной и иной продукции, созданию англоязычного государственного информационного портала о туризме в России);

- повышение уровня туристской инфраструктуры;

- повышение качества туристских услуг (путем увеличения количества профессиональных кадров, исследования и соответствия потребностям туристов и улучшения других показателей: безопасности, постоянства, доступности, надежности, скорости);

- развитие наиболее перспективных видов туризма, которые могли бы заинтересовать туристов из Европы и США (культурно-познавательный, экологический, морские и речные круизы);

- создание новых туристских маршрутов, развитие новых туристских дестинаций.

Кроме того, для привлечения большего числа туристов в Россию из стран Европы и США необходимо помимо развития инфраструктуры и создания нетривиальных турпродуктов - забыть обобщающее всех представителей зарубежья слово "иностранцы" и подходить к путешественникам из каждой страны с учетом их национальных особенностей и традиций.

Так, например туристы из Европы предпочитают жить в сетевых отелях, где независимо от места расположения гостиницы они всегда найдут привычный набор услуг; хорошее знание языка, в частности английского, так как далеко не всегда европейские туристы готовы слушать экскурсионные рассказы на родном языке но с сильным русским акцентом; туристы из Европы не согласны они тратить время на переезды из региона в регион в некомфортном транспорте и долго терпеть отсутствие привычной для них кухни; европейские туристы готовы поэкспериментировать с национальной кухней, но люфт для этих экспериментов, как правило, очень узкий.

Согласно отзывам туристов из США, посетивших Россию, они отдают свое предпочтение высокому уровню сервисного обслуживания. Уровень цен, главным образом, имеет для них второстепенное значение.

Следовательно, если содержание турпродукта и инфраструктуры при соответствующем маркетинге и рекламе дополнится учетом предпочтений туристов из стран Европы и США, то можно ожидать роста туристического потока.

Список использованной литературы:

1. Лебединцева Т.М. Внешнеторговая деятельность Российской Федерации на современном этапе развития экономики / Лебединцева Т.М., Савинов Д.Л. Проблемы практической экономики России в условиях глобальных рисков. Сборник материалов Международной заочной научно – практической конференции . - 2019.- с. 244-248

2. Официальный Интернет- сайт Федерального агентства по туризму Российской Федерации: www.russiatourism.ru

Алданай Ә. - РД-18-4с/к тобының студенті

Ғылыми жетекші - магистр, оқытушы Жоламанова М.К.

Қазтұтынуодағы Қарағанды Экономикалық университеті, Қазақстан, Қарағанды қ.

ҒАРЫШ ТУРИЗМІНІҢ МӘНІ МЕН ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

Қазіргі туризмнің жаңа бағыты – ғарышта саяхат. Қалауыңыз бойынша жеке турды немесе топ құрамында таңдауға болады. Әрине, өз клиенттеріне осындай ерекше маршрутты ұсынуға дайын туроператорлар саны өте аз.

Бірақ олардың барлығы үшін мұндай қызметті ұсынуға стандартты тәсіл тән. Алдымен саяхатшы қажетті соманы енгізеді. Бұдан әрі болашақ ұшуға ұзақ дайындық жүреді, одан кейін ғарыш саяхаты керек.

"Ғарыштық туризм" деген термин адам немесе адамдар тобы үшін белгілі бір ақы үшін ғарыштық саяхатқа (тура және кері, әрине) бару мүмкіндігі болып табылады. Схема қарапайым: біз ақша төлейміз, дайындық курсынан өтіп, ұшуға барамыз. Қандай да бір жүз километр-міне, біздің планетамыз, оны көруге аз уақыт қалды.

Шын мәнінде алдамшы естіледі-адамзатқа жоғары қарау және нөлдік гравитация жағдайында болу. Бірақ мұны қалай жасау керек, және оның көмегімен – барлық әлемнің инженерлері мен ғалымдары бастарын сындыратын сұрақ. Мамандардың пікірінше, ғарыш туризмі болашақ ғарыш саласын дамытудың маңызды көзі болуы мүмкін.

Ғарыштық туризмнің алғашқы ескертулері. Адамзаттың "ғарыштық дәуірінің" басталуы 1957 жылдың 4 қазаны деп санауға болады. Бұл күні жер орбитасына тарихтағы алғашқы жасанды Жер серігі шығарылды. Ғарыш туризмі туралы алғашқы күрделі әңгіме 1961 жылы басталды, кеңес ғарышкері Юрий Гагарин ғарышқа алғашқы ұшуын және сол жерден сәтті қайтуын жасаған кезде. Дәл сол кезде, XX ғасырдың екінші жартысында ғарыш тақырыбы өте танымал болды, ал ғарыш туризмінің

идеялары түрлі фантастикалық шығармаларда бекітіле бастады. Космоспен байланысты ашылымдар үшін Ғылыми фантастиканың мәнін атап өту маңызды. Ол XVII ғасырда пайда болды, бірақ өмірге енгізілген өнертабыстардың ең көп саны қазіргі уақытқа жақын жазушыларға тиесілі. XX ғасырдың футурист-жазушылары мен ғалымдарының ой-пікірлерінде алыс ғарыш кеңістігін игеру, сондай-ақ планеталарды отарландыру идеялары түйінді болды. [1]

Ғарыштық туризм бизнес ретінде. Ғарыштық туризмді пайдалы және шығынды болуы мүмкін кәсіпкерлік қызмет саласы ретінде қарастырайық.

Мамандардың пікірінше, Бизнес түрі ретінде ғарыштық туризмнің мүмкіндіктері әлдеқайда көп-мұнда орбиталық немесе суборбиталдық ұшулар аяқталмайды. Мысалы, бірнеше компания алдағы бірнеше жылда айға саяхат ұйымдастыру ниетін мәлімдеген болатын. Олардың ішінде Constellation Services International (CSI) және Lunar Express Space Transportation System жобасы бар. Оның бәсекелесі – компания Space Adventures Жердің серігін жақын арақаштықта көрсетуге дайын.\$100 млн көлемінің бағасында.

Бұдан басқа, ғарыш туризм саласында жұмыс істейтін агенттіктердің" мәзіріне " осындай қызметтер кіруі мүмкін:

- жеңілдіктің барлық артықшылықтары мен кемшіліктерін сезіну мүмкіндігі. Мысалы, АҚШ-та мұндай рахат таяудағы уақытқа дейін \$3500 көп болды (параболикалық траекториямен ұшақта ұшу);

- экстремалды биіктікте ұшақпен ұшу. Мысалдардың бірі-FoxHound компаниясының МиГ-25 немесе МиГ-31 кабинасынан 36 км биіктіктен \$24 000 үшін әлемге қарауға мүмкіндік беру.

Бүгін Space Adventures ғарышта 25 миллион долларға баруды ұсынады. Біреу үшін бұл сома астрономиялық, ал кейбіреулері үшін өте қолайлы болып көрінуі мүмкін.

Ғарыштық туризм бизнесін дамытудың перспективалы жобалары мен жоспарларына келетін болсақ, мұнда барлығы кәсіпкерлердің өнертапқыштығына байланысты. Схема қиын емес-идеяны, тіпті ақылсыз, жұмыс істеп, табыс әкелсін.

Ғарыш туризмі бизнестің көптеген жер түрлерін – маркетинг, сән, сәулет, технологиялардан бастап, кәдесыйлар жасау және ең эксцентриялы клиенттер үшін бірегей қызмет көрсетумен ұштастыруға мүмкіндік береді. [2]

Жердегі ғарыштық туризм

Ғарыш туризмі жерде де мүмкін. Байқоңыр ғарыш айлағында ғарышкерлерді даярлау орталығында немесе Канаверэл ойындағы НАСА ғарыш орталығында болу – бұл да ғарыш туризмі. Ең алдымен бұл нысандар үлкен ғылыми-танымдық қызығушылық тудырады. "Байқоңыр" ғарыш айлағы-бірегей ғылыми-техникалық және әлеуметтік кешен. Ғарыш айлағының қызметімен көптеген адамдар байланысты XX ғасырдың маңызды оқиғалары, кеңестік және ресейлік, ал 90-шы жылдардан бастап қазақстандық космонавтиканың даңқты тарихи кезеңдері.

Ғарыш туристеріне арналған қонақ үйлер

Ең салу идеясына ғарыш тұрғын үй бірнеше ондаған жыл. Өз уақытында бұл туралы Баррон Хилтонның өзі, XX ғасырдың "қонақ үй" патшасы ойлады. Өкінішке орай, бұл идея ешкімді шабыттандырмады. Дегенмен, бүгін бірнеше әзірлеуші компания жақын арада жерден тыс жерде қонақ үйлерді ашуға уәде береді, онда өзін ғарышкер ретінде сезініп қана қоймай, "экстремалды" демалуға да болады.

Ғарыш қонақ үйінде "Жер" қызметтері қарастырылған: жайлы нөмірлер, асхана, бар, ойын-сауық жиынтығы. Дегенмен, мұндай орындар туристерді ерекшеліктерімен қуантуы керек. Ең талап етілетін, мүмкін, жеңіл және иллюминатордан ерекше көрініс жағдайында өмір болады. Өтебір күні туристер скафандрда ашық ғарышта ғарыш серуендерін ұсынады. [2]

Ғарыш туризм проблемалары

Ғарыш туризмін дамытудың проблемасы бүгінгі күні ол қаржылық. Төңірегінде елеулі қаржылық мәселелер туындады. Тек Ресей ғана емес, сонымен қатар жобаға қатысуын қысқартатын Америка да қиындықтарға тап болып отыр. Ғарышкер-бұл өте шығынды нәрсе, және ғарыштық зерттеулерден қандай да бір пайданы немесе қарапайым өзін-өзі ақтауды күту өте қиын.

Жеке ғарышкер коммерциялық және техникалық жағынан өте қауіпті. Қанатты ғарыш аппараттарында суборбиталды ұшу өте қауіпті. Олар коммерциялық пайдалануға көшпес бұрын 30-ға жуық сынақ ұшуларын жүзеге асыру қажет деп мәлімдейді.

Дамудың тағы бір маңызды проблемалары кейбір жобаларды іске асыру жолында тұр. Бір жағынан, туристік компаниялар миллиардтаған пайда мен орбитада ондаған мың жаңа жұмыс орындарын құру мүмкіндіктерін тарта алмайды, ал екінші жағынан Ресейде де, АҚШ - та да адамның ғарышты игеруіне мемлекеттік монополия бар, бұл осы салада жеке бастаманы шектейді.

Алдағы перспективалар

Қазіргі уақытта NASA "Арес" зымыран-тасығыштар отбасын жасақтауда. Мақсаты-айға түсу. Қысқа ұшулардың орнына бұл жолы Ай базасы салынуы тиіс. Осылайша, жаңа зерттеу бағыттары ашылады.

Ал 2030 жылдан кейін NASA адамдарды Марсқа жіберуді жоспарлап отыр. Бұл ретте миссияны ұйымдастырудың құны мен күрделілігі ай ұшуына қарағанда теңдесі жоқ болады. [3]

Тағы бір жаңа бағыт – ғарышты отарлау, жердің шегінен тыс жерлерде адамдардың өмір сүру тұжырымдамасы. Мұндай колониялар планеталар мен Айдың бетіне немесе астероидтардың тереңдігіне жетуі мүмкін. Сондай-ақ, ғарышта үлкен дөңгелекті немесе құбырды салуға болады, олардың айналуымен жасанды тартылыс күшін жасайды [4].

Жобаның мақсаты-суборбиталды туристік ғарыштық ұшуларды жасау үшін бірнеше рет ұшу аппаратын құру. APC қанатсыз схема бойынша салынған. Aerospace Rally System – де үш орын бар: екеуі – жолаушылар үшін және біреуі-Пилот үшін. Ең қызығы, әзірлеушілер алдағы уақытта жолдамаларды рекордтық төмен бағамен – 50-60 мың доллар көлемінде сатуға уәде береді.

Қортындылай келе, ғарыш туризмінің пионерлеріне тап болған барлық қиындықтарға қарамастан, сала сенімді дамып келеді. Соңғы бірнеше жыл ішінде біз онжылдықтар күткен оқиғалардың куәсі болдық. Жақын арада бортта жолаушылары бар алғашқы суборбиталды ұшуларды күтуге болады және Virgin Galactic компаниясы осы жолда алғашқы жүруші болады.

Үлкен ғарыштық туризмге келетін болсақ, XFC(халықаралық ғарыштық станция) алдағы уақытта да жылына бір туристен жіберілетін болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Лазовская М.А. Появление и развитие космического туризма. //Кибер Ленинка: Электронный ресурс: <https://cyberleninka.ru/article/n/poyavlenie-i-razvitie-kosmicheskogo-turizma>
2. Никитинский Е. Перспективы развития космического туризма. – //Журнал «Мир путешествий». Электронный ресурс: <http://mirp.kz/rus/articles/8/172>
3. Информация о проекте Falcon 9 и сотрудничестве с NASA. [Электронный ресурс]. URL: <http://www.spacex.com/falcon9>
4. Статья о МКС с официального сайта Роскосмоса. [Электронный ресурс]. URL: <https://www.roscosmos.ru/202/>

Әшір А. Т. - РД-18-1к тобының студенті
Ғылыми жетекші: магистр, аға оқытушы Абдурахманова З.А.
Қазтұтынуодағы Қарағанды Экономикалық университеті, Қазақстан, Қарағанды
к.

ТУРИЗМ ӘЛЕУМЕТТІК ИНСТИТУТ ЖӘНЕ БЕЛСЕНДІЛІКТІҢ ТҮРІ РЕТІНДЕ

Туризм жаппай әлеуметтік құбылыс ретінде ХХ ғасырдың ортасында қалыптасты және оның соңына қарай өзінің серпінділігі мен табыстылығын экономика секторы ретінде көрсетті, оған инвестициялық салымдардың тиімділігі, халықаралық сарапшылардың пікірінше, мұнай өндіру және қайта өңдеу өнеркәсібімен салыстыруға болады. Оларға қарағанда мұнда жердің сарқылмайтын ресурстары қолданылады. Бүгінде оның үлесіне әлемдік жалпы ұлттық табыстың 10% - ға жуығы, әлемдік экспорттың жалпы көлемінің 8% - ы және әлемдік қызметтер саудасының 30-35% - ы тиесілі. Ішкі және халықаралық туризмге арналған жалпы шығыстар әлемдік жалпы өнімнің шамамен 12% - ын құрайды.[1]

Қазіргі заманғы туризм экономиканың қарқынды дамып келе жатқан саласы болып табылады, онда тірі еңбектің үлесі зор, жедел амортизация және капитал салымдарының өтелімділігінің жоғары нормасы орын алады. Көптеген дамыған және дамушы елдер үшін туризм экономиканың іргелі негізі және валюталық түсімдердің маңызды көзі болып табылады.

Дүниежүзілік туристік ұйымның (ДСҰ) деректері бойынша 1950 жылдан 1999 жылға дейінгі кезеңде туризмнің орташа өсу қарқыны жалпы әлемдік экономиканың өсу қарқынынан асып түсті және жылына шамамен 7% - ды құрады. 1998 жылдан бастап тауарлар мен қызметтердің әлемдік экспортында туризм автомобиль өнеркәсібін, химия өнімдерін, тамақ өнімдерін, компьютерлер мен кеңсе жабдықтарын, сондай-ақ отын өндірісін тиісінше 7,8; 7,5; 6,6; 5,9 және 5,1% - ға басып озды. Мұндай өсу қарқыны алдағы уақытта да сақталады деп болжануда. 2020 жылға қарай туризмнен түсетін табыс 2000 жылмен салыстырғанда 4,2 есе өседі деп болжануда[2].

Осылайша, қоғамдық құбылыс және туристік қызмет ретінде туризмді әлеуметтік институттандыру процесі туралы оны көрсету және іске асыру процесі ретінде айтуға болады. Бастапқыда шаруашылық белсенділіктің нысаны және бос уақытты ұйымдастыру ретінде қалыптаса отырып, туризм қоғамдық қатынастарға, саяси, идеологиялық және құндылық құрылымына біртіндеп кірігіп, қоғамда белгілі бір орынға ие бола бастайды және қоғам мен әлемде экономикалық, әлеуметтік, мәдени және өзге де функцияларды орындай отырып, әлеуметтік институт ретінде әрекет ете бастайды.

Философияда әлеуметтік белсенділік - бұл қоғамда индивидтердің және әлеуметтік топтардың қызмет ету сипаты ашылатын ұғым. Әлеуметтік белсенділік адамның белсенді табиғатымен байланысты, ол қызығушылықтың іс - әрекет факторына айналуымен байланысты. Әлеуметтік белсенділік адамдардың танымдық қызметінде көрінеді, шындықты қайта құрудың тарихи қажеттілігімен анықталады және субъект болмысының қажеттіліктері мен жағдайлары арасындағы сәйкессіздікті жоюға бағытталған. Әлеуметтік белсенділік - бұл мақсатты субъектінің жаңа қоғамдық формаларды, өз өмір сүру жағдайларын жасау процесі. Әлеуметтік белсенділіктің бір түрі- терең тарихи тамыры бар туризм. Отандық ғылыми және философиялық ойда туризм әлеуметтік - мәдени құбылыс ретінде жақында ғана зерттеу тақырыбына айналды. Бастапқыда келу туризмінен әлсіз экономикалық тиімділік, бір жағынан, ал екінші жағынан - шығу туризмінің қарқынды дамуы нәтижесінде шетелге кетіп бара жатқан қызығушылық пен орасан зор ақша осы әлеуметтік шындық саласына ғалымдардың, экономистер мен саясаткерлердің назарын аударды. Туризм - бұл әлеуметтік шындықты және адамның өзін, оның қажеттіліктерін, мүмкіндіктерін,

іскерлік және танымдық белсенділігін өзгертудің күрделі индустриясы. Атап айтқанда, туризм демалыс пен ойын- сауықтан басқа сервистік қызметтер мен көлікті дамытуды, жұмыс орындарын құруды, инновациялық технологияларды тартуды, қызметтер туының кластерлерін әзірлеуді қамтиды. Бұл көрсеткіштерді бірыңғай жүйеге қосқан кезде қазіргі заманғы жағдайлар белсенді, білімді, іскер адам туристің жаңа түрін қалыптастыратыны айқын болады. Мамандардың мойындауынша, қызмет туының субъектісі жаңа қызметтерді, туризмді түсінудің және туристік қызметті ұйымдастырудың, іскерлік және туристік белсенділікті ықпалдастырудың жаңа тәсілдерін талап ететін "жаңа турист" болады [3].

Туризм әлеуметтік-мәдени құбылыс ретінде-ұзақ тарихи дамудың өнімі. Сауда байланыстары, көршілес жерлер мен халықтар туралы жаңа білім алу қажеттілігін қанағаттандыру мақсатында жасалатын саяхаттар, әскери жорықтар, емдік көздерді, дәрілік өсімдіктер мен благовонияларды іздеу терең ежелгі дәуірге кетеді. Биологиялық және тар утилитарлық әлеуметтік қажеттіліктерді қанағаттандыруға байланысты адамдардың ұтқырлығы қоғамның өркениетті дамуының ерте кезеңдерінде адамдардың танымдық және практикалық қызметінің әртүрлілігіне, олардың ой-өрісінің кеңеюіне, алынған білім мен коммуникациялық процестерді регламенттеу тәжірибесін, сондай-ақ мінез-құлық нормаларын бекіту мен трансляциялау құралдарының жиналуына ықпал етті. Туризмнің даму тарихының қабылданған кезеңдеріне сәйкес, қарастырылып отырған феноменнің тарихи кезеңі ХІХ ғасырдың басына дейін жалғасты, адамзат дамуымен бірге антикалық, орта ғасыр, Ренессанс, индустриялық өркениет кезеңдерін біртіндеп өтіп отырды. Тарихи-мәдени және экономикалық дамудың әрбір кезеңі туризмге техникалық және экономикалық жағдайларға, әлеуметтік және мәдени-коммуникативтік процестерге, саяхатқа, аумақтық қозғалыстарға, жорықтарға, тұрмыс орындарын ауыстыруға байланысты әлеуметтік белсенділіктің себептеріне байланысты өзінің ерекше ерекшеліктерін әкелді.

Әр түрлі аумақтарды белсенді игеру барысында алынған білім баратын жерлердің ерекшеліктерінің сипаттамасында, карталарды жасау, навигация саласындағы ғылыми жалпылау мен тәжірибелік дағдылар үшін эмпирикалық материалдарды біртіндеп жинақтау, жаңа климаттық жағдайларға, ашылатын жерлерді мекендеген адамдардың әдет-ғұрыптары мен дәстүрлеріне бейімдеуде бекітілген. Антикалық тұрғыда адам мен заттық-заттық табиғи және әлеуметтік орта арасындағы жалпы байланыс пен өзара тәуелділік анықталғаны анық. Бұл байланыс саяхаттар мен әскери жорықтар нәтижесінде жаңа аумақтардың ашылуымен және игерумен байланысты барлық жаңалықты белсенді игеру процесінде дамыды. Бұл байланыс Ұлы географиялық ашылулар дәуірінде айқын көрініс тапты, оның ең үлкен тарихи мәні ежелгі өркениеттердің өзара ыдыраған ошақтарын біріктіруде болды. Ұлы географиялық ашылулар "пайда болған техникалық өркениеттің жаһандық сипатын берді. Адамзатты біріктіретін фактор бұрын болған сияқты өзендер мен ішкі теңіздер емес, Мұхит болды"[4].

Бірақ әлемдік мұхиттың акваториясы бойынша саяхат жаңа қозғалыс құралдарын, яғни құрылысы ғылым мен техниканың дамуымен байланысты болатын жаңа кемелерді талап етті. Ұлы географиялық ашылулар аумақтық, көрші қауымдардың, едәуір сирек мемлекетаралық байланыстардың тар әлемімен шектелген қарым - қатынастың қалыптасқан консервацияланған формаларының ғасырлар бойы өзгеруіне алып келді. Басқа халықтардың мәдениетін, өмір салтын қабылдауы ... қоғамдық дамудың және адамның өзінің көптеген мәселелерін философиялық қайта пайымдауға түрткі болды". Ұлы географиялық ашылулар дәуірінен халықаралық шаруашылық байланыстардың қарқынды дамуы басталды деп есептеледі. Осы тарихи кезеңге әлемдік шаруашылықтың пайда болуы және халықаралық географиялық бөліністің бірінші кезеңі жатады. Осы уақытқа әлемдік нарықты белсенді қалыптастырудың, бір-бірінен

алыс аумақтар арасында тұрақты экономикалық байланыстарды орнатудың басталуы да жатады.

Сонымен қатар, саяхат тіпті Ұлы географиялық жаңалықтар контекстінде де туризмге әлеуметтік ұтқырлықтың ерекше түрі ретінде жатқызуға болмайды. Экспедициялық іс-шаралар аясындағы саяхаттар сауда-қаржылық, әскери немесе ғылыми-зерттеу сипатындағы прагматикалық мақсаттарды көздейтін адамдардың кәсіби қызметінің бір бөлігі болды. Олар жаңа жерлерді одан әрі отарлау мақсатында қосуды жиі болжады. Туризмді одан әрі дамыту әлеуметтік-экономикалық процестермен және техникалық жетістіктермен, ең алдымен - көлік инфрақұрылымының дамуымен тікелей байланысты. Сауда байланыстарын дамытуға және іскерлік қатынастарды жолға қоюға, саяси келісімдер мен т.б. қол жеткізуге кәсіби қажеттіліктерден туындаған географиялық мобильділікпен қатар, бос уақытында саяхат жасауға мүмкіндік пайда болады. Бұл саяхаттың бос уақыт саласына ауысуы, бос уақытында немесе бедел мен рахат үшін жасалатын қызметтің жаңа бағытының пайда болуы әлеуметтік шындық пен әлеуметтік белсенділік саласы болып табылады, оны туризм саласына алғаш рет Элиталы, содан кейін ХХ ғасырдың екінші жартысынан бастап жаппай жатқызуға болады.

Отандық ғылым мен философия адамдардың әлеуметтік белсенділігі мен әлеуметтік шындықтың осы түрін зерттеу қажеттілігін мойындаудан әлі де алыс. Туризмнің проблемалы өрісінде, бүгінгі таңда қарастырылып отырған феноменнің экономикалық құраушы анағұрлым немесе аз тұрақты позицияны алып отыр. Кез келген жағдайда туристік инфрақұрылымды дамытуға арналған экономикалық шығындар дәл осы жерде тіркеледі, сондай-ақ келу және ішкі туризмді дамытудың экономикалық тиімділігі нақтыланады. Келу және ішкі туризмді дамыту бағдарламаларын іс жүзінде іске асыруға келетін болсақ, ол туризм индустриясын дамыту бағытында дами бастайды. Туристік саланы дамытудағы жоғарыда қарастырылып отырған үрдістердің елдегі әлеуметтік-мәдени процестерге, азаматтарымыздың жалпы және кәсіпкерлік мәдениетін арттыруға әсерін зерттеу жай-күйіне қатысты да солай мойындау керек. Туризмді жаңа мәдени ортаны игеру, жаңа адамдармен қарым-қатынас орнату жөніндегі әлеуметтік белсенділіктің ерекше түрі ретінде қарастыра отырып, осы ұғымға енгізілетін мағыналардың басым бөлігі демалыс пен әлем танымын спорт элементтерімен үйлестіретін саяхат ретінде Мәдениетаралық коммуникацияның әртүрлі түрлері мен нысандарын білдіреді. Қоғамның өркениетті дамуының қазіргі жағдайында адамның дамуындағы жаңа кезең басталды, ол кезде тамаша, жоғары, талғаммен жанасудан пайда болатын рахаттану жеке тұлғаның мінез-құлқы мен құндылық санасын айқындайтын қажеттілікке, қондырғыға айналады. Туризм саласын дамытудың бұл ерекшеліктері заманауи адамның жайлы демалуда ғана емес, сонымен қатар әлемдік мәдениеттің жетістіктеріне, жаңалықтармен танысуға деген сұраныстары да артып келеді [5].

Алайда жаһандану үдерістерінің ықпалымен туризм құндылықтарының айтарлықтай өзгеруі орын алады. Туристік қызмет субъектілерінің әлеуметтік белсенділігінің басымдықтары демалысты, спортты және іскерлік қатынастарды ықпалдастыру жағына қарай жылжиды. Бүкіл әлемде конференцияларды, конгрестерді және халықаралық деңгейдегі басқа да іс-шараларды өткізу алаңына қызмет етуге қабілетті объектілер санының артуы байқалады, бұл бүгінгі күні туристік салада негізгі позицияны иеленетін іскерлік туризмнің жеткілікті жедел дамуын қамтамасыз етеді. Бұл ретте іскерлік және конгрестік туризм үшін жағдай жасау, өңірдің әр түрлі деңгейдегі халықаралық іс-шараларды өткізу қабілеті адамдардың іскерлік белсенділігін арттыруға, аймаққа инвестициялар тартуға, туристік саланы дамытуға инновациялық технологияларды енгізуге жағымды әсер етеді, бұл туризмнің басқа түрлерінің дамуына ықпал етеді.

Қортындылай келе, халықтар арасындағы өзара түсіністікті, халықаралық алмасулардың ашықтығын, мәдени өзіндік ерекшелікті сақтауға жәрдемдесуді қамтамасыз етудегі туризмнің рөлі жалпыға мәлім. Туризмді дамыту, сондай-ақ мәдени әлеуетті сақтауды және дамытуды қамтамасыз етеді, экологиялық міндеттерді, жұмыспен қамту, білім беру және медициналық қызмет көрсету проблемаларын шешуге, халықтың өмір сүру деңгейін арттыруға, Ақпаратты таратудың жаңа құралдарын енгізуге және басқа да көптеген мәселелерді шешуге ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Морозов М. А. әлеуметтік-мәдени сервис және туризмдегі Ақпараттық технологиялар. Оргтехника. М. : Academia, 2002
2. Туризм индустриясының кейбір аспектілері / жалпы ред. А. Л. Лесник, И. П. Мацицкого, А. В. Чернышова. -- М. : Изд. "Хабаршы", 1998
3. Окладникова Е. А. Халықаралық туризм. Әлемнің туристік ресурстарының географиясы. М. : Омега-Л, 2002
4. Осауленко А. П. Аудит : әлеуметтік-институционалдық негіздерін дамыту. Владивосток-Хабаровск: Дальнаука, 2002
5. Парсонс Т. әлеуметтік әрекеттің құрылымы туралы. М. : академиялық жоба, 2000

Әбдіхалықова А.Ә., Ф-НП-9 тобының магистранты
Өмірбек А. – ФК-811 К-1 тобының студенті
Ғылыми жетекші – э.ғ.к., аға оқытушы Агабекова Ш.Н.
Мирас университеті, Шымкент қ., Қазақстан Республикасы

ТУРИЗМ ЖӘНЕ ҚОНАҚЖАЙЛЫЛЫҚ ИНФРАҚҰРЫЛЫМЫ

Туризм және қонақжайлылық инфрақұрылымы ретінде туристік өнім өндірісінің жалпы шарттарының жиынтығын түсінеді. "Өндірістің жалпы шарттары" ұғымының мазмұнын ашқан кезде мамандардың пікірі тарайды. Біреуі негізгі технологиялық процесті қамтамасыз ететін қызмет түрлерін немесе объектілерді, басқалары – барлық технологиялық процесті, үшіншісі – технологиялық процесті және турөнімді қалыптастыру үшін қажетті басқарушылық әсерді білдіреді. "Туристік өнім" ұғымының күрделі мазмұнына ең соңғысы жауап береді.

Инфрақұрылым "туризм және қонақжайлылық" әлеуметтік-экономикалық жүйесінің міндетті құрамдас бөлігі болып табылады. Халықтың туризмге деген қажеттілігін қазіргі заманғы сапалы және толық қанағаттандыру үшін жоғары түпкілікті нәтижелерге бағдарланған прогрессивті технологиялар және инфрақұрылымды тиімді басқару қажет.

Туристерді орналастырудың технологиялық инфрақұрылымы.

Құралдарымен туристерді орналастыру болып табылады кез келген объектілері ұсынатын туристерге анда-санда, яғни немесе тұрақты орын түнеуге (әдетте, үй-жайда). Қосымша шарттар ретінде мыналар қабылданады: түнеу орындарының жалпы саны кейбір минимумнан асады; орналастыру объектісінің басшылығы болады; Объектіні басқару коммерциялық негізде құрылады.

Дүниежүзілік туристік ұйымның (ДСҰ) ұсыныстарына сәйкес барлық орналастыру құралдарын екі категориямен: ұжымдық және жеке ұсынуға болады.

Ұжымдық орналастыру құралдарының құрамына қонақ үйлер мен ұқсас мекемелер, мамандандырылған мекемелер, туристерді орналастырудың өзге де ұжымдық құралдары енгізіледі.

Қонақ үйлердің негізгі белгілерінен ең алдымен нөмірлердің болуын атап өту керек. Қонақ үйдің басқару ерекшеліктеріне байланысты оқшауланған кәсіпорындар

немесе қонақ үй тізбектерін құруы мүмкін. Қонақ үйлер міндетті қызметтерді ұсынады: Нөмірді жинау, тұтынушыларға күн сайын жанармай құю және санитарлық торапты жинау, сондай-ақ кең номенклатураның қосымша қызметтері.

Мейманханаларға ұқсас мекемелер тобының нөмірлі қоры бар және міндетті қызметтер көрсетеді. Мысалы, пансиондар, жиһаздалған бөлмелер және туристік жатақханалар.

Мамандандырылған мекемелер (бірыңғай басшылықпен) туристерге қызмет көрсетуге арналған. Олар нөмірлері жоқ. Мұнда бастапқы бірлік тұрғын үй, ұжымдық жатын бөлме, алаң болуы мүмкін. Туристерге түнеу үшін орын беруден басқа, мекеме басқа да қызмет түрлерін жүзеге асыра алады. Мұндай мамандандырылған мекемелердің мысалы ретінде сауықтыру орындары (сауықтыру орындары, курорттар, санаторийлер, сауықтыру "фермалар" және т.б.), лагерьлер, қоғамдық көлік түрлерінде (поездарда, кемелерде), конгресс-орталықтарда орналастыру құралдары қызмет етеді.

Сауықтыру орындарында, санаторийлерде, курорттарда түнеу үшін орындарды ұсыну функциясы басты емес. Ең алдымен табиғи факторлар: климат, теңіз, минералды су және т.б. арқасында ауруларды емдеу және алдын алу қажет.

Басқа ұжымдық орналастыру құралдарының типтік мысалдары-шаршы үлгідегі қонақ үйлер, үй кешендері немесе бунгало. Бұл үй-жайлардың бірыңғай Басқармасы болады, ақы төлеп, жалға, кез келген тұлға (тұлғалар) немесе ұйым тегін береді.

Басқа ұжымдық орналастыру құралдарының құрамына кемпингтерге арналған алаңдарда, шағын кемелерге арналған бухталарда объектілер (бірыңғай басқарумен) кіреді. Клиентке түнеу және бірқатар қызметтер ұсынылады: ақпараттық, сауда, бос уақыт түрлері.

Туристік жатақханалар, жастар Қонақ үйлері, мектеп және студенттік жатақханалар, қарттарға арналған демалыс үйлері және әлеуметтік маңызы бар ұқсас объектілерді орналастырудың басқа ұжымдық құралдары деп есептеу керек.

Туристерді тамақтандырудың технологиялық инфрақұрылымы.

Тамақтану кәсіпорны жұмысының мақсаты - адамның тағамға деген қажеттілігін қанағаттандыру. Тағамды тұтыну процесі адамдардың қарым-қатынасы, тәрбиелеу, ойын-сауық процестерімен уақыт бойынша сәйкес келеді.

Тамақтану кәсіпорнының орналасу орнын таңдау оны салу алдында немесе бұрын салынған ғимаратты тамақтандыру кәсіпорнына қайта жаңарту кезінде жүргізіледі. Мейрамхананың сәтті орналасуы оның тауар айналымын 30% - ға арттыра алады деген пікір бар.

Тамақтану кәсіпорнының негізгі қызметі тамақ дайындау және сату болып табылады. Келушілердің көңілін көтеру үшін ыңғайлы тамақтану кәсіпорындары музыканттарды, әртістерді шақырады. Кәсіпорын балансында дүкендер, қосалқы шаруашылықтар және т.б. болуы мүмкін, бұл кәсіпорынның негізгі емес қызметінің дамуын көрсетеді.

Кәсіпорынның негізгі қызметіне қатысу нысанына байланысты қызмет нәтижесі – аспаздық өнім болып табылатын бөлімшелер (цехтар) және өнім өндірмейтін бөлімшелер (бөлімдер, қызметтер), ал ұйымдастыру, өндіріске қызмет көрсету және оны басқару функцияларын орындайтын бөлімшелер (мысалы, дирекция, қойма, бухгалтерия) бөлінеді.

Негізгі цехтарда тамақ дайындалады және сатылады. Қосалқы цехтарда шикізатты, ыдыстарды жуу, қалдықтарды және т.б. сақтау жүзеге асырылады. Бұл, атап айтқанда, көлік, энергетикалық, жөндеу қызметтері.

Тамақ кәсіпорнының өнімі екі нысанда көрсетілуі мүмкін: өнім және аспаздық өнімдерді қосымша өңдеу. Азық-түлікке тағамдар, аспаздық өнімдер, жартылай фабрикаттар, бөлке, ұннан жасалған кондитерлік өнімдер, сусындар жатады.

Дайындық дәрежесі бойынша өнімдерді зерттеу кәсіпорын қызметінің және оны басқарудың нәтижелерін талдау үшін маңызды мәнге ие. Тамақ дайындау циклін де ескеру қажет.

Қазіргі заманғы технологиялар шикізатты, жартылай фабрикаттарды, аспаздық өнімдерді өңдеу сатысының уақыты мен кеңістігінде бөлуге мүмкіндік береді. Аспаздық өнімдерді қосымша өңдеумен ғана айналысатын толық емес технологиялық циклді тамақтандыру кәсіпорындары тамақ индустриясын дамытудың прогрессивті бағытын білдіреді. Мұндай кәсіпорындар үшін шикізат жартылай фабрикаттар, аспаздық өнімдер болып табылады.

Әртүрлі технологиялық процестерді орындау үшін шикізатты қабылдау мен сақтауға арналған, өндірістік, тұтынушы үшін, қызметтік және тұрмыстық, техникалық Үй-жайлар көзделеді.

Шикізатты қабылдауға және сақтауға арналған үй-жайларға қабылдау, салқындатылмайтын қоймалар, салқындатылатын камералар, жуу ыдыстары жатады.

Өндірістік үй-жайлар (ас үй) жалпы жағдайда дайындау цехтарынан (ет, балық, құс-тұз, көкөніс), жеткізу цехтарынан (ыстық, суық, кондитерлік), сервизден, ас үй және асхана ыдыстарына арналған жуу бөлмесінен, буфеттен және тарату бөлмесінен (егер келушілерге даяшылар қызмет көрсетсе), өндіріс меңгерушісінің үй-жайларынан тұрады.

Тұтынушыларға қызмет көрсетуге арналған үй-жайлар аванзалды, тұтынушыларға арналған залдарды, даяшылардың үй-жайларын, үй-жайлардың вестибюль тобын, әртістік бөлмені қамтиды. Келушілерге өзіне-өзі қызмет көрсету кезінде буфет пен тарату орны да жатады.

Қызметтік және тұрмыстық үй-жайларға дирекцияның, басқару персоналының, бухгалтерияның үй-жайлары, киім ілетін орындар, дәретхана, себезгі бөлмелері, персоналға арналған ванна, киім-кешек бөлмелері, персоналдың тамақ ішетін үй-жайлары кіреді.

Шеберханалар, кәсіпорынның тыныс-тіршілігін қамтамасыз ету қызметтері техникалық үй-жайларға жатады.

Тамақтану кәсіпорны үй-жайларының тізбесі санитарлық талаптарға, нормаларға, технология ерекшеліктеріне сәйкес қалыптастырылады. Ғимарат күрделі инженерлік жабдықтармен жабдықталған. Барлық үй-жайларда түтін мен жану газдарына сезімтал өртті автоматты түрде анықтау жүйесі орнатылады.

Кәсіпорынды директор басқарады. Өндіріс меңгерушісі жартылай фабрикаттарды, аспаздық өнімдерді, тағамдарды өндіру процесін ұйымдастырады. Ол технология, тазалық, ас үй гигиенасын бақылайды. Оның функциясына күнделікті мәзір, шикізатқа тапсырыс жасау кіреді. Әкімші (метрдетель) келушілерге арналған залда жұмысты ұйымдастырады. Өндірісте бос аспаз әр түрлі біліктіліктегі, кондитерлер, буфетчики, даяшылар, жинаушылар залы және басқа да персонал.

Тамақтану кәсіпорындарының жіктелуі көптеген белгілер бойынша орындалады.

Басқарудың байланыстылық белгісі бойынша тізбектерге біріктірілген кәсіпорындар және дербес жұмыс істейтін кәсіпорындар ажыратылады. АҚШ-тың ең ірі мейрамханалық тізбегіне Макдоналдс, Бургер Кинг, КФЦ, Уэндиз және т. б. жатады.

Ассортиментіне байланысты кешенді, әмбебап, мамандандырылған кәсіпорындар бөлінеді.

Байланысты қызмет көрсетілетін контингенттің кәсіпорын жұмыс істей алады тұрақты контингенті бар (мұндай тамақ кәсіпорны орналасқан қонақ үйде, шипажайлар және т. б.), ауыспалы контингентті (мысалы, қалалық мейрамхана).

Қызмет көрсету әдісіне байланысты тұтынушыларға даяшылар қызмет көрсететін кәсіпорындар, өзіне-өзі қызмет көрсететін кәсіпорындар, аралас қызмет көрсететін кәсіпорындар болып бөлінеді.

Тамақтану кәсіпорындары технологиялық циклдың толықтығы, қызмет көрсету көлемі мен сипаты, тамақтану түрі, жұмыс режимі, жұмыс істеу уақыты және басқа да белгілері бойынша ерекшеленеді.

Келушілерді залдың интерьері мен тазалығы, ас үй гигиенасы, персоналдың сыртқы түрі, тағам сапасы, мәдениеті, қызмет көрсетудің тиімділігі мен тиімділігі қызықтырады. Жабдықтар, мүкәммал жақсы жағдайда болуы, тұтынушылардың эстетикалық талғамына және залдың өткізу қабілетіне жауап беруі тиіс. Келушілердің жайлылығы тиісті дыбыс оқшаулау, жарықтандыру, ауа алмасу.

Залдың тазалығы оның келушілерге қызмет көрсетуге мұқият дайындалуымен қамтамасыз етіледі. Залды жинау, жиһаздарды орналастыру, ас ішу құралдарын дайындау, үстелдерді жабдықтау орындалады.

Келушілерге қызмет көрсету сапасын зерделеу кезінде үш құрамдас бөлікті бөлу керек: тағамдарды дайындау сапасының сипаттамасы (тағамның дәмдік қасиеттері мен сыртқы түрі), қызмет көрсету ұзақтығы, сондай-ақ келушілерге қызмет көрсету кезінде орындалатын жұмыстардың сапасы.

Ойын-сауық индустриясына негізгі қызметі Ойын-сауық қажеттіліктерін қанағаттандырумен байланысты кәсіпорындар жатады. Мұндай бірліктер қызметінің айқын ойын-сауық сипаты бар кәсіпорындар болып табылады: цирктер, Хайуанаттар бақтары, аттракциондар, демалыс саябақтары, жылжымалы қалашықтар және т. б. стационарлық және жылжымалы театрларды, кинотеатрларды, изостудияларды, концерттік ұйымдар мен ұжымдарды (филармониялар, оркестрлер, ансамбльдер, мюзик-холлдар, радиохабар мен теледидардың көркем және музыкалық ұжымдары және т. б.) қоса алғанда, әртүрлі ойын-сауық кәсіпорындары. Ойын-сауық дене шынықтырумен айналысу барысында (жасанды су бассейндері мен мұз айдындарында, спорт залдары мен клубтарында, манеждерде және т.б.), сондай-ақ спорттық-ойын-сауық кәсіпорындарына бару барысында жүзеге асырылады. Мәдени құндылықтарға баулу (кітапханаларда, мұражайларда, көрмелерде, әртүрлі клуб мекемелерінде және т.б.) да ойын-сауықпен жүреді.

Әлемдік тәжірибеде Халыққа қызмет көрсету саласына туризм кәсіпорындары да, оның ішінде туристерді орналастыру құралдары да жатады. Бірқатар кәсіпорындар үшін ойын-сауықты қамтамасыз ету-негізгі қызмет емес. Туристің қуанышты эмоциялары туристік сапардың кез келген сәтімен байланысты болуы мүмкін. Қонақ үйлерден басқа Халыққа қызмет көрсету саласына мемлекеттік демалыс аймақтары мен тарихи көрікті жерлер жатады.

Туризм және қонақжайлылық инфрақұрылымы осындай. Бұл мәселені ашу барысында бізге Туризм инфрақұрылымы, инфрақұрылымның қандай түрлері бар екені түсінікті болды.

Сондай-ақ біз енді туристік ресурстың қолжетімділігі, туристің келу орнында болу жайлылығы дамыған инфрақұрылымды қамтамасыз ететінін білеміз. Туризм және қонақжайлылық индустриясының жұмыс істеуі мен дамуы өз кезегінде ірі инвестицияларды талап ететін және мемлекет пен кәсіпкерлерге аз табыс әкелетін елдің әлеуметтік-экономикалық жүйесінің маңызды элементі ретінде әрекет етеді.

Қолданылатын әдебиеттер тізімі.

1. Чудновский А.Д. Менеджмент в туризме и гостиничном хозяйстве: учебник. М.: ЗАО «Кнорус», 2007г. – 320с
2. Биржаков М.В. Введение в туризм. СПб.: Издательский торговый дом «Герда», 2000г.
3. Каурова А.Д. Организация сферы туризма. СПб.: Герда, 2004г.
4. Уокер Дж. Р. Введение в гостеприимство. М.: ЮНИТИ, 2002г.

Abdimalikova S. T., Kautov R. A., students of MN-711r-1 group
Scientific adviser – master, senior lecturer Salbayeva A.R.
Miras University, Shymkent, Republic of Kazakhstan

DIFFERENTIATED APPROACH TO TOURIST SERVICES

A differentiated approach takes a big place in the organization of excursion services for the local population and tourists, i.e. the preparation and conduct of excursions taking into account the needs, interests, level of training and other characteristics of different groups of the population. The effectiveness of excursion work depends on the correct differentiated approach to the organization, content and methodology of preparation and conduct of excursions.

The term «differentiation» means the division of a whole into different parts.

To get a clear idea of the tasks in the organization of differentiated services for the population, it is necessary to find out who the tour agencies are dealing with? Who currently uses their services? Who do they plan to reach with their events? Having found out these questions, excursion workers begin to provide differentiated services to the local population and workers who arrived on vacation, and first of all to their grouping.

Currently, there are several types of groups of tourists.

The first type of grouping. Participants of all excursions conducted by the excursion institution are divided into certain groups depending on the attitude of these people to the tour as a form of cultural leisure organization.

In this case, groups differ in more or less people's interest in the tour itself. Professional interests, education, level of cultural development and age in this case, the excursion institution is not taken into account. This type of grouping covers three main categories of tourists.

The first category includes the most curious people who want to know everything about science, manufacturing, construction, history, art, and architecture. This is the largest group of tourists. Currently, a significant part of the excursion work is based on servicing such tourists. In the practice of cultural and mass work, such visitors to club and other events are conventionally designated as the «I want to know everything» type.

This group includes workers, employees, engineers, students, children, i.e. people who are very different in their occupation, cultural level, age. They are all similar in one – the desire to gain knowledge, so they attract any topics tours; participants of excursions, included in the second category can be roughly described as a type of «Refine my point».

This includes those participants who have a wide range of knowledge and have a strong interest in a particular area of knowledge, such as history and art. They set themselves the task of supplementing their knowledge or clarifying their point of view on a problem or topic of interest to them. This explains their careful choice of the topic of the upcoming tour. Working with such tourists requires constant expansion of the excursion theme; the third category of tourists includes people who seek to fill their leisure time with interesting activities without a clearly defined goal.

However, during the tour, the group consisting of such tourists is stratified. Some of the participants who are interested in the objects of the show and are interested in the guide's story become more active. The other part of the group shows polite interest, and sometimes does not hide their indifference to the content of the tour. In the future, a significant number of tourists assigned to the third category will join the groups of the first and second categories.

The complexity of the guide's work on the route is that in his group there are almost always tourists of all three categories.

The first type of grouping is not perfect because it does not make it possible to solve a number of issues related to the further expansion of the subject, improving the skills of guides, with the methodology and preparation of excursions.

Carrying out a differentiated approach, it should be assumed that all excursion work is essentially mass. The guide's influence is calculated for a group of participants of 25-45 people (production tours of 10-15 people). However, you cannot look at the tour group as something faceless, the same.

A tour group is a group of people who, in their social, political, and ideological unity, do not themselves resemble each other. This should be taken into account when presenting the material: the tour should be clear and interesting for everyone.

The desire to ensure the homogeneity of the audience forced tour workers to look for other, more advanced types of grouping of tourists.

The second type of grouping. Here the division of tourists into groups takes place on more complex grounds:

The first sign – tourists are divided by age. Homogeneous excursion groups are created taking into account the age. Excursions for different age groups differ from each other in the way of movement, duration, content, and method of teaching material;

The second sign – by occupation of tourists. Based on a differentiated approach to organizing excursions, it leads to the creation of separate groups of workers from different professions. When conducting excursions for such groups, the professional interests of each of them are taken into account;

The third feature is that tour groups are formed according to the nature of social activities. Already many tour agencies offer tours for Union workers;

The fourth sign-the division into groups occurs depending on the form of study of tourists, expanding their horizons. These are circles and seminars;

The fifth sign is tourists who give their hours of cultural leisure to Amateur activities. This group is made up of members of groups and Amateur art circles, clubs and associations of interests-lovers of music, theater, cinema, books, tourism, nature, photography, and various types of collecting.

Grouping of tourists by the names of signs has a significant impact on the process of preparing new excursions and the method of conducting them.

For example, within a single topic, significant changes may be made to the content of tour options for different groups.

Grouping the second type requires serious training of guides.

Tour agencies are doing a lot in this direction. They build their work taking into account the characteristics of age groups.

The third type of grouping is more complex. This type of tour includes excursions for different groups that differ from each other in the level of development of participants, their political, educational, professional and other training. The basis for the presentation of the tour material is to take into account the level of development of participants and their degree of training. This makes it possible to conduct more in-depth excursions, presenting material of greater or less complexity, depending on the composition of the audience.

The main difference between excursions from each other in the third type of group of tourists is their content, visual and verbal materials that the guide presents to the participants.

Depending on the level of preparedness of the audience, five or six variants of one excursion can be created.

References:

1. Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan dated June 30, 2017 No. 406 «On approval of the Concept of development of the tourism industry of the Republic of Kazakhstan until 2023»

2. Current state of tourism in the Republic of Kazakhstan // online Training materials (info {at}studwood.ru) ttps: / / studwood.ru/1024441/turizm/sovremennoe_sostoyanie_sfery_turizma_v_respublike_kazahstan

3. Analysis of the state of the tourism industry in Kazakhstan. – [Electronic resource] // <https://www.kazportal.kz/analiz-sostoyaniya-turistskoy-otrasli-v-kazahstane>.

Арсентьева Е.Г., студентка группы ГМУ(ГЧП)1-О/Б/Чеб19

Петрова С.А., студентка группы ГМУ(ГЧП)1-О/Б/Чеб19

Тодоренко О.В., студент группы БИ (АП) 1-О/Б/Чеб 19

Научный руководитель – к.э.н., доцент Лебединцева Т.М.

Чебоксарский кооперативный институт (филиал) Российского университета кооперации, г. Чебоксары, Россия

ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В РОССИИ

Современный рынок туризма предлагает не только организованные туры, но и индивидуальные решения в зависимости от цели путешествия, и чем гибче индивидуальные предложения, тем интереснее они туристу. Туристические потоки разные, и тонкости туризма принимающей туристов стране упускать нельзя. Российская Федерация может воспользоваться спросом, создавая из культурных или природных центров бренды, наполняя их образы туристическими продуктами. Для туристов не важны границы субъектов федерации, они приезжают ради объекта.

Эксперты туристической индустрии говорят, что иностранных туристов не стало меньше, просто они стали меньше тратить и более избирательно подходят к выбору услуг. Специалисты называют факторы, тормозящие развитие въездного туризма в России: недостаточное развитие международного авиасообщения; визовые ограничения; вопросы безопасности; высокая цена турпакета; низкий уровень сервиса; слабая инфраструктура; внешнеполитическая напряженность; недостаточно информации об отдыхе в России.

Ситуация с въездным туризмом все-таки меняется. Сегодня этот вид путешествий считается трендом, и профессионалы туристической индустрии продвигают туристические возможности России в мире. Для государства очевидны преимущества въездного туризма, приносящие прямые инвестиции, а также рабочие места в субъекты федерации. К тому же устойчивый турпоток стимулирует развитие инфраструктуры туристического рынка. [1,245]

Благоприятная ситуация с въездным туризмом связана с: введением облегченного визового режима; появлением туристической полиции; развитием инфраструктур не только в столице, но и в регионах; созданием национальных туристических центров НТО VisitRussia в различных странах мира для представления имиджевой информации о России.

Одним из решений вопроса привлечения иностранных туристов в Россию является формирование туристско-рекреационных зон (ТРЗ), которые представляют собой вид особых экономических зон, создаваемых для развития и оказания услуг в сфере туризма. Цели туристско-рекреационных зон: повышение конкурентоспособности туристской деятельности, развитие лечебно-оздоровительных курортов, развитие деятельности по организации лечения и профилактике заболеваний.

Постановлениями Правительства РФ создано семь особых экономических зон туристско-рекреационного типа:

- 1) в Калининградской области - «Куршская коса» (Постановление Правительства России от 3 февраля 2007 г. N 73);
- 2) в Краснодарском крае (Постановление Правительства России от 3 февраля 2007 г. N 70);
- 3) в Ставропольском крае - «Кавказские Минеральные Воды» (Постановление Правительства России от 3 февраля 2007 г. N 71);
- 4) в Алтайском крае - «Бирюзовая Катунь» (Постановление Правительства России от 3 февраля 2007 г. N 69)
- 5) в Республике Алтай - «Алтайская долина» (Постановление Правительства России от 3 февраля 2007 г. N 67);
- 6) в Республике Бурятия - «Байкальская гавань» (Постановление Правительства России от 3 февраля 2007 г. N 68);
- 7) в Иркутской области - ОЭЗ на территории п. Листвянка (Постановление Правительства России от 3 февраля 2007 г. N 72).

Постановлением Правительства РФ от 31 марта 2010 г. № 201 на территории острова Русский Приморского края создана туристско-рекреационная особая экономическая зона. В 2012 году там прошел саммит организации Азиатско-Тихоокеанского экономического сотрудничества (АТЭС).[2]

Создание туристско-рекреационных зон способствует обеспечению благоприятного инвестиционного климата в России, появлению конкурентоспособного туристского продукта, переводу индустрии отдыха и путешествий на инновационный путь развития.

Главными факторами, ограничивающими рост туристского потока из США и Европы в Россию являются: визовый режим, низкий уровень развития российской туристской инфраструктуры, невысокое качество обслуживания вследствие недостатка профессиональных кадров, недостаточное продвижение туристского продукта России на туристском рынке Европы и США, общая неосведомленность о Российской Федерации как туристской дестинации, а также современная политическая ситуация (обострение отношений России и Запада) и негативный PR имидж России в американских СМИ.

Для оказания влияния на факторы, негативно воздействующие на увеличение туристского потока из Европы и США в Россию необходимо:

- эффективное продвижение туристского продукта Российской Федерации на туристском рынке США и Европы (путем участия в международных туристских выставках и конференциях, создания представительства Ростуризма в европейских странах и в США, издания имиджевой рекламно-информационной печатной и иной продукции, созданию англоязычного государственного информационного портала о туризме в России);
- повышение уровня туристской инфраструктуры;
- повышение качества туристских услуг (путем увеличения количества профессиональных кадров, исследования и соответствия потребностям туристов и улучшения других показателей: безопасности, постоянства, доступности, надежности, скорости);
- развитие наиболее перспективных видов туризма, которые могли бы заинтересовать туристов из Европы и США (культурно-познавательный, экологический, морские и речные круизы);
- создание новых туристских маршрутов, развитие новых туристских дестинаций.

Кроме того, для привлечения большего числа туристов в Россию из стран Европы и США необходимо помимо развития инфраструктуры и создания нетривиальных турпродуктов - забыть обобщающее всех представителей зарубежья слово

"иностранцы" и подходить к путешественникам из каждой страны с учетом их национальных особенностей и традиций.

Так, например туристы из Европы предпочитают жить в сетевых отелях, где независимо от места расположения гостиницы они всегда найдут привычный набор услуг; хорошее знание языка, в частности английского, так как далеко не всегда европейские туристы готовы слушать экскурсионные рассказы на родном языке но с сильным русским акцентом; туристы из Европы не согласны они тратить время на переезды из региона в регион в некомфортном транспорте и долго терпеть отсутствие привычной для них кухни; европейские туристы готовы поэкспериментировать с национальной кухней, но люфт для этих экспериментов, как правило, очень узкий.

Согласно отзывам туристов из США, посетивших Россию, они отдают свое предпочтение высокому уровню сервисного обслуживания. Уровень цен, главным образом, имеет для них второстепенное значение.

Следовательно, если содержание турпродукта и инфраструктуры при соответствующем маркетинге и рекламе дополнится учетом предпочтений туристов из стран Европы и США, то можно ожидать роста туристического потока.

Список использованной литературы:

1. Лебединцева Т.М. Внешнеторговая деятельность Российской Федерации на современном этапе развития экономики / Лебединцева Т.М., Савинов Д.Л. Проблемы практической экономики России в условиях глобальных рисков. Сборник материалов Международной заочной научно – практической конференции . - 2019.- с. 244-248

2. Официальный Интернет- сайт Федерального агентства по туризму Российской Федерации: www.russiatourism.ru

Бастарбек М.Қ., Өмірзақова А.Н., ТР-811к-1 тобының студенттері
Ғылыми жетекші: экономика ғылымының магистрі, аға оқытушы Байгушева А.Н.
Қазақстан Республикасы, Шымкент қаласы, Мирас университеті

ҚАЗАҚСТАНДА ТУРИЗМ ИНДУСТРИЯ ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ АҒЫМДАҒЫ ЖАЙ – КҮЙІН ТАЛДАУ

Қазақстан 5 сағаттық белдеуде орналасқан, жылдың 4 мезгілі де анық білінеді. Бұл дегеніміз басқа тек бір маусымды туризмі дамыған елдерге қарағанда, Қазақстанның мүмкіншілігіне шектеу жоқ. Еліміздің климаты туризмнің әр-түрін дамытуға қолайлы. Атап айтқанда, әлі дами қоймаған жағажайлы демалыс түрі де, кәсіби альпинистер мен әуесқой туристер қолдайтын тау туризмін де, жалпы алғанда, активті және пассивті туризм қазақ жеріндегі туризмді дамытуға мүмкіншілік береді.

Жан-жақтылық тек климатқа ғана емес, сондай-ақ, байтақ жеріміздің тамыры терең тарихымен байланысты. Қазақстан - әсем табығаты мен көз қызықтырарлық географиялық мәнге ие ел. Дүниежүзілік туристік ұйымда 1993 жылдан бері мүшелік ететін елде туризм дамуы Ұлы Жібек жолының өркенделуімен ұштастырылады. Мәдени, тарихи құндылығы бар мемлекет болғандықтан, түркі тілді мемлекеттер арасын да да топ жару үшін белсене еңбек етуде. Сонымен, бұл ел қай туризм түрлерімен ерекшеленіп отыр?

Қазақстандағы туризм бағыттарына келесідей салалар жатады:

1) Қазақ халқының өткен өмірі мен халқымыздың құнды мұраларына жататын мәдениеті - өзге келуші турист үшін біздің рухани қаншалықты бай мемлекет екенімізді білдіру іні көрсетуде кең өріс алады. Сондықтан, ауыз толтырып айтуға болатын

тамыры тереңде жатқан тарихын көрсету біздің ел үшін аса қиын емес және бұл туризм түрі - этнотуризм деп аталады. Этнотуризмнің ошағына айнала қою оңай болмағанымен, жылдан - жылға оның дамуына үлес қосылып отыр.

2) Бұл туризм түрі-өзгелерінен қиынырақ, әрі қатал деп атасақ болады. Табиғат жағдайларымен тығыз байланысты, оның үстіне климат есебінен болатын күрт өзгерістер де бұл саланың біздің елде дамуына ешқандай кесірін тигізе алған жоқ. Туризмнің ауыр түрі - тау туризмі деп аталады. Еліміз бұл салада да осал емес екенін дәлелдеуде. Жабайы табиғат бейнесімен бетпе - бет келетін бұл тұста, адамдардың денсаулығы үлкен мәнге ие. Мәселен, тау туризмі тек экскурсиялық бағытта ғана емес, жаяу жүру, спорттық жорық, биіктікке көтерілу сынды тапсырмалар орындайды. Кей экстрималды спорт түрін таңдаушы жандар үшін таптырмас демалыс түрі дей аламыз. Ал, екінші жағынан қарасақ, кейде жалғыз адамның, кейде топтың өмірін жалмап жатқат табиғи факторлар болуы есебінен, қауіпті туризм түрі екені анық. Тау туризмі елде оқ бойы озып отырған туризм түрі десек, артық кетпегеніміз. Алматы, Түркістан облысы т.б жақсы дамыған.

3) Емдік сауықтыру туризмі. Адамдардың дем алып қана қоймай, денсаулығын жақсарту, әрі қалпына келтіруші туризм түрі. Бұл тұста тағы да жеріміздің табиғи ресурстарының қаншалықты жақсы дамығандығын сөзге тиек етсек болады. Емдік-сауықтыру туризмі ауқымды орын алады, себебі Қазақстанның кез келген өлкесінен демалыс пен емделу қатар жүретін бұл туризм түріне жүгіне аласыз. Жыл сайын аумағын, әрі орталығын кеңейтіп жатқандықтан, оған барушылар да жылдан жылға артып келеді. Өзіңіз ойлаңызшы, жер астындағы емдік қасиеті бар: ыстық сулар, суықтың бетін қайтарушы балшықтар, түрлі емге шипа болатын минералды су көздері-жер қойнауында жатса, бұл мемлекетте қалайша бұл сала дамымауы мүмкін. Оның үстіне бір оқпен екі қоянды атуға болатын, әрі демалыс, әрі қалпына келтіруші емдік ұсыныс туристтер үшін өте қолайлы. Бағасы да қол жетімді деп атауға болады.

4) Әлемдік деңгейдегі маңызы бар ескерткіштер мен талайды таң қалдырған географиялық көрікті орындар Қазақстанның мақтанышы. Тіпті ЮНЕСКО - ның жеке қорғауына алынған ескерткіштер және де саны 25 мыңнан асатын өзге де ескерткіштер Қазақстан еліндегі ерекше қызығушылық танытатын мұралар бар. Ол дегеніміз, еліміздегі мәдени туризмнің үлкен дәрежеде дамығандығы. Яғни, мемлекетімізде мәдени туризм саласы да жақсы дамуда. Мәдени құндылықтарға бай мемлекетімізде 2 миллионға жуық халықтың тұрмысы мен мәдениетін бейнелейтін жерлер бар. Қуантарлығы оның көп сандылығы емес, келушілердің еліміз жайлы қызығушылық танытатындығы. Бұл ретте мәдени ошақтардың көпшілігі-халқымыздың өзгелерге көрсете алатын ел туралы құжаты дей аламыз.

5) Бос уақытыңызда немен айналысасыз?

Тамақ әзірлеу, бименишұғылдану, сән кітаптарын оқу. Жоқ, бұл қызығушылық ерлердің көпшілігіне сай келмейді. Расында да, бұл біздің ата жолымен келе жатқан көне кезден бері құлаш жайған демалыс түрі - аң аулау мен балық аулау. Тіпті жазу пайда болмай тұрып - ақ, бұл саламен шұғылданғанымызды ескерсек, әлі күнге дейін санадан өшпеген, әрі ерекше демалыс әсеріне бөлітін демалыс түрі. Бірақ, аңшылық пен балық аулау туризмін, жануарлар үшін қатал әрі, олардың жойылуына әкеледі деп ойлауыңыз мүмкін. Алайда, бұл сұрақтардың жауабы табылған. Қазіргі кезде, әрине бұрынғы терімшілік пе аң аулау кезеңі болмағандықтан, кез келген жерде бұл іспен айналыса алмайсыз. Ол үшін арнайы орындар тағайындалған және жабдықталған. Оның үстіне нағыз аңшы, аңдардың барлық мінез-құлқымен жақсы таныс болады. Сондықтан да, аңдардың жойылып кетуінің алдын алған.

Туристтік қызметтердің халықаралық нарығында лайықты орын алатын, шетелдіктер үшін тартымды және отандастарымыздың көпшілігі үшін қолжетерлік заманауи инфрақұрылымды құруға бағытталған оның қатысушыларының тиімді байланысы үшін туристік кластерді кешенді және кезеңдік қалыптастыру негізінде

бәсекеге қабілетті туризм индустриясын құру және дамыту үшін келесі міндеттерді шешуіміз қажет:

- әлемдік стандарттардан қалыспайтын, қызметтері бойынша әртүрлі, бірегей инфрақұрылымды дамыту арқылы ұлттық туризм индустриясын қалыптастыру;

- нарықтық инфрақұрылымның сегменті ретінде, әсіресе ішкі және келу туризмін дамыту басымдылығы негізінде туристік қызметтердің бәсекеге қабілетті нарығын қалыптастыру үшін барынша қолайлы жағдайлар жасау;

- инвестиция тарту үшін жергілікті билік органдары мен жеке кәсіпкерлік арасында байланысты, үйлесімділікті орнатып қана қоймай, оны одан әрі нығайту, күшейту үшін шаралар қабылдау;

- «Туризм» аймақтық кластерін қажетті туризм түрлері бойынша дамытудың инновациялық және инвестициялық жобаларын жүзеге асыру;

- ақпараттық технология мүмкіндіктерін жоғары тиімділікпен қолдану;

- Жетісу аймағында туристік кластерді ұйымдастыру және жүзеге асыру бойынша Аймақтық үйлестіруші туристік ақпараттық орталық құру;

- балалар-жасөспірімдер туризмін қалпына келтіру, оны мектептерде жедел түрде қолға алу;

- аймақта емдік-шипажайлық, этнографиялық және экологиялық туризмді дамытуға жағдай жасау;

- аймақтағы туристік тартымдылықтың нысаны болып саналатын – ескерткіштер мен тарихи орындарға экспедиция ұйымдастыру, оларды кластерлік ұйымдастыру мүмкіндіктерін қарастыру;

- туристік кластер үшін материалдық базаны жаңарту және жаңа туристік нысандар құрылысын жеделдету бойынша кешенді шаралар жоспарлау;

- орналасу орындары мен көлік кәсіпорындары жұмысын жетілдіру, туристік сервисті жақсарту, қоғамдық тамақтану сапасын көтеру;

- туристер үшін қауіпсіздіктің жоғары дәрежесін көлікте де, рекреациялық нысанда да қалыптастыру үшін жағдайлар жасау;

- туристер үшін сақтандырудың арнайы жүйесін барынша тиімді және міндетті түрде қолдану;

- қол жетпейтін туристік нысандарға жету үшін кіші авиацияны қолдану бойынша шаралар қабылдау;

- бәсекеге қабілетті туристік кластерді жоғары тиімділікпен басқарудың құрылымы мен тетіктерін әзірлеу;

- аймақтың туристік қызметтердің ішкі және халықаралық нарығындағы орнын айқындап отыру үшін тұрақты маркетингтік зерттеулер жүргізу;

- халықаралық және республикалық туристік көрмелер мен жәрмеңкелерде аймақтың қайталанбас туристік бірегей тартымдылығын инновациялық жолмен көрсетіп отыру;

- алыс және жақын шетелдің жетекші БАҚ-ы, ірі туроператорлары үшін пресс және ақпараттық турлар ұйымдастыру бойынша жұмыстарды ары қарай жалғастыру;

- аймақтағы табиғи, тарихи-мәдени рекреациялық ресурстарды игеру, туристік инфрақұрылымды дамыту мақсатында жеке капиталды тартуға жағдайлар жасау.

Осы міндеттерді шешкенде ғана біз шын мәнінде бәсекеге қабілетті, халықаралық талаптарға сай келетін ұлттық туризм индустриясын қалыптастыра аламыз.

Алғашқылардың бірі болып – қазақ жерін аралаған турист, британ саяхатшысы Фредерик Густав Барнаби ХІХ ғасырда Қазақстанды аттың үстінде аралап өтіп, бәрінен бұрын қазақ алмаларын ұнатыпты. Ал 2009 жылы Оксфорд ғалымы британдық Бэрри Джуниппер Қазақстанды – алмалар отаны ретінде дәлелдеп берді. Британдық ғалымдардың айтуынша, қазақ алмалары әлемдегі барлық алмалардың атасы болып табылады екен. Ал Қазақстанда алмалар отаны әрине – Алматы облысы, тек осы

артықшылығымызды туристік имидж, бренд қалыптастыру барысында қолдана алсақ, ол да біздің туристік нарықта беделімізді арттыра түсетіндігі анық.

Қазақстан туризмін басқа мемлекеттермен салыстыру арқылы, біздің елдің қаншалықты артта қалып, өзге мемлекеттермен тереземіздің тең түспеуін қайталап айта береріміз баршамызға хақ.

Салыстыру – ол алға ұмтылу үшін жасалған қадам. Өзге жоғары деңгейлі елдермен өз мемлекетімізді салыстыру арқылы, оның жылдам дамуын қолға алу керек. Алайда, осы шара елде керісінше дамып келе жатқан секілді. Оған дәлел, осынау байтақ даланың тұрғындары мен сіз бен біздің ойымыз «Қазақстанда көретін қызық аз, шет мемлекетте бәрі бар», - деген санамызда әбден сіңіп, айықпас дертке айналған ескілік сөз. Ойлап қараңызшы, сіз айтып отырған шет ел қай уақытта тәуелсіздігін алды? Біз қашан егемді ел атандық? Экономикасы дамыған елдердің қатарына кіру үшін, аянбай тер төгіп жүрген қандастарымыздың, тіпті елге пайдан тисе деген халықтың еңбегі зая кеткеніме?

Жоқ, тәуелсіз ел атанып, тұғырығымыз биіктеген соң да, ел экономикасы ауытқып отырды. Қаражат салдары, соның ішінде жұмыссыз халық, тағысын-тағы. Сол қиын қыстау заманнан аяқты нық басып шыққан отанымыз, бүгінде етек жеңін жиып, түрлі бағытта дамып күннен күнге әлемге өзін-өзі танытып, сондай ақ сол қарқынды жеделдетумен жұмыс істеуде. Сондықтан да, еліміздің туризм бағытындағы жолына мін табуға қарағанда, жыл сайын өзіміздегіні жоққа санап, шет мемлекетте сайран салуды құп көретін отандастырымыздың санын шегеру керек.

Бәлкім, елімізде Хиллер көлі, Өлі алқап, Чжанье Данксия, Скафетафетиль секілді, әлем бойынша ең ерекше жерлер жоқ шығар.

Алайда, қысқа мерзім ішінде талайға таңдай қақтырған табиғатымыз арқылы да, өзімізді дүние жүзіне паш ете аламыз.

«Басты қиындық – жол», - деп айтуыңыз қалыпты жағдай. Ия, көбі жолға наразылық танытады. Бірақ, ол сұрақтың шешімін ел басымыз «Нұрлы жол» жобасы арқылы қолға алды.

«Туризм әуежайдан, теміржол вокзалынан басталады, 3 миллиондық әуежайды 8 миллион адам қабылдайтындай етіп жасадық. Ол терминал дүниежүзіндегі ең үздік технологиялармен жабдықталған» (Н. Назарбаев).

Жол – байланыстырушы. Ішкі байланысымыз берік болмай, шет мемлекеттен құрал іздеудің қажеті жоқ. Туризмді дамытудағы басты жол – салыну үстінде. Біздің міндет, жолдың салынуына септігімізді тигізу. Сонда ғана «Ұлы туризм жолы» пайда болады. Ел экономикасын көтеріп қана қоймай сонымен қатар, әлемді таң қалдыру жолында өз күрегіңді әзірле!

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Kaz Setb;
2. egemen.kz;
3. Қазақстан Республикасы президентінің қазақ халқына жолдауы;
4. Болашаққа бастар жол! Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2014 жылғы 11 қараша.

Борисова А.В., студентка группы Тур 19-2
Научный руководитель – маг.,ст. преподаватель Гарипова А.А.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза,
г.Караганда, Республика Казахстан

СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ТУРИЗМА В КАЗАХСТАНЕ

Казахстан является девятой по величине страной в мире и имеет очень разнообразные природные ландшафты. В нашей стране есть все, начиная от горных вершин и ледников, заканчивая песчаными барханами. Мощный потенциал Казахстана мог бы вполне себе стать востребованным в туристическом бизнесе не только на просторах нашего государства, но и далеко за ее пределами, увы, на данный момент, к это не все так радужно и бесппроблемно. Казалось бы, имея все природные условия, для развития внутреннего туризма и привлечения иностранных туристов - туризм в Казахстане переживает не самые лучшие времена [1].

Более того, согласно статистическим данным, по целям поездки в Казахстан туризм занимает 3 место. Обуславливается и такой спад экономически нестабильными показателями нынешнего рынка.

Нельзя не отметить, что отдых за рубежом является более востребованным, чем отдых в Казахстане нашими соотечественниками по ряду причин:

- более низкая цена;
- сервис обслуживания;
- разнообразный выбор развлекательных программ;
- обеспечение безопасности;

Темпы развития выездного туризма в Казахстане более динамичны, чем внутреннего и въездного. Это объясняется тем, что материальная база объектов размещения: гостиницы, дома и базы отдыха, а так же санаторно-курортные учреждения были введены в эксплуатацию еще в советский период. Государство разрабатывает программы по развитию туризма в стране, но практически никто не отвечает за их выполнения, а если и происходит развитие, то отдельными предпринимателями, но не государством [2].

Остается проблемой и неадекватное соотношение цены и качества. Нами был просчитан тур на 5 дней на один из Альпийских горнолыжных курортов, где стоимость составила 600 евро, включая перелет, визовые формальности, медицинская страховка, а так же прокат снаряжения на весь период пребывания, питание полупансион, на базе завтрака и ужина. Что касается отечественного горнолыжного курорта Шымбулак, то цена с такими же условиями составила порядка 380 евро.

Для решения этих проблем Казахстану необходимо:

- усовершенствовать состояние транспортной инфраструктуры;
- организовать качественный выбор услуг питания;
- подготовить квалифицированные кадры;
- наладить паспортно-визовые вопросы;
- уравновесить стоимость и качество предоставляемых услуг;
- обеспечить рекламу среди отечественных и иностранных туристов;

Все выше перечисленные проблемы известны давно, и обсуждались неоднократно на различных уровнях, конечно же, ситуация с каждым годом постепенно меняется к лучшему, но предстоит еще выполнить большую и кропотливую работу. При должном и грамотном рассмотрении этих проблем, можно понять, что эти проблемы свойственны многим развивающимся странам с переходной экономикой и отражают ситуацию, когда туризм не в приоритете развития [3].

Подведя итог вышесказанному, можно смело предположить, что в ближайшем будущем, при создании Национальной компании по развитию туризма, будет, достигнут ощутимый положительный скачок в этом направлении. Национальные компания в первую очередь должна заняться интегрированным планированием, затем созданием интегрированной инфраструктуры и третья задача – привлечение инвестиций. Во всех странах, где развивается туризм, имеется такой опыт.

Список использованной литературы:

1. <https://yvision.kz/post/482773>

2. Биржаков М.Б. Введение в туризм. –СПБ.:Герда, 20»7.
3. Чудновский А.Д., Жукова М.А., Сенин В.С. Управление индустрией туризма.- М.: КНОРУС,2015.

Валиева А.Е., студентка группы АД-611-Р2
Научный руководитель – Осмоловская Д.С.
Университет «Мирас», г.Шымкент, Республика Казахстан

ДУХОВНОСТЬ И ТВОРЧЕСТВО В СТАНОВЛЕНИИ МИРОВОЗРЕНИЯ МОЛОДЕЖИ

«Мировоззрение, как известно - это система представлений о мире и месте в нем человека, об отношении человека к окружающей действительности и самому себе, его убеждения, идеалы, ценностные ориентации. Фактически, мировоззрение можно считать одним из наиболее значимых регуляторов поведения людей в обществе».

Важным фактором жизни человека является система духовных ценностей, реализация которых во многом определяет развитие современного общества. Однако существует предел проникновения духовных ценностей в некоторые области социальной жизни. Но в такой особой сфере культуры, как искусство, духовные ценности могут быть воплощены практически безгранично.

Сегодня современная молодежь, стоит перед лицом неопределенности в системе представлений о мире и об их месте в нем.

Социально культурное пространство мегаполиса, выступает идеалом качественной жизни и самореализации. Определенно, крупные города обладают большим разнообразием мест и способов культурного и духовного развития. Однако, они так же оставляют и отрицательный след на становлении молодой личности.

Почему же молодое поколение не может самостоятельно пользоваться предоставленными возможностями, и развивать свою личность? Сейчас и старшеклассники, и студенты не могут составлять единое целое пространство для творчества и самореализации. Взаимовыручка, взаимопонимание, взаимопомощь, поддержка – эти понятия все реже присутствуют в жизни молодых людей, в приоритете чаще остается выгода.

Я думаю, одной из причин данного явления выступает отсутствие единой идеи для сплочения современной молодежи.

Резкое крушение социально-нравственных идеалов по-прежнему не позволяют стабильно развиваться обществу.

Современная ситуация усложняется психологическими особенностями развития современной молодежи: юношеский максимализм, скепсис по отношению к любым авторитетам и традициям, гипертрофированная впечатлительность, склонность к обобщениям, недоверие к власти, что выражается в определенной степени ассоциальности. Ярко выраженное желание кардинально изменить свой внутренний и окружающий мир сочетается с ростом ответственности, которую приходится брать на себя молодежи, и с одновременным неприятием навязываемых ценностей со стороны старшего поколения.

Обилие различных, порой кардинально противоположных точек зрения, противоречий у нынешней молодежи не способствуют формированию целостного представления о достойных перспективах развития государства, и вынуждает молодежь жить «в настоящем». Они вынуждены самостоятельно вырабатывать и проверять на себе, на собственном социальном опыте ценности, которые помогут им выжить в быстро изменяющихся социально-исторических обстоятельствах. Такие ценности, как власть, сила, индивидуализм, становятся все более актуальными, но в то же самое

время необходимо найти баланс между этими ценностями и признанием общественных интересов, дружбой, любовью, трудолюбием, справедливостью, заботой о ближних.

Эти изменения связаны с поиском новых форм культуры и подготовкой смены норм, ценностей, в связи, с чем возможна регрессия, снижения значимости традиций, идеалов.

Современное молодое общество находится в эпицентре, так называемого, «перехода»: в нем одновременно присутствуют традиционные формы культуры (сохранение семейных традиций и обычаев, изучение социально-культурных дисциплин), присутствует блок информационного типа культуры, достаточно широко распространены маргинальные и «эклектичные» типы культуры.

Мировоззрение - субъективная реальность человека, которая формируется в течении всей его жизни. В структуру мировоззрения входят мир должного, мир знаний, мир предположений. Формирование мировоззрения связано непосредственно с социально-историческими обстоятельствами, в которых растет молодой человек. Интегрируя определенные ценности, знания и модели поведения в собственное мировоззрение, человек начинает воспринимать их как свои и действовать уже исходя из них. Образование (воспитание и обучение) оказывает сильное, а зачастую и определяющее влияние на мировоззрение молодежи.

Современное состояние мира, с его все усложняющимися взаимопроникновением культур, социальными связями, ускорением темпов социальных изменений необходимо требует от молодого человека более широкого взгляда на мир, понимания происходящих перемен и видения социального будущего, способности изменять себя так, чтобы организовывать жизнь согласно эволюционным законам. Образование следует предать опережающий характер. Чтобы его влияние соответствовало будущему состоянию общества, необходимо во всех сферах жизнедеятельности производить соответствующие изменения.

Исходя из вышесказанного, духовность и творчество играют одну из ключевых ролей в формировании мировоззрения нового поколения.

Список использованной литературы:

1. Жижек С. Возвышенный объект идеологии. М.: Художественный журнал, 2014.
2. Журавлев В.В, Родионов В.А., Цепляев А.Н. Социальные ценности современной российской молодежи: состояние, динамика, направленность. М.: Социум, 2013.
3. Журавлев В.В. Культура прежде всего производство людей // Молодежь России перед лицом глобальных вызовов на рубеже веков. Материалы Международной конференции 18-19 ноября 2000 года, Москва, Россия, М.: Социум, 2015.
4. Журавлев В.В. Культура прежде всего производство людей // Молодежь России перед лицом глобальных вызовов на - рубеже веков. Материалы Международной конференции 18-19 ноября 2000 года, Москва, Россия. М.: Социум, 2014.
5. Журавлев В.В. Мир художественной культуры. М.: Мысль, 2013.
6. Журавлев В.В. Человек. Культура. Политика. М.: Социум, 2009.
7. Иваненков С.П. Проблемы социализации современной молодежи. Оренбург: Димур, 2003.
8. Иваненков С.П. Традиция и будущее // Credo, 2012. N1.

Григорьева А.С., студентка группы Эб(БА)1-О/Б/ЧЕБ19
Научный руководитель – преподаватель, Антонова М.В.
Чебоксарский кооперативный институт (филиал)
АНОО ВО ЦС РФ «РУК», г. Чебоксары, Чувашская Республика - Чувашия

РАЗВИТИЕ ТУРИЗМА В ЧУВАШСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ

Туризм в Чувашской Республике является одним из приоритетных направлений развития региона. Развитие туризма не только благотворно влияет на экономику и социальную сферу, но и выполняет политические, культурные и гуманитарно-коммуникационные функции.

Ежегодно растут объемы внутреннего и въездного туризма не только на территории России в целом, но и в Чувашской республике. По данным 2018 года отмечается положительная тенденция динамики роста основных показателей: почти на 5% увеличился туристический поток по сравнению с предыдущим годом, а иностранных граждан на 10%; рост оказанных платных услуг в сфере туризма за 2018 год составил более чем 10% [7].

Особым спросом в Чувашской Республике пользуются оздоровительные, культурные, познавательные, рыболовные туры, круизы и прогулочные рейсы по Волге, тематические экскурсионные маршруты.

Наибольшей популярностью среди туристов в Чувашской Республике пользуются национальный парк «Чăваш вăрманĕ» (Шемуршинский район), государственный природный заповедник «Присурский» (Алатырский район), государственные природные заказники регионального значения «Сорминский» (Аликовский район) и «Аттиковский остепненный склон» (Козловский район), Мемориальный комплекс летчика-космонавта СССР А.Г.Николаева (Маринско-Посадский район), памятник природы дуб «Старейшина чувашских дубов» (Моргаушский район). Доступны для посещения следующие паломнические объекты: святые источники в с. Абашево (Чебоксарский район), святые источники «Семиключье» (Шемуршинский район). Немаловажное значение имеют историко-археологические памятники: Камаево поле (Ибресинский район), места прохождения войск царя Ивана Грозного и Емельяна Пугачева, места языческого моления-киремети [5].

Особым спросом в Чувашской республике пользуются круизы и прогулочные рейсы по Волге. В навигацию 2018 года функционировали следующие экскурсионные маршруты по реке Волга: «Чебоксары-п.Юрино (Республика Марий Эл) - Чебоксары», «Новочебоксарск-остров-град Свяжск-Чебоксары», «Чебоксары - г.Мариинский Посад», рост по сравнению с 2017 годом составил более 13% [6].

Пиво является национальным напитком Чувашии. Букет Чувашии - крупнейший пивоваренный завод региона. Здесь производят более 80% потребляемого в Чувашии пива. В самой столице республики располагается очень популярный у туристов музей пива в котором можно не только услышать о старинных рецептах, но и отведать творение мастеров.

Медицинский туризм как одно из новых направлений отрасли здравоохранения начал активно развиваться в Чувашии сравнительно недавно. Ежегодно оздоровительными услугами санаторно-курортных комплексов пользуются более 150 тыс. человек. Наполняемость санаториев в любое время года составляет почти 100%. Наличие высокого спроса на санаторные услуги в республике, говорит о необходимости строительства новых курортных учреждений в республике.

Так же в Чувашии можно получить услуги комплексного лечения и последующей медицинской реабилитации. На базе Городской клинической больницы № 1 имеется единственная в Поволжье уникальная система реабилитации пациентов с заболеваниями позвоночника. В Республиканском кардиологическом диспансере пациенты проходят все три этапа медицинской реабилитации: от палаты реанимации и интенсивной терапии до реабилитации в поликлинике. В республике осуществляется и медицинская реабилитация маленьких пациентов.

«МНТК «Микрохирургия глаза» уже десятки лет лечит людей с различными проблемами органов зрения со всей России.

Огромный интерес и большую ценность для туристов на чувашской земле представляет сам народ. Он сумел сохранить свою культуру, традиции, необычные костюмы и праздники, связанные с древними верованиями языческих чувашей [1].

Одним из направлений развития туристических услуг в республике может стать организация этно-круиза на борту столичных теплоходов. В рамках данного маршрута туристы могут познакомиться с культурой и историей Чувашии прямо на борту круизного теплохода. По приезде в столицу Чувашии у туриста уже сложится представление о городе и желание узнать его поближе.

Сельский и экологический туризм в Чувашии находится на начальной стадии своего становления. Созданы десятки «гостевых домов», где гости республики и жители городов Чувашии могут приобщиться к сельской культуре, пожить на природе и погрузиться в быт чувашской деревни. Обычно гостевой дом представляет собой сельскую деревянную избу для проживания в гостей в условиях с типичным деревенским убранством.

Этнический центр для отечественных и иностранных туристов «Ясна» расположен в Кшауском сельском поселении Чебоксарского района Чувашии. Этот проект представляет самобытную древнюю культуру чувашского народа: материальную, духовную, обрядовую и бытовую [2]. Главной идеей этно-экологических комплексов является воссоздание духовности, этнической самобытности чувашского народа и возрождение крестьянского быта чуваш [4].

Активно проводится работа с предпринимателями и владельцами предприятий по разработке новых инвестиционных проектов. Инвестиционный проект «Туристический кластер» Чувашия – сердце Волги», получивший поддержку правительства Российской Федерации, включает в себя: «Чебоксары – центр речного круизного туризма» и «Чувашия- центр оздоровительного туризма», все это должно увеличить туристическую привлекательность республики. В Чувашии на данный момент есть успешно реализованный проект туристско-рекреационный кластер «Этническая Чувашия», который включает в себя «Амазония» в Чебоксарах и комплекс «Ясна» в Чебоксарском районе [3].

Влияние туризма на экономику не исчерпывается исключительно туристическими предприятиями - происходит косвенное влияние на другие сферы: сувенирная промышленность, пищевая промышленность, легкая промышленность, а так же производство строительных материалов, торговля, строительство дорог и пр. И как мы видим, Чувашская республика пытается идти в ногу со временем: города растут, инфраструктура развивается, открываются новые предприятия, строятся культурно-массовые центры, проводятся различные фестивали и концерты. Надеемся, что положительная динамика развития туризма сохранится и в будущем.

Список использованной литературы:

1. Чуваши / Отв. ред. В.П. Иванов и др. - М.: Наука, 2017. - 654 с. - (Серия: Народы и культуры). Тираж 1000 экз.
2. Концепция развития сельского и экологического туризма в Чувашской Республике на 2015-2020 годы (распоряжение Кабинета Министров Чувашской Республики от 29.08.2014 № 513-р).
3. Об утверждении муниципальной программы города Чебоксары «Развитие сельского хозяйства и регулирование рынка сельскохозяйственной продукции, сырья и продовольствия города Чебоксары» (с изм. и доп.).
4. 2950 О подготовке документации по внесению изменений в проект планировки и проект межевания территории Парка культуры и отдыха «им. 500-летия города Чебоксары» для создания туристско-рекреационного кластера «Этническая Чувашия» Чувашской Республики. Этнокомплекс «Амазония», г. Чебоксары,

утвержденные постановлением администрации города Чебоксары от 03.10.2016 № 2666.

5. Березовая Л. Г. История туризма и гостеприимства: учебник для СПО / Л. Г. Березовая. - М.: Издательство Юрайт, 2019. - 477 с.

6. Восколович Н. А. Маркетинг туристских услуг: учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры / Н. А. Восколович. - 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Издательство Юрайт, 2019. - 191 с.

7. Министерство культуры, по делам национальностей и архивного дела Чувашской Республики. Туризм. Итоги 2018. <http://culture.cap.ru/action/activity/turizm-i-gostinichnoe-hozyajstvo/itogi/2018>.

Гун А.П., студентка группы РД-42

Научный руководитель – магистр, ст.преп. Бекишева Ш.Т.

Карагандинский экономический университет, г. Караганда Республика Казахстан

СОЦИАЛЬНАЯ ЗНАЧИМОСТЬ САНАТОРНО-КУРОРТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Проблемы современного общества однозначны: плохая экология, безразличие людей на сохранение чистой экологии, развития химического сырьевого производства и близкое расположение к населенным пунктам, стрессы, загруженность на работе, не полноценное питание. Все острее встает вопрос получения качественной и своевременной медицинской помощи, реализация оздоровительных мероприятий осуществляется на курортах специально организованными санаториями, пансионатами, профилакториями, поликлиническими объединениями. Оздоровительный эффект прежде всего обусловлен благотворным воздействием на организм природного лечебного фактора (климат, минеральные воды, лечебные грязи). Поэтому, расширение санаторно-курортных учреждений, разработка санаторных путевок по приемлемой цене, является актуальной социальной задачей.

Необходимо, ставить стратегически важные задачи, как строить санатории и эффективно развивать курортный бизнес в Казахстане. В целях предоставления казахстанцам по доступным ценам санаторно-курортные услуги, для восстановления психологических и физических сил. Но, как выясняется, что, это не так выгодно инвестором вкладывать капитал на долгосрочную перспективу, а предпринимателям не хватает финансовых средств для развития инфраструктуры санаторно-курортных предприятий.

Казахстан известен уникальными природными ландшафтами, самобытной культурой, курортными зонами, санаториями и минеральными источниками. Важнейшей темой общественного обсуждения является стратегия развития санаторно-курортного комплекса Казахстана. Санаторно-курортная отрасль Казахстана имеет все природно-рекреационные возможности, но нет сервиса. А если есть, то это дорого для многих казахстанцев.

Санаторно-курортная деятельность представляет собой социально значимый вид деятельности по профилактике заболеваемости и оздоровлению населения Казахстана, направленный в первую очередь на увеличение продолжительности активного (в том числе трудового) периода жизни и осуществляемый в условиях пребывания в лечебно-оздоровительных местностях и на курортах. Здесь сочетаются несколько базовых факторов: пребывание в условиях курорта, санаторно-курортное лечение, медицинская реабилитация и оздоровление, медицинские услуги, диетическое питание, услуги общественного питания и культурный досуг отдыхающих.

Целью стратегии должно быть увеличение продолжительности жизни населения и улучшение ее качества посредством создания в Казахстане современного санаторно-курортного комплекса и обеспечения доступности санаторно-курортных услуг для

разных слоев населения. В связи с этим считаем, что приоритетные задачи, необходимо обозначить.

Первое. Необходимо реализовать комплекс мер, направленных на повышение инвестиционной привлекательности санаторно-курортного комплекса. В первую очередь это создание платежеспособного спроса на санаторно-курортную услугу, повышение ее доступности для разных слоев граждан.

Второе. Важнейшей мерой по повышению инвестиционной привлекательности санаторно-курортного комплекса является отнесение санаторно-курортной деятельности к социально значимой с целью возможности получения налоговых преференций для санаторно-курортных организаций.

Третье. В рамках стратегии необходима разработка государственной программы по развитию курортов, включающей государственное бюджетное финансирование как городов-курортов, так и мероприятий по сохранению природных ресурсов, восстановлению и сохранению общекурортной инфраструктуры, лечебных парков. Необходимы мероприятия по развитию материальной базы санаторно-курортных организаций, предусматривающие субсидирование за счет средств бюджета процентной ставки по кредитам, привлекаемым на модернизацию и улучшение материально-технической базы, а также субсидирование лизинговых платежей на приобретение высокотехнологичного оборудования.

Актуальный способ лечения различных заболеваний и недугов у населения, является время проведения в оздоровительных санаториях. В оздоровительных центрах можно провести диагностику, получить консультацию специалистов и комплекс оздоровительных, лечебных процедур: пантовые, морские и хвойные ванны, разнообразие душевых процедур, лазеротерапию, грязевые аппликации, ингаляции, массаж, очистку кишечника, парафин лечение, гирудотерапия и многое другое, в зависимости от специализации заболевания.

В Казахстане есть множество санаторий и курортов, в которых можно отдохнуть и подправить здоровье. Лечение в санаториях Казахстана проводится с использованием природных целебных источников, для достижения большей эффективности используется и современное оборудование. Большая часть санаториев в Казахстане имеет старую материально-техническую базу, еще с советских времен. Новые и успешные санатории имеют комфортные номера, высококвалифицированный персонал.

Санатории Казахстана используют лечебные грязевые ванны, горячие радоновые источники, лечебные минеральные воды, пантолечение, солевые шахты и многое другое. Некоторые санатории работают уже давно и популярны среди казахстанцев, например: санаторий «Мерке», «Сарыагаш», «Мойылды», «Рахмановские ключи» и другие. Санатории Казахстана могут быть отличной альтернативой дорогостоящему лечению в других странах.

Санатории Южно-Казахстанской области, в том числе и широко известного курорта Сарыагаш пользуются большим успехом, как у казахстанцев, так и у туристов ближнего зарубежья. В Южном Казахстане более 30 санаториев и все они востребованы, стоимость номера от 8 000 тенге и выше. Но, надо сказать, что большая часть населения не сможет преодолеть ценовой барьер.

В Мангыстауской области к возобновляемым альтернативным источникам энергии следует отнести и термальные воды, значительными запасами которых (с температурой 50-100 градусов Цельсия в любое время года) обладает Казахстан. Они расположены на 70% территории республики и представляют собой обширные артезианские бассейны. Их можно использовать в теплоэнергетике, медицине и сельском хозяйстве (для обогрева парниково-тепличных хозяйств). Особый интерес вызывают подземные воды.

Есть источники, похожие на мацестинские и феодосийские. Полуостров открыл богатейший набор лечебных источников, вплоть до термальных, по температуре

приближающихся к уникальным камчатским. Вода со скважины №21 на месторождении Куюлус в советские времена прошла обследования и было признано, что она по химическому составу соответствует «Ессентуки 17». Всем известен радоновый источник «Шевченко», который находится неподалеку от базы отдыха «Ивушка». Люди, ездят туда в надежде избавиться от болезней, сидят в воде, мажутся грязями и многие уверяют, что им это помогает.

По информации Министерства здравоохранения Казахстана. В Казахстане функционируют 19 климатических курортных зон, 144 санаторных организаций, 56 санаториев, порядка 300 тысяч граждан проходят лечение и медицинскую реабилитацию. Пройти реабилитацию в казахстанских санаториях стоит от 150 тысяч тенге за 10 дней. Минимальная стоимость составляет около 15 тысяч тенге за сутки. Это стандарт на одного человека, куда входит пятиразовое питание с лечебными процедурами. Максимальная стоимость в сутки, учитывая проживание в люксовом номере, составляет 30 тысяч тенге на одного человека. В цену входит комплекс медицинских услуг, лечебница, душевые, грязевые процедуры.

Чтобы отдохнуть в комплексе «Окжетпес» включает в себя три санатория: в Алматы, Боровом в Акмолинской области, в Ессентуках в России. Сумма из расчета на 10 дней выходит от 170 тысяч тенге и выше без учета дороги. Ежедневно в трех санаториях обслуживаются порядка 500 человек.

Надо, отметить, что не каждому казахстанцу по карману такой отдых. Получается, что целевая аудитория «зачетных» санаториев – это люди среднего и выше среднего достатка. Когда большая часть людей с ниже среднего достатка не в состоянии получить психологическое и физическое восстановление сил, получить профилактику или лечение в санаториях. Чтобы в дальнейшем, могли бы улучшить здоровье и вернуться к активной трудовой деятельности. Отдых, восстанавливает работоспособность человека, снижает нервное, психическое и физическое напряжение. Отдых в широком смысле слова - это любая человеческая деятельность, которая не направлена на удовлетворение насущных нужд. Отдых выступает в качестве избирательной формы жизнедеятельности человека в аспекте физиологии, психологии и гигиены.

Санаторно-курортные учреждения должны нести огромное значение для населения живущих в Казахстане. Так как люди, перенесшие серьезные и тяжелые заболевания, травмы, тяжелейшие операции, нуждаются в реабилитации, длительность которой зависит от сложности и серьезности предшествующего процесса. Ведь организм, ослабленный перенесенным заболеванием, операцией или травмой не в состоянии вынести нагрузки, свойственные здоровому человеку. Так же человек просто устает от каждодневной работы, рутины, повторяющейся ежедневно, от стрессов и др.

В результате возросших нагрузок человек не справляется со своими обычными обязанностями, впадает в апатию, депрессию. Вовремя проведенное санаторно-курортное лечение позволяет таким людям восстановить утраченные силы и здоровье, чтобы впоследствии безо всяких сложностей войти в привычный ритм жизни и работы. Кроме того, своевременно проведенное санаторно-курортное лечение способно предотвратить переход перенесенного заболевания в хроническую форму. В наши дни, когда из-за стрессов и неблагоприятной экологии практически каждый человек страдает заболеваниями нервной, пищеварительной, сердечно-сосудистой систем, лечение и профилактика природными средствами просто необходимы. Преимущества санаторно-курортного лечения:

- снижает госпитализированную заболеваемость населения на 25 %;
- снижает число посещений амбулаторно-поликлинических учреждений по поводу болезни на 10,9 %;
- снижает среднее число дней нетрудоспособности на один случай на 25.9 %.

Общеизвестно, что здоровый человек, которого не беспокоят проблемы со здоровьем, отдохнувший человек работает лучше и усерднее. Еще лекари древнего Рима и древней Греции для лечения многих заболеваний назначали лечение природными целебными факторами, присущими той или иной местности, которые включают в себя благоприятный климат, лечебную грязь, минеральную воду и другие. Такая местность позже получила название курорт. В произведениях Гомера, Аристотеля говорится об использовании минеральных вод с лечебными целями (волшебная вода) в Древней Греции.

Список использованной литературы:

1. <https://stat.gov.kz/>
2. Tengrinews.kz.

Дударук И.В., Рашкявичуте А.К., студентки группы РД 18-2
Научный руководитель Алексеенко Т.Н..

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика
Казахстан

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ КОНЦЕПЦИИ SLOW FOOD В КАЗАХСТАНЕ

Изначальной задачей движения Slow Food являлась поддержка и защита национальных обычаев в питании, вкуснейшей еды и гастрономического удовольствия, однако в настоящее время движение Slow Food занимается вопросами правильного, богатого разнообразными пищевыми продуктами, питания, помогает прививать хороший вкус к еде, а также создает общество производителей высококачественных пищевых продуктов. Со временем все больше людей обращаются к правильному и сбалансированному питанию, в данное время движение Slow Food включает в себя тысячи разнообразных проектов, объединяет миллионы людей со всего земного шара.

Однако в современном Казахстане движение Slow Food мало кому известное явление, с малым числом последователей, в сравнении с Европой. Такое отношение к данному движению в нашей стране имеет под собой ряд причин, в том числе: социальное и экономическое развитие, как государства в целом, так и отдельных его единиц, таких как уровень обеспеченности населения, отсутствие пропаганды здорового питания, а также несоответствие наших условий проживания.

Идея неторопливого, размеренного употребления пищи кулинарное искусство и сохранение сбалансированного разнообразного питания с древности была важной частью жизни народов населявших территорию Казахстана. В бесчисленных изданиях представленные с древнейших времен национальные рецепты нашей страны, написанные как на государственном, так и на различных языках всего мира, в лучшем свете представляют Казахстан на мировой арене. Существует множество казахских традиций связанных с кулинарным мастерством, которые даже в наше время ценятся и чтутся.

Одной из важнейших задач движения Slow Food является поддержание пищевого разнообразия. В Казахстане данная задача, учитывая обширную территорию и сельскохозяйственную историю страны, является наиболее осуществимой. К данной задаче мы можем отнести производство высококачественных пищевых продуктов и переход к сбалансированному и осознанному потреблению.

Основные направления Slow Food в нашей стране:

- исследовательская и информационная деятельность в области продовольственных ресурсов страны;
- сохранение и устойчивое использование разнообразия местных сортов растений и пород животных во всех регионах Казахстана;

- поддержка фермерства, как основы многоукладного сельского хозяйства и продуктового разнообразия страны и её продуктовой безопасности;
- возрождение и сохранение в регионах Казахстана культурных традиций и промыслов, связанных с использованием национальных сельхозресурсов;
- возрождение гастрономических традиций, сохраняемых коренным народом - казахами и другими народностями в регионах;
- поддержка ведения здорового образа жизни, питания экологически чистыми продуктами, которое противостоит использованию генетически модифицированным продуктам и химическим пищевым добавкам.

Невероятно интересна и сложна задача возрождения национальных особенностей питания народов населявших территорию нашей страны.

Особое место в движении Slow Food Казахстан должна непосредственно занимать наша местная национальная кухня, о необычности и перспективности которой говорят многие представители движения Slow Food. Национальная кухня любой страны – это сочетание других разнообразных кухонь стран мира гармонично вписывающаяся в реалии определенной народности. Особенностью нашей кухни является то, что наша страна многонациональна. Здесь уважаются традиции и обычаи каждой национальности и конфессии. Поэтому казахская кухня со временем видоизменяется в соответствии с обычаями народностей проживающих на территории нашей страны. Несмотря на это и в наше время мы используем и ценим большое количество кулинарных рецептов передававшихся из уст в уста, доставшихся нам с древних времен. Но так как состояние национальной кулинарии рассматривается не по отдельно взятому региону, а в целом по стране, где должны сочетаться природные богатства и обширное биоразнообразие северного, южного, восточного и западного Казахстана и влияние других народов нашего государства с учетом специфики и традиций, в целом казахская национальная кухня находится не в лучшем состоянии. Выходом из сложившейся ситуации является создание новой национальной кухни с учетом местных традиций, на основе древних кулинарных рецептов разных народов, населяющих Казахстан, но современную и не такую тяжелую и жирную.

Еще одна отрасль деятельности – поддержка и пропаганда ведения здорового образа жизни, питания экологически чистыми и полезными продуктами, которое противодействует использованию генетически модифицированным продуктам и химическим пищевым добавкам. Согласно данному направлению, столичный Slow Food работает совместно с отечественными производителями и фермерами, а также с их представительствами в сети Интернет. С помощью услуг Интернета в будущем потребитель может заказать на дом такую свежую деревенскую домашнюю еду, как: мясо, гуси, утки, куры, индейки, сливочное масло, каймак, молоко, айран, ирмшик и другое. Естественно ассортимент таких Интернет-магазинов будет ограничен, в силу большой роли сезонного фактора – предлагается только та продукция, которая свежая и экологически чистая именно сегодня.

Также одним из важнейших направлений деятельности движения является образовательное. В мировом пространстве у Slow Food разработаны специальные сенсорные программы, которые направлены на развитие всех органов чувств у детей. Сенсорный (лат. Sensus) – восприятие, чувство, ощущение. Ощущения, поступающие от сенсорных стимулов, способствуют развитию эмоций, влияют на сознание и нервную систему. Чем богаче жизненный опыт и разнообразнее сенсорные стимулы, тем больше возникает возможностей развития гармоничной личности, которая способна самостоятельно ориентироваться, сохранять равновесие в мире социальных отношений в современной эпохе потребления. Широкое разнообразие стимулов благоприятствует развитию индивидуальных различий, которые, в свою очередь, являются побуждением как для биологического, так и для социально-культурного роста и развития. Согласно последним научным исследованиям антропологов,

загрязнение окружающей среды в крупных городах пагубно влияет на наши дыхательные рефлексы: возникает своего рода одышка – временная приостановка дыхания, а также начинается последовательная деградация обоняния. Похожую закономерность можно заметить и при употреблении продовольственных товаров. Повторяющийся и всегда одинаковый вкус многих промышленных продуктов питания, злоупотребление подсластителями, усилителями вкуса и искусственными приправами ведёт к постепенному ухудшению чувствительности вкуса, что ведёт к увеличению использования этих добавок. В результате этого привыкания у людей появляется и закрепляется ограниченная чувствительность, что приводит к неспособности распознавать ароматы, ранее узнаваемые, у многих естественных пищевых продуктов, например, местных, сезонных фруктов и овощей.

На основе вышеизложенной информации можно сделать вывод о том, что развитие движения Slow Food в Казахстане имеет место быть (пусть и осуществляется оно не такими быстрыми темпами, как в Европе), также движение постепенно набирает множество последователей и находит большой отклик не только в средствах массовой информации, но и среди простых потребителей. К сожалению, представительства Slow Food есть далеко не во всех городах Казахстана, а предприятия питания полностью отделяются от данного движения.

Возникновению движения в разных регионах Казахстана мог поспособствовать ряд различных факторов: степень развитости экономики, состояние сельскохозяйственного и промышленного сектора производства, природно-климатические условия, уровень культурного развития и др. Сохранение традиций и обычаев, кулинарных особенностей, дошедших до сегодняшних дней – является одной из важнейших задач движения Slow Food. Но помимо этого в задачи Slow Food входит дать людям знать о данном движении, научить их сохранению подобных кулинарных ценностей и, т.к. это по большей части эко-гастрономическая организация, осуществить дегустацию различных блюд, рецепты которых возможно хранились не одно столетие.

Список использованных источников:

1. Котлер Ф., Боуэн Дж., Мейкенз Дж. Маркетинг. Гостеприимство и туризм: учебник для вузов / пер. с англ.; под ред. Р. Б. Ноздревой. – М.: ЮНИТИ, 1912 – 787 с.
2. Всё о современном поварском искусстве. Кулинарный мастер-класс от профессионала для начинающих и не только. / Авт. Сост. Л. Смирнова. - Мн.: Харвест, 2017. - 480 С.

Жиенәлі Қ.А., Каштан Е.Е., ТР-811к-1 тобының студенті

Өнербаев Қ.Е., ТР-711-1 тобының студенті

Ғылыми жетекші: экономика ғылымының магистрі, аға оқытушы Байгушева А.Н.

Қазақстан Республикасы, Шымкент қаласы, Мирас университеті

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ІШКІ ТУРИЗМНІҢ ДАМУЫ

Ішкі туризм - Қазақстан Республикасының азаматтары мен оның аумағында тұрақты тұратын адамдардың Қазақстан Республикасының шегіндегі [саяхаты](#).

Ішкі [туризмнің](#) дамуына кейбір факторлар кері әсер етеді. Адам мен оны қоршаған орта арасындағы қарым-қатынас қарама қарсы. Бір жағынан адам мен қоршаған орта арасындағы қиын комплексті қарым-қатынас, екінші жағынан ғылыми-техникалық прогрестің әсерінен адам қызметінің табиғатты түрлендіруінен болатын

қоршаған ортаның интенсивті өзгеруі. Туризм адам мен қоршаған орта арасындағы қайшылықтарды жоюға бағытталған.

Сауықтыру элементі мәдениет жағынан туризмді қамтиды (ең алдымен адамның психологиялық жағдайын сауықтыру). Мәдениет және туризм бір-бірімен қоғамдық өмірдің әр түрлі дәрежесінде жақындайды. Мәдениет -адам қызметі табысының бірлігі ретінде туризмнің түрлерін дамыту және мәдениеттендіруде маңызды орын алады. Ал туризм адаммен жасалған мәдениет орындарына сүйенеді. Яғни тек табиғи ресурстарды ғана емес, мәдени және мәдени мұра ресурстарын пайдаланады.

Мәдениет және туризм қарым-қатынасын екі аспектіде қарастыруға болады:

1. Мәдениеттің туризмге әсер етуі.
2. Туризмнің мәдениетке әсері.

Мәдениеттің туризмге әсері бірқатар жағдайларға байланысты, олар:

1. белгілі территорияда материалдық жағдайының болуы;
2. әлеуметтік инфрақұрылымының дамуы, сонымен қатар мәдениет саласы;
3. тарихи - мәдени, архитектуралық-этнологиялық, археологиялық және т.б. ескерткіштердің орналасу орны;
4. ғылым - білім потенциалының болуы.

Белгілі территорияның материалдық жағдайының болғандығын мәдениеттің туризмге әсер етуінен материалды инфрақұрылымның дамығандығын айқындайды (инженерлік, агротехникалық, сызықтық құралдар). Бұл объектілерде мәдени қызметтің негізі қаланады.

Әлеуметтік инфрақұрылымның тұрғысынан бұл әсер ерекше айқындалады. Н.Ф. Голиковтың анықтамасы бойынша оған мәдени-тұрмыстық бағыттағы, денсаулық сақтау, білім беру, демалу объектілері және т.б. жатады. Аталған объектілерден демалыс - әлеуметтік инфрақұрылымның негізгі бөлігі болып табылады. Адамдар демалысты күнделікті ауыр жұмыстан өзін босату деп түсінеді. Демалыс орны рекреациямен бірдей ұғым, өйткені соңғы сөзіміз «демалу», «тынығу» дегенді білдіреді. Сондықтан демалыс әлеуметтік инфрақұрылымның негізгі функциясы ретінде көптеген мәдени аспектілерді қамтиды. Тарихи-мәдени архитектуралық-этнологиялық, археологиялық және басқа ескерткіштер орналасу жағынан туризмге әсері әр түрлі бола алады. Бұл Қазақстанның барлық территориясы көне ескерткіштердің көптігімен сипатталады.

Туризмнің мәдениетке әсері келушілер мен қабылдаушы арасындағы қарым-қатынаста және тұрғындардың жағдайының жақсаруына әсер етуінен көрінеді.

Бірінші деңгейінде келушілер мен қабылдаушы арасындағы қарым-қатынаста бір-бірімен рухани мәдениетпен алмасуын көруге болады. Ол әр түрлі этникалық топтарда мәдениеттің өсуімен, сонымен қатар адамның ішкі мәдениетінің көтерілуімен айқындалады. Ғылым мен техника салаларында біліммен алмасу мүмкіндігі туады.

Екінші деңгейінде тұрғындардың жағдайының жақсаруына әсерін тигізеді. Ол мемлекетке келетін туристердің контингентінің «бай» жоғары индустриалды мемлекеттерден келуін айқындайды. Бұл резидент еместердің төлеу қабілетін түсіндіреді. Тұрғындардың жағдайының жақсаруы адамның білімге, ғылымға және оқуға талпынысына мүмкіндік туғызады. Яғни барлық мәдениеттің өсуіне абсолютті алғы шарттар жасайды. Туризм бұл жағдайда бірінші және ерекше орын алу керек.

Туризм және тұрғындардың жұмыс бастылығы екі позицияда қарастырылады: Туризмнің жұмыссыздықты қысқартуға және жаңа жұмыс орындарын қалыптастыруға әсері. Туризм табиғи, мәдени объектілердің болуын ғана емес, сондай-ақ басты фактор жұмыс күшін анықтайды. Қазіргі кезде әлемде туризм индустриясында 212 миллион жұмыс орны бар, ал кешелектегі он жылда оның саны 338 миллионға дейін өсуі ықтимал. Жұмысшыларды туристік салаға нәтижелі тарту үшін еңбек биржасында есепте тұрған жұмыссыздарды тарту керек.

Мамандардың ойынша, жаңа заңда негізінен ішкі және сыртқы туризмге көп көңіл бөлінген. Екінші баптың он бесінші тармағында кәсіпкерлер арасында түсінбеушілік пен алаңдаушылыққа әкелді, онда "құзырлы орган соттың араласуынсыз турфирманың лицензиясын алты айға дейін тоқтата алады" делінген. Құзырлы органдардың басқару тетіктерін өздеріне қалдыруға тырысуы түсінікті, бірақ бұл шенеуліктер тарапынан өз міндетін асыра пайдалануға әкелуі мүмкін. Алматы Туристік Фирмалар Ассоциациясы "турфирмалар мен атқарушы билік арасындағы дауды тек қана сот шеше алады" деген ойда. Заң бәріне бірдей - атқарушы билік үшін де, кәсіпкерлер үшін де.

Дүниежүзілік Туристік Ұйымның үшінші мың жылдықта кеңестік республикаларға қатысты оптимистік болжамы бізді әлемдегі ең жемісті ел болуға сендіреді. Бірақ қазақстандық турөнім, елдің өзі тәрізді көпке белгісіз болып қалуда. Шетел сарапшылары айтқандай Қазақстан басқа елдерден ерекшеленіп тұратын «нақты» турөнім жасамағанша туристік қызметтер рыногында өз орнын таппайды деген. Кейбір ерекшеліктер қазірдің өзінде көрініп тұр. Біздің турөнімнің екі базалық компоненті бар: Жібек жолындағы мәдени туризм (дәстүрлі және сиынушылық) және сонымен тығыз байланысқан экоқайғалы туризм, (сафари, рафтинг, орниталогия, альпенизм, аң аулау, балық аулау). Ең жемісті облыстар - Алматы, Оңүстік Қазақстан, Жамбыл, Шығыс Қазақстан. ХХІ ғасырда ең бағалы болатын бес бағыт бар: круиздер, Қазақстандық турбизнесінің ерекшелігі оның әртектілігі. Бұл рыноктың тағы бір кемшілігі- кәсіподақтарда және мемлекеттік құрылымда ақпараттық-аналитикалық орталықтың жоқтығы. Туризмде жұмыс істейтін салалар арасында ақпараттық вакуум пайда болды. Турфирмалар жетістіктерге жету жолында бағыттарды ізденуде. Туризм құрылымдары мен түрлі ведомствалар жеке жоспары мен жарғыларын анықтайды. Қонақ-үй секторы өзінің баға саясатын орнатады.

Осыдан барып мемлекеттік менеджмент дамымайды. 3. Ішкі туризмнің дамуының алғы шарттары Адам мен оны қоршаған орта арасындағы қарым-қатынас қарама қарсы. Бір жағынан адам мен қоршаған орта арасындағы қиын комплексті қарым-қатынас, екінші жағынан ғылыми-техникалық прогрестің әсерінен адам қызметінің табиғатты түрлендіруінен болатын қоршаған ортаның интенсивті өзгеруі.

Туризм адам мен қоршаған орта арасындағы қайшылықтарды жоюға бағытталған. Алайда мемлекеттегі жаңа нарықтық жағдай ішкі туризмді дамытудың проблемаларын, әсіресе әлемдік туристік нарықтағы бәсекелестік жағдайын үлкейтті. Мемлекеттегі қиын экономикалық және қаржылық жағдай туризмнің әлеуметтік мәселелер аспектілерін қиындатты: өмір сүру деңгейінің төмендеуі; тура табыстың қысқаруы; қазақстан халқының табысының шұғұл дифференциясы; тұрғындардың сатып алушылық қабілетінің төмендеуі; өмір сүру минимумынан табысы төмен тұрғындардың үлкен бөлігі.

Сырттан келушілер туризмі мен ішкі туризм көлемін ұлғайтудың негізгі факторлары тармақталған көлік желісін дамыту және жолаушылар тасымалының барлық түрлерінің географиясын кеңейту болып табылады. Осыны ескере отырып, ұлттық тасымалдаушы - «Қазақстан темір жолы» ұлттық компаниясы» акционерлік қоғамы мен «Жолаушылар тасымалы» акционерлік қоғамы туризм саласындағы уәкілетті органның қолдауымен 2002 жылдан бастап Алматы – Тараз – Шымкент – Ташкент – Самарқанд - Үргеніш – Бішкек – Рыбачье - Алматы бағыты бойынша «Жібек жолы меруерті» мамандандырылған пойызын ұйымдастыру жөніндегі жобаның бірінші кезеңін іске асырады.

Туризм – мемлекет жарнамасы. Қазіргі таңда дүниежүзілік мәнге ие болып отырған бұл сала тек көркем табиғатымен ғана шектелмей, тарих пен археологиялық қазбалардың, мәдениет пен өркениеттің, ел мен жердің, сәулет пен ескерткіштердің тартымдылығы мен ерекшеленіп отыр. Осы тұста еліміздің туристік шаңыраққа айналуына әбден мүмкін деген болжаумен кісуге болады. Себебі, әр аймақтың өзіне тән тарихы, археологиялық қазбалары, табиғаты, елі және салт-дәстүрі бар. Дәл осы

тәрізді біздің көркем де, әсем жеріміздің түкпір-түкпірінде өзіне ғана тән гаухарларын табуға болады. Мәселен, Жамбылдың Мыңбұлағы, Көкшетаудың Оқжетпесі, Алматының шөлейт аймақтарында орналасқан Тамғалысы және басқа да аты аңызға айналған жерлерді айтуымызға болады. Өкінішке орай, туристердің көпшілігінің әуелі танысып өтетін интернет беттерінде Қазақстанның барлық туристік жерлері туралы біліп, танысуларына мүмкіндік жоқтың қасы. Қызығушылық тудыратындай айтылмаса, жазылмаса, көрсетілмесе шетелдік емес, жергілікті азаматтардың да жеріміздің әсем жерлеріне баруы қиын-ақ, және еліміздің ішкі туризмі өкінішке орай әзірге мақтанып айтарлықтай дәрежеде емес. Сол себепті де Қазақстанда қазіргі таңда көтеріліп жатқан өзекті мәселелердің бірі – туризм болғандықтан, біз дәл осы Қазақстанның ішкі туризмінің бүгінгі жетістіктері мен кемшіліктерін қарастырғанды жөн санадық.

Сонымен қатар Қазақстанның ішкі туризмі – мемлекетіміздің жарнамасы болып табылады. Алайда соңғы жылдары кіріс және ішкі туризмге деген сұраныс өсуде. Халықаралық талдаушылар мен мамандардың ойынша туризм де Қазақстанның өсуі мен өркендеуіне зор ықпалын тигізеді. Осы орайда Алматының туристік инфрақұрылымы еліміздегі ең дамыған инфрақұрылым болып отыр. Қаламыздың туристік қызметтері даму үстінде: 600 жүзден астам туристік агенттіктер бар, 80-нен астам шетелдік компаниялармен байланыстар орнатылған. Өткен жылғы көші қон қызметінің көрсеткіші бойынша қаламызға көпшілігі «іскерлік туризм» өкілдері арқылы алыс және жақын шет елден 76000 қонақ келген. Туристік агенттіктер туристерге қызмет көрсету арқылы мемлекеттік бюджеттің кірісін ұлғатып отырғандығын байқатуды. Туристік агенттіктері арқылы туристік қызмет көрген туристердің саны күні бүгінге өсіп келеді. Ішкі маршруттық көрсеткіштер 3,3 есе өсті.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Александрова А.Ю. Международный туризм / А.Ю. Александрова. М.: КНОРУС, 2013. 460 с.
2. В.И. Кружалин, Н.С. Мироненко, Н.В. Зигерн-Корн, Н.В. Шабалина география ТУРИЗМА, Алматы 2014
3. А.Ю. Александрова, Международный туризм. Учебник. 2016 г..

Жумадил А. Тур-18-3ск тобының студенті
Ғылыми жетекші – магистр, аға оқытушы Абдурахманова З.А.
Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды к.,
Қазақстан Республикасы

КЛАСТЕРЛІК ТЕХНОЛОГИЯЛАР НЕГІЗІНДЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІКТІ БАСҚАРУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР

Қазақстан Республикасының туризм саласын дамытудың 2019 – 2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы Мемлекет басшысының 2018 жылғы 5 қазандағы "Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру" атты Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру жөніндегі жалпыұлттық іс-шаралар жоспарының 19-тармағында айтылды.

Қазақстан сапалы туристік саланы дамыту және оның ұлттық экономикаға қосар үлесін ұлғайту үшін жоғары табиғи-климаттық, тарихи, мәдени әлеует пен мүмкіндіктерге ие. Бес институттық реформаны жүзеге асыру жөніндегі «100 нақты қадам» Ұлт Жоспары шеңберінде елімізде туристік индустрияны дамытуға жағдай жасайтын бірнеше жобалар қарастырылған. 57-ші қадамға сәйкес туристік кластерлер құруда табысты тәжірибесі бар стратегиялық инвесторлар тарту көзделтірілген. Осы аталған қадам шеңберіндегі іс-қимылдар Қазақстан Республикасында 2020 жылға дейін

туристік саланы дамыту тұжырымдамасын жүзеге асыру міндеттеріне сәйкес келеді. Онда осы саланы дамыту тетіктерін қалыптастыру қарастырылған.

Әлемдік экономиканың дамуының қазіргі жағдайларында туризм жетекші және қарқынды дамып келе жатқан салалардың біріне айналып келеді. Бюджетке салықтық түсімдердің, шетел валютасы ағынының, жұмыс орындары санының өсуі есебінен туризм экономиканың басты секторларының (көлік, байланыс, құрылыс, ауыл шаруашылығы, жаппай тұтынылатын тауарлардың өндірісі) дамуына үлес қосады.

Тиімді геосаяси жағдайда орналасқан Қазақстан қомақты тарихи-рекреациялық ресурстарды әрі әлемдік мәдени және тарихи мұра объектілерін, бірегей табиғи алуан түрлілікті иелене отырып, жаңа туристік өнімдерді дамыту әлеуетіне және әлемдік туризм картасында ірі ойыншыға айналуы үшін барлық қажетті алғышарттарға ие.

Осы Бағдарлама туристер қызығатын орындарды дамыту және еңбек ресурстарын туризм саласына жаппай тарту, сыртқы және ішкі туристік ағынды түбегейлі өсіру, қолайлы туристік ахуал құру арқылы туристік салаға инвестицияларды ұлғайту, ішкі және халықаралық нарықтарда Қазақстанның туристік әлеуетін танымал ету, елдің туристік саласын толыққанды институттандыру арқылы туристік көрсетілген қызметтер мен өнімдердің қолжетімділігін және сапасын, сондай-ақ халықтың өмір сапасының деңгейін арттыруға бағытталған.

Бұл ретте, Бағдарламаны іске асырудың бастапқы кезеңіндегі мемлекеттің белсенді рөлі бәсекеге қабілеттілікті одан әрі дамыту және арттыру үшін сала субъектілеріне қажетті қолдауды етеді. Бағдарламаны қабылдау отандық туристік саланың тиімді дамуы үшін қажетті жағдай жасайды және 2025 жылы ЖІӨ құрылымында 8 %-дық үлеске қол жеткізу міндеттеріне жетуге мүмкіндік береді.

Ағымдағы жағдайды талдау және Мемлекеттік бағдарламаны әзірлеу барысында саланың негізгі проблемалары айқындалды және Мемлекеттік бағдарлама арқылы шешілуі тиіс басты міндеттер анықталды. Олар мынадай міндеттер:

- туристік ресурстарды дамыту;
- туристік ресурстарды дамыту;
- туристік дестинациялардың және объектілердің көліктік қолжетімділігін қамтамасыз ету;
- туристік өнімдер мен көрсетілетін қызметтердің сапасын және қолжетімділігін арттыру;
- елде қолайлы туристік ахуал құру;
- туристік саланың инвестициялық тартымдылығын арттыру;
- маркетингтің тиімділігін арттыру және ұлттық туристік брендті ілгерілету;
- туристік саланы басқару жүйесін жетілдіру.

Туристік кластерде туристік өнімді әзірлеумен, өндірумен, ілгерілетумен және сатумен, сондай-ақ, көмекші қызметпен айналысатын кәсіпорындар мен ұйымдардың шоғырлануы жүзеге асатынын атап өту қажет. Туризм саласына кластерлік тәсілді қолдану оған кіретін кәсіпорындар мен ұйымдар жұмысының тиімділігін арттыру, инновацияларды ынталандыру және жаңа туристік бағыттарды дамыту есебінен саланың жоғары бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз етеді.

Тұжырымдамаға сәйкес Қазақстанда Астана, Алматы, Шығыс Қазақстан, Оңтүстік Қазақстан және Батыс Қазақстан сияқты 5 туристік кластерді дамыту қарастырылған. Астана – іскерлік туризм орталығы, Алматы – іскерлік және халықаралық тау шаңғысы туризмі орталығы, Шығыс Қазақстан – экологиялық туризмді дамыту орталығы, Оңтүстік Қазақстан – мәдени туризм орталығы, Батыс Қазақстан мәдени және жағажай туризмі орталығы ретінде белгіленген. Аталған кластерлер шеңберінде ұлттық жобаларды жүзеге асыру қарастырылған. Мәселен, Маңғыстауда «Кендірлі» курортты демалыс аймағын құру жоспарланып отыр. Ұлт Жоспарының 57-қадамына сәйкес, бұл жобаны жүзеге асыруға шетелдік инвесторлар тартылатын

болады. 2015 жылы «Джемини Холдинг» тобы атындағы мысырлық инвестор Маңғыстауда курорттық аймақты дамыту жобасына қатысуға қызығушылық танытты. Оның сыртында жоба түркиялық инвесторлардың да қызығушылығын туғызуда. Қазіргі уақытта Rixos Group атындағы шетелдік инвестор «Самұрық-Қазына» ұлттық әл-ауқат қорымен ынтымақтастық туралы келісімге қол қойды. Бірлескен жоба аясында Кендірліде төрт және бес жұлдызды қонақүй, су паркі, аквапарк және коттеждер құрылысы жоспарланған. Маңғыстауда курортты аймақ құру жобасы сонымен бір мезгілде инфрақұрылым мен коммуникациялардың түрлі нысандарын салуды және дамытуды қарастырады. Бүкіл инвестициялардың жартысына жуығы сол жұмыстарға жұмсалмақ. Ал «Кендірлі» курорты үшін жеке әуежай салу жөніндегі жобаға қытайлық инвесторлар қызығушылық танытуда.

Кластерлік көзқарастың Қазақстанның туристік саласының бәсекеге қабілеттілігін арттырып, сол арқылы туристік қызметтен түсетін табыстардың тұрақты түрде өсіп отыруына жағдай жасайтынын да атап көрсету қажет. Ал ол осы іске тартылған мемлекет үшін де, шетелдік инвесторлар мен қызметшілерді қоса алғанда, бизнес үшін де тиімді. Белгіленген кластерлерге сәйкес туризм индустриясын дамыту экономиканы әртараптандыруға және ел тұрғындарының әл-ауқатын арттыруға бағытталған ұлттық мақсаттарға қол жеткізуді қамтамасыз етеді. Кластерлік көзқараспен бірге Қазақстанда туризмді сапалы дамыту үшін бірқатар ұлттық жобаларды жүзеге асыру қарастырылған. Ұлт Жоспарының 86-қадамына сәйкес, Қазақстан халқы Ассамблеясының 2016-2018 жылдарға арналған «Үлкен ел – үлкен отбасы» кең ауқымды жалпыұлттық жобасын жүзеге асыру бойынша жұмыстар жүргізілуде. Бұл жоба мақсаты қазақстандық біртектілік пен қоғамдық келісімді нығайту болып табылатын жалпы мемлекеттік ауқымдағы 35 іс-шараны қамтиды. Қазақстан халқы Ассамблеясы мен оның қоғамдық институттарының сыртында мемлекеттік органдар (орталық және жергілікті), сондай-ақ, азаматтық қоғам институттары да осынау ерекше ауқымды жобаның негізгі орындаушылары болып табылады. Жоба жаңа қазақстандық патриотизмді қалыптастыруға бағытталған түрлі деңгейлер мен бағыттардағы, мәселен, білім беру, қайырымдылық бағдарламаларын жүзеге асыруды қарастырады. Мемлекет басшысының «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясы бүкіл іс-шараларға базалық тұғырнама ретінде қызмет етеді. Іс-шаралар тізіміне екі айрықша жоба енгізілген, Ассамблея олар бойынша бірнеше жылдан бері жұмыстар жүргізіп келеді. Олардың алғашқысы – «Жібек жолындағы әңгімелер», яғни Қазақстан мен Орталық Азия елдері ғалымдарының, ақындарының, жазушыларының, композиторларының кездесулері. Шығармашылық интеллигенция өкілдері мәдени даму, шығармашылық тұрғыда өз-өзін көрсету, патриотизм және ұлтаралық келісім мәселелерін талқылайтын болады. Мұндай «әңгімелер» тарихы 8 жылды құрайды. Жалпыұлттық форматта өзінің қайта өркендеуін бастан өткізіп отырған екінші жоба – ұлттық театрлар фестивалі. «Үлкен ел – үлкен отбасы» жалпыұлттық жобасының ерекшелігі мен маңызы оның көп ұлтты қоғамның айрықша қазақстандық моделін ілгерілетуде, Қазақстан тарихының бүкіл астарларын оқып-білуде және ұлтаралық, конфессияаралық келісім мен Қазақстан халықтарының бірлігі сияқты басты қазақстандық құндылықтарды насихаттауда болып табылады. Қазақстан халқы Ассамблеясының «Үлкен ел – үлкен отбасы» жобасының Туристік саланы дамыту тұжырымдамасын жүзеге асырумен және «Астана – Еуразия жүрегі», «Алматы – Қазақстанның еркін мәдени аймағы», «Табиғат пен көшпелілер мәдениетінің бірлігі», «Алтай інжу-маржаны», «Ұлы Жібек жолын қайта түлету», «Каспий қақпалары» сияқты өңірлік мәдени-туристік кластерлерді құрумен тікелей байланысты екенін де атап көрсету қажет.

Туристік кластерлердің инфрақұрылымын дамыту үшін табиғаттың көрікті жерлері мен тарихи-мәдени мұралар нысандарына апаратын автомобиль жолдарын жөндеу және қайта жаңарту, қазіргі бар теміржол инфрақұрылымын жаңғырту, қазіргі бар әуежайларды жаңғырту және жаңаларын салу, шағын авиацияны дамыту үшін

жағдайлар жасау, сондай-ақ, қазірде басталып кеткен жобаларды жүзеге асыру мәселелері қарастырылуда. Көптеген жұмыс орындарын құру мүмкіндігі туристік инфрақұрылымды дамытудың негізгі артықшылығы болып табылады. Сонымен бірге, туризмде бір жұмыс орнын ашуға кететін шығын өнеркәсіптегіге қарағанда 10 есе аз. Осылайша, Қазақстанның туристік кластерін дамыту туризмнің ЖӨ-дегі үлесін ұлғайтуға, туризм саласында да, сондай-ақ, көмекші салаларда да жаңа әрі заманауи жұмыс орындарын құруға, қызмет көрсетудің әлемдік стандарттарын енгізуге, инфрақұрылым нысандарын салуға, туристік сала қызметшілерінің қызмет көрсету мәдениетін, біліктілігі мен кәсіби даярлығын арттыруға, шетелдік инвестициялар мен жаңа технологияларды тартуға, сондай-ақ, Қазақстан мен оның жетістіктерін кеңінен танымал етуге жағдай жасайтын болады.

Туристік саланы дамыту үшін жағдайлар жасау бойынша шараларды қабылдау, оның ішінде, инвестицияларды тарту, білікті мамандарды дайындау, тұрақты (экологиялық) туризмді дамыту, әкімшілік кедергілерді жою, визалық, көші-қон рәсімдерді жеңілдету, елдің туристік әлеуетін имидждік ілгерілетуді күшейту болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Интернет ресурс : <https://sputniknews.kz/economy/20170627/2612431.html>
2. Интернет ресурс: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1900000360>
3. Интернет ресурс: <https://egemen.kz/article/100166-turizm-irkilister-men-izdenister>.

Зияда А., Тур-18-3с/к тобының студенті

Ғылыми жетекші – э.ғ.к., доцент Жусупова А.К.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

МЕЙРАМХАНАДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК-БЕЛСЕНДІЛІК ЖҰМЫСТЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Кез – келген салада, соның ішінде қонақ үй сферасындағы қызметшілер мен тұтынушылар арасындағы қарым-қатынас ерекше орынды алады. Бүгінгі күні практика көрсетіп отырғандай көптеген мемлекеттерде адам ресурсы маңыздылығына көңіл бөлуде. Сонымен қатар, қонақ үй кәсіпорнын қызмет көрсетуші персонал мен қонақтар қарым-қатынасын қамтамасыз ету керек. Көрсетілген қызметтердің қажеттіліктерін қанағаттандырып алу үшін материалдық емес, мүмкінсіздік, қызмет көрсетуді бағалау алдын – ала алмау көрсетілген қызметтер сапасын бағалау мен бақылау қажет. Қонақ үй қызмет көрсету деңгейі туралы қонақ көзқарасын қалыптастырады. Тұтынушылар көзқарасын қалыптастыратын жарнаманың қалыптасуыда көрсетілген қызметтер сапасына байланысты. Тұтынушының өмірлік тәжірибесінде қалыптасқан күтушілерге ұсынған қызметтер деңгейінің сәйкестігі. Сонымен, жеке тұтынушы стандарты мен қонақ үй стандарты сәйкестігі қонақтардың қызмет көрсетуге қанағаттануы да психологиялық тұрғыдан басым фактор [1]. Сонымен, қонақтың оң тәжірибесін ұдайы бекіту – оның аталмыш отельге қайта келуіне жақсы ынталдырушы әдіс болып табылады. Персонал қонақ үйде тұратын категориясын көз алдына елестетіп, сонымен қатар, тұтынушыларда туындайтын шамалы спектрді беру керек. Уақытында тұтынушылар сұранысы мен күтуіне жауап беру өте маңызды. Басқару бернелеріне кірегіндер:

- өндірісті қызмет көрсетуге технологиялық және техникалық дайындау;
- техникалық-экономикалық жоспарлау;
- есеп пен қаржы қызметі;
- техникалық және азық-түліктік қамтамасыздану;

- кәсіпорынның өндірістік-қаржылық қызметінің экономикалық талдауы [2].

Мейрамхананы басқару құрылымы - белгілі бір қызмет атқаратын, өзара байланысты ұйымдастыру бірліктері немесе буындарының жиынтығы мен бағыныштылығы.

Құрылым элементі болып кәсіпорын әкімшілігі тұлғасындағы басқару органы табылады.

Әкімшілік – мейрамхана директоры бастаған лауазымды тұлғалар тобы. Ол, өзінің міндеттері мен құқықтарына сәйкес ұжымның қызметіне басшылық жасайды.

Басқарушы аппараттың құрылымы мен кәсіпорынның әкімшілікті-басқару қызметкерлерінің саны оның қуатына, жұмыс жағдайына, сыныптылығына және т.б. тәуелді болады. Басқарушы аппараттың барлық қызметі мейрамхана жұмысының ритмін үздіксіз қамтамасыздандыруға бағытталған.

Кәсіпорынды басқаруда жауапты рольді өндіріс меңгерушісі атқарады, ол бүкіл өндірістік цехтардың жұмысы үшін жауап береді және цехтардың бастықтары арқылы оларды басқарады. Цехсыз құрылым болған кезде ол бригадирлер арқылы жеке бөлімшелерді басқарады.

Жылдам түскі астарды ұйымдастыру ерекшеліктері

Мейрамхана жұмысын ұйымдастыру ерекшелігі көрсетілетін қызметтер сапасымен, деңгейімен және қызмет көрсету жағдайларымен анықталады.

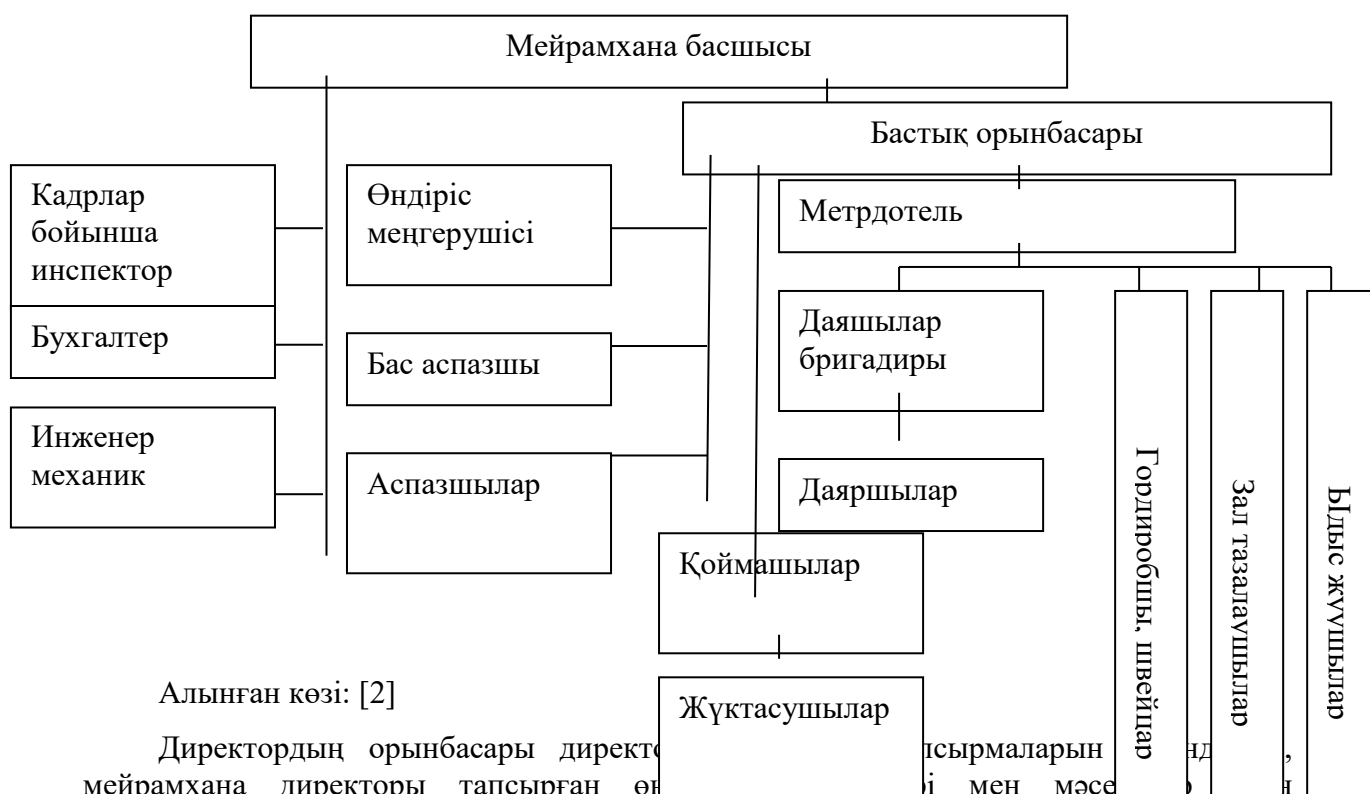
Адамдардың үлкен санына бір мезгілде қызмет көрсету үшін және түстену уақытын қысқарту үшін, мейрамханаларда кешенді түскі астар жасалады, олар суық жеңіл тамақтардан, бірінші, екінші тағамдардан және тәттіден (компоттан) тұрады. Жылдам түстену үшін мейрамханаларда жеке столдар немесе экспресс-залдар жабдықталады, сервиздеу қарапайымдалады. Мейрамханалардағы мұндай столдар мен залдар вокзалдарда, поездарда, аэропорттарда, кемелерде және қонақ үйлері жанында кеңірек тараған [3].

Темір жол көлігіндегі жолаушылардың тамақтануы вокзалдардағы және поездардағы мейрамханаларда жүзеге асырылады. Темір жол станцияларындағы мейрамханаларда, қызмет көрсетудің аралас әдісі қолданылады: даяшылармен қызмет көрсетумен қатар өзіне - өзі қызмет көрсету жүйесінде таратылған. Аралас әдіс таңғы және күндізгі сағаттарда қолданылады. Келермендермен есеп айырысу, есік көзіне орналастырылған, бақылаушы-кассалық аппарат арқылы немесе даяшымен жүргізіледі.

Вагон-мейрамхана алыс жолға жүретін поездар құрамына кіреді. Мейрамхана құрамында ас үй, жуушы бөлім, тамақ тарату бөлмесі және салон бар, ол жерде жолаушыларға қызмет көрсету ұйымдастырылады. Салонда 12 жиналмалы столдар орнықтырылған, ол 48 орынға есептеліп орындықтар қойылған. Қызмет көрсету даяшылармен жүргізіледі. Вагон-мейрамханалардың жемісті жұмысы көп жағдайда ұйымдастыру мен қамтамасыздандыруға тәуелді. Вагон-мейрамханаларды азық-түлікпен қамтамасыздандыру тәулік бойына ұйымдастырылған және тұрған жері бойынша, жүру жолында жүзеге асырылады. Вагон-мейрамханадағы фуршет директоры жол ұзақтығы 12 сағаттан асқанда поезд келесі станцияға келгенге дейін азық-түлікке тапсырыс-телеграмма жолдайды. Поездың келу уақытына тапсырысқа сәйкес өнімдер вагон-мейрамханаға жеткізіліп беріледі.

Мейрамхана директоры тауарды, шикізатты және жартылай өнімдерді жеткізушілермен шарт жасасады және өнімнің дер кезінде жеткізілуі мен сапасын бақылайды, тауарлы-материалдық құндылықтардың сақталуы үшін жағдайлар жасайды. Ол кәсіпорынның барлық бөлімшелерінің жұмысын бақылайды, оның ішінде шығарылатын өнімдердің сапасында байқайды, сонымен қатар санитария мен гигиенаның барлық ережелерін сақтауды және техника қауіпсіздігі мен өрт қауіпсіздігінде бақылайды. Төмеде мейрамханадағы басқару структурасы беріледі (кесте 2):

Кесте 2
Мейрамханадағы басқару структурасы

Алынған көзі: [2]

Директордың орынбасары директордың тапсырмаларын мейрамхана директоры тапсырған өкілетті мен мәс жауапкершілікте болады.

Аэропорттарда авиа жолаушыларды тамақтандыру үшін қызме мейрамханалар қарастырылған. Авиация жолаушыларының уақытының байланысты аэропорттардағы мейрамханалар қарқынды қызмет көрсету әдісі бойынша таңертеңгі және түскі уақыттарда жұмыс істейді, және кешенді таңғы астар мен түскі астар ұсыныла алады.

Теплоходтарда, кемелерде жолаушылардың тамақтануы, даяшылармен қызмет көрсетілетін, мейрамханаларда ұйымдастырылады. Кешкі уақыттарда мейрамханаларда жолаушылардың көңіл көтеруі, музыкалық қызметтер, концерттер ұйымдастырылады.

Түскі асты күндізгі кезде беретін мейрамханаларда келермендерге қызмет көрсетудің қосымша прогрессивті әдістері қолданылады:

- бизнес-ланч – іскер кісілерге арналған түскі ас, күнделікті күндерде сағат 12-ден 16-ға дейін жеке мезіретпен қызмет көрсетіледі, оған суық тағамдар - 4-5 атау, бірінші тағам - 2-3 атау, екінші тағам - 3-4 атау, десерт - 2-3 атау және ыстық сусындар (шай және кофе) кіреді;

- жексенбілік бранч – «швед столы» типі бойынша қызмет көрсету. Бранч тақырыптық бағытты болуы мүмкін, мысалы аңшылық, ұлттық және т.б. Тағамдар сұрыпталымы кең, шай мен десерт дастарханы бөлек ұйымдастырылады;

- кофе-брейк (кофе-пауза) – мәжілістер мен конференцияға қатысушыларға қызмет көрсету [4].

Мейрамханада қызмет көрсетуді ұйымдастыру бірнеше элементтерден тұрады: келермендермен кездесу, оларды орналастыру, тапсырыстарды қабылдау және рәсімдеу, тапсырыстарды буфетке беру және оларды алу, тапсырыстарды өндіріске беру, тапсырысты алу және келерменге беру, есеп айырысу және столды жинау.

Келермендермен кездесу және орналастыру.

Келермендерді арнайы киім киген швейцар мейрамхана есігінің алдында күтіп алады, ол қонақтармен сәлемдесіп оларға есікті ашады. Егер қонақ машинада келген болса, мейрамханадағы фуршет арнайы жұмыскері қарауылданатын автотұраққа оның машинасын орналастырады.

Мейрамханада қонақты (қонақтарды) киім қабылдаушы, ал залдың кіре берісінде - метрдотель күтіп алады, ол келермендермен сәлемдесіп, олардан столды қанша адамға дайындау керегін сұрайды және залдан отыратын орынды таңдауларына мүмкіндік береді (зал толық болған жағдайда бос орындарды ұсынады). Мейрамхана қонақтарын тек қана дайындалған дастарханға отырғызады – ол жиналған және алдын-ала сервизделген болуы керек. Келермендердің үлкен тобын метрдотель бірнеше столдан жиналған жалпы столға орналастырады.

Тапсырыстарды қабылдау және рәсімдеу

Қонақтар қалай жайғасады, солай даяшы беттері ашық түрдегі мезіретті сол қолымен ұсынады. Мезірет алдымен әйел кісіге ұсынылады, егер әйел адам болмаса, онда жасы үлкеніне немесе мерей той инесіне беріледі. Мезіретпен бірге жабық күйде шараптар преЙскуранты ұсынылады.

Даяшы, қонақтарға таңдау жасауға мүмкіндік беріп, столдан алшақ кетеді, біршама уақыттан соң қайта келеді және қажет болған жағдайда қонақтарға тағамдарды ұсынады, оның дәмділігі, дайындалу әдістері туралы әңгімелеп береді, мейрамханадағы фуршет фирмалық тағамын және шараптар мен сусындар нұсқаларын ұсынады.

Тапсырысты қабылдау кезінде даяшы тапсырыс беруші келерменнің оң жақ қатарында тұруы керек, тапсырыс көшірме қағаз арқылы келесідей ізділікте есеп айырысу бланкісіне жазылады: суық және жеңіл тағамдар, ыстық тағамдар, бірінші, екінші тағамдар мен десерттер және буфет өнімдері. Тапсырысты даяшы алдымен суық, содан соң ыстық цехқа, тағамдар дайындалатын ыдыспен қосып береді. Буфет өнімдерін алу үшін даяшы буфетте алдын-ала чек соғады. Суық және ыстық тағамдарды алу алдында да даяшы чек соғады.

Жұмыс уақытының ішінде даяшыларға көп салмақ түседі. Олар 300 кг дейін жүк тасиды, орташа шамамен 5 км жуық жол жүреді. Тапсырысты қабылдауға даяшы жұмыс уақытының 3 % дейінгі бөлігін жұмсайды, дайындау-қорытынды жұмысына-11-ден 24% дейін, өндірістен тапсырысты күтуге - 10 % дейін. Сондықтан, мейрамханадағы фуршет жұмысын ұйымдастыруда, еңбекті ғылыми ұйымдастырудың маңызы өте зор болады. Оны енгізу еңбек тиімділігін арттырады, жұмыс уақытын дұрыс пайдалануға және жұмыскерлердің денсаулықтарын сақтауға мүмкіндік береді [5].

Қорыта келіп айтатын болсақ, мейрамхана қызметі тұтынушылар пайдасына бағыттала алады, онда қызметтің массалық өткізіліміне ұмтылатын, рестораторлардың біржақты мүдделері басым болады. Мейрамханалық бизнестің маркетингтік стратегиясы, әлеуметтік-белсенділік жұмыстарын ұйымдастыруға жаңа клиенттерді тартуға және толық қанағаттандыруға, мейрамханалар желісін кеңейтуге, бәсекелестік жайғасымын беріктендіруге және мейрамханалық бизнес нарығында оң бейне жасауға бағытталуы керек.

Дегенмен тиімді басқару жүйесі мейрамхана иесіне келесі екі шарт орындалғанда ғана пайда келтіреді: нарықтың өзіндік ерекшелігін есептеу және тиімді басқарудың барлық элементтерін кешенді пайдалану. Менеджмент клиенттердің көрсетілген қызметке қоятын талаптарын егжей-тегжейлі зерттеудің пассивтік мәселелеріне қатысты шешімдерді ғана емес, сонымен қатар сату көлемін жоғарылату, мейрамханалық бизнестің тиімділігін және пайдалылығын ұлғайту мақсаттарында сұранысты қалыптастыру және өткізілімді ынталандыру бойынша мәселелерді де болжайды уақытын дұрыс пайдалануға және жұмыскерлердің денсаулықтарын сақтауға мүмкіндік береді [6].

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Богушева В.И. организация обслуживания посетителей ресторанов и баров. Ростов Н/Д: Феникс, 2004 – С 4-11
2. Брановский Б.А. организация обслуживания на предприятиях общественных питаниях. Ростов Н/Д: 2004- С21-23
3. Евсевский Ф. Библия бармена . М.: Ев- робукс, 2004-3с
4. Извекова В.В. бармен, официант. М.: Дашков и К., 2004-16с
5. Карл У.П. организация обслуживания на предприятия массового питания: Пер. С англ. М.: Серин, 2001-23с
6. Кучер. Л.С., шкуратова Л.М. организация обслуживания на предприятиях общественного питания. Учебник для средниз специальных учебных заведений. М.: Дел. Лит., 2002-45с.

Калачева А . - студентка группы Тур18-4с
Научный руководитель - к.э.н., доцент Замбинова Г.К.
Карагандинского экономического университета Казотребсоюза,
г. Караганда, Республика Казахстан

ТУРИСТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ И ПОВЫШЕНИЯ ЕЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ

Конкурентоспособность - это свойство объекта, характеризующееся степенью реального или потенциального удовлетворения им конкретной потребности по сравнению с аналогичными объектами, представленными на данном рынке.

Конкуренция - взаимная борьба предприятий за лучшее положение на туристском рынке. Взаимодействие элементов рынка приводит к его цикличности, то есть с ростом спроса увеличивается предложение, что ведет к повышению цен и эта ситуация стимулирует производство конкретного продукта на рынке. В обратном случае, если предложение превышает спрос, происходит снижение предпринимательской активности по производству продукта. После определенного колебания цен наступает период равновесия спроса и предложения, рынок приходит в равновесное состояние.[1]

На современном этапе экономического развития проблема конкурентоспособности занимает центральное место в экономической политике государства. Создание конкурентных преимуществ перед соперником становится стратегическим направлением деятельности государства и его органов в области обеспечения конкурентоспособности национальной экономики. При этом повышение конкурентоспособности касается всех уровней ее иерархии: продукции (товаров и услуг), предприятия, отрасли, региона и страны в целом, но особую важность приобретает конкурентоспособность предприятия как основного звена экономики. Несмотря на большое количество факторов, влияющих на конкурентоспособность предприятия, все же основным и определяющим из них остается его способность производить конкурентоспособную продукцию и создавать условия для ее продвижения на рынок.

В сложившейся ситуации для успешной конкурентной борьбы предприятиям необходимо не только обновлять технологии и технологическое оборудование, изучать внутренний и внешний рынок и вести маркетинговые исследования, также выявлять свои возможности, слабые стороны и уязвимые места конкурентов, но и оказывать управляющее воздействие на собственную конкурентоспособность и определять ее основные направления.

Конкурентоспособность туристической отрасли определяется наличием у нее экономических, организационных и технических условий для формирования, производства и сбыта туристического продукта высокого качества, который удовлетворяет потребности определенной группы потребителей. Она достигается как за счет конкурентных преимуществ предприятий, так и за счет их взаимодействия.

Определение конкурентоспособности, если рассматривать ее только с точки зрения функционального назначения предприятия, имеет несколько разновидностей и сфер практического назначения.

Конкурентоспособность туристического продукта может быть определена только в результате его сравнения с другим продуктом и является относительным показателем. Она отражает различие определенного продукта от продукта-конкурента по степени удовлетворения конкретной потребности. Для определения конкурентоспособности туристического продукта нужно не просто сравнить его с другими по степени их соответствия конкретной потребности, но и учесть при этом затраты потребителя на покупку и последующее использование для удовлетворения собственной потребности.

Наиболее широко используется в экономической литературе определения конкурентоспособности предприятия как его относительной характеристики, отражает различия процессов развития предприятия по сравнению с предприятием-конкурентом как по степени удовлетворения своими товарами или услугами определенных общественных потребностей, так и по показателям эффективности хозяйственной деятельности.

Конкурентоспособность туристической отрасли определяется наличием у нее экономических, организационных и технических условий для формирования, производства и сбыта туристического продукта высокого качества, который удовлетворяет потребности определенной группы потребителей. Она достигается как за счет конкурентных преимуществ предприятий, так и за счет их взаимодействия.

В связи с этим существуют три метода образования цен на туристические услуги:

1. На основе издержек или затратный метод (совокупность полной себестоимости турпродукта -используется турфирмами, которые стремятся в первую очередь получить прибыль от инвестиций).
2. С ориентацией на уровень конкурентов - метод, характерный для туристских организаций. Цены устанавливаются ниже, выше или на уровне рыночных, в зависимости от требовательности клиентов, предоставленного сервиса, реальной или предполагаемой реакции конкурентов.
3. С ориентацией на спрос - метод, основанный на изучении желаний потребителей и установлении цен, приемлемых для целевого рынка.

На практике каждая турфирма выбирает для себя один или несколько наиболее доступных и выгодных сегментов рыночного спроса, формирует цены и использует собственные каналы продвижения и продажи турпакетов. Таким образом, возникает сегментация туристских агентств в зависимости от демографических, социально - экономических факторов.

Турфирмы придают большое значение анализу своих сильных и слабых сторон для оценки реальных возможностей в конкурентной борьбе и разработке мер и средств, за счёт которых предприятие могло бы повысить конкурентоспособность и обеспечить свой успех.

Для того чтобы обеспечить лидирующую позицию фирмы на туристском рынке, необходимо обеспечить продукт конкурентными преимуществами. Конкурентные преимущества - это материальные и нематериальные активы, а также сферы деятельности, которые стратегически важны для туристского предприятия и позволяют ему побеждать в конкурентной борьбе.

Ещё одной стратегией создания конкурентных преимуществ является дифференциация, т.е. придание продукту или услуге отличительных особенностей,

которые понравились бы покупателю. Стратегия направлена на то, чтобы сделать продукт не таким, каким делают его конкуренты. Дифференциация может выражаться в придании продукту уникальных свойств, причём данный продукт может быть массового потребления. [2]

Улучшение показателей деятельности компании за счет более высоких объемов продаж и дифференциации турпродукта, постоянного мониторинга текущего положения дел на рынке и оперативной корректировки планов – ключ к успеху в конкурентной борьбе на рынке.

Немаловажна в успехе туристской фирмы высокая профессиональная подготовка сотрудников туристических организации.

Другим важным фактором, позволяющим выстроить политику продвижения турпродукта в конкурентной среде, увеличить его качество по сравнению с конкурентами являются маркетинговые исследования.

Маркетинговые исследования туристического продукта – это процесс разработки, продвижения и реализации услуг, ориентированный на выявление специальных потребностей на рынке. Он призван помочь клиентам оценить услуги сервисной организации и сделать правильный выбор. Туристическим фирмам же маркетинговые исследования позволяют лучше узнать нужды потребителей и уровень качества товаров конкурентов.

В общем виде маркетинговые исследования – это сбор, обработка и анализ данных о рынке, конкурентах, потребителях, ценах, внутреннем потенциале предприятия в целях уменьшения неопределенности, сопутствующей принятию маркетинговых решений.

Заключительным этапом маркетинговых исследований конкурентов является построение конкурентной карты рынка. Она представляет собой классификацию конкурентов по занимаемой ими позиции на рынке. [3]

Конкурентная карта рынка может быть построена с использованием показателей: занимаемой рыночной доли; динамики рыночной доли. Распределение рыночной доли позволяет выделить ряд стандартных положений туристских предприятий на рынке: лидеры рынка; предприятия с сильной конкурентной позицией; предприятия со слабой конкурентной позицией; аутсайдеры рынка.

Методы анализа оценок потребителями различных туристских услуг, позволяет туристскому предприятию разработать различные варианты маркетинговых действий. В одном случае надо будет качественно улучшить предлагаемый туристский продукт, в другом - попытаться изменить отношение клиентов к своим услугам, доказывая их преимущества по сравнению с предложениями конкурентов.

С учетом вышеперечисленного возможно добиться не только необходимого качества отдельно взятой услуги\продукции, но и повышения качества обслуживания в целом, а значит повышению конкурентоспособности организации. Конкурентоспособность является многоаспектным понятием, означающим соответствие производимых компанией товаров и услуг условиям рынка, конкретным требованиям потребителей не только по своим качественным, техническим, экономическим, эстетическим характеристикам, но и по коммерческим и иным условиям его реализации, включающим в себя такие понятия, как цена, сроки поставки, каналы сбыта, сервис, реклама и т.д. Для повышения конкурентоспособности предприятия были рекомендованы следующие мероприятия:

- улучшать технологию обслуживания клиентов (гостеприимство);
- снижать стоимость (себестоимость) продуктов (делать их более доступными);
- увеличивать простоту и ясность обслуживания;
- увеличивать гибкость туристических предложений;
- увеличивать целостность, обоснованность и комплексность туристических пакетов.

Список использованной литературы:

1. Стратегия индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2003-2015 годы Республики Казахстан от 17 мая 2003 года.
2. Дурович А.П. Маркетинговые исследования в туризме: учеб.-практ. пособие / А. Дурович, Л. Анастасова. – М.: Новое знание, 2015.
3. Мескон М.Х. Основы менеджмента / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М.: Дело, 1993. – 251 с.
4. Грачева О.Ю. Организация туристического бизнеса: технология создания турпродукта: Учебно-практическое пособие / О.Ю. Грачева Ю.А., Л.А. Мишина, Ю.В. Мишунина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Дашков и Ко, 2010. – 276с.

Қалмұрат М.Н., ТР-811к-1 тобының студенттері

Цой Г.Н. ТР-711р-1 тобының студенті

Ғылыми жетекші: экономика ғылымының магистрі, аға оқытушы Байгушева А.Н.

Қазақстан Республикасы, Шымкент қаласы, Мирас университеті

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ҚОНАҚ ҮЙ БИЗНЕСІН ДАМУДЫҢ ЖОЛДАРЫ

Қонақ үй сферасы туризм саласының негізгі әрі құрамдас бөлігі болып табылады. Қазіргі заманғы шарттарға сәйкес ақшаның құйылуының тиімді көзі болып табылады.

Қонақ үй бизнесі бюджетке пайда жағынан көбірек болатын туристік бизнестің бір саласы болып табылады. Қонақ үй индустриясы экономикалық қызмет түрінде қонақ үйде, кемпингте, мотельде, мектеп және студенттер жатақханасында, келушілерге арналған үйлерде қысқа уақытта тұруды ұйымдастырады. Бұл қызметке ресторандық қызметінде қатысы бар. Алайда, туристік индустрияда негізгі орналастыру құралы қонақ үйлер болып табылады. Ол жерде уақытша келушілерге арнайы қызмет, сервис жасалынады. Қонақ үйлер тұрақты жататын орындар саны бойынша ажыратылады.

Қонақ үй бизнесі көптеген жаңа жұмыс орындарын ашу мүмкіндігіне ие, мемлекетке ақшалай жағынан пайдасы көп әрі маңызды көпфункционалды сала болып табылады. Қонақ үй саласындатағы бір ерекше назар аударатын жағдай - шет елдер тарапынан инвесторлардың отандық туризмді дамытуға шақыра алу. Яғни, бұл дегеніміз еліміздегі әр түрлі туристік фирмалар, қонақ үйлер, мейрамханалар шетелдік компаниялармен серіктес болуына мүмкіндіктің бар болуы. Сонымен қатар, әлемдік деңгейде атауы брендке айналған атақты «Radisson SAS Astana», «Rixos» секілді қонақ үйлердің болуы шетел туристерінің арасында Қазақстанның «сыртқы имиджін» қалыптастыруда маңызды рөл атқаратындығын атап өтерлік жайт. Маркетинг және қоғаммен байланыс бөлімі қонақ үйдің неғұрлым жасырын бөлімшесі болып табылады. Маркетинг бөлімінің негізгі мақсаты мен міндеті қонақ үй өнімі мен қызметін сату болып табылады. Ал қоғаммен байланыс бөлімі қонақ үй өнімі қызметі туралы жағымды, керекті, пайдалы мәліметтерді беру жағын қарастырады.

Қонақ үй дегеніміз ол – белгілі бір уақыт ішінде, басқа жерге бару мақсатымен саяхатқа шығуы, және түнеп шығу үшін белгілі бір стандарттар бойынша құрылған ғимараттар. Негізінен қонақ үйлер мынадай төрт негізгі категорияларға бөлінеді:

- 150 нөмерге дейін;
- 150 нөмерден 300 нөмерге дейін;
- 300 нөмерден 600 нөмерге дейін;
- 600 нөмерден аса.

Туристік қонақ үйлерге қойылатын жалпы талаптар

- материалдық-техникалық жабдықталуы;
- номенклатурасы мен ұсынылған қызметтердің сапасы;

- қызмет көрсету деңгейі.

1. Қонақ үйлерде тиісті жол белгілері орналасқан, автокөлік кіре алатын жолы, жайлы ірі жарықтандырылған алаңы және де автокөліктер үшін қысқа мерзімді автотұрағы болуы тиіс. Кәсіпорынның аты және категориясы көрсетілген тақта ілінуі тиіс.

2. Қонақ үй экологиясы таза және жайлы жерде орналасуы тиіс.

3. Қонақ үйде тұтынушылардың өмір, денсаулық және мүлік қауіпсіздігі қамтамасыз етілуі керек. Ғимаратта төтенше жағдайларда шығатын жол, баспалдақ және қауіпті әрі төтенше жағдайларда қонақтардың еркін бағытталуы үшін белгілі ақпараттық көрсеткіштер орналасуы тиіс.

Өрттен сақтану құралдарымен өрт жайында алдын ала хабар беру жүйесі болуы тиіс.

4. Санитарлық - гигиеналық нормалар мен ережелер қатаң орындалуы тиіс.

5. Электр, газ жүйелері, су құбырлары мен канализация жабдықтары қонақ үйлердің техникалық эксплуатациялық ережесіне сай орнатылу керек және эксплуатациядан өтуі тиіс.

6. Жаңа және ескі қонақ үй жобаларында мүгедектерді қарсы алу және қызмет көрсету жағдайлары қарастырылуы тиіс.

Бұл мақаланың жазылу мақсаты – Қазақстан Республикасының қонақ үй бизнесін басқа дамыған және дамушы елдерінің қонақ үйлерінің және мейрамханалық кешеннің даму деңгейі мен салыстыра отырып, қазіргі әл - ауқатын, жағдайын көрсету, сонымен қатар, еліміздегі қонақ үйлердің қазіргі даму барысындағы кемшіліктеріне назар аударып, алдағы уақыттағы жолдарын көрсету.

Қонақ үй және мейрамхана бизнес ортасы туризмнің жетекші факторы мен базасы болғандықтан, оны «алтын жұмыртқалы тауық» саласы деп атайды. Бірақ біздің елімізде қонақ үй-мейрамханалық және туристік бизнес көптеген себептерден шетелдегідей өріс алып жатқан жоқ, оның экономикалық және басқару негіздерін оқу экономикалық ғылымның жеке саласына әлі айналған жоқ, ал қонақжайлық қызмет көрсету маркетингі мен басқаруын тек кейінгі кезден ғана университеттік деңгейде оқыта бастады. Сондықтан бұл сала дамыған елдің тәжірибесін меңгерген жөн деп көреміз. Америка Құрама Штаттарында қонақ үй-мейрамханалық және туристік бизнесінде клиентке ерекше көңіл бөліп бағдарланумен ерекшеленетіндіктен, біз үлгі етіп американдық мектебін таңдадық. Бұл мектептің көрнекті өкілдері, қонақжайлық қызмет көрсету саласында жұмыс істейтін қызметшілер, олар өз индустриясының басқа кәсіпорын қонағы жағдайында болғанда өздеріне қандай қызмет көрсетуді қалайтын болса, қонақтарға да сондай қызмет көрсетуі тиіс деп айтады.

Қазақстандағы қонақ үй мекемелерінің қызмет көрсету сапасының өз ерекшеліктері бар. Бұл қызмет көрсету саласындағы қызметшілердің кеңес дәуірінен кейінгі қалыптасқан менталитетіне байланысты болып отыр. Аталған қызметшілердің арасында жасы үлкен адамдарға қарағанда жастар көбірек икемділік танытады. Қазақстандық кәсіпорындарының басқару жүйесінде, өкінішке орай, қонақ үй кешенінің экологиясына әзірге жөнді мән берілмеуде, көптеген басшылар басты назарды өндіріске аударуда. Шетел азаматтары жағынан, әсерісе, 90-жылдары шетел мамандарына Қазақстанның «Алтын Адам», «Ұлы Жібек Жолы», көне Түркістан, Тараз қалалары, Ұлытау, Ордабасы сияқты тарихи жерлер мен мәдени мұраларға қызығушылық пайда бола бастады. Кез-келген турист басқа елге саяхаттап барған жағдайда көптеген мәселелерге тап болуы мүмкін. Оларға мына мәселелерді жатқызуға болады:

- аймақтардағы инфрақұрылымның дамуының төмен көрсеткіші;
- әуежолы, теміржол бағыттарының жиілігінің төмендігі;
- жоғары деңгейдегі сервис қызметіндегі кадрлардың жетіспеушілігі;

шетел қонақтары үшін визаны алу, тіркеу сияқты іс – қағаз мәселелерінің шешілу ұзақтығы. Аталмыш дәл осы мәселелерді қарастырсақ шағын және орта бизнестің туризмнен де басқа салалармен байланысты. Сондықтан, қонақ үй иелері ойын – сауықтық сегменттегі, нотариатты – заңгерлік және т.б. кәсіпорындар мен бизнес – серіктестік орната білу қажет.

Қазіргі таңда елімізде жылдан жылға қонақ үйлердің саны арта түсуде. Деректерге сүйенсек, Қазақстанда қазіргі таңда әртүрлі санаттағы 385 қонақ үй жұмыс істейді. 350 – ірі қалалық жерлерде орналасса, 35 – ауылдық елді мекендерде орналасқан. Оларға бір мезетте 32876 адамды сыйдыруға болады. Соның ішінде Алматыдағы 25 қонақүйде 4950 орын бар. Және де қонақ үйлер қатарына люкс классты қонақ үйлерді жатқызамыз. Мұндай қонақ үйлердің саны елімізде 70 – тен аса.

Әлемдік қонақ үйледі бақылай отырып, тәжірибесіне мән беріп, отандық қонақ үй бизнесін дамытуда бірнеше ұсыныстарды қарастырайық:

- қонақ үй бизнесі саласындағы құқықтық нормалармен экономикалық әдіс - тәсілдерді үнемі жетілдіріп отыру;
- инвестициялық жобаларға салықтық жеңілдіктер ұсыну;
- потенциалды инвесторларға барынша ақпараттық және кеңес беру жұмыстарын ұйымдастыру;
- инвестордың құқықтары мен мүдделерін мемлекеттік кепілдік беру арқылы қорғау;
- инфрақұрылым кешенін дамыту мәселесін қарастыру;
- қонақ үй шаруашылығы саласында электронды жылдамдылық мәселесі алға тартылуы керек.

Қонақ үй бизнесін басқаруда маңызды мәселелердің бірі кадрлар мәселесі болып табылады. Сонымен қатар, үлгілі қонақ үй стратегиялық жоспарлау жүйесінің бар болуымен, басшылықтың қызмет көрсету сапасын өсіруге ұмтылуымен, тұтынушылардың арыздарын қанағаттандыру жүйесін қамтумен сипатталады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының статистика агентігінің ресми сайты www.stat.gov.kz .
2. О. Мазбаев, Б.Ауебаев, Е.Тоқпанов. «Туризм және өлкетану негіздері» – Астана, 2016.
3. Данияров Т.А. «Туризмдегі сервистік қызмет көрсетудің ерекшеліктері мен болашағы» – Түркістан , Тұран , 2015.

Карсакин А.А, студент группы РД-18-5с
Калачёва А.В студентка группы Тур-18-4с
Научный руководитель –Алексеев Т.Н..

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда,
Республика Казахстан

КАЗАХСТАНСКИЙ ТУРИСТСКИЙ ПРОДУКТ И ЕГО ПОТЕНЦИАЛ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Развитие туризма в Казахстане это один из основных приоритетов экономики. Для успешного развития туризма необходимо создать качественный и конкурентно-способный туристический комплекс, на основе которого и будут создаваться условия для развития международного сотрудничества в области туризма и гостеприимства, а также притока в страну новых инвестиций.

Туризм - это отрасль, способная производить своеобразный продукт, который должен соответствовать категориям спроса и предложения, что в свою очередь сразу же разграничивает рынок на зарубежного потребителя и местное населения.

На сегодняшний день международный туристический рынок представляет механизм с многомиллиардным оборотом и ожесточенной конкурентной борьбой где каждый стремится привнести что-то новое. Именно поэтому нам необходимо в первую очередь создать качественный туристский продукт, что будет иметь оригинальные ранее не виданные особенности, что будут присущи только Казахстану и будут особенно востребованными как у иностранных туристов что приезжают изучить нашу культуру и увидеть что-то новое, так и местному населению что просто хотят приятно отдохнуть и оставить хорошие воспоминания об отдыхе.

Туризм является экономическим сектором, наиболее пострадавшим от COVID-19, проявились глубокие экономические последствия и социальные последствия пандемии. Без какой-либо уверенности относительно того, как долго продлится этот кризис или каким может быть окончательное экономическое и структурное воздействие на туризм, все участники туристской индустрии озабочены по поводу миллионов рабочих мест, которые могут быть потеряны. Ввиду того, что малые и средние предприятия составляют 80% сектора во всем мире, **более широкое социальное воздействие кризиса выйдет далеко за рамки туризма**, что сделает его главной заботой для международного сообщества и в Казахстана в том числе. UNWTO определила перспективы уменьшения путешествий туристов в 2020 году на 1-3%, что приведет к предполагаемой потере доходов от международного туризма в размере от 30 до 50 миллиардов долларов США. До вспышки COVID-19 UNWTO прогнозировала положительный рост от 3% до 4% в этом году.

В связи с этим нам необходимо скорректировать развитие и формирование казахстанский туристский продукт с учетом новых вызовов.

На основе имеющегося опыта можно выделить два базовых компонента казахстанского тур продукта: культурный туризм и тесно связанный с ним эко-приключенский туризм (кемпинг, рафтинг, орнитологический, тренинг, альпинизм, охота и рыбалка). Для подобного вида отдыха у нас идеально подойдут такие регионы что уже имеют все необходимые ресурсы и именно это: Алматинская, Жамбылская, Южно-Казахстанская, Восточно-Казахстанская, Акмолинская области.

По мимо всего прочего нам необходимо учитывать саму специфику туризма и индустрии гостеприимства в Казахстане, так как казахстанский турпродукт может быть представлен на рынке только в составе комплексного центрально-азиатского турпродукта, а это означает что казахстанский турпродукт не в коем случае не должен уступать по соотношению цены и качества турпродуктам наших соседей по региону, а наоборот должен показать высшие стандарты качества при соответствующих ценах.

Важно не забывать и про то, что нашими услугами будут пользоваться группы людей, которым необходимо создавать определенные условия для комфорта, сейчас я говорю про пенсионеров, инвалидов и туристов с детьми. Так, пенсионеры, составляют достаточно многочисленную группу потребителей услуг индустрии путешествий и других видов отдыха в мире, а также семьи с детьми, которые в последнее время так же стали активными участниками данного рынка услуг. Но несмотря на увеличение числа туристов, многие туроператоры пока еще не осознали на сколько значимыми являются меры по обеспечению удобства для данных туристов. Поэтому необходимо выработать четкую политику и стратегию содействия обеспечению доступности туристских ресурсов, а также поднять уровень специальной подготовки персонала в индустрии туризма.

Далее необходимо помнить про климатические условия Казахстана наш турпродукт будет иметь сезонный характер, что в свою очередь потребует принятия определенных мер развития альтернативных видов туризма. Например, в момент, когда

туристический сезон заканчивается, то можно начать работу активную деятельность в сегменте бизнес туризма. В последние годы рынок деловых поездок в Казахстане сильно вырос, благодаря стабильной социально-экономической и политической ситуации, страна стала более узнаваемой и привлекательной с точки зрения развития бизнес-отношений, что, естественно, вызывает рост количества поездок с деловыми целями в Казахстан. Ведь с каждым годом деловые, культурные и научные связи между регионами и странами становятся все более интенсивными. Еще одним большим плюсом и аргументом в пользу развития делового туризма будет то что в отличие от других видов туристических поездок в периоды любых экономических спадов и кризисов сфера делового туризма страдает меньше всего, а порой даже наоборот она увеличивает свои объемы и приносит большую прибыль.

Важнейшей составляющей для бизнес-туризма является инфраструктура Казахстана, а в частности, как определенного города, так и страны в целом. Всем уже давно известно, что главной проблемой отечественного туристического сектора является инфраструктура (гостиницы, дороги, транспорт). Так как проблема известна и давно уже находится у всех на слуху, в связи с этим её уже не раз обсуждали на различных уровнях. Что конечно же дает свои плоды и ситуация, меняется к лучшему от года в год, но не стоит забывать, что предстоит все ещё сделать немало работы по улучшению этой сферы жизни. Учитывая обширность территории республики, большое значение имеет надежный автобусный и железнодорожный транспорт, так как туристы в данном сегменте рынка большую часть времени предпочитают самостоятельное передвижение на автобусах поездах и такси.

Кроме того, Казахстану не хватает достаточной известности на международном рынке, необходимо это для увеличения потока иностранных туристов в страну. Продвижение нашего турпродукта потребует от нас не только четкого понимания кому, как и когда его сбывать, но и каким способом. Необходимо активное распространение за рубежом качественных аудиовизуальных рекламных материалов о Казахстане. Должна быть активная рекламно-издательская деятельность, в том числе туристских фирм и гостиниц. Особое внимание следует уделить использованию новейших информационных технологий, в том числе созданию туристических сайтов Казахстана и их продвижению. Необходимо осуществлять организацию информационных туров для представителей иностранных СМИ и туроператоров, так как участники данных инфотуров будут являться нашими главными носителями информации о Казахстане за рубежом.

Подводя итог для развития инфраструктуры туризма страны, способной обеспечить устойчивый приток туристов с учетом специфики национального туристского продукта, необходимо: развитие инженерно-транспортной отрасли и туристской инфраструктуры, в том числе для развития туристских национальных проектов и ключевых мест туристского интереса, улучшение качества туристских услуг и соответствующая подготовка кадров в сфере туризма, развитие туристского имиджа Казахстана.

Список использованной литературы:

1. UNWTO.org; сайт Всемирной туристской организация ЮНВТО ООН.
2. Закон Республики Казахстан «О туристской деятельности в Республике Казахстан» от 13 июня 2001 года
3. Концепция развития туристской отрасли Республики Казахстан до 2020 года //Режим доступа: <http://www.kit.gov.kz/index.php/ru>

Михайлов И.А., студент группы Эб(ВЭД)1-О/Б/Чеб18
Степанов Н.Н., студент группы Эб(ВЭД)1-О/Б/Чеб18

научный руководитель – к.э.н., доцент Лебединцева Т.М.
Чебоксарский кооперативный институт (филиал) Российского университета
кооперации, г. Чебоксары, Россия

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ МИРОВОГО РЫНКА ТУРИСТИЧЕСКИХ УСЛУГ

Одной из основных тенденций, которые имеют место в современной мировой экономике, является повышение роли сектора услуг, который по темпу своего роста опережает рост материального производства. На долю сектора услуг приходится сегодня около одной четверти всей международной торговли, большая часть занятых в странах с развитой экономикой (особенно США) приходится на сектор услуг. Наиболее высокие темпы роста на мировом рынке услуг показывает сектор туристских услуг. Данный сектор является привлекательным для многих стран, так как туристские услуги обладают мультипликативным эффектом и выступают в качестве катализатора развития множества отраслей, что по сравнению с другими видами услуг проявляется наиболее ярко. Кроме того, развитие туризма оказывает значительное положительное влияние на экономику тех стран мира, которые развивают данный вид международных услуг.

Таблица 1

Структура экспорта и импорта туристских услуг (путешествий) в разрезе
регионов мира, % [1]

Регионы мира	2015 г.		2016 г.		2017 г.	
	экспорт	импорт	экспорт	импорт	экспорт	импорт
1.Северная Америка	17,2	13,2	20,3	13,4	18,8	13,8
2.Южная и Центральная Америка	4,6	3,4	4,9	3,4	5	3,8
3.Европа	34,3	31	35,2	32,6	36	32,1
4.СНГ	1,5	3,9	1,6	3,1	1,7	3,6
5. Африка	3,3	2,1	2,9	1,8	3,4	1,8
6.Ближний Восток	4,9	6,7	5,2	6,9	5,4	7,1
7.Азия	34,1	39,7	29,9	38,8	29,6	37,6
Всего по миру	100	100	100	100	100	100

По данным таблицы 1 отметим, что ряд регионов мира являются в большей мере экспортерами туристских услуг, чем их потребителями, например, страны Северной Америки (США и Канада), доля экспорта туристских услуг стабильно превышает долю их импорта. Так, в 2017 г. Северная Америка экспортировала 18,8 % мирового объема туристских услуг, в то время, как жители этого региона мира потребили от общего объема всех мировых туристских услуг только 13,8 %.

У жителей стран Европы в этом отношении наблюдается определенный паритет - экспорт и импорт туристских услуг примерно равны, эти страны не только активно привлекают туристов со всего мира, но и сами активно путешествуют.

Состояние торговли туристскими услугами на мировом уровне у граждан стран СНГ характеризуется пассивным торговым балансом по этому направлению. Страны СНГ импортируют туристских услуг примерно в 2 раза больше, чем предлагают их на мировом рынке.

Причинами такого состояния баланса туристских услуг являются следующие факторы: климатические условия и короткий (по сравнению со странами Европы и Азии) туристический сезон; недостаточная развитость туристской инфраструктуры в

регионах; значительные расстояния и неразвитость внутренних авиалиний; негативный информационный фон, создание многочисленных фейков и постоянные попытки создать России неблагоприятный имидж со стороны западных стран, что отпугивает многих зарубежных туристов.

Лидерство в импорте туристских услуг имеют Евросоюз, США и Китай, суммарная доля которых превышает 50 % данного рынка. Всего пятнадцать стран – лидеров импортируют более 80,0 % всего объема туристских услуг. Расходы на туристские поездки не являются первоочередными по важности, как, например, расходы, связанные с жизнеобеспечением человека (жилье, еда, одежда). Такие расходы человек может себе позволить при условии, если удовлетворены его первоочередные потребности и имеется некоторый запас средств, которые он может потратить свободно, не ущемляя себя.

Так, например, в числе первых 15 стран - лидеров по экономическому развитию находятся Германия, Франция, Италия, Испания, являющиеся членами Евросоюза, который занимает первую строчку в рейтинге как экспортеров, так и импортеров туристских услуг. Китай, США, Япония, Россия также входят в десятку стран - лидеров по объему ВВП и входят в группу стран, являющихся основными импортерами туристских услуг.

Международный рынок туристских услуг имеет миллиардный оборот и получение доли на этом рынке способно принести любой стране мира ощутимый экономический доход. А также различные дивиденды социального, политического характера. Всемирный экономический форум (г. Давос) совместно с рядом международных организаций, коммерческих и государственных структур составляет на основе статистической информации государств, организаций, компаний ассоциаций сферы туризма, а также опроса топ-менеджеров международных компаний и лидеров бизнеса Рейтинг конкурентоспособности стран в индустрии туризма, основанный на Индексе конкурентоспособности стран в индустрии туризма (ТТСИ) (таблица 2).

Таблица 2

Рейтинг конкурентоспособности стран в индустрии туризма (ТТСИ) за период 2013-2017 гг. [1]

2013 год		2015 год		2017 год	
Название страны	Индекс ТТСИ	Название страны	Индекс ТТСИ	Название страны	Индекс ТТСИ
1.Швейцария	5,66	1.Испания	5,31	1. Испания	5,43
2.Германия	5,39	2.Франция	5,24	2.Франция	5,32
3.Австрия	5,39	3.Германия	5,22	3. Германия	5,28
4.Испания	5,38	4.США	5,12	4.Япония	5,26
5.Великобритания	5,38	5.Великобритания	5,12	5.Великобритания	5,2
6.США	5,32	6.Швейцария	4,99	6.США	5,12
7.Франция	5,31	7.Австралия	4,98	7.Австалия	5,1
8.Канада	5,28	8.Италия	4,98	8.Италия	4,99
9.Швеция	5,24	9.Япония	4,94	9.Канада	4,97
10.Сингапур	5,23	10.Канада	4,92	10.Швейцария	4,99
....	---	...
63 Россия	4,16	45. Россия	4,08	43. Россия	4,15

Рейтинг включает в себя 14 показателей: законодательное регулирование; состояние окружающей среды; безопасность; здравоохранение; приоритет сферы туризма; инфраструктура воздушного транспорта; инфраструктура наземного

транспорта; туристическая инфраструктура; информационные технологии; конкурентоспособность цен в сфере туризма; человеческие ресурсы; интерес к сфере туризма в стране; природные ресурсы; культурные ресурсы.

В десятку лучших указанных рейтингов на протяжении последних лет стабильно попадают США, Австралия, Швейцария, Франция, Канада, Швеция, Германия, Великобритания, Италия. Это демократические страны, являющиеся экономическими и политическими лидерами. Эксперты по международному туризму отмечают, что бренды стран-лидеров имеют четкие ценностные ориентации, которые транслируются через бизнес, политику, туризм и культуру. Это создает высокий уровень идентичности и выделяет, «отличает», страну среди множества других на международном рынке. В этом преимущество и залог силы бренда. Это реализуется за счет продуманной политики продвижения бренда страны и, в первую очередь, как туристского направления. Особое внимание в представленных рейтингах было уделено ряду стран, которые наиболее успешно работают в этой сфере.

Если отдельно рассмотреть уровень безопасности в стране, то существуют индексы, которые помогают туристам выбрать самые безопасные страны для туризма и отдыха. К ним относятся Исландия, Новая Зеландия, Австрия, Португалия, Дания, Канада, Чешская Республика, Сингапур. К наиболее опасным странам относят Судан, Россию, Центральноафриканскую Республику, Демократическую Республику Конго, Ливию, Йемен, Сомали, Ирак, Южный Судан, Афганистан, Сирию. Рассмотрим численность занятых в туризме в отдельных странах мира (таблица 3).

Таблица 3

Численность занятых в сфере туризма, тыс. человек[2]

Страны мира	2017 год
1.Китай	28250,0
2.Индия	26148,1
3.США	5285,7
4.Индонезия	4585,1

По таблице 3 мы наблюдаем, что Китай является лидером по количеству занятых в туристской отрасли. В настоящее время Китай является одним из лидеров в мире по объемам въездного и выездного туризма. Именно в этой стране формируется крупнейший в мире туристический рынок. За 2017 год в Китай приехало 60 млн. иностранцев.

Мировой рынок туристских и рекреационных услуг сегодня стал одним из мировых лидеров в качестве источника рабочих мест. При этом развитие данного сектора экономики не только позволяет создавать новые рабочие места и тем самым бороться с безработицей, но во многих странах, и, прежде всего, развивающихся привлечение работников в сферу рекреационного туризма (экологического, этнического, культурного, сельского, спортивного) и рекреационных услуг позволяет выравнивать экономические возможности и предотвращает излишнюю миграцию населения из загородной местности в перенаселенные метрополии. [3, 246] Помимо этого, туризм и рекреационные услуги, как доходная индустрия позволяет увеличивать доходы и местного населения, занятого в сфере рекреационных услуг и туризма, а также в сфере, обеспечивающей оказание второстепенных рекреационных услуг и поставляющей необходимые туристам и отдыхающим товары.

Список использованной литературы:

1. Официальный сайт Всемирной торговой организации: <http://www.un.org>

2. WTO Secretariat for trade, consensus estimates for GDP
// https://www.wto.org/english/news_e/pres17_e/pr791_e.htm

3. Лебединцева Т.М. Внешнеторговая деятельность Российской Федерации на современном этапе развития экономики / Лебединцева Т.М., Савинов Д.Л. Проблемы практической экономики России в условиях глобальных рисков. Сборник материалов Международной заочной научно – практической конференции . - 2019.- с. 244-248

Мұхтарқызы А., ТР-811к-1 тобының студенті
Нұрмағамбет А.Н., ТР-711к-1 тобының студенті

Ғылыми жетекші: экономика ғылымының магистрі, аға оқытушы Байгушева А.Н.
Қазақстан Республикасы, Шымкент қаласы, Мирас университеті

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНА ШЕТ ЕЛДІК ҚОНАҚЖАЙЛЫЛЫҚ ИНДУСТРИЯСЫН ЕНГІЗУ ЖӘНЕ ДАМУЫ МҮМКІНШІЛІГІ

Экономика саласы бола тұрып, рекреацияны, демалысты және қонақүй мен рекреация қызметтерде әлем халқының өсіп отырған қажеттіліктерін қамтамасыздандыратын қызмет түрлерін ұйымдастыру үшін жаңа территорияларды іздеумен үнемі байланысты. Қонақжайлылық индустрияның даму мақсатында Қазақстанның туристік-рекреациялық әлеуетін, оның табиғи және мәдени-тарихи объектілерін игеру отандық туроператорларда жаңа ойлар, кәсіпкерлік ынтасы болуы тиіс, яғни бар ресурстарды жанаша пайдалану болып табылады.

Саяхатшыларға қызмет көрсету бойынша экономикалық қызметтер түрлері туристік территорияларды игеруде және осы индустрияда объектілерді құруда кәсіпкерлікті дамыту үшін жағдайды қамтуды талап етеді.

Қазіргі уақытта экономикасы дамыған елдерде де, кеңестен кейінгі ақпараттық кеңістікте де туристік кәсіпкерліктің жалпы қабылданған экономикалық теориясы әлі де қалыптасқан жоқ. Мұны шаруашылық философиясы, халық ділі, және тұлғалық деңгейдегі экономикалық тәжірибесі әлеуметтік және мәдени тәртіп жағдайының көптеген ерекшеліктері бойынша әртүрлігімен ақталады.

Әлем экономикасындағы халықтар мен мемлекеттердің бірігуі, менеджерлік ілім жүйесін қалыптастыруды қажет етеді.

Қазақстан бизнесі жиырма жылдық тарихы барына қарамастан, «менеджер» анықтамасы іскерлік белсенділік саласына кірген әр азаматқа лайық деп саналады, соның шінде қонақүйлік кәсіпорынның менеджерлері де бар.

Сонымен бірге әрбір менеджер іскерлік адам ретінде таныла алады, ал кезкелген іскер адам шындығына келгенде кәсіпкерлік феномен туралы айтсақ, кәсіпкерлік сапасына жатпайды. Тек қана тұлғалық сапаның болуы мен қызметтің белгілі бір түрімен айналысу талпынысы болғаны немесе мотивациядан бөлек өзіне жауапкершілік алу мен тәуекелге бару аз. Персоналдың дамуы тек осы қызметті қамтамасыздандыратын нақты жағдайлардың болуы ғана мүмкін. Бұл жағдайлар нарықтық қатынастарды дамытады. Мұндай жағдайлардың қалыптасуы белгілі бір қоғамдық ахуалды тұспалдайды, егер идеологиялық, саяси және әлеуметтік-экономикалық жағдай персоналдың белсенділігі қоғамдық қажетті деңгейін көрсетсе.

Менеджерлікті нәтижелі дәрежеде жүзеге асырылады тек белгілі бір қоғамдық жағдайда – кәсіпкерлік орта, нарық, нарықтық қатынастар жүйесі, сонымен қатар кәсіпкердің жеке еркіндігі, яғни оның жеке тәуелсіздігі мен құқықтық қамтылуы.

Қонақүйде персонал ортаның қалыптасуы, басқа салада сияқты – басқарушылық үдеріс. Бұл үдеріспен басқару әдістері, алайда, тек әкімшіліктік сипатта емес. Мұның негізінде қонақүй қызметтің субъекттеріне ықпал ете алмайтын іс-шаралар емес,

персоналдың тұрқы пайда болуы үшін жағдайлармен байланысты, олар республиканың туристік кеңістігін игереді және қонақүй индустриясын құрады.

Тауарлар мен қызметтерді өндірудің әр секторында кәсіпкерлік ортаны құрастыру – көпжақты шешім. А.В. Бусыгин ойынша, ол келесідей элементтерді қосады:

- Қонақүйде қоғамдық экономикалық және әлеуметтік-экономикалық философияның өзгеруі;

- Тұжырымдамаға сәйкес ұлттық қоғамдық психологияның өзгеруі;

- Заңнама қамтыған қонақүй инфрақұрылымды құру акцентімен ұлттық бағдарламада қабылдау, яғни кәсіпкерліктің барлық институттары.

Феноменнің күрделілігіне қарағанда, әлемде кәсіпкерліктің жалпыға бірдей унитарлы анықтамасы жоқ, бірақ кәсіпкерлік мәселесінде әр зерттеуші өздігінше оны ұғындырады.

Американдық ғалым профессор Роберт Хизрич кәсіпкерлікті «жаңаны табу үдерісі, бағасы бар, ал кәсіпкерді – осыған уақыты мен күшін жұмсап, өзіне қаржылық, психологиялық және қоғамдық тәуекелге барып, соңында табысқа жететін адам» ретінде анықтайды.

Американдық ғылыми әдебиетте көптеген басқа анықтамалар берілген, яғни кәсіпкерлік пен кәсіпкерлік қызметтің экономикалық, саяси, психологиялық, басқарушылық және басқа кө-қарастармен сипатталған.

Ағылшындық профессор Алан Хоскинг бекітеді: «Жеке кәсіпкер деп өзінің шоты есебінде істі басқарады, өзі бизнесті алып жүреді және өзі қажетті құралдармен қамтымасыз етуде жауапкершілік алады, өзі шешім қабылдайды. Оның сыйақысы кәсіпкерлік қызметтен еркін табыс алу және қанағаттану болып табылады. Бірақ сонымен бірге ол өзінің кәсіпорынның банкрот жағдайына тап болса, онда тәуекелін қабылдауы тиіс».

Берілген ұғымдарды үлгі ретінде қабылдамай, белгілеп алсақ, мұнда кәсіпкерліктің іскерлік белсенділігінен, ал кәсіпкерлік қызметті жай қарапайым бизнестен бөлетін негізгі сипаттамалар құрайды.

«Жеке кәсіпкерлікті қолдау және сақтау туралы» Заңның 1 бабында кәсіпкерлікке анықтама берілді:

1. Жеке кәсіпкерлік – бұл өз тәуекеліне және мүлігіне өз атынан (жеке кәсіпкерлік) немесе юристік тұлға (ұжымдық кәсіпкерлік) жауапкершілігімен ұжымдық мүлігіне негізделіп, тауар (қызмет, жұмыс) сұранысын қанағаттадыру жолымен немесе жеке тапқан табыспен айналысатын азаматтардың қызметі деп аталады.

2. Жеке кәсіпкерлердің мүлігі дербес және заңмен сақталады. Кәсіпкер қызметін шектеуге болмайды, тек берілген Заңнан басқа жағдайда.

Кәсіпкерлік кеңістіктің қоғамда кезкелген шектеулердің болмағанына қарамастан (кәсіпкерлерге барлығы болады), экономикалық және қоғамдық даму деңгейі бойынша осы кеңістіктің бастапқы қалыптасуында нарықта қоғамдық шектеулер енгізілген (мысалы, құқықтық немесе экологиялық).

Туризмде табиғи қорлармен және тарихи-мәдени мұраны пайдаланумен қызметтің көптеген түрлері байланысты, мұндай заңнамалық актілер тыйым салынған-салынбаған сипаттағыларға «Арнайы қорғалатын табиғи территориялар туралы» және «Тарихи-мәдени мұраны пайдалану мен қорғау туралы» ҚР Заңы болып табылады.

Бұл салада «Жеке кәсіпкерлік туралы (1997)» заңын қабылдаумен шектеліп қоймады, одан кейін де жеке, кіші және орта кәсіпкерлік анықтамаларын енгізу оның объективтік құрамына және мақсаттарына қайшы тұрды.

Қонақүй қызметінің құқығының саралау үдерісін жалғастыра отырып, белгілеп алсақ, жоғарыда берілген Заңның 1 бабында жеке кәсіпкерлік жеке-меншік ретінде түсіндіріледі «...азаматтардың қызметі табыс алуға бағытталған, өзінің мүліктеріне негізделген және сол азаматтың атынан жүзеге асатын, тәуекелі үшін және мүлігі үшін жауапты».

Берілген анықтама көрсетіп тұрғандай өзінің функцияналдық негізі бойынша батыс зерттеушілердің берілгендеріне анағұрлым жақын.

Өкінішке орай бюрократиялық құрылымдар айналымға «жекеше», «кіші және орта» кәсіпкерлік терминдерін енгізді, өздігінен пікір бола алады, Кәсіпкерлік, зерттеушілердің ойынша – мекендік немесе сандық мағынада болмауы мүмкін. Қоғамдық өндіріс құрылымда экономикалық қатынасының нақты субъектінің орны мен ролін сапалы бағалау түрінде болады.

Сандық бағалау тек жекеше, шағын, орта және ірі қонақүйлерде, кәсіпорында жүргізіледі. Ал қонақжай индустриясында қонақүй бизнесін жеке-меншік формасы кәсіпкерлікті әлеуметтік-экономикалық әрекет ретінде мүлдем қарастырмайды.

Іс жүзінде қонақүй қызметін кеңістік үш саланың соммасы ретінде сипаттауға болады, оларды саралауда кәсіпқой қызметті ұйымдастыру тактикасы мен стратегиясын құруға мүмкіндік береді. Бұл құқықтық, әлеуметтік және экономикалық салалар.

Құқықтық саласы – бұл қоғам қонақүйдің кәсіби қызмет етуі үшін орнатып жатқан «ойын шарты», яғни – бұл экономикалық үдерістер мен қатынастардың негізгі субъектілерін іскерлік белсенділігін реттейтін Заңдар және актілер, осыны кәсіпкер нәтижелі қызмет жасау үшін дамытады.

Әлеуметтік сала өзінің құрылымы және оны құрайтын бөлімдер көлемі бойынша әртүрлі, олар туроператордың, туристік шаруашылық объектінің қонақүй қызметіне тікелей ықпал етеді. Осы салада келесідей элементтерді бөліп көрейік:

- Экономика даму концепция саласында, қоғамда басымдылық;
- Әлеуметтік санада сақталған ұлттық дәстүрлер, шаруашылық салттар, іскерлік және қонақжайлылық;
- Жалпы қоғамның және ұлттың білім деңгейі, туристік қызмет көрсету саласында мамандарды кәсіби даярлаудәрежесі;
- Қонақүйдің бизнесінің қоршаған ортасына қатынасы;
- Нәтижелі кәсіпкерлік белсенділік үшін қажетті инфрақұрылым;
- Қонақүй бизнесіне мемлекеттің қатынасы.

Экономикалық саласы деп кәсіпкердің таңдаған туристік және қонақүйлік бизнесте бәсекелестік жағдайы, мұнда мөлшерлік және сапалық жақтары бар. Мөлшерлі жақтары нарықта кәсіпкердің өндіріп жатқан туристік тауарлары мен қызметтерінің бөлігімен сипатталады, ол іс жүргізуде тұрақтылық деңгейін көрсетеді. Сапалық жақтары кәсіпкермен өндіріліп жатқан турөнімдер мен қызметтердің сапасы тұтынушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыру дәрежесін сипаттайды.

Туризм саласында қонақүй қызметі экономикалық табыс алумен байланысты, мақсаттарға жетуге бағытталған, жеке факторларына негізделген жеке тұлғаны деп атауға болады. Туризм капитал салуда ең жетісті саласы болып табылады, және істі дұрыс жүргізуді ұйымдастыруда салымдар тезарада өтеледі.

Әрбір қызмет шаруашылығының әрекет ету күші – қоғамның және әр адамның қажеттілігін қанағаттандыру үшін тауарлар мен қызметтерді өндіру жолымен белгілі бір мақсаттарға жету. Ереже бойынша, нарықтық экономика жағдайында қонақүй басшысы алдына келесідей мақсаттарды қояды:

- табыс алу (шығыннан көп табыс соммасы);
- еңбектен қанағат алу (өзінің ойларынды жүзеге асыру, басқаруда өзінді табу және басқа);
- әлеуметтік мәселелерді шешу (жұмыс орындарын қалыптастыру, денсаулықты алдын алу және басқа).

Қонақүй қызметтің көзі жеке мүмкіндіктер мен жеке фактор туралы білімді кеңейту бойынша интеллектуалдық қызметте қатынасынан тұрады. Жеке факторлар болып табылады:

- жеке мүлік;

- физикалық, ой-саналық қабілеттілігі, білімі және тәжірибесі;
- қоғамдағы орны;
- заңмен қойылған құқығы;
- кәсіпкерлік басқарудағы бөлек мүлкі;
- жеке әрекеттерді болжамдау.

Туризм экономикасында қонақүй қызметі шаруашылық шешімдерді қабылдау барысында жүзеге асады. Бастапқы кезеңде негізгі қабылданатын шешімдерге жатады:

1. қызмет саласын таңдау және оның масштабтары;
2. қонақүйдің орналасуын таңдау;
3. қаржыландыру құралын және салымдарды таңдау;
4. қонақүй қызметтің формасын және атын таңдау;
5. құжаттарды даярлау және қонақүйді тіркеу.

Қызмет саласын анықтау кәсіпкер өздігінен қарастырады. Мұнда келесідей факторлар сараланады:

- ұсынып жатқан қызметтер түрлеріне сұраныс;
- табыс алу болашағы;
- қорлар иен құралдарды тарту мүмкіндіктері.

Кезкелген қонақүйді құру табыс береді, себебі қонақүй клиенттерге - өнімді және қызметтерді ұсынады, жұмысшылар мен қызметкерлерге – жалақы мен басқа төлемдер; мемлекетке (ауданға) – салық, жиындар. Мұның бәрі қонақүй кәсіпорнына жатады. Туризмде қызмет көрсету кәсіпорны анағұрлым капиталды қажет етеді (қонақүйлер, мейрамханалар, транспорттық кәсіпорындар мен компаниялар). Мұндай кәсіпорындар әртүрлі капиталмен байланысты.

Қонақүйдің дұрыс орналасу жері оның өмір сүруінде маңызды болып саналады. Қонақүйдің орналасуы тауар айналым деңгейі, туристік тауар мен қызметтің бағасы, турөнімнің баға мөлшері, сондай-ақ табыс тәуелді. Ең жақсы нұсқа шығындардың табысқа қатынасымен есептеледі. Бастапқы кезеңде шаруашылық шешімдерді қабылдауда үнемдеу қағидасын сақтаған маңызды – қонақүйдің қызмет шаруашылығының жетістікке жетудің бірі, оның негізі тұтынушының қажеттілігін қанағаттандыру мақсатымен өндірісте шектеулі құралдарды үнемдеу болып табылады.

Туризмде нарықтық қатынастар, бір жағынан, туроператорлардың, турагенттердің, контрагенттердің туристік өнімдерді жүзеге асыру мен өндіруі бойынша шығындарын өтейді, және табыс алады. Басқа жағынан – еркіндік, өзара келісім, қайтырылуы, бәсекелестік және эквиваленттілік негізінде туристердің төлем қабілеттілік сұранысын қанағаттандыру.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Овчаров Антон Олегович Экономика туризма. Учебное пособие, 2014 г..
2. Окладникова Е. А. Международный туризм. География туристских ресурсов мира СПб., 2018
3. Александрова А. Ю. Экономика и территориальная организация международного туризма .М: МШГУ 2016
4. Ердаuletов С.Р. География туризма. – Алматы, 2014

Петрова С.А., студентка группы ГМУ(ГЧП)1-О/Б/Чеб19
 Арсентьева Е.Г., студентка группы ГМУ(ГЧП)1-О/Б/Чеб19
 Тодоренко О.В., студент группы БИ (АП) 1-О/Б/Чеб 19
 научный руководитель – к.э.н., доцент Лебединцева Т.М.

Чебоксарский кооперативный институт (филиал) Российского университета кооперации, г. Чебоксары, Россия

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ТУРИЗМА

Экономическая эффективность туризма является составным элементом общей эффективности общественного труда и выражается определенными критериями и показателями. Под критерием следует понимать основное требование к оценке правильности решения поставленной задачи. Необходимость критерия возникает потому, что следует четко определить, с каких позиций следует подходить к расчету эффективности производственно-обслуживающего процесса туризма.

Общественное производство функционирует в интересах всего общества, поэтому его эффективность следует оценивать исходя из степени достижения целей общества. В соответствии с теорией оптимального функционирования экономики эффективность на отдельном «участке» должна оцениваться с позиций общего эффекта, т.е. частные критерии эффективности должны соответствовать глобальному критерию, «вытекать» из него.

Общий критерий эффективности общественного производства заключается в достижении в интересах общества наибольших результатов при наименьших затратах средств и рабочей силы. В соответствии с Федеральным законом "Об основах туристской деятельности в Российской Федерации" от 24.11.1996 № 132-ФЗ (последняя редакция) выделяют въездной и выездной туризм. Для любой страны мира с точки зрения получения дохода и повышения экономической эффективности государства (выраженного в виде ВВП и темпов его роста) выгодно, когда въездные туристические потоки превышают выездные, поскольку такая динамика создает положительное сальдо платежного баланса, приносит в казну государства доходы [1, 247]. По этой причине при оценке туристской деятельности любой страны целесообразно рассматривать и анализировать в первую очередь показатели, характеризующие въездной туризм, как источник поступления доходов бюджета, стимулирования экономического развития отдельных отраслей экономики.

Положительное влияние туризма на экономику государства происходит лишь в том случае, когда туризм в стране развивается всесторонне, т.е. не превращает экономику страны в экономику услуг. Другими словами, экономическая эффективность туризма предполагает, что туризм в стране должен развиваться параллельно с другими отраслями народнохозяйственного комплекса. Туризм непосредственно участвует в создании национального дохода страны. Например, доля туризма в национальном доходе составляет: в Германии -4,6%, в Швейцарии - 10%. Совокупный вклад туризма в экономику страны включает как прямой, так и косвенный вклад.

Прямое влияние туризма на экономику страны (региона) - это результат расходов туриста на покупку услуг и товаров туризма. Деньги, потраченные туристами в месте пребывания, создают доход, который приводит к цепной реакции: «расходы - доходы - расходы – доходы...» и т.д.

Этот процесс означает косвенное влияние туризма на экономику страны (региона). Туризм генерирует вторичный спрос на товары и услуги. Косвенный вклад туризма в экономику страны проявляется в эффекте повторения затрат туристов на покупку услуг и товаров в определенное время и в определенном месте. Этот эффект называется «эффект мультипликации» или «мультипликатор».

Мультипликатор - это соотношение отклонения от чистого равновесного национального продукта (валового национального продукта за вычетом отчислений на потребление капитала) и исходного изменения в расходах на инвестиции, вызвавшего данное изменение реального чистого национального продукта.

Действие мультипликатора доходов от туризма можно рассмотреть на условном примере. Группа иностранных туристов тратит в одном из регионов России на услуги туристской фирмы и на покупку товаров и услуг у других предприятий определенную сумму. Доход - это выручка фирмы и предприятий от продажи туристам услуг и

товаров. Доход региона - это налоги, полученные из этой выручки и оставляемые в распоряжение региона.

Деньги туристов начинают полностью работать на экономику региона, когда туристская фирма покупает местные (региональные) товары и услуги. Продавцы этих товаров и услуг, получив деньги от туристов, выплачивают из них заработную плату своим работникам, которые, в свою очередь, тратят их на покупку товаров и оплату услуг и т.д. Цикл повторяется. Часть денег, полученных от туристов, уходит на уплату налогов, создание фонда накопления, покупку импортных товаров и товаров, произведенных в других регионах, т.е. представляет собой утечку денег из данного цикла.

Мультипликационное влияние туризма проявляется в том, что в результате цепной реакции «расходы - доходы» доход, получаемый от одного туриста, превышает сумму денег, израсходованных им в месте пребывания на покупку услуг и товаров.

По оценке швейцарских ученых, мультипликатор дохода от производства услуг туризма существенно дифференцируется в зависимости от страны или региона и составляет от 1,2 до 4,0. Если к примеру, мультипликатор для региона или страны равен 2,5, а первоначальный рост инвестиций в туристскую индустрию составит 40 млн. руб., то прирост чистого национального продукта от туристского обслуживания в регионе или стране составит 100 млн. руб. ($2,5 \cdot 40$).

Таблица -1 Экспорт и импорт услуг Российской Федерации в категории «поездки» по данным платежного баланса РФ за 2016-2018 гг.[2]

Показатели	2016г		2017г.,		2018г.,	
	Су мма, млрд. долл.	в%к объему внешнеторгов ого оборота	Сум ма, млрд. долл.	в%к объему внешнеторгов ового оборота	Сум ма, млрд. долл.	в%к объему внешнеторгов ового оборота
Экспорт	7787	24,5	8945	22,3	11486	25,1
Импорт	23952	75,4	31058	77,7	34271	74,9
Внешнеторговый оборот по категории «поездки»	31739	100,0	40003	100,0	45757	100,0
Сальдо по категории «поездки»	-(16165)	*	-(22113)	*	-(22785)	*

Экспорт туризма из страны означает активный туризм для экономики данной страны, а импорт туризма - пассивный туризм. Отношение между стоимостью туристского продукта, реализованного иностранным туристам в принимаемой стране, и стоимостью туристского продукта, реализованного гражданами данной страны за рубежом, представляет собой туристский баланс данной страны.

Особенностью туризма является то, что туристский продукт, производимый на экспорт, не вывозится из страны, а реализуется в этой стране. Потребитель туристского продукта сам преодолевает расстояние, отделяющего его от интересующего туристского продукта. Туризм как торговлю услугами на мировом рынке можно назвать невидимый экспорт. Он вносит соответствующий вклад в платежный баланс страны.

Так, на примере платежного баланса РФ за 2016-2018 гг., можно рассмотреть объем расходов на деловые и личные поездки граждан России за границу и иностранных граждан в Россию (таблица 1).

Эффективность внешней торговли услугами в категории «поездки» можно оценить через коэффициенты соотношения экспорта и импорта этой категории (таблица 2)

Таблица 2 – Показатели экспортного потенциала и эффективности экспортной деятельности РФ в категории «поездки»[2]

Показатели	2016 г.	2017 г.	2018 г.
1. Коэффициент покрытия экспортом импорта в категории «поездки»	0,325	0,28	0,34
1. ВВП России, млрд. руб.	86014,2	92101,3	103875,8
3. Доля экспорта в категории «поездки» в ВВП страны, %	0,55	0,57	0,17

Доля экспорта поездок составляет около $\frac{1}{4}$ части всего внешнеторгового оборота в части категории платежного баланса «поездки», тогда как импорт составляет $\frac{3}{4}$ всего внешнеторгового оборота по этой части. Вследствие этого, сальдо платежного баланса по данной строке является отрицательным. Однако надо признать, что за последние 3 года объем экспорта услуг в категории «поездки» стал расти (рост в 2018 г. составил 1,5 раза от уровня 2016г.).

Одним из главных признаков экономической эффективности, который приносит развитие туризма в стране или регионе является создание новых рабочих мест. Это решает проблему с безработицей, социальной напряженностью в обществе, дает возможность развитию малого и среднего бизнеса, увеличивает поступления в бюджет государства и дает возможность развитию регионов, не имеющих достаточно собственных возможностей для развития.

Нужно отметить, что те рабочие места, которые создаются благодаря развитию туристской отрасли имеют ряд особенностей. Во-первых, это сезонный характер работы, это тот самый случай, когда «месяц кормит год». В туристический сезон люди могут работать по 14- часов в сутки, так как поток туристов увеличивается, но и доходы получаемые в этот период являются очень высокими. Во-вторых, большая доля тех работников, которые могут быть заняты не в течении всего дня, а только часть. Например, спасатели на пляжах, врачи в санаториях. В третьих, в туристском бизнесе существует большой запрос на неквалифицированный труд (уборщики, посудомойки, охранники).

Вложения в развитие туристской отрасли в стране или регионе, как правило, всегда оправдывают себя с экономической точки зрения. А кроме того, после того, как отрасль начинает работать в полную силу, туризм будет являться одним из стабильных источников увеличения доходов бюджета страны или региона.

Нужно учитывать, что даже если регион является малонаселенным, слишком удаленным от центра, слабо развит с промышленной точки зрения, но обладает огромным потенциалом (может иметь красивый рельеф местности, который еще и способствует развитию спортивного туризма например), то вложения в туристическую отрасль себя почти всегда оправдывают.

Список использованной литературы:

1. Лебединцева Т.М. Внешнеторговая деятельность Российской Федерации на современном этапе развития экономики / Лебединцева Т.М., Савинов Д.Л. Проблемы практической экономики России в условиях глобальных рисков. Сборник материалов Международной заочной научно – практической конференции . - 2019.- с. 244-248

2. Официальный сайт Федеральной службы государственной статистики <https://www.gks.ru>

Пронина О.Д., студентка группы ТУР 19_3
Научный руководитель маг.ст. преп. Гарипова А.А.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г. Караганда,
Республика Казахстан

ЗНАЧЕНИЕ ИНДУСТРИИ ТУРИЗМА ДЛЯ СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ

На сегодняшний день туризм является объектом изучения многих наук, таких как: экономика, социология, менеджмент, культурология и др. Туристическая индустрия на данном этапе своего развития рассматривается как один из основных агентов социального развития общества.

Помимо экономического значения он играет большую роль в развитии доверия между людьми разных культур и религий, достижение взаимопонимания между разными этносами. Многие люди посредством путешествий стремятся изучать новые культуры посредством, в надежде получить новые впечатления или приобщиться к быту другой страны. Таким образом, туризм становится неотъемлемой частью социальной активности человека [1].

Прибывая в ту или иную страну, туристы знакомятся с местным колоритом, новыми людьми, изучают различные достопримечательности, традиции, чем оказывают влияние на социально-культурный аспект жизни личности. Туризм открывает возможности для развития и утверждения себя, как личности, для самореализации, общения, развития коммуникативных связей, повышение уровня знаний и культуры. Даная сфера требует от туриста определённых знаний, в частности о расположении места отдыха, его природно-климатических особенностях, а также обладать минимальным пониманием культуры данной области [2].

Актуально, что в нынешнее время в социальной сфере туризма происходят преобразования вследствие которых формируется большой спрос на образовательный, коммуникативный и культурный аспекты путешествий.

Остановившись в определённой стране турист складывает своё мнение о ней, соответственно грязные улицы, обветшалые дома не будут способствовать формированию положительного образа. Так же важную роль в создании впечатления будет играть обслуживающий персонал. Повышение качества обслуживания зависит от профессионального уровня работников, незначительные просчёты в кадровой системе могут оказать большое влияние на качество отдыха туристов [3].

В процессе туристской деятельности неизбежно происходит влияние на природу, зачастую неблагоприятные для неё. Загрязнения воздуха, водоемов, лесов влекут за собой истощение природных зон. И как следствие уменьшает приток новых туристов. Изначально под понятием «туризм» подразумевалось передвижение и временно пребывание людей вне постоянного места жительства, но постепенно это понятие расширилось и дополнялось.

Таким образом, по определению принятому ООН в 1954 году, туризм является активным отдыхом, влияющим на укрепление здоровья и связанный с передвижением и пребыванием за пределами постоянного места жительства [4].

В 1980 году в Манильской декларации по мировому туризму было принято, что туризм понимается как деятельность имеющая важное значение в жизни народов в силу непосредственного воздействия на социальную, культурную, образовательную и экономическую области жизни государств и их международных отношений.

Роль, место и значение туризма в жизни культуры и общества определяются:

- коммуникативной, связанной с расширением и укреплением границ общения;
- мотивационной;

- познавательной функциями.

Резюмируя стоит обратить внимание, что туризм является важной составляющей социальной активности, влияющей на все сферы жизнедеятельности человека. Посредством путешествий человек проходит процесс саморазвития, погружаясь в ту или иную среду своего местонахождения, в тоге вернувшись, домой он этими впечатлениями делается в окружающим его социумом.

Список использованной литературы:

1. <http://www.konspectov.net/question/1745037>
2. Афонин Геннадий Иванович. «Туризм как социально-культурное явление»
3. М.Ю. Горбунова «Туризм и культурно-символическое наследие»
4. Локтева М.С. «Прочие социальные науки»

Сабырова А., Тур-31к тобының студенті

Ғылыми жетекші – э.ғ.к., доцент Жуспекова А.К.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢДЕГІ ҚАЗАҚСТАНДА ТУРИЗМДІ ЖӘНЕ КӘСІПКЕРЛІКТІ ДАМУ, ИМИДЖІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Қазақстан әлемде туристік бағыт ретінде әйгілі емесе, дегенмен оның жері Қытай мен Еуропа арасындағы байланысты баяғыдан қамтамасыз ететін, Ұлы Жібек Жолы жерінде жүз жылдар бойы көптеген тарихи оқиғалардың куәгері болды. Қазақстанның тартымды туристік имиджін жасау сәйкесінше кең масштабты шаралар кешенін талап етеді. Негізгі имидждік шараларға Қазақстанның агенттіктері мен қонақүйлері халықаралық туристік көрмелердің, жәрмеңкелер мен конференциялардың, соның ішінде ДТҰ өткізетіндердің қатысушы болу керек, сонай-ақ қазақстан Республика территориясында осындай шараларды ұйымдастыру болып табылады. Конгресстік туризмді дамытқан маңызды, ол Қазақстанды Еуразияның қоғамдық және мәдени орталығына айналуына көмектеседі. Туризмде халықаралық ынтымақтастық Ұлы Жібек Жолы бойынша ЮНЕСКО мен ДТҰ жоспарларын жасауда және іске асыруда қатысумен, шетелдік мемлекеттермен екіжақты және көпжақты келісімге отыру арқылы жүзеге асады. Елдің туристік имиджін қалыптастыруда туристік ақпараттық орталықтарды ұйымдастыру республиканың аудандары да, шетелдер де маңызды роль атқарады. Туристік ұйымдардың Қазақстан Республикасының шетелдегі дипломатиялық өкілдермен өзара әрекеттесу тәжірибесін қолдануға назар аудару қажет. Елдің туристік шамасын жарнамалауда ұлттық авиа тасымалдаушы мен басқа транспорттық кәсіпорындар көмектесуі мүмкін [1].

Шетелдерде Қазақстан туралы жоғары сапалы полиграфиялық және аудио-визуалды жарнамалық материалдарды белсенді тарату мен баспасы қажет. Қазақстанға туристерді тарту өлкетану жариялымдар, жарнамалық-баспалық қызмет, соның ішінде қонақүйлер мен туристік фирмалар көмектеседі. Жаңа ақпараттық технологияларды пайдалануға көңіл бөлу керек, соның ішінде Интернет торында Қазақстанның туристік кәсіпорындардың WEB-сайттарын құру. Туристік ағымдарды генерациялайтын елдерден бұқаралық ақпарат құралдардың өкілдері мен туристік агенттер үшін Қазақстан бойынша таныстырусапарларын ұйымдастыру нәтиже беру мүмкін. Қолайлы туристік имиджді құру Қазақстанда әр түрлі мәдени, спорттық және туристік шараларды халықаралық деңгейде өткізуге мүмкіндік береді. Қазақстанның туристік имиджін қалыптастыру үшін республика территориясына шетелдік азаматтардың кіруі мен шығу тәртібін оңайлату, визалық және кедендік процедурасын бірдей есептік

компьютерлік жүйесін енгізу маңызды. Қонақжайлықты республиканың имиджін құру туристермен жиі кіріп-шығатын жерлерге латын мәтіннің орысша, қазақша аудармасымен ақпараттық табло мен жазбаларды жасау және орнату [2].

Қазақстан Республикасындағы халықаралық туризм және кәсіпкерлікті алға дамытуды ынталандыру мақсатында әлемдік туристік нарықта мемлекеттің туристік қабілетін көрсету бойынша жұмысын күшейту жөнінде менімен Қазақстанның туристік және қонақүй бизнесінде имиджді қалыптастыру бойынша шаралар бағдарламасы жасалынды. Қонақүйлік индустриясы қоғамдағы экономикалық мәселелерін шешуде маңызды әсер етуде. Дамыған елдерде туризмнен түскен табыс қара және түсті металлдардың халықаралық саудасынан түскен табыстан екі есе жоғары екені белгілі. Туризмнен түскен табыс сол аумақтың экономикасын көтеруге қабілетті. Қонақүй индустриясы дамып жатқан аумақтың инфрақұрылымына, тұтынушылық нарығына және басқа да кәсіпкерлік қызметтердің дамуына экономикалық ықпалын тигізеді. Қонақүйде қызмет атқаратын осы екі менеджерлер категорияларын сұрау жоғары емес құқықтық және кәсіби деңгейі есебінде мемлекеттің жеткілікті құқықтық және кәсіпкерлік еркіндік қамтуымен қонақжай индустриясында қонақүй қызметінің персонал белсенділігін ынталандырудың негізгі жағдайын және персоналдың имиджін қалыптастыру жағдайын анықтауға көмектесті:

Қонақжайлық индустриясында қонақүйлік қызметінің персоналдың белсенділігін ынталандыру бойынша мемлекеттік шараларды іске асыру туризм бойынша басқару құрылымында қосымша ұйымдастырушылық құрылымды ендіруді талап етті: заңгерлік пен ғылыми-зерттемелік қызмет бөлімдері. Біріншісінің міндетіне – несие мен жеңілдіктерді алуда заңгерлік көмек, капиталы мен өндіру құралымен әртүрлі операцияларда кәсіпкерлердің құқықтарын қорғау, пайдаланушылық келісімі, екіншісіне – туризм және рекреация даму мақсатында территорияның қорлар шамасын зерттеу, туристік-рекреациялық қорларды дұрыс қолдану бойынша туристік кәсіпорын қызметін ғылыми қамту. Халықтың экономикалық белсендігі мен экономикалық дамудың негізгі бағыттарына сәйкес ұлттық психологияның қалыптастыру деңгейде кәсіпкерлік белсенділікті ынталандыру жағдайын қалыптастыру бойынша қосымша шаралар қажет. Бұл, ең алдымен кәсіпкерлік ортаны қалыптастыру оқу бағдарламасын, жаңа шаруашылық философиясы мен кәсіпкерлік психологияны құру. Жалпы менеджерлік қызмет негіздерін жаппай оқу мектептер бағдарламасында енгізу жақын жылдар ішінде өз қорытындысын беруі мүмкін [3].

Қонақжай индустриясында және Қазақстанда жалпы қонақүйлік қызмет персоналдың дамуы мемлекетпен барлық құқықтық, әкімшіліктік және экономикалық реттеуіштерді тиімді пайдалануды талап етеді. Олардың ішінде тікелей және жанама экономикалық реттеуіштер арнайы рольді ойнайды. Тікелей реттеуіштерді тиімді қолдану үшін туризм дамуы үшін елдің бюджетінде қаражаттар бөлінуі қажет., сонымен қатар бұл қаражаттарды тиімді пайдалануда бақылау жүйесін орнату. Қонақжай индустриясында қонақүй бизнес ортаны қалыптастыру – басқару үдерісте. Осы үдеріспен басқару әдісі, алайда, тек әкімшіліктік немесе нұсқаулық сипатта болмауы мүмкін. Олардың негізінде кәсіпкерлік қызметтің субъектілеріне ықпал етумен байланысты шаралар емес, кәсіпкерліктің пайда болуы мен жылдам қалыптасуы үшін қолайлы жағдай жасау жатыр, ол республиканың туристік кеңістігін зерттеуге, туристік индустриясын құруға және қонақүйде персоналдың имиджін көтеруге көмектеседі. Қонақүйлік қызмет инновациялық жағдаймен міндетті түрде сипатталады – жаңа түрөнім немесе туристік қызмет, мамандандықты алмастыру немесе жаңа кәсіпорынды зерттеу болуы мүмкін. Туристерге қызмет көрсету үдерісінің жаңа басқару жүйесі, қызмет көрсету үдерісіне жаңа ұйымдастыру әдістерін енгізу, жалпы түрөнім мен қызметтерді өндіру, жаңа туристік, рекреациялық территорияларды зерттеу және заманауи технологияларды ендіру – бұлардың барлығы инновация, бұл туризмде кәсіпкерлік пен кәсіпкерлік қызметті сипаттайды, ол тәуекелмен, еркіндікпен,

дербестікпен, қабылдаған шешімге жауапкершілікпен байланысты. Осыдан келіп, қонақүй бизнесінде кәсіпкерлік пен кәсіпкерлік қызмет экономикалық белсенділіктің ерекше түрі болып табылады, ол жап-жаңа технология бойынша табыс алуға бағытталған дербестік ынтаға, жауапкершілік пен инновациялық кәсіпкерлік идеяға, мақсатты қызметке негізделген.

Туризмде қонақүйлік қызметтің кәсіпкерлік белсенділік, ең алдымен, табиғи рекреациялық территориялар мен тарихи-мәдени мұраларды зерттеуде, туризмнің болашағы бар түрлерін ұйымдастыруда, жаңа маршруттар мен турларды жоспарлау мен жасауда, құрылыс пен туристік индустрия объектілерді жаңартуда, ақыры, ішкі және келу туризмге жұмыс істейтін кәсіпорынды ұйымдастыруда көрінеді. Туристік қызметінің тәжірибесіне туристерге қызмет көрсетудің алдыңғы шетелдік тәжірибесі мен жаңа технологияларды ендіру жаңа идеялар мен жоспарды, дербестік ынта мен белгілі бір тәуекелді талап ететін кәсіпкерлік белсенділік саласы болып табылады [4].

Список использованной литературы:

1. Основы предпринимательского дела // Под ред. Ю.М. Осипова.-М.: Экономика, Предпринимательство в конце XX века. – М.: Экономика, 2014.
2. Пузакова Е.П., Честникова В.А. международный туристский бизнес. – М., 2016.
3. Шумпетер Й. Теория экономического развития. – М.: Прогресс, 1982.
4. Якокка Л. Карьера менеджера М.: Прогресс, 2015.

Сатыбалды Л.М. , Қабден Шыңғысов атындағы № 5 жалпы орта білім беретін мектебінің 11 А сынып оқушысы
Ғылыми жетекшісі: тарих пәнінің мұғалімі Сейлова М.С.

ТЕРЕКТІ ӘУЛИЕ ТАРИХИ-АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ КЕШЕНІНІҢ ТУРИСТІК МҮМКІНШІЛІКТЕРІ

Мемлекетті іргелі ел етіп, айбынын асқақтатудың және әлемге паш етудің бірден-бір озық жолы – туризм. Ендеше бүгінгі таңда еліміз үшін де, аймағымыз үшін де үлкен проблема болып отырған туризм саласын әлемдік озық талаптарға сай, тиімді де ұтымды, ғылыми негізделген жобалар ұсынылуы керек. Бұл баяндамның басты мақсаты өз зерттеулерім мен түйіндерім арқылы замандастарымның бойына білім мен тәрбие бере отырып, ауыл туризмін дамытып, шаңырағы шайқалмаған, сүт-қаймағы бұзылмаған замануи талапқа сай ауыл өркениетін қалыптастыру.

Осы таңда Қазақстанның туризм индустриясына дұрыс көзқараспен қарау, көне ескерткіштерді, діни орталықтарды, ұлттық салт-дәстүрді, әсем, шипалы табиғатын экологиялық тұрғыда таза мәдени орындарға айналған жерлерді аялап қорғауды ұлттық туризм арқылы насихаттау және туристік фирмаларда ауылдық туризмнің атқаратын ролін, келешекте туризмнің шетелдермен бәсекелестікке қабілеттілігін көрсетудің маңызы зор. Туризм біздің елдің саясаттық, әлеуметтік, экономикалық, экологиялық және мәдениеттік қайта құбылуына әсер ететін факторлардың бірі. Бұл жұмыстың нақты орындалысын елбасы Н.Ә.Назарбаевтың 2005 жылғы халыққа жолдауында айтылған тапсырмаларды және «Қазақстан - 2050» стратегиясы ұсынған бағыттарды басшылыққа ала отырып, іс жүзіне асыру.

Адам бала кезінен қалыптасады. Мектепке дейінгі жастан бастап баланың болашақ тұлға, өз елінің азаматы ретінде негізі қаланады. Біздің алдымызда тұрған басты мақсаттардың бірі -Отанға, туған елге, туған жерге, өз халқына деген сүйіспеншілікті бойымызға сіңіріп тұлға ретінде қалыптасу. Жобада түрлі

салыстырмалы жұмыстар жүргізе отырып, қисындық өлшемдер арқылы және әлеуметтік – экономикалық заңдылықтарды ескере отырып, аймақтың туристік инфрақұрылымына, мүмкіншіліктеріне дұрыс, ғылыми негізде баға беру.

Теректі әулие тарихи археологиялық кешенінің туристік маңызы оның культтік сипатымен ерекшеленеді. Егер біз әлемдегі 124 пайғамбардың алғашқысы Зороастризм дінінің негізін салушы Заратуштра пайғамбардың Ұлытау-Теректі өңірінде дүниеге келіп алғашқы діни рәсімін адамның ғибадат кезіндегі белгілерін сақтап қалған Теректі әулие жартастарының бетіндегі бейнелерден көруімізге болатынына адамзатты сендіре алуымыз шүбәсіз. Міне осы болжам жұмыстың жаңалығы болып табылады деп ойлаймын.

Көнедегі адамның өнері қоғамдық дамудың ең алғашқы баспалдағындағы адамзаттың қоршаған өмір шындығын танып қорыта бастауының алғашқы қадамдары екені анық. Сондай ертедегі өнердің жарқын бейнесі – жартас гравюралары. Петроглифтердің шексіз құндылығы біздің ертедегі ата – бабаларымыз өмір сүрген ортадағы әлем туралы ұжымдық дүниетанымды көрсетуде. Ертеде жартас бетіне бейнелеу өнерін дамыта отырып, суретшілер образдық бағытта қомақты жетістіктерге жеткен.

Гравюралардың бәрі шексіздікке ұмтылып, Көк-Тәңірге жетуге тырысып, мәңгілікке құштарлығын асқан шеберлікпен аңғартқан. Тәңіршілдік ертедегі көшпелілердің дүниетанымының негізі. Дүниенің рухани толыққандығы, барлық болмыстың көзі Көкте деген сенім олардың дүниетанымының негізін құрады.

Көне заман суретшілердің шығармашылық әрекетінің қиын көріністерін, ашық аспан астындағы түрлі аңдар мен жануарлардың қимылы, арпалысы, жекпе – жектері бейнеленген сызбалардан – ақ көруге болады. Қазақстанның тасқа салынған гравюралары біздің ертедегі ата – бабаларымыздың бізге қалдырған ұлы мұрасы, көне заман жайында дерек беретін даусыз жәдігер. Адамның темірмен танысуы ең алдымен қоғамдық еңбектің бөлінуімен көрініп, дамуға әкелді. Бұл тасқа салынған суреттер сюжеттерінің тақырыбына әсер етті. Қола дәуірінің петроглифтері діни нанымдарды, аңшылық сахналарын, тұрмыстық, әдет – ғұрыптық сюжеттерді бейнеледі.

Бір петроглиф ерекше таң қалдырады. Онда наным – сенімдік сахна бейнеленген: құрбандыққа шалынатын жылқылардың алдында аласұра билеп жүрген адамдардың ортасында бейнеленген. Ертедегі суретшілер аттардың керемет сымбаты мен мінезін бере алған. Сарыарқаның кеңістігіндегі петроглифтердегі ат суреттері ширақ қимылға толы. Адам аяғының, тұлпар тұяғының, түйе табанының іздері біздің заманымызға дейін Теректі - Әулие сайында, Ұлытауда, Сарыарқаның басқада жерлерінде де сақталған. Бөрілі байрақ ұстанған атты жауынгер – найзағайлар бейнеленген петроглифтер бізге көне түріктердің күші мен ерлік рухын жеткізеді. Тасына тарихтың үлкен жүгі түскен Ұлытаудың әр саласы, қыраты мен шоқысы, бетегелі беткейі, боз жусанды белдері, аспанмен таласқан шыңдары, жасылы жайқалған жазығы көрер көзді нұрландырып, сезімді жанның жүрегін жырға толтырады сөзсіз. Ұлытаудың кең қойнауына әрі қарай дендей енген сайын табиғаттың осы бір өлкеге берген тамаша сыйына сүйсініп сұлулық пен әсемдіктің бұл әлемде шексіз де шетсіз екенін еріксіз мойындағандай боласыз. Әр төбенің етегіндегі ойдым – ойдым ақ балтыр ару қайындар мен хас жапырақтары күн нұрына мейлінше малынып маңайын хош иісті жұпарға шомылдырып, жан дүниенді жасартып жібереді.

Орта ғасырлардағы жартасқа сурет салу өнері бұрынғы қалыптасқан дәстүрде дамыды. Бұл заманның суреттері мен петроглифтердің үстіне салу да жиі кездеседі. Мұндай жағдайларда олардың жасы дәуірге тән белгілер мен сюжеттер бояуы арқылы анықталатын болған. Кейбір ортағасырлық петроглифтердің жанында жазулар кездеседі. Кейінірек қазақтар өмірінің этнографиялық сюжеттерін бейнелейтін петроглифтер пайда болды. Ертедегі шеберлер қос өркешті түйенің тәкаппар келбетін, тұлпарлардың сымдай сымбатын, бұғы мен сайғақтың әсемдігін, барыстың серіппеше

атылуға әзір тұлғасын көрсете алған. Қолындағы ұзын найзасының ұшына бөрінің басы бекітілген атты жауынгер бейнеленген петроглифтер көне түркі дәуірінің тарихи құжаты мәніне ие болады.

Сурет №1

Сурет №2

Жалпы туризм қазақтарға жат дүние емес, өйткені біздің ата-бабаларымыз көшпелі халық болғандықтан, біздің барлық салт-дәстүріміздің элементтері туризмде бар. Мысалы: көшіп-қонуға ыңғайлы киіз үйлер, тұрмыстық бұйымдар бүгінгі таңда туризмде қолданылатын құрал-жабдықтарға ұқсас. Саяхат біздің елдің саясаттық, әлеуметтік, экономикалық, экологиялық және мәдениеттік қайта құбылуына әсер ететін негізгі факторлардың бірі:

- Туризмнің тарихы мен әдістерін оқыта отырып, азаматтың бойына осы саланың білімдерін қажет ететін қызметке итермелейтін жағдайларды қамтамасыз ету;
- Туризм саласындағы үрдістерді, жағдаяттарды сапалы бағалау тәсілдеріне үйрету, үйренушілерге саналы білім беру үшін ақпараттық материалдарды жүйелеу;
- Шығармашылық бастамасын дамытуға, білімді үздіксіз толықтыруға талпындыру, адамдардың өз бетінше білім алу дағдысын қалыптастыру үшін, ізденістік, зерттеушілік іс әрекетке баулу; Әлемдік туризмді халыққа толық түсіндіретін мемлекеттік бағдарлама құру арқылы оны жан – жақты түсіндіретін кішігірім ақпараттық кеңістік қалыптастыру қажет;
- Үкіметтің қолдауымен білім, ғылым, спорт, денсаулық, қаржы мен туризм министрліктерінің тікелей қатысуымен мектептердің оқу бағдарламаларына үйірме ретінде алғашқы кезеңде міндетті түрде туризмді таныстырып, оқытып, бағдарлау қажет.

Осындай жұмыспен айналысқан оқушылардың танымдық белсенділігі мен қызығушылығы артады және сабақтан тыс уақытта қызықты, қарапайым тәжірибелер жасау, күнделікті тұрмыстағы химиялық құбылыстарға көз жеткізе отырып, өз бетінше ойлануға үйренеді. Қосымша әдебиетпен жұмыс жасап, кітапханадан керекті материалдар жиналып, ауыл ақсақалдарынан, тарихшы-археологтардан, мұражай мен мұрағаттардан қажетті мәліметтер алынады. Логикалық ойлау қабілеті дамиды және оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру арқылы шығармашылық ізденіс жұмысымен айналысуына жол ашып, білім сапасының көтерілуіне арнайы біліктіліктің қалыптасуына әсерін тигізеді. Жиналған құжаттар өңделіп, жобалық жұмыс жазылды, соңынан қорытындысы шығарылды.

Жұмыстың нәтижесі және қорытындысы:

- 1) Ауылдық туризм кластерін дамытып, нормативті-құқықтық базаны нығайту;
- 2) БАҚ-да, интернетте жарнамалар беріп, кеңінен насихаттау;
- 3) Инвестиция ағымын көбейту және қаржы-несиелік жүйені оңтайландыру;

- 4) Туристік инфрақұрылымдарды халықаралық стандарт дәрежесіне көтеру;
- 5) Қаржыландыру және материалдық-техникалық базаны көтеру;
- 6) Туризм саласының жоғары білікті, кәсіби шебер маманын даярлау;
- 7) Ауылдық туризм индустриясына маркетинг және менеджментін дамыту, қолдану;
- 8) Ауылдың туристік имиджін қалыптастыру;

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақ әлемі. Этномәдени пайымдау. Оқу құралы. - Алматы, "Санат" 1997.
2. Сейдімбек А. Қазақ мәдениеті. Энциклопедиялық анықтамалық. Алматы: "Аруна Ltd."
3. Қаныш Сатпаев. Энциклопедия / Бас редактор Б.Ө.Жақып. — Алматы «Қазақ энциклопедиясы», 2011 жыл.

Серік А. - РД-18-1к тобының студенті

Ғылыми жетекші - магистр, оқытушы Жоламанова М.К.

Қазтұтынуодағы Қарағанды Экономикалық университеті, Қазақстан, Қарағанды қ.

МЕЙРАМХАНА БИЗНЕСІНДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІКТІ АРТТЫРУ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІКТІҢ НЕГІЗГІ ФАКТОРЫ

Әлемдік экономиканың жаһандануы жағдайында отандық компаниялардың ел ішіндегі және шетелдегі тауарлар мен капитал нарықтарындағы бәсекеге қабілеттілігі өзекті мәселеге айналуға келеді. Қазіргі таңда кез келген елдің экономикасының дамуы, халықтың рухани және материалдық игіліктерінің артуы, ең алдымен, сол елдің ғылымы мен білімінің, өндірістің инновациялық дамуына байланысты. Қазіргі кезеңде кәсіпкерлікті дамытудың әлсіз жақтары оны жетілдірудің нарықтық механизмдерінің инновациялық түрлерін одан ары жақсартуды қажет етіп отыр. Дамыған елдерде инновациялық (ноу-хау) өнімдер мен технологиялар ЖІӨ өсімінің 70-85% беріп отыр. Инновациялық сфераның белгілі дәрежеде ұйымдастырылмауы Қазақстанның 30 дамыған елдер қатарына қосылуға кедергі болуы мүмкін. Мұндай жағдайдан шығудың бірден бір жолы кәсіпкерліктің түрлі инновациялық нарықтық құралдарын одан ары дамыту болып табылады.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына жолдауында: «Қазақстанның агроөнеркәсіп кешенін инновациялық бағытқа түсіру маңызды. Бұл – біздің дәстүрлі саламыз. Азық-түлікке деген қажеттілік арта береді. Бұл секторға инвестиция көбірек салынады. Сондықтан бүгінгі фермерлер тек уақытша әрі ауа райына байланысты кездейсоқ жетістіктерді малданып қалмай, өндірістің өсімі жөнінде ойлануға тиіс. Жаһандық ауыл шаруашылығы өндірісінде бәсеке өсе беретін болады. Жермен жұмыс істейтіндер, ең алдымен, жаңа технологияларды енгізіп, өнімділікті үздіксіз арттыратындар, жұмысын әлемдік стандарттар негізінде жүргізетіндер болуы керек» – деп атап көрсетті [1].

Кәсіпорынның инновациялық белсенділігі оның бәсекеге қабілеттілігінің стратегиялық маңызды факторларының бірі болып табылады. Бұл мәселені өз еңбектерінде жетекші шетелдік ғалымдар Кирнэн М., Кристенсен К., Сенге П., Сливотски А., Моррисон Д., Янсен Ф., Шумпетер И., Менш Г., Ван Дейн Я., Фримен Х. зерттеумен айналысты.

Қазақстандағы инновациялық өзгерістер, ұлттық экономиканың инновациялық бағыттылығын қалыптастыру, еліміздің индустриялық-инновациялық саясатын

барынша ұтымды жүзеге асыру, инновациялық орта мен оның белсенділігін арттыру мәселелерін елімізге белгілі ғалым-экономистер С.А.Алпысбаев, Р.А.Алшанов, Ф.Г.Альжанова, және басқалар өз зерттеулерінде қарастырып, олардың қолданыс табуына қомақты үлестерін қосты.

Кәсіпорынның инновациялық белсенділігін бағалауда маңызды база ретінде инновациялық әлеуеттің элементтері болуы мүмкін. Ол элементтерге келесілерді жатқызуға болады: инновациялық-бағытталған бөлімшелердің болуы, мамандар құрамы, қаржылық ресурстар, материалды-техникалық қамтамасыз ету, интеллектуальды меншік, ұйымдастырушылық-басқарушылық көрсеткіштер.

Кәсіпорындардың инновациялық қызметті жүзеге асыруының төмен қабілеттілігі көбінесе ел экономикасының инновацияларды қабылдаудың төмен деңгейімен анықталады. Қазіргі уақытта сұраныс заманауи технологияларды қолдануға бағытталмаған. Барлық посткеңестік инновациялық жүйелердің ерекшелігі шағын инновациялық бизнестің әлсіз дамуы, ірі ғылыми сыйымды корпорациялардың аз көлемінде зерттеулер мен қайта жасауларда мемлекеттік сектордың жоғары үлесінің болуы болып табылады. Нәтижесінде ғылыми-техникалық шешімдердің жинақталған әлеуеті сұранысқа ие емес, ғылыми институттар мен ғалымдар қосымша табыс алуда мүмкіндіктері шектелген және тек мемлекеттік қаржыландыруға сүйенеді. Отандық экономиканың инновацияларды қабылдағыштығының төмен болуының тағы бір себебі Қазақстандағы ғылымның даму мәселелері болып табылады [2].

Бүкіл әлемде инновациялық даму кәсіпорындардың бәсекеге қабілеттілікті тұрақты түрде ұстап тұру мен жоғарылату қажеттілігімен байланысты. Сонымен бірге инновацияларды қолдану кәсіпорындарға нарықта тиімді бәсекеге түсуге, жаңа тұтынушыларды тартуға, қаржылық нәтижелерді жақсартуға мүмкіндік береді. Кәсіпорынның бәсекеге қабілеттілік деңгейі едәуір көлемде кәсіпорынның технологиялық деңгейіне тәуелді.

Қазіргі уақытта елімізде Қазақстан Республикасының 2015-2019 жылдарға арналған индустриалды-инновациялық дамуының тұжырымдамасы жасалуда. Қазақстанның әлемдік дамыған отыз елдің қатарына енуі инновациялық идеяларға сүйене отырып жоспарлануда.

Әсіресе, инновациялық қызметті жүзеге асыруының төмен қабілеттілігі көбінесе толық қызмет көрсететін мейрамханалар мен отбасылық мейрамханаларда, мұның себебі осындай факторлар болады:

- Азық-түлік бағасы төмен, осыған байланысты үй дайындау әлдеқайда тиімді. Шығындардағы айырмашылық тым сезіледі. Көптеген мейрамханалар нарықтың жағдайын ескермей, өз мақсаттарын басшылыққа ала отырып, мәзірдегі бағаны үнемі көтеруді жалғастыруда;

Тұтынушылардың теріс көңіл-күйі, экономикадағы белгісіздік, ертеңгі күнге сенімсіздік;

Wendy's айтуы бойынша, ірі қалалардағы өмірдің өсуі, сонымен бірге жалақы өсуінің баяулауы, мейрамхана саласының құлдырауының басты себебі. Көптеген елдерде сайлау өтті, бұл қоғамда белгісіздікті арттырады [3].

"Сатуды жандандыру" үшін рестораторлар өз мейрамханаларында арнайы ұсыныстар, акциялар мен жеңілдіктер енгізуге тырысады, алайда олардың тұрақты болуы қонақ алдында мейрамхана брендінің құндылығын төмендетеді және жалпы ресторандық зиян келтіреді. Мейрамханалардағы баға соғысы мейрамханаларға тым көп соққы беріп, олардың өсуіне және дамуына мүмкіндік бермейді. Егер акциялар мен жеңілдіктер бойынша сату мейрамхана табысының едәуір бөлігін құраса, онда мекеме үнемі банкроттық қаупінде болады. Мейрамхана акцияларды біраз уақытқа тоқтатса, ол елеулі табыс көзінен айырылады, мәзірдегі бағалар мейрамхананы таңдау кезінде басты критерий болып табылатын қонақтар оған баруды тоқтатады. Екінші жағынан, тұтынушылардың жағымсыз көңіл-күйі мен белгісіздік мейрамханаларға басқа таңдау

қалдырмайды. Қалай болғанда да бір жерде тұрып, тұрақты шығындарын төлеу үшін мейрамханалар кірістердің бір бөлігінен бас тартып, өз мекемелерінде акциялар мен жеңілдіктер ұсынады.

Фаст-фуд мейрамханаларының төмен бағалары қонақтарды, соның ішінде жоғары дәрежелі мекемелерде тамақтануға дағдыланған адамдарды тартуды жалғастырады. Нарықтағы үлесті жылдам тамақтану мейрамханаларының пайдасына қайта бөлу үрдісі байқалады.

Мейрамхана ұжымына сай келетін қажетті сапалары мен тәжірибесі бар кадрларды табу - өте қиын міндет. Алайда ресторатор үшін одан да күрделі міндет бұл кадрларды ұстау болып табылады, өйткені мейрамхана бизнесіндегі кадрлардың айналымы өте жоғары (орта даяшылар әр 2-3 ай сайын жұмыстан кетеді). Рестораторлар кадрлардың айналымы туралы біле тұра, мейрамхана қызметкерлерінен жұмысқа орналасудың қысқа кезеңінде барынша "сығуға" тырысады, сол арқылы мекемедегі кадрлардың тұрақтамауы мәселесін шешпей, керісінше арандатады [4].

Мейрамханадағы кадрлардың ауысуының негізгі себептері жаңа мейрамханалардың үнемі ашылуына (жұмыс берушілер арасындағы бәсекелестікке), жалақының аздығына және мейрамхана қызметкерлерін ұзақ мерзімді мақсаттарға бағыттайтын бонустардың болмауына байланысты жұмысқа орналасу мүмкіндіктерінің кең таңдауын атауға болады. Мейрамхана саласының жеке мәселесі кадрлардың қартаюы болып табылады, өйткені жас ұрпақ кеңселерде беделді жұмыс табуға тырысады.

Мәселені шешу жолдары: персоналды басқарудың тиімді стратегиясын құру (жалақының лайықты деңгейі, тренингтер мен оқыту, мансаптық өсу мүмкіндіктері, еңбек қызметінің нәтижелері үшін бонустар мен сыйақылар жүйесінің болуы, қолайлы еңбек жағдайлары және т. б.)

Мейрамхананы ашу және басқару бір қарағанда жеңіл міндет болып көрінеді. Кіруге күрделі кедергілердің болмауы мейрамхана бизнесіндегі өсіп келе жатқан ойыншылардың назарын аударады (жеке мейрамхана бизнесіңізді бастау үшін бөлінуі тиіс аз мөлшердегі инвестициялар, рұқсат алудың жеңілдігі, арнайы кәсіби дайындықтың қажеті жоқтығы және т.б.). Нарықтың жаңа қатысушылары санының өсу қарқыны кейде мейрамхана нарығының өсу қарқынынан асып кетуі мүмкін, бұл бүкіл сала үшін маңызды проблема болып отыр (пайданың төмендеуі, баға соғыстары, нарықтың фрагменттануы, банкроттықтың өсуі және т. б.)

Мейрамханаға келушілер санын арттыру буыны қонақтардың негізгі төлем сегменті ретінде мейрамханаға жоғары талаптар қояды. Мұндай қонақтар үшін әр бөлшегі маңызды, тіпті түскі үзіліс кезінде мейрамханаға бару ерекше рәсімге айналады. Миллениум ұрпағының жоғары күтулерін қанағаттандыру үшін, мейрамхана ингредиенттердің сапасы, жаңа тағамдарды үнемі енгізу, тағамдарды дайындаудың сау әдістерін таңдау, инновацияларды енгізу (аспаздық инновацияларды енгізу, төлемдердің жаңа тәсілдерін енгізу, онлайн және офлайн режимінде кері байланыс ұсыну, мейрамханаға тағамдарды берудің жаңа тәсілдері, мейрамхана маркетингі мен жарнама саласындағы инновациялар және т.б.). Мейрамхана нарығында өз орынын сақтап қалу және бәсекеге қабілеттілігін арттыру мақсатында рестораторлар шешім қабылдауда жүйелілік танытуға және жоғарыда аталған барлық мәселелерді жедел шешуге міндетті [5]

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Семькина Ю. демалыс-мемлекеттік іс. – А.: Контитнент, 20012, № 16. – С. 25 – 28.
2. Жаксыбергенов А. Г., Кулажанов Т. К. мейрамхана бизнесіндегі Менеджмент. Алматы, 2010. – 89 б.

3. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 17 Қаңтар 2014 ж. "Қазақстан жолы-2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ".
4. Архипов в. В. Ұйымдастыру мейрамхана шаруашылығы [Текст]: учеб. пособ. / В. В. Архипов. - М.: оқу әдебиеті орталығы, 2007. – 280 б.
5. Горелкина Е. мейрамхана сатып. Мейрамхананы сату: құру бастап сатуға / Горелкина Е.-в Вершина, 2007. – 92 б

Степанов Н.Н., студент группы Эб (ВЭД)1-О/Б/Чеб18
Михайлов И.А., студент группы Эб (ВЭД)1-О/Б/Чеб18
научный руководитель – к.э.н., доцент Лебединцева Т.М.
Чебоксарский кооперативный институт (филиал) Российского университета
кооперации, г. Чебоксары, Россия

РОССИЯ НА МИРОВОМ РЫНКЕ ТУРИСТИЧЕСКИХ УСЛУГ

Россия является активным участником мирового рынка и представлена на нем во многих сферах, однако ее доля на рынке туристских услуг (путешествий) и рекреационных услуг является незначительной. В большей степени Россия участвует в развитии этого рынка как импортер, то есть граждане страны охотно путешествуют, выезжают за границу, но как туристическое направление для туристов всего мира Россия не является широко популярной.[1, 247]

Между тем, для России с ее уникальными природными комплексами, богатой историей и самобытной культурой, перспективы для развития рынка рекреационных услуг, вливания в международные туристские потоки по линии въездного международного рекреационного туризма, довольно значительны. Спрос на туристские и рекреационные услуги в России также выглядит привлекательно даже на фоне стран, которые считают эту отрасль национальным приоритетом. Так, объем рынка в России в два раза больше, чем в живущей на рекреационном туризме Турции. Тем не менее, в настоящее время доля России в мировом туризме далеко не самая значительная.

Даже регионы с развитой инфраструктурой и наибольшей привлекательностью для иностранных туристов, такие, как Москва, Санкт-Петербург, города Золотого Кольца, получают от туризма по мировым стандартам минимальную отдачу. Так, сегодня туристская индустрия пополняет городской бюджет Москвы лишь на 1,5% в год. Все это говорит о том, что объективно до сих пор туризм, как перспективная сфера развития экономики оставался вне пристального внимания государства. Если бы правительство интенсивно стимулировало туризм, то по показателям роста Россия уже давно могла бы претендовать на место в первой десятке мировых туристских держав. К такому мнению пришли эксперты Всемирного совета по путешествиям и туризму (WTTC).

Если проанализировать состояние отдельных составляющих систему сферы рекреационных услуг элементов, то нетрудно заметить, что одним из наиболее значительных элементов применительно к России будет именно наличие богатейших и разнообразнейших природно-климатических и культурных рекреационных ресурсов: многонациональность и многоукладность предоставляют разнообразие возможностей для туризма от этнотуров в горные аулы до поездок в поселения оленеводов; от поездок на собачьих и оленьих упряжках до пустынных сафари; наличие разных географических поясов; уникальные природные ресурсы; исторические аспекты — например, посещение объектов сталинской эпохи или советского времени с соответствующей символикой и т.п. наличие в стране нескольких религиозных конфессий и, соответственно, историко-архитектурных памятников разных пластов

культуры также могут привлекать любителей экскурсионных и познавательных туров; наличие труднодоступных мест и тяжелых климатических условий вполне могут привлечь любителей такой разновидности рекреационного отдыха, как экстремальный туризм.

Причем, заметим, что Россия может быть привлекательной именно для таких согласующихся с требованиями устойчивого развития туризма видов рекреации, как экологический и культурный туризм.

По оценкам WTCC спрос на туристские услуги в России увеличится в период 2015-2020 гг. примерно на 5,3%, что лишь немного ниже темпов роста Германии, которая, между тем, прилагает массу усилий по развитию турбизнеса.

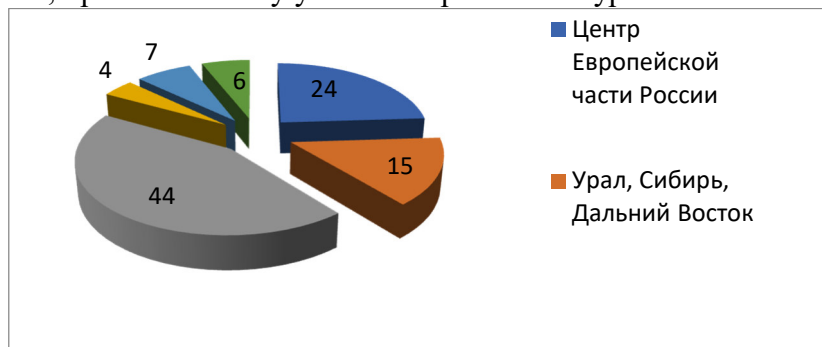

Рис. 1 Рейтинг привлекательности отдельных регионов России для туристов [2]

Причем прирост этот обеспечивается в основном именно за счет рекреационного туризма, так как остальные виды туризма в России пока не развиты и не являются столь привлекательными ни для внутренних потребителей, ни для иностранных туристов. Все вышеперечисленные ресурсы и условия позволяют рассчитывать на то, что при должном стимулировании развития рекреационной индустрии и туризма, эта сфера вполне может стать одной из самых перспективных в российской экономике.

На сегодня необходимо создание всех организационных, правовых, экономических предпосылок для развития рекреационной индустрии и интеграции российского рынка в мировой рынок рекреационных услуг. В последние годы, справедливо будет заметить, наметился определенный сдвиг в сторону осознания значения рекреационной индустрии для национальной экономики страны. Проведение Россией таких всемирных спортивных мероприятий как Олимпийские игры -2014, Мундиаль -2018 (Чемпионат мира по футболу) благоприятно сказываются на имидже страны и оказывают стимулирующее воздействие на место России на мировом туристском и рекреационном рынке.

Всемирный совет по путешествиям и туризму сегодня относит Россию к числу туристских стран со стабильными показателями роста. На языке абсолютных цифр — по вовлеченным в туризм миллиардам долларов (по оценкам WTTC в 2015 году в российскую индустрию туризма было вовлечено более 100 млрд.долл.) - Россия оказалась на 13-м месте в мире.

По оценкам того же WTCC, доля туристской отрасли экономики в ВВП в 2020 году составит около 357 миллиардов рублей, то есть около 1,5% ВВП. Причем эксперты WTTC прогнозируют и дальнейший рост доли туристской индустрии в ВВП России на 5,1% ежегодно до 2020 года.

Тенденция к росту рынка туристских услуг и развитию туристской индустрии в России прослеживается по другим параметрам, например в России возрос общий объем платных услуг в сфере туризма в стоимостном исчислении.

Кроме того, в России за последние годы значительно возросло количество гостиниц и аналогичных мест размещения. Этому очень способствовало проведение спортивных мероприятий мирового уровня. Например, Чемпионат мира по футболу был организован таким образом, что приехавшим иностранным туристам была

предоставлена возможность посетить не только традиционные крупные города – столицы России Москву и Петербург, но и областные центры - Казань, Екатеринбург, Нижний Новгород, Калининград, Ростов-на-Дону, Самара, Саранск, Сочи. Это дало толчок для малого и среднего бизнеса в гостиничной сфере и сфере развлечений.

Существенный рост гостиничный сектор в России показал в 2016 году относительно предыдущих годов, при этом количество самих средств размещения и мест в них увеличивалось по всем категориям - гостиницам, мотелям (в меньшем объеме), хостелам.

Статистика показывает, что въездные поездки из стран дальнего зарубежья, являющимися лидерами по числе таких поездок в Россию за последние три года неуклонно сокращаются. Наибольшее снижение показали Польша и Финляндия, Латвия. Лидером среди стран дальнего зарубежья является Китай.

По итогам 2017 года в Россию прибыло 1478 тысяч граждан этой страны (плюс 14,7 %), а 1,1 млн. из них указали в качестве цели визита «туризм». Однако, эксперты склонны думать, что далеко не все из этих визитов носили классически туристские цели. Дело в том, что среди жителей Китая также распространены частые поездки на приграничные российские территории с целями мелкого предпринимательства и личных закупок. Аналогичная ситуация со следующими далее в рейтинге Финляндией (1000 тыс., минус 22,9%), Польшей (714 тыс., минус 29,8%), Эстонией, Монголией (396 тыс., минус 24,9 %), Латвией.[3]

Так, въездной поток из прибалтийских стран и Монголии – это практически целиком приграничный шопинг и коммерция. Львиная доля финляндского потока также относится к личным закупкам в приграничных областях России (бензин, алкоголь), то же относится и к Польше, жители которой совершают много коротких приграничных поездок в соседнюю Калининградскую область с теми же целями. Отметим, что все перечисленные приграничные направления в 2017 году продемонстрировали спад по числу поездок в Россию, иногда очень существенный - и это, очевидно, связано с укреплением курса рубля.

По статистическим наблюдением, приводимым на Интернет – ресурсе www.visit-russia.ru в топ – 10 городов России, наиболее часто посещаемыми иностранными туристами входят: Москва, Санкт – Петербург, Владимир, Суздаль, Сергиев Посад, Иркутск, Ярославль, Нижний Новгород, Владивосток, Хабаровск. Традиционно интерес вызывают две столицы России - официальная и «северная»; города Золотого кольца; Иркутск, посещение которого связывают с Байкалом, и Дальний Восток России.

Экологический туризм, набирающий популярность во всем мире в России представлен несколькими маршрутами, пользующимися популярностью у иностранных туристов: озеро Байкал, вулканы Камчатки, туры «Северное сияние» Мурманская область, круизы по Волге, Национальный парк «Русская Арктика».

В топ -10 объектов показа, которые находятся в списке предпочтений иностранных туристов входят: Музей – заповедник «Петергоф», Эрмитаж, Музей Московского Кремля, Петропавловская крепость, Музей – заповедник «Царское село», Государственная Третьяковская галерея, Поклонная гора, Московское метро, Троице – Сергиева Лавра, Владимиро – Суздальский Музей - заповедник.

Следует отметить долю России, как импортера туристских услуг - с 2015 г. она сократилась почти на 1 % - с 2,9 % в 2015 г. до 2,0% в 2016-2017 гг. Сокращение расходов на туристские поездки граждан России были вызваны несколькими причинами:

- введение секторальных санкций против России, что отрицательно повлияло на экономику страны, снизив объем ВВП, и сократило объем доходов граждан;
- девальвация национальной валюты, произошедшей в конце 2014г. - в начале 2015 г., которая сделала менее доступными для значительного числа населения

зарубежные туристские поездки из – за их удорожания в пересчете на национальную валюту;

- закрытие некоторых популярных у граждан России туристских направлений (Турция, Египет) из – за обострения политической обстановки, что выразилось в виде террористических актов, усложнения дипломатических отношений между странами.

Список использованной литературы:

1. Лебединцева Т.М. Внешнеторговая деятельность Российской Федерации на современном этапе развития экономики / Лебединцева Т.М., Савинов Д.Л. Проблемы практической экономики России в условиях глобальных рисков. Сборник материалов Международной заочной научно – практической конференции . - 2019.- с. 244-248

2. Официальный сайт туристической организации «Мир без границ» - www.visit-russia.ru

3. Официальный сайт Федеральной службы государственной статистики <https://www.gks.ru>

Sagynbekuly N. - EK-711k-1, Tulemetova R.Z. - EK-811r-1
Scientific adviser – master, senior lecturer Salbayeva A.R.
Miras University, Shymkent, Republic of Kazakhstan

HOTEL SERVICES AND FEATURES OF THEIR OPERATION

For the implementation of the tourist service process, the hotel must have a minimum set of the following basic services that provide basic hotel services: room management service; administrative service; catering service; commercial service; technical services; auxiliary and additional services.[1]

Service management capacity dealing with issues related to booking of rooms, reception of tourist arrivals to the hotel, their registration and accommodation under numbers, as well as sending home or to the next item on the itinerary after the tour, provides services for tourists in numbers, supports the necessary sanitary-hygienic state of the rooms and the comfort level in residential areas is engaged in the provision of services to the guests.

The service consists of a Director or Manager of room operations, reception and accommodation service, maid service, combined service (doormen, bellhops, cloakroom attendants, garage employees), porter service, Concierge service, messenger service, room cleaning inspector, security service.

The first impression that a guest receives from the hotel complex depends on the reception service. The task of the head of this service is to control the entire process of reception and accommodation of guests, skillfully resolving conflicts that may affect the prestige of the hotel.

This service deals with issues related to the reception of guests arriving at the hotel, their registration and placement by numbers, providing various services, sending them home, and of course booking rooms. The hotel management always faces a problem: take the risk of double booking or stay with an underloaded room Fund. Therefore, the role of the booking service should not be underestimated.

The booking Department must constantly monitor the market, collecting booking requests and recording any increase in demand that the hotel could use, increasing the cost of accommodation and giving the company more revenue. Rooms that are not booked in advance are transferred for direct sale to the accommodation service, which must place guests in these rooms at a higher price. [2]

The porter service monitors the hotel's room stock by keeping a file on room occupancy and availability, and serves as an information center. Information through the service porter moves in two directions: to the guests (if we are talking about informing about the services provided by the hotel on local attractions, urban transport, etc.) and in different departments of a hotel facility (on customer needs).

In most cases, the maid service is the most functionally significant division when it comes to receiving hotel accommodation services, since this division is responsible for cleaning rooms, halls, corridors, etc. of internal rooms where the reception and customer service is performed.

The person in charge of the maid service is responsible for the work of the staff to maintain cleanliness and order in the residential and office areas of the hotel. The senior maid receives the task and distributes its execution among subordinates, while performing administrative functions assigned to her by the Executive Director.

The security service performs the functions of maintaining order and security in the hotel complex, since the hotel is responsible for ensuring the reasonable safety of its customers. In this case, the company can assign these duties to its own service, or involve a third-party organization.

The financial service decides on the financial support of the company, receives reports from the cashiers of each outlet of the company, including the food service, the porter service, souvenir kiosks and sports complexes, if any. The financial service maintains a single financial accounting at the enterprise (i.e., income from retail outlets, accounting for expenses and income, conducting operations for accounting for paid working hours, bonuses paid, and tips received by individual employees). [3]

The personnel service solves the issues of selection, placement and professional development of personnel. This division is responsible for maintaining the personal records of all hotel employees.

The Secretariat is responsible for documentation and information support of the hotel complex.

Compliance with a certain style of service, that is, a set of certain rules and standards of behavior of the staff when serving hotel guests, is very important when accepting clients to the hotel.

Each of the hotel's employees contributes to creating a good impression of the hotel for the guest. Therefore, when talking on the phone, communicating in person or in writing, we are obliged to behave «stylishly» with both guests and colleagues. Speaking about the culture of behavior of hotel service employees, we can distinguish two sides: contacts with the client and contacts with the staff. Regardless of the interior and living conditions in the hotel, the level of service and communication with the client remain extremely important.

The hotel is an enterprise whose activities are aimed at serving domestic and foreign guests. Therefore, it is a strict rule for the staff to respect any cultural traditions and way of thinking, as well as to be ready to communicate without prejudice with everyone. The pride of any hotel is the staff who can speak different languages and make a good impression on guests with their level of knowledge and flexibility of communication.

The goal of the service staff is to create an open, friendly atmosphere, so by addressing the guest by name or surname, any employee will be able to win the guest's favor.

The hotel staff should be open to changes and new ways to continuously improve the service of guests. Each member of the team becomes one with the goods and services provided by the hotel.

The culture of behavior of a hotel employee includes all aspects of the external and internal culture of a person: the rules of treatment and treatment, the ability to correctly Express their thoughts, and observe speech etiquette. It is also very important that the staff take care of their appearance

Politeness indicates a person's culture, his attitude to work and to the team. It is very important to be tactful in dealing with guests. G. A. Papiryan identifies a number of factors of tactful behavior of hotel employees.

The main one is the ability to ignore mistakes and shortcomings in the behavior of guests, not to focus on them, not to show excessive curiosity about their clothes, customs, and traditions.

You can't ask unnecessary questions, talk about your business, or be Intrusive.

You cannot show the guest whether you like it or not, make unnecessary comments, read morals, Express various claims, ask guests about their personal life.

Dignity and modesty are mandatory human traits for a hotel employee.

If modesty requires restraint and tact in communication, then discipline is a sense of responsibility for the assigned area of work.

Service personnel should always remember that the floor or maid's room is primarily office space, and the staff engaged in the shift is on duty.

The culture of behavior and communication is also related to the concept of speech culture. A hotel employee needs to Express their thoughts correctly and clearly.

The language of the staff should be beautiful both when communicating with the client in person, and in letters and on the phone. I. Yu. Lyapina considers the following rules that the hotel staff should take into account when serving their customers:

- there is no better advertising agent than a satisfied guest;
- the guest never notices what you have done for him, but sees perfectly well what you have not done for him;
- it takes a long time to gain the trust of a guest, but very little to lose it;
- no significant guests, good service takes into account the interests of everyone;
- it is not the guest who has to adapt to the staff, but the hotel staff to him;
- the guest can't interfere with you, he is the goal of your work. It is not you who provide the service by giving explanations, but he who has addressed you;
- your job is to satisfy the guest's wishes;
- don't make any differences in the appearance and clothing of the guests;
- guest service is the business of every hotel employee;
- you should not show disappointment if the guest is not staying at your hotel: you should be polite to him in any case, so that in the future he will want to return to you.

There are still a lot of rules that need to be followed by the hotel staff when communicating with a guest, and a number of mandatory and recommended requirements.

References:

1. Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan dated June 30, 2017 No. 406 «On approval of the Concept of development of the tourism industry of the Republic of Kazakhstan until 2023»
2. Current state of tourism in the Republic of Kazakhstan // online Training materials (info {at}studwood.ru) ttps: / / studwood.ru/1024441/turizm/sovremennoe_sostoyanie_sfery_turizma_v_respublike_kazah stan
3. Analysis of the state of the tourism industry in Kazakhstan. – [Electronic resource] // <https://www.kazportal.kz/analiz-sostoyaniya-turistskoy-otrasli-v-kazahstane>

Shalbayeva J.R., graduate student of group M-NP-9-1
the specialty «Management»

Scientific supervisor – candidate of economic Sciences, associate Professor G.I.
Abdikerimova

Miras University, Shymkent, Republic of Kazakhstan

MEDICAL SERVICES IN THE TOURISM INDUSTRY: POSITIVE AND NEGATIVE FACTORS OF DEVELOPMENT

Every year, the number of people seeking to maintain good physical shape and, if necessary, receive timely quality medical care is growing. In the modern world, a new direction of tourism is becoming popular – medical tourism. More and more people want to get qualified medical care, which is often located outside of their places of permanent residence, including outside the country. The global situation in the field of medical tourism is constantly changing. If Western Europe and the United States were previously considered leaders, today they have been replaced by countries such as South Korea, China, India, And South-East Asia. Recently, it has become obvious that medical tourism is gaining momentum in Kazakhstan.

According to the world tourism Organization, in 2018, total revenue from international tourism increased by 5% and reached a record \$ 1.6 trillion. The total number of international tourists increased by 7% and exceeded 1.3 billion people. According to the world Travel & Tourism Council, the contribution of international tourism to the world economy in 2019 was us \$ 8.8 trillion, or 10.4% of global GDP. Medical tourism, as a new direction in international tourism, is one of the fastest growing markets in the world. Due to the fact that this market has started to develop rapidly relatively recently, it is very difficult to find accurate official data on medical tourism today. For example, various sources estimate the global medical tourism market size from 10 billion to 100 billion US dollars, and the number of annual medical tourists traveling from 5 million to 16 million people. According To the International Medical Travel Journal, the medical tourism market reached \$ 13 billion in 2019, and the number of medical tourists traveling annually exceeded 5 million. In 2018, the American Journal of Medicine, a well-known American journal of medicine, estimated the volume of the medical tourism market, the amount of which varies between 45-72 billion US dollars. The number of medical tourists traveling annually in the same year exceeded 14-16 million people. According To the Global Wellness Institute, in 2018, the medical tourism market was estimated at more than 50 billion US dollars, and by 2025, it is expected that the market volume will exceed 140 billion US dollars.

Medical tourism is a type of tourism that involves combining recreation with receiving specialized medical care, including high-tech medical services, outside the place of residence.

The main factors that ensure the attractiveness of the country as a destination with developed medical tourism are: political and social stability; reputation and positive image in the field of health care; investment by the state and the private sector in the health infrastructure; the number of medical organizations with international accreditation; equipment of medical organizations with advanced equipment; successful introduction of modern medical technologies; availability of competent and highly professional medical personnel; developed tourist infrastructure.

In recent years, Kazakhstan, which has a huge potential, has begun to actively develop the tourism industry. Today, a new trend of international tourism is being formed in the country – medical tourism. Every year, Kazakhstan is visited by about two thousand foreign citizens in order to receive medical care (i.e., as medical tourists). According to various data, in 2018, the number of treated foreign patients in the hospital of key medical organizations (planned treatment) was more than 1,600 people. While, in 2019, this number increased and exceeded 2,400 medical tourists. It is also worth noting that in 2018 and 2019, the number of foreign citizens who received health treatments in health resort organizations reached 23 and 24 thousand people, respectively. The popularity of domestic medical tourism among the local population is also growing. Citizens are increasingly moving within the country to receive medical services. If earlier Kazakhstanis had to leave the country for the treatment of certain types of diseases, today it is possible to seek help from local medical organizations.

Moreover, within the Guaranteed amount of free medical care, many types of treatment are covered by the state budget.

Services of Kazakhstani dentists are in great demand among medical tourists today. According To the Association of dentists of the Republic of Kazakhstan, citizens of European countries mostly come, since the cost of dental services in our country is 10-15 times cheaper than in Europe, while the quality of services provided is not inferior to analogues of developed countries. For example, caries treatment in Kazakhstan costs from 5 thousand tenge, while in Europe prices start from 500-700 euros or 200 thousand-300 thousand tenge. The most popular services for foreign patients are filling, implantation, prosthetics, sinus lifting, bone grafting during implantation and pediatric dentistry.

Another promising area can be confidently noted in vitro fertilization (IVF), which in recent years has been successfully mastered by domestic medical organizations. There is a tendency to increase demand for this medical service in the world.

According to the data of Kazakhstani clinics engaged in reproduction, the need for IVF is growing every year, and demand exists not only among the local population. So, in 2019, more than 800 people from Kyrgyzstan, 134 from Uzbekistan, 72 from Russia, 41 from countries such as the United States, Canada, China, Turkey, etc. applied to medical organizations. If the cost of this service in Kazakhstan is about \$2,000-2,500, then in Europe about \$15,000, and in us clinics \$19,000 - 20,000. Thus, the assessment of the current state of medical tourism shows that the most popular types of medical services for foreign citizens who come to Kazakhstan for treatment are: Neurosurgery; cardiac Surgery; Transplantation; reproduction (IVF); Orthopedics and traumatology; Dentistry.

In General, today Kazakhstan can compete in terms of medical tourism, primarily due to highly qualified specialists, whose wages are significantly lower than their foreign counterparts, advanced medical technologies, favorable geographical location and relatively low prices for popular medical services, and it is also important to note the presence of international accreditation in medical organizations. All these advantages will greatly help to promote medical tourism in Kazakhstan to the world market. Nevertheless, there are a number of problems that strongly hinder the development of this area. Kazakhstan continues to be a supplier of patients for countries such as South Korea, Turkey, China, Israel, Germany, etc.

Despite the positive aspects of the development of medical services in the tourism industry, effective formation and development of the medical tourism market is impossible without a comprehensive analytical study. Moreover, the study should provide for the definition of a methodological assessment of the formation and effective functioning of the regional market of medical tourism in order to develop measures aimed at stimulating the development of this market in the regions of the Republic of Kazakhstan.

Currently, there are no generally accepted methods of analytical research on the level of development of the medical tourism market.

Research by scientists at the present stage is ambiguous in the interpretation of medical tourism and mainly concerns the recreational and tourist potential or individual medical services of the regions. To develop a comprehensive methodology for assessing the formation and effective functioning of the regional medical tourism market, it is necessary to consider medical tourism as an integral part of medical tourism.

To do this, it is necessary to know not only the actual natural, recreational and infrastructural features of the region, but also to take into account their potential ability to attract tourists, taking into account both traditional and modern directions of medical care.

To identify the current features and patterns of development of the medical tourism market, it is necessary to study the theoretical aspects of its essence and substantiate the prerequisites for the formation of the regional medical tourism market to ensure the process of improving the competitiveness of tourism in the Republic of Kazakhstan.

A negative factor that hinders the development of medical and health tourism in Kazakhstan is the deterioration of the material and technical base and objects of the

sanatorium infrastructure. About 18% of state health resort organizations have wear and tear exceeding 80%. In this regard, I consider it necessary to develop programs for renovation and renovation of objects. Also, it is necessary to introduce a separate category system for sanatoriums, similar to hotel "stars", for the formation of packaged tourist products. In this situation, it is important to attract foreign capital to the development of the medical tourism industry in our country. Interest among foreign investors is quite high, which confirms the annual increase in global investment in this industry, which is about 30%. According to the world health organization's forecast, health tourism will become one of the world's defining industries by 2022.

References:

1. Yegorkina A.V., Yamschikov A. S. Trends in the development of medical tourism // Young scientist. - 2019. - No. 16. - Pp. 47-49. - URL <https://moluch.ru/archive/254/58188/> (accessed 12.03.2020)
2. Harris, G. Stimulating international tourism in the XXI century [Text] / G. Harris, M. Kenneth, M. Katz. - Moscow: Finance and statistics, 2012. - 240 p.
3. Medical Tourism Around the World. Available at: <http://www.picsgrid.com/medical-tourism-around-the-world-infographics> (accessed 20.02.2018)
4. Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan dated June 30, 2017 No. 406 " on approval of the Concept of development of the tourism industry of the Republic of Kazakhstan until 2023»

Третьяков Д. И., староста группы РД-18-5с
Научный руководитель – маг., доцент Алексеенко Т.Н.
Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, г.Караганда,
Республика Казахстан

ТРЕНДЫ РАЗВИТИЯ ИНДУСТРИИ ПИТАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ

Казахстанский рынок общественного питания растет быстрыми темпами. По казахстанским исследований, в течение одного года оборот рестораторов стремительно растет примерно на 10-20%. Эксперты прогнозирует что конкуренция на ресторанном рынке РК будет только расти, в течение года количество кафе, ресторанов, баров пабов увеличилось на 15%. Аналитики считают, причиной данного роста происходит из-за увеличения покупательной способности граждан Республики Казахстан, так как увеличивается количество людей предпочитают проводить время в элитных ресторанах, бизнес-кафе и так далее.

В данное время многие предприятий сферы ресторанного бизнеса можно ассоциировать с многопрофильным предприятиям, так как они предоставляют не только базовые услуги гостям, а также услуги развлекательного досуга. Нынешние ресторанные комплексы работают по реализации: торгово-сбытовых, продовольственных, туристско-экскурсионных, культурно-развлекательных, рекреационных услуг для посетителей.

Также услуги ресторанов выполняет функции как комплексного питания, и индивидуально питания. Комплексные услуги это обслуживание в широком понимании. Отнести к данному виду предприятия, работающие в санаторно - курортных сферах, а также в туристских и спортивных мероприятиях и тому подобное.

Индивидуальный - подразумевают обслуживание гостей разнообразного класса. Услуги данных организаций сопутствуют с разнообразным спектром услуг. Эти

предприятия доступнее для населения: работают эти предприятия городской среде и рассчитаны на большой поток посетителей.

Изучение этих предприятий бизнеса в сфере ресторанных услуг всегда актуальна. Ведь они имеют свою индивидуальную модель управления и систему экономического механизма функционирования.

Отрасли экономики общественного питания способствует рациональному использованию личного времени каждого человека. Ведь услуги ресторанного бизнеса не только сокращает время в домашнем хозяйстве, но и позволят проводить свой досуг с пользой.

Экономические и социальные функций данных предприятий сопровождаются различными спецификами в форме обслуживания посетителей. Например, фаст-фуды предназначены для минимальной затраченности времени гостя, а также время приготовления и реализации пищи значительно сокращаются. Ресторанный комплекс наоборот противоположен, он реализует большой набор услуг по реализации и досугу гостя что подразумевает на увеличении времени нашего посетителя в заведении.

Бизнес в сфере ресторанных услуг решает или минимизирует серьезные вопросы урбанизированного населения. При условиях радикальных переделок в характере производительных сил современного города и территориальной организации размещения населения предприятия отрасли выступают реальным инструментом решения важных социально-экономических задач на уровне территории, хозяйствующих субъектов и отдельных граждан.

Крупные города для ресторанного бизнеса создают особую роль. Главными посетителями заведений это туристы. Для этого заведения по оказанию ресторанных услуг этом работают в пределах туристских объектов, дворцово-парковых ансамблей, заповедников и тому подобное. Значимые места для туристической деятельности это театры музеи, развлекательные центры. Чаще всего свой бизнес строят на принципах комплексного маркетинга, для дружеской поддержки сфер туриста и ресторанных услуг. В процессе чего строятся и развивается многофункциональных социально – культурный бизнес, важность которого необходима.

Важная миссия ресторанных услуг для Республики Казахстан лежит в развитии взаимопроникновения национальных культур. Ресторанное дело это своеобразный "навигатор" искусства национальной кулинарии, древних традиций наших предков в приготовлении и подачи блюд. Речь идет о разрешении важных мировых социальных целей на планетарном уровне. Вначале, развиваясь вне отраслевой экономики, эти задачи переносятся на уровень конкретных предприятий.

Практически любую кухню, от европейской до азиатской можно найти как в Алматы, так и в Нур-Султане. Высокие доходы также приносят такие города как Актау и Атырау. Развитие нефтяной промышленности вносит свой вклад в растущее число состоятельных людей в этих областях. Поэтому развитие ресторанного бизнеса в нефтегазовых регионах так же набирает обороты.

Помимо обслуживания на территории заведения, каждое второе заведение предлагает службу доставки еды на дом или в офис, не говоря уже о предприятиях, которые предлагают свои услуги через интернет, так что на этом рынке сильная конкуренция.

Многие казахстанцы предпочитают смешанную кухню. С недавних пор введено такое понятие как «dishes», что означает концепция предоставления клиентам на выбор несколько разных блюд, а иногда и противоположных кухонь, доказала свою жизнеспособность. Поэтому данные идеи пользуются высоким успехом на нашем рынке.

Нынешний рынок ресторанных услуг стремительно идет вверх, несмотря на мировой кризис. Особенности ресторанного бизнеса в том что как бы не открывались новые заведения по реализации высоко-кулинарных блюд, тем самым зазывающие себя

отведать кухни мирового имени, всегда находиться армия гурманов, принимающая их предложения. Тем самым увеличивается жителей больших городов готовых отказаться от домашнего приготовления в пользу красивой трапезы в ресторане.

Для того чтоб подстроить под себя благородную цель гостеприимства и хлебосольства, а затем пожать свои труды, новенький ресторатор должен заботиться о безупречном качестве и быть в тренде с новыми увлечениями людей.

Более актуальные темы ресторанного бизнеса обуславливается удовлетворение гостей с минимальным средним чеком 2000 - 5000 тенге, а также получение своего дохода за счет роста количества посетителей. Вот поэтому чтоб достигнуть своей задачи нужно найти "своего посетителя" и развивать дальнейшую деятельность только ему.

На сегодняшний день выделяются новые тренды в ресторанном бизнесе:

1. Бизнес в "спальных" районах. Если у населения есть деньги на развлечения, но они не хотят отдыхать только по выходным и тратить время на поездки в центр. Поэтому стоит открыть такое заведение позволяющие расслабиться и отдохнуть недалеко от дома. Исходя из их потребностей найти подходящее место, но не для ресторанов высокой кухни, а для гостеприимных баров, пабов, пиццерий и прочих видов "заведений одной улицы" так сказать своеобразные центры общения и отдыха.

2. Бизнес ориентированный на детские темы. Это одна из концепций которую стоит освоить.

3. Направления в "авторской" кухни. Одно из популярно развивающий направлений для ресторанов. В этом стиле продвигать национальную кухню, мастерского приготовления блюд определенного типа.

4. Выездное обслуживание - кейтеринг. Очень сильно растет спрос на проведение и реализацию готовых обедов в офисы, проведение и обслуживание бизнес мероприятий, конференций, корпоративов и симпозиумов.

5. Продвижение франшиз. Готовый и успешный проект, можно открыть несколько раз, но в разных местах, тем самым образуя сеть. Нередко владельцы могут делиться своей франшизой, тем самым получать новые доходы. Тем самым молодые предприниматели смогут начать собственное дело.

Исходя их этого, особенностью данного бизнеса - направленность на конкретную целевую аудиторию и многообразие в удовлетворении потребностей населения.

Данный бизнес характеризуется активно прогрессируемый в экономике. Так как затрагивает потребности каждого жителя и гостя. Потребителями данных предприятий - определенный контингент людей. Ресторанный бизнес это отрасль общественной сферы, зависящие от качества предоставляемых услуг, а также степень удовлетворенности потребителя.

Также рестораны все больше уделяют внимание народным продуктам. Аграрии стали выпускать более выгодные предложения. Чаще возникают фермерские продукты местного происхождения. В большинстве заведениях в меню выделяют такие блюда которые производят из местного сырья. Плюсы спроса на местные продукты привели к тому что фермерские хозяйства в условиях конкуренции производят свой товар качественным. В этом и состоит большой плюс.

Набирает обороты также вегетарианское меню. В ресторанах нашего города возникают отдельные виды меню для данного контингента людей. От наиболее дорогих блюд стали отказываться в целях экономии. Например как от заграничной охлажденной рыбы, так как ее стоимость сильно возросла.

Девальвация тенге к доллару, повлекла большой рост расходов, вынуждая перейти на товары заменители. Но это положение повлияло на местных производителей. Рестораны чаще используют продукты казахстанского рынка и тем самым поддерживают отечественных производителей. Произведенное на территории нашей Республики сырье гораздо качественнее и выгодней. Положительно сказывается

тот факт что население все больше становится поддерживать здоровый образ жизни. Запрет на курение в общественных местах повлекло за собой новый тренд здорового образа жизни. В топовых ресторанах отказ от вредных привычек не повлияло на выручку. Посетителям не нравится находиться в прокуренных местах, тем самым повлекло за собой благодарность.

Ресторанный бизнес Республики Казахстан в 2019 году развивался медленно. Некоторые заведения показали рост и расширение, но не все справились и закрывались. В совокупности крупные и средние организации, зарегистрированные в Алматы, пополнили бюджет страны на 3,35 млрд тенге в виде налогов и других обязательных платежей, что на 12,7% больше, чем в 2018 году.

Исходя из всего перечисленного можно заключить вывод: ресторанный бизнес занимает большое влияние в подведении многих глобальных социально-экономических задач региона и всего государства. Исходя из этого можно выделить то что тенденции прогресса ресторанного бизнеса в РК многообразны и соответствуют мировым задачам и достаточно эффективны.

Список использованной литературы:

1. Концепция развития туристской отрасли Республики Казахстан до 2020 года //Режим доступа: <http://www.kit.gov.kz/index.php/ru>
2. Кабушкин Н.И., Бондаренко Г. А. Менеджмент гостиниц и ресторанов: Учеб. пособие. - Мн.: ООО "Новое знание", 2012.
3. Сорокина А. В. Организация обслуживания в гостиницах и туристских комплексах: Учебное пособие.-М.:Альфа-М:ИНФРА-М, 2012.

Тұрсын Ә.Б., С-18-1к тобының студенті

Ғылыми жетекші – магистр, аға оқытушы Абдурахманова З.А.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЖАСТАРДЫҢ ДҮНИЕТАНЫМЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫНДАҒЫ РУХАНИЛЫҚ ПЕН ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ

Рухани-адамгершілік мәселесінің пәнаралық сипаты оның ішінде жастардың дамуы рухани жеке тұлғаның бағдарлары социумның әр түрлі салаларында қалыптасады, яғни отбасы, білім беру ортасы, түрлі бейресми бірлестіктер, еңбек ұжымдар, бұқаралық ақпарат, өнер, демалыс салалары және т. б. ХХІ ғасырдың басында әр түрлі ғылыми пәндер өкілдері тарапынан зерттеуге баса назар аудару байқалады, бірақ философиялық, теологиялық, психологиялық және педагогикалық руханилықты анықтаудағы бірыңғай көзқарас әлі жоқ. Мысалы, С. Puchalski және онымен бірлескен автор руханилықты былай деп анықтайды: адамзат қызметінің динамикалық және ажырамас аспектісі, ол арқылы адам өзіндегі, отбасындағы, басқа адамдардағы, қоғамдағы, табиғаттағы жоғары құндылықтарды, мақсаттарды, трансценденцияларды және қарым-қатынас жасау тәсілдерін іздейді. Руханилық наным, құндылық, дәстүр және тәжірибе арқылы көрінеді [9]. Сонымен қатар, руханият қасиетті нәрселерге қатысты жеке өзін-өзі анықтау ұғымын білдіреді. Шетелдік ғалымдар да "руханилық тұлғаның мағыналықты, әлемді және өзін-өзі дамытуды іздеу және өмірдің мәні туралы ой-толғамдары мен жоғары күшке деген жеке қарым-қатынас сезімі секілді терминдермен өлшенуі тиіс " деп түйіндейді[10, с. 551].

Рухани адамды зерттей отырып, К. Г. Юнг [7] құндылықтар формасы тұрғысынан санада көрініс табатын ұжымдық бейсаналық терең мағынаға жатқызады. Өндірісте, білім беруде, спортта қоғамдастықтар мен топтар үшін бірлескен рухани-практикалық

қызмет өзекті болып табылады, бұл жерде жеке адамдардың рухани қасиеттері жетілдіріледі және тіпті әлеуметтік жетілу феномендері пайда болуы мүмкін (ұжымның даралығы, сана және т.б.). адамгершілік және моральмен бірге руханилық біртұтас дүниетанымның қалыптасуына ықпал ететін жастарды тәрбиелеу процесінде іргелі ұғым болып табылады.

Н. А. Пархоменко «руханилықты» өзін жақсылыққа, мәдениетке қарай түрлендіру және өзін-өзі тану қабілеттілігін іске асыратын біртұтас интеллектуалдық, эмоционалдық, адамгершілік, эстетикалық құндылықтар және ұстанымдармен сипатталатын сананың сапасы мен адамның мінез-құлқы ретінде сипаттайды. Бұл ретте рухани жетілдіру адамның «өздігінен» болатын әрекетшілдіктің негізгі түрлерімен байланысты (өзін-өзі тәрбиелеу, өзін-өзі жетілдіру, өзін-өзі дамыту және т.б.).

М. М. Қашапов "адамның руханилығын арттыру жолы – ойлау сапасын жақсарту, психикалық теріс қылықтардан тазарту, өзін-өзі талдау және моральдық өзіндік жетілдіру" [1, б. 137]. Руханият пайдакүнемдікке, прагматизмге, көз тоймаушылыққа, кез келген өзіміздік ниетіне қайшы, ал рухани-адамгершілік тәрбие жеке тұлғаға практикалық және теориялық әсер ету қабілеті арқылы құралады. Г. Е. Пезакованың пікірінше, руханияттың жеті негізгі компоненті бар [4]:

- моральдық-психикалық қасиеттері, жақсылық пен махаббат дейтін адамгершілік санаттарында ұштасатын;

- Прогрессивті болуға, жақсыға, жаңаға ұмтылу және рухани ойлар мен іс-әрекеттерге тән идеялық-эмоционалды жоғарылық. Осы рухани компонентке шексіз бостандық та жатады;

- керемет ұғым мен сезім. Керемет сезімді тек табиғат пен мәдениеттің әдемі компоненттерінен ғана емес, сонымен қатар адамдардың ізгі ниеттері мен әрекеттерінен де сезінуге болады;

- өзінің және қоршаған адамдардың алдында өзінің мінез-құлқы, ар-ождан, ұят сезімі;

- мейірімділік, рақымдылық, эмпатия, аяушылық, қамқорлық;

- ақыл-ой, білім, ғылым, адамдардың шығармашылыққа ұмтылуы, ақиқатқа жету;

- экологиялық құрамдауыш.

Автордың пікірінше, руханилықтың маңызды компоненттерінің бірі ғылым. Адам өмірінің барлық жақтары ғылыммен қамтылған: биология, химия, астрономия, математика, қоғамдық және гуманитарлық ғылымдарға дейін. Ғылым рухани-тәрбиелік және адамгершілік функцияларды орындайды, ол адамдардың сезімдері мен қажеттіліктерін көтереді, оларды қарапайым тұтырудан қоғамдық-пайдалы қызметке, әлеуметтік маңызды мәселелерді шешуге және шығармашылықта қажеттіліктерді қалыптастыруға әкеледі. Біздің ойымызша, шығармашылық адамның барлық рухани өмірінің басты элементі болып табылады, өйткені тек шығармашылықта адамның рухани болмысы туралы айтуға мүмкіндік беретін руханилықтың барлық аталған компоненттерінің тұтастығына қол жеткізіледі.

Қазіргі уақытта зерттеушілердің жастардың руханилығына және оның оң дамуына деген назары өсті. Жастар-өз құндылықтар жүйесін одан әрі жетілдіретін қоғамның бір бөлігі және бұл жүйе көп жағдайда айналадағы жағдайлармен анықталады. Өз кезегінде, қазіргі жастардың өмірлік құндылықтарына әлемде және жекелеген елдерде бірнеше жылдан кейін орын алатынына байланысты болады. 18-20 жылдарға қарай адамда, әдетте, оның барлық шешімдері мен іс-әрекеттеріне әсер ететін негізгі құндылықтар жүйесі қалыптасады.

Шетелдік зерттеулердің деректері бойынша бүкіл әлемде діндарлық пен руханилық

жастар арасында кең тараған. Әлемнің 28 елінен келген 90 000 14 жастағы жасөспірімдердің іріктеуінде IEA Civic Education study found зерттеуі Америкадағы жастардың 41,9%-ы діни топтарды ұйымдастыру мен қолдауға, Оңтүстік Еуропада

27,6% - ы, Азия-Тынық мұхит аймағында 19,9% - ы, Солтүстік Еуропада 13,1% - ы, Батыс Еуропада 14,4% - ы және Шығыс Еуропада 10,3% - ы қатысатынын көрсетті.

Соңғы жылдары қазақ қоғамының барлық салаларында болған өзгерістер жастардың рухани қалыптасу үдерісіне да әсер етті. Өзін-өзі тану саласын таңдау мүмкіндігімен бірге

қазіргі қазақ жастары әлеуметтік және рухани жоспардың бірқатар мәселелерін алды. Олардың ішінде: руханилық пен адамгершіліктің төмендеуі, жастар қылмысын, девиантты мінез-құлықты арттыру, әлеуметтік қабаттану және т. б.

Жастардың руханилығының қалыптасуы тұлға болып қалыптасу мүмкіндігі үшін оның маңызды күштерінің тұрақты күресуінің нәтижесі болып табылады. Бұл күресте дамудың негізгі тенденцияларын қоятын көптеген детерминациялар туындайды, бірақ жастардың пайда болған проблемаларды тиімді шешу үшін білім жинақтауға және мақсатты пайдалануға қабілеттілігін күшейту басты беталыс болып табылады. Бұл ретте игеру деңгейі жекелеген адамдардың біліктілігі мен зияткерлік деңгейіне ғана емес, олардың арасындағы ақпараттық байланыстарға да байланысты. Жастардың руханилығын қалыптастыру және дамыту кезінде олардың айналаға деген көзқарасы, олардан күтілетін қарымқатынас сәйкесінше өзгереді. П. Н. Осиповтың және Г. С. Прыгиннің пікірінше «басқалардан күтілетін қарым-қатынас» - өзіне қоршаған ортадан оң немесе теріс көзқарасты күту. Өзіне антипатикалық қарым-қатынасты күтетін адам оны көпшілік, бөтен немесе оған жақын емес адамдардан күткені сияқты, сүйіспеншілік маңызды деп санайтын көпшілік емес адамдардан тосады. Басқа адамдардан мұндай адам оның ішкі теріс қасиеттерін(ар-ождан) және сыртқы келбетіне кінәратты жоққа шығарады деп күтеді. Ол өзін өзгелерге ұқсамайтын кереметпін деп санайды және ол өзіне деген құрметті арттыруға тырыспайды " [3, б. 302].

Жастардың рухани қалыптасуына мәдени дәстүрлер мен мәдени орта үлкен әсер етеді. Адамгершілік критерийлердің рөлі (өзімшілдіктен гуманистік, жалпы адамзаттық жеке адамға қарағанда басым) өте маңызды, өйткені мұндай критерийлер арқылы жастар өзінің әлеуметтік-шығармашылық позицияларын анықтайды. Және жастарда адамгершілік болмайынша, жалпы руханилық қалыптаспайтыны сияқты кемелдіктің дамыған критерийлерінсіз мамандарда өз қызметінің сапасын түсіну қалыптаспайды.

И. В. Комадорова мен Е. В. Кузнецов ХХІ ғасырдағы "антропологиялық дағдарыстың" негізгі себептерін ашып көрсетеді. Олар былай деп жазады: "дағдарыс қазіргі заманғы әлемде тек өркениет тұрғысынан қарағанда қоғамдық тұрғыда көбірек орын алады. Әлбетте, ол көптеген ғылыми шындық және мәдени теориялардың шығуына ықпал еткен. Сондай - ақ, дағдарыстан шығу да рухани құндылықтар жүйесінде-мәдениеттің жаңа моделін құру, ол бүгінгі таңда әлемде бар барлық түрлі мәдениетті өзінің жақындарына деген махаббаттың құндылығы (гуманизм құндылығы), Табиғаттың құндылығы, Жақсылық пен кемелдіктің бейнесі ретіндегі Құдайдың құндылығы сияқты жалпы адамзаттық құндылықтарды жариялау негізінде біріктіре алар еді және бұл ретте әрбір жеке алынған мәдениеттің өзіндік ерекшелігін сақтап қалар еді" [2, с. 70].

Жастардың рухын мақсатты қалыптастыруды қамтамасыз ететін әлеуметтік институттар жүйесін құру қажет. Тәрбие жүйесіндегі жастардың руханилығын қалыптастырудың негізгі принциптерінің арасында келесілерді атап өтуге болады[6]:

- жас адамда мағыналы бағдарларды, мәдениет құндылықтарын игеру мен өндіруге, гуманистік мораль нормаларын сақтауға, интеллигенттілік пен Қазақстан азаматының ділін қалыптастыруға бағытталған дүниетаным;

- жас ұрпақтың өміршеңдігінің негізгі шарттарының бірі ретінде ұлттық сананы қалыптастыруды және Қазақстан тұтастығын, ұрпақтар арасындағы байланысты, ұлттық мәдениетті оның барлық көріністерінде игеру мен көбейтуді және өз елінің игілігі үшін әлеуметтік жауапкершілікті және өркениетті сақтауды қамтамасыз ететін ұлттық сананы қалыптастыруды қамтитын патриоттық;

- төзімділік, басқа адамдардың пікіріне төзімділік, оларды есепке алу адамдардың мінез-құлқына төзімділік, күнделікті тәжірибе шеңберіне жатқызылмайтын, бірақ заңның нормативтік талаптары шектеулерінен шықпайтын басқа да мәдениеттерге, өмір салтына, адамдардың мінез-құлқына төзімділік;

- демократиялық реформалар жағдайындағы тұлға өзінің жеке ерекшеліктерін көрсету еркіндігін, өз мүдделері мен қабілетіне бағдарлануын толық көлемде алатын дараландыру.

Осылайша, жастардың рухани-адамгершілік дамуы мәселесі пәнаралық сипатқа ие. Жастардың адамгершілік бағдарлары күрделі карама-қайшы жүйе болып табылады, онда бір мезгілде өмірдің мәні, жақсылық пен жамандық деген не туралы бір-бірін өзара жоққа шығаратын ұғымдар бар. Руханилық, сондай-ақ жастардың даулы жағдайда мінез-құлық стратегиясын таңдауға әсер етеді. Жанжалды жағдайды адам үшін әлеуметтік өзара іс-қимыл қиын жағдайы деп анықтайды. Жастардың тұлғааралық қақтығыстарының негізгі себептерінің бірі олардың рухани-адамгершілік дамуының төмен деңгейі болып табылады. Сондықтан рухани-адамгершілік даму деңгейі жоғары болған сайын, шиеленіскен жағдайлар сындарлы шешіледі. Руханиятты жанжалдағы шығармашылық үдерістің когнитивті компоненттеріне жатқызуға болады, олар субъектімен өзара әрекеттестікте туындаған қиындықтарды конструктивті шешуге ықпал ететін зияткерлік құралдар, шарттар мен факторлардың жиынтығы деп түсіндіріледі. Когнитивті құралдар, жағдайлар мен факторлар танымды шындықты бейнелеудің және өзгертудің шығармашылық сипатын алдын ала анықтайды. Даулы жағдайдың танымдық модельдерін (бейнелерін) құрастыру қабілеті және оны шығармашылық шешу тәсілдерінің барлығы осыған байланысты. Когнитивті компонент жалпы студенттердің ғылыми, кәсіптік және әлеуметтік біліктілігін қалыптастыру бағыттылығын анықтайды, яғни, олардың кәсіби қызметтің негізі ретінде ғылыми, техникалық және әлеуметтік білім, білік және дағды жүйесін меңгеруін жатқызуға болады. Когнитивті компонентті іске асырудың пәрменділігі қандай да бір нақты жағдайларда ғылыми білімді саналы түрде қолданудан көрінеді және ол студенттердің рухани және адамгершілік мәселелері туралы хабардар болу деңгейін көрсетеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Кашапов М.М. Духовные основы функционирования психологических механизмов конструктивной конфликтности // Духовнонравственное развитие подрастающего поколения как научно- теоретическая и прикладная проблема: Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары: 2 м. М 2. (Набережные Челны, 4-5 дек. 2014 г.). – Набережные Челны, Казань: Изд-во «Данис», 2014. – С. 137-144.
2. Комадорова И.В., Кузнецова Е.В. Рефлексия бытия человека в XXI веке: «антропологический кризис» // Вестник Пермского университета. Философия. Политология. Социология. – 2014. – № 2(18). – 66-72 б.
3. Осипов П.Н., Прыгин Г.С. Особенности структуры профессионального самосознания студентов с разным уровнем развития эффективной самостоятельности // Вестник Казанского технологического университета. – 2012. – М. 15. – № 16. – 300-303 б.
4. Пазекова Г.Е. Духовность личности как психологический феномен // Акмеология. – 2005. – № 2(14). – 77-79 б.
5. Пархоменко Н.А. Духовно-нравственное воспитание школьников на традициях народной культуры: дис. ... канд. пед. наук. – Курск, 2002. – 136 б.
6. Рахматуллина Э.Ш. Духовность российской молодежи. Дис авторефераты. ... фыл. философ. канд.– Уфа, 2010. – 16 с.
7. Юнг К.Г. Аналитическая психология. – СПб: Кентавр, 1994. – 136 б.

8. Lippman L. H., Keith J. D. The demographics of spirituality among youth: International perspectives // The handbook of spiritual development in childhood and adolescence. – Thousand Oaks, CA:Sage, 2006. – P.109-123.

9. Puchalski C., Vittillo, R., Hull, S., Reller, R. Improving the spiritual dimension of whole person care: Reaching national and international consensus // Journal of Palliative Medicine. – 2014. – №. 17(6). – P. 642–656.

10. Religion and spirituality / B.J. Zinnbauer [et al.] // Unfuzzifying the fuzzy Journal for the Scientific Study of Religion. – 2015. – № 36. – P. 549-564.

Уразбекова Д.А., ученица ОКШДС № 77, 9 «В» класса
Научный руководитель: - Хамитова Багдат Женисовна
г.Караганда, Республика Казахстан

ИНДУСТРИЯ ТУРИЗМА И ГОСТЕПРИИМСТВА КАК ФОРМА СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ

Гостиничный сектор в Казахстане долгое время оставался в тени более востребованных офисных и торговых секторов коммерческой недвижимости. Инвесторов и девелоперов не привлекала длительная окупаемость проектов и специфика гостиничного бизнеса. В настоящее время в Казахстане развивается сектор гостиничных комплексов. Иностранные и отечественные застройщики стали активно вкладывать инвестиции в развитие гостеприимства страны.

На рисунке (1) изображен график динамики количества туристов, купивших путевки, согласно которому можно проследить годы, которые являются пиком и те, что представляют собой низкий уровень покупок. Так как любая путевка первоначально предусматривает размещение, то благодаря этому графику, возможно изучение сезонных колебаний и в гостиничной сфере, резкие переходы являются проблемными и нуждаются в сглаживании.

Рис. (1)

Прототип и ассоциация слова "гостиница" представляется в большинстве случаев шикарным отелем широко известного бренда из голливудского фильма и то к чему стоит стремиться. Данная тенденция, не обошла и Казахстан, например, Rixos, Radisson,

InterContinental. Образование международных цепей играют огромную роль в разработке и продвижении высоких стандартов обслуживания, но в этом направлении необходимо не переусердствовать. Согласно данным статистики U, заполняемость гостиниц с января по июнь 2019 года равна 25,9%, что составляет наибольшее количество посетителей за 2 квартала, нежели за другие периоды с 2016 по 2019 гг. Но данное количество посетителей не является весомым аргументом для расширения гостиничной индустрии Казахстана в том же направлении, тем более что затраты на строительство такого отеля высокие и рентабельность охватывает довольно большой период. Несомненно, туристов с высоким материальным достатком обрадует наличие знакомого им отеля, они будут чувствовать себя уютно, к тому же наличие гостиниц такого ранга показывает наличие обслуживания международного уровня, но дело в том, что этим сейчас мало кого удивишь. Международные сети нужны, но они не должны являться приоритетными, необходимо поддержать и локальный рынок и помнить, что средства и системы размещения это здания различных типов и видов (от шалаша до супер гигантского отеля), приспособленные специально для приема и ночевки временных посетителей с различным уровнем сервиса.

Выгодно инвестировать и в нетрадиционные отели, например, в поселки охотничьих домиков где-нибудь в глубинке, или в отели, размещаемые в зданиях, являющихся памятниками истории и архитектуры.

Хороший пример демонстрирует ресторано-гостиничный комплекс Detenice в Чехии, находящийся в одной из деревень в 70км от г.Прага. Миллионы туристов со всего мира хотят очутиться на вечернем шоу и отведать различных кушаний и пива, сваренного по рецептам и технологии 18 века. Каждая деталь комплекса передает атмосферу того времени. Игра на средневековых музыкальных инструментах, песни, танцы, одеяния, рыцарские доспехи, битва на мечях, казнь, поиски ведьмы среди посетителей являют настоящее зрелище. Данный комплекс позиционирует себя как развлекательный, ради такого зрелища люди едут в отдаленный уголок Чехии, и так как Шоу длится до поздней ночи, остаются ночевать в гостинице Detenice. Помимо всего прочего данный комплекс обеспечивает рабочими местами население деревни, в которой расположен, и способствует его развитию.

Гостиничная индустрия - суть системы гостеприимства. Она исходит из древнейших традиций в истории человечества- уважения гостя, торжества его приёма и обслуживания, которые поддерживаются в Казахстане и нередко являются первостепенными для каждой семьи, не зря говорят, что Казахстан славится своими людьми, их гостеприимством и открытостью. Данный опыт мог бы использоваться и в Казахстане для подъема аулов и деревень, например, можно показать иностранцам красочные юрты для отдыха, организовать небольшие рестораны с национальными блюдами и подачей кумыса, затем различные, увлекательные игры. Данные мероприятия можно сформировать в тур на несколько дней, а для того, чтобы иностранцы чувствовали себя, более комфортно требуется соответствующая инфраструктура.

Актуальное на данный момент изучение исторических связей между казахами и венграми и наличие этнонимических параллелей в составе двух народов позволяет с уверенностью ждать с венгерской стороны визитов в Казахстан в роли туристов. Данный комплекс будет способствовать развитию альтернативных нетрадиционных направлений в гостиничной индустрии и притоку туристов в основном в летнее время. Уровень доходов потребителей считается одной из самых важных переменных, влияющих на ценовые стратегии. Подавляющее большинство прибывающих в Казахстан туристов относятся к категории делового или конгрессного туризма. Динамичное развитие делового и административного центра в Казахстане стимулирует данное направление.

Следовательно, наиболее развит гостиничный бизнес в Алматы и Астане. Примерно 25% всех потенциальных доходов гостиничного бизнеса забирает 163 сектор частного [5]. Происходит это потому, что в Казахстане не хватает трехзвездочных

отелей, хостеллов для студентов, и для многих сегментов гостиничная сфера является недоступной, речь идет, о появлении на рынке недорогого, но качественного продукта. Инвестирование в бренд в Казахстане идет в направлении полносервисных пятизвездочных отелей, но существуют уютные экономичные трехзвездочные отели, например, Ибис, то есть необходимо восполнить нехватку доступных небольших отелей. Либо это могут быть небольшие аккуратные отели, подчеркивающие национальный колорит.

Как гостиничная сфера, так и туристская целом зависит от множества факторов, особенную роль играют сезонные колебания. Необходимо выработать такие направления, которые способствуют сглаживанию сезонности. Например, гостиница Claire Tarpan Lodge в Америке вблизи лыжного курорта Sugar Bowl на северном побережье Donner Lake была построена клубом Sierra в 30-е годы. Эта гостиница привлекает людей одного общего психографического типа. Гости представляют разные возрастные группы с разным уровнем дохода, но их объединяет общий интерес к семинарам, организованным этой уютной гостиницей, как, например, по фотографии и природе. Любое увлечение или веяние моды может выступать мотиватором в организации подобных мероприятий. Гостиницы в Казахстане могли бы ввести в свою политику что-то новое, основанное на талантах проживающих здесь людей: литературный клуб, вечера музыки различных направлений, выставки картин, фото, может быть вышивок бисером или мулине, что популярно среди женской части населения в данный момент. Тематические вечера могли бы сопровождаться десертной и кофейной картой. Подобные мероприятия будут являться интересным времяпровождением даже в лютую зиму и способствовать лояльности клиентов, что является основной целью любого предприятия.

Отели на территории гольф-курортов не знают понятия «сезон» -престижный вид спорта способствует значительному росту турпотока. По сей день эти ключевые моменты актуальны для Казахстана, где сложилась благоприятная обстановка для инвестирования в гостиничный бизнес. Росту и развитию гостиничного рынка в Казахстане способствуют глобальная тенденция к улучшению условий кредитования в данную отрасль и рост конкуренции в этой сфере. Также сейчас по новым государственным программам помогают начинающим бизнесменам для развития предпринимательства.

Список использованных источников:

- 1.<http://www.stat.kz>
- 2.<http://www.altyn-orda.kz>
- 3.<http://www.dknews.kz>

Frolkina V.A.-MN-711r-1, Sembek S. - EK-711k-1
Scientific adviser – candidate of economic Sciences, senior lecturer, Khan I.Yu.
Miras University, Shymkent, Republic of Kazakhstan

GLOBAL TRENDS IN TOURISM DEVELOPMENT

Tourism is one of the leading and most dynamically developing sectors of the world economy. For its rapid growth rate, it is recognized as an economic phenomenon of the past century, and it is predicted a bright future in the coming century.

According to the forecast of the world Tourism Organization (UNWTO), the growth of the tourism industry will be irreversible in the twenty-first century, and by 2020 the number

of international tourist visits will amount to 1.6 billion units. As you know, this sector of economy is the fundamental basis of many developed and developing countries of the world. And according to the same WTO, its contribution to the world economy (gross production of services) is estimated at 10.9% of the world's gross domestic product. Travel and tourism account for over 11% of international investment [1].

All this fully explains the fact that tourism today plays a major role in the global economy and is currently one of the most profitable businesses in the world. That is why questions about the future of this sector of the world economy, its prospects and the dynamics of its development in the coming third Millennium are so important. As a result, tourism is now one of the most dynamically developing types of international business.

The interest of entrepreneurs in tourism is obvious and is explained by a number of factors. First, in order to start a tourist business, you do not need too much investment. Secondly, large, medium-sized and small firms interact quite successfully in the tourist market. At the same time, this type of business allows you to quickly turn around capital, as well as (in the field of international tourism) to extract certain benefits from foreign exchange transactions.

It is natural that the high efficiency of this type of business, its profitability and profitability require, first of all, competence and a deep understanding of international tourism in General. To succeed in the tourism business you need good knowledge of international legal norms and regulations, practices of tourism management and marketing, the conjuncture of the tourist market, but, above all, requires a professional, based on the needs of the consumer of tourist services production organization and sale of tourist product, we need a complete and comprehensive awareness of the producer of tourist services concerning all that relates to the client as a consumer of these services.

There is a direct link between trends in the development of the tourism industry and General economic, technical and social achievements.

The growing standard of living in the developed countries of the world leads to an increase in the length of leave for employees and a fairly high level of their provision, which has a significant impact on the development of the tourism industry. Thus, the necessary prerequisites for the emergence of mass tourism, its development and maintenance of high volumes of demand are increasing free time and increasing the material well-being of society.

The tendency to increase free time is an important factor in the further successful development of tourism as an industry. At the same time, «the need for rest belongs to the upper floor of the pyramid of human needs». It is known that «... human needs in tourism – the need to restore and develop the physical and mental strength of a person, in his physical, intellectual and spiritual improvement». But in order for these needs to become widespread, society must achieve a sufficiently high level of well-being.

International tourism also contributes to the activation of international trade flows of goods of material form and in the form of services in various sectors of the economy. Many countries partially meet the needs of foreign tourists partly due to imported products. The development of tourism infrastructure in the country can also encourage the import of raw materials, materials, and technologies. In turn, to promote a tourist product abroad, advertising products and clothing are exported both through direct export channels and through tourists [2].

The socio-cultural effectiveness of tourism is reflected in the reduction of international thresholds as a result of better perception of other cultures. The result of tourism is the process of cultural development, which is expressed in the adaptation of a person to a new culture, which assumes a different way of thinking, different norms of behavior, manners of communication, traditions and traditions. Contact of tourists from different countries of the world makes it possible to create close ties and mutual enrichment of national cultures.

Tourism has an impact on the interests, worldview and lifestyle of the host country's population, causing a so-called demonstrative effect that leads to an increase in the needs of foreign visitors and local residents. The country that receives tourists feels competition in various areas of tourist services and is forced to respond to the increasing demands of customers when offering tourist services, thus turning the tourism industry into one of the factors of social progress. Thus, higher consumption standards are formed for residents of the host country and for visiting tourists [3].

The political significance of international tourism can also be seen in two aspects. First, as a means of maintaining peace and, secondly, as a tool for implementing certain state policies.

Tourism, as a foreign economic activity, brings people and States closer together and creates the need for their cooperation in solving problems related to the movement of tourist flows, accommodation and service of tourists. To develop foreign tourism means to make the country open to the world public opinion, at the same time, the information received by tourists abroad has a significant impact on their political beliefs, contributes to the formation of a more objective opinion about the country visited by the tourist.

Considering tourism in socio-economic terms, it is necessary to note its impact on the environment. Tourism often has negative consequences for the environment. But there is no denying its positive impact: measures are being taken to restore historical monuments, create national parks and reserves, protect coasts and reefs, preserve forests, etc.

So, according to the forecasts of UNWTO experts, the world tourism industry is entering a period of constantly increasing volume of travel and excursions, increasing competition among regions and host countries.

At the same time, there is an increasing number of well-informed consumers of tourist services who pay special attention to the quality and safety of the proposed tourist product. The latter is particularly relevant, given the fact that although the third Millennium has almost arrived and there is such a thing as a «space tourist», in the meantime, there is still a problem of piracy in the world.

Returning to the forecasts of UNWTO experts for the future, it should be noted that the further development of the world tourism market will increasingly be determined by the latest information technologies. Existing global booking systems will continue to be actively developed.

There is another trend in the world-the growth of accommodation facilities that offer self-service. The desire of tourists to be independent when conducting travel, the high cost of recruitment, training and maintenance of staff means that high levels of service will be justified only in the elite sector of the tourist market.

In addition, only a few consumers currently use group travel packages in the Western tourist market, so it is appropriate to talk about the trend of increasing individualism of the future consumer.

In the near future we can predict the following directions of development of the international tourism industry:

- creation of new and development of existing tourist services and markets that take into account the state of tourist (natural, cultural and historical) resources in the host countries of tourists;

- wide involvement of the local community and municipal authorities in the planning and development of tourist activities, ensuring their safety;

- development of relations between tourism organizers and municipal structures in order to achieve an understanding of the needs of each of them and find ways to meet them;

- increasing the well-being of the local population, eliminating tax, customs and other difficulties that may hinder the development of tourism; special attention should be paid to maintaining prices for tourism services at levels that are acceptable to the tourist and profitable for the tourism industry;

- when investing capital, environmental protection issues should be taken into account (construction, architecture, anthropogenic loads);

- improving the professional level of employees in the tourism industry;

- development of the system of ownership of club holidays (timeshare).

Research by modern experts shows that the state of the global tourism industry, despite the objective difficulties of recent years, generally demonstrates stability and maintains its position as the largest, highly profitable and rapidly developing sector of the world economy. This explains the increased interest in the tourism sector on the part of the governments of most countries of the world, which have influential Executive power structures to ensure effective state policy for its development.

References:

1. Durovich A.P., kabushkin N.I., Sergeeva T. M. tourism Organization. - Moscow: Novoe Znanie, 2013.

2. Zorin I.V., Kaverina T.P., Kvartalnov V. a Tourism as an activity. - Moscow: Finance and statistics, 2018.

3. Kvartalnov V. A. Strategic management in tourism. - Moscow: Interpress, 2014.

6 СЕКЦИЯ. ЖАСТАР АРАСЫНДА ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ МЕН СПОРТТЫ ДАМУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

СЕКЦИЯ 6. АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА В МОЛОДЕЖНОЙ СРЕДЕ

Аптай Ж. К., Абдувалиева Г.Б., Әмірова А.Ф. ХБ-911к3 топ студенттері
магистр, аға оқытушы Есенбекова А.Ш. Мирас университеті

ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ САЛАУАТТЫ ӨМІР САЛТЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Салауатты өмір салты өте күрделі және жан-жақты ұғым. Оған тек қана медициналық, биологиялық және психологиялық компоненттер ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік, экономикалық, экологиялық құрылымдар да енеді.

«Салауатты өмір салты» түсінігін былайша бөліп көрсетуге болады:

– денсаулық проблемасына адамның алдына қойған мақсаттарына қол жеткізудің нақты мүмкіндіктері сияқты, әртүрлі факторлардың әсері болатын өмір сүру барысында қалыптасқан көзқарастар жүйесі;

– адамның өзінің шығармашылық деңгейін сол немесе басқа қырынан жүзеге асыруға мүмкіндік беретін адамның өндірістік, тұрмыстық және мәдени жақтарын ұйымдастыру тәсілі;

– денсаулық туралы белгілі бір әлеуметтік және тарихи көзқарас, сондай-ақ, өмірдегі тәжірибеге оны кіріктіру құралдары мен әдістері;

– адамның күнделікті өмір сүруінің түрлі тәсілдері, ағзаның резервтік мүмкіндіктерін нығайтады, биіктетеді және адамның экономикалық және психологиялық жағдайларында өзінің әлеуметтік және кәсіптік қызметін табысты атқаруды қамтамасыз етеді.

Қазіргі кездегі мектептердегі білім мен тәрбие беру мазмұнын талдай отырып, біз жоғары сынып оқушыларын салауатты өмір салтын қалыптастыруда мынадай қайшылықтардың орын алып отырғанын анықтадық:

- әр оқушының жыныстық, дербес, ұлттық және психологиялық ерекшеліктерінің толық есепке алынбауы салдарынан тұлға салауаттылығының дамуына кері әсер етуі;

- оқушыға тек бедел арқылы әсер етуге негізделген әкімшілік, әмір етушілік салауатты өмір стилінің әлі де болса қолданылуынан тұлғаның еркіндігінің шектелуі;

- оқушының өзін-өзі тәрбиелеуге, өзін-өзі дамытуға мүмкіндік беретін тұлғаға бағдарланған қатынастың толық жүзеге асырылмауы

- тұлғаның қызығушылықтары мен бейімділіктерін негізге алмау, оның өзін-өзі тәрбиелеудегі ішкі мүмкіндіктерін ескермеу, қабілеттерін әлеуметтік жағдаймен байланыстырмау салдарынан салауатты өмір салтын қалыптастыру жұмыстарының үстүрт жүргізілуі;

- білімді ізгілендіруде тәрбиелік мүмкіндіктердің толық ескерілмеуі, этникалық мәдени білімнің дүниежүзілік мәдениетпен байланыста қарастырылмауы салдарынан тұлғаның салауатты өмір салтын қалыптастырудың кешенді түрде іске асырылмауы;

- тәрбие ісінде отбасымен және басқа да әлеуметтік институттармен байланыстың, сабақтастықтың болмауы салдарынан тұлғаны әлеуметтендірудің өз деңгейінде жүргізілмеуі;

- жоғары сынып оқушыларының салауатты өмір салтын қалыптастыруға байланысты ғылыми әдебиеттердің, оқу-әдістемелік құралдардың жеткіліксіздігінен олармен жүргізілетін сабақ және сыныптан тыс жұмыстардың ғылыми негіздері дәрежесінің төмендігі.

Салауатты өмір салты туралы білім берудің мақсаты – оқушылардың салауатты өмір сүру мәдениетін қалыптастыру, ғылыми білім беру негізінде дүниеге көзқарасын, өзіне, өмірге деген сенімін қалыптастыру болып табылады. Бүгінгі таңдағы мектеп оқушыларының жоғарыда аталған денсаулық жағдайы сабақтастықтың іс жүзінде жүзеге асырылмай жатқандығы туралы ой түйе мүмкіндік береді.

Ғылыми әдебиеттерді талдау барысында оқушыларды салауатты өмір салтына тәрбиелеу дене шынықтырумен байланысты екендігіне көзіміз жетті. Сондықтан, оқушылардың салауатты өмір салтын тәрбиелеу дене шынықтыру сабағы арқылы жүзеге асырылады. «Дене шынықтыру» оқу пәні оқушыларды салауатты өмір салтына тәрбиелеуге екі мазмұндық компоненттердің бірлігімен ақпараттық бағыттауға септігін тигізе алады. Бұлар – міндетті (базалық) және вариативті (жеке міндеттерді шешу үшін) компоненттер. Вариативті компонентті бағдарламаның теориялық бөлімінде белсенді түрде қолдануға болады; оқушыларды салауатты өмір салтына тәрбиелеуге ақпарат беру мақсатында дене шынықтыру мәдениетіне бағыттауды күшейту; оқушыларды салауатты өмір салтына баулуға септігін тигізетін әртүрлі формалар мен әдістерді қолдану; мұғалімнің ұйымдастырушылық-педагогикалық іс-әрекетін жүзеге асыру. «Дене шынықтыру» пәнінің бағдарламасында базалық және вариативті компоненттерінің мазмұнының оңтайлы бірігуін біз оқушыларды салауатты өмір салтына тәрбиелеу туралы ақпараттар бойынша педагогикалық шартпен байланыстырамыз:

Бастауыш сыныпта дене шынықтыруға 7-11 жастағы балалардың дене қабілетін дамыту мақсатында бағдарлама оқу үдерісінде қолданылады. Оқу бағдарламасы мен дене тәрбиесі сабағының жоспарын жасауда негізгі ережелерінің бірі – жылдамдыққа, ептілікке, төзімділікке тәрбиелеуде жас ерекшелігін ескеру қажеттілігі болып табылады. Осыған орай, кіші мектеп жасындағы балалардың дене тәрбиесі сабағында – мини футболға көп көңіл бөлінеді. Қазақтың халықтық ойындарына бөлінетін сағат 20-30 минут болса, 10-15 минут сергіту мен қорытындыға жіберіледі. Жас ерекшелігіне байланысты төзімділік, иілгіштік, шапшаңдық, ептілік тез дамидықтан пионербол, волейбол, баскетбол, үстел теннисі ойындарына да сағат көбірек бөлінген.

5-7 сыныптарда негізгі күтілетін нәтижелер – биіктіктен және ұзындыққа секіруді, нысананы көздеу, граната лақтыруды кедергілерден өтуді, акробатикалық жаттығуларды меңгеру.

Бағдарлама дене шынықтыру және спорт саласындағы мемлекеттік саясаттың іске асу механизмдерін және міндеттерін, басымдылықтарын, негізгі бағыттарын, стратегиясын айқындайды және халықтың дене шынықтыру тәрбиесінің негізгі аспектілерін қамтиды.

Бағдарламаның мақсаты – қала тұрғындарының дене шынықтыру тәрбиесінің тиімді жүйесін құру, материалдық-техникалық базасын дамыту, кадрлармен қамтамасыз ету, дене шынықтыру және спорт арқылы салауатты өмір салты қағидатын бекіту, ғылыми-әдістемелік және медициналық қамту, спорттық резервті және халықаралық деңгейдегі спортшыларды даярлау.

Жалпы алғанда химия және биология пәндерін денсаулық саласынан бөліп алып қарастыра алмаймыз. Жоғарыда айтып өткеніміздей әрбір тақырыпта салауатты өмір салтын дәріптеуімізге, сонымен қатар экологиялық тәрбие беруімізге мүмкіншілігіміз мол.

Халықтық саясатты жүргізу жұмысының негізгі бағыттары:

1. Салауатты өмір сүру салтын қалыптастыру, аурулардың алдын-алу бағдарламаларын түзу мен ендіруді ұйымдастыру және әдістемелік жетекшілік жасау.
2. Салауатты өмір салты бағдарламасын жүзеге асыруда министрліктермен, жергілікті және елді мекенді орындау ұйымдарымен өзара қарым-қатынаста болу.
3. Салауатты өмір салты бағдарламасын ғылыми тұрғыда дәйектеу.
4. Әр түрлі елді мекендерде сауықтырудың жаңа технологиясын түзу және ендіру.

5. Салауатты өмір салтын насихаттау, денсаулықты сақтау және нығайту, аурулардың алдын-алу жұмыстары бойынша алғашқы медициналық-санитарлық көмектер, қызметтер мамандықтарын даярлау және қайта даярлау.

6. Әр түрлі елді мекендерде салауатты өмір салты ұстанымдарын қалыптастыру мен ендіруге, дене шынықтыру және спортпен шұғылданға, жат әдеттерден сақтану және күресуге қатысты жұмыстар ұйымдастыру.

Қорыта айтарымыз бүгінгі күннің талабына сай білім беру мекемелері мен денсаулық сақтау мекемелері қызметкерлері бірігіп, балалардың үйлесімді өсуін қамтамасыз ету, олардың денсаулығын сақтап нығайту, бар мүмкіндікті пайдаланып оқушылардың білімді, толыққанда жетілген психологиялық дамыған тұлға ретінде тәрбиелеу және де амандық, саулық – ең бірінші байлық екенін ұғындыру.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан - 2030» стратегиялық бағдарламасы
2. Справочная правовая система ЮРИСТ, 2016 .
3. 2009 жылы қабылданған Қазақстан Республикасының Білім туралы заңы
4. Бейсенбаева А.А. Теория и практика гуманизации школьного образования. – Алматы: Ғылым, 2015. – 225 с.

Есенгулов Н. Б. Гр.Ю-18-7с

Научный руководитель к.п.н., доцент Баймагамбетов Ю. Т.

Карагандинский Экономический Университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

СПОРТ В ИСКУССТВЕ

Спорт является неотъемлемой частью искусства, т.к. он является олицетворением всего мира. В каждой стране есть свой национальный вид спорта. Статуи, картины, фильмы, комиксы, мультфильмы и компьютерные игры и даже песни являются олицетворением спортивного искусства.

Статую дискобола является, пожалуй, одним из древнейших примеров спортивного искусства в истории. Статуя дискобола изображает победителя соревнований по метанию диска в момент размаха перед бросанием. Тело атлета представлено в сложном повороте — в стиле *Figura serpentina*. Имя атлета, изображённого в скульптуре, не сохранилось.

На данный момент существует более 200 спортивных фильмов, однако сердца миллионов были покорены только некоторыми из них.

Фильм «Рокки» 1976 является подобным примером. Фильм был снят по сценарию Сильвестра Сталлоне, который также сыграл главную роль в фильме. Режиссером выступил Джон Эвилдсен, который благодаря этому фильму получил «Оскар» за лучшую режиссуру.

Фильм рассказывает историю о парне по имени Рокки Бальбоа, который днем работает вышибалой долгов, а ночью тренируется и выступает в ринге. Случилось так, что чемпион мира Аполло Крид по прозвищу «Костолом» решил провести в Филадельфии своей очередной поединок. Однако перед поединком соперник Аполло повреждает свою руку. Не желая откладывать намеченный бой, Крид решает встретиться с каким-нибудь местным новичком и развернуть из этого рекламную акцию. Так чемпион планирует ещё больше раскрутить своё имя и увеличить популярность. Аполло понравилась кличка Рокки — «Итальянский жеребец», и он решает дать неизвестному боксёру шанс стать чемпионом мира.

В 1979 году выходит продолжение «Рокки 2», затем еще через три года, в 1982 выходит «Рокки 3», в 1985 году выходит четвертая часть, в 1990 выходит пятая, а затем в 2006 году шестая часть.

В 2015 году выходит побочный фильм Крид, который рассказывает историю об Адонисе Джонсоне, сыне покойного Аполло Крида, который тренируется у Рокки Бальбоа. В 2018 году вышла вторая часть о Криде.

«Человек, который изменил всё» — биографическая спортивная драма режиссёра Беннетта Миллера. Главную роль исполняет Брэд Питт.

Фильм снят по книге Майкла М. Льюиса, изданной в 2003 году, о бейсбольной команде «Окленд Атлетикс» и её генеральном менеджере Билли Бине.

В российском кинематографе также присутствуют интересные фильмы. Например, «Легенда №17», рассказывающий историю об известном советском хоккеисте по имени Валерий Харламов, который играл в хоккейной команде под номером 17 и о первом матче «суперсерии СССР – Канада» 1972 года.

В российском кинематографе также существует и фильм о баскетболе. «Движение вверх» - Российский фильм 2017 года, основанный на реальных событиях. Данная картина повествует о победе сборной СССР над сборной США в финальном матче мужского баскетбольного турнира XX летних Олимпийских игр в Мюнхене (ФРГ) в ночь с 9 на 10 сентября 1972 года.

Японские комиксы и мультипликация также полны интересных художественных проектов о спорте. У спортивного жанра аниме даже появилось отдельное название – спокон.

Одним из первых примеров является спортивная манга Джорджа Морикавы, а затем ее аниме-адаптация «первый шаг», которая вышла в 1989 году.

«Первый шаг» рассказывает историю о школьнике Иппо Макуноти, который начал заниматься боксом, вдохновившись Мамору Такамурой, спасшим его от хулиганов. Сериал состоит из более чем 100 эпизодов, и был тепло принят критиками.

«Баскетбол Куроко» - японская манга, выпущенная мангакой Тадатоси Фудзимакэ в декабре 2008 года, а затем ее аниме-адаптация, вышедшая в апреле 2012 года.

В 2012 году манга «Баскетбол Куроко» стала 2 самой продаваемой мангой в Японии, благодаря чему можно сказать, что ее тепло приняли читатели и зрители.

«Волейбол» - спортивная манга, ориентированная соответственно на волейбол, автором которой является Харуити Фурутадэ. Первый том вышел в феврале 2012 года. Первая серия аниме-адаптации вышла в свет 6 апреля 2014 года.

Аниме индустрия может похвалиться и наличием проекта о фигурном катании, называемом «Юрий на льду». Данное аниме полностью оригинально и не снято по мотивам манги. Выход первой серии состоялся 6 октября 2016 года. Хореографией танцев занимался японский фигурист Кендзи Миямото.

«Юрий на льду» очень хвалится за отличную анимированную хореографию и многонациональность. В сериале также присутствует и казахстанский фигурист по имени Отабек Алтын, чьим прототипом послужил Денис Тен.

“Eyesofthetiger” – песня 1982 года группы Survivor, написанная Френки Салливаном и Джимом Петериком специально для фильма «Рокки 3» по просьбе Сильвестра Сталлоне. С тех пор «Глаз тигра» всегда ассоциируется со спортом и тренировками. Песня заняла вершину Billboard Hot 100 24 июля 1982 года и оставалась на ней в течение шести недель; двадцать третья песня в списке Billboard’s All Time Top 100 и шестьдесят третья в списке лучших хард-рок композиций всех времен по версии VH1.

“Wearethechampions” – песня из альбома “Newsoftheworld” британской рок-группы Queen, написанная Фредди Меркьюри и записанная в 1977 году.

Данная композиция также ассоциируется со спортом, как и «Глаз тигра», и даже звучит на некоторых соревнованиях, фильмах и сериалах.

Воображение некоторых авторов порой поражает. Оно бывает настолько огромным, что авторы в своих историях придумывают государства, технологии, и даже новые виды спорта. Такими являются Майкл Данте Димартино и Брайан Кониецко. Они вместе создали знаменитый фэнтезийный мультсериал «Аватар: легенда об Аанге», а затем и его продолжение «Легенда о Корре», в котором и появился магический вид спорта «Турнир магов».

В турнире магов участвуют команды из трёх человек. В командах могут быть как мужчины, так и женщины. Каждая команда состоит из мага огня, мага земли и мага воды. Маги – это люди, владеющие одним из четырех видов магии. (магией воздуха в этом мире владеет только одна семья, состоящая из 4 магов воздуха). Цель каждого поединка - захват зон ринга путём выталкивания магов команды противника из этих зон или вообще выбивания их с ринга.

Исходя из вышесказанного можно заявить, что спорт является частью мировой культуры настолько, что о нем снимают фильмы, сериалы, рисуют комиксы, и даже придумывают новые вымышленные виды спорта. Спортивные фильмы вдохновляют многих людей и детей.

Жакупова Амина гр. МЭ-11к

Научный руководитель: старший препод Исаков Ж.К.

Карагандинский Экономический Университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА КАК ПОТРЕБНОСТЬ ОБЩЕСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ

Культура тела является результатом физического воспитания. Именно материальное и духовное богатство формирует физическое развитие людей. Много говорят о «культуре физической культуры» в целом, в смысле «культура». Теперь, другими словами, физическая культура является частью культуры человечества. Физическую культуру можно понимать как деятельность человека по развитию и изменению своего организма, а также порядок работы в этом направлении. Или это можно объяснить следующим образом: выполнение требований, установленных задачами или нагрузкой от имени соответствующих организаций. Например, участие в уроке бодибилдинга показано в государственной программе.

Понятие «культура тела» можно отнести к понятию «культура», поскольку культура тела является частью культуры. «Физическая культура - это процесс, который можно трансформировать, изменяя физическую силу, структуру и физические упражнения человека. Это комплекс духовного богатства, материал для улучшения физической активности ». А физическая культура в школе - это сочетание материальной духовности как тела, которое учит детей тому, как использовать физическую силу в школе.

Содержание, задачи и формы физического воспитания требуют создания системы физического воспитания и здравоохранения, основанной на условиях каждой школы.

Базовая физическая подготовка включает в себя физические упражнения, гимнастику, туризм, спорт, спортивные игры и природные факторы.

Проблема физической культуры и спорта является основным стратегическим направлением любой страны. Невозможно стать могущественным государством в будущем, не думая о будущем. В СССР особое внимание уделялось развитию у молодежи не только духовной, но и физической активности. Спорт - это здоровье людей. В то же время обучение молодежи, подготовка подростков к военной службе,

дисциплина и героизм. Поэтому улучшение спорта было взято из детских садов, школ, средних специальных и высших учебных заведений. Усовершенствованы учебные программы по физическому воспитанию и укреплен материальная база. После войны военная подготовка в школах, университетах была исключена из учебной программы, а предмет физического воспитания был вновь введен. С момента возвращения к мирной жизни физкультура была восстановлена. Учитель физической культуры был введен. Со временем физическая подготовка была изменена и обновлена в соответствии с современными требованиями. Новые требования установлены. Введены спортивные специальности.

Отдельные учебные занятия проводились для малообразованных студентов. Во время зимних и летних каникул работали спортивные и оздоровительные лагеря. Были организованы различные соревнования, были открыты спортивные клубы и общества.

В годы стагнации в стране последствия землетрясения затронули также все сферы, в том числе физкультуру и спорт. В настоящее время в стране существует множество вредных привычек, которые негативно влияют на здоровье человека. Поэтому в 1986 году в стране началось экономическое, социальное, политическое и культурное развитие, а также вопрос дальнейшего совершенствования сферы физической культуры и спорта. Для этого были проведены организация туристических кампаний, укрепление материально-технической базы, развитие спортивной индустрии, пропаганда здорового образа жизни.

18 августа 2019 года Президент Казахстана Касым-Жомарт Токаев поздравил казахстанцев с Днем спорта и призвал молодежь вести здоровый образ жизни. "Поздравляю всех граждан с Днем спорта. Обращаюсь к молодежи: занимайтесь спортом! К спортсменам: желаю вам высоких достижений! К правительству и парламенту: спорт должен стать массовым!" - написал глава государства в Twitter. Во всех регионах проводились спортивные состязания. Также Касым-Жомарт Токаев в течение 13 лет возглавлял Федерацию настольного тенниса Казахстана.

Суть физического воспитания заключается в улучшении здоровья человека, повышении его силы и психики. Спорт важен для каждого из нас и должен входить в жизнь человека с раннего возраста и не покидать её до старости. При этом очень важным является момент выбора степени нагрузок на организм, здесь нужен индивидуальный подход. Ведь чрезмерные нагрузки на организм человека как здорового, так и с каким-либо заболеванием, могут причинить ему вред.

Таким образом, физическая культура, первоочередной задачей которой является сохранение и укрепление здоровья, должна быть неотъемлемой частью жизни каждого человека. Поэтому в последнее время место физкультуры и спорта в системе ценностей человека и современной культуры резко увеличилось.

Список использованной литературы:

1. Рафин А. Я. / Физическая культура // Москва, 1989.
2. Морозова Е.В. / Физическая культура как составная часть общей культуры личности // Вестник Удмуртского университета, 2003.

Жанарбек Өзгерис, 9 сынып оқушысы.

Ғылыми жетекшісі информатика пәнінің мұғалімі Жайнах Б.

Қарағанды облысы, Бұқар жырау ауданы, «Гагарин орта мектебі» КММ

ЖАСТАР АРАСЫНДА ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ МЕН СПОРТТЫ ДАМУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕСІ

Жаңа қоғамның тізгінін берік ұстайтын еркін елдің ертеңгі кемеңгерлерін оқыту, тәрбиелеу бесіктен, баланың нәрестелік шағынан басталып, ұдайы, үздіксіз даму

барысында ғана қалыптасатыны белгілі. Адам үшін өте маңызды денсаулықпен тікелей байланысты құнды форма- салауатты өмір салты. Ол адамның мәдениетінің бір бөлігі. Ал, денсаулық әрбір адамның бақытының негізгі бөлігі. Еліміздің болашағы-сол елді мекендеуші жастарымыздың денсаулығына тікелей тәуелді екені баршамызға аян.

Еліміз тәуелсіздік алғаннан бері спорт саласы оқушылар мен жастардың дене тәрбиесіндегі маңызды мәселелеріне мектепте , оқу орындарындағы дене тәрбиесі сабағына көңіл бөлу. Мұндағы басты мақсат- оқушы жастардың шынығуына маңызды баға беру, өз ағзасының шынығу деңгейін бағалайтын бөлек сынамаларды өткізетін әдістерді игеру. Дене жүктемелерінің түрлі ағзалар мен жүйелердің функциялық жағдайының әсерін білу. Жаттығу кезінде оттегін тұтыну деңгейі бірден көтеріледі, өйткені бұлшық ет әлеуетті қызмет етеді. Дене жаттығулары өкпенің тіршілік сиымдылығын кеңейтеді, қабырға шеміршектерінің икемділігін жақсартады, тыныс еттерін күшейтеді, олардың тонусын жоғарылатады.«Денім сау болсын десең-жүгір,сұлу боламын десең-жүгір, ақылды боламын десең- жүгір»-деген көне грек нақылының мағынасы тереңде жатқандығын әрбір сөздерінен анық байқауымызға болады. Сонда адам организмі қимыл –қозғалыс арқылы бұлшық еттері ғана емес, сонымен қатар бүкіл организмнің қоректенуін жақсартады. Өткен ғасырда өмір сүрген дәрігер Труссоның «қимыл өзінің жағымды әсері жағынан кез келген дәріден жақсы әсер етсе, әлемнің барлық дәрісі қимылдың құдыретіне пара-пар келе алмайды» деген пікірінің бүгінгі таңда да өте келелі екендігі дау тудырмайды. Табиғатты адам тек қана табиғатпен үйлескенде ғана жеңе алады. Демек, жасөспірімдердің дене қимылы, дене әрекеті бізді өзіміз мекендейтін космологиялық ортамен үйлестіретін тетік екендігін түсінудің маңызы зор. Дене тәрбиесі - әлеуметтік іс-әрекеттің бөлімі, өзінің материалдық және рухани құндылықтарын ұсынатын, тұлғаның гармоникалық дамуына үлесін қосатын, және адамдардың физикалық дамуы мақсатында қоғамда қолданылатын және орындайтын, мәдениеттің бір бөлігі.Мектептегі дене тәрбиесінің негізгі міндеттері оқушылардың денсаулығын нығайтып, дұрыс дамуына әсер ету, өмірде қажетті қимыл-қозғалыс дағдыларына үйретіп, дене, жігер және адамгершілік сапаларын тәрбиелеу болып табылады. Спорт дене тәрбиесі жүйесіндегі негізгі құралдардың бірі болып табылады. Спорттың маңызды ерекшелігі оқушылардың жан-жақты дене дамуының негізінде дене жаттығуларына біршама тар көлемде мамандану болып есептеледі.Дене тәрбиенің білімі саласындағы жалпы мақсаттары:- тұлғаның дене тәрбиенің қалыптасуы,дене тәрбиесінің түсінігін ұйымның дұрыс өмір сүру тәсілі ретінде қарау;- мектеп оқушыларының өмірінің денсаулық сақтау шарттарын қалыптастыру, денсаулықты нығайту мен сақтауға физикалық тәрбиенің әдістерін, формаларын, тәсілдерін иелену; -жалпы қауіпсіздік негіздерін және жұмыс қабілеттерін физикалық дайындықтың жоғарғы деңгейін, өмірге қажетті дағды мен іскерлікті қалыптастырады.Орта білімнің негізгі меңгеру міндетті:-денсаулық сақтау мен нығайту үшін әдістер, тәсілдер мен түрлерін білу;-жеке физикалық жаттығулардың жүйелеу ережелер мен тәсілдерін жүйелерін жобалау; -жаман қылықтар мен аурулар профилактикасында тірек белсенділігің сақталу мен қызмет ету мүмкіншілігінің дамуы, рационалды орынды тамақтану, еңбек пен демалу тәртібінің рөлін білу және түсіну.

Қазіргі кезде білім беру саласында болып жатқан ауқымды өзгерістер әр түрлі ынталы бастамаларға кеңінен жол ашуда. Осы тұрғыдан қарағанда дене шынықтыру мен спорттың дамуына үлкен септігін тигізеді деп сенеміз.Мектептегі дене тәрбиесі өнегелі әдет-ғұрып, адамгершілік қасиеттерімен бірге көмек көрсету, адалдыққа, өзін қоршаған ортаға дұрыс көзқараспен қарауға, еңбекшілдікке ерік сапаларын қалыптастырып тәрбиелеуді қажет етеді. Мұндай жағдайда оқушылар өздерінің мүмкіндіктерін арттырып өздерінің шығармашылығын дамытуға сезімі мол болып, ертеңге деген сенімі арта түседі. Нәтижесінде ертеңге деген сені мол болашаққа сенімді маман мектеп қабырғасынан өз жолдамасын алады. Ендігі күрделі мәселе, қосымша білім алып дене тәрбиесі субъектісі ретінде жаңа талапқа сай функцияларын өзгерту

мен тиімді амалдарды табу, жалпы дене тәрбиесі жұмыстарының жаңа тәсілдері мен әдістерін оларды ұйымдастыру қағидаларын анықтау шараларын жүзеге асыру міндеттері тұр. Ескере кететін бір жағдай, көпшілік денешынықтыру мен спорттың физиологиялық, моральдық, жалпы денсаулықты қалыптастырудағы пайдалы жақтары бүгінгі таңда терең зерттелуде. Қимыл- денсаулық көзі, ал денсаулық-адам бақытының негізі. Олай болса, үлкен спорт пен қарапайым денешынықтырудың денсаулыққа әсерінің айрықша екендігі дәлелсіз шындық. Үлкен спорт адам организмне арнайы әсер ететіндіктен, сол спорттың түрлері тұтас организмнің белгілі бөліктерінің ерекше дамуын қалыптасырады. Мысалы, ауыр атлетикамен шұғылданатын адамдардың қол, кеуде бұлшық еттерінің дамитындығы байқалса, велосипед спортымен шұғылданатындардың аяқ, денесінің төменгі белдеуінің ерекше дамитындығы ақиқат. Олай болса, организмнің үлестік-мүшелік ара- қатынасының өзгерістері бір мүшенің қалыптан тыс дамуына, екінші мүшенің белгілі дәрежеде шектелуіне ықпал етуі сөзсіз. Үлкен спорттағы жетістікке жету жолындағы еңбек пен ізденіс саналы түрде дамуы қажет. Демек, ата-анасы баласының спорттағы болашағын алдын-ала дәйектемей, оның үлкен спорттан қаншалықты моральдық, материалдық ләззат алатыны жөніндегі ой-өрісіне ықпал ете отырып, алдында тұрған ауыртпалықтың да болғандығын пайымдауына мүмкіндік бергені абзал.

Әрбір өркениетті мемлекеттің алдына қойған басты мақсаты – өз халқының денсаулығын жақсартуды қамтамасыз ету болып табылады. Денсаулық тәрбиесі – ортақ мәселе. Халық санының өсуі, оның сапасы, деннің саулығы мемлекет әл – ауқатының дамуына мұрындық болады. Мемлекет басшысының жыл сайынғы жолдауларында денсаулық сақтау, медицина, салауатты өмір салтын қалыптастыру, дене тәрбиесімен, спортпен шұғылдану мәселелеріне аса мән беріліп, басым бағыттарының біріне айналды.

Қорыта айтқанда, салауатты өмір салтын әрдайым ұстанып, күнделікті спортпен кем дегенде дене жаттығуларын жасауды дағдыға айналдырған жөн. Сондай-ақ, табиғи таза, құнарлы ағзамызға пайдалы тағамдармен тамақтана отырып, жеке гигиеналық тазалықты сақтап, жат әдеттерден аулақ болып, денсаулығымыздың қадірін білейік, күтініп жүрейік дей келе сөзімді өзімнің өлең шумақтарыммен аяқтасам:

Салауатты өмір салтын сақтайық,
Ата-ананың үкілеген үмітін ақтайық.
Темекі, арақ-шарапқа жанымызды сатпайық,
Кешірілмес күнәні мойнымызға артпайық.

Бос уақытта үйімізде жатпайық,
Спорт деген әлемге аяқ аттайық.
Ерте тұру, күн тәртібі ережелерін жаттайық,
Салауатты өмір салтын сақтайық.

Дұрыс тамақ жеп, уақтылы жатайық,
Өзімізді-өзіміз қарап біруақ баптайық.
Бос орымай, таза ауада көп жүріп,
Салауатты өмір салтын сақтайық!

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының елбасының халқына жолдауы. 27 қаңтар 2012 жыл. Астана.
2. «Салауатты өмір салты» кешенді бағдарламасы. 1999 ж.

ПРОФИЛАКТИКА ЗАБОЛЕВАНИЙ СРЕДСТВАМИ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Главным ключом в решении проблемы, связанной с заболеваниями являются занятия физической культурой. Важность этой темы заключается в невозможности современной, хоть и продвинутой медицины, избавить человека от риска заболевания тем или иным вирусом и т.д. Данная тема актуальна на сегодняшний день, потому что:

- Экологическая ситуация нестабильна и требуются особые меры для поддержания своего здоровья;

- Лечение в наше время достаточно дорогостоящее и, гораздо более выгодно нам предотвратить появление того или иного заболевания, нежели посещать медицинские учреждения и принимать дорогостоящие препараты;

- Необходимо привить молодому поколению интерес к занятиям физической культурой и поддержанию здорового образа жизни;

- Физическая культура не только ключ к здоровому телу, но и помогает воспрянуть духом.

Исходя из послания первого президента РК А.Н. Назарбаева «Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции» от 10.01.2018:

«Современное здравоохранение должно больше ориентироваться на профилактику заболеваний, а не на дорогостоящее стационарное лечение».

Трудно переоценить значение физической культуры в жизни человека.

Огромное количество исследований, экспериментов, многолетний опыт и практика ежеминутно подтверждают: чем бы человек не занимался, в какой сфере бы не был задействован - он будет работать эффективнее и в разы повысится производительность, если занимается спортом регулярно. Это не только придает уверенности в себе и своих способностях, но и воспитывает силу воли, а о хорошем самочувствии, думаю, и говорить не стоит.

Довольно большая часть населения ведет малоподвижный либо сидячий образ жизни. Конечно, часто это связано с родом деятельности, но во многом зависит и от привычек. Такой подход к собственному режиму наносит серьезный вред печени, психическому здоровью, негативно сказывается на памяти и приводит к рассеянности. Даже такие простые вещи, как разминка разных групп мышц и зарядка для глаз способны привести тело в тонус, зарядить энергией и придать сил. Главное, конечно, знать, как правильно выполнять те или иные упражнения, чтобы извлечь из них максимум пользы для организма.

Как многим известно, самой распространенной патологией среди работников офисов и всех тех, кто вынужден часами проводить время, сидя за компьютером, являются заболевания опорно-двигательного аппарата, которые напрямую влияют на основные рабочие функции и сказываются на работоспособности. И для того, чтобы это предотвратить необходимо, организовать спортивно-оздоровительную работу в организациях.

Лечебная физкультура и профилактика профессиональных заболеваний.

Главными целями физической культуры для профилактики «профессиональных» болезней является улучшение состояния и контроль за ним, недопущение прогрессирования заболевания: повышение работоспособности, как умственной, так и физической; снятие напряжения, чрезмерной утомляемости; воспитание характера и силы воли для занятий физической культурой и закаливанием.

Однако, существуют также противопоказания к физическим нагрузкам. Их необходимо знать и немедленно обследоваться в медицинских учреждениях, если таковое было выявлено. Противопоказания бывают абсолютными или относительными.

Абсолютные противопоказания- противопоказания, при наличии которых ни в коем случае нельзя совершать определенные нагрузки, комплексы упражнений, а также заниматься спортом. Здесь не бывает исключений. Примером может послужить недостаточность кровообращения 2 или 3 степени, инфаркт миокарда, сердечная недостаточность и многие другие.

Относительные противопоказания- могут быть нарушены, но только после консультации с лечащим врачом и с его разрешения. Например такие заболевания, как близорукость, ожирение 3 степени (с одышкой), почечная и печеночная недостаточности, заболевания крови и другие.

Оздоровительные мероприятия должны быть многогранными и включать в себя общеразвивающие, расслабляющие, дыхательные комплексы упражнений и игры на свежем воздухе. При определенных относительных противопоказаниях это может быть, к примеру, ходьба, катание на коньках.

Существует множество форм физической культуры, которые могут применяться для улучшения общего состояния, осанки и, самое главное, для профилактики.

Утренняя гимнастика поможет развить гибкость, что полезно для осанки, силу и координацию. Также поднимает настроение, что немаловажно утром для каждого из нас.

Бег и ходьба- лучшие друзья человека в нормализации обменных процессов в организме и состояния сердечно- сосудистой системы. Бег на скорость развивает выносливость и полезен для профилактики ожирения. Конечно, его лучше всего сочетать со спокойной ходьбой и прodelывать в промежутках дыхательные упражнения. Чтобы добиться эффекта от упражнений, необходимо делать их регулярно, а лучше утром и вечером.

Велосипедный спорт, как и ходьба с бегом, способствует усилению обмена веществ. Велосипедные прогулки полезны тем, кто страдает от заболеваний сердечно-сосудистой, дыхательной систем, а также для разработки суставов и мышц.

Катание на коньках позволяет нормализовать дыхательные и обменные процессы. Однако, следует правильно дышать- через нос. Катание на открытом воздухе закаливает, но одеваться нужно соответственно температуре.

Плавание показано людям с травмами и заболеваниями позвоночника. Оно позволяет снизить боли и улучшить подвижность суставов. В зимнее время следует проявлять осторожность, чтобы не допустить переохлаждения.

Регулярные занятия физическими упражнениями в сочетании с твердым режимом дня служит надежным профилактическим средством против травм и многих заболеваний, в особенности сердечно-сосудистой системы, опорно-двигательного аппарата и др., способствуют мобилизации жизненно важных свойств организма, двигательных способностей (выносливости, силы, ловкости, гибкости, быстроты), таких качеств как сила воли, энергичность, собранность, уверенность в себе.

Коновалов Е. ученик 10 «Б» класса
Научный руководитель – Сатыбалдин Д.А.
учитель физической культуры
КГУ «Комплекс школа – детский сад № 33» г.Караганды

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА В
МОЛОДЕЖНОЙ СРЕДЕ И ПРОБЛЕМЫ ВКЛЮЧЕНИЯ В ОБРАЗОВАНИЕ ЛИЦ С
ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

Согласно указу Президента от 1 марта 2016 г, № 205 «Обеспечение равного доступа к качественному дошкольному, среднему воспитанию и обучению, формирование интеллектуально, физически, духовно развитого и успешного гражданина. В связи с этим обеспечение реализации права детей с ограниченными возможностями здоровья на образование рассматривается как одна из важнейших задач государственной политики. Инклюзивное обучение – индивидуальное и включение всех в учебный процесс. Чтобы дети, которые имеют отклонения по состоянию здоровья, не чувствовали себя оторванными от социума и, глядя на здоровых детей, не ощущали себя неполноценными.

В нашей школе, также как и во многих городских школах есть дети, которые имеют кое-какие физические, умственные или психологические недостатки, но это не мешает им обучаться в обычных классах, с обычными детьми. Есть в 8 классе мальчик Евгений — инвалид детства. Он мог бы спокойно сидеть на гимнастической лавочке, но мы с ним решили, что будем заниматься. Он очень активно занимается на моем уроке. Норматив: прыжки через скакалку сдаем вместе, мы становимся лицом друг к другу, я вращаю гимнастическую скакалку и мы вместе синхронно прыгаем. Положительным эмоциям нет предела и у меня, и у Евгения. Нам так хорошо от того, что мы друг другу помогаем: я принимаю зачет, он сдает. Евгений метает теннисные мячи, бегает на короткие и длинные дистанции, прыгает в длину с места и с разбега. Играет баскетбол, волейбол. Я заметил, как он заметно оживился, настроен позитивно, воодушевлен. Все задания выполняет в меру своих сил и настойчиво, даже лучше, чем некоторые одноклассники.

Особого подхода требуют ученики с избыточным весом. Девочки в 10 классе - Светлана П. и Вероника Т. не могут переносить длительные физические нагрузки, но желают получить зачет. Мы вместе решили поработать над этим. Гандбол— очень активная подвижная игра, Света и Вероника не могут долго бегать и играть, но зато хорошо знают правила и могут судить игру своих одноклассников. Также я привлекаю их при проведении соревнований. Закрепил за начальными классами 3 «А» , 3 «Б», которые занимаются во вторую смену. На большой перемене организуют игры с детьми. Проводят спортивные мероприятия. Так мы преодолеваем возрастные особенности и учимся творчески подходить к любым заданиям.

Особенно важным элементом работы с такой категорией детей служат и уличные тренажеры. Они направлены для отработки двигательных и других навыков, выработки и совершенствования техники упражнений, которые непосильны детям с особыми образовательными потребностями, не только на уроках физической культуры, но и в свободное время. С помощью тренажеров можно быстрее доводить до требуемого уровня физическую подготовленность школьников и более направленно развивать их специфические способности, необходимые в том или ином виде спортивных игр. Тренажеры и технические свойства позволяют школьникам увеличивать продолжительность и эффективность тренировки, постоянно совершенству двигательные навыки. Рациональное использование данных тренажеров в учебном процессе способствует быстрому восстановлению работоспособности школьников и дает возможность проводить последующие тренировки с более высокой интенсивностью.

Дети с ограниченными способностями, не имея возможности в большинстве случаев свободно двигаться, будучи закомплексованными, во многих случаях предпочитают заниматься отдельно, либо вообще отказываются заниматься, что и приводит к еще большему ухудшению их состояния здоровья. Поэтому в данном ключе я предпочитаю как можно чаще использовать подвижные игры, которые благотворно влияют на психо-эмоциональное состояние, улучшают кровообращение, повышают тонус и имеют другие плюсы. А системные упражнения на тренажерах помогают сформировать функциональную деятельность этих учащихся.

Для того, чтобы избежать монотонности, пробудить интерес, применяются и нетрадиционные формы работы, применяемые для данной категории детей. Они способствуют успешности формирования двигательных умений и навыков, вызывают положительные эмоции. Одной из таких форм работы – являются сюжетно-ролевые игры. На таких уроках раскрывается творческий и физический потенциал учащихся.

Применяются и групповые формы работы, раздаются карточки с графическим изображением общеразвивающих упражнений. Они должны установить правильную последовательность выполнения упражнений. Данная форма обучения позволяет детям с особенными потребностями проявить себя как лидера и самостоятельно решить поставленную перед ним задачу.

К методам и приемам, способствующим формированию привычки и особенных детей регулярно заниматься физическими упражнениями относятся методы убеждения – беседы, лекции, объяснения. Для данной категории детей необходимо объяснять важность систематических занятий для улучшения здоровья, самосовершенствования и красоты тела.

Одним их эффективных элементов работы с особенными детьми является и домашнее задание. Так например, в качестве домашнего задания для них можно дать задание по карточке, на выполнение того или иного физического упражнения, написание доклада, реферата с последующим объяснением обработанного материала.

Например, карточка с описанием подвижной игры, проведение которой ученик, должен подготовить на следующий урок. Или подготовка к сдаче какого-либо зачета: сгибание и разгибание рук, упор лежа, прыжок в длину с места, скакалка и т.п. данная форма работы является актуальной для особенных детей, обучающихся в среднем звене, так как их все же волнует, как отразятся их сегодняшние упражнения на завтрашнем самочувствии. В век современных технологий, особое место в данном направлении играет и ИКТ, которые нами, учителями физической культуры поделены

на несколько категорий и помогают работать с учащимися с особыми образовательными потребностями:

1. Тестовые программы – прохождение в виде тестов, тех или иных задание связанных с прошедшей темой, например, «Тесты по волейболу», «Тесты по баскетболу», «Тесты по Гимнастике» и др.

2. Развивающие игры – например, шахматы, тогызкумалак, которые выполняются на планшетах, ноутбуках.

3. Презентационные материалы – дети либо самостоятельно готовят и защищают подготовленный материал, либо изучая подготовленный учителем презентационный материал, выполняют задания. В основном такого рода материал готовится по темам: «Олимпийские игры», «Казахские национальные игры», «Многоборье», «Гимнастика», «Казахстанские спортсмены» и др.

У каждого человека есть стремление заботиться о своем здоровье. Поэтому убеждая детей с особенными образовательными потребностями, в том, что занятия физической культурой полезно для его здоровья, хоть самую малость, мы добиваемся значительного успеха и в образовательном процессе.

Ноянов Г.А., студент гр. ФКиСМ 19-2

Научный руководитель: к.п.н., доцент Баймагамбетов Ю.Т.

Карагандинский Экономический Университет Казпотребсоюза, г.Караганда, Республика Казахстан

НАРКОМАНИЯ И НАРКОТИЗМ КАК СОЦИАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА

Социально-экономические преобразования в Казахском обществе обозначили острые проблемы в системе воспитания и обучения подрастающего поколения. Отрицательные последствия быстрого и внезапного вхождения Казахстана в рынок, разрушение сложившихся норм и правил поведения, нравственных ценностей обострили социальные деформации у детей и подростков, возникающие в процессе как школьного, так и профессионального обучения, такие как моральная ущербность, неверие в социальный прогресс, эгоцентризм, правонарушения, алкоголизм, наркомания, тяжёлые, психические депрессии и т.д.

В доступной отечественной(казахстанской) литературе и источниках мы не нашли статистических сведений, связанных с употреблением наркотических средств и их незаконным оборотом

В тоже время, опираясь на российские источники и экспертные оценки можно констатировать, что общее число лиц, употребляющих наркотики, составляет 4% численности населения России. За последние годы наркомания среди старшеклассников и студентов увеличилась в шесть-восемь раз. Регулярно употребляют наркотики до 10% российских подростков в возрасте от 8 до 14 лет. Средний возраст приобщения к наркотикам составляет 13 лет.

Но уже выявлены случаи наркотической зависимости у десятилетних детей.

Анализ и обобщение опыта борьбы с наркоманией свидетельствует о том, что в большинстве регионов России и Казахстане основное внимание уделяется не профилактике приёма психоактивных веществ, а лечению и реабилитации наркозависимых.

Необходимо отметить, что расширение сети лечебно-реабилитационных наркологических центров, работающих на государственной основе, оснащённых современной аппаратурой и имеющих высококвалифицированный персонал, задача архиактуальна. Однако при всей значимости этого аспекта борьбы за здоровье подрастающего поколения нельзя не отметить, что все эти усилия направлены не на

ликвидацию причин возникновения болезни, а на их следствие, когда заболевание уже возникло.

В решение социальных проблем роста наркомании и уровня наркотизации включились как органы власти и управления и силовых структур, так и институты гражданского общества - общественные организации различные фонды, образовательные учреждения, средства массовой информации.

Теоретический анализ и обобщение доступной научной литературы свидетельствует об отсутствии единой точки зрения, объясняющей возникновение наркомании и наркотизма.

“Наркотизм”- это негативное социальное явление, включающее социальный, правовой, криминологический, экономический, биологический и экологические аспекты(сферы), отличающиеся высокой степенью общественной опасности.

Мы будем определять наркотизм как наркоманию, рассматривать как социальное явление с точки зрения её общественных причин, способствующих массовому распространению болезни, а также под углом зрения последствий, возникающих не только для здоровья человека, но и для социальных групп, общества и государства.

Ясное представление о различии между наркоманией и наркотизмом даёт возможность представить содержание профилактической работы как единство двух направлений деятельности. Прежде всего это меры медицинского характера, адресованные конкретному объекту – больному наркоманией.

Таким образом, термин “наркотизм” значительно шире термин “наркомания”, ибо он наряду с болезненным пристрастием к наркотикам, характеризует и его социальные проявления.

Этим обстоятельством и определяется социальная опасность и того, и другого явления.

Очевидна различная степень социальной опасности для общества явлений наркотизма, но в целом вряд ли есть какие-либо основания для рассмотрения и оценки их изолированно друг от друга.

Следовательно, проведённый анализ позволяет рассматривать наркотизм в качестве главного общественного следствия наркомании. Наркотизм может быть охарактеризован и как система дисфункциональных воздействий наркомании на общество.

Смағұл О.Қ. ФКиСМ-19-1К тобының студенті

Ғылыми жетекшісі – п.ғ.д., профессор Минжанов Н.А.

Қазтұтынуодағы Қарағанды экономикалық университеті, Қарағанды қ., Қазақстан Республикасы

ЖАСТАР АРАСЫНДА ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ МЕН СПОРТТЫ ДАМУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛелЕРІ

Қоғам салауаттылығының маңызды көрсеткіші және де мемлекеттің ұлттық қауіпсіздігінің факторы – адам денсаулығы болып табылады. Қазақстан Республикасы Президенті Н. Ә. Назарбаевтың "Жаңа онжылдық - жаңа экономикалық өрлеу - Қазақстанның жаңа мүмкіндіктері" 2010 жылғы Қазақстан халқына жолдауы да көрсетілгендей: Салауатты өмір салты мен адамның өз денсаулығы үшін ынтымақты жауапкершілігі қағидаты - міне, осылар денсаулық саласындағы және халықтың күнделікті тұрмысындағы мемлекеттік саясаттың ең басты мәселесі болуы тиіс. [1]

Қазіргі кезде әлем бойынша қозғалып жатқан мәселе, ол жастардың арасындағы салауатты өмір салтын кеңейту болып келеді. Егер 5-6 жылдарға бұрынғы көрсеткіштерге сүйенсек, қазіргі кезде жастардың арасында шылым шегу мен ішімдік ішу артып кетті.

Әр елдерде осы мәселені шешудің көп жұмыстары, іс-шаралары жүріп жатыр. Нәліктен жастар бұндай бағытқа түсті. Барлық елдерде “нашақорлыққа” қарсы тақырыпта жиналыстар, іс-шаралар жүргізіледі. Мысалыға, орта білім мектептерінде, жоғарғы оқу орындарында жастарға нашақорлықтан аулақ болуды айтып көрсететін жиналыстар өтеді.

Жастарға “салауатты өмір салтын” ұстануға үйретеді. Осы салауатты өмір салты нашақорлыққа қарсы ең тиімді тәсіл болып келеді. Яғни, жастар салауатты өмір салтында тек қана зиян заттардан ғана құтылмайды, олар сонымен қатар спортпен және дене шынықтырумен айналысуға қызығады. Спорттың арқасында жастардың өмірге деген көзқарасы өте дұрыс жаққа бұрады. Олар жан-жақты, білімді, жігерлі болады. Және ең басты нәрсе ол – тәртіп пайда болады. Егер орыс тілінде айтсақ “Дисциплина” деп аталады.

Ата-бабаларымыз айтқандай: “тәртіп бар жерде – білім бар”. Жастар тәртіп алған кезде, ненің дұрыс, ненің бұрыс екенін біліп, соны өз өмірлерінде қолданады.

Яғни, сол арқылы біз спорттың және дене шынықтырудың біз жастарға өте қажетті құрал екенін түсінеміз.

Қазір осы 2020 жылы Қазақстанда спорттық орталықтар, спорт кешендері дамып жатыр. Жалпы спорттың өзі жақсы дамып жатқанын байқаймыз. Оған себеп қазіргі қалалардағы, аудан, ауылды жерлерде ашылып жатқан спорт клубтар. Осы спорт клубтардың ашылуы, жастардың арасында спорттың өркендеуіне өте керемет пайдасын тигізеді. Жастар бұл спорт клубтарға жазылып, өздерін салауатты өмір салтына бағыттайды.

Қазақстанда спорт кешендері мен клубтарынан басқа, ең ерекшесі ол - спорт интернаттары. Қазақстанда әр облыстарында спорт интернаттар бар. Бұл да өте жақсы мектептердің бірі. Ол мектептерде спортқа дарынды, білімді жастар оқиды.

Мен өзім Қарағанды қаласындағы Әлия Молдағұлова атындағы спорт мектебінде оқыдым. Ол мектепке 7 сыныптағы оқушылардан бастап алады. Жалпы спорт мектептерінде көптеген спорт түрлері бар. Мен өзім грек-рим күресімен айналыстым. Өзімнің жеке тәжірибем бойынша айтсам, спорт интернаттары жастардың болашағына өте керемет пайдасын тигізетін мектептердің бірі. Ол жерлерден еліміздің Туын көкке көтеретін спортсмендер шығады.

Қазіргі жастардың арасында спорттың дамуын осындай спорттық мектептер мен спорт кешендер арқылы жоғарылатуға болады.

Қазақстанда ұлттық спорт түрлері спорттың және дене тәрбиесінің ажырамайтын бөлігі, ұлттық патриотизмге және ұлттық тарих пен дәстүрлерге құрмет көрсетуге тәрбиелеу арқылы жастарды спортқа тартатын және халықтың денсаулығын нығайтатын фактор болып табылады.[2]

Өзіміздің ұлттық ойындар арқылы жастарымыз Отанын сүйгіш, өз халқын құрметтеп, еңбек етуге талпынады. Өз елінің атағын шығаруға, әлемге танымал қылуға барлық күштерін салуға тырысады.

Яғни, ұлттық ойындар арқылы жастардың арасында салауатты өмір салты, спорт, патриотизм дамитынын айта аламыз.

Бірақ, егер қарасақ, қазір ұлттық ойындар сирек болады. Оның халқымыздың жаңа жылы наурыз айында ғана көп ойнатылады. Ал қалған күндерде ұлттық ойындарға аса қаты мән берілмейді. Бұл да бір өзекті мәселе деп ойлаймын. Өйткені қазіргі жастардың көбісі өз ұлттық ойындарын біле қоймайды. Бұл көбінесе қалада кездесетін жағдайлар. Қала жастары интернет арқылы елімізден тыс жаңалықтарды, ақпараттарды алады. Ал, өзінің халқының ұлттық ойындарын білмейді.

Бұндай мәлені шешу үшін, менің ойымша, мектептерде, оқу орындарында, көшелерде, интернеттеде ұлттық ойындар жайлы көп ақпаратты тарату қажет. Яғни, көшеде арқан тартыс, асық ату, тоғыз құмалақ деген сияқты ойындарды ойнату.

Бұл да жастарға өзінің ұлттық ойындарын білуге, сақтауға көмектеседі деп ойлаймын.

Спорттың өте пайдалылығы, қажеттілігі сонша, мүмкіншіліктері кем адамдар, яғни мүгедектер арасында спорт өте қарқынды дамыған. Олар ешқандай қиындықтарға қарамастан, спорттағы мақсаттарына жетуге барлығын жасайды. Бұл олардың рухының, жан дүниесінің мықты екендігін көрсетеді.

Сонда, спорттың жастарға тағы бір беретін аса қажетті қасиеттердің бірі – рух. Жастардың өзіне деген сенімділігі артады. Өздері батыл шешім қабылдай алады. Қоғамда басқа адамдарға өздерін көрсете алады.

Ал, енді қорытындылай келсек, жастар арасындағы спорттың дамуындағы өзекті мәселердің шешілу жолдары көп. Жастардың арасында спортты дамыту үшін спорттық кешендерді, клубтарды жақсарту қажет. Спортқа керекті барлық құралдар болуы тиіс. Мектептерде, оқу орындарында спортпен байланысты іс-шараларды аптасына 2-3 рет өткізу қажет. Жастарға мемлекетімізде болып жатқан спорттық жаңалықтарды тарату қажет. Және жастардың денсаулығын сақтау үшін нашақорлықты жою қажет. Спорттық брендтерді арттыру керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. <https://wksu.kz/kz/mbringupkz/46-catculaso/436-salauatty-mir-saltyn-zh-ne-dene-shyny-tyrudy-damytu-ortaly-y>
2. <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1500001037>

Тореханова Д., студентка группы ФС-811Р1,

Эрметова И., студентка группы ФС-811Р1.

Научный руководитель старший преподаватель Иксанова Н.Ф.

Университет «Мирас», г.Шымкент Республика Казастан

ФАКТОРЫ ОПРЕДЕЛЯЮЩИЕ ОТНОШЕНИЕ СТУДЕНТОВ К ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЕ

Роль физического воспитания во всестороннем развитии личности студента проявляется по трём основным направлениям.

Во-первых, оно обеспечивает высокую степень физической подготовленности студентов, развитие двигательных качеств, высокий уровень учебно-трудовой активности и работоспособности в период обучения.

Во-вторых, приобщение студентов к систематическим упражнениям, к активному участию в физкультурной и спортивной жизни (группы, курса, факультета, института) содействует процессу социализации личности, формированию социальной активности.

В-третьих, физическое воспитание способствует формированию духовного мира студента, нравственному и эстетическому развитию личности.

Одним из факторов формирования положительного отношения студентов к занятиям физической культуры должна стать реализация личностно-ориентированного подхода, построенного на понимании и осознании студентами факта о том, что физическое воспитание в вузе способствует всестороннему развитию личности человека.

Однако, нельзя не обратить внимание на тот факт, что большая часть студентов нашего университета дополнительно не занимается физкультурой. К причинам подобного отношения можно отнести нехватку свободного времени у студентов, состояние здоровья, ну и, конечно же, отсутствие желания. Нельзя назвать это глобальной проблемой, но, тем не менее, она не должна оставаться незамеченной. Ведь физическое развитие тесно связано со здоровьем человека. Чем больше студентов будет вовлечено в спортивную жизнь, тем с большей уверенностью можно будет говорить о

хорошей физической подготовке молодёжи, а, значит, и о высоком уровне здоровья. Для разрешения данной проблемы необходимо найти такие условия активизации деятельности в области физической культуры и спорта, которые могли бы заинтересовать студентов, отвечали их запросам и потребностям. В нашем университете имеется весь необходимый спортивный инвентарь, созданы все условия для полноценных занятий физической культурой. Главное, чтобы студенты осознавали роль занятий физкультурой в формировании необходимых личностных и профессиональных качеств. Когда молодёжь будет заинтересована в физическом совершенствовании, укреплении здоровья, тогда с уверенностью можно будет сказать, что в моду вошёл здоровый образ жизни. И есть надежда, что когда-нибудь процент занимающихся спортом студентов всё-таки увеличится.

Для того, чтобы найти пути решения проблемы негативного отношения студентов к занятиям, нами проведен опрос, был задан вопрос: «На занятиях физической культурой чего вам не хватает?». Под данным вопросом можно было так же выбрать несколько вариантов ответов. На выше указанный вопрос большинство опрошенных ответили следующее: «Комфорта во время занятий (зимой и в плохую погоду заниматься в теплом зале)» (61,5%). Большое количество студентов так же выбрали варианты «Учета интересов студентов» (43,6%) и «Индивидуального подхода» (38,5%). Меньшее число опрошенных ответили: «Больше игровой активности» и «Больше времени до и после занятия».

Таким образом, следуя результатам данного опроса, нам необходимо выявить пути решения проблемы негативного отношения достаточно большого количества студентов к занятиям физической культурой. В первую очередь, о причинах подобного отношения мы можем сделать вывод из полученных ответов:

- большому количеству студентов тяжело заниматься физической культурой после других занятий в университете;

- многие студенты считают, что данные занятия не приносят им никакой пользы;

- внушительное количество опрошенных недовольны тем, что занятия в плохую и холодную погоду проводятся в неотапливаемом зале;

- обучающимся не хватает учета их интересов и индивидуального подхода во время занятий физической культурой;

- достаточному количеству студентов просто лень заниматься физической культурой;

Способствует привлечению студентов к занятиям физкультурно-оздоровительной деятельностью качества личности преподавателя; его инициатива, доброжелательность, общительность, настойчивость, целеустремленность в вопросах развития физической культуры. Не заменимое влияние на данном этапе оказывают личностные эмоциональные оценки студента проделанной деятельностью. Положительные эмоции, оставшиеся у студента от занятий в дружном, сплоченном коллективе, где доминировали схожие интересы, оказывают наиболее сильное влияние на появление мотивационной тенденции стремления к физкультурно-оздоровительной деятельности. Создаваемая в процессе общения при занятии любимым видом спорта комфортная психологическая атмосфера станет побуждением к продолжению общения в физкультурной сфере, послужит прекрасным стимулом для организации подобных клубов на будущем рабочем месте. Формирование у студентов потребности в физкультурной деятельности - это комплексный процесс, затрагивающий все сферы жизнедеятельности студента, предусматривает прохождение всех этапов и требует от преподавателя учебного процесса выполнения определенных шагов: воздействовать на эмоционально-чувственную и поведенческую сферу жизнедеятельности молодежи; следовать личностно-ориентированному подходу при учете мотивационных тенденций, реализации стремления продолжения физкультурно-оздоровительных занятий;

развивать у студентов умений осмысливать, анализировать и вносить коррективы в достижение результатов.

Показателем благополучного состояния физической культуры в стране служит приобретение учащимися духовных ценностей физического воспитания и наличие материальной базы для обеспечения развития этих ценностей. Материальными факторами, влияющими на положительное восприятие студентами дисциплины «физическая культура» в университетах, являются следующие: качественный медицинский осмотр и оказание своевременной врачебной помощи; современные площадки, спортивные комплексы, инвентарь, тренажеры на территориях образовательного учреждения. Уверенность в качестве технического оснащения зала, её новизна, укрепляет положительную мотивацию молодого поколения к занятиям по физической культуре и обучению в целом.

Проведение различных спортивных мероприятий вызывает повышенный интерес к физической культуре. Они позволяют учащимся формировать собственное мнение и оценку происходящих спортивных событий, в дальнейшем делиться своими впечатлениями, достижениями с сокурсниками, родителями и преподавателями. Мероприятия способствуют социализации учащегося: именно посредством участия в спортивных мероприятиях осуществляется главная потребность индивида – общение. Спорт как социальное явление по-своему привлекателен для молодежи, поскольку особый «язык» телодвижений доступен и ясен каждому.

При формировании спортивного интереса студентов необходимо учитывать, что оно должно происходить в добровольном порядке. При этом есть необходимость построения занятий таким образом, чтобы у учащихся возникал познавательный интерес к физической культуре, присутствовала обоснованное осознание необходимости физического развития, опираясь при этом на полученные теоретические знания по дисциплине.

Во многом положительное отношение студентов к занятиям физической культурой зависит от положительной оценки и подкреплении спортивных достижений со стороны преподавателя, наградами за успехи от учебного заведения, общественным признанием, поддержки со стороны семьи.

Список использованной литературы:

1. Абдулина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. Уч. пособие.- М.: Просвещение, 2016- 158 с.
2. Абдулина О.А. Проблемы организации педагогической практики студентов // Педагогическая практика в системе подготовки будущего учителя. М.: МГПИ, 2008- С. 58-64.
3. Бочкарева, С.И. Физическая культура: учебное пособие/С.И. Бочкарева [и др.] – М.: ЕОИ, 2011. - 344 с.
4. Библиотека учителя физической культуры. Под ред. Г.П.Богданова, Москва, Просвещение 2016г. – 223с.

СОДЕРЖАНИЕ

1 СЕКЦИЯ. ЖАСТАРДЫҢ ДҮНИЕТАНЫМЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫНДАҒЫ РУХАНИЯЛЫҚ ПЕН ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ

СЕКЦИЯ 1. ДУХОВНОСТЬ И ТВОРЧЕСТВО В ФОРМИРОВАНИИ МИРОВОЗЗРЕНИЯ МОЛОДЕЖИ

Абдакимов А.М.

ӘЛЕУМЕТТІК САЛАДАҒЫ ЖАСТАРДЫҢ ВОЛОНТЕРЛІК ҚОЗҒАЛЫСЫ:
МӘНІ, БАҒЫТТАРЫ, ВОЛОНТЕРЛІК ҚЫЗМЕТКЕ ҚҰЗІРЕТТІЛІКТІ
ҚАЛЫПТАСТЫРУ 3

Абдуллина Л.Р

ПРОБЛЕМА УРОВНЯ СУБЪЕКТИВНОГО ОЩУЩЕНИЯ ОДИНОЧЕСТВА У
ДЕТЕЙ ПОДРОСТКОВОГО ВОЗРАСТА В НАУЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ 6

Абжанова Г.Н.

СТУДЕНТТІК ЖАСТАРДЫҢ ДҮНИЕЖҮЗІЛІК ҚҰРЫЛЫМЫНЫҢ
МӘДЕНИАТТЫҚ ЖАРАТУШЫЛЫҚ ҚҰРЫЛЫМДАРЫ 9

Азина Шынарғүл

РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ ЖАСТАР КӨЗІМЕН 12

Азина Шынарғүл

«ҚАЗАҚ ҚОҒАМЫН ӘЛЕУМЕТТІК ЖАҢҒЫРТУДА ЕЛБАСЫНЫҢ ЖАҢА
ӘЛЕУМЕТТІК БАСТАМАЛАРЫН ІСКЕ АСЫРУ» 14

Айтамбетов А.Е.

ЖАСТАРДЫҢ ДҮНИЕТАНЫМЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫНДАҒЫ 17

Айтбек Р.С.

АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕ - НЕГІЗГІ ҚҰНДЫЛЫҚ РЕТІНДЕ 18

Абдикодирова Д.Б

ЖАСТАРДЫҢ ДҮНИЕТАНЫМЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ РУХАНИ ЖӘНЕ
ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ 22

Әбдухан Ж.Р.

ҚҰҚЫҚТЫҚ БІЛІМ ҚҰҚЫҚТЫҚ МӘДЕНИЕТТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ
ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ 24

Әмзеева Қ.

ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ МӘДЕНИЕТІН, ДӘСТҮРЛЕРІН
ӨРКЕНДЕТУ ЖӘНЕ ДАМУ 27

Беркімбаев Ж.

ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫ АССАМБЛЕЯСЫ – ӘЛЕМНІҢ БЕЙБІТШІЛІК
СИВМОЛЫ 29

Беднякова Д.А.

РАЗВИТИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ УМЕНИЙ У СТУДЕНТОВ ВУЗА 31

Бовсуновская А.А.

ИССЛЕДОВАНИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНЫХ НАРУШЕНИЙ У ПОДРОСТКОВ 34

Бизакова.С.Б. ПАТРИОТИЗМ АДАМЗАТТЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІК НЕГІЗІ	36
Васковская К.В ЦЕННОСТНЫЕ ОРИЕНТАЦИИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ	38
Валиева А.Е ДУХОВНОСТЬ И ТВОРЧЕСТВО В СТАНОВЛЕНИИ МИРОВОЗРЕНИЯ МОЛОДЕЖИ	41 43
Гайсина С.А ИССЛЕДОВАНИЕ САМООТНОШЕНИЯ У ПОДРОСТКОВ	
Духненко А.В ВЗАИМОСВЯЗЬ ЛИЧНОСТНЫХ ОСОБЕННОСТЕЙ И СУБЪЕКТИВНОГО ОЩУЩЕНИЯ СЧАСТЬЯ У СТУДЕНТОВ	47
Иванова М.А. ИССЛЕДОВАНИЕ УМСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ	49
Исаева Н. Мукашева А ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ ДОШКОЛЬНИКОВ	52
Ибрагимов Н., Сатымбекова Р. ИННОВАЦИОННО-ТВОРЧЕСКИЕ ФОРМЫ ОБУЧЕНИЯ В СТАНОВЛЕНИИ МИРОВОЗРЕНИЯ СТУДЕНТОВ В ИЗУЧЕНИИ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА	54
Косаева Л. МОЛОДЕЖНАЯ БЕЗРАБОТИЦА: АКТУАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА КАЗАХСТАНА	57
Косаева Л. РОЛЬ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА В РЕШЕНИИ СОЦИАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ	59
Каекбердин Ф.Ф. ИССЛЕДОВАНИЕ УСЛОВИЙ НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ ШКОЛЬНИКОВ В НАУЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ	61
Кагарманова О.А. УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНИКА	65
Кенжебаев Т.Д. О КОММУНИКАТИВНОЙ КУЛЬТУРЕ ПЕДАГОГА	67
Лаврова А.В. ИССЛЕДОВАНИЕ ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ ПОДРОСТКОВ	70
Мазитова А.М. СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ОТНОШЕНИЯ КО ЛЖИ В ЮНОСТИ И ЗРЕЛОСТИ	74
Макатова А.Е. ПРОБЛЕМА СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ КАЗАХСТАНА	76
Мельников Г.А.	

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ ПОДРОСТКОВ	79
Майрол Р. «ЖАСТАР ЕЛДІҢ ІРГЕ ТАСЫ»	84
Мадениет А.М. ЖАСТАРДЫҢ ТОЛЕРАНТТЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ АЗАМАТТЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІГІ	86
Өмірсерікова Н. МУЛЬТИМЕДИАЛЫҚ САБАҚ - ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ ҚҰРАЛЫ	89
Рахматуллина Л.Р. РОЛЬ СЕМЬИ И ШКОЛЫ В ЭСТЕТИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ	91
Разуваева В, Серегина Т. ДУХОВНОСТЬ И ВОСПИТАНИЕ УВАЖЕНИЯ К ИСТОРИЧЕСКОМУ И КУЛЬТУРНОМУ НАСЛЕДИЮ УЧАЩИХСЯ СТАРШИХ КЛАССОВ НА УРОКАХ ИСТОРИИ	94
Серікқызы Н. ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕСІ	97
Иванова Тихомира МИСЛОВНАТА КАРТА КАТО АЛТЕРНАТИВНА СТРАТЕГИЯ ЗА ОБУЧЕНИЕ ПРИ ДИСЛЕКСИЯ	99
Уразбаева А.С. ВЗАИМОСВЯЗЬ УВЕРЕННОСТИ В СЕБЕ И ОСОБЕННОСТЕЙ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ АДАПТАЦИИ ПОДРОСТКОВ	103
Шынарбек О.Е. ТОЛЕРАНТТЫҚ ҚОҒАМНЫҢ ДИАЛОГТЫҚ МӘДЕНИЕТІНІҢ НЕГІЗІНДЕ	104
 2 СЕКЦИЯ. АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМДЫ, МЕМЛЕКЕТ ПЕН ЭКОНОМИКАНЫ ЖАҢҒЫРТУДЫҢ КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ - ҚҰҚЫҚТЫҚ НЕГІЗДЕРІ	
 СЕКЦИЯ 2. КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ МОДЕРНИЗАЦИИ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА, ГОСУДАРСТВА И ЭКОНОМИКИ	
Амангельдиева А.К ПОНЯТИЕ ИНСТИТУТА ОСВОБОЖДЕНИЯ ОТ АДМИНИСТРАТИВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ И АДМИНИСТРАТИВНОГО ВЗЫСКАНИЯ, В КОНТЕКСТЕ ИДЕЙ ГУМАНИЗАЦИИ СОЦИАЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ	106
Алкенова Ж.А ПАРАҚОРЛЫҚ НЫСАНЫ РЕТІНДЕГІ ПАРАҚОРЛЫҚҚА ДЕЛДАЛДЫҚТЫҢ ЕРЕКШІЛІГІ	108
Алкенова Ж.А ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМ ДАМУЫНЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ	111
Бекетова А.С ҚАЗАҚСТАНДА ЖЕРГІЛІКТІ ӨЗІН-ӨЗІ БАСҚАРУДЫ ДАМУЫНЫҢ ҚАЗІРГІ ТАҢДАҒЫ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ МӘСЕЛЕЛЕРІ	114

Есмұрза А

ДІНИ ЭКСТРЕМИЗМДІ ЗЕРТТЕУДІҢ ҒЫЛЫМИ ЖӘНЕ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ	119
Еркинов Е.Е НЕОБХОДИМОСТЬ ЛИБЕРАЛИЗАЦИИ СИСТЕМЫ РЕГИСТРАЦИИ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ ДЛЯ МОДЕРНИЗАЦИИ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА	125
Жақан Г МЕМЛЕКЕТТЕР АРАСЫНДАҒЫ ҚАРАМА – ҚАЙШЫЛЫҚТАРДЫ БЕЙБІТ ЖОЛДАРМЕН ШЕШУ ЖОЛДАРЫ	127
Жақан Г АДАМ ҚҰҚЫҒЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ПРАКТИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ	133
Жакеев Т.С НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ КОРРУПЦИИ В КАЗАХСТАНЕ	136
Жолимова Ә ПРОБЛЕМЫ РАЗГРАНИЧЕНИЯ ОСОБОГО ПРОИЗВОДСТВА ОТ ДРУГИХ ВИДОВ ГРАЖДАНСКИХ ПРОИЗВОДСТВ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	139
Жаймурат Р К ВОПРОСУ О ПОНЯТИИ РЕКРЕАЦИОННОЙ ЗОНЫ	142
Жупарбекова И.К., Өтебекова А.А ЭКОНОМИКА КАЗАХСТАНА: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ	147
Катеева С.В INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE	151
Касимова Л КОНСТИТУЦИОННО ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ МОДЕРНИЗАЦИИ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА, ГОСУДАРСТВА И ЭКОНОМИКИ	153
Қайролла А МЕДИАЦИЯ-ДАУ, ЖАНЖАЛДАРДЫ ШЕШУ ӘДІСІ РЕТІНДЕ	155
Муслимова Д.М ВЛИЯНИЕ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОБЪЕДИНЕНИЙ НА ПРАВОВУЮ СТРУКТУРУ ОБЩЕСТВА	157
Омарбекова А ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРОИЗВОДСТВО: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ	159
Оразбаева Л.Н., МИНИМАЛЬНАЯ НЕОТЪЕМЛЕМАЯ СВОБОДА, MINIMUM MINIMORUM ПРАВОВОЙ СВОБОДЫ	162
Оспанғалиева А.С СЫНДАРЛЫ ДИАЛОГ – ӘЛЕУМЕТТІК МЕМЛЕКЕТТІҢ НЕГІЗІ	165
Теміртай Н МЕМЛЕКЕТТІК БІЛІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	168

3 СЕКЦИЯ. ҚОҒАМДЫҚ БІРЛЕСТІКТЕР МЕН ҚОҒАМДЫҚ ҚОЗҒАЛЫСТАРДЫҢ ҚЫЗМЕТІН ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУ: ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ДАМУ БОЛАШАҒЫ

**СЕКЦИЯ 3. ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ОБЩЕСТВЕННЫХ ОБЪЕДИНЕНИЙ И ОБЩЕСТВЕННЫХ ДВИЖЕНИЙ:
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ В РЕСПУБЛИКЕ
КАЗАХСТАН**

Абилова Д.Т. АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМ – ЕЛІМІЗДІҢ ДАМУЫНЫҢ ҚОЗҒАУШЫ КҮШІ РЕТІНДЕ	170
Amantay A. LEGAL REGULATION OF PUBLIC ASSOCIATIONS IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN	173
Ақпанбаев Д. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ҚОҒАМДЫҚ БІРЛЕСТІКТЕРДІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ ЖАҒДАЙЫ	175
Бергенова Ф. АЛҚАБИЛЕРДІҢ ҚОҒАМДАҒЫ ЗАҢДЫЛЫҚТЫҢ, ӘДІЛЕТТІЛІКТІҢ САҚТАЛУЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕГІ ОРНЫ	177
Досымханова М.Е. АДАМ ҚҰҚЫҒЫ - АДАМЗАТ ҚОҒАМЫНЫҢ ӨТЕ ҚҰНДЫ ТУЫНДЫСЫ	180
Zharylkassynova A.A. SOME ISSUES RELATED TO ORGANIZED CRIME IN THE AREA OF DRUG TRAFFICKING	184
Исина Ж.Е. УГОЛОВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	186
Камекова С.Б. ЖЕСТОКОЕ ОБРАЩЕНИЕ С ЖИВОТНЫМИ КАК ПРОБЛЕМА СОВРЕМЕННОГО ОБЩЕСТВА	189
Қуан М. СЕЗІКТІЛЕР МЕН АЙЫПТАЛУШЫЛАРДЫ УАҚЫТША ҰСТАУ ИЗОЛЯТОРЛАРЫНДА ҰСТАУ ЖАҒДАЙЛАРЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ	192
Мажитова Ж.Б. НАШАҚОРЛЫҚ БҮЛ – ӘЛЕМДІ ТЕБІРЕНТЕТІН ПРОБЛЕМА	194
Мәжит І.Б. СЫНДАРЛЫ ДИАЛОГ – ӘЛЕУМЕТТІК МЕМЛЕКЕТТІҢ НЕГІЗІ	196
Мұратова А. Б. МЕМЕЛЕКЕТ ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ДЕНГЕЙДЕГІ ДІНИ ЭКСТРЕМИЗМ ЖӘНЕ ТЕРРОРИЗМГЕ ҚАРСЫ ІС ҚИМЫЛ ШАРАЛАРЫ ТУРАЛЫ	199
Мусахан П. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ДІНИ БІРЛЕСТІКТЕРДІҢ АҚПАРАТТЫҚ ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚОРҒАЛУЫ	202
Нуржанова Л. ҚОҒАМДЫҚ БІРЛЕСТІКТЕР КОНСТИТУЦИЯЛЫҚ РЕТТЕУ ОБЪЕКТІСІ РЕТІНДЕ:ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢДЕГІ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚОҒАМДЫҚ БІРЛЕСТІКТЕРІ ТУРАЛЫ ЗАҢНАМАНЫҢ ЖАЙ-КҮЙІ	205
Оспанғалиева А.С. СЫНДАРЛЫ ДИАЛОГ – ӘЛЕУМЕТТІК МЕМЛЕКЕТТІҢ НЕГІЗІ	208
Петрова А.Д. НЕСОВЕРШЕННОСТЬ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЙ РЕГЛАМЕНТАЦИИ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ДОВЕДЕНИЕ ДО САМОУБИЙСТВА	211

Рахат А. МЕНШІККЕ ҚАРСЫ ЖАСАЛАТЫН ҚЫЛМЫСТЫҚ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТАРДЫ АДАМДАР ТОБЫ ЖАСАҒАН ЖАҒДАЙДАҒЫ САРАЛАУ	214
Рахат А.	217
ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТЫ БОЛДЫРТПАУДЫҢ АЛДЫН АЛУ МӘСЕЛЕЛЕРІ Рахтаева И.	
ЕРІКТІЛЕРЛІК МӘДЕНИЕТ, ЯҒНИ ЕРІКТІ ӨТЕУСІЗ КӨМЕК – БҰЛ АЗАМАТТЫҚ ЖӘНЕ ПАТРИОТТЫҚ САНАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ НЕГІЗГІ ТЕТІКТЕРІНІҢ БІРІ	220
Rakhtaeva I. SOME ISSUES OF LEGAL REGULATION OF RELIGIOUS ACTIVITIES AND RELIGIOUS ASSOCIATIONS IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN	221
Серикова Д.Е. НАШАҚОРЛЫҚ БҰЛ- ҚОҒАМЫМЫЗ ҮШІН ҚАЙҒЫ-ҚАСІРЕТ	225
Svyatskay A.A., Ochtin D.O., Sidorovich L. IMPROVEMENT AND DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL COOPERATION OF KAZAKHSTAN ON INTERNATIONAL ARENA	227
Сулейменова А.	
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ САЯСАТТЫ ІСКЕ АСЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ	229
Sydykkul I.E. CASE TECHNOLOGY - ONE OF THE METHODS OF ACTIVE LEARNING IN PHYSICS LESSONS	233
Tashkenbaeva A. PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN INTERNATIONAL COOPERATION	235
Хасенова А.Е. ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	237
Шақтаева Л.А., Кигизбаев И.А. СУД ПРИСЯЖНЫХ ЗАСЕДАТЕЛЕЙ В КАЗАХСТАНЕ: ДОСТОИНСТВА И НЕДОСТАТКИ	241
Щербина Е.В. СВЯЗЬ ТАМОЖНИ КАЗАХСТАНА С СОЕДИНЕННЫМИ ШТАТАМИ АМЕРИКИ. КОНТРАБАНДА. ПРИНЦИП РАБОТЫ INL.	244
Хабибуллина Э. АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ СДЕЛОК С ЗЕМЕЛЬНЫМИ УЧАСТКАМИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	246

4 СЕКЦИЯ. ЖАСТАР: ЭКОЛОГИЯ ЖӘНЕ ӨНІМ ҚАУІПСІЗДІГІНІҢ ЗАМАНАУИ МӘСЕЛЕЛЕРІ

СЕКЦИЯ 4. МОЛОДЕЖЬ: СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЭКОЛОГИИ И БЕЗОПАСНОСТИ ПРОДУКЦИИ

Әбдраш Г.И. АЗЫҚ-ТҮЛІК ӨНІМДЕРІНІҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ЖӘНЕ САПА МЕН ӨНІМ ҚАУІПСІЗДІГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ	249
--	-----

Бердыбаева А.М., Бондаренко К.В. МОЛОДЕЖНЫЕ ВОЛОНТЕРСКИЕ ОРГАНИЗАЦИИ ДЛЯ ЗАЩИТЫ ЭКОЛОГИИ	250
Васковская К.В. ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОБЩЕСТВЕННОГО ПИТАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН	254
Жамелова А., Қасен А. АДАМ ОРГАНИЗМІНЕ КОФЕИННІҢ ӘСЕРІ	255
Нәрікбай Н.Н. ҚОЛДАНЫСТАҒЫ АЗЫҚ-ТҮЛІК ӨНІМДЕРІНІҢ ҚОРШАҒАН ОРТАҒА ӘСЕРІ	258
Полюхович Г.Н. ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ	260
Сакенова И.С. АЗЫҚ-ТҮЛІК ҚАУІПСІЗДІГІ – ӨМІРЛІК ҚАЖЕТТІЛІК	263
Смаилова М. ДӘНДІ ДАҚЫЛДАРДЫ ПАЙДАЛАНЫП, ЕТ ӨНІМДЕРІН ӨНДІРУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ӘЗІРЛЕУ	265
Төкенова А.Қ. ISO 14000 СТАНДАРТЫН ӨНІМДЕРГЕ ҚОЛДАНУ ТИІМДІГІ	267
Тұрсын Ә.Б. ТАМАҚ ӨНІМДЕРІНІҢ ҚАУІПСІЗДІГІ САПАСЫНЫҢ ЖҮЙЕСІ	270

5 СЕКЦИЯ. ТУРИЗМ ЖӘНЕ ҚОНАҚЖАЙЛЫЛЫҚ ИНДУСТРИЯСЫ ӘЛЕУМЕТТІК БЕЛСЕНДІЛІКТІҢ ТҮРІ РЕТІНДЕ

СЕКЦИЯ 5. ИНДУСТРИЯ ТУРИЗМА И ГОСТЕПРИИМСТВА КАК ФОРМА СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ

Абдрахман А.И.	
ВЛИЯНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ НА ТУРИСТИЧЕСКУЮ ОТРАСЛЬ	273
Алданай А.А. ГОСТЕПРИИМСТВО КАК ОДНА ИЗ СОСТАВЛЯЮЩИХ СФЕРЫ ОБСЛУЖИВАНИЯ В СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ	275
Арсентьева Е.Г Петрова С.А Тодоренко О.В ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В РОССИИ	278
Алданай Ә. ҒАРЫШ ТУРИЗМІНІҢ МӘНІ МЕН ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ	280
Әшір А. Т. ТУРИЗМ ӘЛЕУМЕТТІК ИНСТИТУТ ЖӘНЕ БЕЛСЕНДІЛІКТІҢ ТҮРІ РЕТІНДЕ	283
Әбдіхалықова А., Өмірбек А. ТУРИЗМ ЖӘНЕ ҚОНАҚЖАЙЛЫЛЫҚ ИНФРАҚҰРЫЛЫМЫ	286
Abdimalikova S. T., Kautov R. A. DIFFERENTIATED APPROACH TO TOURIST SERVICES	290
Арсентьева Е.Г. Петрова С.А., Тодоренко О.В. ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В РОССИИ	292
Бастарбек М.Қ., Өмірзақова А.Н.	

ҚАЗАҚСТАНДА ТУРИЗМ ИНДУСТРИЯ ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ АҒЫМДАҒЫ ЖАЙ – КҮЙІН ТАЛДАУ	294
Борисова А.В. СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ТУРИЗМА В КАЗАХСТАНЕ	297
Валиева А.Е. ДУХОВНОСТЬ И ТВОРЧЕСТВО В СТАНОВЛЕНИИ МИРОВОЗРЕНИЯ МОЛОДЕЖИ	299
Григорьева А.С. РАЗВИТИЕ ТУРИЗМА В ЧУВАШСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ	300
Гун А.П. СОЦИАЛЬНАЯ ЗНАЧИМОСТЬ САНАТОРНО-КУРОРТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	303
Дударук И.В., Рашкявичуте А.К. ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ КОНЦЕПЦИИ SLOW FOOD В КАЗАХСТАНЕ	306
Жиенәлі Қ.А., Қаштан Е.Е., Өнербаев Қ.Е. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ІШКІ ТУРИЗМНІҢ ДАМУЫ	308
Жумадил А. КЛАСТЕРЛІК ТЕХНОЛОГИЯЛАР НЕГІЗІНДЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІКТІ БАСҚАРУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР	311
Зияда А. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАДАҒЫ ТУРИЗМДЕГІ ЖӘНЕ ҚОНАҚЖАЙЛЫЛЫҚ ИНДУСТРИЯСЫНДАҒЫ ӨЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ФОРМАСЫ	314
Калачева А. ТУРИСТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ И ПОВЫШЕНИЯ ЕЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ	318
Қалмұрат М.Н., Цой Г.Н. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ҚОНАҚ ҮЙ БИЗНЕСІН ДАМУЫНЫҢ ЖОЛДАРЫ	321
Карсакин А.А, Калачёва А.В. КАЗАХСТАНСКИЙ ТУРИСТСКИЙ ПРОДУКТ И ЕГО ПОТЕНЦИАЛ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ	323
Михайлов И.А., Степанов Н.Н. СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ МИРОВОГО РЫНКА ТУРИСТИЧЕСКИХ УСЛУГ	325
Мұхтарқызы А., Нұрмағамбет А.Н. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНА ШЕТ ЕЛДІК ҚОНАҚЖАЙЛЫЛЫҚ ИНДУСТРИЯСЫН ЕНГІЗУ ЖӘНЕ ДАМУЫ МҮМКІНШІЛІГІ	329
Петрова С.А., Арсентьева Е.Г., Тодоренко О.В. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ТУРИЗМА	332
Пронина О.Д. ЗНАЧЕНИЕ ИНДУСТРИИ ТУРИЗМА ДЛЯ СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ	336
Сабырова А. ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢДЕГІ ҚАЗАҚСТАНДА ТУРИЗМДІ ЖӘНЕ КӘСІПКЕРЛІКТІ ДАМУЫ, ИМИДЖІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	337
Сатыбалды Л.М. ТЕРЕКТІ ӨУЛИЕ ТАРИХИ-АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ КЕШЕНІНІҢ ТУРИСТІК МҮМКІНШІЛІКТЕРІ	339
Серік А. МЕЙРАМХАНА БИЗНЕСІНДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІКТІ АРТТЫРУ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІКТІҢ НЕГІЗГІ ФАКТОРЫ	342

Степанов Н.Н., Михайлов И.А. РОССИЯ НА МИРОВОМ РЫНКЕ ТУРИСТИЧЕСКИХ УСЛУГ	345
Sagynbekuly N. HOTEL SERVICES AND FEATURES OF THEIR OPERATION	348
Shalbayeva J.R. MEDICAL SERVICES IN THE TOURISM INDUSTRY: POSITIVE AND NEGATIVE FACTORS OF DEVELOPMENT	350
Третьяков Д. И. ТРЕНДЫ РАЗВИТИЯ ИНДУСТРИИ ПИТАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ	353
Тұрсын Ә.Б. ЖАСТАРДЫҢ ДҮНИЕТАНЫМЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫНДАҒЫ РУХАНИЛЫҚ ПЕН ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ	356
Уразбекова Д.А. ИНДУСТРИЯ ТУРИЗМА И ГОСТЕПРИИМСТВА КАК ФОРМА СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ	360
Frolkina V.A. GLOBAL TRENDS IN TOURISM DEVELOPMENT	362

6 СЕКЦИЯ. ЖАСТАР АРАСЫНДА ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ МЕН СПОРТТЫ ДАМЫТУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

СЕКЦИЯ 6. АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА В МОЛОДЕЖНОЙ СРЕДЕ

Аптай Ж. К., Абдувалиева Г.Б., Әмірова ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ САЛАУАТТЫ ӨМІР САЛТЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	366
Есенгулов Н.Б. СПОРТ В ИСКУССТВЕ	368
Жакупова А ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА КАК ПОТРЕБНОСТЬ ОБЩЕСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ	370
Жанарбек Ө. ЖАСТАР АРАСЫНДА ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ МЕН СПОРТТЫ ДАМЫТУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ	371
Ким П. ПРОФИЛАКТИКА ЗАБОЛЕВАНИЙ СРЕДСТВАМИ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ	374
Коновалов Е АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА В МОЛОДЕЖНОЙ СРЕДЕ И ПРОБЛЕМЫ ВКЛЮЧЕНИЯ В ОБРАЗОВАНИЕ ЛИЦ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ	375
Ноянов Г.А. НАРКОМАНИЯ И НАРКОТИЗМ КАК СОЦИАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМА	378
Смағұл О.Қ. ЖАСТАР АРАСЫНДА ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ МЕН СПОРТТЫ ДАМЫТУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ	379
Тореханова Д.	

